BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

Chez N. E. LEMAIRE, Éditeur, rue des Quatre Fils, n° 16, au Marais.
DEBURE frères, libraires du Roi, rue Serpente, n° 7.
TREUTTEL et WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.
A. F. DIDOT, imprimeur de l'Institut, rue Jacob, n° 24.
BOSSANGE père, libraire, rue Richelieu, n° 60.
DONDEY-DUPRÉ, impr.-lib. rue Richelieu, n° 47 *bis*.
BRUNOT-LABBE, libraire de l'Université, quai des Augustins, n° 33.
Jul. RENOUARD, libraire, rue de Tournon, n° 6.
MONGIE aîné, libraire, boulevard Italien, n° 10.
H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.
ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Hautefeuille, n° 23.

Et chez tous les libraires de France et des pays étrangers.

CAII PLINII SECUNDI

HISTORIÆ NATURALIS

LIBRI XXXVII

EXCUDEBAT A. FIRMINUS DIDOT,

GALLICARUM ACADEMIARUM TYPOGRAPHUS.

CAII PLINII SECUNDI

HISTORIÆ NATURALIS

LIBRI XXXVII

CUM SELECTIS J. HARDUINI, DALECAMPII, BODÆI, GERARDI, SPRENGELII, ATQUE ALIORUM NOTIS ET EXCURSIBUS

PARS QUARTA CONTINENS REM HERBARIAM

CURANTE L. DESFONTAINES

REGIÆ SCIENTIARUM ACADEMIÆ SOCIO, NECNON IN HORTO REGIO PARISIENSI BOTANICES PROFESSORE

VOLUMEN SEPTIMUM

PARS PRIOR

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXX

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXI.

I. (I.) In hortis seri et coronamenta jussit Cato, inenarrabili florum maxime subtilitate : quando nulli potest facilius esse loqui, quam rerum naturæ pingere [1], lascivienti præsertim et in magno gaudio fertilitatis tam variæ ludenti. Quippe reliqua [2] usus alimentique gratia genuit ; ideoque sæcula annosque tribuit iis. Flores vero [3] odoresque in diem gignit : magna, ut palam est, admonitione hominum, quæ spectatissime floreant, celerrime marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ, mixturarumque varietati, sive alterni [4] atque multiplices inter se nectantur, sive privatis generum [5] funiculis

I. 1. *Pingere.* « Tot fuerant illic, quot habet natura colores ; Pictaque dissimili flore nitebat humus. » De campis Ætneis, in quibus rapta Proserpina est. Dalec.

2. *Reliqua.* Arbores nempe frugesque et hortensia, utilitatibus hominum ; flores vero voluptatibus tantum genuit. Cf. XXII, 1. Mox *variæ ;* Gron. et Al. *varie.* Ed.

3. *Vero.* Gron. et Al. *vere.* Ed.

4. *Sive alterni.* Sive alterni flores atque multiplices nectantur in coronam : sive singulorum generum diversi funiculi modo in orbem ducantur, modo in obliquum : etiam quandoque toto coronæ ambitu, coronæ complures in una corona ductæ videantur. Hard.

5. *Sive privatis generum funiculis.* Bis tentavit hunc locum Salmasius ad Solinum ; p. 371, reddit « sive privati generis funiculis : » p. 1068, « sive pro brevitate generis funiculis : » quod sit in Thuaneo *privati generis.* Nostri quinque *generum*, sed ἀμύμων cod. *privati.* Vide an fuerit : « Sive alterni atque multiplices inter se nectantur, sive privorum generum fasciculi, in orbem, in obliquum, in ambitum. » Eam enim vocem huic rei aptarunt Cicero, Tuscul. lib. III : « Fasciculum ad nares admovebis. » Tertullianus, de Coron. militar. cap. v : « Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensorum. » Gron.

in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronas currunt.

1 II. (II.) Tenuioribus[1] utebantur antiqui[2], stroppos appellantes: unde nata strophiola. Quin et vocabulum ipsum tarde communicatum est, inter sacra tantum[3] et bellicos honores coronis suum nomen vindicantibus. Quum vero e floribus fierent serta[4], a serendo serviæ[5] appellabantur:

II. 1. *Tenuioribus*. Coronis videlicet, non e floribus quidem, sed duabus tribusve tæniis, sive corollis invicem tortis; sic ut e pluribus una fieret. Στρόφια dicebantur, hoc est, fasciæ capitis. Nomen ex eo, quod essent eæ tortiles. Virgil. in Copa: « Et gravidum roseo necte caput strophio. » Hard.

2. *Antiqui, stroppos*. Sic et Chiffl. *stropos* Turn. *strophia* Gron. et Al. Ed.—*Antiqui*. Janum omnium primum nummum percussisse, rates et naves invenisse, coronas reperisse, illisque fuisse usum, tradit Athenæus, lib. XV, ac ideo multas civitates Italiæ ac Siciliæ in sua pecunia, altera parte bicipitem eum cudere, altera vel navem, vel ratem, vel coronam. Victorius, lib. XXXVI, cap. 16. Dal. — *Stroppos*. Hoc est, strophia. Sic *stroppos* priore loco exhibent MSS. Regg. Colb. Chiffl. etc. Et vero Festus: « Stroppus est, inquit, ut Atteius Philologus existimat, quod græce στρόφιον vocatur, et quod sacerdotes pro insigni habent in capite. Quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponatur, quale sit strophium. Itaque apud Faliscos diem festum esse, qui vocatur Strupearia, quia coronati ambulent, etc. » Alio longe significatu, *strophium dactylicum* Prudentius cecinit hymno 3 ante cibum, vers. 26: « Sperne, Camena, leves ederas, Cingere tempora queis solita es: Sertaque mystica dactylico Texere docta liga strophio, Laude dei redimita comas. » *Dactylicum strophium* vocat carminis genus, quod grammatici dactylicum, a dactylo pede, quo fere constat, appellarunt. Sic idem hymno tertio, περὶ στεφάνου, vers. 208: « Ast ego serta choro in medio Texta feram pede dactylico. » Strophium vero pro carmine usurpavit, quod στροφὴ Græcis, ut ᾠδὴ, carmen est, quo deorum laudes continentur. H. — *Stroppos*. Brot. ex MSS. Regg. 1, 2, et Camerac. *struppos*. Ed.

3. *Inter sacra tantum*. Quæ coronati peragebant. Dalec.

4. *E floribus fierent serta*. Apud Apul. X Asini, Gratiæ et Horæ Venerem deam suam propitiant jaculis floris serti, et soluti. Coronas ex floribus, στεφάνους ἰοθαλέας Philoxenus vocat apud Athen. lib. IX, pag. 203. Apud eumdem σπορινοὺς Dromon vocat, quæ singulis convivis dispertiebantur. Dalec.

5. *A serendo serviæ*. Serere porro intellige *ligare*: unde et conserere. — Ita MSS. omnes proxime appellati. Forte rectius tamen *a serendo seriece*. Nam et a *sero*, hoc est, necto, series dicta est. Rationem

quod apud Græcos[6] quoque non adeo antiquitus placuit.

III. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus[1], mos erat primum. Postea variari cœptum[2] mixtura versicolori florum[3], quæ invicem odores coloresque accenderet[4], Sicyone, ex ingenio Pausiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ[5], dilectæ admodum illi, quum opera ejus pictura imitaretur, et illa provocans variaret, essetque certamen artis ac naturæ : quales etiam nunc exstant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata Stephaneplocos[6], qua pinxit ipsam : idque factum est post Olym- 1

etymi Tertullianus subindicat de Corona mil. cap. v : « Coronam si forte fascem existimas florum per seriem comprehensorum. » Et quoniam hic Tertulliani mentio incidit, juvat obiter alterum ejus locum afferre, quem Rigaltius et perperam edidit, et præpostere intellexit ; libro nimirum de Idololatria, c. x : « Floræ scholæ coronandæ ; » ubi Rigaltius : « Floralibus scilicet, Floræ sacris. » Sed quid ad Floram referri hæc opus est ? Lege, « Flore scholæ coronandæ : » nam ad eum modo morem alludit, quem Plin. cap. 8 libri hujus significat, quum ait coronas Larium publicorum privatorumque honorem quondam fuisse. Hard. — In MSS. Reg. 1, Camerac. Lang. *serive*, unde Brot. edidit *serieve*. Ed.

6. *Quod apud Græcos*. Σπάρτα recentiores Græcos, a σπείρω, quod et *sero* seu *necto* significat, pro sertis dixisse inquit. Quod et stabilire Hesychius videtur, quum σπάρτα interpretatur ῥάμματα et βοστρύχια. Hard.

III. 1. *In sacris certaminibus*. Archiæ epigramm. Anthol. I, 1 : Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροὶ, Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο. Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς. Ludi ii et sacra certamina fuerunt, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Dal.

2. *Postea variari cœptum*. « Pancarpiæ, inquit Festus, dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ. » Hard.

3. *Mixtura versicolori florum*, etc. Gronov. et Al. *mixtura versicolori. Florumque invicem*. Ed.

4. *Accendere Sicyonii* (sic libri ante Harduinum editi). Strabo in Brutiis, circa Vibonem agrum scripsit tanta florum copia scatere, ut eo collectura Proserpina e Sicilia diverterit, et coronæ a floribus illic primum textæ sint. Dal.—*Sicyone*. Sic MSS. Regg. Colb. etc. De Glycera coronaria, Pausiaque pictore, hæc multo traduntur uberius lib. XXXV, c. 40. Hard.

5. *Coronariæ*. Strophiarios vocat Plautus, strophiorum, id est, coronarum artifices. Dalec.

6. *Stephaneplocos*. Ita MSS. laudati, non *stephanoplocos*. Στεφανηπλόκος, ut apud Theophr. legitur Hist. lib. VI, cap. 7, qui, vel quæ

2 piadem centesimam. Sic coronis e floribus receptis, paulo mox subiere, quæ vocantur Ægyptiæ[7], ac deinde hibernæ[8], quum terra flores negat, ramento e cornibus tincto : paulatimque et Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis : mox et corollariis, postquam e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

1 IV. (III.) Crassus dives, primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit; accesseruntque et lemnisci[1], quos adjici ipsarum coronarum honos erat propter Etruscas[2], quibus jungi nisi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Cælare eos primus instituit P. Claudius[3] Pulcher, bracteasque[3] etiam philyræ dedit.

nectit, et texit coronas. De hac pictura seu tabula dicetur fusius loc. proxime cit. HARD.

7. *Ægyptiæ*. Ex edera, narcisso, mali punicæ floribus, aliisque, quas Atheuæus enumerat, lib. XV, pag. 679 sq. HARD.

8. *Hibernæ*. Quales nunc fiunt e charta picta atque concisa, flores multiplices repræseutante. HARD. — Immo et ex lino sericove textili pictoque; vel ex lamina tenuissima, quam vulgo vocant *baleine*, pro *fanon de baleine*. ED.

IV. 1. *Lemnisci*. Festus : « Lemnisci sunt fasciæ coloriæ dependentes ex coronis, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. » Hesychius : Λημνίσκους, τὰς στενὰς Συρακούσιοι ταινίας. Capitol. in Vero, pag. 37 : « Coronas quin etiam datas, lemniscis aureis interpositis, et alieni temporis floribus. » Nempe ad imitationem Veterum, ex lauro foliisque nexæ coronæ : quibus lemnisci aurei additi. Antiquitus ex auro, nunc e serico fasciolæ sunt, quibus lemniscorum possit appellatio tribui, *des rubans*. Non coronis, sed et palmis, quæ præmia Circensis victoriæ, lemnisci addebantur : unde utræque lemniscatæ dictæ. HARD.

2. *Propter Etruscas*. Tertullianus, de Cor. mil. Etruscas duas ex auro, quæ in triumphis ferebantur, describit, alteram civicam quernam, alteram victricem lauream : « Coronant, inquit, et publicos ordines laureis publicæ causæ : magistratus vero insuper aureis, ut Atheuis et Romæ. Præferuntur etiam illis Etruscæ. Hoc vocabulum est coronarum, quas gemmis et foliis ex auro quercinis, ob Jovem insignes ad deducendas tonsas, cum palmatis togis sumunt. » Ac rursum : « Triumphi laurea foliis struitur, hæc adumbratur lemniscis, et inauratis laminulis, unguentis delibuitur, etc. » DALEC.

3. *P. Cl. Pulcher*. Is qui consulatum Romæ gessit ann. U. C. 570, L. Porcio Licinio collega, ex Fastis.

V. Semper tamen auctoritas[1] vel ludicro quæsitarum 1
fuit. Namque ad certamina in Circum per ludos[2] et ipsi descendebant, et servos suos quique mittebant[3]. Inde illa XII Tabularum lex : « Qui coronam[4] parit ipse, pecuniave

H.—*Bracteas*, etc. Legendum puto ex Vet. cod. « Bractearumque etiam philyras dedit. » Dal. — *Bracteasque*. Tenuibusque jam, philyræ instar, ex auro argentove laminis, quibus lemnisci constabant, adjecit tenuiores bracteas alias, quæ tæniarum instar adtextæ ac pendulæ forent. Hard.

V. 1. *Auctoritas*. Semper magna fuit auctoritas coronarum, etiam earum quæ ludo parabantur. H.

2. *Per ludos*. Ludos Consuales significat a Romulo institutos in honorem Neptuni equestris, qui artem equitandi docuit. Illis equi ac muli, tum juncti, tum soluti, magno spectatorum studio, per circum decurrebant, mulusque pro victima sacrificabatur. Alii Equitia intelligunt ab eodem reperta, quæ in Martio campo celebrabantur. Vide Alexand. ab Alex. lib. V, cap. 26. Dalec.

3. *Et servos suos quique mittebant*. Lege : « Servos suos equosque mittebant. Inde illa XII Tabularum lex : Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutisque ergo duitur ei, » pro *detur* ἀρχαϊκῶς. Addit Plinius, interpretans verba legis : « quam servi equive meruissent, pecunia partam lege dici nemo dubitavit. » Et post sequitur, *dum intus positus esset*, dele *intus :* coronam igitur virtute partam et ei qui peperisset, et ejus parenti sine fraude esse impositam lex jubet, et dum *positus* est, id est, collocatus, et dum foris effertur. Tota ergo lex ita fuit concepta : « Qui coronam parit ipse pecuniave ejus, virtutisve ergo duitur ei, ut ipsi mortuo parentique ejus, dum positus escit, forisve feretur, sine fraude siet imposita. » Salmasius, pag. 122. Gron. — *Illa XII Tabularum lex*. Sic ab Ursino emendata : QUEI. COBONAM. PARET. IPSIVS. PECVNIAEVE. EIVS. VIRTVTISVE. DIDITOR. IPSEIQVE. MORTVO. PARENTALIBVS. EIVS. QVOM. ENTVS. POSITOS. EST. QVOMQVE. FORIS. EXPERTOR. IMPOSITAD. SE. FRAVDE. ESTOO. Sententia est : ut qui coronam vel ipse virtute pepetisset, vel servorum ministerio et quadrigis, eidem ea donaretur : eique etiam mortuo acquisita corona sine fraude imponeretur : non tantum illis septem diebus, quibus intus, id est, domi positus esset, sed eo etiam die, quo cum pompa et ornatu in forum ad Rostra efferretur. Hard.

4. *Qui coronam*. Hic duplicis coronæ mentio fit. Prioris, virtute partæ : de qua Cicero libris de Legibus : « Jam illa significatio est laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, et ei qui peperisset, et ejus parenti sine fraude esse lex impositam jubet, etc. » Posterioris, quam pecunia comparasset, nimirum vel equus, vel servus, superiore minus honorata et laudata.

ejus, virtutis[5] ergo duitor ei. » Quam servi equive meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos? ut ipsi[6] mortuo, parentibusque ejus, dum intus positus esset, forisve ferretur, sine fraude esset imposita. Alias in usu promiscuo ne ludicræ quidem erant.

1 VI. Ingensque et hic[1] severitas. L. Fulvius argentarius[2], bello punico secundo, cum corona rosacea interdiu e pergula sua in forum prospexisse dictus, ex auctoritate Senatus in carcerem abductus, non ante finem belli emissus est. P. Munatius, quum demptam Marsyæ coronam[3] e

Imperator Alexander civilium munerum vacationem iis non permisit, qui æmulis corruptis et redemptis coronati fuerant. Quod autem pertinet ad mortuorum coronas, Servius adnotavit, olim cadavera per dies septem domi servari solita, rogo dari octavo die, sepeliri nono. Pint.

5. *Virtutis ergo arguitur* (sic lib. ante Hard. editi). Vexatissimus locus. Vossianus primus, *virtutisve ergo duitur ei*. Sic manus vetustissima. Sed sollicitavit eam posterior et ex *d* fecit *g*, relicta tamen, ut satis appareat, exstante virgula. Itaque scribas censeo: « Qui coronam parit ipse pecuniave ejus, virtutis suæ ergo dûitor ei. » Ut fere Pintianus et Salmasius ad Solin. pag. 122, quibus hoc testimonium præbendum erat. Gron. — *Duitor ei.* Ἀρχαϊκῶς, more vetusto, pro *dator ei*. In MSS. Reg. 2, etc. *dividitur*: non, ut editi, *arguitur*. Hard.

6. *Ut ipsi mortuo*, etc. Græcis mos etiam fuit coronatos mortuos efferre. Cicero in orat. pro L. Flacco, Smyrnæorum plebiscito decretum fuisse narrat, ut mortuus Castricius in oppidum introferretur, quod aliis non concedebatur: deinde, ut ferrent ephebi: postremo, ut aurea corona imponeretur mortuo. Apud Aristophanem ἐν Ἐκκλησιαζούσαις, maritus uxorem increpans, quod se in lectulo dormiente, veluti cadaver reliquisset: ᾤχου καταλιποῦσα ὡσπερεὶ προκείμενον, μονονουχὶ στεφανώσασ', οὐδ' ἐπιθεῖσα λήκυθον. D. —*Parentibus.* Haud legisse satis diligenter eam legem Ursinus, vel ex eo loco intelligitur, quum PARENTALIBVS, pro PARENTIBVSQVE scripsit. Nam præter Plinium accedit Tullii ipsius auctoritas, ita legem referentis, de Legib. lib. II: « Illa jam significatio est, laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam, et ei qui peperisset, et ejus parenti sine fraude esse lex impositam jubet. » Vide et Suidam verbo κατάγειν. Hard.

VI. 1. *Et hic severitas.* Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *et hinc sev.* et sic quoque Gron. et Al. Ed.

2. *Argentarius.* Τραπεζίτης, *un banquier*. Hard.

3. *Marsyæ coronam.* Capiti ejus

floribus capiti suo imposuisset, atque ob id duci eum in vincula Triumviri jussissent, appellavit tribunos plebis. Nec intercessere illi[4]: aliter quam Athenis, ubi comessabundi juvenes ante meridiem conventus sapientium quoque doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ hujus non est aliud quam filia[5] Divi Augusti, cujus luxuria noctibus coronatum Marsyam, litteræ[6] illius Dei gemunt.

dei impositam. Marsyas, minister Liberi Patris, per civitates liberas in foro positus, libertatis indicium est, qui erecta manu testatur, nihil urbi deesse, inquit Serv. in Æn. lib. IV, v. 58. Hard.

4. *Nec intercessere illi*, etc. Sensus est, tribunos non intercessisse, sed castigandum censuisse Munatium, severiore et longe alia disciplina Romanorum, quam Atheniensium, apud quos juvenes comessabundi, poti, vino madidi licenter ac insolenter philosophorum scholas adeunt, illos audituri. Nam corruptissimi et perditissimi fuerunt Atheniensium mores, ut inquit Theopompus apud Athenæum, lib. XII: juvenibus apud tibicines et scorta versantibus: aliquanto grandioribus occupatis in tesserarum lusu et ejusmodi petulantia: universoque populo plus sumptus faciente in publicas epulas ac viscerationes quam in gubernanda civitate. Eo vero crimen probrosius, quod philosophis operam darent, quorum monitis ac præceptis revocari debuerant ab ea intemperantia, quum Romæ philosophi nulli essent, qui juvenes ad virtutem et probitatem erudirent. Putat Cujacius hic significari Polemonem, qui quum, auctore Laertio, comitatus sodalibus aliquando ebrius ac coronatus scholam disputantis de temperantia Xenocratis ingressus fuisset, ab eo nihil deterrito, sed acrius et animosius rem quam cœperat, tractanti, sic est castigatus, et ad saniorem mentem reductus, ut eam vitæ impuritatem perosus, philosophiæ se totum tradiderit, et vita functo Xenocrate, ejus scholæ præfuerit. Horat. Sat. II, 3, v. 253: « quæro, faciasne, quod olim Mutatus Polemon? ponas insignia morbi, Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas. » Dalec.

5. *Filia Divi Augusti, cujus*, etc. Julia nempe, de qua diximus lib. VII, cap. 46. Ut ad statuam Marsyæ in foro positam, meretriculæ convenirent, impudicitiæque suæ testem corollam alicui minorum gentium deo imponerent, malo te a Lipsio, si pudor suadet, ediscere, de Ant. Lect. III, pag. 120, quam immorari me in ista tenebris Stygiis digna fœditate. De Julia Seneca de Benef. lib. VI, cap. 32: « Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus urbem... quotidianum ad Marsyam concursum, quum ex adultera in quæstuariam versa, etc. » Hard.

6. *Litteræ*. Ita MSS. omnes. Sic

1 VII. Florum quidem populus romanus honorem Scipioni tantum habuit. Serapio[1] cognominabatur, propter similitudinem suarii cujusdam negotiatoris. Ob id erat in tribunatu plebi admodum gratus, dignusque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impensa. Asses[2] ergo contulit populus, ac funus elocavit; quaque præferebatur, flores[3] e prospectu omni sparsit.

1 VIII. Et jam tunc coronæ Deorum[1] honos erant, et

dolenter scriptas litteras cas innuit, ut ingemiscere quodammodo viderentur. Deum autem vocat, ut lib. VII, cap. 46 : « In summa deus ille, cælumque nescio adeptus magis, an meritus, etc. » Hard.

VII. 1. *Serapio cognominabatur.* Is est videlicet, quem Serapionem quoque cognominatum vidimus l. VII, c. 10. Quem quum et tribunum fuisse plebis et dignum Africanorum familia, Plinius dicit, servili origine fuisse eum, sed manumissum ab aliquo e Scipionibus, propterеaque Scipionem cognominatum, oblique significat. H.

2. *Asses ergo contulit populus, ac funus elocavit.* Factitatum id et alias, ut in funere Valerii Publicolæ regum exactoris : Menenii Agrippæ, qui populum cum senatu in gratiam adduxerat : Q. quoque Fabii Maximi, ut Val. Max. prodidit, lib. V, cap. 2. His ære collato a populo rom. justa sunt peracta. Huc pertinet vetus inscriptio apud Gruter. pag. 488 : M. VINICIO. P. F. POST. MORTEM. MVNICIPES. SVI. AERE. CONLATO. PIETATIS. CAVSA. PP. H.

3. *Flores e prospectu omni sparsit.* E pergulis, e fenestris, unde prospectus in vicum. Supra libro XIX, cap. 19 : *Præfigi prospectus omnes coegit*, hoc est, obstrui fenestras. Has ἀνθέων βολὰς, florum sparsiones receptas in eos, quos honore volebant affectos, Lipsius ad Taciti lib. XV, jam olim ex variis auctoribus adnotavit. Id observatum quoque in Bruti funere, auctor est Dion. Halic. lib. V. In funere etiam filiæ Virginii, lib. XI. Hard. — *Flores.* Rosa, myrto, et aliis omne genus floribus ornata coronataque sepulchra olim fuisse, e multis scriptorum locis cognoscimus. Anacreon oda in Rosam : Τόδε καὶ νοσοῦσιν ἀρκεῖ, Τόδε καὶ νεκροῖς ἀμύνει. Sophocles in Electra : Καὶ δὴ λέγω σοι πᾶν ὅσον κατειδόμην, Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον πατρὸς ἀρχαῖον τάφον, Ὁρῶ κολώνης ἐξ ἄκρας νεοῤῥύτους Πηγὰς γάλακτος, καὶ περιστεφῆ κύκλῳ Πάντων ὅσ' ἐστὶν ἀνθέων θήκην πατρός. Serta illa, ut videre est in urnis ac sepulchris antiquis, tæniis lanei coloris, id est, suo tantum et nativo colore tinctis, implicabantur et nectebantur. Magius, lib. II, cap. 17. Dal.

VIII. 1. *Et jam tunc coronæ Deorum honos erant*, etc. Vetus inscriptio : CORONAE. CENTENAE. FORTVNAE. PRIMIGENIAE. DEDICATAE. in Thesauro Goltzii, pag. 272. Hard.

Larium[2] publicorum privatorumque, ac sepulchrorum[3], et Manium; summaque auctoritas pactili coronæ[4]. Sutiles[5]

2. *Larium*. Lar apud Plautum in Aulularia: « filia una est; ea quotidie mihi Aut thure, aut vino, aut aliquo semper supplicat: Dat mibi coronas. » Dal. — *Larium publicorum*. Compitalium scilicet. De privatis atque domesticis, Cato de Re Rust. cap. cxliii: « Villica focum purum circumversum, quotidie priusquam cubitum eat, habeat, kalendis, idibus, nonis, festus dies quum erit, coronam in focum indat, perque eos dies Lari familiari pro copia supplicet. » Plautus in Trin. act. I, sc. ii, v. 1: « Larem corona nostrum decorari volo. » Juven. Sat. IX, vs. 137: « O parvi nostrique Lares, quos thure minuto, Aut farre, et tenui soleo exornare corona! » Hard.

3. *Ac sepulchrorum*, etc. Decemviri olim sustulerunt sumptuosam respersionem, id est, murratam potionem: et longas coronas, quibus ornabantur busta, sepulchra, sellæ curules, theatra, currusque triumphantium: nam rotundis homines utuntur. Dalec. — *Sepulchrorum*. Idem Tibull. lib. II, 4, v. 47: « Atque aliquis senior, veteres veneratus amores, Annua constructo serta dabit tumulo. » Aram sepulchralem coronari solitam, ex veteri inscriptione scito, quæ apud Gruterum exstat, p. 715. Hard.

4. *Summaque auctoritas pactili coronæ*. Plectilis coronæ meminit et Plautus in Bacchidibus: « Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis. » Πλεκτὸς Xenophani Colophonio apud Athenæum, κυλιστὸς Eubulo comico. Apud Græcos sponsæ, quæ ad virum ituræ erant, ex obviis floribus coronam sibi texebant, quam sub flammeo capiti imponerent. Probrosum enim fuisset emptam gestare. Alexand. ab Alexand. lib. II, cap. 5. Dal. — *Pactili*. Seu plectili, quod idem est. E multiplici flore, folioque textæ. « Plexa, inquit Festus, colligata significat, ex græco πλέκω, » id est, concinno, texo, necto. Πλεκτὸν Græci dicunt, et πηκτὸν a πηγνύω, compono. Hard.

5. *Sutiles aliorum sacris invenimus* (sic lib. ante Hardnin. editi). Leg. *Saliorum*. De horum institutione, ritu, saltationibus, carmine, ancyliis et conviviis sumptuosis abunde multa Alexand. ab Alex. lib. I, c. 26. Salius Arcas, Æneæ comes, Saliorum Marti Gradivo sacrorum saltationem instituit; ab eo dicti Salii. In denariis romanis Salius effingitur amictus veste longa, dextra manu caduceum tenens, sinistra clypeum, capite galea tecto prominenti, ad utramque aurem apice oblongo et acuto. Ursinus. Dalec. — *Sutiles*. Hæc pactilibus opponuntur; e rosarum foliis consutæ. Martialis, lib. V, epigr. lxiv: « Pinguescat nimio madidus mihi crinis amomo, Lassenturque rosis tempora sutilibus. » Et lib. IX, ep. xci, ad Flaccum: « Perfundas glaciem triente nigro, Frontem sutilibus ruber coronis. » Et ibid. ep. xciv: « Sutilis aptetur decies rosa crinibus. » Sic et *lapillos sutiles* Prudentius appellat, hymno vii, vers.

Saliorum[6] sacris invenimus, et solemnes cœnis. Transiere deinde ad rosaria[7]; eoque luxuria processit, ut non esset gratia nisi mero folio[8]: sutilibus mox petitis ab India, aut ultra Indos. Lautissimum quippe habetur e nardi folio eas dari, aut veste serica versicolores unguentis madidas. Hunc habet novissime exitum luxuria feminarum.

1 IX. Et apud Græcos quidem de coronis privatim scripsere Mnesitheus atque Callimachus medici, quæ nocerent capiti[1]: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate[2] præcipue odorum vi surrepente fallaciter, scelerata Cleopatræ solertia. Namque in apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur pavore[3] ejus

158, et *hyocinthos sutiles* in Hamartigenia, v. 268. Hard.

6. *Saliorum*. Salii sacerdotes Romæ fuere, a saliendo dieti, quod vage per urbem eursitantes salire soliti. Varro de Ling. Lat. « Salii a saltando, quod faeere in comitio in sacris, quotannis et solent, et debent. » Inde saliares epulæ, pro lautis et opiparis, quia tales erant Saliorum. Vide Festum. Hard.

7. *Rosario*. Coronas scilieet e solis rosis. Dalec.

8. *Nisi mero folio*. Rosarum foliis, e quibus sutiles coronæ: quum antiquitus totæ rosæ sutilibus insererentur. Sed eo tandem luxuria proeessit, ut fastidita gratia floris pulcherrimi, ejus tantum folia retenta sint, quæ ut alia aliis veluti squamatim insererentur, inventa est conditura ratio, qua sic macerarentur, ut manus artificis, et puncturas quibus necterentur, pati possent. Tradit eam rationem Apic. de Re Cul. c. 1. H.—*Folio*. Rosarum. Male quidam *Folium* Indicum intellexerunt. Ed.

IX. 1. *Quæ nocerent capiti*. Aristot. ἐν τοῖς φυσικοῖς προβλήμασιν, inquit Athen. XV, pag. 692, hoc quærit, cur magis canescant homines, qui unguento magis caput illinunt, causasque aliquas affert, quæ in Problematum libro hodie non leguntur. Hard.

2. *In potu atque hilaritate*. In epulis coronatos accubuisse ostendunt Aristophanes in Equitibus, Plaut. in Pseud. Ovid. Fast. 337: « Ebrius, incinctis philyra conviva capillis, Saltat, et imprudens utitur arte meri. » Conf. Rhodiginus, lib. XXVII, cap. 26 et 28. Huc spectat quæstio apud Plutarch. in Sympos. I, 3: an inter pocula coronis et sertis utendum sit. Dal. — *Scelerata Cleopatræ solertia*. Qua odorum vi solerter ac scelerate uti novit Cleopatra. Ed.

3. *Fertur pavore ejus lusisse*. Sic quidem Vet. sed placet magis legatur, *pavori ejus illusisse*. Dal.

lusisse, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipsaque
capiti imposita, mox procedente hilaritate invitavit An-
tonium, ut coronas biberent. Quis ita timeret insidias? 2
Ergo concerpta in scyphum incipienti haurire opposita
manu : « En ego sum, inquit, illa, Marce[4] Antoni, quam tu
nova prægustantium diligentia caves : adeo[5] mihi, si pos-
sim sine te vivere, occasio aut ratio deest. » Inde eductum
custodia[6] bibere jussit, illico exspirantem. De floribus supra
dictos[7] scripsit Theophrastus[8] apud Græcos. Ex nostris
autem inscripsere aliqui libros Anthologicon[9] : flores vero
persequutus est nemo, quod equidem inveniam. Nec nos
nunc scilicet coronas nectemus : id enim frivolum est;
sed de floribus, quæ videbuntur digna, memorabimus.

X. (IV.) Paucissima nostri genera coronamentorum 1
inter hortensia novere, ac pæne violas rosasque tantum.
Rosa nascitur spina verius, quam frutice, in rubo quoque
proveniens[1], illic etiam jucundi odoris, quamvis an-

4. *Marce*. Gronov. et Al. *ehare*; præiverat emendationi Dal. Ed.

5. *Adeo*. Εἰρωνικῶς. Hard.

6. *Eductum custodia*, etc. Reum unum aliquem. H. — *Exspirantem*. Gron. et Al. *exspirante*. Ed.

7. *Supra dictos*. Lib. ante Hard. editi, *extra supradictos*; nobiscum tamen facit Gron. in notis. Ed.— *Supra*. Præter dictos ante scriptores. Hard.

8. *Theophrastus*. Theophrast. de hoc argumento scripsit in primis Hist. Pl. VI, 6, 7. Hard.

9. *Anthologicon*. Ἀνθολογικῶν. Vox ea florilegium, seu librum collectaneorum sonat : non quod de floribus hortorum hi libri tractarent, sed quod sententiarum flores ex variis scriptoribus collectos continerent. Hard.

X. 1. *In rubo quoque proveniens*. In cynosbato, de quo XVI, 71. Hard. — Cynosbatos est *rosa canina* (*Icosand. polyand.* gen. 1237 Pers. *Rosac.* Juss.). Plures hoc ipso capite aut species, aut varietates Noster enumerat, de quibus, in tanta rosarum, quas novimus, copia, vix certi aliquid quisquam pronuntiare audeat. Prænestina, Brot. judice, est rosa Prænestina, alba et versicolor. J. Bauh. Campana, rosa candida, plena et semiplena. J. B. An *Rosa bifera* Pers. vel *R. damascena*? Milesia, rosa rubra, flore valde pleno et semipleno. J. B. vulgo, *rose rouge*, *rose de Provins*. Trachinia eadem atque rosa rubello flore majore, pleno, incarnata vulgo. J. B. *rose de France*, *rose pâle*, *rose couleur de chair*. Ala-

gusti[2]. Germinat omnis primo inclusa granoso[3] cortice. Quo mox intumescente, et in virides alabastros[4] fastigato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in[5] calycis medio sui stantis complexa luteos apices. Usus ejus in coronis[6] prope minimus est. Oleo maceratur, idque jam a Trojanis temporibus, Homero teste[7]. Præterea in unguenta transit, ut diximus[8]. Per se medicas artes præbet. Emplastris atque collyriis inseritur mordaci subtilitate.

bandica, ros. eglantina, flore pleno. J. B. *rosier églantier*. (*R. rubiginosa* est vere ros. eglanteria Veterum, auctore Pers. *Synops.* II, pag. 49.) Spineola, ros. minor, rubello pleno flore, asperis spinis armata. J. B. *rose canelle*. Centifolia, ros. lacteola. J. B. Græca vel lychnis, ros. campestris, spinis carens, biflora. C. B. *Græcula*, ros. silvestris, odorata, flore albo. C. B. De pulcherrimo omnium flore qui plura discere velit, quam verbis unquam exprimi queat, novum adeat et luculentissimum opus Cl. nostratis Redouté, qui post *Liliaceas*, non sibi impar *Rosas* nuper ad vivum depingere aggressus est. Ed.

2. *Angusti*. Late se non spargentis. Dal.

3. *Granoso cortice*. Intus veluti quibusdam granis scabro. Nodum enim, seu globulum eum, quo semen continetur, corticem Plinius nuncupat, non semel. Nam infra: « Tardissime proveniunt semine, quod in ipso cortice est ». Μῆλον Theophr. appellat Histor. VI, 6. Umbilicum, ὀμφαλὸν, Aristot. Probl. s. 12, quæst. 8. Hard.

4. *In virides alabastros fastigato*. Alabastrum vocat rosæ calycem, antequam ea sit expansa : a similitudine nimirum cum alabastro, vase unguentario, cujus est longitudo fastigata, in pleniorem orbem desinens, ut Plinius ipse ait IX, 56. Poeta quidam pyramides vocat, quos Plinius alabastros; et calathos, quos ille calyces : « prima dies ostendit spicula florum, Altera pyramides nodo majore tumentes : Tertia jam calathos. » Hard. — *Fastigato*. Gron. et al. ut semper alias, *fastigiato*. Ed.

5. *Ac sese pandit, in calycis*, etc. Forte sincerius (ut præmonuerat Salmas. Ed.), *sese pandit in calyces, medio sui stantes complexa luteos apices*. Calyx vocatur, qui lutea stamina seu apices, et floris folia continet. Hard.

6. *Usus ejus in coronis prope minimus est*. Præ cæteris nempe utilitatibus, quas rosa præbet : nam et oleo præterea maceratur, et in unguenta transit, et emplastris inseritur, etc. Hunc locum Barbarus prave intellexit : dum *nimius*, contra codicum fidem, et mentem scriptoris reposuit. Hard.

7. *Homero teste*. Iliad. Ψ, v. 186, ubi oleum rosaceum memoratur : ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ. Hard.

8. *Ut diximus*. Scilicet lib. XIII, cap. 2. Hard.

Mensarum etiam deliciis[9] perungendis[10] minime noxia. Genera ejus nostri fecere celeberrima, Prænestinam[11] et 2
Campanam[12]. Addidere alii Milesiam, cui sit ardentissimus colos, non excedenti duodena folia. Proximam ei Trachiniam[13] minus rubentem. Mox Alabandicam viliorem, albicantibus foliis. Vilissimam[14] vero plurimis, sed minutissimis, spineolam. Differunt[15] enim multitudine foliorum, asperitate, lævore, colore, odore. Paucissima quina fo- 3
lia, ac deinde numerosiora: quum sit genus ejus, quam centifoliam[16] vocant: quæ est in Campania Italiæ, Græciæ vero circa Philippos: sed ibi non suæ terræ proventu. Pangæus[17] mons in vicino fert, numerosis foliis ac parvis: unde accolæ transferentes conserunt, ipsaque plantatione proficiunt. Non autem talis[18] odoratissima est, nec cui

9. *Mensarum etiam deliciis.* Solebant Romani non solum mensas ad convivia structas, ut nunc fit, rosarum foliis contexere, sed etiam epularum ferculis ea inspergere, tuta et minime noxia voluptate. Quidam exponunt mensas citreas in summis deliciis habitas inungi rosarum succo, qui ob amarorem intactas et illæsas eas servaret a carie et tineis. Heliogabalus in recumbentes convivas per laquearia, veluti per impluvium, rosas effundi jubebat. Quidam et pulvinos tricliniares ac cubitorios rosis farciebant. Dal.

10. *Perungendis.* Gron. et Al. *inungendis;* et mox, *cujus sit ard. col. non excedentis.* Ed.

11. *Prænestinam.* Ea est quam vulgus Provinialem appellat, *rose de Provins*, ut quidem Clusius arbitratur, Hist. Rar. plant. I, 114. H.

12. *Campanam.* Ubi *biferi*, ut Maro cecinit, Georg. IV, 119, *rosaria Pæsti.* H. — An rosa alba, vulgaris major, C. Bauh. ut quidam volunt? Ed.

13. *Trachiniam.* Ab Heracleæ agro, quæ Trachin appellata est, ut vidimus IV, 14. Hard.

14. *Vilissimam.* Ita MSS. Reg. Colb. Ch. non *utilissimam.* Recte: antecedit enim *viliorem.* Spineola a spinarum densitate, quibus est obsita, nomen traxisse videtur. H.

15. *Differunt*, etc. Theophr. Hist. VI, 6. H. — *Foliorum.* Floris nempe, quæ Recentiores *petala* vocant. Ed.

16. *Centifoliam.* Et nos trecentifoliam maximam in horto Regio vidimus, flore, ut aiunt, incarnato: eamque odoris perjucundi. Centifoliam quoque Batavicam, qualis a Clusio delineatur, Hist. Rar. plant. lib. I, p. 113. H. — Servat nomen; plures *R. centifoliæ* in hortis coluntur varietates. Ed.

17. *Pangæus.* Theophr. ἐκ τοῦ Παγγαίου. Hard.

18. *Non autem talis odoratissima.* Theophr. l. c. Hard.

latissimum maximumque folium: breviterque[19] indicium est odoris, scabritia corticis. Cæpio Tiberii Cæsaris principatu, negavit centifoliam in coronas addi, præterquam
4 extremos[20] velut ad cardines. Nec odore[21], nec specie probabilis est, quæ Græca appellatur a nostris, a Græcis lychnis[22], non nisi in humidis locis proveniens, nec umquam excedens quinque folia, violæque magnitudine, odore nullo. Est et alia Græcula appellata, convolutis foliorum paniculis[23], nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis foliis. Alia[24] funditur e caule malvaceo, folia oleæ habente, mosceuton[25] vocant. Atque inter has

19. *Breviter.* Theophr. Ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις εὐώδη μᾶλλον, ὧν τραχὺ τὸ κάτω. « Odoratiores sunt inter amplas, quibus pars ima scabra. » H.

20. *Extremos.* MSS. Regg. et editio princeps, *extremas.* Sic Granius apud Nonium dixit : « Sonat impulsa cardo regia. » Brot.

21. *Nec odore.* Minus commode prius legebatur, *nec odore, nec specie probabilem, et quæ Græca*, etc. oratione nec satis apte cohærente, nec quæ similitudinem veri ullam habeat. Quis enim centifoliam rosam, de qua proxime antea sermo, ad quam prior sententiæ hujus pars referebatur olim, si minus odore, at specie saltem, quodcumque demum genus illud rosæ sit, negaverit esse commendabilem probabilemque? Hard.

22. *Lychnis.* Quidam inodoratam et pusillam rosam rubram indicari volunt, vere et autumno prodeuntem, quam vulgo vocamus *Damas rouge.* Alii lychnidem Dioscoridis coronariam herbam, flore violæ, purpurascente, a Plinio intempestive recenseri putant inter rosarum genera. Nostrates certe ob similitudinem, quam is flos habet cum rosa, lychnidem vocant, *passe-rose.* Dalec. —*Lychnis.* Dioscoridis hæc coronaria lychnis est, sive sativa, de qua concisa brevitate græcus auctor, III, 114 : Λυχνὶς στεφανωματική, ἄνθος ἐστὶν ὅμοιον λευκοΐῳ, ἐμπόρφυρον δὲ, πλεκόμενον εἰς τὰ στεφάνια. Hard. — *Agrostemma coronaria* (*Decand. pent.* gen. 1145 Pers. *Caryophyll.* Juss.). Ed.

23. *Paniculis.* Quidquid sublonga et subrotunda forma tumet, ut hic rosæ foliorum globulus, panicula appellatur. Hard.

24. *Alia.* Forte althæa, *rose d'outre-mer*, sed peregrina, ab unicauli malva, de qua diximus superiore libro, diversa, etsi commune nomen utrique vulgus imposuit. Vidimus in horto Regio. Hard.— *Folia oleæ.* Vet. apud Dal. *ulmi.* Ed.

25. *Mosceuton.* In quibusdam MSS. *muceuton.* In aliis *aceton.* H. — *Mosceuton.* Hæc certe non est *la rose muscade.* Ex Plinii descriptione potius videtur esse, *la rose d'outre-mer*, de qua jam sup. lib.

media magnitudine autumnalis, quam coroneolam vocant.
Omnes sine odore, præter coroneolam et in rubo natam:
tot modis adulterantur. Et alias vera quoque plurimum 5
solo prævalet. Cyrenis[26] odoratissima est, ideoque ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ, hieme tota præcox. Refert et cæli temperies. Quibusdam enim annis minus odorata provenit. Præterea[27] omnis siccis quam humidis odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, proprieque ruderatum[28] agrum amat. Præcox Campana est, sera Milesia. Novissime tamen desinit Prænestina. Fodiuntur altius quam
fruges, levius quam vites. Tardissime proveniunt semine, 6
quod[29] in ipso cortice est, sub ipso flore, opertum lanugine: ob id potius caule conciso[30] inseruntur: et ocellis radicis[31], ut arundo, unum genus inseritur pallidæ, spinosæ, longissimis virgis, quinquefoliæ, quæ e Græcis[32] altera est. Omnis autem recisione[33] atque ustione proficit: translatione quoque, ut vitis, optime ocyssimeque provenit, surculis quaternum digitorum longitudine, aut ampliore, post Vergiliarum occasum sata: dein per Favonium translata, pedalibus intervallis, crebroque circumfossa.

XX, 84. Brot. — *Althæa (Alcea) rosea?* (*Monadelph. polyand.* gen. 1632 Pers. *Malv.* Juss.). Ed.

26. *Cyrenis.* Theophr. Hist. VI, 6: Εὐοσμότατα δὲ τὰ ἐν Κυρήνῃ· διὸ καὶ τὸ μύρον ἥδιστον. Hard.

27. *Præterea.* Omnis rosa scilicet. Didymus in Geop. XI, 19: Εἰδέναι δὲ χρὴ, ὡς ἐν τοῖς ἀνύδροις ῥόδα, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ κρίνα εὐωδέστερα ἐστι. Hard.

28. *Ruderatum.* In quo rudera, veterumque ædificiorum materies plurima inest. Hard.

29. *Quod.* Sic Theophr. loc. cit. Φύεται μὲν οὖν ἡ ῥοδωνία καὶ ἐκ τοῦ σπέρματος· ἔχει δὲ ὑπὸ τὸ ἄνθος ἐν τῷ μήλῳ... ἔχον δέ τινα χνοῦν. Quid cortex sit, superius diximus. H.

30. *Caule conciso inseruntur.* Seu malleolis a caule decisis. Theophr. Hist. VI, 6: Κατακόπτοντες τὸν καυλὸν φυτεύουσιν. Hard.

31. *Et ocellis radicis.* Quid sint in arundine oculi, diximus XVI, 67. Quod genus illud sit rosæ pallidæ spinosæ, græculæ, quinquefoliæ, non satis compertum. H.

32. *E Græcis.* Quæ paulo ante græcula appellata. Hard.

33. *Omnis autem recisione*, etc. Theophr. l. c. Hard.

Qui præcocem faciunt[34], pedali circa radicem scrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.

1 XI. (v.) Lilium rosæ nobilitate proximum est, et quadam cognatione unguenti oleique, quod lirinon[1] appellatur. Et impositum[2] etiam maxime rosas decet, medio proventu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas major, interdum cubitorum trium, languido semper collo, et non sufficiente capitis oneri. Candor ejus eximius[3], foris striati, et ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo et semine, stantibus in medio crocis. Ita odor, colorque duplex et alius calycis, alius staminis, differentia angusta.
2 In unguenti vero oleique usu, et folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam convolvulum[4] vocant, nascens per frutecta[5], nullo odore, nec crocis in-

34. *Qui præcocem faciunt.* Pall. III in Februar. t. 21 : « Si rosam temperius habere volueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, et aqua calida bis rigabis in die. » Sic Didymus in Geop. l. c. Hard.

XI. 1. *Quod lirinon.* Λειρινόν : nam æque Græci λείριον lilium appellant. Iidem et σούσινον nuncupavere, ut diximus XIII, 2. Diosc. III, 16, de lilio : ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρῖσμα κατασκευάζεται, ὃ τινες λειρινὸν, οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι. Hard.

2. *Et impositum.* Mallem *interpositum.* Intelligit enim, opinor, gratiam hortorum, vel coronarum, non esse levem, quemadmodum Maro cecinit Æneid. XII, vs. 69 : « ... mixta rubent ubi lilia multa Alba rosa. » Hard.

3. *Candor ejus eximius foliis foris striatis, et... sese laxantibus*, etc. (sic Gron. et Al. ante Hard. Ed.) Legend. *Candor ejus eximius, foris striati et ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantis effigie calathi*, etc. Post : *Tertia generi cætera eadem, calix herbaceus :* posuit *herbaceum* pro eo quod in Dioscoride est, κροκῶδες· lege ergo *helvaceus*, pro *herbaceus*. Idem mendum infra, cap. 19 : « Narcissi duo genera in usum medici recipiunt : unum purpureo flore, alterum herbaceum. » Scribendum, *helvaceum*. Color *helvaceus* et *helveus* est inter russum et album : ita Festus : *hic plane est melinus et luteus color, vel croceus.* Salmas. 102. — *Lilium candidum* (*Hexand. Mon.* gen. 791 Pers. *Liliac.* Juss.). Ed.

4. *Convolvulum.* Gallis, *liseron.* Smilax lævis minor a Dodonæo vocatur, apud quem iconem ejus vide. Hard. — *Convolvulus sepium* (*Pentand. Monog.* gen. 416 Pers. *Convolvul.* Juss.). Ed.

5. *Nascens per frutecta.* Ea est, quæ Jasione a Theophrasto, et ab

tus : candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba[6] lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa : et hoc amplius lacryma[7] sua, ut hipposelinum[8]; nihilque est fecundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est et rubens[9] lilium, quod Græci crinon vocant. Alii florem ejus cynorrhodon[10]. Laudatissimum in Antiochia, et Laodicea Syriæ, mox in Phaselide[11]. Quartum locum obtinet in Italia nascens.

XII. Sunt et purpurea lilia[1], aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, majorisque bulbi, sed unius : narcissum[2] vocant. Hujus alterum genus flore candido, 1

auctore dicitur postbac lib. XXII, cap. 17 et 22. Dal.

6. *Alba*. Hæc pariter Theophr. Hist. II, 2 : Ῥοδωνία δὲ καὶ κρινωνία, etc. Hard.

7. *Lacryma*. Theophr. Hist. VI, 6 : Ποιεῖ δέ τινα καὶ δακρυώδη συῤῥοὴν, ἣν καὶ φυτεύουσι. « Reddit lilium lacrymarum confluxum quemdam, quem et serunt. » Et lib. II ejusdem operis, cap. 2 : Ἰδιωτάτη δὲ γένεσις ἡ ἀπὸ δακρύων· καὶ γὰρ οὕτω δοκεῖ τὸ κρίνον φύεσθαι, ὅταν ξηρανθῇ τὸ ἀποῤῥυέν· φασὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἱπποσελίνου· καὶ γὰρ τοῦτο ἀφίησι δάκρυον. « Peculiaris generatio, quæ ex lacryma fit : quippe lilium ita exire videtur, quum id quod defluxit, sole exaruerit, etc. » Hard.

8. *Ut hipposelinum*. Theophrast. de Caus. lib. I, cap. 4, lilio et hipposelino addit et alia quædam, quæ tamen non recenset nominatim. Ὑπογενεῖς vocat has plantas auctor librorum de Plantis, qui Aristoteli adscribuntur, cujus vocis loco in exemplari depravato legitur *opigais*. Dalec. — *Hipposelinum*. Est *Smyrnium Olusatrum* (*Pentand. digyn.* gen. 719 Pers. *Umbellifer.* Juss.), de quo XIX, 48. Ed.

9. *Est et rubens lilium*. Lilium illud purpureum majus Dodonæi est, pag. 198, quod in horto Regio vidimus. Galli vocant, *lis orangé*. Diosc. III, 116 : πορφυρᾶ ἄνθη κρίνου. H. — Nobis, auctore Sprengelio, *Lilium Chalcedonicum*. Ed.

10. *Cynorrhodon*. Ita libri omnes : et Hesychius : κυνόῤῥοδον, κρίνον ὅμοιον ὑακίνθῳ. Hard.

11. *Phaselide*. Convallis est Judææ, ut Plinius admonet, XIII, 9, unde lilium Phaselidis olim appellatum est *lilium convallium*, Cantic. Cantic. II, 1. Hard.

XII. 1. *Sunt et purpurea lilia*. Cave accepta hæc putes a Theophr. VI, 6, ut visum iis, qui censoriam animadversionem distringere in Plinium, ponunt in lucro. Hard.

2. *Narcissum*. Purpureus hic Virgil. narcissus, Ecl. V, v. 38. Nondum id a nobis genus animadversum. H. — *Narcissus poeticus* vel *Pseudonarcissus* (*Hexandr. mon.* gen. 789

calyce[3] purpureo. Differentia a liliis est et hæc, quod narcissis folia in radice[4] sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem[5], calyx herbaceus. Omnes serotini[6]. Post Arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum.

1 XIII. Inventa est et in his ratio inserendi[1], monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur namque[2] mense julio scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis[3], in fæce nigri vini, vel græci, mense

Pers. *Liliac.* Juss.). Conf. D. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, p. cxvii sq. edit. nost. Ed.

3. *Calyce.* Calycem id vocat, quod in medio flore, circuli instar, et stamina, et apices continet. Narcissum medio purpureum Dodonæus vocat, et delineat, pag. 223. Nascitur plerisque Galliæ locis, in pratis, *narcisse*. Dioscorides commendat eum, qui ἐν ὀρεινοῖς τόποις gignatur, lib. IV, cap. 161. Hard.

4. *In radice.* Bulbo, non cauli, hærent. Quare narcissi caulem Theophr. Hist. VI, 6, ἄφυλλον vocat. Hard.

5. *Tertio generi cætera eadem.* Lego, *alteri generi.* Nam tantum duo genera narcissi sunt, alterum quod florem in medio purpureum habet, πορφυροειδής: alterum quod croceum, κροκώδης. Dal. — Narcissi autem genus, cui circulus est luteus aut croceus, vel ad *Narcissum Tazettam*, vel ad *N. orientalem*, ut nonnulli malunt, commode referri potest. Ed.

6. *Omnes serotini.* Sic Theophr. l. c. de narcisso universim: Ὄψιον δὲ σφόδρα, μετὰ γὰρ Ἀρκτοῦρον ἡ ἄνθησις, καὶ περὶ ἰσημερίαν. Post Arcturi occasum, de quo XVIII, 74. Hard.—At vernos etiam habemus narcissos; autumnales vero illos ad *N. serotinum* referas licet. Ed.

XIII. 1. *Inventa est et in his ratio inserendi.* Hoc est, nova serendi ratio excogitata est, non e bulbo, sed e radicula quam caulis emittit, ut mox dicemus. Ita MSS. omnes: nullus Pintiano favet, qui *inficiendi* mavult. Hunc porro modum totidem fere verbis expressit Anatolius in Geop. XI, 21. Hard.

2. *Colliguntur namque scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo.* Scribo, *Colliguntur namque scapi arescentis lilii, qui suspenduntur in fumo;* tum ex scripto exemplari, tum etiam ex græco auctore, de Re rustica, quem alii Constantinum, alii Heronem appellant Geoponicon lib. XI, qui hoc idem docet eisdem ferme verbis. Pint. — *Suspenduntur in fumo.* Aliud in liliis a nobis observatum est, de quo Cl. Tournefort, Instit. Rei herbar. pag. 371: « Lilii albi caulis cum floribus amputatus et suspensus, auctore Gesnero, semen profert, quod feliciter etiam Parisiis sæpe expertus sum. » Brot.

3. *Nodulis.* E singulis enim nodis radiculæ quædam tum enascun-

martio macerantur, ut colorem percipiant, atque ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia ; mirumque, tingi aliquid, ut nascatur infectum.

XIV. (vi.) Violis honos proximus [1]; earumque plura 1
genera[2]. Purpureæ[3], luteæ, albæ : plantis omnes, ut olus, satæ[4]. Ex iis[5] vero, quæ sponte apricis et macris locis proveniunt, purpureæ, latiore folio, statim ab radice carnoso[6], exeunt : solæque græco nomine a cæteris discer-

tur, quæ seri debent. Anatolius, l. c. Hard.

XIV. 1. *Violis honos proximus.* A rosis et liliis. H. — De violis vid. Excurs. I ad calcem hujus libri, ubi luculentissime quæ sint veterum auctorum λευκοῖα καὶ μελάνια, Spreng. disquirit et enucleat. Ed.

2. *Earum plura genera.* Nicander in Georgicis duo tantum genera facit, ὠχρὸν et χρυσεῖον, pallidum et luteum : Ἀλλὰ τὰ μὲν σπείροις, τὰ δὲ καὶ ὡραῖα φυτεύσεις Ἄνθη ἰασνίηθε· γένη γε μὲν ἴασι δισσά Ὠχρὸν χρυσεῖόν τε φύειν εἰς ὦπα ἴδεσθαι Στεῦται. Ἰωνίαδες νύμφαι στέφος ἁγνὸν Ἴωνι Πισαίοις προθέσασαι ἐνὶ κλήροισιν, ὄρεξαν. Ἤνυσε γὰρ χλούνην μετὰ δ' ἐσσυμένος, σκυλάκεσσιν Ἀλφειῷ καὶ λῦθρον ἑῶν ἐπλύνατο γυίων Ἑσπέριος νύμφαισιν Ἰαονίδεσσι νυχεύσων. Scal.

3. *Purpureæ.* Sic auct. lib. de Simp. med. ad Patern. tom. xiii Opp. Galeni, pag. 1002 : « Viola, inquit, species habet tres : est enim alba, et purpurea, et aureo colore, floresque de radice ejus exerescunt : quibus melior habetur quæ est purpurea. » Purpurea, quæ Theophr. Hist. VI, 6, nigra dicitur, τὸ μελάνιον; Virgilio quoque Ecl. X, 39; cæteris ἴον πορφυροῦν, a Dodonæo pingitur, p. 156; *violette.* Candida, quæ Græcis λευκόϊον; visa a nobis in horto Regio, ab eodem Dodonæo delineatur, p. 159. Luteam Clusius exhibet, Histor. Rar. pl. III, p. 309, quam violam montanam vocat. Galli, *giroflée jaune.* Adde his et tricolorem, quæ hos simul colores in se una colligit, purpureum, luteum, candidumque, apud eumdem Clusium, pag. 310, sæpius a nobis observatam in horto toties appellato, cum generibus violarum aliis fere duodecim. H.—*Purpureæ :* nobis *Viola odorata* (*Pentand. monogyn.* gen. 582 Pers. *Violac.* Juss.); *luteæ* vero : *Cheiranthus Cheiri* (*Tetrad. siliq.* gen. 1570 Pers. *Crucifer.* Juss.); *albæ : Cheiranthus incanus.* Vid. Exc. I ad calc. hujus libri. Ed.

4. *Plantis omnes, ut olus, satæ.* In nostris regionibus nec lutea, nec alba, planta propagatur, sed semine : nigra vero, seu purpurea etiam plantis. Hard.

5. *Ex iis.* Sic Theophr. l. c. ubi viola nigra dicitur πλατύφυλλος, καὶ ἐγγειόφυλλος, καὶ σαρκόφυλλος. H.

6. *Carnoso.* Gron. et al. *carnosa;* et paulo post, *appellata ia, ut ab his iant. vestis. Sed sativis,* etc. Ed.

nuntur, appellatæ ia, et ab his ianthina[7] vestis. E sativis maxima auctoritas luteis. Genera iis : Tusculana[8], et quæ marina appellatur, folio[9] aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum vero sine odore, minutoque folio Calathiana[10], munus autumni, cæteræ veris.

1 XV. Proxima ei caltha est concolori[1] amplitudine.

7. *Et ab his ianthina.* Hoc est, purpurea ac violacea. *Violet pourpre.* Mart. lib. II, ep. XXXIX : «Coccina famosæ donas et ianthina mœchæ.» Hinc *violarii* apud Plautum, in Aulular. act. III, sc. 5, qui vestes violacea purpura infectas distraherent. Hard.

8. *Genera iis Tusculana.* Scriptum exemplar, *genera autem Tusculana*, et paulo post *calatina*, non *calathiana*, ut forte neutro modo scribendum sit, sed *caltiana*, permutatis litteris, a similitudine caltæ, ut sequentia statim ostendunt, nisi quis deduci mâlit a calatho. Pint.

9. *Folio.* Folia intellige, quibus flos constat; quæ nobis *petala*. Ed.

10. *Calathiana.* Calathianam alii esse volunt thylacitidem, a Dodonæo pictam calathianæ titulo: alii ejusdem campanulam. At utraque cærulea est, calathiana vero lutea, si calthæ concolor est : nam caltham luteam esse monstrant hi versus Virgilii et Columellæ : «Mollia luteola pingit vaccinia caltha.» — «Pressaque flammeola rumpatur fiscina caltha.» Calathianam ego puto esse digitalem luteam, flore luteo, calatho similii; caltham vero nostram calendulam. Dioscoridi caltha chrysanthemum, sive buphtalmos dicitur. Dal. — *Calathiana.* A calathi effigie. Alii *calthiana* legunt, a similitudine calthæ. Pintianus, et ex illo Salmasius in Solin. pag. 1160, *calatina*, a Calatia oppido Italiæ. His favet codex Reg. 2. H. — *Calathiana.* Brot. ex MS. Reg. 1 et edit. principe, *calatiana.* Ed.

XV. 1. *Concol. amplitudine.* Quid quæso amplitudo ad colorem, aut color ad amplitudinem? Pro voce ultima notaut *similitudine.* Sed alteram retinet egregius codex : quod autem præcedit, pro eo habet : *conculari.* Fortassis, *et cochleari amplitudine.* Sic lib. XXI, 27 : «cochlearis mensura.» Item XXIV, 1. Gron. — *Proxima.* Et hæc e violarum lutearum genere est, non ut a Ruellio primum, deinde a Salmasio creditum est, loc. cit. flos ille, quem solsequium dicimus, *le souci*, plane diversi generis. Nam et in indice hujus loci sic legitur : *Violæ colores III, luteæ genera V. De caltha : regius flos.* Genera porro violæ luteæ tria dumtaxat appellantur hoc loco, Tusculana, marina, calathiana : nisi ad eum numerum caltha quoque, et regius flos, seu regia scopa accesserint. Et sane inferius, quum singulorum florum medicinæ narrantur, quorum modo tractantur naturæ, de violis universim, sigillatimque de luteis, atque purpureis, longissima habetur oratio : de caltha scopaque regia, ne γρῦ quidem : satis probabili argumento eas scilicet idcirco taceri, quod lutearum nomine censeantur,

Vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem. Eadem odore superatur : est enim gravis calthæ. Non levior[2] ei, quam scopam regiam appellant[3] : quanquam folia ejus olent, non flores.

XVI. Bacchar[1] quoque radicis tantum odoratæ est, a 1

quod et fecisse Columella videtur in Hortulo, duo violarum genera carmine uno complexus : candidum, luteumque, « Candida leucoia, et flaventia lumina calthæ. » Caltham nos suspicamur esse, aut certe ei affinem, quæ viola lutea multiplex a Dalec. appellatur, Hist. plant. VII, p. 803, quæ cultu mangonioque evadit in florem densissimis foliolis stipatum atque congestum, præstantissimi ac suavissimi odoris. Hard. — *Caltha*. An *Calendula officinalis?* (*Syngenes. polyg. nec.* Linn. *Corymb.* Juss.). Conf. D. Fée, *Flore de Virgile*, t. VIII, pag. xxix, edit. nost. Ed.

2. *Non levior*. Perinde gravis, atque calthæ, odor est ei luteæ violæ generi, quam scopam regiam, sive, ut est in Indice, regium florem vocant : qui quo nomine hodie appellatur, certo statui non potest. Porro quum gravis odor dicitur, cave injucundum dici continuo putes : nam, ut Plinius ait, cap. 18, quorumdam florum suavitati etiam gravitas inest, ut lilio. Hard.

3. *Quam scopam regiam appellant*. Sideritim quidem esse puto, sed Achilleam, cujus folia odorem multum spirant, non insuavem, verum medicatum, auctore Dioscoride, ut pro *latissimo folio* lib. XXV, c. 5, legendum sit *tenuissimo*, nisi latissimum folium intelligamus totius plantæ comam latissime se spargentem. Nam multis virgis multumque spatii occupantibus ea planta subrigitur. Coronis autem expetitur flos ex albo aureus. Quamobrem inter luteos flores hic a Plinio recensetur. Dal. — *Scopam regiam*. Sprengelio auctore, est *Chenopodium scoparium* (*Pentand. digyn.* gen. 657. Pers. *Chenopod.* Juss.); habitat in Græcia, Carniola, etc. Ed.

XVI. 1. *Bacchar*. Dioscor. III, 51 : Βάκχαρις, βοτάνη ἐστὶ θαμνώδης, εὐώδης, καὶ στεφανωματική, etc. Idem et Cratevas habet, cujus fragmentum antea ineditum recitat Aloys. Anguillara, part. I, p. 25, quamvis de asaro sermonem ibi esse falso contendit, quum et asaron στεφανωματικὸν esse Plinius paulo post neget : et quæ vires ei herbæ tribuuntur a Crateva, eas ipsas idem inferius cap. 77, bacchari adjudicet. Hard. — Bacchar Dioscorid. est *Gnaphalium sanguineum* (*Syngen. superfl.* gen. 1840 Pers. *Corymbifer.* Juss.). « Eam speciem invenerunt Rauwolfius, Itin. pag. 285, et circa Aleppum Russelius, Alepp. p. 195. Male autem interpretati sunt, qui vel *Digitalem Thapsi*, ut Lacuna, et Matthiolus, pag. 538; vel *Inulam Vaillantii*, ut Clusius, Hist. II, 21; vel *Salviam Sclaream*, ut Leoniceнus et Cæsalpinus, XI, 37; vel *Baccharidis* speciem, ut Linnæus, crediderunt. » Sprengel. Hist. Rei Herb. tom. I, p. 187. Ed.

quibusdam[2] nardum rusticum appellatum. Unguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos, Aristophanes[3] priscæ comœdiæ poeta testis est. Unde quidam errore falso barbaricam[4] eam appellabant. Odor[5] est ei cinnamomo proximus : gracili[6] solo nec humido provenit. Simillimum ei, combretum[7] appellatur, foliorum exilitate usque in fila attenuata, et procerius quam bacchar : hæc sunt[8] tantum.

2. *A quibusdam*. Lib. XII, 27 : « Baccharis vocatur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores. » Dodonæus, a quo delineatur, pag. 169, et Fuchsius, Digitalem vocant : Galli interdum etiam, *digitale*. Vidimus in horto Regio, purpureo, luteo, rubente, candido, ferrugineoque colore conspicuam. Hard. — D. Fée, baccharidem de qua Dioscorid. loco supra laudato, eamdem esse censet cum bacchare, quod Maro cecinit Ecl. IV, v. 19, et VII, v. 27, et ad *Digitalem purpuream* L. retulit. Conf. *Flore de Virgile*, tom. VIII, p. xxiv ed. nost. Sprengelius vero Virgilianam speciem a nostra baccharide distinguit, nihilque aliud esse pronuntiat, quam *Valerianam celticam*. Lis adhuc sub judice. Ed.

3. *Aristophanes*. In fabula cui titulum fecit, Θεσμοφοριάζουσαι, teste Athenæo, XV, pag. 690, hæc poetæ carmina recitante, quæ ad propositum attinent : Ὦ Ζεῦ πολυτίμητ', οἷον ἔπνευσε ὁ μιαρὸς Φάσκωλος εὐθὺς λυόμενός μοι τοῦ μύρου, Καὶ βακχαρίδος. « O venerande Jupiter, ut oboluit soluta confestim pera unguentum mihi, et baccharim. » Adde et Galen. tom. I, in Expl. vocum Hipp. pag. 88 : Βάκχαρις, Λύδιόν τι μύρον. Hipp. ipsum de Nat. mulier. text. 6, pag. 362, βακχάριον ἔλαιον vocat. Erotianum ibidem, p. 115 : Βάκχαρις, εἶδος βοτάνης καὶ μύρου, οὗ καὶ Ἀριστοφάνης μέμνηται. Adde Hesychium, Jul. Poll. VI, 19, p. 296 ; Simonidem poetam apud Clem. Alex. Pædag. II, pag. 177, etc. Hard.

4. *Barbaricam*. Ita MSS. omnes : hoc est, exoticam et peregrinam, nec in orbe romano natam. Medicamenti meminit Marcellus Emp. c. viii, quod barbaricum similiter vocat : nempe ex rebus conflatum extra hunc orbem romani imperii natis. Error falsus Veterum in eo fuit, quod barbaricam radicem vocarent, quæ foret domestica. Hunc locum, ut interpolet, explicetque, Salmasius frustra desudat in Solin. p. 1068, quum *baccharida* pro *barbaricam* reponit. Hard.

5. *Odor*. Radici scilicet. Diosc. III, 57 : Ῥίζαι δὲ ὅμοιαι ταῖς τοῦ μέλανος ἐλλεβόρου, ἐοικυῖαι τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ. Hard.

6. *Gracili*. Dioscor. l. c. Φιλεῖ δὲ τραχέα χωρία, καὶ ἄνικμα. Hard.

7. *Combretum*. In indice *Combetrum*. In Tuscia, *herba luziola*, inquit Anguillara P. XI, p. 179. Hard. — *Juncus maximus* (*Hexand. monog.* gen. 846 Pers. *Junc. Juss.*). Ed.

8. *Hæc sunt tantum*. Hac re solum, inquit, affinitatem habet combretum cum bacchare : cætera

Sed eorum quoque error corrigendus est, qui bacchar rusticum nardum appellavere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron[9] vocant, cujus speciem figuramque diximus in nardi generibus. Quin immo asaron invenio vocitari, quoniam in coronas[10] non addatur.

XVII. Crocum silvestre optimum[1]: serere in Italia minime expedit, ad scripula usque singula[2] areis deco-

absunt : odor, unguentique in radice dos. — *Hæc.* Sic MSS. omnes. Reg. Colb. etc. Libri vero editi, *Nec hæc sunt tantum.* Salmas. in Solin. p. 1068, *nexui;* quasi sententia sit, combretum nexui tantum esse, id est, ad corollas necti. Id vero nec aures latinæ ac teretes ferunt, et scriptoris menti aptissime adversatur. Nam in medicinis præterea quem usum id habeat, ipse inferius admonet, cap. 77, non igitur tantum in coronas utile. H.

9. *Græci asaron.* Servat nomen : *Asarum Europæum.* De quo jam lib. XII, cap. 28. Ed.

10. *Quoniam in coronas*, etc. Asaron a particula negativa α, et σαίρειν, ornare, verrere, mundare : γῆ σαιρομένη Plutarcho in Catone, floribus ornatus ager : νεμομένη, pascuus : σπειρομένη, sationalis, vel seminalis, arvum : ῥαινομένη, riguus, etc. Dal. — *Quoniam*, etc. Quoniam coronas non ornet. Ἄσαρος, non ornatus. Vide Lexicon Constantini, et Voss. in Etym. H.

XVII. 1. *Crocum silvestre optimum.* Non quidem sponte nascens, agreste, inurbanum, exoticum vero, aliunde invectum. Italicum enim fructuosum et quæstuosum non est. Dal. — *Crocum.* Est *Crocus sativus* (*Triand. monog.* gen. 95 Pers. *Irid.* Juss.). Habitat in Oriente; nunc in hortis ob usum colitur. Ed.

2. *Scripula usque singula*, etc. Areæ singulæ vigesima quarta parte minus fructus reddunt quam impensæ factum est. Scrupulum vigesima quarta unciæ pars est. Quod si ad drachmam id exigas, cujus scrupulum tertia pars est, sensus est : tertia parte minus fructus percipi, quam impensa constiterit. Dal. — *Ad scripula usque singula areis decoquentibus.* Hoc quid sit, palam se fatetur nescire ὁ πάνυ : inquinatissima esse tantum scire : neque ignorare quomodo explicent; legendum autem omnino, *ad scripula usque singula areis decoquens*; aut *ad scripula usque in singulos denarios decoquens*, ad Solin. p. 106. Hæc posterior tamen conjectura et explicatio Dalecampii eodem redeunt, nempe tertia parte minus fructuum percipi, quam impensa constiterit; pro tribus, quæ impensa sunt, scripula tantum reddi bina. Hæc multis confutare possem : sed quæramus sensum vulgatæ, quam integram servant optimæ membranæ. Primo *areæ* quid habent molesti? An non ipse restituit lib. XIX, cap. 8, et vere opinor : « Cardnos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipue,

quentibus. Seritur radicis bulbo. Sativum latius[3], majusque, et nitidius, sed multo lenius[4], degenerans ubique, nec fecundum etiam Cyrenis[5], ubi semper flores laudatissimi[6]. Prima[7] nobilitas Cilicio, et ibi in Coryco monte: dein Lycio[8] monte Olympo : mox Centuripino Siciliæ. Aliqui[9] Phlegræo secundum locum dedere. Adultera-

sestertium sena millia e parvis reddere areis? » An non Columella lib. X : « circum areolas et sepem ducitur horti? » Idem lib. XI, 3 : « Circa idus januarias humus refossa in areis dividitur : quæ tamen sic informandæ sunt, ut facile runcantium manus ad dimidiam partem latitudinis earum perveniant : ne qui persequuntur herbas, semina proculcare cogantur ; sed potius per semitas ingrediantur, et alterna vice dimidias areas eruncent. » Jam cur non juxta eleganter *areolæ*, quæ male respondent, neque reddunt, quod acceperunt, *decoquere* dicuntur, atque ipsum crocum? Multis hoc illustrare possem, si ratio scribendi pateretur. *Decoquere* autem *ad scripulum*, quum latine loquimur, non est eo usque ut scripulum consumatur, sed ut scripulum tantummodo supersit : quemadmodum quod medici jubent *decoqui ad tertias*, in eo duæ tertiæ consumuntur, una manet ; non una consumitur, et duæ restant. Super omnia, qui quodve *decoquere ad scripulum* dicitur, in eis *scripulum* non consideratur pro tertia parte denarii (qui Dalecampii error est), sed pro quarta et vicesima parte unciæ, assis ducentesima octogesima octava. As est *area*, vel totum quod seritur in area. Ea area *decoquit ad singula scripula*, id est, ad quartam et vicesimam partem unciæ; (ut vix ea supersit ex tota area. Hard.) Hæc latine, si mens ea Plinio fuit, melius dici non possunt, nec planius. Quod si cui nimium videtur et *scripulum* potius pro tertia parte denarii vel drachmæ accipiendum, legerem mitius tractatis verbis et sensu meliore : *ad singula usque scripula denariis decoquentibus;* quod esset de pondere denarii sato tantum redire scripulum, sive partem tertiam. Gron.

3. *Sativum latius.* Ita MSS. forte *lætius* (ut Salmasio prius visum est. Ed.). Depictum vide in Eystettensi horto. Hard.

4. *Lenius.* Gronov. et Al. ante Hard. *sed multo levius degenerans. Sed nec ubique fecund.* Ed.

5. *Etiam Cyrenis*, etc. Hæc pariter Theophrast. VI, 6, cujus oratio ex Athenæo corrigenda est, XV, p. 682. Hard.

6. *Fl. laudatissimi*. Reliqui flores, præterquam croci. Athen. l. c. H.

7. *Prima nobilitas*, etc. Dioscor. I, 25. Transcripsit hæc Solin. cap. xxxviii. Hard.

8. *Dein Lycio monte Olympo.* Brot. ex MS. Reg. 1, *dein Lyciæ monte Olympo.* Scilicet in MS. Reg. 2 et edit. principe *Lyciæ Olympo.* Fuit enim et Olympus mons in Lycia. Ed.

9. *Aliqui Phlegræo secundum lo-*

tur[10] nihil æque. Probatio sinceri, si imposita manu crepat, veluti fragile[11]. Humidum enim, quod evenit adul-
teratione, cedit. Altera probatio : si manu prolata ad ora 2
leniter faciem oculosque mordeat. Est per se genus sativi blandissimum vulgo, quum sit mediocre[12], dialeucon vocant. Contra Cyrenaico vitium, quod omni croco nigrius est, et celerrime marcescit. Optimum ubicumque quod pinguissimum, et brevis capilli[13] : pessimum vero, quod situm redolet. Mucianus auctor est, in Lycia anno septimo aut octavo transferri in locum subactum[14], atque ita degenerans renovari. Usus[15] ejus in coronis nusquam. Herba[16].

cum dedere. Vocem *Phlegræo* agnoscit in Plinio Hermolaus in Corollario Dioscoridis. In archetypo tamen nostro non *Phlegræo* legitur, sed *Heræo*. Legendum puto *Ægæo*, ab Ægis, Ætoliæ urbe : ex Dioscoride, libro primo, qui primam bonitatem tribuit croco Corycio : secundam Lycio : tertiam ei quod est ex Ægis, urbe Ætoliæ. Quare in Plinio malim legere, *tertium locum dedere*, quam *secundum*. Hermolaum autem profiteor me demirari, qui in Dioscoridis tralatione, *ab Ægybus urbe Ætoliæ* scribat, cum *y* in secunda, et tertia inflexione, non *ab Ægis*, ut rectius convertit Marcellus ; præsertim quum constet ex Stephano et aliis Ægas primi ordinis, Ætoliæ esse urbem; Ægys autem tertii, non Ætoliæ, sed Laconiæ. PINT. — *Aliqui Phlegræo.* Phlegra, oppidum Macedoniæ maritimum. Phlegræus ager Campanus, sive Laboriensis, Puteolis vicinus, fertilissimus panici, farris, rosarum. Ex iis duobus locis vel alterutro fortassis, crocus nobilis et excellens fuit. DAL. — *Aliqui.* Cave hic Plinium ex Dioscoride corrigas, quod Turnebus tentavit Adv XVI, 16. HARD.

10. *Adulteratur.* Vide Galen. de Antid. I, 14. HARD.

11. *Veluti fragile.* Quum inaruit : sic Dioscorid. ex optima ed. Aldi, κρόκος εὔθραστος laudatur : improbatur ἰκμάζων, humidus. HARD.

12. *Quum sit mediocre.* Ita MSS. omnes Regg. 1, 2, Thuani, et alii : non, ut editi hactenus : *quam sit medio candidum.* Quin etiam in R. 1 cod. *dileucon*, et in Colb. 3 *dialeucon* legitur, forte pro *Deliacon*. HARD.

13. *Brevis capilli.* Sic ex MSS. emend. Hard. cons. Chiffl. *brevibus capillis* Gron. et Al. ED.

14. *Transferri in locum subactum.* Ita fit et in Gallia passim. Nullibi vegetius est, quam in Agennensi agro et Narbonensi provincia. HARD. — Nostratibus *départemens de l'Aude*, et *Lot et Garonne*. ED.

15. *Usus.* Nisi in conviviis ad arcendam ebrietatem, ut dicetur cap. 81. HARD.

16. *Herba.* Hæc totidem verbis Theophr. Hist. VI, 6. HARD.

3 enim est folio angusto pæne in capillamenti modum. Sed vino [17] mire congruit, præcipue dulci; tritum ad theatra replenda [18]. Floret [19] Vergiliarum occasu paucis diebus, folioque [20] florem expellit. Viret [21] bruma, et colligitur: siccatur [22] umbra, melius etiam hiberna. Carnosa [23] et illi radix, vivaciorque quam cæteris. Gaudet calcari et atteri [24], per-

17. *Vino*. Hoc illud est fortasse, quod idem paulo explanatius, cap. 81: « Qui crocum prius biberint, crapulam non sentiunt: ebrietati eo resistunt. » Vel potius, dilui croco trito commode vinum innuit, ad theatra replenda. HARD.

18. *Tritum ad theatra replenda*. Seneca epist. XCI: « Hodie utrum tandem sapientiorem putas, qui invenit quemadmodum in immensam altitudinem crocum latentibus fistulis exprimat, etc. » Spartianus in Hadriano: « In honorem Trajani balsama et crocum per gradus theatri fluere jussit. » Brod. lib. V, cap. 6. Theophr. lib. de Odoribus: Ἀλλὰ συμβαίνει τῷ ὄντι καθάπερ ἥδυσμα γίνεσθαι τῷ πώματι τὴν ὀσμὴν, τῷ μέν γε γλυκεῖ καὶ μάλιστα δεομένῳ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν. Seneca Quæst. natur. lib. II, cap. 9, id *sparsianem* vocat. DALEC. — *Ad theatra*. Subintellige, congruit. Lucretius, II, 416: « Et quum scena croco Cilici perfusa recens est. » Et aqua crocata, qua Veteres uti pro rosacea soliti, et vinum crocatum, et crocus per se spargebatur in theatris. H. — Martial. de Spectaculis, epigr. 3, v. 8: « Et Cilices nimbis qui maduere suis; » nempe Cilicio croco. ED.

19. *Floret*. Hæc apud Theophr. Hist. VI, 6. HARD.

20. *Folioque*. Cum folio florem emittit: Εὐθὺς δὲ ἅμα τῷ φύλλῳ καὶ ἄνθος ὠθεῖ, δοκεῖ καὶ πρότερον. Theophrast. Sic etiam Florent. in Geop. XI, 27. HARD.

21. *Viret bruma*, etc. Theophr loc. cit. HARD.

22. *Siccatur*. Diophanes in Geop. XI, 37: Διοφανὴς δέ φησιν ὅτι τὸν κρόκον ἐν σκιᾷ χρὴ ψύχειν. Hunc ipsum Diophanem Plinius in hujus libri indice laudat auctorem. H.

23. *Carnosa*. Theophr. loc. cit. Ῥίζα δὲ πολλὴ, καὶ σαρκώδης, καὶ τὸ ὅλον εὔζωος. HARD.

24. *Gaudet calcari et atteri*. Nam foliis attritu et calcatu corruptis, et necatis, totum alimentum in radicem absumitur, quæ anno sequenti plenior, flores plures et meliores edit: adde et quod radix alimento turgida, quod in folia exhaustum non est, diutius vivit, et tardius flaccescit. DALEC. — *Gaudet*. In MSS. Reg. 1, etc. *et atteri pedeque melius*. Forte, *et atteri pede, quo melius provenit*. Sic Theophr. Hist. VI, 6: φιλεῖ δὲ καὶ πατεῖσθαι, καὶ γίνεται καλλίων κατατριβομένης πάτῳ τῆς ῥίζης. At in R. 2 tamen, *pereundoque*, hoc est, dum perire videtur. Quare nihil moveo. Ut ut est, quod Veteres illi de croci natura cultuque tradunt, magnopere discrepat a consuetudine nostri temporis, curaque quam nunc in eo tuendo rustici homines adhibent. Illi nam-

eundoque melius provenit. Ideo[25] juxta semitas ac fontes lætissimum. Trojanis temporibus jam erat honos ei. Hos certe flores Homerus[26] tres laudat, loton, crocon, hyacinthum.

XVIII. (VII.) Omnium autem odoramentorum, atque adeo 1
herbarum differentia est in colore, et odore, et succo.
Odorato sapor raro ulli non amarus: e contrario[1] dulcia
raro odorata. Itaque[2] et vina mustis odoratiora, et sil-
vestria[3] magis omnia sativis. Quorumdam[4] odor suavior e
longinquo, propius admotus hebetatur, ut violæ. Rosa[5]
recens a longinquo olet, sicca propius. Omnis autem verno
tempore[6] acrior, et matutinis: quidquid ad meridianas horas
diei vergit[7], hebetatur. Novella[8] quoque vetustis minus odo- 2
rata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa

que loca, ubi sererent, eligebant pressa vestigiis hominum: arbitrabanturque, quanto magis solum tereretur, tanto melius provenire. Nunc vero nihil tam ioimicum putant, quam pedibus terram eam calcari, summoqoe studio inde et belluas, et homines arceot. HARD. — *Atteri, pereundoque*. Brot. ex R. 1, et edit. princ. *atteri pede*, *quo melius*. ED.

25. *Ideo juxta semitas ac*, etc. Theophrast. loc. cit. HARD.

26. *Homerus*. Iliad. Ξ, v. 348: Λωτὸν θ' ἑρσήεντα, ἰδὲ κρόκον, ἠδ' ὑάκινθον. HARD.

XVIII. 1. *E contrario*. Sic Theophrast. de Caoss. VI, 22: Τῶν δὲ γλυκέων οὐδεὶς, ὡς εἰπεῖν (εὔοσμος), ἢ ἐπὶ μικρόν. Ἐπεὶ καὶ τὰ μῆλα τὰ γλυκέα πάντων ἥκιστα εὔοσμα, καὶ ὅσῳ ἂν γλυκύτερα, ἧττον. Rationem ejusce rei diligenter iovestigat. H.

2. *Itaque*. Theophr. loc. cit. H.

3. *Et silvestria*. Theophrast. de Causs. VI, 24: Διὰ τί δ' οἱ ἄγριοι καρποὶ τῶν ἡμέρων εὐοσμότεροι τῶν ὁμογενῶν, οἷον μῆλά τε, καὶ ἀχράδες, etc. HARD.

4. *Quorumdam odor suavior*, etc. Theophr. VI, 23. HARD.

5. *Rosa*. Theophr. loco proxime citato. HARD.

6. *Omnis autem verno tempore*, etc. Hæc quoque Theophrast. de Caoss. VI, 25. HARD.

7. *Quidquid ad meridianas horas diei vergit*. Vossianus optimus cum Andeg. *dies*. Ita tuto lege: et ootavit olim e suo codice Geleoius: sed spreverunt. *Qnidquid dies vergit*, est dictum, ut apod Livium notavimus, « Quidqoid progrediebaotor, quidquid longius proferrent arma. » Plioius ipse l. XVIII, 17, de medica; « Qoidquid in caule adsurgit, folia cootrahoutur. » Quod etiam in superioribus editiouibus vexarunt, GRON.

8. *Novella*. Theophrast. l. c. H.

et crocum odoratiora, quum serenis diebus leguntur : et omnia[9] in calidis, quam in frigidis. In Ægypto[10] tamen minime odorati flores, quia nebulosus et roscidus[11] aer est a Nilo flumine. Quorumdam suavitati gravitas inest. Quædam[12], dum virent, non olent, propter humorem nimium : ut buceros, quod est fenum græcum. Acutus odor
3 non omnium sine succo est, ut violæ, rosæ, croco. Quæ vero ex acutis succo carent, eorum omnium odor gravis, ut in lilio[13] utriusque generis. Abrotonum[14] et amaracus acres habent odores. Quorumdam[15] flos tantum jucundus, reliquæ partes ignavæ, ut violæ ac rosæ. Hortensiorum odoratissima[16] quæ sicca : ut ruta, menta, apium, et quæ in siccis nascantur. Quædam[17] vetustate odoratiora, ut

9. *Et omnia.* Theophr. de Causs. VI, 22. Hard.

10. *In Ægypto.* Theophr. de Causs. VI, 27 : « In Ægypto flores, coronamentaque deterrima fere omnium generantur : quia cælum caliginosum ac roscidum est. » Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ χείριςα τὰ ἄνθη, καὶ τὰ στεφανώμαθ', ὡς εἰπεῖν· ὅτι ὁ ἀὴρ ὁμιχλώδης, καὶ δροσοβόλος. Hard.

11. *Quia nebulosus et roscidus*, etc. Non consentit hæc ratio cum eo quod scripsit lib. V, cap. 9 : Nilum, unum omnium nullas auras exspirare, quod et Lipsius animadvertit lib. II Variarum, Plinium excusare conatus, sed æquiore animo, quam justa causa. Dal. — *A Nilo.* In Reg. 1, *a multo flamine*; Reg. 2, *a multo flumine.* Nullus *a Nilo.* Hard.

12. *Quædam.* Theophrast. de Causs. VI, 22 : Συμβαίνει δὲ καὶ τῶν ποωδῶν ἔνια, χλωρὰ μὲν ὄντα μὴ ὄζειν διὰ τὴν ὑγρότητα· ξηρανθέντα δὲ, καθάπερ ἄλλα, καὶ τὸ βούκερας. H.

13. *In lilio.* Albo, quod λείριον Græci, et rubente quod κρίνον vocant, ut diximus c. 11. Theophr. de Causs. IV, 21 : Ὅσα δὲ αὐτῶν μὴ εὔχυλα, καὶ ἐν ταῖς ὀσμαῖς ἐμφαίνει γέ τινα βαρύτητα καθάπερ τὸ κρίνον, καὶ τὸ λείριον, καὶ παραπλήσια τούτοις. Hard.

14. *Abrotonum.* Theophrast. de Causs. VI, 22, p. 378. Hard. — *Abrotonum et amaracus.* Abrotonum, Sprengelio judice, est *Santolina chamæcyparissus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1833 Pers. *Corymb.* Juss.), non *Artemisia Abrotanum*, ut vult Anguillara, pag. 166. Amaracus vero *Origanum Majoranoides* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1401 Pers. *Labiat.* Juss.). Ed.

15. *Quorumdam.* Theophr. de Causs. VI, 15, p. 369. Hard.

16. *Hortensiorum odoratissima.* Iisdem verbis Theophr. de Causs. VI, 22, p. 377. Hard.

17. *Quædam.* Theophrast. loco citato. Hard.

cotonea; eademque [18] decerpta, quam in suis radicibus. Quædam non nisi defracta, aut ex attritu olent: alia non nisi detracto cortice: quædam vero non nisi usta, sicut thura myrrhæque. Flores [19] triti omnes amariores, quam intacti. Aliqua [20] arida diutius odorem continent, ut melilotos. Quædam [21] locum ipsum odoratiorem faciunt, ut iris: quin et arborem totam [22], cujuscumque radices attingit. Hesperis [23] noctu magis olet, inde nomine invento. Animalium [24] nullum odoratum, nisi si de pantheris, quod dictum est [25], credimus.

18. *Eademque.* Theophr. iterum loco citatu. HARD.

19. *Flores.* Theophr. de Odor. pag. 443: Τὰ δ' ἄνθη μαλακωδέστερα τριβόμενα. HARD.

20. *Aliqua arida diutius*, etc. Theophr. de Causs. VI, 23: Ὁ δὲ μελίλωτος καὶ εἰς πλείω χρόνον εὔοσμος διαμένει, κ. τ. λ. HARD.

21. *Quædam.* De iride verba qui hæc proderet, nemo Veterum adhuc occurrit: de iride, seu arcu cælesti, Theophr. ad verbum de Causs. VI, 25: Καὶ γὰρ τὸ περὶ τὴν ἶριν λεγόμενον, ὡς ὅπου ἂν κατέχῃ, ποιεῖ τὰ δένδρα καὶ τὸν τόπον εὐώδη, τοιοῦτόν ἐστι. Ποιεῖ γὰρ οὐ πάντως, ἀλλ' ἐὰν ὕλη τις ᾖ νεόκαυστος· οὐδ' ἴσως καθ' αὑτήν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ κατὰ συμβεβηκός, ἐφύει γὰρ ὅπου ἂν ἐφίστῃ. « Nam et quod de arcu cælesti referunt, arbores et loca reddere odorata, ubicumque constiterit, tale est. Reddit enim non omnibus modis odorata: sed si qua materia recenter sit adusta: nec id forsitan per se agit, sed quodammodo per accidens: impluit enim iis locis, in quibus constiterit, etc. » Hoc ipsum Plinius antea delibavit, XII, 53. HARD.

22. *Quin et arborem totam*, etc. Contra Theophrasti judicium, a quo hæc omnia sumpta sunt, hæc Plinius scribit. Locus est lib. VI, cap. 28, de Causs. « Odores autem, inquit, ab invicem nullus fructus, neque pars ulla arboris excipit, ita ut manifestum id sit. Interdum tamen juxta odoratas plantas acria seruntur, ut cæpa et allium juxta coronarias, etc. » DAL.

23. *Hesperis.* Theophrast. loco proxime allato: Ὥσπερ καὶ ἔστιν ἐπὶ τῆς ἑσπερίδος καλουμένης· αὕτη γὰρ τῆς νυκτὸς ὄζει μᾶλλον ἢ καθ' ἡμέραν, κ. τ. λ. HARD. — *Hesperis tristis* (*Tetradyn. siliquos.* gen. 1571 Pers. *Crucifer.* Juss.). ED.

24. *Animalium.* Ad verbum hæc Theophr. de Causs. VI, 26. Arist. pantheras jucunde olere plane affirmat sect. XIII, Probl. 4, p. 748. HARD.

25. *Quod dictum est.* Plinio noti non erant cercopitheci odorati, qui moscum olent. Idem Alexandri non meminerat, cujus corpus odorem suavem exspirabat. DALEC. — *Quod.* Lib. VIII, cap. 23. Vide quæ diximus in nott. ad eumdem locum. HARD.

1 XIX. Illa quoque non omittenda differentia est, odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta, ut irin, atque saliuncam, quanquam nobilissimi odoris utramque. Sed[1] iris radice tantum commendatur, unguentis et medicinæ nascens. Laudatissima[2] in Illyrico, et ibi quoque non in maritimis, sed in silvestribus Drilonis, et Naronæ. Proxima[3] in Macedonia, longissima hæc et candicans, et
2 exilis. Tertium[4] locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est : raphanitis a similitudine[5], et quæ[6] melior,

XIX. 1. *Sed iris.* Ex qua ungnentum irinnm, de quo nos obiter, XIII, 2; plura prolixe Diosc. I, 66. H.

2. *Laudatissima.* Theophr. Hist. IX, 7 : Ἶρις δὲ ἀρίστη ἐν Ἰλλυρίοις οὐκ ἐν τῇ πρὸς θάλατταν χώρᾳ· ἀλλ' ἐν τῇ ἀνακεχωρηκυίᾳ, κειμένῃ δὲ μᾶλλον πρὸς ἄρκτον. « Iris optima, quæ apnd Illyrios exit, non tamen prope maritima, sed mediterranea magis et deserta regione, etc. » Nicander in Theriac. v. 43 : Ἶριν θ' ἣν ἔθρεψε Δρίλων καὶ Νάρωνος ὄχθη. Naronam coloniam Plinins maluit, quam proximum amnem, siguare. Porro in officinis retinuit iris appellationem : rura nostra partim *flambe*, partim *glaieul* vocant, a similitudine florum cnm gladiolo, lilioque, nt Lobelius animadvertit in suis Advv. pag. 13. Incolis Drilonis et Naronæ *Macinaci* appellari ait Anguillara lib. de Simpl. part. I, pag. 17. H. — *Iris germanica* (*Triand. monog.* gen. 107 Pers. *Irid.* Juss.). Duas præterea species ireos memorat Theophrast. *I. florentinam* scilicet, cujus meminit etiam Hippocr. de Morb. mul. II, 673; et aliam flore minimo, Hist. VII, 12, quæ Sprengelio videtur esse *I. graminea* vel *juncea*. *I. germanicam* habet quoque Dioscor. I, 1. Ed.

3. *Proxima.* Theophr. de Canss. VI, 28, p. 386. Hard.

4. *Tertium.* Diosc. I, 1, et Galen. de Antid. I, 12. Hard.

5. *Raphanitis a similitudine.* Ea fortassis est, quam Aetius in emplastro venenatorum astragalitim nuncnpat, et cujus sub eodem nomine Galenus meminit lib. I, κατὰ τόπους, in remediis, quæ faciunt ad calvescentes præter ætatem. Astragalitim vero nuncupant, quod astragali radix velut raphanus grandis sit, et teres. Dalec. — Varias ireos species a Plinio memoratas sic Brot. distinguit : Illyrica, iris est ejusdem nominis C. Bauhino. Macedonica, iris alba, florentina, C. B. Africana, iris asiatica, cærulea, polyanthos, C. B. vel iris asiatica, cærulea, omnium amplissima, dalmaticæ affinis, J. B. Raphanitis, iris biflora, flore minore, odore lilii convallium, C. B. Rhizotomos, iris angustifolia, prnnum redolens, minor, C. B. Ed.

6. *Et quæ.* Plin. infra, cap. 38 : « Iris rufa melior quam candida. » Quam sententiam Diosc. probat l.

rhizotomos subrufa. Optima[7], quæ sternumenta tactu[8] movet. Caulem habet cubitalem, erectum. Floret[9] diversi coloris specie, sicut arcus cælestis, unde et nomen. Non improbatur et Pisidica. Et fossuri[10] tribus ante mensibus mulsa aqua circumfusa, hoc veluti placamento terræ blandiuntur, circumscripta mucrone gladii orbe triplici : et quum legerint eam, protinus in cælum attollunt. Natura 3
est fervens[11], tractataque pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia, ut casti legant. Teredines non sicca modo, verum et in terra celerrime sentit. Optimum[12] antea irinum Leucade et Elide ferebatur : jampridem enim et seritur : nunc e Pamphylia[13]: sed Cilicium maxime laudatur, atque e septentrionalibus.

c. et Anguillara : qui non foris, sed intus rufam esse radicem recte admonet, p. 18. Hard.

7. *Optima*. Auctor libri de simpl. Med. ad Pat. tom. XIII Opp. Galeni, p. 992 : « Optima, inquit, est iris Illyrica et Macedonica : est enim spississima... et dum tunditur sternutare facit. » Hard.

8. *Tactu*. In MSS. Reg. 1, Ch. *tractu*; Reg. 2, *tractatu*. Ego *tritu* malim, tum ex auctore proxime appellato, tum ex Diosc. I, 1, ubi de iride : Πταρμούς τε ἐν τῷ κόπτεσθαι κινοῦσα. Mox tamen ipse Plinius *tractatu* videtur agnoscere, dum ait, « tractata pustulas ambusti modo facit. » Hard.

9. *Floret diversi coloris specie*. Vossianus, ut Pintiani codex : *floret versicoloris*. Lege : *floret versicolori specie*. Gron. — *Floret*. Sic Diosc. l. c. Hard.

10. *Et fossuri*. Hæc quoque Theophr. ad verbum, Hist. IX, 9, de silvestri iride, quæ et ξύρις vocatur. Hard. — Ξύρις Dioscor. IV, 22, est nobis *I. fœtidissima*. Ed.

11. *Natura est fervens*. Theophr. lib. de Odorib. Θερμὴ δὲ καὶ ϛυπτικὴ ἡ ἶρις· Καθ' ὑπερβολὴν πικρὰ νέα οὖσα, καὶ τὸν χρῶτα τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν ἑφελκοῖ. Dal.

12. *Optimum*. Vide quæ diximus XIII, 2. Hard.

13. *Nunc e Pamphylia : sed Cilicium maxime laudatur*. Rectius MS. primicerius : *n. et Pamphylia*. Dixerat, *optimum antea irinum Leucade et Elide ferebatur*. Significat nunc ne inde quidem desiisse, sed etiam e Pamphylia apportari. Omisit autem præpositionem, ut et ad *Elide*. Deinde idem liber : « sed Cilicum quum maxime laudatur. » Præclare. Pintianus tentabat : « Jampridem enim et nunc fertur e Pamphylia, » commutatis verbis. Nimirum mirabatur ad illud, *e Pamphylia*, subaudiri *fertur*, quum intercessisset, *seritur*. Sed quod est de satione, accipiendum per parenthesin interpositum, hoc modo : « Optimum antea irinum Leucade et Elide fe-

1 XX. Saliunca[1] folio quidem subbrevi, et quod necti non possit, radici numerosæ cohæret, herba verius quam flos, densa veluti manu pressa, breviterque cespes sui generis. Pannonia hanc gignit et Norici, Alpiumque aprica: urbium, Eporedia : tantæ suavitatis, ut metallum esse cœperit[2]. Vestibus interponi eam gratissimum.

1 XXI. Sic et apud Græcos polion herbam[1], inclytam

rebatur (jampridem enim et seritur) nunc et Pamphylia, etc.» Ga. — *Atque e septemtrionalibus.* Hoc est, ex iride concinnatum, quæ in septemtrionalibus Ciliciæ nata sit. — Ita MSS. Reg. Colb. etc. non, ut editi, *atque septemtrionale*; quanquam eodem ferme recidente sententia. Salmasius in Sol. p. 1066, interpunctionem mutat in hunc modum : « Atque e septemtrionalibus saliunca, etc.» Non intellexit iridem præcipue commendari, quæ in partibus Illyridis, quæ magis vergerent ad septemtriones, oriretur, ut et a Theophr. scilicet Hist. IX, 7 : Ἶρις δὲ ἀρίστη ἐν Ἰλλυρίσιν... ἐν τῇ ἀνακεχωρηκυίᾳ, κειμένῃ δὲ μᾶλλον πρὸς Ἄρκτον. Hard.

XX. 1. *Saliunca folio quidem subbrevi*, etc. Gron. et al. ante Hard. « Saliunca foliosa quidem est, sed brevis et quæ, etc.» Ed.—Quæ saliunca sit hodierna die, haud facile est statuere. Neque lavandula nostra est, neque nardus Celtica, ut recte Matthiolus animadvertit, in Diosc. lib. I, pag. 34, et ea est, quam Virgilius breviter indicavit in Ecl. V, 17 : «Puniceis humilis quantum saliunca rosetis.» H. — *Saliunca.* Humilis illa saliunca, de qua Virg. loco proxime appellato, Sprengelio auctore, referenda est ad *Valerianam Saliuncam* Allion. (Flor. Pedemont. tab. LXX, fig. 1. *Triand. monogyn.* gen. 77 Pers. *Valerian.* Decand.) « Accedit ea, eruditissimus ait auctor Hist. Rei Herbar. tom. I, p. 142, proxime quidem ad *Valerian. celticam*; sed differt foliis cuneiformibus tridentatis, quæ integerrima obtusa in *V. celtica* sunt, floribusque subcapitatis, qui racemosi sunt in *Val. celtica.* Crescit copiose in Apennino monte.» Nostras tamen D. Fée, *Flore de Virgile*, Saliuncam (seu nardum gallicum Plin. huj. lib. cap. 79), cum *Val. celtica*, nec pœnitendis adeo argumentis, eamdem esse contendit. Conf. Virg. tom. VIII, p. CXLVIII, sq. ed. nostr. Ed.

2. *Ut metallum esse cœperit.* In vectigali redituque publico censeri cœperit non aliter, quam metalli fodina. Dalec.

XXI. 1. *Sic et apud Græcos polion h.* Ut Romanis, inquit, saliuncam, sic et apud Græcos polion vestibus interseri mos est, ad tineas necandas. Hæc iisdem verbis Theophr. Hist. lib. IX, cap. 21 : Καὶ ὥς δή φασι, τὸ πόλιον, καθ' Ἡσίοδον, καὶ Μουσαῖον εἰς πᾶν πρᾶγμα σπουδαῖον χρήσιμον εἶναι· διὸ καὶ ὀρύττουσιν αὐτὸ νύκτωρ, etc. Et Hist. I, 16 : Πόλιον δὲ καὶ πρὸς τοὺς σῆτας ἐν τοῖς ἱματίοις ἀγαθόν. Est autem σὴς, ut glossæ admonent, *tinia*, sive tinea vestes

Musæi et Hesiodi laudibus, ad omnia utilem prædicantium, superque cætera ad famam etiam ac dignitates; prorsusque miram, si modo, ut tradunt[2], folia ejus mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera[3] ejus : campestre, majus : silvestre, quod minus est. Quidam teuthrion vocant. Folia[4] canis hominis similia, a radice protinus, numquam palmo altiora.

XXII. (VIII.) Et de odoratis floribus satis dictum : in 1
quibus unguento vicisse naturam gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales. Rubentem[1], in cocco:

corrodens. Unde herba tiniaria appellata, teste Scribon. Largo, Comp. LXXXIII : « Ad sanguinis eruptionem, sive ex arteriis, sive a pulmone... prodest et herba quam πόλιον vocant; nos, ut opinor, tiniariam, fasciculum, etc. » H. — *Teucrium Polium* (*Didyn. gymnosp.* gen. 1372 Pers. *Labiat.* Juss.). Habitat in Creta, Italia, Gallia et Hispania. Ed.

2. *Ut tradunt.* Famæ, opinionisque vulgi, vadem se præbere non audet : quod eruditi nonnulli eam dotem, non polio, sed tripolio assignarent : quos inter Dioscorides censendus, IV, 135. H. — Τριπόλιον Diosc. quod Noster videtur cum τῷ πολίῳ confudisse, est *Plumbago europæa* (*Pentand. monog.* gen. 406 Pers. *Plumbagin.* Juss.), de qua dicemus XXVI, 22. Ed.

3. *Duo genera ejus.* Utriusque Dioscorides meminit, lib. III, cap. 124 : Πόλιον, τὸ μέν ἐστιν ὀρεινὸν, ὃ καὶ τεύθριον καλεῖται. Est nobis *Teucrium montanum*. Ed.

4. *Folia.* Polium Salmasius non vidit, qui negat in Præf. ad Plin. p. 10 sq. ea canescere : quoniam id Dioscorides sileat, affirmetque hoc tantum, capitula in summo esse, quadam corymbi specie, cæsariei canæ simili. Vel si Dodonæum legisset, Plinium erroris insimulando, suum non proderet. Hard.

XXII. 1. *Rubentem, in cocco.* Rubens, inquit, color, in cocco micat (est enim coccum rubens granum, ut dictum est, lib. IX, cap. 65), cujus coloris gratia omnis a rosa profecta, sive a rosæ similitudine : inde trahitur et in purpuras, dibaphasque, et Laconicas, in quibus idem color deprehenditur suspectu, id est, quum in sublimi positæ spectantur. Misere affectus ad hunc diem locus hic fuit. Sic enim libri editi : « Unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil traditur adspectu : et in purpuras... Alium in amethysto, qui in viola, et ipse in purpureum. » Libri melioris notæ, Reg. 1 : « In cocco, qui a rosis migrante gratia nihil traditur suspectu et in purpuras... amethystum, qui viola et ipse in purpureum. » Reg. 2, Piutiani codex : « Ut rubentem in cocco, qui a rosis migrante gratia

qui a rosis migrante gratia, idem trahitur suspectu [2], et in purpuras Tyrias, dibaphasque, ac Laconicas. Alium in amethysto, qui a viola [3], et ipse in purpureum, quemque ianthinum [4] appellavimus. Genera enim tractamus, in species

nihil traditur suspectu et in purpuras... amethystum, qui a viola, et ipse in purpureum, etc.» Sic etiam Vossianus, teste Gronovio. Atque hæc sane sincerior lectio visa nobis est, tutiorque conjecturis semita, si voculam unam exceperis, *nihil*, cujus vice *idem* idcirco rescripsimus, quod cætera percommode congruant, uti ex interpretatione nostra perspicuum est. Nihil fere attinet hic commemorare, quam varie hunc locum viri fama insignes emendare conati fuerint: ne tamen aliquid vel negligenter prætermisisse, aut maligne tacuisse videamur, id etiam referre operæ pretium ducimus. Itaque Pintianus ita legebat: «Unum in cocco; qui rursus migrante gratia trahitur in species. In purpuras, etc.» Salmasius in Tertullian. de Pallio, pag. 138: «In cocco, qui a rosis micat, et gratius nihil: suspectu trahitur et in purpuras Tyrias, dibaphasque, ac Laconicas. Amethystum, qui in viola et ipse in purpureum, etc.» Idem in Solin. pag. 293, libri, ut ait, melioris auctoritate: «Ut rubentem in cocco, qui a rosis, nigrante gratia: hic trahitur suspectu et in purpuras, etc.» Gronovius Notis in aliquot Plinii libros: «Ut rubentem in cocco, qui rosis nigrante gratia (vel *micante nigritia*) nihil cedit, suspectus et in purpura Tyria, dibaphaque, ac Laconica: amethystum, qui violæ, et ipse in purpura, eaque quam ianthinam appellavimus, etc.» Hæc vero qui sine præjudicata opinione cum libris conditivis fidei probatæ contulerit, accedere nos propius ad veteris scripturæ vestigia, non inficias, ut reor, ierit. Retineri certe oportere illud, *migrante gratia*, indicant illa liquido, *a rosis et a viola*. *Trahitur* quoque non *traditur* legi sincere, admonet istud *in purpuras Tyrias*, etc. et quod mox sequitur de amethysto, «et ipse in purpureum, quemque ianthinum,» quæ libri omnes pertinaciter defendunt. HARD.

2. *Suspectu.* Usus iterum ea voce Plinius, lib. XXXVII, cap. 40: «Præcellens, inquit, debet esse in suspectu, velut ex carbunculo refulgens, quidam in purpura leviter roseus nitor.» Vim vocis aperit egregie Seneca in hoc ipso purpuræ argumento habitans, Quæst. Natt. lib. I, cap. 5: «Sunt etiam quidam colores qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpura Tyria, quo melior saturiorque est, eo oportet altius teneas, ut fulgorem suum ostendat, etc.» HARD.

3. *Qui a viola.* Subintellige ex antecedentibus, qui a viola migrante gratia, et ipse trahitur in purpureum colorem. Est enim quidam purpuræ fulgor, non ex toto igneus, sed qui in violam desinat, et vini colorem, ut ait Plinius, XXXVII, 40. Hujus coloris veste qui indutus sit, *amethystinatus* Martiali dicitur, lib. II, epigr. LVII. HARD.

4. *Quemque ianthinum.* Ubi vestis

multas sese spargentia. Tertius[5] est, qui proprie conchylii intelligitur, multis modis: unus in heliotropio, et in aliquo ex his plerumque saturatior: alius in malva[6], ad purpuram inclinans: alius in viola serotina[7], conchyliorum vegetissimus[8]. Paria nunc componuntur, et natura atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis[9] totum feminis concessum; et fortassis ideo non numerari inter principales, hoc est, communes maribus ac feminis, quoniam[10] societas principatum dedit.

ianthinæ facta mentio est, cap. 14. Utriusque coloris nomen in Notis quæ falso Tironi adscribuntur, apud Gruterum, pag. 159: *Amitextinum. Iantionium.* Lege, *Amethystinum*, *Ianthinum*. Hard.

5. *Tertius*. Cf. IX, 53. Hard.

6. *Alius in malva*. Græcis malva μολόχη est, ut omnes probe norunt. Hinc qui colorem tingebant ad purpuram inclinantem, qualis in malvæ flore spectatur, *molochinarii* a Plauto nuncupati in Aulul. act. III, sc. v, vers. 40. Qui violaceum, *violarii:* et auctore Festo, *flammearii*, *infectores flammei coloris*, de quo mox dicemus. Hard. — Μαλάχη Diosc. II, 144, χερσαῖα dicitur, quæ nobis *Malva silvestris*. Ed.

7. *In viola serotina*, etc. Leucoio purpureo, quod admodum sero florere perseverat. Dal.

8. *Vegetissimus*. *Vegetissimus*, id est, vividissimus, ac nitidissimus; *color*, subaudi, qui ex conchyliis exprimi ac elici potest. Dalec.

9. *In nuptialibus flammeis*. Sive *flammeolis*. Petronius in Satyr. p. 70: « Consurrexi ad officium nuptiale: Jam Psyche puellæ caput involverat flammeolo. » Amiculum fuit, quo amiciebatur nubens, inquit Festus, verbo *flameo*, boni ominis causa: quod eo flaminica hoc est, Flaminis Dialis uxor, cui divortium facere nefas erat, assidue utebatur: atque hinc nomen traxit, non a flammæ colore: nam erat luteum. Lucanus, lib. II, vs. 361: « Lutea demissos velarunt flammea vultus. » Flammeum vocat Sulpitius Severus, Histor. Sacr. lib. II, de Nerone. Nonius Marcell. cap. xiv, num. 41: « Flammeus, vestis vel tegmen, quo capita matronæ tegunt. » Flammea Juvenali Sat. VI, vs. 224, ubi vetus Schol. « Genus amicti, quo se cooperiunt mulieres die nuptiarum. » Vide alia multa de flammeo apud Brissonium de ritu Nupt. p. 178, sqq. H. —*Flammeis*. Flammeum Verrius nuptæ amiculum vocat, quo caput tegebat. Neque hoc tantum, verum etiam in soccis luteo colore utebantur novæ nuptæ, quod his verbis demonstrat Seneca: « Crura distincto religavit auro, Luteo plantas cohibente socco. » Fascias autem priore versu crurales significat, auro intertextas, quibus tibias et femina obligabant. Magius, lib. III, cap. 3. Vid. Alex. ab Alex. lib. II, c. 5. Dal.

10. *Quoniam*. Quoniam qui colo-

1 XXIII. Amaranto[1] non dubie vincimur. Est autem spica purpurea verius, quam flos aliquis, et ipse sine odore. Mirum in eo, gaudere decerpi et lætius renasci. Provenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asservatur; mireque[2], postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua revivescit, et hibernas coronas facit. Summa[3] ejus natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat.

1 XXIV. In nomine et cyani[1] colos: item holochrysi[2]. Omnes autem hi flores non fuere in usu Alexandri Magni ætate, quoniam proximi a morte ejus auctores siluere de

res societatem habent, « ut communes maribus feminisque sint, » ii principatum obtinent. Hard.

XXIII. 1. *Amaranto*. Amarantus spicatus vocatur in Eystetensi horto, qualem in Regio vidimus: *amarante* vel *passe-velours*: Italis, *fior di velluta*. H. — *Amaranto*. Hoc est, *Celosia cristata* (*Pentand. monog*. gen. 588 Pers. *Amarantac*. Juss.). Habitat in Asia; colitur in hortis. Variat floribus flavis et rubris. Ed.

2. *Mireque*. Gronov. et Al. *mirumque*; et mox, *reviviscit*. Ed.

3. *Summa*. Ita MSS. non ut vult Salmasius in Solin. p. 966, *summa ejus naturæ*. Ἀμάραντον porro dici Plinius affirmat: ἀπὸ τοῦ μὴ μαραίνεσθαι, et vere id quidem. Hard.

XXIV. 1. *Et cyani*. Cyanus vulgaris in Horto Regio, qualis a Lobelio pingitur in Obs. p. 296. Nostris *bluet* vel *aubifain*. H.—*Centaurea Cyanus* (*Syngen. frustran*. gen. 1929 Pers. *Cynaroceph*. Juss.). Habitat inter Europæ segetes biennes. Variat etiam in hortis floribus albis, roseis, purpureis et plenis. Ed.

2. *Halochrysi*. Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indice, tum denique hujus libri cap. 85. Inter ignotas herbas censenda. Hard. — *Halochrysi*. De ea Noster iterum, cap. 85: « Holochrysos medetur stranguriæ in vino pota, et oculorum epiphoris illita; cum fæce vero vini cremata et polenta lichenes emendat. » Et nihil amplius adjicit. Capite autem tricesimo octavo infr. disertam habet Heliochrysi (Vet. apud Dal. *Elichrysi*; Diosc. IV, 57, ἑλίχρυσον; Theophr. ἑλειόχρυσος) descriptionem ex Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 21, desumptam, et rursus cap. 96, de medicinis ejus: « Ciet urinas e vino pota et menses; duritias et inflammationes discutit, etc. » Quæ satis apte cum iis congruunt, quæ de Holochryso dixit c. 85. An eamdem plantam, nomine non prorsus alieno, sed alio tamen, bis, ex diversis nempe auctoribus descriptionem transcribendo, designavit? Ut ut est, Dioscorid. et Theophrast. planta nobis erit *Gnaphalium Stœchas* (*Syngen. superfl*. gen. 1840 Pers. *Corymb*. Juss.). Habitat in collibus aridis. Ed.

illis: quo manifestum est postea placuisse. A Græcis tamen repertos quis dubitet: non aliter Italia usurpante nomina illorum?

XXV. At Hercules petilio[1] ipsa[2] nomen imposuit, au- 1
tumnali, circaque vepres nascenti, et tantum colore commendato, qui est rosæ silvestris. Folia parva, quina. Mirumque in eo flore, inflecti cacumen, et non nisi retorto folia nasci, parvo calyce, ac versicolori, luteum semen includente. Luteus[3] et bellio pastillicantibus quin- 2
quagenis quinis barbulis coronatur. Pratenses hi flores, sine usu plerique, et ideo sine nominibus. Quin et his ipsis alia alii vocabula imponunt.

XXVI. Chrysocome[1] sive chrysitis, non habet latinam 1
appellationem. Palmi altitudine[2] est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisque nascens.

XXVII. (IX.) Et fere peractis colorum quoque celeber- 1
rimis, transeat ratio ad eas coronas, quæ varietate sola placent. Duo earum genera, quando aliæ flore constant,

XXV. 1. *Petilio*. MSS. R. Colb. Th. *petellio*. At in Indice *petilium*, in recto casu. Genus esse rosæ silvestris videtur, cui a Petilia fortasse nomen inditum est, magnæ Græciæ oppido. H. — Sprengelio *Geum rivale* (*Icosand. polyg.* gen. 1243 Pers. *Rosac.* Juss.); Noster tamen autumnalem florem esse dicit. Ed.

2. *Ipsa*. Italia nomen petilio flori dedit. Hard.

3. *Luteus*. Lutei coloris, inquit, et bellio est. Ipsa bellis lutea est, quam chrysanthemum segetum Lobelius vocat in Obss. p. 298, et in Advv. p. 237. Hard. — *Chrysanthemum segetum* (*Syngen. superfl.* gen. 1879 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in agris arenosis. Ed.

XXVI. 1. *Chrysocome, sive chrysitis, non hab. lat. appell.* Χρυσοκόμη Diosc. lib. IV, cap. 55. Et in Noth. p. 465: χρυσοκόμη, οἱ δὲ χρυσῖτις, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, etc. Galenus de Fac. simpl. med. VIII, pag. 242: Χρυσοκόμη, καλεῖται δὲ καὶ χρυσίτης... Ῥωμαῖοι ἴσβις βάρβα. Nec vidisse se, nec nosse quæ sit, scribit Anguillara, Part. XIV, p. 264. Hard. — *Chrysocome*. Nomen servat; *Chrysocome Linosyris* (*Syngen. æqual.* gen. 1828 Pers. *Corymb.* Juss.). Habitat in Europa temperatiore. Cf. Cæsalp. XII, 14; Columna. Ecphr. I, 20. Miratur Sprengelius eam Anguillaræ ignotam fuisse. Ed.

2. *Palmi altitudine*. Dioscorides, loc. cit. Χρυσοκόμη θαμνίον ἐστὶ σπι-

aliæ folio. Florem esse dixerim genistas[1]; namque et iis decerpitur luteus : item rhododendron[2] : item zizipha, quæ et Cappadocia vocantur : his odoratus, similis olearum floribus. In vepribus nascitur cyclaminum, de quo plura alias[3]. Flos ejus colossinus[4] in coronas admittitur.

1 XXVIII. Folia in coronamentis smilacis[1] et ederæ, corymbique earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt et alia genera nominibus græcis indicanda, quia nostris majore ex parte hujus nomenclaturæ defuit cura. Et pleraque eorum in exteris terris nascuntur, nobis tamen consectanda, quoniam de natura sermo, non de Italia est.

1 XXIX. Ergo in coronamenta[1] folio venere melothron[2],

θαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὅμοιαν ὑσσώπῳ, etc. Hard.

XXVII. 1. *Genistas.* Nobis *Genista juncea.* Conf. lib. XXIV, cap. 40. Ed.

2. *Rhododendron.* Nobis est *Nerium Oleander.* Conf. lib. XVI, cap. 33; lib. XXIV, cap. 53. Ed.

3. *De quo plura alias :* Conf. lib. XXV, cap. 67 sq. Ed.

4. *Flos ejus colossinus.* Purpureus, a Colossis, urbe Troadis, ubi simile pigmentum paratur. Vide Strabon. lib. XII, pag. 578. Etsi id Scaliger negat, Exerc. 325 in Card. p. 1044. Plinius, lib. XXV, cap. 67 de cyclamino : « Caule exiguo, inani, floribus purpureis, etc. » Hard.

XXVIII. 1. *Smilacis.* Nobis *Smilax aspera* et *Hedera Helix.* Conf. XVI, 62, 63; XXIV, 47, 49. Ed.

XXIX. 1. *Ergo in coronamenta.* Hæc Theophrast. ut suffruticum genera, τῶν ὀριγανικῶν, recenset, non ut plantas ad coronamenta expetitas. Hist. lib. VI, cap. 1. Dal.

2. *Melothron.* Ex his hæc recenset Theophr. Hist. lib. VI, cap. 1 : Μήλωθρον, σπειραῖα, κνέωρον, ὀρίγανον, κόνυζα, μελλισσόφυλλον, καὶ ἕτερα τοιαῦτα. Melothron vitem albam esse arbitramur, de qua lib. XXIII, cap. 16. Origanon illud est, de quo lib. XX, cap. 69. Spiræa, si Dalecampio credimus, et Rob. Constantino in Lexico, verbo Σπειραῖα, ea est quam pro viburno Matthiolus, rei herbariæ alioqui peritissimus accepit. Alia est spiræa Clusii, Hist. Rar. Plant. lib. I, p. 84, quam ipse viciniorem Theophrasteæ, seu Plinianæ putat : et nos in Horto Regio vidimus. Hard. — *Melathron.* Vitis alba, sive ἄμπελος λευκὴ Diosc. lib. IV, cap. 184, nobis est *Bryonia dioica* (*Monœc. monadelph.* gen. 2162 Pers. *Cucurbit.* Juss.); rubræ illi baccæ, quæ nigræ sunt τῇ ἀμπέλῳ μελαίνῃ Dioscor. lib. IV, cap. 185, quæ dicitur *Bryonia alba.* De utraque fusius Noster agit lib. XXIII, cap. 16. Ed.

spiræa[3], origanon, cneoron[4], quod casiam[5] Hyginus vocat: et quod cunilaginem[6], quæ conyza: melissophyllon, quod apiastrum[7]: meliloton[8], quod sertulam Campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio: mox Chalcidica[9] et Cretica, ubicumque vero asperis et silvestribus nata. Coronas[10] ex ea antiquitus factitatas, indicio est nomen sertulæ, quod occupavit. Odor[11] ejus croco vicinus est, et flos, ipsa cana. Placet maxime foliis brevissimis atque pinguissimis.

3. *Spiræa, origanon.* Gronov. et Al. *spireon, trigonon.* Σπιραῖα Theophrast. lib. I, cap. 23, servat nomen; est *Spiræa salicifolia* (*Icosand. pentagyn.* gen. 1236 Pers. *Rosac.* Juss.). Conf. Clus. Rar. pl. lib. I, p. 84. De origano inf. c. 30. Ed.

4. *Cneoron.* Cneorum album Anguillaræ; lavandula nostra utraque, mas et femina: cneorum nigrum, libanotis coronaria, sive rosmarinus: cujus nusquam sub alio nomine Theophrastus meminit. Dalec. —Cneoron, sive casiam Plinii Virgiliique, non aromaticam illam de qua Noster lib. XII, cap. 43, sed quam humilem, herbaceam, apibusque gratam Poeta in Eclog. et Georg. cecinit, nihil aliud esse pronuntiat Sprengelius, quam *Daphnen Cneorum* (*Octand. monog.* gen. 967 Pers. *Thymel.* Juss.); ad *D. Gnidium* referre maluit D. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, p. XXXII sq. edit. nostr. Ed.

5. *Casiam.* Id nomen inditum ab Hygino, quod juxta casas agricolarum nascitur. Hard.

6. *Quod cunilaginem.* De qua lib. XX, cap. 63. Hard.—*Inula viscosa Syngenes. superfl.* gen. 1857 Pers. *Corymbif.* Juss.). Ed.

7. *Quod apiastrum.* Non ab apio illud quidem, sed ab apibus dictum, quibus illud pabulum suave est. Vide quæ de eo diximus lib. XX, cap. 45. Hard. — *Melissa officinalis* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1402 Pers. *Labiat.* Juss.). Ed.

8. *Meliloton.* Dioscorid. lib. III, cap. 48: Μελίλωτος, κράτιστος, ὁ Ἀττικὸς, καὶ ὁ ἐν Καλχηδόνι γεννώμενος κροκίζων καὶ εὐώδης· φύεται καὶ ἐν Καμπανίᾳ. Hard. — *Meliloton. Melilotus italica* seu *cretica* (*Trifolii* species Linn. *Diadelph. decand.* gen. 1749 Pers. *Legum.* Juss.); alii ad *M. officinalem* aut *cæruleam* commode id referri posse putant. Ed.

9. *Mox Chalcidica.* Forte *Chalcedonica*, ex Diosc. Hard.

10. *Coronas.* Melilotinæ coronæ, apud Athenæum perquam odoratæ, lib. XIV, pag. 678. Unde nunc etiam in Campania Romana retinet nomen *coronello.* Anguillara, P. XII, p. 205. Hard.

11. *Odor.* Auctor libri de Simpl. med. ad Pat. t. XIII Opp. Galeni, p. 1001: « Sertula herba est humilis, odore suavi, exalbida, flosculum habens subrufum, etc. » Et Diosc. loc. cit. ex quibusdam libris, ὀσμῇ κροκίζων dixit. Hard.

1 XXX. Folio coronat et trifolium. Tria ejus genera. Minyanthes[1] vocant Græci, alii[2] asphaltion, majore folio, quo utuntur coronarii. Alterum[3] acuto, oxytriphyllon. Tertium ex omnibus minutissimum. Inter hæc[4] nervosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro[5], myophono[6]. Utuntur[7] e ferulis et corymbis, et ederæ

XXX. 1. *Minyanthes.* Schol. Nicandri in Theriac. p. 25: Τὸ τρίφυλλον Διονύσιος μὲν ἐν τοῖς Ῥιζοτομικοῖς, μινυανθὲς καλεῖ. Tria genera complectitur Dioscorid. his verbis, lib. III, cap. 123: Τρίφυλλον, οἱ δὲ ὀξύφυλλον, οἱ δὲ μινυανθὲς, οἱ δὲ ἀσφάλτιον, οἱ δὲ κνίκιον καλοῦσι. Gallice dicitur *trèfle.* Hard.

2. *Alii.* Quoniam, ut Nicander cecinit, in Theriac. p. 36: Οἷόν τ' ἀσφάλτου ἀπερεύγεται, *aspholto fragrat gravis*, inquit interpres Gorræus. Columella, lib. VI, c. 17: « Simonianum trifolium, quod invenitur confragosis locis, efficacissimum traditur, » ad ictus serpentis videlicet, et noxiorum animalium, « odoris gravis, neque absimilis bitumini, et idcirco Græci eam ἀσφάλτιον appellant: nostri antem propter figuram vocant acutum trifolium: nam longis et hirsutis foliis viret, caulemque robustiorem facit, quam pratense. » Hard. — *Asphaltion. Psoralea bituminosa* (*Diadelph. decand.* gen. 1748 Pers. *Leguminos.* Juss.). Habitat in Europæ meridional. collibus maritimis. Ed.

3. *Alterum.* Scrib. Larg. Comp. CLXIII: « Trifolium acutum, quod ὀξυτρίφυλλον Græci appellant. Nascitur et hoc Siciliæ plurimum: nam in Italiæ regionibus nusquam eam vidi herbam, nisi in Lunæ portu... plurimum super circumdatos montes. Est antem foliis, et specie, et nnmero, similis communi trifolio, nisi quod bujus pleniora sunt, et quasi lanuginem quamdam super se habent, et in extrema parte velut aculeum eminentem. Sed hujus frutex duorum pednm interdum, aut etiam amplior conspicitur, et odorem gravem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium invenitur. » Hard. — *Oxytriphyllon.* Huc iterum Sprengelius trabit *Trifolium italicum* Linn. (*Melilot.* Pers.) quod super. cap. cum *T. cretico* ad Plinianum meliloton retulerat. Ed.

4. *Inter hæc nervosi cauliculi*, etc. Theophr. VI, 1. Hard.

5. *Marathro, hippomarathro.* Μάραθρον Diosc. III, 81, est *Anethum Fœniculum* (*Pentand. dig.* gen. 720 Pers. *Umbell.* Juss.) Duplex idem memorat ἱππομαράθρου genus, III, 82: quorum unum κάγχρυϊ ὅμοιον, est *Cachrys Morisoni*, vel *C. sicula* (gen. 691 Pers.); alterum *Seseli tortuosum* (gen. 716 Pers.). De his Noster fusius egit lib. XX, cap. 95 et 96. Ed.

6. *Myophono.* Quod et μυοκτόνον vocant, sive aconitum, de quo XXVII, 2. Theophr. l. c. μυοφόνον. H. — *Aconitum Napellus* (*Polyand. trigyn.* gen. 1328 Pers. *Ranuncul.* Juss.). Ed.

7. *Utuntur e ferulis*, etc. Utun-

flore[8] purpureo. Est[9] et in alio genere earum silvestribus rosis similis[10]; et in iis quoque colos tantum delectat, odor autem abest. (x.) Et cneori[11] duo genera, nigri atque can- 2
didi; hoc et odoratum: ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumnum. Totidem[12] et origani in coronamentis species. Alterius enim nullum semen[13]. Id[14], cui odor est, Creticum vocatur.

XXXI. Totidem et thymi[1]: candidum, ac nigricans. 1

tur, inquit, ad coronamenta et corymbicis, sive umbellis ferularum. Ἀεροβατεῖ Scaliger, lib. I, ep. 17, ad Vertunianum, quum libris invitis omnibus, *sphærulis* hoc loco reponit. Hard.

8. *Et ederæ flore.* De quo dictum est XVI, 62. Hard.

9. *Est.* Vide quæ diximus XVI, capite proxime appellato. Hard.

10. *Silvestribus rosis similis.* De cisto id accipiendum. Cisson cum cisto hic Plinius confundit, ut et in aliis quibusdam locis: itaque castigandus hic locus ex Theophrasto et Dioscoride. Dal.

11. *Et cneori.* Sive casiæ, ut dictum est. Theophr. Hist. VI, 2: Δύο δὲ εἴδη καὶ τοῦ κνεώρου· ὁ μὲν γὰρ λευκός· ὁ δὲ μέλας... ἔστι δὲ ὀσμώδης· ὁ δὲ μέλας ἄοσμος... καὶ τοὺς ἀκρέμονας πολλούς... βλαστάνει δὲ καὶ ἀνθεῖ μετ' ἰσημερίαν μετοπωρινήν. De hac casia Virgilius Georg. IV, 304: « thymum casiasque recentes. » Non est autem ea lavandula, *la lavande*, ut Dalecampio visum, post Anguillaram P. I, p. 32, reclamante merito Dodonæo, p. 273, et Matthiol. p. 45 et 46. Nigrum vero cneoron forte thymelæa est, ut Dodonæus suspicatur, p. 360, et post eum Salmasius, p. 405. H. — Confer cap. 29 supra *Daphn. Gnidio* sunt flores parvi, odorati, albicantes; *D. Cneoro*, suaveolentes, rubri. Hæc vere et æstate denuo floret. Ed.

12. *Totidem.* Subintellige genera, ut cneori, nigri atque candidi: hujus quidem fructuosi, illius infecundi. Theophr. l. c. Καὶ τοῦ ὀριγάνου δὲ ἡ μέλαινα ἄκαρπος· ἡ δὲ λευκὴ κάρπιμος. Hard. — *Totidem et origani... species.* Nempe nigrum, quod est *O. heracleoticum*; et candidum, quod *O. creticum* (*Did. gymnosp.* gen. 1401 Pers. *Labiat.* Juss.). Ed.

13. *Alterius enim nullum semen.* Hoc ex Theophrasto, Hist. lib. VI, cap. 2. Dioscoridi tria genera origani, Heracleoticum, onites, silvestre, atque adeo tragoriganum. Fructuosa omnia sunt. Dal.

14. *Id.* Plin. XX, 69, de origano: « Optimum autem Creticum: nam et jucunde olet. » Hard.

XXXI. 1. *Totidem et thymi.* Hoc ex Theophrasto loco supra citato. Album tantum Dioscorides agnoscit et describit. Philochorus thymi lignum proprie νηφάλιον vocari tradit, eoque veteres primum usos in sacris, quæ accenso igne fiebant, ut ἀπὸ τῆς θυμιάσεως καὶ τῆς θυῆς appellatum sit. Rhod. XXII, c. 3.

Floret[2] autem circa solstitia, quum et apes decerpunt, et augurium mellis est. Proventum enim sperant apiarii large florescente eo. Læditur[3] imbribus, amittitque florem. Semen[4] thymi non[5] potest deprehendi, quum origani perquam minutum, non tamen fallat. Sed quid interest occultasse id naturam? In flore ipso intelligitur, satoque eo nascitur. Quid non tentavere homines? Mellis Attici in
2 toto orbe summa laus existimatur. Ergo translatum est ex Attica thymum[6], et vix flore, uti docemus, satum. Sed alia ratio naturæ obstitit, non durante Attico thymo, nisi[7] in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoque non nasci in Arcadia[8]. Tunc oleam non putabant gigni, nisi intra[9] CCC stadia a mari. Thymis[10]

Dal. — *Thymi*. Θυμὸς Theophr. Hist. VI, 2, Sprengelio judice, est *Satureia capitata* (*Did. gymnosp.* gen. 1373 Pers. *Labiat.* Juss.); hunc thymum laudat præprimis Galenus Antid. I, p. 427, ut optimam mellis materiam. Theophrasti ἕρπυλλος, Hist. VI, 7; item θυμὸς Dioscorid. III, 44, eodem auctore Sprengelio, nobis erit *Thymus vulgaris* (gen. 1406 Pers.), apibus ipse non ingratus, qui propter odoris suavitatem in hortis colitur. Ed.

2. *Floret*. Ad verbum hæc iterum Theophr. l. c. Hard.

3. *Læditur*. Theophrast. loco citato. Hard.

4. *Semen*. Theophr. l. c. et de Causs. I, 5: Κατὰ μὲν ὄψιν οὐ φανερά, κατὰ δὲ τὴν δύναμιν φανερά. Σπειρομένων γὰρ τῶν ἀνθῶν γεννᾶται, etc. Hard.

5. *Non potest deprehendi*. Flore ipso integitur, ἐν τῷ ἄνθει ἀναμέμικται. Theophr. Dal.

6. *Ergo translatum est ex Attica thymum*. Theophr. loc. cit. Hard.

7. *Nisi*. Nisi quo flatus e mari possit pertingere: Οὐ γὰρ φασὶ δύνασθαι φύεσθαι καὶ λαμβάνειν, ὅπου μὴ ἀναπνοὴ διικνεῖται ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Theophr. Hard.

8. *In Arcadia*. Theophrast. ergo errat, ita de thymo et olea sentiens, l. c. Hard.

9. *Nisi intra CCC stadia a mari*. Vide quæ diximus XV, 1. Hard.

10. *Thymis*. Nigris, sed non albis: serpyllo zygi Dioscor. Rubra vocat Arist. lib. IX, c. 49 Historiarum. Dal. — *Thymis*. Vulgari thymo flos non est niger, sed purpurasceus, atque ideo vergens in nigredinem, ut in violis, quas μελάνια, aut nigras ob id vocavere. Ἕρπυλλος ἄγριος, ὃς καὶ ζυγὶς καλεῖται, Dioscor. III, 46, est nobis eodem nomine *Thymus Zygis*. Vulgaris autem non solum in Hispania, Galliaque Narbonensi habitat, sed etiam in Siberia; Zygis in Alpibus. Ed.

quidem nunc etiam lapideos campos in provincia Narbonensi refertos scimus: hoc pæne solo reditu, e longinquis regionibus pecudum millibus convenientibus, ut thymo vescantur.

XXXII. Et conyzæ[1] duo genera in coronamentis, mas 1
ac femina. Differentia in folio. Tenuius feminæ, et constrictius, angustiusque: imbricatum[2] maris, et ramosius. Flos quoque magis splendet ejus, serotinus utrique post Arcturum. Mas odore gravior, femina[3] acutior, et ideo contra bestiarum morsus aptior. Folia feminæ mellis odorem habent[4]. Masculæ radix a quibusdam libanotis[5] appellatur, de qua diximus.

XXXIII. Et tantum folio[1] coronant Jovis flos, ama- 1
racus, hemerocalles[2], abrotonum, helenium, sisymbrium[3], serpyllum, omnia surculosa[4], rosæ modo[5]. Colore tan-

XXXII. 1. *Et conizæ duo genera*, etc. Et bis quoque Theophr. simillima sunt, et Hist. VI, 2. De utroque genere jam diximus superiore libro, cap. 63, 64. H. — *Conizæ duo genera*. Κόνυζα ἄῤῥην καὶ θηλεία, Theophr. Hist. VI, 2: *Inula viscoso* et *Pulicario*. Cf. sup. cap. 29. Ed.

2. *Imbricatum*. Imbricis modo curvum et obtortum. Imbrex, tegula curva est, per quam imber defluit. Hard.

3. *Femina*. Theophr. Δριμυτέρα δὲ θηλείας. Hesychius: Δριμὺς, ὀξὺς. Ita porro MSS. non, ut editi prius, *ocrior*. Aliud enim odor acris est, aliud acutus. Hard.

4. *Folia feminæ mellis odorem habent*. Scilicet dum teruntur, ut dictum est libro sup. cap. 64. H.

5. *Libanotis*. Falsum id, nec a veteribus proditum. Dal. — *De qua*. Lib. XX, 64. Hard.

XXXIII. 1. *Et tant. fol.* Theophr. scribit simpliciter, has esse coronarias, non autem solo folio coronare. Dal. — *Et tantum*. Nempe conyzæ duo genera proxime memorata: nam quæ subsequuntur, etiam flore coronant, rosæ modo. Theophr. Hist. VI, 1: Ἐν τοῖς στεφανωτικοῖς ἐστι, ῥοδωνιά, ἰωνιά, Διὸς ἄνθος, ἀμάρακος, ἡμεροκαλλὲς, ἔτι δὲ ἕρπυλλος, σισύμβριον, ἑλένιον, ἀβρότονον· ἅπαντα γὰρ ταῦτα ξυλώδη, καὶ μικρόφυλλα. Ut de cæteris sileam, Catullus certe, Carm. LXII, 6: « Cinge tempora floribus Suaveolentis amaraci. » Hard.

2. *Hemerocalles*. Conf. de hemerocalle infra c. 90. Ed.

3. *Sisymbrium*. Σισύμβριον Theophrast. Hist. II, 5, et Dioscor. II, 153; est *Mentha silvestris* (*Did. gymnosp.* gen. 1382 Pers. *Labiat.* Juss.). Ed.

4. *Surculosa*. Ξυλώδη, lignosa. Theophr. l. c. et cap. 6. Hard.

5. *Rosæ modo*. Ut rosa, viola, ἰωνιά, ῥοδωνιά. Aliter hæc Plinius

tum[6] placet Jovis flos, odor abest: sicut et illi, qui græce phlox vocatur: et ramis autem, et folio odorata sunt, excepto[7] serpyllo. Helenium[8] et lacrymis Helenæ dicitur natum, et ideo in Helene insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo.

1 XXXIV. Abrotonum odore jucunde gravi[1] floret. Est

recitat, quam leguntur apud Theophrastum. Dal.

6. *Colore tantum*, etc. Nicander in Georgicis: Ἤ γὰρ καὶ λεπταὶ πτερίδες, καὶ παιδὸς ἔρωτες Λευκοΐα τ' ἀμενηνά, καὶ ἐν κρόκος εἴαρα μύων Κρῖνον, κύππειρός τε, αἰσύμβριον, ὅσσα τε χ' οἶα, Ἀσπορ' ἰαμναίοισι τόποις ἀνετρέψατο λειμὼν Κάλλεα, βουφθαλμόν τε, καὶ εὐειδὲς Διὸς ἄνθος. Sic fere Petronius, « Emicuere rosæ, violæque et molle cyperum, Albaque de viridi riserunt lilia prato. » Dal. — *Calore*. Theophr. Histor. VI, 6: Ἄνοσμα, ὥσπερ Διὸς ἄνθος, φλόξ. Bovis florem, inquit Ruellius, pag. 448, rura nostra, *coquelourde* nominant. Φλόγα, sive φλόγιον, seu flammeam, nos violæ inodoræ genus esse remur, quam vulgus gallicum penseam, *pensée*, vocat, suffragante nobis Ruellio, pag. 449, et Dodonæo, p. 358, a quo viola tricolor assurgens appellatur. Hard. — *Flos Jovis... phlox.* Non *Anemone* Pulsatilla Διὸς ἄνθος, neque φλὸξ *Viola tricolor*. Flos Jovis servat hodieque nomen *Agrostemma flos Jovis*; phlox, λύχνις Diosc. III, 14, Sprengelio auctore, est *Agr. coronaria* (*Decand. pentag.* gen. 1145 Pers. *Caryaph.* Juss.). Ed.

7. *Excepto.* Serpyllum tamen Theophrastus, ut cætera, et ramis, et folio esse odoratum scribit, Hist. VI, 6: Τῶν δὲ καὶ οἱ κλῶνες, καὶ τὰ φύλλα, καὶ ὅλως ἡ πᾶσα φύσις εὔοσμος· οἷον ἑρπύλλου, ἐλενίου, σισυμβρίου. Hard. — Ἕρπυλλος Theophr. VI, 7, nobis *Thymus vulgaris*. Ed.

8. *Helenium.* Fabulam apud Nicandrum in Theriacis vide et Phavorinum. Ælianum quoque, si lubet, adi, Histor. Anim. IX, 21. Helenium istud Ægyptium est, orbi huic nostro incognitum, de quo eadem fere Diosc. I, 28, ex Crateva recitat. In Etymologico Phavorini: Ἑλένειον, βοτάνη ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γινομένη, εἴρηται, ὅτι ἐκ τῶν δακρύων τῆς Ἑλένης ἀνεφύη· ὅτε ἐπὶ Κανώβῳ τῷ κυβερνήτῃ Μενέλαος ἐδάκρυσεν ὑπὸ αἱμοῤῥοΐδων ἀποθανόντι. Hoc et nectarion appellavere, ob suavitatem succi, quam dotem Plinius animadvertit inferius, cap. 91. Hinc nectarites vinum, de quo IV, 19. Hard. — *Helenium.* Ἑλένιον Theophr. Hist. VI, 6; ἑλένιον Αἰγύπτιον Dioscor. I, 28, Sprengelio videtur esse *Teucrium creticum* (*Did. gymnosp.* gen. 1372 Pers. *Labiat.* Juss.). Conf. infr. cap. 9, et ibi not. Ed.

XXXIV. 1. *Abrotonum odore jucunde gravi.* Ἀβρότονον. Galli nunc vocant, Latinos imitati, *aurone*: aliqui vestiarium custodem, *garderobe*, quod armariis sparsum vestes a tineis vindicet. A Lobelio pin-

autem flos[2] aurei coloris. Vacuum sponte provenit[3]. Cacumine suo se propagat. Seritur autem semine melius, quam radice aut surculo[4]: semine quoque non sine negotio: plantaria transferuntur: sic et Adonium[5]. Utrumque æstate: alsiosa[6] enim admodum sunt, et sole tamen nimio

gitur mas et femina, duo enim sunt genera, in Obss. p. 443. Dioscor. III, 29: Ἀβρότονον...: πλῆρες ἄνθους... θερείας γεννώμενον, εὐῶδες μετά ποσοῦ βάρους, πικρὸν τῇ γεύσει. H. — *Floret. Est autem flos.* Sic ex MSS. Hard. *floret æstate. Flos* Gron. et al. Ed. — *Abrotanum.* Ἀβρότονον θῆλυ Dioscor. loc. cit. est *Santolina Chamæcyparissus;* ἀβρότονον ἄῤῥεν, *Artemisia Abrotanum.* Conf. sup. cap. 18. Ed.

2. *Flos.* Ita Diosc. l. c. Hard.

3. *Vacuum sponte provenit.* Lego: *Vacuis sponte provenit;* id est, incultis, neglectisque locis, quo loquendi modo prædia vacua scripsit ac dixit Cicero. Dal. — *Vacuum.* Hoc est, ut quidem interpretor, semine vacuum, vel sine semine sponte provenit. Causa subjungitur, quoniam cacumine suo se propagat, dum vertex suo pondere delapsus terra excipitur, et radices agit. Libris omnibus adversantur, qui vel *vacuis sponte*, vel ut Pellicerio placuit in notis MSS. *vasculis depositum* legunt. Hard.

4. *Seritur autem semine melius, quam radice aut surculo.* Ex Theophrasto hoc ad verbum libro sexto, capite ultimo, et tamen vult hæc verba depravare Ruellius. Sed videtur Theodori tralatio decepisse hominem, quæ diversa abit a græca lectione quam sequitur Hermolaus in Corollario cum Plinio. Itaque nihil hac in parte dicit Ruellius. Pint. — *Seritur.* Hic censoria nota Plinium Dalecampius perstringit, post Ruellium, II, p. 498, et post utrumque Salmasius in Præf. pag. 99, falsos sequuti Theophrasti codices, quum ex optimis editionibus Ald. et Basil. consentiant Theophrastea Plinianis. Sic enim ille scripsit Hist. VI, 7: Ἀβρότονον δὲ μᾶλλον ἀπὸ σπέρματος βλαστάνει, ἢ ἀπὸ ῥίζης, καὶ παρασπάδος. Χαλεπῶς δὲ καὶ ἀπὸ σπέρματος, προμοσχευόμενον ἐν ὀστράκοις, etc. Hard.

5. *Sic et Adonium.* In indice pariter, *De abrotono: Adonium.* Quid adonium sit Plinio, satis ex Theophrasti verbis potest colligi, id est; abrotoni genus, quod in turbinibus cadorum, aut testa, viviradice comprehendit, in quem modum Adonidis hortulos pangebant. Sic enim græcus auctor Hist. VI, 7, de abrotono: Προμοσχευόμενον ἐν ὀστράκοις, ὥσπερ οἱ Ἀδώνιδος κῆποι, τοῦ θέρους δὲ σπείρεται, etc. Hic tragice, pro suo more, infeliciter tamen, in Plinium Salmasius invehitur, in Præf. p. 100 sq. errorisque insimulat, quem ut Plinio objiceret, a Dalecampio, quem tamen non laudat, est mutuatus. Hard.

6. *Alsiosa.* Facile læduntur a frigore. Theophr. l. c. de abrotono, τοῦ θέρους δὲ σπείρεται· δύσριγον γὰρ σφόδρα, καὶ ὅλως ἐπίκηρον, ὅπου καὶ ὁ ἥλιος σφόδρα λάμπει. Hard.

lædantur. Sed ubi convaluere, rutæ vice fruticant[7]. Abrotono simile odore leucanthemum est[8], flore albo foliosum[9].

1 XXXV. (XI.) Amaracum[1] Diocles medicus et Sicula gens appellavere[2] quod Ægyptus et Syria sampsuchum.

7. *Ritu vitis fruticant.* (Sic lib. ante Hard. editi.) Scribendum, *rutæ vice fruticant*, ex antiquo exemplari, confirmante eam lectionem Theophrasto, libro et capite proxime citatis, his verbis : « Sed quum convaluerit creveritque, magnum, robustum atque arboraceum constat, quemadmodum ruta, nisi quod lignosius, et siccius, et squalidius est. » Viderunt hoc ante me alii : sed primus omnium Hermolaus in secunda editione. PINT.—*Rutæ.* Sic MSS. Reg. Colb. Thuan. Chifflet. in editis perperam, *ritu vitis.* Theophrast. l. c. ἐμβιῶσαν δὲ καὶ αὐξηθὲν, μέγα καὶ ἰσχυρὸν, καὶ δενδρῶδες, ὥσπερ τὸ πήγανον. HARD.

8. *Leucanthemum est.* Anthemis alba. Dioscor. DAL. — *Leucanthemum.* Differt ab ea, quæ anthemis appellatur, et leucanthemon lib. XXII, 26. De ea nobis nihil compertum. HARD. — *Leucanthemum.* Qua in re differat ab eo quod rursus Noster affert, lib. XXII, c. 26, neque omnino Harduinus explicat, nec nos ipsi videmus. Diosc. III, 154 : Ἄνθεμις, οἱ δὲ λευκάνθεμον, οἱ δὲ ἠράνθεμον... οἱ δὲ χαμαίμηλον... καλοῦσι. Plin. loc. cit. « Anthemis... aliqui leucanthemida vocant, alii leucanthemum, alii eranthemum, alii chamæmelon...genera ejus tria... parvis floribus, ut rutæ, candidis, aut meliuis, aut purpureis...colligitur vere et *in coronamenta* reponitur. » Quæ totidem verbis ab auctore græco sunt expressa. Tria illa anthemidis genera, ex vario colore radii, modo candidi, modo flavescentis, modo purpurei, ad tres species retulit Sprengelius, nempe ad *Anthemida Cotam*, *A. montanam*, et *Chrysanthemum monspeliense* (*Syngen. superfl.* gen. 1886 et 1879 Pers. *Corymb.* Juss.). Hippoc. de Morb. mul. I, 625, εὐάνθεμον illud dicit, et de Nat. mul. 570 ἄνθεμον χλωρὸν, aut ἠράνθεμον, quod Galenus idem putat cum χαμαιμήλῳ. Hoc autem Sprengelius nihil aliud esse censet quam *Matricariam Camomillam* (gen. 1880 Pers.), *camomille* item apud nostrates vulgo dictam. ED.

9. *Foliosum.* Lego, *folioso*, id est, foliolis per ambitum extrinsecus multis, orbiculatim cingentibus, quod in floris medio luteum est. Hæc Dioscorides magnitudine cum rutæ foliis comparat. DAL.

XXXV. 1. *Amaracum.* Diosc. III, 47 : Σάμψυχον... καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν, καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον. Majorana nostra, *la marjolaine*, vulgo officinarum existimatur esse veterum sampsuchum, amaracumve : sed falso errore : σάμψυχον enim, ut cætera argumenta sileam, per terram repit, πόα ἕρπουσα ἐπὶ τῆς γῆς, teste Dioscoride, majorana in altum assurgit. HARD. — *Origanum Majoranoides.* Conf. sup. c. 18, not. ED.

2. *Appellavere.* Apud Athenæum Chæremon Persicum vocat his verbis : Πέρσης δὲ θαλερὸς ἐκτρα-

Seritur[3] utroque genere, et semine, et ramo, [4] vivacius supra dictis, et odore melius[5]. Copiosum amaraco æque, quam abrotono, semen : sed abrotono radix una et alte descendens : cæteris in summa[6] terra leviter hærens. Reliquorum satio autumno fere incipiente, nec non et vere quibusdam locis, quæ umbra gaudent, et aqua, ac fimo.

XXXVI. Nyctegreton[1] inter pauca miratus est Demo- 1
critus, coloris hysgini[2], folio spinæ, nec a terra se attollentem, præcipuam in Gedrosia narrat. Erui post æquinoctium vernum radicitus, siccarique ad lunam triginta diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorumque reges uti hac herba ad vota suscipienda. Eamdem vocari chenomychon[3], quoniam anseres a primo conspectu ejus

φεὶς ὁ ἀμάρακος, Λειμῶσι μαλθακοῖσι τεῖνεν αὐχένα. Dal.

3. *Seritur.* Theophr. Hist. VI, 7 : Ὁ δὲ ἀμάρακος ἀμφοτέρως φύεται, καὶ ἀπὸ περισπάδος, καὶ ἀπὸ σπέρματος. Hard.

4. *Vivacius.* Abrotono, et adonio. Hard.

5. *Et odore melius. Copiosum,* etc. *Mollius* in antiquo codice, non *melius.* Astruitur ea lectio Theophrasti auctoritate, libro sexto, capite ultimo. « Et jucundi, inquit, odoris semen est, et quidem mollioris odoris. » Pint.

6. *Summa terra.* Gronov. et al. ante Hard. *summo terræ.* Ed.

XXXVI. 1. *Nyctegretum... miratus est Democritus coloris ignei, foliis spinæ* (sic lib. ante Hard. editi). Scribe : « Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus, coloris hysgini, folio spinæ. » Hesych. ὑσγινόν, βάμμα τι. Noster lib. IX, 42 : « Quin et terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, ut fieret hysginum. » Lib. XXI, 26 : « Hyacinthum in Gallia maxime provenit : hoc ibi pro cocco hysginum tingunt. » Sic Hermol. Barbarus pro eo, quod in vett. *hoc ibi loco;* unde nonnulli postea *locorum,* quod et Salmasius ad Solin. p. 272, sequitur. Censeo scribas : « hoc ibi fuco hysginum tingunt. » Lib. XXXV, 6 : « Causa est, quod hysgino maxime inficitur. » *Hysgini* sagax quoque Pintianus deprehendit. Gron. — *Nyctegreton.* Νυκτήγρετον, quasi nocturnas agens excubias. Sunt qui hanc esse censeant, quam chymistæ lunariam nominant, noctibus cum luna lucentem : inde nomen, inquit Ruellius, II, pag. 457. Hard. — *Nyctegreton. Cæsalpinia est pulcherrima* (*Decand. monog.* gen. 1018 Pers. *Leguminos.* Juss.). Ed.

2. *Coloris hysgini.* Ita MSS. Reg. Colb, etc. non *ignei.* Hard.

3. *Chenomychon.* Χηνόμυχον, quod anseres, χῆνες, ea visa, in recessus locaque abdita, εἰς τοὺς μυχοὺς, fugiunt. Hard.

expavescant : ab aliis nyctalopa[4], quoniam e longinquo noctibus fulgeat.

1 XXXVII. Melilotos[1] ubique nascitur : laudatissima tamen in Attica : ubicumque vero recens nec candicans, et croco quam simillima : quanquam in Italia odoratior candida.

1 XXXVIII. Florum[1] primà ver nuntiantium viola[2] alba. Tepidioribus[3] vero locis etiam hieme emicat. Postea quæ ion appellatur, et purpurea[4]. Proxime[5] flammea, quæ et phlox vocatur, silvestris dumtaxat. Cyclaminum[6] bis anno, vere et autumno : æstates hiemesque fugit. Seriores supra dictis aliquando narcissus et lilium[7] trans maria : in Italia quidem, ut diximus[8], post rosam. Nam in Græcia

4. *Nyctalopo*. Ita MSS. Reg. Colb. Thuan. tum hoc loco, tum in Indice, non ut olim, *nyctilopa*. Νυκτάλωπας similiter quos Græci vocent, dicemus XXVIII, 47. H.

XXXVII. 1. *Melilotos*. Hæc verbis iisdem interpres Oribasii, XI, f. 205, post Diosc. III, 48. H. — *Odoratior candida*. Gronov. et al. *odoratior et candida*. Conf. cap. 29, not. Ed.

XXXVIII. 1. *Florum*. Totidem verbis hæc traduntur a Theophr. Hist. VI, 7. Transcripsit et Athenæus, XV, p. 680. Hard.

2. *Viola alba*. Leucoion, Theophrast. nempe bulbosum. Dal.

3. *Tepidioribus*. Theophrast. l. c. Hard.

4. *Postea quæ ion appellatur, et purp*. Gronov. et al. *quæ appellatur purpurea;* omiss. τῷ *ion* et copula. Ed.

5. *Proxime*. Flos ille nimirum, quem et φλόγα et φλόγιον appellari diximus cap. 33. Theophr. Ἅμα δὲ τῷ ἴῳ, ἢ μικρότερόν τι ὕστερον τὸ φλόγιον καλούμενον τὸ ἄγριον. Jovis flamma eadem appellatur, XXVII. Hic Plinium immerito carpit Salmasius, in Solin. pag. 1361. Hard. — *Phlox*. Sive *Agrostemma coronario*. Conf. cap. 33, not. 1 fin. Ed.

6. *Cyclaminum*. Ita MSS. veteres, ipso Pintiano teste. In Reg. 1, Colb. 1, *Cocliominum*. In Reg. 2, *Clyclaminum*. In Thuanæo, *Chlaclaminum*. In editis insulse *Codiaminum*. Hard. — *Cyclaminum*. Cf. lib. XXV, cap. 67 sq. ubi Noster de cyclamino et ejus generibus fusius agit. Hic autem designare videtur *Cyclamen hederæfolium* (*Pentand. monog.* gen. 384 Pers. *Lysimoch.* Juss.), qui in Italia crescit. Ed.

7. *Seriores supra dictis aliquando narcissus et lilium*. Album scilicet, quod λείριον appellavimus cap. 11. Theophr. Histor. VI, 7 : Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ νάρκισσος, καὶ τὸ λείριον, καὶ τοῦ βολβοῦ κώδιον. Hard.

8. *Ut diximus*. Cap. 11, ubi lilium medio rosarum proventu incipere dicitur. Hard.

tardius etiamnum anemone. Est autem hæc silvestrium bulborum flos[9], aliaque quam quæ dicetur[10] in medicinis. Sequitur[11] œnanthe, melianthum[12]: ex silvestribus heliochrysos. Deinde alterum genus[13] anemones, quæ limonia vocatur. Post hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Novissima[14] rosa; eademque prima deficit, excepta sativa: e cæteris[15] hyacinthus maxime durat, et viola alba, et œnan-

9. *Est autem hæc silvestrium bulborum flos.* Theophrasti oratio ex Athenæo refingenda est, a quo ea descripta accuratius est, quam in libris nunc editis legitur: Καὶ λείριον, inquit XV, pag. 680, καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀνεμώνης γένος τὸ καλούμενον ὄρειον, καὶ τὸ τοῦ βολβοῦ κώδιον. « Postea lilium, et ex tribus anemones generibus genus illud, quod montanum vocant, et bulbi codion. » Sed quod sit genus illud anemones, nec se nosse quidem, quod ingenui viri est, palam præ se fert. HARD.

10. *Dicetur.* Infra cap. 94. H.

11. *Sequitur.* Ea quæ describetur inferius, cap. 95, Theophrast. Hist. VI, 7, et ex illo Athen. l. c. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἡ οἰνάνθη, καὶ τὸ μελάνιον, καὶ τῶν ἀγρίων ὅ τε ἑλειόχρυσος, καὶ τῆς ἀνεμώνης ἡ λειμωνία καλουμένη, καὶ τὸ ξίφιον, καὶ ὑάκινθος. H.

12. *Melianthum.* Quisquis demum flos ille sit melleus, quem melianthum ex ea re vocat, sinceram hanc lectionem esse hujus loci tum libri omnes pertinacissime clamant, tum res ipsa admonet. Nam et hoc loco, et in indice, MSS. R. Colb. Thuanæus *melianthum* legunt: et quod ex Theophrasto scribi *melanion* malunt, abhorret id a consuetudine Plinii, qui violam nigram purpureamve dixisset, uti λευκόϊον violam albam proxime ante reddidit: nec res ipsa μέλαν ἴον seu violam purpuream hoc loco appellari patitur, post narcissum liliumque: quam fere ante reliquos flores prodire martio mense, vere ineunte et Plinius paulo ante docuit, et omnes norunt: unde martiæ violæ nomen ei vulgus adjudicat. HARD.

13. *Genus anemones, quæ limonia vocatur.* Et hoc hortense, et coronarium, *l'anémone;* diversum a silvestribus ac medicis anemones generibus, de quibus, c. 94. Centum et quinquaginta anemones genera in horto Regio vidimus. Hanc Theophrastus λειμωνίαν vocat, quasi pratensem. HARD. — *Anemones.* Anemonen, qua Veteres ad serta coronasve utebantur, libenter crediderim *Anemonen* fuisse *coronariam* aut *hortensem* (*Polyand. polyg.* gen. 1356 Pers. *Ranuncul.* Juss.), quanquam ad *A. Pulsatillam* nonnulli referunt. Meminit Theophr. VI, 7; VII, 8, anemones quam λειμωνίαν vocat, et eamdem Spreng. habet cum *A. nemorosa.* Dioscor. II, 207, anemonas affert ἥμερον et ἀγρίαν, quæ *A. hortensis* et *apennina.* ED.

14. *Novissima.* Et hæc habet Theophr. l. c. HARD.

15. *E cæteris.* Theophrast. loc. citat. HARD.

the: sed hæc[16] ita, si divulsa crebro prohibeatur in semen abire. Nascitur locis tepidis. Odor idem ei, qui germinan-
3 tibus uvis, atque inde nomen. Hyacinthum comitatur fabulá duplex[17], luctum præferens ejus quem Apollo dilexe-

16. *Sed hæc.* Ita diutissime floret, inquit, si crebro florem vellas auferasque, nec seminescere sinas, nec solum apricum desit : Theophrastus : Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ οἰνάνθη· καὶ γὰρ τοῦτο ἀνθικὸν μέν... ἐάν τις ἀποκνίζῃ καὶ ἀφαιρεῖ τὸ ἄνθος, καὶ μὴ ἐᾷ σπερματοῦσθαι, καὶ ὅταν τόπον εὔηλον ἔχει. Hard.

17. *Hyacinthum comitatur fabula duplex.* Alteram describit Ovidius, Metam. lib. X, v. 162-220, ubi Hyacinthi pueri, quem Apollo adamarat, in floris sui nominis conversionem enarrat. Alteram lib. XIII, v. 397, sqq. ubi Ajacem in eumdem quoque florem mutatum scribit : in quo « Littera communis mediis pueroque viroque, Inscripta est foliis ; hæc nominis, illa querelæ. » Nam in illo flore inscripta diphthongus græca AI, querimoniæ simul index est occisi ab Apolline puęruli, dum simul disco luderent : et Ajaci eadem nominis nota. De Apolline puerum lugente, Ovidius : « Ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI Flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est. » Prudentius quoque, περὶ στεφάνων, hymno 10 in S. Romanum, v. 191 : « Mox flevit impuratus occisum gravi Disco, et dicavit florulentum succubam. » Nempe Hyacinthum Apollo. De nomine Ajacis lugubri, ipse Ajax apud Sophoclem : Αἰ αἶ, τίς ἄν ποτ' ᾤεθ' ὧδ' ἐπώνυμον Τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; Νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοί, Καὶ τρίς. Hard. — *Hyacinthum.* Magna olim et solemnis etiamnum doctos inter viros de hyacintho Veterum quæstio et controversia, ita ut vere dici possit, nullum pæne alium florem exstitisse, qui felicius poetarum faverit ingenio, interpretum vero omnium, et peritissimorum, mentem miserius torserit. Hyacinthum videlicet latinis toties græcisque vatibus decantatum, alii eumdem esse pronuntiant atque *vaccinia*, Virgilio quoque celebrata, Ecl. II, 18, 50; Dioscoride, ut videtur, suffragante, qui sic habet, III, 85 : Δελφίνιον... οἱ δὲ ὑάκινθον Ῥωμαῖοι βουκίνους, id est, vaccinia, sive vaccinium. Hoc autem nihil aliud, Sprengelio quidem auctore, quam *Delphinium Ajacis* (*Polyand. trigyn.* gen. 1327 Pers. *Ranuncul.* Juss.); ex aliorum vero sententia, *Vaccinium Myrtillus* Linn. (*Decand. monogyn.* gen. 1086 Pers. *Ericac.* Juss.); conf. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, p. CLXXIII edit. nost. Hyacinthum rursus ad *Delphinium Ajacis* supradictum alii referunt, magno præeunte Linnæo; quæ certe opinio probabilior veroque similior diu habita est. Alii hyacinthum malunt esse *Lilium Martagon* (*Hexand. monog.* gen. 791 Pers. *Liliac.* Juss.), nec pœnitendis adeo argumentis, ut sibi videntur, sententiam suam confirmant, Ovidiique testimonio stabilire student, Metam. X, 212 : « formamque capit quam lilia, si non Purpureus

rat, aut ex Ajacis cruore editi, ita discurrentibus venis,

color huic, argenteus esset in illis, etc. » Conf. Martyn. ad Georg. IV, 183; Fée, op. cit. pag. LXVII sq. Dodon. etiam p. 199. Sunt tamen qui contradicant, ut Sprengelius, vir summæ his in rebus auctoritatis, qui sic ait, Hist. Rei herb. I, p. 142, « *Gladiolus communis* (*Triand. monog.* gen. 101 Pers. *Irid.* Juss.) est hyacinthus Virgilii Ec. III, 63; Georg. IV, 183; ob nectaro-stigmatis lineas AI, Ajacis nomen Veteres legebant in flore, unde exponendi versus, Ec. III, 100: « Dic quibus in terris inscripti nomina regum Nascantur flores. » Martynus male *Lilium Martagon* hunc trahit. Conf. Theocr. Id. X, 28, et Scb. Anguill. p. 154. Optimus Sibthorpius, Flor. græc. tab. XXXVIII varietatem habet quam *Gl. triphyllum* dicit, elegantissimo nectaro-stigmate conspicuam. » In tanta auctorum celebratissimorum discordia, nostram nos quoque symbolam conferre minime opus est. Is vero Plinius videtur, apud quem plures notæ occurrant, quibus lis illa tandem dirimi queat; nempe quoties alias herbas cum hyacintho componit, ut sic v. g. lib. XXV, cap. 80 de antirrhino : « similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium, etc. » quæ sine dubio de *Antirrhino majore* dicta (μόσχου ῥῖνας habet apud Theophr. IX, 21), nisi sit potius *A. purpureum*, de quo Dioscor. IV, 133, ad *Delphinium Ajacis*, quoad saltem floris speciem referri posse credamus; fatendum vero est in plerisque ejusmodi locis, non ad floris formam et habitum, sed ad colorem Plinium respexisse, ut mox cap. sq. de potho: « Duo genera bujus : unum, cui flos *hyacinthi* est (h. e. hyacinthino colore ; an *Lychnis Chalcedonica?* variat certe quoad florum colorem); alterum *candidius*, etc. » Unde ex talibus locis parum, immo etiam nihil auxilii sperandum. Hujusce autem libri cap. 97, sic iterum de hyacintho Noster : « In Gallia maxime provenit; hoc ibi fuco hysginum tingitur. Radix est *bulbacea*, mangoniciis venalitiis pulchre nota, etc. » Non jam de delphinio vel lilio quodam hic agitur, sed sine dubio de planta, cujus Plinius meminit vacciniorum nomine, lib. XVI, cap. 31 : « Item vaccinia, Italiæ mancupiis sata : Galliæ vero etiam purpuræ tingendæ causa, etc. » Vaccinia illa Sprengelio, post Dalecampium tamen, sunt *Prunus Mahaleb* (*Icosand. monog.* gen. 1221 Pers. *Rosac.* Juss.), de qua, an olim tingendis vestibus in Gallia utilis fuerit, satis exploratum habemus, etiam ex Vitruvii testimonio, lib. VII, cap. ultim. Quum vero radicem *bulbaceam* hyacintho illi attribuit, perspicuum est non jam vaccinia gallica Nostrum intelligere, sed speciem vulgarem, italicam, mancupiis satam, gladiolum plerisque auctoribus nuncupatam, quod in sententiam Sprengelii de hyacintho prius dictam recedit. Inde patet duas hyacinthi species Plinio notas fuisse, qui non satis sibi constans, characteres plantis duobus diversis proprios ac peculiares, uni plantæ, seu hyacintho, seu vaccinio perperam indidit. Ut ut est, quis qualisque fuerit vere

4 ut græcarum litterarum figura AI legatur inscripta[18]. Heliochrysos[19] florem habet auro similem, folium tenue, cauliculum quoque gracilem, sed durum. Hoc[20] coronare se Magi, si et unguenta sumantur[21] ex auro, quod apyron[22] vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriamque pertinere arbitrantur. Et verni quidem flores hi sunt.

1 XXXIX. Succedunt illis æstivi, lychnis[1], et Jovis flos, et alterum genus lilii[2]. Item tiphyon[3], et amaracus, quem

hyacinthus ille Veterum, peritioribus viris pronuntiandum libenter permittimus, nisi quis ad Linnæanam opinionem tandem redeundum esse censeat. Ed.

18. *Inscripta*. Auctore Pausan. I, Salaminii tradunt, post Ajacis interitum, apud se primum florem enatum candidum, modice rubentem, lilio, et foliis, et aliis partibus minorem, inscriptum iisdem litteris, quibus et hyacinthum. Cosmosandalon Athenæi esse puto. Dal.

19. *Heliochrysos*. Theophr. Hist. IX, 21 : Ἔχει δὲ ὁ ἑλειόχρυσος τὸ μὲν ἄνθος χρυσοειδὲς, φύλλον δὲ λεπτὸν (non λευκὸν), καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρόν. Nomen ei a gemina causa : et ab aureo flore, et a paludibus, in quibus oritur. Hanc amaranti nomine Galenus intellexit, nec aliter vocavit. Hujus corymbos rustici, ut qui non facile marcescant, ad hibernas reservant coronas. A Dodonæo pingitur p. 267. Dicemus de ea iterum cap. 96. Hard. — Nobis est *Gnaphalium Stœchas*, ut supra diximus, cap. 24. Vulgo *immortelle* appellant. Ed.

20. *Hoc*. Theophr. loc. citat. Εὐδοξεῖ δὲ καὶ ἐάν τις τοῦ ἑλειοχρύσου τῷ ἄνθει στεφανοῦται, μύρῳ ῥαίνων ἐκ χρυσίου ἀπύρου. Hard.

21. *Si et unguenta sumantur ex auro*. Theophrast. Histor. lib. IX, cap. 21. Dal.

22. *Quod apyron*. Quod ignem non sit expertum. Hard.

XXXIX. 1. *Lychnis*. Theophr. Hist. VI, 7 : Τὰ δὲ θερινὰ μᾶλλον, ἥτε λυχνὶς, καὶ τὸ Διὸς ἄνθος. Hard.

2. *Alterum genus lilii*. Theophrastus statim post Jovis florem (hic vulgo aquilegia dicitur) *cerinthum* et *iphyon*, ut pro cerintho videatur alterum genus lilii vertisse. Dal.

3. *Item tiphyon*. Theophr. loco cit. et ex eo Athenæus, XV, pag. 679 : Καὶ τὸ ἴφυον, καὶ ὁ ἀμάρακος ὁ Φρύγιος. In MSS. Reg. et Colb. *Tiphon*. In Indice, *Tiphyon*. In Thuano, *ipyon*. Theophrast. ipse Hist. VII, 12, τὸ τίφυον scripsisse videtur. Et de Causs. I, 10, τὰ τίφυα. Quid sit porro tiphyon, nescit Anguillara, P. XII, pag. 212, neque nos exploratum habemus. Hard. — *Tiphyon*. J. Bodæo est narcissus persicus. Clus. Brot. — Ἴφυον seu τίφυον Theophr. VI, 6, est *Lavandula Spica* (*Did. gymnosp.* gen. 1379 Pers. *Labiat.* Juss.), ex auctoritate Hesychii, qui ad hanc vocem λαβαντίδα, id est, lavandulam dicit. Cf. Bod. ad Theophrast. p. 669. Spreng.

Phrygium cognominant. Sed maxime[4] spectabilis pothos. Duo genera hujus : unum, cui flos hyacinthi est : alterum candidius, qui fere nascitur[5] in tumulis, quoniam fortius[6] durat. Et iris æstate[7] floret. Abeunt et hi, marcescuntque. Alii rursus subeunt autumno : tertium[8] genus lilii : et crocum in utroque genere : unum hebes, alterum odoratum : primis omnia imbribus emicantia. Coronarii[9] qui- 2
dem et spinæ flore utuntur : quippe quum spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic est trans maria ordo florum. In Italia violis succedit rosa : huic intervenit lilium : rosam cyanus excipit, cyanum ama-

4. *Sed maxime spectabilis pothos.* Traduntur hæc quoque a Theophr. Hist. VI, cap. 7. Πόθον nos arbitramur esse, quem modo florem Constantinopolitanum vocant, Galli *croix de Jérusalem*, in horto Eystettensi pictum apprime, et apud Dodonæum, pag. 178. Hard. — *Lychnis chalcedonica?* (*Decand. pentagyn.* gen. 1146 Pers. *Caryophyll.* Juss.) colitur in hortis : variat quoad colorem florum. Alii referunt ad *Jasminum fruticans* (*Diand. monog.* gen. 33 Pers. *Jasm.* Juss.); habitat in Europa australi et toto Oriente. Ed.

5. *Qui fere nascitur*, etc. Forte, *qui fere jacitur in tumulis*; nam ita Theophr. Hist. VI, 7 : ᾧ χρῶνται πρὸς τοὺς τάφους. Sic enim legit Athen. XV, p. 679. Quid si ambo Theophrastus et Athenæus latinum hic quempiam auctorem transcripsere, et inconsiderate tumulos τάφους pro βωμοὺς verterunt? Hard.

6. *Fortius.* Χρονιώτερος, Theophr. *diutius vivit.* Hard.

7. *Et iris æstate.* loc. cit. Ἀνθεῖ δὲ καὶ ἡ ἶρις τοῦ θέρους. Hard.

8. *Tertium.* Purpureum videlicet, sive narcissum, de quo superius c. 12; quod Theophr. Hist. VI, 6, alterum λειρίον genus est, ὁ δὲ νάρκισσος, ἢ τὸ λείριον. Quare rursum secundum lilii genus appellat, cap. 7 : Τὸ δὲ λείριον τὸ ἕτερον, καὶ ὁ κρόκος, καὶ ὁ ὀρεινὸς εὔοσμος, καὶ ὁ ἥμερος· εὐθὺς γὰρ ἀνθοῦσι τοῖς πρώτοις ὕδασι, subintellige ex antecedentibus, μετοπώρου. Hard.

9. *Coronarii.* Dum spinæ florem audis, acanthi duplex genus intellige, de quo lib. XXII, 34; *Brancam ursinam* vocant. Plinius in Indice hujus loci id satis perspicue admonet, quum ea appellat ex ordine, quæ nunc explanat uberius : « Pothi genera duo : Orsinæ genera duo : Vincapervinca, etc. » De spina alba dicetur XXIV, 66. H. — *Spinæ flore utuntur.* Duplex Nostro spinæ genus, unum aculeatum et crispum, alterum læve : nempe *Acanthus mollis* et *spinosus* (*Did. angiosp.* gen. 1529 Pers. *Acanthac.* Juss.). Xystos hortorum acantho, topiaria videlicet et urbana herba, decorare consueverunt Romani,

rantus. Nam vincapervinca[10] semper viret, in modum lineæ[11] foliis geniculatim circumdata, topiaria[12] herba: inopiam tamen florum aliquando supplet. Hæc a Græcis chamædaphne vocatur.

1 XL. Vita[1] longissima violæ albæ est trimatu; ab eo tempore degenerat. Rosa[2] et quinquennium perfert, nec recisa, nec adusta. Illo enim modo juvenescit. Diximus[3] et terram referre plurimum. Nam et in Ægypto sine odore hæc omnia[4]; tantumque[5] myrtis odor præcipuus. Alicubi

quod et ex Plinii Junioris Epist. V, 6, patet, nbi *Acanthus mollis* in plaoo, et pæne dixerim, *liquidus;* dein *lubricus* et *flexuosus* vocatur. Conf. Sprengel. Hist. Rei Herbar. tom. I, pag. 145. Ed.

10. *Vincapervinca.* Retinet in officinis oomen *pervenche.* Delineatur a Dodonæo, p. 401, ubi ab eo clematis daphnoides major appellatur. Vidimus in horto Regio. H. — *Vincapervinca.* Κληματὶς Diosc. IV 7, qui in Ægypto sola sponte eam crescere dicit, qunm per totam Europam australem proveniat. *Vinca major* et *minor* (*Pentand. monog.* gen. 612 Pers. *Apoc.* Juss.). Ed.

11. *In modum lineæ.* Exprimere voluit, qnod ait Diosc. κλήματα δ' ἔχει μικρὰ ὅσον τοῦ σχοίνου πάχος: « viticulas, seu virgulas habet juoci crassitie: » prætenuem virgulam *lineam* vocavit. Dal. — *In modum.* Alii, *in modum lini;* Dodonæus, l. c. *in modum lauri;* utrique male. Linea hoc loco est, quam *formidinem* alii in venatione appellitant, vario plumarum nexu discolorem, qua terrentur apri, cervique. Hanc, foliorum congerie, plane repræsental vincapervinca. Hard. — De ea linea Virgilius, Georg. III, 372. Coof. tom. I, p. 477 edit. oost. Ed.

12. *Topiaria herba.* Topiarium opos, qunm arbuscularum virgulæ ductiles facili flexu in varias formas hominum, turrium, ædium, cubicnlorum, modo hnmi, modo per hortorum et viridiariornm spatia, finguotnr: unde *topiarii* ejus operis artifices Ulpiano. Alex. ab Alex. III, c. 25. Dal. — *Topiaria.* Topiarium intelligitur opus, quod ex arbore, frutice, vel herba, ad decorem componebatnr in testudines, aut cameras fornicatum: hinc topiariæ dici mereotur arbores, vel herbæ, quæ nimirum hnic operi, quod flexiles siol, et suo lentore sequaces, accommodantur. Hard.

XL. 1. *Vita.* Theophrast. VI, 7. Hard. — *Violæ albæ est trimatu.* Delevil τὸ *est* Brot. ex MS. Reg. 2 et edit. principe. Ed.

2. *Rosa.* Theophr. l. c. Ῥοδωνίας δὲ πέντε τὰ πρὸς τὴν ἀκτήν, μὴ ἐπικαιομένης δηλονότι, μηδ' ἐπιτεμνομένης. Hard.

3. *Diximus.* Cap. 10. Hard.

4. *Nam et in Ægypto sine odore hæc omnia.* Theophr. l. c. Hard.

5. *Tantum.* Theophr. l. cit. Cur porro myrtus in Ægypto odoratissima sit, reliquæ inodoratæ gi-

etiam binis mensibus antecedit germinatio omnium. Rosaria a Favonio fossa oportet esse, iterumque solstitio. Et id agendum, ut intra id tempus perpurgata[6] ac pura sint.

XLI. (XII.) Verum hortis coronamentisque maxime alvearia[1] et apes conveniunt, res præcipui quæstus compendiique, quum favit. Harum[2] ergo causa oportet serere

gnantur, causam idem investigat, de Causs. VI, 27. Hard.

6. *Purgata* (sic lib. ante Hard. edit. et Brot. ex Regg. Ed.). Lege ex Voss. optimo : » perpurgata ac pura sint. » Lib. XXXIV, c. 13 : » siccare et excrescentia consumere, perpurgare. » Utuntur et Plautus, et Varro de Re Rust. II, 11. Gaon.

XLI. 1. *Alvearia*, etc. Hoc in vocabulo et ei vicino *alvei*, perpetuus error non vulgatos modo, sed et secundi generis membranaceos obsidet. Nam qui nobis hoc negotium fecit, in eo legitur *albaria*, quod est *alvaria*. Sic infra c. 12 fin. « Imponunt navibus alveos. » Cod. noster, *alvos*. Mox : « donec pondere ipso pressis navibus pleni alvei intelligantur. » Scriptus, *plenæ alvi*. Sic et c. 14 : « Alvearia orientem æquinoctialem spectare convenit. » Voss. *alvaria*. Deinde : « Alvearia optima e cortice, secunda ferula, tertia vimine : multi ea et speculari lapide fecere. » Pintiani codex, *alvus optimæ*. Voss. *alvos optime cortice ;* tum nescit τὸ *ea* ut et Pintiani. Scribe : « Alvos optimas e cortice, secundas ferula, tertias vimine ; multi et speculari lapide fecere. « Item : « Circumlini alveos fimo bubulo utilissimum. » Optimis, *alvos*. Statim, « si magnus sit alveus. » Quem sequimur et Chifflet. *si magna sit alvus*. Ibidem : » Alvearia hieme stramento operiri. » Idem et Pintiani, *alvos*. Rursus, « Et araneorum quidem exitium facilius est, papilionum major pestis. Tollitur... accensis lucernis ante alveos. » Scripti omnes, *ante alvos*. Ibidem : » Alveorum, quum mel eximitur, illini oportet exitus melissophyllo aut genista tritis, aut medios alba vite præcingere, ut apes diffugiant. » Optim. *arborum*, significat *alvorum*, nam idem mox : » aut medias alba vite præcingi. » Nempe alvos. Sic et cap. 20 hujus libri : « Melissophyllo sive melittæna si perunguantur alvearia, non fugient apes. » Opt. *si perunguntur olvi*. Lib. XXII, 24 : « Prima propolis alveorum aculeos, etc. » Idem *alvorum*. Lib. XXX, 24 : «Sparsas apes in alvearia reverti. » Rursus idem : *in alvo;* lege, *in alvos*, ut et Pintianus. Lib. XXVIII, 7 : » apes tactis alveariis fugere. » Is ipse : *alvariis*, quod prætermisit Salmasius ad Solinum, pag. 26, ubi locum istum tractat. Columella quoque IX, 14 : « Alvi aperiendæ sunt et fumigandæ. » Apud Phædrum quoque fab. 52 : » Alvos accipite et ceris opus infundite, » in scriptis codd. esse testatur Salmasius ad Histor. Aug. pag. 477. Gaon.

2. *Harum erga causa*, etc. Tra-

thymum, apiastrum[3], rosam, violas, lilium, cytisum[4], fabam, erviliam, cunilam[5], papaver, conyzam[6], casiam, melilotum, melissophyllum[7], cerinthen. Est autem cerinthe[8] folio candido, incurvo, cubitalis, capite concavo, mellis succum habente. Horum floris avidissimæ sunt, atque etiam sinapis[9], quod miremur, quum olivæ[10] florem ab his non attingi constet; ideoque hanc arborem procul esse melius sit: quum aliquas[11] quam proxime seri con-

duntur hæc etiam a Varrone, de Re Rust. III, 9. HARD.

3. *Apiastrum*. Hoc est, agreste apium, ἀγριοσέλινον, non melissophyllon, de quo mox. Colum. IX, 8: « Sunt qui per initia veris apiastrum, atque (ut ille vates ait), « Trita melisphylla, et cerinthæ ignobile gramen, » aliasque colligant similes herbas, quibus id genus animalium delectatur, et ita alvos perfricent, ut odor et succus vasis inhæreat. » H. — *Thymum*, etc. Nempe *Satureiam capitatam*, aut *Thymum Serpyllum*, de quibus jam egimus: et *Apium graveolens* (*Pentand. Digyn.* gen. 723 Pers. *Umbellif.* Juss.), de quo etiam Virgilius, Ecl. VI, 68; Georg. IV, 121. Ed.

4. *Rosam, violas, lilium, cytisum.* De rosa, violis et lilio jam supra egimus. Cytisus vero est *Medicago arborea* (*Diad. decand.* gen. 1756 Pers. *Legumin.* Juss.), de qua abunde dictum tom. V, pag. 261. Ed.

5. *Fabam, erviliam, cunilam.* Sunt *Vicia faba* et *Ervilia* (*Diadelph. decand.* gen. 1717 Pers. *Legumin.* Juss.); cunila vero, de qua Noster XIX, 50, est *Satureia hortensis*, s. *capitata* (*Did. gymnosp.* gen. 1373 Pers. *Labiat.* Juss.). Ed.

6. *Papaver, conyzam, casiam, melilotum.* Est *Papaver somniferum*, an et *Rhœas*? (*Polyand. monog.* gen. 1255 Pers. *Papaverac.* Juss.). De conyza et de casia, seu *Daphne Cneoro*; et meliloto quod *Trifolium italicum* seu *creticum*, jam in suis locis egimus. Ed.

7. *Melissophyllum.* Quod et apiastrum Hyginus vocavit cap. 29. HARD. — *Melissa officinalis* (*Did. gymnosperm.* gen. 1408 Pers. *Labiat.* Juss.). Cf. Virg. Georg. IV, 63. Ed.

8. *Est autem cerinthe.* Est ea quæ cerinthe quorumdam major versicolore flore appellatur a Clusio, delineaturque Hist. Rar. Plant. V, pag. 167, visa a nobis in horto Reglo. HARD. — *Cerinthe major* (*Pentand. monog.* gen. 357 Pers. *Borragin.* Juss.), de qua et Virgilius, Georg. IV, 63. Ed.

9. *Sinapis.* Videlicet *Sin. nigræ* (*Tetrad. siliq.* gen. 1756 Pers. *Crucifer.* Juss.). Ed.

10. *Quum olivæ florem.* Vide quæ diximus XI, 8. HARD.

11. *Quum aliquas.* Ut palmam et oleastrum. Virgil. Georg. IV, 20: « Palmaque vestibulum, aut ingens oleaster obumbret: Ut quum prima novi ducent examina reges, Vere suo, ludetque favis emissa juventus, Vicina invitet decedere

veniat, quæ et evolantium examina invitent, nec longius abire patiantur.

XLII. Cornum quoque arborem [1] caveri oportet: flore 1
ejus degustato, alvo cita moriuntur [2]. Remedium, sorba contusa e melle præbere his, vel urinam hominum [3], vel boum, aut grana [4] punici mali, ammineo vino conspersa. At genistas circumseri alveariis gratissimum.

XLIII. Mirum est dignumque memoratu, de alimentis 1
quod comperi. Hostilia [1] vicus alluitur Pado. Hujus inquilini pabulo circa deficiente imponunt navibus alvos [2], noctibusque quina millia passuum contrario amne naves subvehunt. Egressæ luce apes pastæque, ad naves quotidie remeant, mutantes locum, donec pondere ipso pressis navibus plenæ alvi intelligantur, revectisque eximantur mella. (XIII.) Et in Hispania mulis provehunt, simili de causa.

XLIV. Tantumque pabulum refert, ut mella [1] quoque 1
venenata fiant. Heracleæ [2] in Ponto, quibusdam annis per-

ripa calori, Obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos. » Hard.

XLII. 1. *Cornum q. arborem*, etc. Amygdali quoque florem caveri oportere scribit Varro. Dalec. — *Cornum*. Est *Cornus mascula* (*Tetr. monogyn.* gen. 296 Pers. *Caprifol.* Juss.). Ed.

2. *Alvo cita moriuntur*. Et floribus tithymalli, ulmique samera degustatis, alvi profluvio apes interire Columella prodidit IX, 13. Hard.

3. *Urinam hominum*, etc. Sic etiam Hyginus apud Colum. l. c. Hard.

4. *Aut grana*. Colum. loc. cit. et Pall. lib. IV, in Martio, tit. 15, p. 106. Hard.

XLIII. 1. *Hostilia*. Hostilia vicus Veronensium inquit Tacitus Hist. III, 63. Nunc est Ferrariensis agri, et nomen servat: *Ostiglia*. Hard.

2. *Alvos*. Gronov. *alveos*; et mox *pleni alvei*, non *plenæ alvi*; et sic ubique. Ed.

XLIV. 1. *Ut mella quoque venenata fiant*. In Heptacometarum arboribus venenati genus mellis nascitur, quod haustum stupefacit, et mentem consternit. Eo tres Pompeii cohortes in potum dato ab ea gente interemptas fuisse memoriæ traditum est. Rhod. XVIII, 30. Populos eos in Ponto Stephanus collocat, et Scythicum montem incolere scribit. Apud Trapezuntem in Ponto mel e buxo defluit gravis odoris quo ἔκφρονες et amentes fiunt. Idem, XXIII, 35. Dal.

2. *Heracleæ*. Sic Dioscorid. II, 103, et Εὐπ. II, 138. Hard.

niciosissima exsistunt, ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores, e quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quæ comperimus. Herba est ab exitio et jumentorum quidem, sed præcipue caprarum, appellata ægolethron[3]. Hujus flores concipiunt noxium virus, aquoso vere marcescentes: ita fit, ut non omnibus annis sentiatur hoc malum. Venenati signa sunt, quod omnino non densatur, quod color magis rutilus est, odor alienus, sternumenta[4]
2 protinus movens, quod ponderosius innoxio. Qui edere, abjiciunt se humi, refrigerationem quærentes : nam et sudore[5] diffluunt. Remedia sunt multa, quæ suis locis dicemus[6]. Sed quoniam statim repræsentari aliqua in tantis insidiis oportet, mulsum[7] vetus e melle optimo et ruta; salsamenta etiam, si rejiciantur sumpta crebro: certumque est id malum per excrementa[8] ad canes etiam pervenire, similiterque torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inveteratum, innocuum esse constat : et feminarum cutem nullo melius emendari cum costo, sugillata cum aloe[9].

3. *Ægolethron*. Quod sit αἰγῶν ὄλεθρος, caprarum pernicies. HARD. — *Ægolethron*. Juxta Tournefortium est Chamærhododendros pontica, maxima, mespili folio, flore luteo. Corollar. pag. 42. De hac planta, noxioque melle, si apes ea pascantur, curiose scripsit idem Cl. TOURNEFORT, *Mémoires de l'Acad. royale des Scienc.* ann. 1704, p. 345 sqq. Aliter tamen de ægolethro scripsit Cl. Gleditsch, quem vide, *Mémoir. de l'Acad. royale de Berlin*. BROT. — *Ægolethron*. Est *Azalea pontica* (*Pentand. monog*. gen. 484 Pers. *Rhododend*. Juss.). ED.

4. *Sternumenta*. Dioscorid. l. c. HARD. — Gron. et Al. ut semper alias, *sternutamenta*. ED.

5. *Sudore*. Dioscorid. l. c. HARD.

6. *Suis locis dicemus*. Scilicet lib. XXIX, 31, etc. HARD.

7. *Mulsum*. De mulso et salsamentis, concinit Plinio Diosc. l. c. sed ita ut salsamenta vomitione rejiciantur, quæ Plinii quoque mens est. HARD.

8. *Excrementa*. Sic libri vulgati, cum Reg. 1 cod. At Reg. 2, et Chiffl. *per excreamenta*. An excreationes intelligunt, quas lambere canes solent? De excremento seu stercore, Dioscorid. Εὐπ. II, 138, accipit : Τὴν ἄφοδον δὲ τῶν φαγόντων τὸ μέλι, σύες, ἢ κύνες φαγόντες, τὸ αὐτὸ πάσχουσι. HARD.

9. *Cum aloe*. Sic etiam MSS. Diosc. l. c. *cum sale*, μετὰ δὲ ἁλὸς, πελιώματα. HARD. — *Aloe*. Vet. in margine Variorr. *sale*. An Noster

XLV. Aliud[1] genus in eodem[2] Ponti situ, gente Sannorum, mellis, quod ab insania, quam gignit, mænomenon[3] vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent silvæ. Gensque ea, quum ceram in tributa Romanis præstet[4], mel, quoniam exitiale est, non vendit. Et in Perside, et in Mauretaniæ Cæsariensis Gætulia, contermina Massæsylis, venenati favi gignuntur; quidamque 1

hic agit de ἀλόῃ, cujus meminit Dioscorid. III, 25: nempe *Aloes perfoliatæ* Linn. (*Hexand. monog.* gen. 835 Pers. *Liliac.* Juss.)? Ed.

XLV. 1. *Aliud.* De eo melle insano, vide Dioscor. Sic. XIV, pag. 260; Ælian. Hist. Anim. V, 42, et Auctor libri de mirab. Ausc. e buxo legi mel istud aiunt. Hard.

2. *In eodem Ponto gente Sannorum.* Sic Gelenius, quum legeretur, « in eodem Ponti situ viget ex annona mellis. » Pintiani codex, « in eodem Ponti situ gente Sannorum. » Lege, « in eodem Ponti situ, gente Suanorum. » Poteras suspicari, *in eodem Ponti sinu*, et Justini lib. II, « frustraque et Ponti sinum, et Asiam edomitam esse dicit. » Sed Plinius ista voce sic uti gaudet. Lib. IV, cap. 16: « Ex adverso hujus situs Britannia insula. » Lib. XI, 1: « Italiæ quoque partibus juxta et hieme, et æstate fulgurat, quod non in alio situ. » Lib. XII, 19: « in quo situ Liber Pater educatus esset. » Lib. XXVII, 2: « necantque gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. » Lib. XXXI, 4: « cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi, erant. » Et sic multis aliis locis. *Suanos* habes et lib. VII, 11: « A portis Caucasiis per montes Gordyæos Valli, Suani, indomitæ gentes: auri tamen metalla fodiunt. » Etsi edatur *Suarni*. Strabo lib. XI: Οἱ Σόανες δυναςεύουσι τῷ κύκλῳ τὰ ἄκρα τοῦ Καυκάσου κατέχοντες, τὰ ὑπὲρ τὸ Διοσκουριάδος· βασιλέα δ' ἔχουσι καὶ συνέδριον ἀνδρῶν τριακοσίων· συνάγουσι δ' ὥς φασι, ςρατείαν καὶ εἴκοσι μυριάδων. Παρὰ τούτοις λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάῤῥους· ὑποδέχεσθαι δ' αὐτὸν τοὺς βαρβάρους φάτναις κατατετρυμμέναις, καὶ μαλλωταῖς δοραῖς, ἀφ' οὗ δὴ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρος. *Suanos* et apud Ptolemæum visere potes, et in tabula Peutingeri. Item in excerptis legationum e Prisco rhetore, et Menandro protectore (ubi longa disputatio de *Suanis* et *Suania* inter Justini imp. legatum et Persas) a D. Hœschelio vulgatis. Gronov.

3. *Mænomenon.* Μαινόμαι, græce, *insanio.* Hard.

4. *Gensque ea, quum ceram in tributa Romanis præstet.* Præcipuus, *præstent.* Pro eo, quod sequitur, *non vendit*, legendum, quanquam scriptis non secundis, *non pendit*, nempe in vectigali sive tributo. Lib. XII, 25: « Servit nunc hæc, et tributa pendit. » Gron. — *Non vendit.* Forte rectius legas, *non pendit.* Hard.

a parte, quo nihil esse fallacius potest, nisi quod livore deprehenduntur. Quid sibi voluisse naturam iis arbitremur insidiis, ut ab iisdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis favis? Parum[5] erat genuisse rem, in qua venenum facillime daretur: etiamne hoc ipsa in melle tot
2 animalibus dedit? Quid sibi voluit, nisi ut cautiorem minusque avidum faceret hominem? Non enim[6] et ipsis jam apibus cuspides dederat, et quidem venenatas? remedio
3 adversus has utique non differendo. Ergo malvæ[7] succo, aut foliorum ederæ perungi salutare est, vel percussos eas bibere. Mirum[8] tamen est, venena portantes ore, fingentesque ipsas non mori: nisi quod illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus, sicut contra serpentes Psyllis[9] Marsisque inter homines.

1 XLVI. (XIV.) Aliud in Creta miraculum mellis. Mons est Carina[1] IX M. passuum ambitu: intra quod spatium muscæ non reperiuntur, natumque ibi mel nusquam attingunt. Hoc experimento singulare medicamentis eligitur.

5. *Parum enim erat* (sic olim). Particula *enim* optimus non utitur. Livius lib. XXI, in orat. Hannibalis ad exercitum apud Ticinum: « Parum est, quod veterrimas provincias meas Siciliam et Sardiniam adimis? » Plinius lib. IX, 35: « Parum scilicet erat, in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, etc. gestarentur. » Ibidem: « Parum est, nisi qui vescimur periculis, etiam vestiamur. » Gron.

6. *Non enim ipsi melli, sed apibus jam* (sic lib. ante Hard. editi): Iterum brevius: « non enim et ipsis jam apibus cuspides dederat. » Hoc est, quasi non apes ipsæ haberent, quo lædere possent, et hominem cautum esse minusque mellis appetentem cogerent. Et vulgatæ profecto sensus nullus, neque hic melli locus est. Gron. — Hactenus Gronov. et totidem fere verbis Hard. Ed.

7. *Ergo malvæ*. Diosc. Εὐπ. II, 121, p. 116. Hard.

8. *Mirum*. Mirari subit, cur apes ipsæ non moriantur, quæ venena portant ore, et venena fingunt. H.

9. *Psyllis*. De quibus dictum est VII, 2. Hard.

XLVI. 1. *Mons est Carina*. Sic MSS. Regg. Colb. 2, etc. Quidam *Carma*. Colb. 1, *Narina*. Forte *Carnia*: cujus nominis montem in Arcadia esse auctor est Callimachus, hymn. in Dian. v. 109. Montem Cretæ, melle nobilem, ut Atticæ Hymettum auctor Geop. XV, 7, Ἀκραμαμμωρίον vocat. H. — Brot.

XLVII. Alvearia[1] orientem æquinoctialem spectare 1
convenit. Aquilonem evitent; nec Favonium minus. Alvos optimas e cortice[2], secundas ferula[3], tertias vimine. Multi[4] eas et e speculari lapide fecere, ut operantes intus spectarent. Circumlini alvos[5] fimo bubulo utilissimum, operculum a tergo esse ambulatorium[6], ut proferatur intus, si magna sit alvus[7], aut sterilis operatio, ne desperatione curam abjiciant: id paulatim[8] reduci, fallente operis incremento. Alvos[9] hieme stramento operiri, crebro suffiri, 2
maxime fimo bubulo[10]. Cognatum hoc iis[11], innascentes

ex MSS. Regg. 1, 2, Colb. 2, *Carma*. Ed.

XLVII. 1. *Alvearia*. Deflecti in orientem brumalem præcipit Colum. IX, 7; Pall. quoque I, 38. H.

2. *Alvos optimas e cortice*, etc. Columel. IX, 6: « Igitur ordinatis sedibus, alvearia fabricanda sunt pro conditione regionis: sive illa ferax est suberis, haud dubitanter utilissimas alvos faciemus ex corticibus, quia nec hieme rigent, nec candent æstate: sive ferulis exuberat, iis quoque, quum sint naturæ corticis similes, e quibus commode vasa texuntur. Si neutrum aderit, opere textorio salicibus connectuntur; etc. » Sic etiam Palladius loc. cit. Denique Varro de Re Rust. III, 16. H. — *Alvos optimas... secundas... tertias*. Lib. ante Hard. editi, *alvearia optima... secunda... tertia*; præiverat emendationi Gronov. Conf. cap. 41, not. 1. Ed.

3. *Secundas ferula*. Addit Colum. e ligno cavatæ arboris, et in tabulas dissectæ, e fimo, e latere. Dalec.

4. *Multi*. Et e vitro, et e cornu laternæ condita alvearia vidimus, XI, 16. Hard.

5. *Circumlini alvos*, etc. Varro l. c. « Vitiles fimo bubulo oblinunt intus et extra, ne asperitate absterreantur. » H.

6. *Ambulatorium*. Mobile, ut proferatur intus, quum opus, et sic coangustetur alveare, si majus æquo sit, ne in vasto loco et inani despondeant animum. Varro loco citato. Hard.

7. *Si magnus sit alveus*. Major quam pro numero apum. Dalec.

8. *Id*. Subintellige, utilissimum. Quod autem sequitur, « fallente operis incremento, » simili forma loquendi Seneca usus, Nat. Quæst. III, 27: « Natura parce utitur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus. » Hard.

9. *Alvos*. Sic MSS. omnes ubique: sic Varro, et alii, alvos femineo genere pro alveari dixere. Hard.

10. *Fimo bubulo*. Columell. IX, 14, p. 336. Hard.

11. *Cognatum hoc iis*. Ex juvenco cæso, sepulto, putrescente apes nascuntur. Archestratus in epigrammat. de apibus... βοὸς φθινομένης πεποιημένα τέκνα· et rursum, Ἵππων μὲν σφῆκες γενεά, μό-

bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines; apesque ipsas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius est: papilio pestis major. Tollitur [12] vere, quum maturescit malva, noctu, interlunio, cælo sereno, accensis lucernis ante alvos. In eam flammam sese ingerunt.

XLVIII. Si cibus[1] deesse censeatur apibus, uvas passas siccasve, ficosque tusas, ad fores earum posuisse conveniat[2]. Item lanas tractas madentes passo[3], aut defruto, aut aqua mulsa; gallinarum etiam crudas carnes[4]. Quibusdam etiam æstatibus iidem cibi præstandi, quum siccitas continua florum alimentum abstulit. Alvorum, quum mel eximitur, illini oportet exitus, melissophyllo aut genista tritis; aut medias[5] alba vite præcingere, ne apes diffugiant. Vasa mellaria[6] aut favos lavari aqua præcipiunt: hac decocta, fieri saluberrimum acetum.

σχῶν δὲ μέλισσαι. Dal.—*Cognatum.* Colum. loc. cit. et Pallad. IV, in Martio, tit. 15, p. 107. Hard.

12. *Tollitur.* Columell. IX, 14: « Quo tempore florent. . . si vas æneum simile miliario vespere ponatur inter alvos, et in fundum ejus lumen aliquod demittatur, undique papiliones concurrunt: dumque circa flammulam volitant, aduruntur. » Ita Pall. V, in Aprili, tit. 8. Sic porro MSS. omnes: non ut editi, *tollitur vero.* Hard.

XLVIII. 1. *Si cib.* Varr. de Re R. III, 16: « Præparandus his cibus ne tum melle cogantur solo vivere... Igitur ficorum pinguium... in offas prope apponunt. . . Alii aquam mulsam in vasculis prope ut sit, curant: in quæ addunt lanam purpuream, per quam sugant: uno tempore ne potu nimium impleantur, aut ne incidant in aquam ... Alii uvam passam, aut ficum quum pinserunt, affundunt sapam, etc. » Vide etiam Colum. loc. cit. p. 339. Hard. — *Censeatur.* MSS. Regg. 1 et 2, et edit. princeps, *sentiatur.* Ed.

2. *Conveniat.* Gronov. et Al. ante Hard. *conveniet*, et sic Brot. Ed.

3. *Tractas madentes passo.* Carminatas, pexas, ut quasi per siphonem, succum apes evocent. Columell. Dal.

4. *Crudas carnes.* Ita libri vulgati, cum Colb. 1. Rectius forte cum Reg. 1, 2, Colb. 2, Th. et Chiffl. *nudas carnes*, hoc est, a pelle exutas, ac pingui, ut exhiberi ægris solet. Hard.

5. *Medias.* Gronov. et Al. *medios*, masculino nempe genere. Ed.

6. *Vasa mellaria*, etc. Μελιτηρὰ Galenus vocat lib. de Documento pro epileptico, eaque idem exponit ἐξ ὧν ἐκκενώθη μέλι. Acetum ex melle fieri probabile Rondeletio

XLIX. Cera fit expressis favis[1], sed ante purificatis aqua, et triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni in novo fictili, aqua favos tegente, tunc sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturque alia frigida, vasis melle circumlitis. Optima, quæ Punica[2] vocatur. Proxima[3] quam maxime fulva, odorisque mellei, pura, natione autem Pontica, quam constare equidem miror inter[4] venenata mella: deinde Cretica[5], plurimum enim ex propoli habet, de qua diximus in natura apum[6]. Post has Corsica, quoniam ex buxo fit, habere quamdam vim medicaminis putatur. Punica fit 2 hoc modo[7]: ventilatur sub divo[8] sæpius cera fulva: deinde fervet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro: inde lingulis hauriunt florem[9], id est, candidissima quæque, transfunduntque in vas, quod exiguum frigidæ habeat. Et rursus marina decoquunt separatim; dein vas ipsum re-

(1 stands in the right margin beside the first line.)

non est, sed potius ex propoli, quæ acidum olet. Dal.

XLIX. 1. *Cera fit expressis favis, sed ante purificatis aqua*, etc. Eleganter Colum. IX, 16: « Expressæ favorum reliquiæ, posteaquam diligenter aqua dulci perlutæ sunt, in vas æneum conjiciuntur: adjecta deinde aqua, liquantur ignibus: quod ubi factum est, cera per stramenta vel juncos defusa colatur: atque iterum similiter de integro coquitur, et in quas quisque voluit formas, aqua prius dejecta, defunditur. » Hard.

2. *Punica vocatur.* Omnium videlicet candidissima. Dalec.

3. *Proxima quam maxime fulva, odorisque mellei.* Sic Dioscorides, lib. II, c. 105. Hard.

4. *Inter venenata mella.* Quæ in eodem Ponti situ nascuntur, ut dictum est cap. 44, 45. Hard.

5. *Deinde Cretica*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

6. *De qua diximus in natura apum.* Lib. XI, cap. 6. Hard.

7. *Punica fit hoc modo.* Candidam ceram αἰνιγματικῶς Varro in Prometheo apud Nonium his verbis significat: « Chrysosandalos locat sibi, et amiculam de lacte (quidam *lacteam a cera* legunt) ac cera Tarentina, quam apes Milesiæ coegerint, ex omnibus floribus libantes, sine osse et nervis, sine pelle, sine pilis, puram putam, proceram, candidam, teneram, formosam. » Dalec. — *Punica.* Hunc fere modum candidissimæ ceræ concinnandæ tradit Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Sub divo.* Sic ex MSS. Hard. *sub dio* Gronov. et Al. Ed.

9. *Inde lingulis hauriunt florem.* Ita MSS. sive, ut editi, *ligulis*, hoc est, cochlearibus. Hard.

frigerant. Et quum hæc ter fecere, juncea crate sub dio siccant sole, lunaque; hæc enim candorem facit. Sol siccat: et ne liquefaciat[10], protegunt tenui linteo. Candidissima vero fit post insolationem etiamnum recocta. Punica medicinis[11] utilissima. Nigrescit cera addito chartarum cinere, sicut
3 anchusa admixta rubet. Variosque in colores pigmentis traditur[12], ad edendas similitudines[13], et innumeros mortalium usus, parietumque[14] etiam et armorum tutelam. Cætera de melle apibusque in natura earum dicta sunt. Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta est.

1 L. (XV.) Sequuntur herbæ sponte nascentes, quibus pleræque gentium utuntur in cibis, maximeque Ægyptus, frugum quidem fertilissima, sed ut prope sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia paucissimas novimus, fraga, tamnum[1], ruscum[2], ba-

10. *Sol siccat: et ne liquefaciat.* Sic ex MSS. Hard. præeunte Pintiano. Gronov. et Al. *siccantes, ne liquefaciant;* sed Vet. apud Dalec. non pœnitenda lectione *liquefiat.* Ed.

11. *Medicinis.* Gronov. et Al. *medicis;* et paulo post, *reddendas similitudines*, non *edendas.* Ed.

12. *Pigmentis traditur.* Fucorum tincturis, ad ἐγκαυστικὴν et χειρογραφίαν. Dal.

13. *Ad edendas similitudines.* Eo artificio nostra memoria quidam imitantur in pensilibus hortis arborum et herbarum omne genus, folia, flores, fructus. Dal.

14. *Parietumque.* Ad tutelam picturæ, qua parietes, clypeosque, et arma reliqua ornabant, quasi cujusdam tectorii vice, ceræ tenuissimæ crustam coriumve inducere, mos Veterum fuit, nunc antiquatus. Cereorum nulla fit mentio. Hard.

L. 1. *Tamnum.* Alii legunt *tamnum*, alii *tamum.* Cyclaminum secundam, quam pro vite nigra Matthiolus pingit, Itali etiam hodie *Tamaro* vocant, ejusque teneros cauliculos et viticulas vere primum erumpentes asparagorum more decoctas mandunt, ac in fasciculos digestas venales circumferunt. Ejus fructus uva Taminia vocabatur, « ..... jam tami sponte virescunt, » apud Columellam legit Pomponius. Dalec. — *Tamnum.* Ita MSS. omnes, Regg. Colb. Thuan. Chiffl. tum hoc loco, tum in Indice: non *tamum*, ut editi. Vitis silvestris Dodonæi est, p. 396. Vitis nigra Matthioli, p. 1285. H. — *Tamus communis* (*Diœc. hexand.* gen. 2234 Pers. *Asparag.* Juss.). Habitat in Europæ australis Orientisque sepibus et silvis. Ed.

2. *Ruscum.* Seu myrtum silvestrem, cujus cauliculi quoque incipientes, asparagorum modo in cibo sumuntur, ut dicemus lib. XXIII,

tin[3] marinam, batin hortensiam, quam aliqui asparagum gallicum vocant. Præter has pastinacam[4] pratensem, lupum[5] salictarium, eaque verius oblectamenta, quam cibos.

LI. In Ægypto nobilissima est colocasia[1], quam cya- 1
mon[2] aliqui vocant. Hanc e Nilo metunt, caule, quum

cap. 83. Hard. — *Ruscus aculeatus* (*Diœc. monadelph.* gen. 2301 Pers. *Asparag.* Juss.). Ed.

3. *Batin.* De ea dicemus XXVI, 50. H. — *Hortensiam.* Gron. et Al. *hortensianam.* Ed. — *Batin marinam.* Est crithmum, sive feniculum marinum, majus, apii odore, C. Bauh. hortensia a marina non differt. Brot. — Nobis *Crithmum maritimum* (*Pent. digyn.* gen. 690, Pers. *Umbellifer.* Juss.). Alii batin hortensiam ad *Portulacam sativam* (*Dodecand. monogyn.* gen. 1177 Pers. *Portulac.* Juss.) referunt; marinam vero, sive crethmon agrion ad *Crithmum maritimum*, vel ad *Atriplicem Halimum* (*Pentand. monogyn.* gen. 656, Pers. *Atriplic.* Juss.); Noster vero non batin eam appellat, sed alimon, lib. XXII, cap. 33. Ed.

4. *Pastinacam.* An *Pastinaca sativa* (*Pentand. digyn.* gen. 718 Pers. *Umbellif.*)? de qua Colum. eodem nomine, item staphylini. Quidam ad *Daucum Carotam* (gen. 681 Pers.) referre malunt. Ed.

5. *Lupum.* Asparagi, seu primi turiones, qui vere erumpunt, mitiores sunt, et in edulia recipiuntur. H. — *Humulus Lupulus* (*Diœc. pentand.* gen. 2230 Pers. *Asparag.* Juss.). Vulgo, *houblon.* Ed.

LI. 1. *Colocasia.* Colocasia, vel, ut Athenæus, Nicander, Virgilius, colocasion, Dioscoridi non integra planta est, sed ejus tantum radix. Dal. — *Colocasia.* Quam in Ægypto colocasiam videre Bellonius et Prosper Alpinus, et ab incolis *culcas* appellari tradunt, radice prædulci, edulique, non a Pliniana modo descriptione discrepat, sed alterius plane formæ est, quam qualem esse dixere Herodotus, Theophrastus, Dioscorides, aliique. Vide Bellon. Observ. lib. II, cap. 19; Alpinum de Plantis Ægypti, cap. xxxIII, pag. 102; Clusium, Hist. Rar. Plant. lib. IV, cap. 50; ex quibus multa Salmasius in suum prægrande volumen Plinianarum Exercitt. transtulit, p. 957 et sqq. Sed neque arum ægyptium est colocasium istud, seu *culcas* hodiernum, quanquam ita Salmasio visum est, pag. 975, ut conferenti ea quæ de aro dicta sunt lib. XIX, cap. 30, cum icone colocasiæ a prædictis auctoribus delineata, constabit. H. — *Arum Colocasia* (*Monœc. polyand.* gen. 2114 Pers. *Aroideæ* Juss.), diversum a faba ægyptiaca, κυάμῳ αἰγυπτιακῷ, quæ est *Nymphæa Nelumbo* Linn. seu *Nelumbum speciosum* Willd. et a *Nymph. Loto*, quod et κολοκάσιον Diosc. appellat. Colocasia laudat Virgil. Eclog. IV, vers. 20. Conf. ad hunc locum D. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. xxxix ed. nost. Ed.

2. *Cyamon.* De hac Nicander in

coctus est, araneoso[3] in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabili: foliis latissimis[4], si arboreis comparentur, ad similitudinem eorum quæ[5] personata in nostris amnibus vocamus: adeoque Nili sui dotibus gaudent, ut implexis colocasiæ foliis in variam speciem[6] va-

Georgicis: Καὶ κύαμον σπείρῃς Αἰγύπτιον ὄφρα θερίσσῃς, Ἄνθεσι μὲν στεφάνους ἀγύρῃς· τὰ δὲ πεπτηῶτα Ἀκμαίου κάρποιο κιβώρια δαινυμένοισιν, Ἐς χέρας ἠϊθέοισι πάλαι ποθέουσιν ὀρέξῃς, Ῥίζας δ' ἐν θοίνῃσιν ἀφεψήσας προτίθημι. Hadr. Jun. lib. I, c. 10. Dalec. — *Cyamon*. Κύαμον, fabam. Sed unde isti hanc colocasiæ appellationem affinxerint, unde hæc nata appellatio, incompertum. Hodierna Ægypti colocasia, et fructu, et flore, et caule, atque adeo similitudine omni fabæ caret. Cave enim fabam Ægyptiam intelligi hic putes, quæ a colocasia diversissima est, uti ex illius descriptione liquet, quam Plinius affert lib. XVIII, cap. 30. H.

3. *Araneoso*. Hoc est, caule filis minutis, cujusmodi aranea sunt, fibrisque nervoso: Diphilus Siphnius apud Athenæum, III, p. 73, fabæ quoque Ægyptiæ radicem (quam et κολοκάσιον quidam imperite dixerunt) ἐριώδη ait esse, hoc est, lanosam. Idem de colocasiæ caule Martialis, Epigram. XIII, LVII, cujus lemma, *Colocasia*: « Niliacum ridebis olus, lanasque sequaces, Improba quum morsu fila manuque trahes. » Et lib. VIII, XXXIII: « Lenta minus gracili crescunt colocasia filo. » Hard. — Non jam hæc ad colocasiam, sive *Ar. Colocasiam*, spectant, sed ad *Nymphæam Loton* (*Polyand. monog.* gen. 1258 Pers. *Hydrocharid.* Juss.), cujus caules edebantur; quæ mox Noster adjicit de varia vasorum specie ex implexis colocasiæ foliis, de *Nymph. Nelumbo*, quæ faba item ægyptiaca, vere dicere debuit. Redit tandem ad *Arum Colocasiam*, quum id in Italia jam seri ait. Ed.

4. *Foliis latissimis*. Petasi magnitudine, Dioscorid. pilei thessalici, Theophr. Dalec.

5. *Quæ personata*. MSS. omnes, Regg. 1, 2, Colbert. 1, 2, Thuan. etc. « quæ personata in nostris manibus. » Forte *mœnibus*, rectius. Nam personata, de qua lib. XXV, 58, in amnibus non nascitur. Salmas. p. 970, legit, « quæ per se nata in nostris amnibus notamus, » sed nec scriptis secundis, in quibus *vocamus* legitur: nec oratione satis perspicua: quid enim illud est, *per se nata*? Quin statim nymphæam dicebat, quam probe norat, quam prolixe describit lib. XXV, c. 37, si nymphæam, ut Salmasius putat, intellexit? H. — *Personata*. Lib. XXV, c. 58: « Quidam echion personatam vocant, cujus folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. » Est *Arctium Lappa* (*Syngen. æqual.* gen. 1798 Pers. *Cynaroceph.* Juss.), de quo Dioscorides, lib. IV, cap. 107. Ed.

6. *In variam speciem vasorum*. Inde scilicet factum est, ut κύαμος, auctore Hesychio, poculi genus sit, ad eorum similitudinem constru-

sorum, potare gratissimum habeant. Seritur[7] jam hæc in Italia.

LII. In Ægypto proxima auctoritas cichorio est[1], quam 1
diximus intubum erraticum. Nascitur post Vergilias[2]. Floret particulatim[3]. Radix ei lenta[4], quare etiam ad vincula utuntur illa. Anthalium[5] longius a flumine nascitur, mespili magnitudine et rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum[6] : mandunt et

ctum, quæ ex colocasiæ foliis Ægyptii parabant. Ob eamdem causam id quoque poculum et κυβώτιον, et κυβώριον dicebatur. Sie enim fabam ægyptiam nominant. Eadem indnstria rusticos in Allobrogum montibus vidi ex gentianæ foliis implexis pocula fingere, qnibus e gelidis fontium scaturiginibus aquam hauriebant. Κυβώρια sie dicta interpretatur Athen. lib. III, διὰ τὸ κάτωθεν εἰς στενὸν συνῆχθαι, ὡς τὰ Αἰγύπτια κυβώρια. Dalec.

7. *Seritur jam hæc in Italia.* Ipsa colocasia ægyptiaca, etsi peregrina, alienique soli ac cæli, serebatur olim in Italia. Testis Maro in Ecl. IV, vers. 20 : « Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho. ». Dicit inter acanthos, notissimam tnm in hortis berbam, colocasia quoque sponte sua nascitura passim, quæ peregrina erat berba. Est et alia vulgaris colocasia, qnam Palladius describit in Februar. tit. 24. H.

LII. 1. *In Ægypto proxima auctoritas cichorio.* De quo diximus XIX, 40, et XX, 29. Hard.—*Cichorium Intybus* (*Syngen. æqual.* gen. 1787 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed.

2. *Nascitur post Vergilias.* De plantis omnibus, qnas κιχωριώδεις vocat, id Theopbrastus, non de eichorio solo. Dalec. —*Nascitur.* Theophr. Hist. lib. VII, cap. 10. Hard.

3. *Floret particulatim.* Theophr. loc. cit. Hard.

4. *Radix ei lenta.* De cichorii caule id Theopbr. non de radice : Ὁ δὲ καυλὸς, inquit, κιχωρίου μέγας, καὶ ἀποφύσεις ἔχων πολλάς· ἔστι δὲ γλισχρὸς, καὶ δυσδιαίρετος· διὸ καὶ δεσμῷ χρῶνται. «Canlis cichorii magnus, multis enascentibus surculis, lentis, fractu contumax, quamobrem pro vinculo utuntur.» Dalec.

5. *Anthalium.* In locis arenosis, inquit Theophrast. Histor. lib. IV, cap. 10, baud procul a flumine : Ἐν δὲ τοῖς ἀμμώδεσι χωρίοις, ἃ ἐστιν οὐ πόῤῥω τοῦ ποταμοῦ, φύεται κατὰ γῆς ὃ καλεῖται Μαλιναθάλλη. Anthalium, ex ἀνὰ et θάλλω, *regermino*, quam vim habet et Theophrastea vox μαλιναθάλλη, ex μάλα, *valde*, et ἀναθάλλω, *regermino.* Iisdem notis delineatur a scriptore græco : Στρογγύλον τῷ σχήματι, μέγεθος δὲ ἡλίκον μέσπιλον, ἀπύρηνον δὲ, ἄφλοιον, φύλλα ἀφίησιν ἀπ' αὐτοῦ ὅμοια κυπείρῳ. H. —*Cyperus esculentus* (*Triand. monog.* gen. 122 Pers. *Cyperae.* Juss.). Hab. Monspelii, in Italia, Oriente et Barbaria. Ed.

6. *Mandunt igni paratum.* Theophrast. ἑψοῦσιν ἐν βρύτῳ, *decoquunt*

œtum[7], cui pauca folia minimaque, verum radix magna. Arachidna quidem[8] et aracos, quum habeant radices ramosas ac multiplices, nec folium, nec herbam ullam, aut
2 quidquam aliud supra terram habent. Reliqua[9] vulgarium in cibis apud eos herbarum nomina, condrilla[10], hypochœris[11], et caucalis[12], anthriscum[13], scandix, quæ ab aliis

in bryto, quod potionis genus est ex hordeo, inquit Athenæus, lib. X, p. 446, aut ex radicibus, ut Hellanicus, ἐν κτίσεσι. Hard.

7. *Et œtum*. Theophrast. Histor. lib. I, cap. 10: Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον οὐϊτόν. Hesych. Οὐϊτὸν, τὸ ὑπ' ἐνίων οἶτον. Hard.— Οὐίγγον alii legunt in Theophrast. Hist. lib. I, c. 1, 11; ait fructum sub terra ferre; exilem, βλαστόν; radicem longam et vescam; colligi Nilo redundante, et aras eo coronari. *Arachis hypogæa* (*Diadelph. decand.* gen. 1696 Pers. *Legumin.* Juss.). Habitat in utraque India; var. β, glabra, in Africa; semina oleo limpido scatent. Ed.

8. *Arachidna quidem*, etc. Arachidna et arachoeides minus fructuosa sunt supradictis. Carnosum utrumque, radicem unam crassam habet, in altum descendentem, alias vero, quibus fructus insidet, tenuiores, in summa telluris facie multifariam divisas. Arenosis gaudent. Neutrum aut folium, aut folio simile quidquam gignit; utrumque potius velut ἀμφίκαρπον est, hoc est, infra supraque terram fructum edit, quod mirum est. Theophrast. lib. I, cap. 11. Dal.—*Arachidna*. Theophrast. loco proxime citato, de ἀραχίδνῃ et ἀράκῳ habet plane paria. Herbæ hoc ævo ignotæ. H. — Ἄρακος Theophrast. Hist. VIII, 8, est *Lathyrus tuberosus* (*Diadelph. decand.* gen. 1714 Pers. *Legumin.* Juss.); tubera radicis edulia. Ἀραχίδνα vero Histor. lib I, cap. 1, est *Lathyrus amphicarpos*. Insulse plantam americanam, *Solanum tuberosum*, scilicet, huc retulit Clusius. Ed.

9. *Reliqua*. Hæc apud Theophr. Histor. lib. VII, cap. 7, similiter leguntur. Hard.

10. *Condrilla*. Κονδρίλλη Dioscor. lib. II, cap. 161. Apud Theophr. loc. citat. ἀνδρύαλα pro χανδρύαλα. Nam MSS. Pliniani omnes tum hoc loco, tum in Indice, Regg. Colb. habent *candryala*. Herba est cichorio similis, ob idque καὶ κιχώριον, καὶ σερίδα quidam vocarunt, teste Dioscorid. et agrestis intybi genus esse dixerunt, inquit Oribasii interpres, lib. XI, fol. 201. Hard. — *Lactuca perennis* (*Syngenes. æqual.* gen. 1764, Pers. *Cichor.* Juss.). Ed.

11. *Hypochœris*. Ὑποχοιρὶς Theophrast. lib. VIII, cap. 11. *Hyoseris lucida* (*Syngenes. æqual.* gen. 1770 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed.

12. *Caucalis*. Servat nomen: *Caucalis orientalis* (*Pentand. digyn.* gen. 680 Pers. *Umbellifer.* Juss.). De anthrisco et scandice vid. quæ dicturi sumus lib. XXII, c. 38. Ed.

13. *Anthriscum*. In exemplaribus Theophr. pro *anthrisco*, Turnebus legit ἐνθουσιακόν. Dal.— *Anthriscum*. Vitiose legitur apud Theophrastum

tragopogon vocatur[14], foliis croco simillimis: parthenium, strychnum[15], corchorus, et æquinoctio[16] nascens aphace[17], acinos[18]: epipetron[19] vocant quæ numquam floret. At e contrario aphace[20] subinde marcescente flore emit-

ἐνθουσιxόν. Hesychius: Ἄνθρισxον, λάχανον ἔχει ἄνθος ὡς ἄνηθον. Auctor Etymolog. Ἄνθρισxα, ἄγρια λάχανα, τὰ παραπλήσια ἀνήθοις. Folio hæc similitudo constat, non umbella aut semine. Hard.

14. *Scandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur.* Theophr. Histor. VII, 8, σxάνδιξ. Et cap. 7: Κόμη, ἣν τραγοπώγωνα xαλοῦσιν, ὃ τὴν μὲν ῥίζαν ἔχει μαxρὰν xαὶ γλυxεῖαν, τὰ δὲ φύλλα τῷ xρόxῳ ὅμοια, etc. H. — Τραγοπώγων Theophrast. loc. laud. est *Tragopogon crocifolius* (*Syngenes. æqual.* gen. 1758 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed.

15. *Parthenium, strychnum*, etc. Παρθένιον, στρύχνον, xόρχορος. Theophrast. Histor. lib. VII, cap. 7. H. — De Parthenio jam egimus; de strychno vid. infr. cap. 105. Κόρχορος servat nomen: *Corchorus olitorius* (*Polyand. monog.* gen. 1273 Pers. *Tiliac.* Juss.). Anguillara, p. 92, eumdem credit cum ἀναγαλλίδι Dioscoridis, sed vehementer dubitat Sprengelius. Ed.

16. *Et æquinoctio.* Primis post æquinoctium imbribus germinationem fieri, ἀφάxης, xαὶ τοῦ xύωπος, scribit Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 8, ubi xύνωπος Turnebus ait legendum. In MSS. Reg. 2, Colb. Thuan. Chiffl. tum hoc loco, tum in Indice, *acypos*. Tamen iisdem inferius, cap. 101, *acinon vocant.* Et Reg. 1, qui codex est optimæ notæ, hoc loco, sic habet: *ophace, acino, epipetron vocant*, etc. In eo Theophrasti loco ἐχινόποδας legit Salmasius in Solin. pag. 1292. Sed diversam echinopoda ab acino puto. Aphace hæc Theophrastea, ex olerum genere est, et intubaceorum, soli Ægypto cognita. De acino dicemus cap. 101, ubi de cognatarum simul herbarum, batis, colocasiæ, anthalii, strychni, corchori medicinis agetur. Hard.

17. *Aphace*, etc. Ἀφάxη Theophr. lib. VII, cap. 8: *Leontodon Taraxacum* (*Syngenes. æqual.* gen. 1767 Pers. *Cichorac.* Juss.); ἄxινος Diosc. lib. III, cap. 50, est *Thymus Acinos* Linn. (*Didyn. gymnosp.* gen. 1406 Pers. sub *Acino. Labiat.* Juss.); conf. infr. cap. 101. Ed.

18. *Acinos.* Turnebus, Advers. lib. XVI, cap. 9, legendum putat *cynops* ex Theophrast. Lego *ocinos, et quam epipetron.* Dal. — Gronov. et Al. ante Harduin. *ocinos, quam epipetron voc.* Ed.

19. *Epipetron.* Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 8: Ἔνια δὲ xαὶ ὅλως ἀνανθεῖ, xαθάπερ xαὶ τὸ ἐπίπετρον. Meminere hujus et alii: Arist. de Part. alim. Anim. lib. IV, cap. 5; Galen. Meth. med. lib. IV, c. 5; Hesych. aliique. H. — *Sedum Anacampseros* (*Decand. pentag.* gen. 1139 Pers. *Semperviv.* Juss.); flores purpureos habet. Ed.

20. *At e contrario aphace.* Theophrast. Hist. lib. VII, cap. 8, 12, totidem verbis. Hard.

tit alium, tota hieme, totoque vere, usque in æstatem.

1 LIII. Multas præterea ignobiles habent[1]: sed maxime celebrant cnicon[2] Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam: hoc[3] faciunt e semine ejus. Differentia prima, silvestris et sativæ. Silvestrium duæ species: una mitior est[4], simili caule, tamen[5] rigido: itaque et colu[6] antiquæ mulieres utebantur ex illis quare quidam atractylida[7] vocant. Semen[8] ejus candidum et grande, amarum. Altera[9] hirsutior, torosiore caule[10], et qui pæne humi[11] serpat,

LIII. 1. *Habent.* Ægyptii nimirum. HARD.

2. *Cnicon.* Turnebus loco citato legendum putat *cici*, nempe ricinum. Orpheus in Argonauticis cnicon σχιστὴν vocat, veluti scissilem, quod ejus flos in multos apices dividatur. DAL. — *Cnicon*, De qua Theophr. Hist. lib. VII, cap. 4: Τῆς κνήκου δύο γένη, etc. Alii κνῖκον scribunt, Galenus, Aristoteles, cæteri, præter Hesychium. Cnicus sativus, seu carthamum officinarum, a Clusio pingitur, lib. V, pag. 152, cnici vulgaris nomine. In Horto Regio vidimus. Galli vocant *safran bâtard*, vel *graine de perroquet*. H.—*Carthamus tinctorius* (*Syngen. æqual.* gen. 1790 Pers. *Cynarocephal.* Juss.); flores crocei; habitat sponte in Ægypto et in India; semina drastica; psittacis tamen expetita. ED.

3. *Hoc.* Oleum scilicet. HARD.

4. *Una mitior est.* Atractylis ea est a Dodonæo delineata, p. 724, et a Lobelio in Observ. pag. 483. Græcis ἀτρακτυλὶς, κνῖκος ἀγρία, ut Aetio, Hesychio et Galeno de Fac. simpl. med. lib. VI, p. 161. Cnico, sativæ scilicet similem dicit Diosc. lib. III, cap. 140. Visa a nobis in Horto Regio. HARD. — Ἀτρακτυλὶς Theophrast. lib. VI, cap. 4, est *Carthamus lanatus* Willd. *Centaurea lanata* Decand. *Flor. Franc.* p. 102. Altera cnici species, de qua mox Noster, an referenda, ut quibusdam placuit, ad Linn. *Centauream benedictam*? ED.

5. *Tamen rigido.* Hoc est, erecto sive rectiore: εὐθυκαυλότερον dixit Theophrastus. HARD.

6. *Itaque et colu.* Theophr. loc. cit. Διὸ καὶ πηνίοις ἔνιαι τῶν ἀρχαίων ἐχρῶντο γυναικῶν. Πήνιον et ἄτρακτος colum interdum sonant. HARD.

7. *Atractylida.* Scholiastes Theocriti ad Idyll. IV, vers. 52: Ἀτρακτυλὶς, εἶδος βοτάνης, ἢ ἀκάνθης· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ τὰς ἀγροίκων γυναῖκας ἀτράκτους ποιεῖν ἐξ αὐτῶν. H.

8. *Semen.* Fructus: Καρπὸν δὲ ἔχει μέλανα, καὶ μέγαν, καὶ πικρόν. Theophr. Hist. VI, 4, verius. H.

9. *Altera.* Altera Dodonæi atractylis, seu carduus benedictus, p. 725, a Lobelio item delineatus, p. 484, *chardon bénit*. HARD.

10. *Torosiore caule.* Sonchi caule. Theophrast. Hist. lib. IX, cap. 4. Pro σογχώδει Plinius legit σαρκώδει. DALEC. — *Torosiore.* Crassiore, pinguiore. HARD.

11. *Et qui pæne humi serpat.* Theo-

minuto semine. Aculeatarum[12] generis hæc est : quoniam distinguenda sunt et genera.

LIV. Ergo quædam herbarum spinosæ sunt, quædam 1
sine spinis. Spinosarum multæ species. In totum spina est asparagus[1], scorpio[2] : nullum enim folium habet. Quædam spinosa, foliata sunt[3], ut carduus, eryngion, glycyrrhiza[4], urtica. Iis enim omnibus foliis inest aculeata mordacitas. Aliqua et secundum spinam habent folium[5], ut tribulus, et ononis. Quædam in folio habent[6] et in caule, ut pheos[7], quod aliqui stœben appellavere. Hippo-

phrast. loc. cit. τρόπον τινὰ ἐπιγειόκαυλος. Hard.

12. *Aculeatarum*. Theophr. Hist. lib. VI, cap. 3 : Καὶ ὁ κνῆκος τήν γε φύσιν ἀκανθώδη ἔχει. Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. lib. VI, p. 161. Hard.

LIV. 1. *In totum spina est asparagus*. Quæ tantum spinas pro foliis habent, simpliciter ἀκάνθας vocat Theophrast. Hist. lib. VI, cap. 1 : Τὰ μὲν ἁπλῶς εἰσιν ἄκανθαι, καθάπερ ἀσπάραγος καὶ σκόρπιος · οὐδὲ γὰρ ἔχουσι φύλλον οὐδὲν παρὰ τὴν ἄκανθαν. Quod iterum cap. 3 repetit. De ravennate asparago Martialis Epigr. XIII, xxi : « Mollis in æquorea quæ crevit spina Ravenna. » Hard.

2. *Scorpio*. De eo dicemus lib. XXII, cap. 17. Hard. — *Spartium Scorpius* (*Diadelph. decand.* gen. 1690 Pers. *Legumin.* Juss.) ; frutex totus ex spinis alternis, quibus flores insident. Ed.

3. *Quædam spinosa foliata sunt*, etc. Hoc est, quædam folia habent spinis aculeata : φυλλάκανθα ea vocantur a Theophrasto, Hist. lib. VI, c. 3, adducente σκόλυμον, carduum in exemplum : ἠρύγγιον καὶ κνῆκον, cap. 1. Hard.

4. *Glycyrhizon*. (Sic olim.) Inter spinosas Theophrast. non recenset. Huic autem fructus tantum echinatus est. Dal. — *Glycyrrhiza*. Nobis *glycyrrhiza glabra* Linn. de qua cf. lib. XXII, cap. 40. Ed.

5. *Aliqua et secundum spinam habent folium*. Theophrastus, Histor. lib. VI, cap. 3 : Παρὰ τὴν ἄκανθαν ἔχοντα φύλλον, juxta aculeum folium gerunt. Hard.

6. *Quædam in folio habent et in caule*. Theophrast. loc. citat. Ὅ τε φλέως, καὶ ὁ τρίβολος, καὶ ἡ κάππαρις ἴδιον ἔχει, τὸ μὴ μόνον τὴν ἐκ τῶν καυλῶν ἄκανθαν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὸ φύλλον ἐπακανθίζον. « Phleos, tribulus, capparisque, peculiare hoc habent, ut non solum caulem aculeatum, sed etiam folium hispidum habeant. » Et cap. 1 : Ἡ ὄνωνις, καὶ ὁ τρίβολος, καὶ ὁ φλέως, ὃ δή τινες καλοῦσι στοίβην. Hard.

7. *Ut pheos*. Ita libri omnes, etiam MSS. tum hoc loco, tum in Indice. Theophrasto nihilominus, φλέως. Sed eidem Histor. lib. VI, cap. 5, ἱππόφεως, quæ et ipsa στοίβη nuncupatur. Hard. — Φλέως, στοίβη καλουμένη, Theophr. Hist. lib. VI, cap. 1-5 ; στοίβη Dioscor. lib. IV,

phaes[8] spinis geniculatum : tribulo[9] proprietas, quod et fructum spinosum habet.

1 LV. Ex omnibus his generibus urtica[1] maxime noscitur, acetabulis[2] in flore purpuream lanuginem fundentibus, sæpe altior binis cubitis. Plures ejus differentiæ[3] : silvestris, quam et feminam vocant, mitiorque. Et in silvestri, quæ dicitur cania[4], acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis. Quæ vero etiam odorem fundit, Herculanea vocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum sine ullis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam, et tactu tantum leni pruritum, pusulasque[5] confestim adusto

cap. 12 : *Poterium spinosum* (*Monæc. polyand.* gen. 2099 Pers.); cf. Tournefort. Itin. lib. I, pag. 61. Hoc et κολυμβάδα dici, et ad vinum conservandum, ob aromaticam indolem, adhiberi, testatur Galen. Antid. lib. I, cap. 426. Ed.

8. *Hippophaes.* In MSS. *hippophes.* Græcis ἱπποφυὲς, ἱπποφανὲς, ἱπποφαὲς et ἱππόφεως promiscue dicitur. Vide Dioscorid. in Noth. p. 474. H.—Ἱπποφαὲς Diosc. IV, 163. Non est *Hippophae Rhamnoides* (*Diæc. pentand.* gen. 2207 Pers. *Elæagn.* Juss.). An *Euphorbia spinosa* (*Dodecand. trigyn.* gen. 1190 Pers. *Euphorbiac.* Juss.) fuerit, inquirendum monet Sprengelius, quum radix ejus succum lacteum et drasticum fundat. Conf. quæ dicturi sumus lib. XXII, cap. 24. Ed.

9. *Tribulo.* Theophrast. Histor. lib. VI, cap. 4 : Ὁ δὲ τρίβολος ἴδιον ἔχει, διότι περικαρπιάκανθός ἐστι. « Id vero tribulus peculiare habet, quod fructus integumentum spinosum, sive aculeatum habet. » In MSS. *tributo*, pro *tribulo*. Hard.— Gron. et Al. *tributa proprietas*. Ed.

LV. 1. *Urtica.* Nobis, *ortie*, cui cognatam minorem novimus, *l'ortie grièche*. Hard.— Græcis ἀκαλήφη; *Urtica dioica* et *Urt. urens* (*Monæc. tetrand.* gen. 2057 Pers. *Urtic.* Juss.); de his jam dictum. Ed.

2. *Acetabulis.* Vasculis quibusdam, quibus semen et lanugo continentur, quæ acetabuli speciem repræsentant. Hard.

3. *Plures ejus differentiæ.* Vide cap. 13 libr. seq. Dal.

4. *Quæ dicitur cania.* Ita MSS. Sunt qui *canina* legi malint. Hard.

5. *Pustulasque.* Turneb. Advers. lib. XXIV, cap. 2, leg. *pusulas* : sic dictas, quia pus continent. Columellæ *pusula* ignis sacer; unde *pusilosa*, vel *pusulosa ovis*. Sic autem vocat, quia sacer ignis, qua depascitur, pustulas attollit. Dalec.— *Pusulasque.* Sic libri omnes MSS. non *pustulas*. Celsus, lib. V, cap. 28 : « Pustularum plura genera sunt. Nam modo circa totum corpus, partemve, aspredo quædam fit similis his pustulis, quæ ex urtica, vel ex sudore nascuntur : ἐξανθήματα Græci vocant : eaque modo rubent, mo-

similes exsistere. Notum est et remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos. Silvestrium quoque radix omnem carnem teneriorem[6] facit, simulque cocta innoxia est. Morsu carens, lamium[7] vocatur. De scorpione dicemus[8] inter medicas. 2

LVI. (XVI.) Carduus[1] et folia et caules spinosæ lanuginis habet. Item acorna, leucacanthos[2], chalceos[3], cnicos, 1
polyacanthos, onopyxos, helxine[4], scolymos. Chamæ-

do colorem cutis non excedunt. Nonouoquam plures similes varis oriuntur, oonnuoquam majores pustulæ, lividæ, aut pallidæ, aut nigræ, aot aliter oaturali colore mutato, subestque his humor. Ubi hæ ruptæ suot, infra quasi exhulcerata caro apparet: φλύκταιναι græce nominaotur: fiunt vel ex frigore, vel ex igni, vel ex medicameotis. » Gallis, *des pustules*, *des ampoules*. H.

6. *Carnem teneriorem*, etc. Pisces, quadrupedes, aves recens captas venatores et aucupes urticæ foliis involvuot, ut minus et tardius corrumpantur. Dal. — *Simulque cocta innoxia est. Morsu carens, lamium*, etc. Sic ex MSS. Hard. « simul cocta. Quæ innoxia, morsu careos, lamium voc. » Gron. et Al. Ed.

7. *Lamium*. Sive urtica iners, cujus triplex genus a Dodonæo depingitur, pag. 135; visum a nobis in Horto Regio, *ortie morte*. Galeopsis est Dioscoridi, lib. IV, cap. 95. H. — *Lamium maculatum* (*Didynam. gymnosperm.* gen. 1388 Pers. *Labiat.* Juss.), de quo Noster iterum lib. XXII, cap. 16: « Album habet in medio folio, etc. » Γαλιόψις Diosc. lib. IV, cap. 95, est *Lamium purpureum*, judice Sprengelio. Ed.

8. *De sc. dicemus*. Lib. XXII, c. 17.

LVI. 1. *Carduus et folia, et caules spinosæ lanuginis*. Sic ex MSS. Harduin. « et folio, et caule spinosas laougines habet » Gron. et Al. Ed. — *Carduus*. Theophrast. σκόλυμος est, eadem recenseotî, Histor. lib. VI, cap. 3: Σκόλυμος, ἄκορνα, λευκάκανθος, χάλκειος, κνῆκος, πολυάκανθος, ὀνόπυξος, ἰξίνη, χαμαιλέων, πλὴν οὗτος οὐ φυλλάκανθος. Hard.

2. *Leucacanthos*. Est Λευκάκανθος Theophr. lib. VI, c. 3; Diosc. lib. III, c. 14, ἄκανθα λευκή; nobis *Carduus leucographus* (*Syngen. æq.* gen. 1802 Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Ed.

3. *Chalceos*, etc. Chalceos juxta Dalecamp. est carduus sphærocephalus latifolius. Polyacanthos est carduus spinosissimus, angustifolius, vulgaris, polyacanthos Theophrasti, C. Bauh. Onopyxos est carduus tomentosus, acanthi folio angustiori, Tournefort. Brot.

4. *Helxine*. Leg. *ixine*. Hoc vitium esse auctoris, non exempla-

leon[5], in foliis non habet aculeos. Est[6] et illa differentia, quod quædam in iis multicaulia ramosaque sunt, ut carduus. Uno autem caule, nec ramosum, cnicos. Quædam cacumine tantum spinosa sunt[7], ut eryngium. Quædam æstate florent[8], ut tetralix, et helxine. Scolymus[9]
2 quoque floret sero et diu. Acorna colore tantum[10] rufo

ris, monstrat, quod is scribit lib. XXII, cap. 17: « Sed nos qualis vera esset helxine, diximus superiori libro, etc. » Dal.

5. *Chamæleon*. In Theophrast. Hist. lib. VI, cap. 3, legendum: πλὴν οὗτος φυλλάκανθος οὐκ ἀκανώδης. Cæterum quum spinosis hic sit foliis, acano caret. Vitiosus codex, qualis ad nos pervenit, fefellit Plinium. Chamæleon quidem niger, ut alii cardui, spinosis foliis est, verum aliorum modo ἄκανον, id est spinosum capitulum non habet, sed florem in umbella, quod ei peculiare est. Dalec. — *Chamæleon in foliis non habet aculeos; Est et illa differentia, quod quædam in iis multicaulia ramosaque sunt, ut carduus; uno autem caule, nec ramosum, cnicos.* Mendosa ut conjicio verba, et præpostere locata. Scribo: « Chamæleo in foliis non habet aculeum. Est et illa differentia, quod quædam in his multicaulia ramosaque sunt, ut cnecos. Uno autem caule et ramosum, ut carduus. » Nam particula negativa *nec*, in vetere codice non legitur. Theophr. libro sexto, capite tertio: « Verum hæc omnia ejusmodi sunt, leucacantha, chalceos, cnecos, polyacantha, atractylis, onopyxos, ixine, chamæleo, verum hæc non habet folia aculeata. Sed præter prædicta discrimina distant inter sese, quod alia multis constant caulibus, ramososque fundunt, ut cnecos. » Pint. — *Chamæleon*. Χαμαιλέων μέλας· Hippocr. Ul. 879; Theophrast. Histor. lib. IX, 13; Dioscorid. lib. III, cap. 11, est *Brotera corymbosa*, Willd. Acris succus officinalis erat. Χαμαιλέων λευκὸς Theophrast. ibid. Dioscorid. lib. III, cap. 10, est *Carlina acaulis* (*Syngen. æqual.* gen. 1791 Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Ed.

6. *Est*, etc. Traduntur hæc quoque a Theophrasto, loc. cit. sed mutilum scriptoris locum ante nos alii agnovere. Hard. — Vid. nott. supp. Ed.

7. *Quædam cacumine tantum spinosa sunt, ut eryngium.* MSS. *ut erynge*. Theophr. non eryngium in exemplum affert, sed rutrum, herbam incognitam, loc. cit. Ἔνια δὲ ἄνωθεν ἔχει ἐξ ἄκρου (ἀποφύσεις) καθάπερ τὸ ῥύτρος. Eryngium campestre pingit Dodonæus, p. 718. Nos *chardon roland* dicimus. Hard. — Ῥύτρος Theophr. loc. laud. est *Echinops Ritro* Linn. Conf. Anguillara, pag. 142. Sprengel.

8. *Quædam æstate florent*. Theophr. Hist. VI, 3: Ἔνια δὲ καὶ τοῦ θέρους, ὥσπερ ἡ τετράλιξ ὑπό τινων καλουμένη, καὶ ἡ ἰξίνη. Hard.

9. *Scolymus*. Theophr. loc. cit. Εὐάνθης καὶ ὁ σκόλυμος, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Hard.

10. *Acorna colore tantum rufo*

distinguitur, et pinguiore succo. Idem erat[11] atractylis quoque, nisi candidior esset, et nisi sanguineum succum funderet[12]. Qua de causa phonos vocatur[13] a quibusdam, odore etiam gravis, sero maturescente semine, nec ante autumnum : quanquam id de omnibus spinosis dici potest. Verum omnia hæc et semine, et radice nasci possunt. Scolymus carduorum generis ab iis distat, quod radix ejus vescendo est decocta[14]. Mirum quod sine intervallo tota 3

distinguitur, et pinguiore succo. Theophrastus Hist. VI, 4 : « Acorna, inquit, quoad figuram cnico sativo similis est, colore flavicans, succo pinguis. » Ἡ δὲ ἄκορνα προσεμφερὴς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, κατὰ τὴν πρόσοψιν τῇ ἡμέρᾳ κνήκῳ. Χρῶμα δ' ἐπίξανθον ἔχει, καὶ λιπαρὸν χυλὸν. Hesychius : Ἄκορνα, ἀκανθῶδες φυτόν. In Illyrico reperiri scribit Anguillara P. VIII, p. 146. Hard. — Ἄκορνα Theophr. Hist. I, 16 ; VI, 4. forte et ἄκορος I, 22, Sprengelio auctore, est *Centaurea benedicta* (*Syngen. frustran.* gen. 1929 Pers. *Cynaroceph.* Juss.). Huc trahit Broter. carlinam patulam, atractylidis folio et facie. Tournef. *La Carline;* ita a nobis appellata, quod ab angelo monstrata Carolo Magno, ad propulsandam ab exercitu suo pestem, dicitur. De atractylide diximus cap. 53. Ed.

11. *Idem erat.* Sic Virgilius, *Laurus erat.* Similis esset, inquit, acornæ atractylis, nisi candore antecelleret. Et idem tradit Theophr. Hist. VI, 4. Hard.

12. *Et nisi sanguineum succum funderet.* Theophr. loc. cit. ait decerpta folia, et carni admota sanguineum succum effundere, αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλὸν, τῇ σαρκὶ προσφερόμενον. Idcirco et ἀνδρόσαιμον dictam a Veteribus scribit Aetius, I. Hard.

13. *Qua de causa phonos vocatur.* Theophr. loc. cit. Διὸ καὶ φόνον ἔνιοι καλοῦσι τὴν ἄκανθαν ταύτην. Est enim φόνος Græcis, sanguis effusus. Hard.

14. *Vescendo est decocta.* Etiam et cruda, τὴν ῥίζαν ἐδώδιμον ἔχει καὶ ἑφθὴν, καὶ ὠμὴν, inquit, Theophrastus. De hoc scolymo diximus XX, 99. Non est is sane articactus noster : quis enim radicem ejus edulem dixit? Hard. — Σκόλυμος Theophr. Histor. VI, 4, nobis est *Scolymus maculatus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1789 Pers. *Cichorac.* Juss.), auctore Sprengelio; sic enim ille Hist. Rei Herb. I, p. 101 : « Scolymi istius tum radix edulis, tum floris basis ipsa. Diu arbitratus sum nostram *Cynaram Scolymum* intelligi, donec Anguillaræ optimi, p. 135, Clusii, Hist. I, p. 153, et Beckmanni, *Gesch. der Erfind.* II, 309, argumenta perpenderim. Docuerunt ii enim scolymum Linnæanum, Bononiensibus *eringio* dictum, radiceque vesca præditum, omnino eumdem esse cum Theophrasteo, alienum autem a Dioscorideo, quippe qui magis cum

æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei arescente folio desinunt pungere. Helxine[15] rara visu est, neque in omnibus terris: est a radice[16] foliosa, ex qua media, veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Hujus vertex summus lacrymam continet jucundi saporis, acanthicen mastichen[17] appellatam[18].

1 LVII. Et cactos quoque in Sicilia tantum nascitur[1], suæ proprietatis et ipse: in terra serpunt caules, a radice emissi, lato folio et spinoso. Caules[2] vocant cactos: nec

nostra cynara congruat. Id eryngium Plinii, lib. XXII, c. 9, esse maxime probabile est. » Ed. — *Mirum*. Theophr. loc. cit. H.

15. *Helxine*. Quæ Theophrasto ἰξίνη dicitur, ubique Plinio helxine est. Ἡ ἰξίνη, inquit ille, οὐ φύεται πολλαχοῦ. Contra permutatis vocibus, ut facere vulgus solet, quæ helxine ab omnibus sive perdicium appellatur, eadem ixine agria ab Apuleio nominatur, cap. 81. Diversa hæc porro ab ea de qua dicemus lib. seq. cap. 19. Hard. — Ἰξίνη Theophr. Hist. VI, 6, et IX, 1, est *Acarna gummifera* (*Syngenes. æqual.* gen 1792 Pers. sub *Atractylide*. *Cynaroceph.* Juss.); mastichinam lacrymam et sanguineam largitur. Conf. Anguillara, pag. 138; Alpin. Exot. c. 54, ic. p. 124-25. Ed.

16. *A radice*. Theophr. loc. cit. Ῥιζόφυλλον δὲ ἐστιν· ἀπὸ δὲ τῆς ῥίζης ὁ σπερματικὸς ἄκανος ἐπιπέφυκεν, ὥσπερ μῆλον εὖ μάλα ἐπικεκρυμμένον ἐπὶ τῶν φύλλων. Hard. — *Est a radice foliosa*. Sic ex MSS. Hard. *neque in omn. terr. est, radice fol.* Gron. et Al. Mox *ex qua*; Brot. *ex aqua* operar. errore. Ed.

17. *Mastichen*. Ἀκανθικὴν μαστίχην, quasi spinalem mastichain, inquit Gaza. Hard.

18. *Mastichen appellatam*. Sic Theophr. Dioscorides vero quibusdam in locis: « Viscum circa radicem invenitur, quo mulieres utuntur pro mastiche. » Dal.

LVII. 1. *Et cactos quoque in Sicilia tantum nascitur*. Ad verbum leguntur hæc apud Theophr. Hist. VI, 4, quæ transcripsit etiam Athenæus, II, 70: Ἡ δὲ κάκτος καλουμένη περὶ Σικελίαν μόνον, etc. In Indice, *Ectacus*, sive *cactus*. Forte idem cum cinara, seu articacto nostro, cujus edulis est globus foliorum cum stipitis medulla summa, uti indicavimus lib. sup. cap. 99. Phanias quoque apud Athen. loc. cit. peculiarem Siciliæ cactum facit: κάκτος Σικελική. In Græcia reperiri Theophrastus negat. H. — *Cactos*. Nobis est *Cynara Cardunculus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1801 Pers. *Cynarocephal.* Juss.); hab. in Galliæ, Cretæ, et Barbariæ arvis; var. est β, *Hortensis*, cujus petioli et nervi cocti comeduntur, *cardons*, *cardes*. Ed.

2. *Caules*. Theophrastus loc. cit. cactos vocari similiter tradit, in cibis gratos, si decorticentur, non-

fastidiunt in cibis, inveteratos quoque. Unum caulem rectum habent[3], quem vocant pternica, ejusdem suavitatis, sed vetustatis[4] impatientem. Semen ei[5] lanuginis, quam pappon vocant: quo detracto et cortice, teneritas similis cerebro palmæ est: vocant ascalian[6].

LVIII. Tribulus[1] non nisi in palustribus nascitur, dira 1
res alibi, juxta Nilum et Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem ulmi, pediculo longo. At in reliquo orbe[2] genera duo: uni[3] cicerculæ folia, alteri aculeata[4]. Hic et serius[5] floret, magisque septa

nihil subamaros, muria condiri et inveterari. HARD.

3. *Unum caulem rectum habent*, etc. Theophrast. Hist. VI, 4: Ἕτερον δὲ καυλὸν ὀρθὸν ἀφίησιν, ὃν καλοῦσι πτέρνικα. Est πτέρνιξ, *Acarna cancellata* (*Syngenes. æqual.* gen. 1792 Pers. sub *Atractylide. Cynaroceph.* Juss.); hab. in Lusitaniæ, Hispaniæ, Barbariæ et Cretæ agris. Involucrum cancellatum, stupendum naturæ artificium, muscas arcet. Hanc, ut *Acarnam* quoque *gummiferam*, de qua diximus cap. super. Cretæ incolæ in cibis expetunt: σκάλιον ab iis vocari, *scaleram* autem ab incolis Tarenti Anguillara testatur, p. 137. Schneidero tamen πτέρνιξ, nihil aliud est quam caulis κάκτου. ED.

4. *Vetustatis impatientem.* Qui sale, ut cæteri, condiri nequeat. H.

5. *Semen ei lanuginis.* Hæc Theophr. ad verbum loc. cit. HARD.

6. *Vocant ascalian.* Theophr. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ ἀσκαλίαν. HARD.

LVIII. 1. *Tribulus.* Hæc tribuli palustris descriptio pariter Theoph. est, IV, 11: Ὁ δὲ τρίβολος αὐτὸς ἐν τῷ ὕδατι νεύει εἰς βυθόν· τὸ δὲ φύλλον ἐστὶ πλατὺ, προσεμφερὲς τῷ τῆς πτελέας, μίσχον δὲ ἔχει σφόδρα μακρόν. HARD. — Τρίβολος ἔνυδρος Diosc. IV, 15, est *Trapa natans* (*Tetrand. monog.* gen. 312 Pers. *Hydrocharid.* Juss.); gallice, *macre*, *châtaigne d'eau*. ED.

2. *At in reliquo orbe genera duo.* Tribuli scilicet. Τρίβολος χερσαῖος Dioscor. lib. IV, 15, servat nomen. *Tribulus terrestris* et *Fagonia cretica* (*Decandr. monogyn.* gen. 1038 et 1037 Pers. *Rutac.* Juss.), eodem τριβόλου nomine describi Sprengelio videntur apud Theophrast. Hist. VI, 1-5. Ille foliis cicerinis gaudet; hæc etiam ἐκ τῶν φυλλακάνθων, sero proveniens, et habens semen in siliqua. ED.

3. *Uni cicerculæ.* Hoc est, ciceris exigui, ut diximus XIX, 61. Theophr. loc. cit. Τὸ μὲν γὰρ ἔχει φύλλον ἐρεβινθῶδες. Tribulus terrestris est Clusii Rar. Plant. VI, p. 141, et Dodonæi, p. 547. HARD.

4. *Alteri aculeata.* Quem idcirco φυλλάκανθον vocat. Magnam hic habet affinitatem cum tribulo Dioscoridis, IV, 15. HARD.

5. *Hic et serius floret.* Theophrastus loc. cit. Dioscorides item loc. cit. HARD.

obsidet villarum. Semen ei rotundius[6], nigrum, in siliqua: alteri arenaceum[7]. Spinosorum etiamnum aliud genus ononis[8]. In ramis enim spinas habet, apposito[9] folio rutæ simili, toto caule foliata[10] in modum coronæ: sequitur[11] a frugibus, aratro inimica, vivaxque[12] præcipue.

1 LIX. Aculeatarum[1] caules aliquarum per terram ser-

6. *Semen ei rotundius*, etc. Theophr. loc. cit. Hard.

7. *Alteri arenaceum*. Theophrastus lib. VI, cap. 4, *sesamodes*, id est, sesamaceum. Utri igitur incuriæ crimen intendemus? Librarione, qui pro sesamaceum *arenaceam* scripsit, an Plinio nostro, qui quum in Theophrasto *sesamodes* legisset, postea memoriæ lubrico putavit non *sesamodes* legisse, sed *ammodes*, et *arenaceum* transtulit? Pint. — *Alteri*. Σησαμῶδες dixit Theophr. sesamæ vicinum. Est fortassis ei tribulo, ob formam σησαμῶδες, ob duritiam idem ἀμμῶδες. Hard.

8. *Ononis*. Herbariis nunc *arrête-bœuf*, quod in opere boves subinde sistat, nominatur: frustra negante Anguillara, Part. VIII, p. 147. Delineatur a Dodonæo, p. 731. Hard. — Ὀνωνὶς Theophr. VI, 5, quem Noster hoc loco transcribit; Dioscorid. III, 21: ἀνωνὶς, οἱ δὲ ὀνωνίδα καλοῦσι. Est *Ononis spinosa*, v. β, *antiquorum* (*Diadelph. decandr.* gen. 1694 Pers. *Legumin.* Juss.). Ed.

9. *Apposito*. Appositumque spinis folium habet rutæ simile: Ἔστι πτορθάκανθον... φύλλον ἔχει πηγανῶδες, παραπεφυκὸς παρ' ὅλον τὸν καυλὸν, ὥσπερ στεφάνου τὴν ὅλην εἶναι μορφὴν διαλαμβανομένην ὑπ' ἀλλήλων. « Ramis aculeigera est... folio rutæ similis, sed per totum apposito caulem, ut veluti coronam ex intervallis tota species repræsentet. » Hard.

10. *Foliata*. Gron. et Alii ante Hard. *foliatum*. Broter. non *ononis*, sed *ononis* scripsit ex Regg. MSS. et edit. principe. Ed.

11. *Sequitur*. Post fruges in segetibus atque cultis sponte nascitur, etc. Theophr. loc. cit. H.

12. *Vivaxque*. Theophr. loc. cit. Καὶ ἔτι δυσώλεθρος, difficile tota evellitur, exscinditurve. Hard.

LIX. 1. *Aculeatarum caules*, etc. Ex Theophr. lib. VII, cap. 9, hæc Plinius corruptissime citat. Theophrasti verba sunt: « Differunt inter se herbacea (ποώδη) quod alia terræ instrata folia edunt, alia in caules, alia utrobique. Instrata terræ folia gignunt (ἐπιγειόφυλλα) coronopus, anthemon, anchusa, gramen anemone, sphyllantes, apargia (argemone), plantago, apate. In caule folia mittunt, crepis, anthemum foliosum, lotos, leucoion. Utrobique, cichorium, etc. » Mire hunc locum depravat auctor, ut et quæ sequuntur de herbarum comparatione cum arboribus. Dal. — *Per terrum serpunt*. Hoc est, ut ipse ait, lib. XVIII, 10, earum caules per terram sparguntur, si non habeant adminiculum, ut pisa. Hæc apud Theophr. non exstant. H.

punt, ut ejus quam coronopum vocant[2]. E diverso[3] stant, anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta: et e mitioribus anthemis[4], et phyllanthes, et anemone, et aphace. Caule foliato[5] est et crepis, et lotos.

2. *Coronopum vocant.* Dioscorides corouopum nou serpere ait, sed terræ insterni, sive humi procumbere, κατὰ τοῦ ἐδάφους στρώννυσθαι.: folia vero non quidem spinosa esse, verum in lougum fissa, κατεσχισμένα. Sic paulo ante eacti caules iu terra dixit serpere, quum ii tantum humi jaceant. Dal. — *Coronopum.* Dioscorid. II, 158: Κορωνόπους πρόμηκες βοτάνιον κατὰ τοῦ ἐδάφους ἐστρωμένον, *herbula humi strata.* Ea est, quam uostri vocant, *corne de cerf*, ut placere video Scaligero, iu Theophr. de Caus. Plant. II, 8, p. 117, aliisque omnibus. Pingitur a Dodouæo, p. 110. In multis Italiæ locis *herba stella* dici auetor est Anguillara, Part. VII, pag. 115. H. — *Coronopus Ruellii* (*Tetrad. silicul.* gen. 1550 Pers. sub *Senebiera. Crucif.* Juss.). Ed.

3. *E diverso stant.* Per terram non serpit istarum caulis, auchusæ, authemidis, etc. Hard. — *Anchusa tinctoria s. italica* (*Pentand. monogyn.* gen. 353 Pers. *Borragin.* Juss.); conf. de anchusa lib. sq. cap. 23. Ed.

4. *Anthemis*, etc. Græcis, ἀνθεμὶς, φυλλανθὲς, ἀφάκη. De anthemide lib. sq. 26. Φυλλανθὲς Gaza frondifloram reddidit: jacea nigra Dodonæi est, p. 124. Ἀφάκην esse eam, quam rura nostra agrestem viciam vocaut, scribit Ruellius II, p. 395; Ἀνεμώνην, ob floris præstautiam, et pulchritudinem appellari *Passe-fleur*, p. 428. Diversa hæc ab aphace intubacea est, de qua superius, cap. 52. H. — De anthemide et anemone jam uobis dictum. Phyllauthes Broter. ex Dalecampio refert ad Rapunculum scabiosæ capite cæruleo. C. Bauh. Ἀφάκη Theophrast. nou solum est *Leontodon Taraxacum*, ut vidimus cap. 52, sed et *Lathyrus Aphaca* (*Diadelph. decand.* gen. 1714 Pers. *Legumin.* Juss.). Ed.

5. *Caule foliato est et crepis, et apute* (sic libri ante Hard. editi). Scribendum certe est nou *apate*, cujus paulo aute habita est mentio, sed quod mireris, *lotos*: sic enim autiquum præfert exemplar, et confirmat Theophrast. lib. VII, cap. 9. Pint. — *Crepis et apate.* Vossiani duo et Gudianus, « crepis et lotos. » Scribe, « picris et lotos; » nam Theophr. loc. sup. cit. Ἐπικαυλόφυλλα καὶ πικρὶς, ἀνθέμιον τὸ φυλλῶδες, λωτός. Lib. et cap. 22 Noster: « Picris ab insigni amaritudine cognominatur. » Gron. — *Crepis.* Crepis inter ignotas herbas censetur. — *Lotos.* Sic restituimus ex MSS. Reg. Colb. Thuan. aliorumque fide, qua neglecta libri editi perperam habent, « et crepis, et apate. » Quin et in Indice hujus libri, ex iisdem exemplaribus legitur, « crepis, lotos. » Denique Theophr. Hist. VII, 9, Ἐπικαυλόφυλλα, inquit, κρηπὶς, λωτὸς, etc. Quanquam sunt qui πικρὶς ibi, litteris permutatis, legi, quam κρηπὶς, malunt. H.—Πικρὶς Theophr. Hist. VII, 11. *Helminthia echioides*

1 LX. Differentia foliorum[1] et hic, quæ in arboribus, brevitate pediculi ac longitudine, angustiis ipsius folii, amplitudine, angulis, incisuris, odore, flore. Diuturnior[2] hic quibusdam per partes florentibus, ut ocimo[3], heliotropio, aphacæ, onochili. (XVII.) Multis inter hæc æterna folia[4], sicut quibusdam arborum: in primisque heliotropio[5], adianto, polio[6].

1 LXI. Aliud[1] rursus spicatarum genus, ex quo est[2] cynops,

(*Syngenes. æqual.* gen. 1772 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed.

LX. 1. *Differentia foliorum*, etc. Theophrast. Hist. VII, 9. Hard.

2. *Diuturnior hic quib. per partes florent. ut ocimo*, etc. Theophr. l. c. de ὠκίμῳ, ἡλιοτροπίῳ, κιχωρίῳ. De ἀφάκῃ, et ὀνοχειλεῖ, cap. 10. Hard.

3. *Ocimo.* Ὤκιμος Theophr. Hist. VII, 3, et aliis locis. *Ocimum Basilicum* (*Didynam. Gymnosp.* gen. 1412 Pers. *Labiatæ* Juss.), de quo sic Sprengelius: « Diu quidem, maxime ob radicem lignosam, hæsitavi, essetne hæc planta: neque tamen alii adsignare possum, quæ Theophrastus illi tribuit. Conf. Schol. Nicand. Alex. 280, ἡδυόσμῳ ὅμοιον. Tragus perperam *Polygonum Fagopyrum* esse vult (Hist. Stirp. II, 25), quod pabulum fuerit, prinsquam siliquas proferat, metendum (Varr. de Re Rust. I, 31). Certiores nos tamen facit Belonius, Obs. II, 40, ocimum in Oriente lignescere, in triplo majorem excrescere altitudinem, atque olerum loco comedi. Cf. Amoreux in Act. Societ. Reg. Agricult. Paris. 1789, pag. 62 sq. » Cf. Histor. Rei Herb. I, pag. 96. Ed.

4. *Multis inter hæc æterna folia.* Sic Theophrast. Histor. VII, 10: Ἀεὶ φύλλα τῶν τοιούτων ἐστὶν ἔνια, καθάπερ τὸ πόλιον, καὶ τὸ ἡλιοτρόπιον, καὶ τὸ ἀδίαντον. Hard.

5. *Heliotropio*, etc. Ἡλιοτρόπιον Theophr. Hist. VII, 8; est nobis *Heliotropium Europæum* (*Pentand. monogyn.* gen. 348 Pers. *Borragin.* Juss.); cf. lib. seq. cap. 29. Ἀδίαντον Hist. VII, 13, servat hodieque nomen: *Adiantum Capillus* (*Cryptog.* Linn. *Filic.* Juss.); conf. lib. seq. cap. 30. Ed.

6. *Adianto, polio.* Sic ex Theophr. et MSS. Hard. præeunte Gronovio. Vulgg. editt. τὸ *polium* omittunt. Ed.

LXI. 1. *Aliud*, etc. Theophr. l. c. Σταχυώδη μὲν οὖν ἐστι, ὅ τε χήνων (alii κύνωψ) ὑπό τινων καλούμενος, τελείους ἔχων ἰδίας ἐν ἑαυτῷ· καὶ ὁ ἀλωπέκουρος, καὶ ὁ στελέφουρος, ὑπ' ἐνίων δὲ ἀρνόγλωσσον, τῶν δὲ ὄρτυξ καλούμενος. Παρόμοιον δὲ τούτῳ τρόπον τινὰ καὶ ἡ θρυαλλίς. Hard.

2. *Ex quo est cynops.* In MSS. *stanyps.* In Indice *stanyopos.* Theophrasti codices hac parte vitiati. Quia sub eo nomine ignota est hæc herba nobis, auspicato nihil geri potest. Hard. — Forte *Plantago Cynops* (*Tetrand. monogyn.* gen. 286 Pers. *Plantagin.* Juss.). Habit. in Italia, etc. Ed.

alopecuros[3], stelephuros[4] (quam quidam ortygem[5] vocant, alii plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas): thryallis[6]. Ex iis alopecuros spicam habet mollem, et lanuginem densam, non dissimilem vulpium caudis, unde ei et nomen. Proxima[7] est ei et stelephuros, nisi quod illa particulatim floret. Cichorion, et similia, circa terram folia habent, germinantibus ab radice post Vergilias[8].

LXII. Perdicium et aliæ gentes[1], quam Ægyptii, edunt: nomen dedit avis, id maxime eruens. Crassas plurimasque habet radices. Item ornithogale[2], caule tenero, candido,

3. *Alopecuros.* Quasi caudam vulpinam dixeris. Rura caudati frumenti nomine norunt. H. — Ἀλωπέκουρος Theophrast. VII, 10, est *Saccharum cylindricum* (*Lagurus* L. *Triand. digyn.* gen. 184 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat Monspelii; in Africa, Hispania, Italia. Ed.

4. *Stelephuros.* Στελεφοῦρος Theophr. Hist. VII, 10, forte est *Secale villosum* (*Triand. digyn.* gen. 197 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in Europa australi et Oriente. Ed.

5. *Ortygem.* Gron. et Alii ante Hard. *ortyga.* Ed.

6. *Thryallis.* Hæc θρυαλλὶς spicata, omnino pimpinella sanguisorba Dodonæi, pag. 105. *La pimprenelle.* H. — *Thryallis.* Θρυαλλὶς ἐρευθήεις Nicandr. Theriac. v. 896, an *Verbascum Lychnitis* (*Pentand. monogyn.* gen. 490 Pers. *Solan.* Juss.)? quod certe φλομὶς τρίτη, λυχνῖτις Diosc. IV, 104, Spreng. auct. Ed.

7. *Proxima.* Theophr. loc. cit. Ὅμοιος δὲ τούτῳ καὶ ὁ στελεφοῦρος. Πλὴν οὐχ ὥσπερ ἐκεῖνος ἀνθεῖ κατὰ μέρος, ἀλλὰ δι' ὅλου τοῦ στάχυος, ὥσπερ ὁ πυρός. « Huic stelephuros similis est, nisi quod florem non quemadmodum illa particulatim edit, sed per totam spicam, tritici modo. » Hard.

8. *Post Vergilias.* Post Vergiliarum exortum, de quo lib. XVIII, cap. 66. Hard.

LXII. 1. *Perdicium et aliæ gentes, quam Ægyptii, edunt.* Supra dixerat, Ægyptios præ cæteris gentibus herbis vesci: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentium cibum esse. Gel. — *Perdicium.* Theophrastus de perdicio hoc solum tradit: crassas id habere radices, pluresque quam folia: nomen ei ea re esse, quod perdices ad id se volutent, terramque suffodiant. De hoc perdicio dicetur iterum, XXII, 19. Diversum illud a Celsi perdicio, de quo cap. 104 hujusce libri. Hard. — *Polygonum* forte *maritimum* aut *divaricatum* (*Octand. trigyn.* gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.) est περδίκιον illud, radice ampla, quod a perdicibus id quærentibus nomen habet. Theophrast. Hist. I, 11. Ἑλξίνην saltem cognominem afferunt Dioscor. IV, 86, et Galen. de Fac. simpl. VI, pag. 173. Cf. Spreng. I, 89. Ed.

2. *Ornithogale.* Hæc totidem verbis Dioscor. II, 174: Ὀρνιθόγαλον

semipedali radice, bulbosa, molli, tribus[3] aut quatuor agnatis. Coquitur in pulte.

1 LXIII. Mirum[1], loton herbam, et ægilopa, non nisi post annum e semine suo nasci. Mira[2] et anthemidis natura, quod a summo flore incipit : quum cæteræ omnes, quæ particulatim florent, ab ima sui parte incipiant.

1 LXIV. Notabile[1] et in lappa, quæ adhærescit, quoniam in ipsa flos nascitur, non evidens, sed intus occultus, et intra seminat[2], velut animalia, quæ in se pariunt. Circa

καυλίον ἐστὶ, etc. Depingitur a Dodonæo, pag. 221. Est in Horto Regio. Tota nasci Italia tradit Anguillara, Part. VII, pag. 117. H. — *Ornithogalum nutans* (*Hexand. monog.* gen. 803 Pers. *Asphodel.* Juss.). Habitat in Germania, Helvetia, Italia, etc. Ed.

3. *Tribus.* Tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis, seu propaginibus, unde flores prodeunt : Ἄνω παραφυάδας ἔχον τρεῖς ἢ τέσσαρας ἁπαλὰς, ἀφ' ὧν ἄνθη, etc. Dioscorid. loc. cit. Potest et Plinii locus accipi, de bulbis minoribus, qui majori adnascuntur. Hard.

LXIII. 1. *Mirum.* Sic Theophr. Hist. VII, 12 : Καθάπερ τὸν αἰγίλωπά φασι, καὶ τὸν λωτόν. Ægilops bulbi genus est, cujus facta jam superius mentio, XIX, 30. Hard. — Lotos est *Melilotus cretica* vel *italica*; ægilops, *Avena sterilis*, de quibus suis locis diximus. Ed.

2. *Mira et anthemidis natura*, etc. Theophrast. Hist. VII, 13. H. — *A summo flore.* Gronov. et Al. ante Harduin. « a summo florere incipit; » et sic etiam Brot. Ed.

LXIV. 1. *Notabile.* Theophrast. Histor. VII, 14. Lappa, Græcis ἀπαρίνη : nostris, *de la bardane*, *du glouteron*. Contactu vestibus adhærescit, quare φιλάνθρωπος ab Aetio appellatur. Hard. — *Arctium Lappa* (*Syngen. æqual.* gen. 1798 Pers. *Cynaroceph.* Juss.), herba est quam nostri *bardane* vulgo vocant, sed aliam quam lib. XXIV, cap. 116, *philanthropon* Noster appellat, vestibus nempe adhærescentem, Plin. hic intelligere videtur, quæ nobis est *Galium Aparine* (*Tetrand. monog.* gen. 241 Pers. *Rubiac.* Juss.); vulgo *gratteron*. Ed.

2. *Et intra seminat.* Prius legebatur : « intra se germinat, » invitis libris omnibus primitivis, Regg. Thuan. Chiffl. quos sequuti sumus : adstipulante præsertim scripturæ veteri Theophrast. Hist. VII, 14, ubi de lappa agit : Ἐν τούτῳ γὰρ ἐγγίνεται τῷ τραχεῖ τὸ ἄνθος οὐ προϊὸν, οὐδὲ ἐκφαῖνον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ πεπτόμενον, καὶ σπερμογονοῦν· ὥστε παρόμοιον εἶναι τὸ συμβαῖνον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γαλέων... ἐκεῖνά τε γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ᾠοτοκήσαντα ζωογονεῖ, κ. τ. λ. « Nascitur enim flos in eo ipso hirsuto et aspero, non exiens, neque evidens, sed intus maturescens, et semen pariens : ut illi simile sit, quod in mustelis evenit : quæ ubi intra se ova pe-

Opuntem Opuntia[3] est herba, etiam homini dulcis; mirumque[4] e folio ejus radicem fieri, ac sic eam nasci.

LXV. Iasione[1] unum folium habet, sed ita implicatum, ut plura videantur. Condrylla[2] amara est, et acris in radice succi. Amara[3] et aphace, et quæ picris[4] nominatur, et ipsa toto anno florens: nomen ei amaritudo imposuit. 1

LXVI. Notabilis[1] et scillæ crocique natura, quod quum omnes herbæ folium primum emittant, mox in caulem rotundentur, in iis caulis prior intelligitur, quam folium. Et in croco quidem flos impellitur caule: in scilla vero caulis exit, deinde flos ex eo emergit: eadem- 1

pererunt, mox gignunt animalia, etc. HARD.

3. *Opuntia*. Hanc descriptam egregie vide in Eystettensi horto. Habet hæc Theophr. Hist. I, 12. H. — *Cactus Opuntia* (*Icosand. monogyn.* gen. 1198 Pers. *Cact.* Juss.). Ficus Indica item appellatur Theophr. loc. laud. ED.

4. *Mirumque*. Quod et de ficu Indica, quæ est in Eystettensi horto, narrant ii qui in eo opere ejus horti plantas αὐτόπται testes descripserunt. De ficu Indica hoc ipsum Plinius admonuit, XII, 11. De euphorbio quoque narrant hodierni herbarii. HARD.

LXV. 1. *Iasione*. Theophr. Hist. I, 21: Ἔνια δὲ μονόφυλλα φύεται, διαγραφὴν ἔχοντα μόνον τῶν πλειόνων, ὥσπερ τὰ τῆς ἰασιώνης. Florem iasiones ait unico constare folio, sed similitudinem plurium foliorum in ambitu ostendere: est enim, ut lilium, fere calathi figura. Vulgo campanulas vocant, *clochettes*. Vide quæ dicturi sumus, XXII, 39. H. — *Convolvulus sepium* (*Pentand. monogyn.* gen. 416 Pers. *Convolvulac.* Juss.). Σμίλαξ λεία Dioscor. lib. IV, c. 145. Cf. lib. XXIV, c. 49. ED.

2. *Condrylla*. Quæ intybi agrestis genus est, ut diximus cap. 52. Theophrast. Hist. VII, 11: Ἡ χονδρύλλα... ἄβρωτος, καὶ ἐν τῇ ῥίζῃ δριμὺν ὀπὸν ἔχει καὶ πολύν. HARD.

3. *Amara*. Theophr. l. c. Ἄβρωτος δὲ καὶ πικρὰ ἡ ἀφάκη. Aphace hæc intubacea est, de qua cap. 52. H. — Aphace, *Leontodon Taraxacum*; picris, *Helminthia echioides*. ED.

4. *Et quæ picris nominatur*. Theophr. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πικρίς, καὶ γὰρ αὕτη τῷ ἦρι ἀνθεῖ, καὶ παραπλησία δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦ θέρους παρανθεῖ· τῇ γεύσει δὲ πικρά, διὸ καὶ τοὔνομα εἴληφε. Quæ Plinius totidem fere verbis. Est autem πικρὶς hæc, non silvestre intubum, de quo diximus VIII, 41, sed peculiare quodpiam genus, necdum satis nobis compertum, quod rotundo esse folio dicitur, XXII, 31, quale ex intybis nullum habet. H.—Vid. not. sup. ED.

LXVI. 1. *Notabilis*. Hæc sunt pariter apud Theophr. Hist. VII, 12. HARD.

que ter floret, ut diximus[2], tria tempora arationum[3] ostendens.

1 LXVII. Bulborum generi quidam adnumerant et cypiri, hoc est, gladioli, radicem[1]. Dulcis[2] ea est, et quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosioremque simul subacta. Non dissimilis est[3] et quæ thesion vocatur, gustu aspera.

1 LXVIII. Cæteræ ejusdem generis folio differunt. Asphodelus[1] oblongum et angustum habet, scilla latum et tractabile, gladiolus simile nomini. Asphodelus manditur[2],

2. *Ut diximus.* Scil. lib. XVIII, cap. 65. Hard.

3. *Arationum.* Gron. et Al. ante Hard. *sationum.* Ed.

LXVII. 1. *Bulborum generi quid. adnumer. et cypiri, hoc est, gladioli, radicem.* Quoniam scilicet radix bulborum similitudinem habet, ut ait Dioscor. IV, 20, qui illud ξίφιον vocat, seu gladiolum, et μαχαιρώνιον, a gladii figura : Theophrast. Hist. VII, 11, φάσγανον. Est gladiolus utrimque floriferus, apud Dodonæum, pag. 209. Est in Horto Regio. Nec κύπειρος Græcorum is, nec κύπερος fuit, sed Latinorum dumtaxat. Apuleius, cap. XLVI : « Græcorum quidam xiphion, alii phasganon vocant, Itali gladiolum dicunt. » Scrib. Larg. comp. XX, « Cypiri radicis, quem nos gladiolum appellamus. » Hard. — Ξίφιον Diosc. loc. laud. et Theophr. Hist. VI, 7, sine dubio est *Gladiolus communis* (*Triand. monog.* gen. 101 Pers. *Irid.* Juss.). Sitne idem atque φάσγανον, Hist. VII, 11, cujus tubera comedantur, Sprengelius ambigit, quum nihil de hoc usu nostratibus innotescat. Ed.

2. *Dulcis.* Theophr. l. c. Ἀλλ' ἡ τοῦ φασγάνου καλουμένου γλυκεῖά τε ῥίζα ἑψηθεῖσα καὶ τριφθεῖσα μιγνυμένη τῷ ἀλεύρῳ ποιεῖ τὸν ἄρτον γλυκὺν καὶ ἀσινῆ. Hard.

3. *Non dissimilis est,* etc. Theophr. l. c. Ἡ δὲ τοῦ θησείου τῇ μὲν γεύσει πικρά, τριβομένη δὲ κοιλίαν ἀποκαθαίρει. Similem gladiolo hanc herbam Plinius ait esse, quoniam pariter bulbosa est. Radix est cava minor Dodon. pag. 325. Hard. — *Thesion.* Servat nomen : *Thesium Linophyllum* (*Pentand. monog.* gen. 480 Pers. *Elæagn.* Juss.), auctore Sprengelio (post Anguill. p. 211), qui θησεῖον, de quo Theophr. Hist. VII, 11, non probe nosse quid sit, ingenue fatetur. Ed.

LXVIII. 1. *Asphodelus.* Sunt ista pariter apud Theophr. Hist. VII, 12. Gallia, *asphodèle.* Iconem apud Clusium vide II, pag. 196. Est in Horto Regio. Hard. — *Asphodelus ramosus* (*Hexand. monog.* gen. 806 Pers. *Asphodel.* Juss.). Habitat in Europa australi. De asphodelis Veterum vid. Excurs. II ad calcem hujus libri. Ed.

2. *Manditur.* Theophr. loc. cit.

et semine tosto[3], et bulbo : sed hoc in cinere tosto, dein sale et oleo addito : præterea[4] tuso cum ficis, præcipua voluptate, ut videtur Hesiodo[5]. Traditur et ante portas villarum satum, remedio esse contra veneficiorum noxiam[6]. Asphodeli mentionem et Homerus fecit[7]. Radix ejus napis modicis similis est : neque alia numerosior, LXXX[8] simul acervatis sæpe bulbis. Theophrastus, et fere Græci, princepsque Pythagoras, caulem ejus cubitalem, et sæpe duum cubitorum, foliis porri silvestris[9] anthericon[10] vocavere : radicem vero, id est, bulbos, asphodelon. Nostri illud

Καὶ ὁ ἀνθερικὸς ἐδώδιμος σταθευόμενος, καὶ τὸ σπέρμα φρυγόμενον. H.

3. *Tosto.* Gron. et Al. *toto.* Ed.

4. *Præterea.* Theophr. l. c. H.

5. *Ut videtur Hesiodo.* Plato, III de Legibus, Epimenidem vilissimo cibo confecto ex malva et asphodelo contentum fuisse tradit, qui illum servaret ἄλιμον καὶ ἄδιψον. Rhodig. lib. VIII, cap. 7. Dal.— *Hesiodo.* Dissimile est, quod legitur, Ἔργων vs. 41 : Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς, Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ. H. — Gravi aunona confectum fuisse ex asphodelo panem Brot. in not. refert. Cf. *Journal de Trévoux*, ann. 1709, pag. 2206. Monet tamen esse hujus panis pericula, quæ vid. in Pisano diario, *Giornale de' Letterati*, ann. 1776, tom. XXII, pag. 5. Ed.

6. *Noxiam.* Dal. cod. *noxam.* Ed.

7. *Asphodeli mentionem et Homerus fecit.* De asphodelo Homerico, sic Sprengelius : « In Odyssea, ut planta infernorum occurrit. Haud procul a rupe Leucadica (hodie *Gibraltar*) ad Oceani undas et Portas Solis, regio insomniorum incipit, ubi homines beate vivunt ad instar deorum, ubi et prata florent asphodelorum. Odyss. Δ, 539; Ω, 13, 14. Per australem autem Hispaniam, Clusio, Histor. II, 39, p. 196, et Lœflingio, *Span. Länder*, p. 25, testibus, vasti campi *Asphodelo ramoso* consiti observantur. Tubera radicis a prisca Græcorum gente comedebantur, ut ex Hesiodo patet, loc. sup. citat. et Porphyrius meminit, Vit. Pythag. p. 195, Pythagoram philosophum etiam hoc cibo vesci solere. Sacer itaque asphodelus is apud Græcos veteres existimabatur, unde et ad tumulos plantari consuevit. Porphyrius apud Eustath. ad Odyss. K, 573. » Ex Hist. Rei Herb. tom. I, p. 24. Ed.

8. *LXXX.* Centenarium sæpe numerum excedere ait Matthiolus in Diosc. II, p. 602. Hard.

9. *Foliis porri silvestris.* Dioscor. II, 199 : φύλλα ἔχων πράσῳ μεγάλῳ ὅμοια. Hard.

10. *Anthericon.* Ἀνθερικὸν, et pro tota planta usurpat Theophr. Hist. lib. I, c. 7. Dal. — Illud est *Anthericum græcum* Spreng. I, 88. Ed.

albucum vocant[11], et asphodelum hastulam regiam, caulis[12] acinosi; ac duo genera faciunt[13]. Albuco[14] est scapus cubitalis, amplus, purus, lævis. De quo Mago præcipit, exitu mensis martii, et initio aprilis, quum floruerit, nondum semine ejus intumescente, demetendum; findendosque scapos, et quarto die in solem proferendos: ita siccatis
3 manipulos faciendos[15]. Idem pistanam dicit a Græcis vocari, quam inter ulvas sagittam[16] appellamus. Hanc ab idibus maii usque ad finem octobris mensis decorticari, atque leni sole siccari jubet. Idem et gladiolum alterum, quem cypiron vocant, et ipsum palustrem[17], julio mense toto secari jubet ad radicem, tertioque die in sole siccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante solem occidentem in tectum referri, quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

1 LXIX. (XVIII.) Similia præcipit et de junco[1], quem

11. *Nostri illud albucum vocant*, etc. Scribon. Largus, Comp. CLIV: «Hastulæ regiæ, quam ἀσφόδελον Græci dicunt.» Apul. c. 32: «A Græcis dicitur asphodelos, Latinis hastula regia, aliquibus albucus.» Hard. — *Hastulam regiam, caulis acinosi; ac duo genera.* Sic ex MSS. Hard. «hastulam regiam. Ea est caulis acinosi. Ejus duo genera» Gronov. et Al. Ed.

12. *Caulis.* Ferentis semen rotundum, instar acinorum, Dioscor. l. c. καρπὸν δὲ στρογγύλον. Hard.

13. *Duo genera faciunt.* Marem et feminam, inf. lib. XXII, c. eod. in princ. Dal.

14. *Albuco.* Diosc. loc. cit. lævoris modo scapi meminit: καυλὸν δὲ λεῖον. Hard.

15. *Ita siccatis manipulos faciendos.* Vel ad pabulum pecorum, vel ad ædificiorum tecta, ut in multis locis Galliæ. Dal.

16. *Sagittam.* Recentiores sagittalem, alii linguam serpentis. Pingitur a Dodonæo, pag. 577. Patavii frequentem esse ait Anguillara, P. XI, pag. 182. Hard. — *Sagittaria sagittæfolia* (*Monæc. polyand.* gen. 2087 Pers. *Junc.* Juss.). Ed.

17. *Palustrem.* Sic a Magone vocari puto butomon Theophr. et acorum officinarum, vel juncum triangulum a me descriptum. Dal. — *Et ipsum palustrem.* Quemadmodum et ipsa palustris sagitta est, de qua dictum proxime. Forte gladiolus est aquatilis Dodonæi, p. 590. Hard.

LXIX, 1. *De junco. Juncus* Isidoro, quod radicibus hæreat. Mariscum, scirpum et holoschœnon eumdem juncum esse volunt. Scirpum Fe-

mariscon appellat[2], ad texendas tegetes: et ipsum junio
mense eximi ad julium medium præcipiens. Cætera de
siccando, eadem quæ de ulva suo loco diximus[3]. Alterum
genus juncorum facit[4], quod marinum, et a Græcis oxy-
schœnon vocari invenio. Tria genera ejus[5]: acuti, sterilis,
quem marem, et oxyn[6] Græci vocant: reliqua[7] feminini,
ferentis semen nigrum, quem melancranin vocant. Cras- 2
sior hic et fruticosior; magisque etiamnum tertius, qui
vocatur holoschœnos[8]. Ex his melancranis[9] sine aliis ge-
neribus nascitur. Oxys autem et holoschœnos eodem
cespite. Utilissimus[10] ad vitilia holoschœnos, quia mollis et
carnosus est. Fert fructum ovorum cohærentium[11] modo.

stus et Isidorus ad texendas tegetes commendant, Mago hic mariscum: ad id vero quovis alio junco aptiorem esse holoschœnon, ex ejus proceritate cognoscimus. Sic idem usus eamdem plantam ostendit. D. — Ὀλόσχοινος Theophr. et Dioscor. *Cladium germanicum* Schrad. (*Schœnus Mariscus* Linn. *Triand. monog.* gen. 121 Pers. *Cyperac.* Juss.), ad πλέγματα maxime utilis. Habitat in Europæ paludibus. Ed.

2. *Quem mariscon appellat.* Gronov. et Al. *appellant.* Ed. — Mariscus juncus, major juncus videtur esse, ut ficum mariscum, majorem ficum diximus XV, 19. Hard.

3. *Suo loco diximus.* Lib. XVIII, c. 67, ubi de feni sectione ac siccatione agitur. Hard.

4. *Alterum genus juncorum facit, quod marinum*, etc. Hæc apud Theophrast. Hist. IV, 13. Hard.

5. *Tria genera ejus*, etc. Totidem verbis hæc Theophrast. loc. citat. Hard.

6. *Oxyn.* Ὀξύσχοινος Dioscorid. σχοῖνος ὀξὺς Theophr. *Schœnus mucronatus.* Habitat in meridion. Europæ et Barbariæ maritimis. Ed.

7. *Reliqua feminini*, etc. Nempe melancranis, et holoschœnos: utrumque enim fert nigrum semen. Diosc. IV, 52. Hard.

8. *Holoschœnos.* Ὀλόσχοινος, idem qui juncus mariscus. Sic Theophr. loc. cit. et Diosc. IV, 52. Pingitur a Dodon. p. 595. (Vid. not. 1.) H.

9. *Ex his melancranis.* A nigro fructu seu semine id ei nomen. Theophr. l. c. Ἡ μὲν οὖν μελαγκρανὶς αὐτός τις καθ' αὑτόν. Ὁ δ' ὀξὺς καὶ ὁλόσχοινος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐκχυρώματος φύονται. « Melancranis per se suo genere provenit: acutus autem atque holoschœnus ex eodem cespite exeunt. » Hesychius, Μελάγκρανις, ὀξύσχοινος. Hard. — *Schœnus nigricans.* Habitat in paludibus et in maritimis. Ed.

10. *Utilissimus.* Theophr. loco cit. H. — Gronov. *utilissimis*, operarum errore. Ed.

11. *Ovorum cohærentium modo.* Theophr. Κᾆπειτα ἐκτίκτει καθάπερ ᾠά. Hard.

Nascitur autem is[12], quem marem[13] appellavimus, ex semetipso, caeumine[14] in terram defixo : melaneranis autem
3 suo semine. Alioqui omnium radices omnibus annis intermoriuntur[15]. Usus ad nassas marinas, vitilium elegantiam, lucernarum lumina, præcipua medulla, amplitudine juxta maritimas Alpes tanta, ut inciso ventre impleant[16] pæne unciarum[17] latitudinem : in Ægypto vero cribrorum lon-
4 gitudinem, non alias[18] utiliorem. Quidam etiamnum unum genus faciunt junci trianguli: cyperon vocant. Multi vero non discernunt a cypiro vicinitate nominis. Nos distinguemus utrumque. Cypirus est gladiolus, ut diximus[19], radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, et postea in Phœnice. Cretico candor odorque vicinus nardo, Naxio

12. *Nascitur autem is.* Theophr. lib. IV, cap. 13, ἐκ τῆς κεφαλῆς, id est, radicis bulboso capite radiculas quotannis renasci tradit, et quæ natæ sunt, quotannis emori. Deceptus Plinius κεφαλήν, cacumen vertit, et ut errore suo hallucinans, imaginatus est cacumen in terra defigi, et sic juncum propagari tradidit rubi modo. Dal. — *Nascitur.* Is nempe, quem oxyn, acutum, sterilem, et marem appellavit. Hard.

13. *Marem.* Theophrasto holoschœnus, non oxyschœnos mas, tametsi probatur magis mihi hæc Plinii lectio, quam vulgati exemplaris Theophrasti. Nam quum oxyschœnos mas semen non ferat, ex radicis bulboso capite is quotannis ut renasceretur, natura constituit. Dal.

14. *Cacumine.* Bulbi nempe radicis cacumine in terram defixo, ex quo junci radices quotannis pullulant. Hæc etiam Græci scriptoris sententia est, quum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ σχοίνου dixit, Hist. IV, 13. Cave enim existimes ipsius junci cacumen intelligi, quo demisso in terram, ut in aliis vidimus, propagatio fiat. Hard. — Vide sup. Dalecampii nott. Ed.

15. *Alioqui omnium radices omn. ann. intermor.* His radicibus, inquit Theophr. peculiare est, quod singulis annis intereant, et rursum superne ex radicis capite pullulent : Αὐαίνονται κατ' ἐνιαυτὸν, καὶ ἡ τοῦ ἄνωθεν πάλιν ἡ γένεσις. Hard.

16. *Impleant.* Vet. apud Dalec. *impleat*, nempe medulla. Ed.

17. *Unciarum latitudinem.* Pollicis videlicet. Libræ usurpantur etiam de pedis partibus, ut et lib. XXXIII, cap. 8. Pes autem pollices 12, ut libra totidem uncias, continet. Dal.

18. *Non alias.* In MSS. *non aliis.* Sententia est, non ex aliis rebus fieri in Ægypto cribra utilius, quam e junco. H. — Brot. *aliis.* Ed.

19. *Ut diximus.* Cap. 67. Ξίφιον ibi Dioscoridis esse monuimus. H. — Sive *Gladiolus communis.* Ed.

acrior, Phœnicio exiguum spirans, nullus Ægyptio. Nam et ibi nascitur. Discutit[20] duritias corporum. Jam enim remedia dicemus : quoniam et florum odorumque generi est magnus usus in medicina. Quod ad cypiron[21] attinet, Apollodorum quidem sequar, qui negabat bibendum : quanquam professus efficacissimum esse adversus[22] calculos, os eo fovet. Feminis[23] quidem abortus facere[24] non dubitat; mirumque tradit, barbaros suffitum hujus herbæ excipientes ore, lienes consumere : et non egredi die[25] omni, nisi ab hoc suffitu : vegetiores enim firmioresque sic etiam in dies fieri. Intertriginum et alarum vitiis, perfrictionibusque cum oleo illitum, non dubie mederi.

LXX. Cyperos juncus est[1], qualiter diximus[2], angulosus, juxta terram candidus, cacumine niger, pinguisque. Folia ima porraceis exiliora[3], in cacumine minuta, inter quæ est semen. Radix[4] olivæ nigræ similis, quam, quum oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina usus.

20. *Discutit duritias corporum.* Et ξίφιον Diosc. IV, 20, paoos discutit, διαφορεῖ φύγεθλα, quod geous est tumoris ac duritiei. HARD.

21. *Quod ad cypiron.* Sive gladiolum, ξίφιον, ut diximus. HARD.

22. *Adversus culculos, os eo fovet.* Gron. et Al. aote Hard. *adversus calculosos, eo fovet;* præerat emeoditiooi Salmas. ED.

23. *Feminis.* Sterilitatem induci pota τοῦ ξιφίου superiore radice e viao, scribit Diosc. l. c. HARD.

24. *Abortus facere.* Menses pellit Dioscoridi, perfrictionibos vulvæ, et præclusionibus medetur. DAL.

25. *Egredi die omni.* Gron. et Al. *egredi domibus*, et sic etiam Brot. ex MS Reg. 2 et edit. princ. ED.

LXX. 1. *Cyperus juncus est.* Hic Græcorum κύπιρος et κύπειρος est. Cyperos officinarum, Gallis *souchet.* Vidimus io horto Regio. Scrib. Larg. Comp. XII, n. 61 : « Cypiri, hoc est, junci radicis, etc. » HARD. — *Cyperus longus* (*Triand. monog.* gen. 122 Pers. *Cyper.* Juss.). Est et Theophrasto cyperi species, κύπειρος ὁ ἕτερος, Histor. IV, 11; σχοῖνος, IX, 19, ob odoratas radices insiguis; quam *Cyperi comosi* oomioe iosigoivit Sibthorp. Flor. Græc. t. XLIV. ED.

2. *Qualiter diximus.* Sup. cap. « Quidam etiamoum unum genus faciuot juoci trianguli, etc. » Sunt qui qoadratom vocent, ut Cels. III, 21; IV, 20. HARD.

3. *Folia ima porr. exiliora.* Ita Diosc. I, 4. HARD.

4. *Radix olivæ nigræ*, etc. Diosc. loc. citato. HARD.

Laus cypero prima Hammoniaco[5], secunda Rhodio, tertia Theræo[6], novissima Ægyptio : quod et confundit[7] intellectum, quoniam et cypiros ibi nascitur. Sed cypiros[8] durissima, vixque spirans. Cæteris[9] odor et ipsis nardum
2 imitans. Est et per se Indica herba[10], quæ cypira vocatur, zingiberis effigie : commanducata croci vim reddit. Cypero vis[11] in medicina psilothri. Illinitur pterygiis, hulceribusque genitalium, et quæ in humore[12] sunt omnibus, sicut oris hulceribus. Radix adversus serpentium ictus, et scorpionum, præsenti[13] remedio est. Vulvas aperit[14] pota.

5. *Hammoniaco.* Armeniaco (Vet. *Armenio*), quamvis lib. XII, cap. 23, *Hammoniacum* vocari scribat, quoniam juxta oraculum Hammonis ferula ea nascitur, quod et de cypero nos existimare possumus, quoniam is maxime gaudet fontibus in arenoso loco scaturientibus, qualis est Jovis Hammonis fons, supra lib. V, cap. 5. Dal.

6. *Theræo.* Ita rescripsimus (post Salmasium) admonitu codicis Reg. 2, in quo *Thereon* legitur, suffragante in primis Dioscorid. qui lib. I, cap. 4, cyperum pariter laudat, qui e Cycladibus insulis petitur, ἀπὸ τῶν Κυκλάδων νήσων, in quibus est Thera, ut in geographicis libris docuimus. Prius *Thracio* legebatur. Hard.

7. *Quod et confundit intellectum*, etc. Vocum affinitas, inquit, cyperi et cypiri, multos inducit in errorem. Hard.

8. *Sed cypiros.* Gladiolus videlicet, sive ξίφιον. Hard.

9. *Cæteris.* Cypero nimirum græco seu κυπέρῳ, vel κυπείρῳ, et radici quam κυπερίδα vocant. Hic enim cyperus est, quo propter vicinitatem odoris, adulterari nardum admonuit, lib. XII, cap. 27. Hard.

10. *Est et per se Indica herba.* Diosc. I. 4 : Ἱστορεῖται δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κυπείρου ἐν Ἰνδίᾳ γενόμενον, προσεοικὸς γιγγιβέρει, ὃ διαμασσηθὲν κροκῶδες καὶ πικρὸν εὑρίσκεται· καταχρισθὲν παραχρῆμα ψιλοῖ τὰς τρίχας, *depilat illico.* Hæc porro *cypira* in Regg. Colb. Chiffl. et Th. scribitur tum hoc loco, tum in Indice : non, ut hactenus editi *cyperis*, quod cyperi radicis nomen est. Hard.

11. *Cypero vis... psilothri.* Hanc indicæ cyperidi Dioscorides vim adscribit, ut proxime vidimus : nec tamen cypero idcirco abjudicat. Hard.

12. *Et quæ in humore.* Sic infra cap. 76, *hulcera* vocat, quæ in humidis sunt. Hard.

13. *Serpent. ictus et scorpionum, præsenti rem.* Gronov. et Al. ante Hard. « serpentium ictus, scorpionum præsertim, remed. » Ed.

14. *Vulvas aperit pota.* Quærit Pellicerius in nott. MSS. an potius, *vulvas aperit fotu?* Nam Dioscor. I, 4, de cypero : Ταῖς περὶ μήτραν

Largiori tanta vis, ut expellat eas. Urinam ciet[15], et calculos, ob id utilissima hydropicis[16]. Illinitur[17] et hulceribus, quæ serpunt, sed his præcipue, quæ in stomacho sunt, ex vino vel aceto illita.

LXXI. Junci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tussi medetur[1]. Semen tostum et in aqua potum, sistit alvum, et feminarum menses. Capitis dolores facit, qui vocatur holoschœnos[2]: ejus quæ proxima sunt radicis[3], commanducantur adversus araneorum morsus. Invenio etiamnum unum junci genus, quod euripicen vocant[4]. Hujus semine somnum allici[5], sed modum servandum, ne sopor fiat. 1

LXXII. Ob id et odorati junci medicinæ dicentur, quoniam et in Syria Cœle, ut suo loco retulimus[1], nascitur. Laudatissimus[2] ex Nabatæa, cognomine teuchites, proximus Babylonius, pessimus ex Africa, ac sine odore. Est 1

δὲ καταψύξεσι, καὶ μύξεσι πυρωμένη ἁρμόζει ἄγουσα ἔμμηνα. « Vulvæ perfrigerationibus et obstructionibus fotu accommodatur, mensesque evocat. » Sed nihil movendum Plinius ipse admonet, subjungens statim « Largiori tanta vis, ut expellat eas : » quæ de largiore potu haud dubie accipienda sunt. H.

15. *Urinam ciet.* Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 198. Hard.

16. *Hydropicis.* Diosc. loc. citat. et Cels. III, 21. Hard.

17. *Illinitur.* Dioscorid. loco citato. Hard.

LXXI. 1. *Junci radix... tussi medetur.* Diosc. IV, 52. Hard.

2. *Capitisque dolores facit : at qui vocatur holoschœnos, ejus quæ proxima, sunt,* etc. (sic prius legebatur). Emendatior antiqua lectio : « Capitis dolores facit qui vocatur holoschœnos. Quæ proxima sunt, etc. » Pint. — *Capitis.* Dioscorid. loc. proxime cit. Hard.

3. *Quæ proxima sunt radicis.* Folia nimirum radici vicina. Diosc. IV, 52 : Τὰ δὲ πρὸς τὴν ῥίζαν ἁπαλὰ φύλλα καταπλαττόμενα, φαλαγγιοδήκτοις ἁρμόζει. Hard.

4. *Quod euripicen vocant.* Diosc. loc. cit. totidem verbis : Ἡ δὲ εὐριπικὴ σχοῖνος ὑπνωτικὸν ἔχει τὸν καρπόν· φυλάττεσθαι δὲ δεῖ αὐτοῦ ἐν ταῖς πόσεσι τὸ πλῆθος· καροῖ γὰρ λίαν. H.

5. *Somnum allici.* Ὕπνον *somnum* vocat, καταφορὰν *soporem.* Sic Galenus de semine papaveris, ὑπνωτικὸν δ' ἐςὶν, εἰ δὲ καὶ πλεῖον ληφθείη, καταφορικόν. Dal.

LXXII. 1. *Ut suo loco retulimus.* Lib. XII, cap. 48. Hard.

2. *Laudatissimus.* Ita fere Diosc.

autem rotundus[3], vinosæ mordacitatis[4] ad linguam. Sincerus[5] in confricando odorem rosæ emittit, rubentibus fragmentis. Discutit inflationes[6], ob id stomacho utilis, bilemque et sanguinem rejicientibus. Singultus sedat, ructus movet, urinam[7] ciet, vesicæ medetur. Ad muliebres usus decoquitur[8]. Opisthotonicis cum resina arida imponitur excalfactoria[9].

1 LXXIII. Et rosa[1] adstringit, refrigerat. Usus ejus

I, 16, sed τευχῖτιν is Babylonium, non Nabatæum vocat. Τευχῖτις porro cognominari videtur, quod e Syria afferebatur vasis : τεῦχος, ἀγγεῖον est. Hard.

3. *Est autem rotundus*, etc. Talis a Celso inter aromata, censetur III, 21 : « Junci rotundi semen, inquit, σχοῖνον hoc Græci vocant, etc. H. — Σχοῖνος εὔοσμος Dioscor. I, 16; nobis *Andropogon Schœnanthus* (*Triand. digyn.* gen. 186 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in Indiæ maritimis; in hortis colitur propter odoris suavitatem. Ed.

4. *Mordacitatis.* Qui linguam multo cum fervore mordeat : δάκνουσα τὴν γλῶσσαν μετὰ πολλῆς πυρώσεως. Diosc. l. c. Hard.

5. *Sincerus.* Totidem verbis Dioscor. l. c. Hard.

6. *Discutit inflationes.* Diosc. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχει πνευμάτων διαλυτικήν, etc. Hard.

7. *Urinam.* Dioscor. loc. cit. H.

8. *Ad muliebres usus decoquitur.* Decoctum ad inflammationes vulvæ insidentibus feminis utile. Dalec.

9. *Excalfactoria.* Cui resinæ vis est excalfactoria. — *Opisthotonicis.* Prius legebatur, « arida imponitur. Excalfactoria et rosa uteros adstringit, refrigerat. » Insulse : nam si excalfactoria rosa est, qui tantam vim refrigerandi habeat? Deinde vox *uteros* abest a MSS. At calefaciendi vim resinis omnibus inesse Galenus admonet, de Fac. simpl. med. VIII, 17 : Ῥητίναι πᾶσαι ξηραίνουσι καὶ θερμαίνουσι. Rosæ vero refrigerant et adstringunt sane, ut Diosc. quoque vidit I, 130, et filii cæteri medicorum agnoscunt : Ῥόδα ψύχει καὶ στύφει. Quare apposite Plinius dixit, « Et rosa adstringit, refrigerat, » quemadmodum juncus odoratus scilicet, de quo proxime antea sermo fuit, quem ipse idcirco bilem et sanguinem rejicientibus esse utilem prodit : Diosc. I, 16, leviter ac modice adstringere, ad sanguinis rejectiones esse salutarem, radice etiam magis adstrictoria, nec non ad stomachi fastidia utili : Δύναμιν δὲ ἔχει... ὑποστύφουσαν μετρίως... χρήσιμον πρὸς αἱμάτων ἀναγωγάς... Ἡ δὲ ῥίζα στυπτικωτέρα, διὸ καὶ τοῖς ἀσσώδεσι στομάχοις δίδοται, etc. Hard.

LXXIII. 1. *Et rosa.* Dioscorid. I, 130. Peracta jam hortorum ac florum ratione, herbarumque sponte nascentium explanata natura, nunc ad horum omnium vires medicas enarrandas transilit. Et rosa primum, inquit, adstringit, refrige-

dividitur in folia, et flores, et capita. Foliorum partes quæ candidæ, ungues vocantur[2]: in flore aliud est semen, aliud capillus[3]: in capite, aliud cortex, aliud[4] calyx. Folium siccatur, aut tribus modis exprimitur. Per se, quum ungues non detrahuntur: ibi enim humoris plurimum: aut quum detractis unguibus, reliqua pars aut oleo, aut vino maceratur[5] in sole vasis vitreis. Quidam et salem admiscent, et anchusam nonnulli, aut aspalathum, aut juncum odoratum: quia talis maxime prodest vulvæ ac dysentericis. Exprimuntur[6] eadem folia detractis unguibus, trita per linteum spissum in æreum vas, lenique igni succus[7] coquitur, donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissima quæque folia. (XIX.) Vinum quomodo[8] fieret e rosa, diximus inter genera vini. Usus succi ad aures[9], oris hulcera, gingivas, tonsillas, gargarizatus,

rat, ut juncus, qui idcirco bilem et sanguinem rejicientibus utilis. H. — Brot. ex MS. Reg. 2: *rosa adst.* particula *et* omissa. Ed.

2. *Ungues vocantur.* Dioscorides ὄνυχας vocat. Asclepiades lib. IV, κατὰ τόπους, in ocularibus medicamentis τοὺς λοβούς. Dal. — *Ungues.* Et Dioscor. loc. cit. ὄνυχας appellat, ὅπερ ἐςὶ τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ φύλλῳ. Hard.

3. *Capillus.* Capillum auctor supra cap. 4, *luteos apices* vocat. Dioscor. τὸ ἐν μέσοις ῥόδοις εὑρισκόμενον ἄνθος, « florem qui in mediis rosis invenitur. » Idem vocat φύλλα non fruticis folium, quod caules et ramos vestit, sed floris veluti laminas, qua significatione sæpius utitur Plinius. Dalec. — *Aliud capillus: in capite, aliud cortex, aliud calyx.* Gron. et Al. ante Hard. « aliud capillus in capite, aliud calyx. » Ed.

4. *Aliud,* etc. *Calyx,* id quod flore lapso, papposam lanuginem et semen continet: *cortex*, ut supra e cap. 4 hujus libri constat, floris, priusquam in alabastros fastigietur, et tumescens dehiscat, involucrum. Dalec.

5. *Oleo aut vino maceratur.* Oleo, in confectionem unguenti rosacei, apud Dioscoridem lib. I, cap. 54, quamvis confectio ab eo describitur operosior: vino, ad confectionem vini rhoditis, cujus descriptio est apud Dioscoridem lib. V, cap. 35. Dal.

6. *Exprimuntur eadem folia.* Dioscor. l. c. Hard.

7. *Igni succus,* etc. Dioscorid. in umbra terit, et cogit absque igne, nec in æreum vas excipit. Dal.

8. *Vinum quomodo fieret e rosa, diximus.* Lib. XIV, cap. 19. Hard.

9. *Usus succi ad aures, oris hul-*

stomachum, vulvas, sedis vitia, capitis dolores. In febre
per se, vel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia uruntur
in calliblepharum[10]. Et siccis femina asperguntur[11]. Epi-
phoras quoque arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet
fluxiones mulierum, maxime albas, in posca potus : et
sanguinis exscreationes. Stomachi quoque dolores[12], quan-
tum in vini cyathis tribus. Semen his optimum[13] crocinum,
3 nec anniculo vetustius : et in umbra siccatur[14]. Nigrum
inutile. Dentium dolori illinitur. Urinam ciet. Stomacho
imponitur. Item igni sacro non veteri. Naribus subductum
caput purgat. Capita pota ventrem et sanguinem[15] sistunt.
Ungues rosæ epiphoris salubres. Hulcera enim oculorum
rosa sordescunt[16], præterquam initiis epiphoræ, ita ut
arida cum pane imponatur. Folia quidem vitiis[17] stoma-
chi, rosionibus et vitiis ventris, et intestinorum, et præ-
cordiis[18] utilissima, vel illita. Cibo quoque lapathi modo

cera, etc. Hæc omnia Dioscor. I, 130, de liquore expresso ex aridis rosis in vino decoctis. HARD.

10. *Folia uruntur in calliblepharum.* Dioscor. Καίεται δὲ καὶ εἰς τὰ καλλιβλέφαρα. Καλλιβλέφαρον, medicamentum est, quo fucantur, ornanturque palpebræ. HARD.

11. *Et siccis femina asperguntur.* Ξηρὰ δὲ λεῖα τοῖς μύροις προσπάσσεται. Dioscor. « Sicca et trita unguentis asperguntur. » Plinius legit τοῖς μηροῖς. DAL. — *Et siccis.* Femorum intertrigines. Dioscorides, Ξηρὰ δὲ λεῖα παρὰ μηροῖς προσπάσσεται. Ubi Marcellus interpres, παρατρίμμασι μηρῶν. Dalecampius Plinium immerito reprehendit, quod μηροῖς pro μύροις legerit. H.

12. *Stomachi quoque dolores.* Ex acri humore. DAL.

13. *Semen his optimum.* Καρπὸν *semen* reddit, ut aliis multis locis. Legendum puto, « Fructus his optimus crocinus, nec anniculo vetustior, et umbra siccatus. » DAL.

14. *Siccatur.* Vet. apud. Dal. et Chiffl. *siccatum.* ED.

15. *Capita pota ventrem et sanguinem sistunt.* Diosc. loc. cit. Αἱ κεφαλαὶ δὲ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν, καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσιν. H.

16. *Rosa sordescunt.* Succo e rosæ foliis expresso. DAL.

17. *Vitiis stomachi.* Cels. IV, 5 : « Ubi stomachus exæstuat, aceto cum rosa extrinsecus subinde fovendus est, etc. » HARD.

18. *Et præcordiis:* Inflammatis : Ἐπιπλασσόμενα φύλλα ποιεῖ πρὸς ὑποχονδρίων φλεγμονίας, κ. τ. λ. « Imposita folia hypochondriorum inflammationibus prosunt, etc. » Dioscor. loc. cit. HARD.

condiuntur. Cavendus in his situs[19] celeriter insidens. Et aridis et expressis aliquis usus[20]. Diapasmata inde[21] fiunt ad sudores coercendos[22], ita ut a balineis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Silvestris[23] pilulæ cum adipe ursino alopecias mirifice emendant.

LXXIV. Lilii radices multis modis[1] florem suum no- 1
bilitavere, contra serpentium ictus[2] ex vino potæ, et
contra fungorum venena. Propter clavos pedum in vino
decoquuntur, triduoque non solvuntur. Cum adipe aut
oleo decoctæ, pilos quoque adustis reddunt. E mulso
potæ inutilem sanguinem cum alvo trahunt : lienique,
et ruptis, vulsis prosunt[3], et mensibus feminarum. In
vino[4] vero decoctæ, impositæque cum melle nervis
præcisis medentur. Lichenas, et lepras[5], et furfures 2
in facie emendant. Erugant corpora[6]. Folia in aceto

19. *Cavendus in his situs*, etc. Rosarum folia, dum siccsntur, assidue versanda sunt, ἵνα μὴ εὐρωτιάσῃ, ne situm contrahant, et a vermiculis erodantur. Dioscorid. Nostri, ne eo vitio corrumpantur, aceto quam acerrimo illa conspergunt. Dalec.

20. *Expressis aliquis usus*. Tritis. Dioscor. λείοις. De pastillis roseis Diosc. id tradit, non de rosæ foliis. Dalec.

21. *Diapasmata inde fiunt*. Hæc totidem verbis Dioscorid. I, 131, περὶ ῥοδίδων. Hard.

22. *Ad sudores coercendos*. Ad sudorum graveolentiam, πρὸς τὴν τῶν ἱδρώτων δυσωδίαν. Hard.

23. *Silvestris*. Rosæ silvestris. H. — *Silvestris pilulæ cum adipe... emendant*. Gron. et Al. ante Hard. « silvestris cum adipe... emendat. » Ed.

LXXIV. 1. *Lilii rad. multis modis florem suum nobilitavere*, etc. Apuleius cap. 107, tit. 1 : « Ad morsum serpentis... Herbæ lilii bulbum conterito, et expressos succos potui dato : ipsum etiam bulbum tritum morsui apponas. » Hard.

2. *Contra serpentium ictus*. De foliis et semine hoc Diosc. Dal.

3. *Vulsis prosunt*. Convulsis, de quibus XX, 18. H. — Spasma, seu convulsio, est nervorum quasi retractio et complicatio. Brot.

4. *In vino*. Dioscor. III, 116; et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 197. Hard.

5. *Lichenas, et lepras, et furfures*. Diosc. l. c. Hard.

6. *Erugant corpora*. Titinio apud Festum medicamentum hoc *tentipellium* vocatur. Τετάνωτρον, ut exponit Glossarium vetus, φάρμακον πρὸς ῥυτίδας. Verba poetæ sunt, « Tentipellium inducis, rugæ in ore extenduntur. » Dal. — *Erugant*.

cocta[7], vulneribus imponuntur: epiphoris[8] testium, melius cum hyoscyamo et farina tritici. Semen[9] illinitur igni sacro: flos et folia hulcerum vetustati. Succus, qui flore expressus est, ab aliis mel vocatur, ab aliis syrium[10], ad emolliendas vulvas[11], sudoresque faciendos, et suppurationes concoquendas.

1 LXXV. Narcissi duo genera in usu[1] medici recipiunt. Unum purpureo flore[2], et alterum herbaceum[3]. Hunc stomacho inutilem, et ideo vomitorium[4], alvosque solventem, nervis inimicum, caput gravantem, et a[5] narce

Erugari faciem trita radice, prodidit etiam Diosc. l. c. HARD.

7. *Folia in aceto cocta.* Condita maluit dicere Dioscor. loc. citat. ταριχευθέντα ἐν ὄξει. In vino vetere oleoque decoctis sanari ambusta Celsus prodidit, lib. V, cap. 27, sub finem. HARD.

8. *Epiphoris.* Hoc est, inflammationibus. Diosc. loc. cit. Σὺν ὄξει δὲ λεία (ῥίζα) ἢ σὺν ὑοσκυάμου φύλλοις, καὶ ἀλεύρῳ πυρίνῳ, ὄρχεων φλεγμονὰς παραιτεῖται. HARD. — *Epiphoris testium melius cum.* Gron. et Al. ante Hard. « epiphoris testium in melle cum. » ED.

9. *Semen.* Diosc. loc. cit. Ἐρυσιπελάτων δὲ κατάπλασμα, etc. H.

10. *Ab aliis syrium.* Ita etiam MSS. Dalecampio legi *siræum* placuit, hoc est, sapam, ut diximus XIV, 11. HARD.

11. *Ad emolliendas vulvas.* Hanc vim assignat unguento Irino Diosc. loc. cit. HARD.

LXXV. 1. *Usu.* Vet. et Chifflet. *usum.* ED.

2. *Unum purpurea flore.* Primum est narcissi genus, quod et purpureum lilium vocat, cap. 12. HARD. — *Narcissum poeticum* esse patet ex Ovidii versibus, Metam. lib. III, v. 150: « ... croceum pro corpore florem Inveniunt, foliis medium cingentibus albis. » Diosc. lib. IV, cap. 161: Νάρκισσος, ἄνθος λευκὸν, ἔσωθεν δὲ κροκῶδες, ἐπ' ἐνίων δὲ πορφυροειδές, κ. τ. λ. Theophrasto λείριον dicitur, Hist. lib. VI, cap. 6; nam et λείριον Atticis narcissus est. ED.

3. *Herbaceum.* Tertium narcissi genus, de quo cap. 12, cui calyx herbaceus. Πρασίζειν ait Dioscorid. lib. IV, cap. 161, porrum referre. Abeant cum suo helvaceo colore, quibus est omnia corrumpendi verius, quam corrigendi, prurigo. H.

4. *Et ideo vomitorium.* Q. Seren. Sam. cap. xx, p. 137: « At vomitum radix narcissi pota movebit. » Sic etiam Apuleius bulbum vomitorium vocat, cap. 55; Dioscoridem adde lib. IV, cap. 161. HARD. — Vomitoria ea species, quæ et Dioscorid. lib. II, cap. 201, βολβὸς ἐμετικὸς, est *Narcissus orientalis* aut *Pancratium illyricum* (*Hexand. monog.* gen. 780-81 Pers. *Liliac.* Juss.). ED.

5. *Et a narce.* Ἀπὸ τῆς νάρκης, hoc est, a torpore. Eamdem appel-

narcissum dictum, non a fabuloso puero[6]. Utriusque radix mulsei saporis est. Ambustis[7] prodest cum exiguo melle: sic et vulneribus[8], et luxatis. Panis[9] vero cum melle et avenæ farina: sic et infixa corpori[10] extrahit. In polenta tritus[11] oleoque, contusis medetur, et lapide percussis. Purgat[12] vulnera permixtus farinæ. Nigras vitiligines[13] emaculat. Ex hoc flore[14] fit narcissinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alserint. Auribus utilissimum[15]: sed et capitis dolores facit.

lationis rationem afferunt Plutarch. et Clem. Alexand. apud Vossium in Etymol. Hard.

6. *Non a fabuloso puero.* Narcisso adolescente, a quo flori nomen inditum fabulantur. Vide Ovid. Metam. lib. III, 509 sq. et auctorem Geopon. lib. IX, cap. 25, aliosque. H. — Flos ille veteribus Mythis tantopere celebratus, est *Narcissus poeticus*, sive etiam *N. Pseudo-Narcissus*, ut jam monuimus. Ed.

7. *Ambustis.* Dioscorid. lib. IV, cap. 161. Hard.

8. *Sic et vulneribus, et luxatis.* Dioscorid. loc. cit. præcisos nervos glutinari radice imposita: luxatis malleolis diuturnisque articulorum doloribus tritam ex melle et illitam prodesse narrat. Cum oleo et farina ad vulnera Apuleius jubet adbiberi cap. LV, tit. 1. Hard.

9. *Panis.* Hoc est, tumoribus abscessibusque ægre maturescentibus. Pro avenæ farina ervinam admiscet Diosc. lib. IV, cap. 151: Σὺν ὀρόβῳ δὲ καὶ μέλιτι... τὰ δύσπεπτα τῶν ἀποστημάτων ῥήσσει. Hard.

10. *Sic et infixa corpori.* Dioscor. loc. cit. cum ærina, loliaceave farina et melle imposita, σὺν αἰρίνῳ ἀλεύρῳ καὶ μέλιτι ἐπιπλασσομένη. H.

11. *In polenta tritus.* Diosc. loc. cit. Hard.

12. *Purgat.* Diosc. loc. cit. H.

13. *Nigras vitilig.* Diosc. ἀλφόν. Vitiligo cutis vitium est; ex malo corporis habitu. Hujus duo sunt genera, quæ diversi humores faciunt: nam ex pituitoso humore fit candida: ex atra bile, nigra. Galenus, tom. II in medico, cap. 18, ἀλφοὺς λευκοὺς, et ἀλφοὺς μέλανας vocat. Sic etiam κατὰ τόπους, lib. I, cap. 3. Quum vitiligo profundius agit, tum eam λεύκην vocat · ἀλφὸς summam tantum corporis cutem immutat. Vide Polluc. lib. IV, cap. 25, et Cels. lib. V, cap. ultim. cui titulus « De vitiliginis speciebus, id est, de alpho, et mela, et leuce, et earum curatione. » Hard.

14. *Ex hoc flore.* Sic Dioscorid. lib. I, cap. 63, ἔλαιον ναρκίσσινον, cujus concinnandi modum edocet: dotes ad eadem vulvæ auriumque vitia commendat; sed cavendum capiti monet: Ποιεῖ δὲ πρὸς τὰ ἐν ὑστέρᾳ, μαλάσσον τὰς περὶ αὐτὴν σκληρίας, καὶ μύσεις, ἔστι δὲ κεφαλαλγές. Hard.

15. *Auribus utilissimum: sed et cap.* Gronov. et Al. ante Harduin. « aur. est utilissimus; sed cap. » Ed.

1 LXXVI. Violæ silvestres, et sativæ. Purpureæ refrigerant[1]. Contra[2] inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur et capiti in fronte. Oculorum[3] privatim epiphoris, et sede procidente, vulvave: et contra suppurationes. Crapulam[4], et gravedines[5] capitis impositis coronis olfactuque[6] discutiunt: anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum[7] ex iis, comitialibus medetur, maxime pueris, in aqua potum. Semen violæ scorpionibus adversatur. Contra flos albæ suppurata[8] aperit: ipsa discutit. Et alba[9]
2 autem, et lutea, extenuant menstrua, urinam cient. Minor vis est recentibus; ideoque aridis[10] post annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus, menses trahit. Radi-

LXXVI. 1. *Purpureæ refrigerant.* Sic Diosc. lib. IV, cap. 122. H.— Nempe *Viola odorata*. Cf. de Violis Exc. I ad calcem hujus lib. Ed.

2. *Contra inflammationes.* Diosc. loc. citat. et Galen. de Fac. simpl. med. lib. VI, p. 179. Hard.

3. *Oculorum.* Dioscorid. pariter lib. IV, cap. 122: Καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμοναῖς καὶ ταῖς τῆς ἕδρας προπτώσεσι. Hard.

4. *Crapulam.* Plutarch. in Symp. III, probl. 1, p. 647: Αἱ τῶν ἀνθῶν ἀπόῤῥοιαι πρὸς τοῦτο θαυμασίως βοηθοῦσι, καὶ ἀποτειχίζουσι τῆς κεφαλῆς ἀπὸ μέθης ὡς ἀκρόπολιν, τῶν μὲν θερμῶν μαλακῶς ἀναχαλώντων τοὺς πόρους καὶ ἀναπνοὴν τῷ οἴνῳ διδόντων· ὅσα δὲ ἡσυχῆ ψυχρὰ, τῷ μετρίως ἐπιψαύειν ἀνακρουομένων τὰς ἀναθυμιάσεις, ὥσπερ ὁ τῶν ἴων καὶ ῥόδων στέφανος· στύφει γὰρ ἀμφότερα, καὶ στέλλει τῇ ὀσμῇ τὰς καρηβαρίας. « Florum halitus mire huic malo medentur, caputque veluti arcem muniunt contra ebrietatem: nam et calidi flores molliter aperiendo meatus faciunt ut perspirare vinum possit: et quæ sunt modice frigida moderato contactu vapores cohibent, ut violacea et rosacea corona: utrumque enim horum adstringit, reprimitque odore suo ea quibus corpus gravatur. » Schola Salernitana de viola: « Crapula discutitur, capitis dolor, atque gravedo. » Hard.

5. *Gravedines.* Τῆς κεφαλῆς βαρύτητα intelligit. Gravatum caput dixit Columell. lib. VI, cap. 9, de febre boum. *Pesanteur de tête.* Hard.

6. *Olfactuque.* Sic ex MSS. Hard. et Chiffl. *olfactu* Gron. et Al. Ed.

7. *Id quod purpureum.* Dioscorid. loc. cit. Φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους, etc. Schola Salern. « Purpuream violam dicunt curare caducos. » Hard.

8. *Flos albæ suppurata.* Flos τοῦ λευκοΐου, cujuscumque coloris sit præter purpureum. Dalec.

9. *Alba.* Diosc. lib. III, c. 138, et Galen, de Fac. simpl. med. VII, p. 202. Hard.

10. *Ideoque aridis.* Dioscorides et Galenus ll. cc. Sic etiam MSS. Reg. Colbert. etc. non *attritis*. Hard.

ces[11] ejus cum aceto illitæ sedant lienem : item[12] podagram : oculorum autem inflammationes cum myrrha et croco. Folia[13] cum melle purgant capitis hulcera : cum[14] cerato rimas sedis, et quæ in humidis sunt. Ex aceto vero collectiones sanant.

LXXVII. Bacchar in medicinæ usu aliqui ex nostris per- 1
pressam[1] vocant. Auxiliatur[2] contra serpentes, capitis dolores fervoresque : item epiphoras. Imponitur mammis tumentibus a partu, et ægilopis incipientibus[3], et ignibus sacris. Odor somnum gignit. Radicem decoctam bibere spasticis, eversis[4], convulsis, suspiriosis, salutare est. In tussi[5] vetere radices ejus tres quatuorve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterum punctiones tollit, et vesicæ calculos. Tunditur[6] et in dia-

11. *Radices.* Dioscorid. loc. cit. Marc. Empir. cap. XXIII : « Sedant lienis dolorem, radices violæ luteæ, si ex aceto spleni vice emplastri apponantur. » Plin. Val. lib. II, cap. 18 : « Radices violæ lotæ (lege *luteæ*), ex aceto illinuntur. » H.

12. *Item podagram.* Dioscorides, loc. cit. Hard.

13. *Folia.* Folia, quibus flos constat, intellige, non quæ ambiunt. Sic et oris hulcera his sanari auctor est Diosc. l. c. Hard.

14. *Cum cerato.* Diosc. loc. citat. Ἀναληφθέντα δὲ κηρωτῇ, ῥαγάδας τὰς ἐν δακτύλῳ θεραπεύει. Ceratum sive cerotum κηρωτὸν, medicamentum est cera temperatum, *du cérat.* H.

LXXVII. 1. *Perpressam.* Sic Reg. 2, Thuan. et Chiffl. Sic ipse Plinius lib. XXVI, cap. 55. Sic Dioscorid. in Notb. p. 441, etsi ibi bacchar, errore haud levi, non secernatur ab asaro : Ἄσαρον, οἱ δὲ νάρδος ἀγρία... Ῥωμαῖοι περιπρεσσάμ, οἱ δὲ βάκχαρ. In aliis codicibus *perpensam* legitur. Hard.

2. *Auxiliatur.* Vires planè easdem bacchari Dioscorides attribuit lib. III, cap. 21, et Cratevas item, cujus fragmentum citat Anguillara, P. II, pag. 26. Hard. — Baccharis Dioscor. est *Gnaphalium sanguineum.* Cf. sup. cap. 16. Ed.

3. *Ægilopis incipientibus.* Sic libri scripti et editi. Mallet Brot. *ægilopiis*, ut passim alibi Plinius. *Ægilopia, fistule lacrymale.* Ed.

4. *Eversis.* Πτώμασι, ex alto præcipitatis. Dalec.

5. *In tussi vetere radices.* Ita Reg. 1, Colb. 2, 3, et ipse adeo Diosc. loc. cit. At Reg. 2, Thuan. et Chiffl. *rami*, non *radices* legit. Hard.

6. *Tunditur.* Dioscorid. loc. cit. Καὶ εἰς διαπάσματα χρησιμεύει, ἱκανὴν ἔχουσα τὴν εὐωδίαν. H. — *Tunditur et in diapasmata.* Sic ex MSS. Hard. præeunte Salmas. *Conditur cum diapasmate* Gron. et Al. Ed.

pasmata. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretum, quod simile ei diximus[7], tritum cum axungia, vulnera mire sanat.

1 LXXVIII. Asarum jocinerum vitiis salutare esse traditur, uncia sumptum in hemina mulsi mixti. Alvum purgat[1] ellebori modo. Hydropicis prodest[2], et præcordiis, vulvisque, ac morbo regio. In mustum si addatur, facit vinum urinis ciendis. Effoditur quum folia emittit. Siccatur in umbra. Situm celerrime sentit.

1 LXXIX. (xx.) Et quoniam quidam, ut[1] diximus, nardum rusticum nominavere radicem baccharis, contexemus et gallici nardi remedia in hunc locum dilata in peregrinis arboribus[2]. Ergo adversus serpentes[3] duabus drachmis in vino succurrit. Inflammationibus coli, vel ex aqua, vel ex vino. Item[4] jocineris et renum; suffusisque felle[5]. Et hydropicis per se, vel cum absinthio. Sistit purgationum mulierum impetus.

1 LXXX. Ejus vero quod phu eodem loco[1] appellavimus,

7. *Combretum, quod simile ei diximus*. Cap. 16. Hard. — *Juncus maximus*; et mox *Asarum europæum*, de quo jam pluribus locis dictum. Ed.

LXXVIII. 1. *Alvum purgat*. Dioscorides, lib. I, cap. 9, ait radices bibitas drachmis sex ex aqua mulsa, ellebori modo purgare. Hard.

2. *Hydropicis prodest*, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

LXXIX. 1. *Quidam, ut diximus*. Cap. 16. Hard.

2. *In peregrinis arboribus*. L. XII, cap. 26. Hard. — *Valeriana celtica* (*Triand. monog.* gen. 77 Pers. *Dipsac.* Juss.). Ed.

3. *Erga adversus serpentes*. Totidem verbis Diosc. lib. I, cap. 7. H.

4. *Item*. Subintellige ex antecedentibus, *inflammationibus*. Dioscorid. loc. cit. Ὠφελεῖ δὲ καὶ τὰς περὶ τὸ ἧπαρ φλεγμονὰς, καὶ ἰκτερικοὺς, καὶ πνευματώσεις στομάχου, μετ' ἀφεψήματος ἀψινθίου πινομένη. Hard.

5. *Suffusisque felle*. Ictericis videlicet. Hard.

LXXX. 1. *Ejus vero quod phu eodem loco*. Lib. XII, cap. 26. Nardum Creticam sic Veteres appellavere. Hard. — *Valeriana* Dioscor. Sibthorp. (Flor. Græc. tab. xxxiii); foliis omnibus pinnatis, radicalium foliolis ovatis dentato-repandis, radice tuberosa, quam ad Limyrum fluvium Lyciæ Hawkins, Sibthorpii comes, invenit, est sine dubio φοῦ Dioscorid. lib. I, cap. 10; namque nasci in Ponto, *Smyrnio Oleri atro* similia habere folia, flores ex albo purpurascentes, radicem digiti mi-

radix datur potui trita, vel decocta ad strangulatus[2], vel pectoris dolores, vel laterum[3]. Menses[4] quoque ciet. Bibitur cum vino.

LXXXI. Crocum melle non solvitur, nulloque dulci: 1
facillime autem vino, aut aqua. Utilissimum in medicina. Asservatur cornea pyxide[1]. Discutit inflammationes[2] omnes quidem, sed oculorum maxime[3] ex ovo illitum. Vulvarum quoque strangulatus, stomachi exhulcerationes, pectoris, et renum, jocinerum, pulmonum, vesicarumque: peculiariter inflammationi earum vehementer utile. Item tussi et pleuriticis. Tollit et pruritus. Urinas[4] ciet. Qui crocum prius biberint[5], crapulam non sentient, ebrietati resistent[6]. Coronæ quoque ex eo mulcent ebrietatem.

noris crassitudine; quæ omnia cum elegantissima Baueri apud Sibthorpium icone consentiunt. Sprengel. Hist. Rei Herb. lib. I, p. 157. Jam nos monuit vir doctus Nardi Creticæ descriptionem a Plinio desumptam esse ex Diosc. de Phu. Conf. lib. XII, cap. 26. Ed.

2. *Vel decocta ad strangulationes* (sic prius legebatur). Lege, *strangulatus*. Paullo post: « Vulvarum quoque strangulatus. » Sic l. XXII, cap. 13: « Semen potum cum sapa vulvas strangulantes aperit. » Verum videtur, *vulvæ strangulatus*. Lib. XXVI, cap. 15: « Plantago apponitur in lana in dolore vulvæ; in strangulatu bibitur. » Gron.

3. *Vel laterum.* Dioscor. lib. I, cap. 10, πρὸς πλευρᾶς πόνον. H.

4. *Menses.* Diosc. loc. cit. H.

LXXXI. 1. *Cornea pyxide.* Nostri mercatores plumbea magis utuntur. Dalec.

2. *Discutit inflammationes.* Immo potius coquit. Habet enim vim maxime πεπτικὴν et subastringentem. Dal. — *Discutit.* Mitigat erysipelata, inquit Dioscor. lib. I, cap. 25, quæ sunt cum inflammatione conjuncta: aurium quoque inflammationibus prodest. Hard.

3. *Sed oculorum maxime.* Diosc. lib. I, cap. 25: Ῥεύματά τε ὀφθαλμῶν ἐπιχριόμενος στέλλει σὺν γάλακτι γυναικείῳ. « Oculorum fluxiones illitus ex lacte muliebri cohibet. » H.

4. *Urinas.* Dioscorid. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 238. Hard.

5. *Qui crocum prius biberint.* Plutarch. Sympos. Qu. III, cap. 1, p. 647. Dioscor. loc. cit. bibi idcirco crocum ex passo jubet: Ἀκραίπαλός ἐστι μετὰ γλυκέος πινόμενος. H.

6. *Crapulam non sentiunt, ebrietati eo resistunt* (sic prius). Illud *eo* non esse in veteri codice notat Pintianus; et duo verba delet, ut expositionem proxime præcedentium. Vossian. « Qui crocum prius biberint, crapulam non sentient, ebrietati resistent. » Nec delendum præterea quidquam censemus: sed *eo* et

Somnum[7] facit. Caput leniter movet[8]. Venerem stimulat. Flos ejus igni sacro illinitur cum creta Cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur.

1 LXXXII. Collyrio uni etiam nomen dedit[1]. Fæx quoque expressi unguento crocino[2], quod crocomagma[3] appellant, habet[4] suas utilitates contra suffusiones oculorum; urinas[5]. Magis excalfacit[6], quam crocum ipsum. Optimum[7], quod gustatu salivam dentesque inficit.

quatuor alii ejurant. Lib. XXXVI, cap. 26: « Est et viridis lapis vehementer igni resistens. » Gron.

7. *Somnum*. Cels. lib. III, cap. 18, ubi de phreneticis: « Omnibus vero sic affectis, inquit, somnus et difficilis, et præcipue necessarius est: sub hoc enim plerique senescunt. Prodest ad id, atque etiam ad mentem ipsam componendam crocinum unguentum cum irino in caput datum. » Hard.

8. *Movet*. Gravat, replet, afficit, tentat. Idem Galenus multis locis. Dalec.

LXXXII. 1. *Collyrio uni etiam nomen dedit*. Quod διὰ κρόκου dicitur, descriptum a Celso lib. VI, cap. 6, tit. διὰ κρόκου *collyrium*: « Proprie etiam ad caligationem oculorum quæ ex lippitudine oritur, componitur quod διὰ κρόκου vocant. Habet piperis P. X. I; Croci cilicis, papaveris lacrymæ, cerussæ, singulorum P. X. III; psorici, gummi, singulorum P. X. IIII, » hoc est, pondo denarium quaternum. In collyriis oculorum plurimis admiscetur a Marc. Emp. cap. VIII. H.

2. *Ex eo quoque expresso unguento crocino* (sic prius legebatur). Lego, « fæx quoque expressi unguento crocino, etc. » ex vet. cod. confirmante etiam eam lectionem Dioscoride libro primo. Pint.—*Fæx quoque expressi*. Ita MSS. tum nostri, tum Pintiani. Hard.

3. *Crocomagma*. Dioscor. lib. I, cap. 26: Τὸ δὲ κροκόμαγμα γίνεται ἐκ τοῦ κροκίνου μύρου, τῶν ἀρωμάτων ἐκπιεσθέντων καὶ ἀναπλασθέντων. « Crocomagma fit ex unguento crocino, expressis aromatis, et in pastillos digestis. » Crocomagma igitur fæx est et recrementum olei unguentive crocini. Celsus, lib. V, c. 18: « Crocomagma, quod quasi recrementum ejus est. » Hard.

4. *Habet suas utilitates contra suffusiones*. Dioscorides, loc. citat. Δύναμιν δὲ ἔχει σμηκτικὴν τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς κόραις. « Vim habet ea detergendi, quæ pupillis oculorum caliginem offundunt. » Hard.

5. *Urinas*. Subintellige, habet utilitates et contra urinas, quas admodum ciet: δύναμιν ἔχει οὐρητικήν, inquit Dioscor. loc. cit. Hard. — *Urinas. Magis excalfac.* Gronov. et Al. ante Hard. *urinas magis excalfac.* Mox pro *gustatu*, *gustatum*. Ed.

6. *Magis excalfacit*. Et vim ei θερμαντικὴν Dioscorid. assignat loc. cit. Hard.

7. *Optimum*. Dioscorides, loc. cit. Hard.

LXXXIII. Iris rufa melior quam candida. Infantibus 1
eam circumligari salutare est, dentientibus præcipue, et tussientibus, tinearumve vitio laborantibus[1] instillari. Cæteri effectus ejus non multum a melle differunt. Hulcera purgat capitis, præcipue suppurationes veteres. Alvum solvit duabus drachmis cum melle. Tussim[2], tormina, inflationes, pota: lienes[3] ex aceto. Contra serpentium et araneorum morsus, ex posca valet. Contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua sumitur. Contra canum morsus, ex oleo imponitur; et contra per- 2
frictiones. Sic et nervorum doloribus. Lumbis vero et coxendicibus[4] cum resina illinitur. Vis[5] ei concalfactoria. Naribus subducta, sternumenta movet, caputque purgat. Dolori[6] capitis cum cotoneis malis aut strutheis illinitur. Crapulas quoque et orthopnœas discutit. Vomitiones ciet, duobus obolis sumpta. Ossa fracta extrahit[7], imposita cum melle. Ad paronychias farina ejus utuntur: cum vino, ad clavos, vel verrucas, triduoque non solvitur. Halitus oris 3
commanducata abolet, alarumque vitia. Succo duritias omnes emollit. Somnum conciliat[8], sed genituram[9] con-

LXXXIII. 1. *Tinearumve vitio laborantibus*, etc. *Tineas* Plin. latine reddit Græcorum ἕλμινθας, lumbricos, quod et multis locis in Dioscoridis versione Ruellius imitatur, ut capite de thymo. Dal.

2. *Tussim*. Diosc. lib. I, cap. 1, πρὸς βῆχας, καὶ στρόφους. Hard.

3. *Lienes*. Dioscorides, loc. cit. Μετ' ὄξους δὲ πινόμεναι θηριοδήκτοις ἀρήγουσι, καὶ σπληνικοῖς. Hard.

4. *Lumbis vero et coxendicibus*. Dioscor. loc. cit. Hard.

5. *Vis ei concalfactoria*. Δύναμιν ἔχει θερμαντικὴν, Dioscorides, loc. cit. Hard.

6. *Dolori*. Ex aceto ad id et rosaceo applicari Dioscorides præcipit, σὺν ὄξει καὶ ῥοδίνῳ. Hard.

7. *Ossa fracta extrahit*. Dioscor. loc. cit. Hard.

8. *Somnum conciliat*. Dioscorides, loc. cit. Hard.

9. *Genituram consumit*. Prodest iis, quibus genitura effluit. Diosc. τὴν γονὴν, τὸ σπέρμα. Græci præterea et θορὸν vocant, quasi vim et impetum quemdam: nam etiam θοῦρος, βίαιος; id quod significavit Arnobius, lib. V, quum scribit: « Sancta et ferventia Numina vim vomuisse Lucilii. » Hesychius et αὐτομάτητα nominat, præsertim quum cogitatione aut memoria vene-

sumit. Sedis rimas, et condylomata[10], omniaque in corpore excrescentia sanat. Sunt qui silvestrem, xyrin[11] vocent. Strumas[12] hæc, vel panos, vel inguina discutit. Præcipitur, ut sinistra manu ad hos usus eruatur[13], colligentesque dicant, cujus hominis utique causa eximant. Scelus[14] herbariorum aperietur[15] in hac mentione. Partem ejus servant, et quarumdam aliarum herbarum[16], sicut plantaginis : et si parum mercedis tulisse se arbitrantur, rursusque opus quærunt[17], partem eam quam servavere, eodem loco infodiunt : credo[18], ut vitia, quæ sanaverint,

ris erumpit sponte, qualem his versibus Nonnus ostendit : Οὐ τόσον ἱμείρων ἐπεμήνατο Κυπρογενείῃ, Ἣν ποθέων ἀκίχητα, γονὴν ἔσπειρεν ἀρούρῃ, Θερμὸν ἀκοντίζων αὐτόσσυτον ἀφρὸν ἐρώτων. Festus notat sic effusam in terram genituram Afris dici *bilbit*, quod vocabulum fœditatem significat et confusionem. Scal. — *Genit. consumit.* Consumendoque, ne effluat, facit, unde Diosc. loc. citat. auxiliari ait itidem potam iis, quibus genitura effluit, τοῖς γόνον προϊεμένοις. Hard.

10. *Et condylomata.* Scrib. Larg. compend. ccxv ad condylomata : « Multis et iris contusa, et ex vino mixta, cocta, et posita velut farina hordeacea profuit. » Κονδύλωμα, excrescentia carnis est circa anum, et tubercula quædam in locis muliebribus sanguinem fundentia : sic dicta a similitudine extremorum in quatuor digitis pugno clauso nodorum. Hard.

11. *Xyrin.* Ξυρὶς Diosc. IV, 22, est *Iris fœtidissima.* Ed.

12. *Strumas.* Collectiones omnes, οἰδήματα, ea apposita discuti auctor est Dioscor. loc. cit. Hard.

13. *Ut sinistra manu ad hos usus eruatur.* Gronov. et Al. *sinist. manu lecta ad hos.* Magorum hæc præcepta, indigna sane quæ Nostro, tali quidem viro, sæpius memorentur. Ed.

14. *Scelus.* Herbarii sunt qui medicas herbas legunt venduntque. Firmicus, lib. VIII, cap. 13 : « Herbarios faciet, qui scilicet herbas solerti arte collectas ad medelam laborantium servent. » Græci ῥιζοτόμους et βοτανολόγους vocant. Alias *herbarius* etiam veneficum sonat. Vide Du-Cangium in Glossar. H.

15. *Aperietur.* Gron. et Al. ante Hard. *aperitur.* Ed.

16. *Quarumdam aliarum herbarum.* Ut ranunculi. Dal.

17. *Rursusque opus quærunt.* Ab ægro rursum advocato. Dalec.

18. *Credo.* Eruentes, inquit, colligentesque eam herbam, si dicant, cujus hominis causa eximant, prodesse ægro tum creduntur : quid igitur existimandum est aliud velle eos, dum infodiunt rursus eodem loco, ubi parum mercedis tulisse se credunt, quam rebellare iterum ac recrudescere eos morbos, quos ante sanaverint? Horum verborum quis esset sensus, aut quo illa pertine-

faciant rebellare. Saliuncæ radix[19] in vino decocta sistit vomitiones, corroborat stomachum.

LXXXIV. Polio[1] Musæus et Hesiodus perungi jubent 1 dignationis gloriæque avidos[2]: polium tractari, coli: polium[3] contra serpentes substerni[4], uri, vel potari: in vino decoquunt recens, vel aridum, illinique. Spleniciis[5] propinant ex aceto: morbo[6] regio in vino: et hydropicis incipientibus[7] in vino decoctum. Vulneribus[8] quoque sic illi-

rent, negabat Salmasius se percipere, in Præexerc. ad Plinium, p. 44. Plinius de batrachio herba, lib. XXV, cap. 109: « Credunt ea rursus sata, rebellare, quæ curaverint vitia: quo scelere et plantagine utuntur. » H. — *Credo*, etc. Immo si planta, qualiscumque sit, rursus infodiatur, qua morbum quemlibet ante curaveris, ægrotanti quid inde mali aut esse, aut nasci unquam potuisse, non insipiens homo credas? Meræ hæc omnia nugæ, quas qui confutare volet, diem et operam perdiderit. Ed.

19. *Saliuncæ radix*. De saliunca conf. ad cap. 20 hujus libri. Ed.

LXXXIV, 1. *Polio*. Nobis *Teucrium Polium*, de quo vid. c. 21. Ed.

2. *Dignationis gloriæque avidos*, etc. Gron. et Al. ante Hard. *dignationis gratia; gloriæque avidos polium tractare, colere*. Ed.

3. *Polium*. Hoc ipsum de tripolio narrat Dioscorides: unde Salmas. in Solin. p. 1067, effici vult habitam a Plinio magno errore herbam eamdem, πόλιον ac τριπόλιον. Salmasio præivit Nicol. Leonicenus. Sed aberravere ii a vero longissime dum unius Dioscoridis vestigiis insistunt: quem liquet eorum abductum errore, quos Plinius admonet XXVI, 22, cum polio tripolium confudisse. Nam de polio hæc accipienda esse, præter Plinium docet, Dioscoride Anazarbæo vetustior Nicander in Theriac. p. 4, ubi ea recenset, quæ vel instrata serpentes abigant: Ἠ σύ γ' ὑποστορέσαιο λύγον πολυάνθεα κόψας, Ἠ πόλιον βαρύοδμον. Ubi Gorræus interpres: « Viticis aut longæ sectis molire cubile. Caudicibus, poliive olidis insternere ramis. » Scholiastes ad eum locum pag. 8: Τὸ πόλιον, εἶδος βοτάνης βαρύοσμον, etc. Hard.

4. *Substerni*. In editis hactenus, *substernitur, vel portatur*. In Reg. 1, *substernituri portari*. In Reg. 2, *substerni, uri, potari*, lectione sane haud pœnitenda. Nam Dioscorid. lib. III, cap. 124, polii decoctum epotum ait venenatorum morsibus succurrere; ac mox, substratum suffitoque abigi bestias venenatas. H. — Brot. ex Reg. 2 et edit. principe, *substerni, uri, potari*. Et mox alii *decoqui* pro *decoquunt*. Ed.

5. *Splenicis*. Dioscorid. lib. III, cap. 124. H. — Gronov. ut semper alias, *spleneticis*. Ed.

6. *Morbo*. Diosc. loc. cit. H.

7. *Et hydropicis incipientibus*. Dioscorid. loc. cit. Hard.

8. *Vulneribus*. Diosc. loc. cit. H.

nunt. Secundas mulierum, partusque emortuos pellit[9]: item dolores corporis. Vesicas inanit; et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba convenit medicamento, quod alexi-
2 pharmacon[10] vocant. Stomacho tamen inutile esse[11], caputque eo impleri, et abortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addunt, ubi inventum sit, protinus adalligandum contra oculorum suffusiones, cavendumque ne terram attingat. Hi et folia ejus thymo similia tradunt, nisi quod molliora sunt, et lanatiore canitie. Cum ruta silvestri, et si teratur ex aqua cælesti, aspidas mitigare dicitur: et non secus atque cytinus adstringit et cohibet vulnera prohibetque serpere.

1 LXXXV. Holochrysos[1] medetur stranguriæ in vino pota, et oculorum epiphoris illita. Cum fæce vero vini cremata et polenta, lichenas emendat. Chrysocomes[2] radix calfacit, et stringit. Datur[3] potui ad jocinerum vitia: item pulmonum: vulvæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua: et si cruda detur, hydropicorum aquam.

1 LXXXVI. Melissophyllo[1] sive melittæna si perungan-

9. *Pellit.* Gronov. et Al. ante Hard. *repellit.* Ed.

10. *Alexipharmacon.* Ἀλεξιφαρμάκον, remedium adversus venena, amuletum contra veneficia. H.

11. *Stomacho tamen inutile esse.* Non solum quod utilitatis nihil affert, sed etiam quod noxium est; ut inimicus, non solum qui amicus et benevolus non est, sed qui etiam malevolus. Horat. « Namque pila lippis inimicum et ludere crudis. » Dal. — *Stomacho.* Prodesse certe stomachicis polion cum melle tritum, auctor est Marcellus, cap. xx. Contra Dioscorid. loc. cit. et male stomachum habere, et ciere capitis dolorem scribit. Hard.

LXXXV. 1. *Holochrysos.* Conf. hujus libri cap. 24. Ed.

2. *Chrysocomes.* Dioscor. quoque lib. IV, cap. 55: Δύναμιν δὲ ἔχει θερμαντικὴν, καὶ στυπτικὴν ἡ ῥίζα. H. — *Chrysocoma Linosyris.* Conf. sup. cap. 26. Ed.

3. *Datur.* Dioscorid. loc. cit. tum istud, tum cætera chrysocomes remedia totidem verbis affert. H.

LXXXVI. 1. *Melissophyllo.* Sic R. 1, 2, Th. Ch. non ut editi, *sive melittide.* Sic Dioscor. lib. III, cap. 118: Μελισσόφυλλον, ὃ ἔνιοι μελίτταιναν καλοῦσιν. Et Nicand. in Ther. pag. 39: Τὴν ἤτοι μελίφυλλον ἐπικλείουσι βοτῆρες, Οἱ δὲ μελίτταιναν· τῆ γὰρ περὶ φύλλα μέλισσαι Ὀδμῆ θελ-

tur alvearia, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia[2] istius examina facillime continentur. Idem præsentissimum[3] est contra ictus earum vesparumque, et similium, sicut araneorum : item scorpionum[4]. Item contra vulvarum strangulationes[5], addito nitro : contra tormina e vino. Folia[6] ejus strumis illinuntur, et sedis vitiis, cum sale. Decoctæ[7] succus feminas purgat, et inflammationes discutit, et hulcera sanat. Articularios[8] morbos sedat

γόμεναι μέλιτος ῥοίζηδὸν ἵενται. » Agrestes meliphyllon eam dixere bubulci, Sive melittænam, quod captæ mellis odore Stridere apes circum soleant, et sidere ramis. » Hesych. Μελίτταινα, πόα τις, ἣν ἔνιοι μελίκταιναν, ἄλλοι μελισσόφυλλον. H.—*Melissa officinalis*, de qua jam dictum. Ed.

2. *Copia*. Respicit illud Virgilii, Georg. lib. IV, vers. 63 : « ... huc tu jussos asperge sapores, Trita melisphylla, et cerinthæ ignobile gramen : Ipsæ consident medicatis sedibus ; ipsæ Intima more suo sese in cunabula condent: » Hard.

3. *Idem præsentissimum*, etc. Dioscorid. lib. III, cap. 118. H.

4. *Contra ictus earum vesparumque et araneorum* (sic prius legebatur). Voss. auctior : « earum vesparumque et similium, sicut aran. » Lib. XXIII, 7 : « vesparumque et similium venenis. » Notavit et Pintianus. Gron.

5. *Vulvarum strangulationes*. Fungorum, μυκήτων. Dioscor. Plinius legit, μητρῶν. Dal. — *Item contra*. Ita MSS. omnes editique libri. Tamen Saracenus in notis ad Diosc. Plinianam orationem emendatione egere putat, ac *fungorum* potius, quam *vulvarum* legi oportere. Dioscorides enim, III, 118, ubi de melissophyllo : Βοηθεῖ, inquit, καὶ τοῖς ὑπὸ μυκήτων πνιγομένοις σὺν νίτρῳ τὰ φύλλα πινόμενα, καὶ στροφουμένοις. « Folia quoque addito nitro bibita iis auxiliantur, qui a fungis strangulantur, nec non et torminosis. » Strangulari autem eos, qui fungos ederint, vel ex ipso Dioscoride notum est in Alexiph. cap. 23. Corrigendum igitur ex Dioscoride Plinium pronuntiant. Cur, quæso magis quam ex Plinio Dioscoridem, cujus vitiata fœde exemplaria norunt eruditi? An non fieri perfacile potuit, ut pro ὑπὸ μητρῶν, ab erudito aliquo ὑπὸ μυκήτων scriberetur? Aut si strangulationi quæ a fungis oritur, mederi hæc herba potest, cur non et eadem strangulationi ei opituletur, quæ a conversione vulvæ proficiscitur? Hard.

6. *Folia*. Dioscor. loc. cit. Καταπλασσόμενα δὲ (φύλλα) σὺν ἁλσί, διαφορεῖ χοιράδας, etc. Hard.

7. *Decoctæ*. Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν..., πρὸς ἐμμηνίων ἀγωγὴν εὔθετεῖ. Diosc. l. c. Hard. — *Decoctæ succus*. Sic e Chiffl. Hard. Gronov. et Al. « cum sale decocto. Succus, etc. » Et mox *inflationes*, non *inflammat*. Ed.

8. *Articularios*. Hoc folia præstare cum sale imposita dicit Dio-

canisque morsus. Prodest[9] dysentericis veteribus, et cœliacis, et orthopnoicis, lienibus, hulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inungi eximium habetur.

1 LXXXVII. Melilotos quoque oculis[1] medetur cum luteo ovi, aut lini semine. Maxillarum quoque dolores lenit; et capitis[2] cum rosaceo: item[3] aurium e passo, quæque in manibus intumescunt, vel erumpunt[4]. Stomachi[5] dolores in vino decocta, vel cruda tritaque. Idem effectus et ad vulvas[6]. Testes vero, et sedem prociduam[7], quæque ibi sint vitia, recens ex aqua decocta, vel ex passo. Adjecto rosaceo illinitur ad carcinomata. Defervescit in vino[8] dulci. Peculiariter[9] et contra meliceridas efficax.

1 LXXXVIII. (XXI.) Trifolium[1] scio credi prævalere

coridi. loc. citat. et contra canis rabidi morsus eadem cum vino pota prodesse. Hard.

9. *Prodest dysentericis.* Dioscor. loc. cit. Hard.

LXXXVII. 1. *Oculis medetur cum l. o. aut l. semine.* Scribe, « oculis medetur cum luteo ovi, aut lini semine; » tum ex antiquo exemplari, tum ex Dioscoride libro tertio ad verbum. Pint. — Reg. 1, *cum luteo;* Reg. 2, « cum luteo ovi ante lini semine. » Quæ certissima sinceræ scripturæ vestigia. Adde Dioscorid. III, 48, de meliloto: Δύναμιν ἔχει μαλακτικὴν πάσης φλεγμονῆς, μάλιςα δὲ περὶ ὀφθαλμοὺς.... ἐνίοτε δὲ μετ' ᾠοῦ λεκύθου, ἢ λινοσπέρμου. Melilotum ad caligines, obscuritates et suffusiones oculorum commendat pariter Theod. Prisc. I, 10, *de oculorum causis.* H. — *Melilotus officinalis s. cretica.* Ed.

2. *Et capitis.* Dioscor. III, 48: Καὶ κεφαλαλγίαν πραΰνει ἐμβρεχόμενος μετ' ὄξους καὶ ῥοδίνου. Hard.

3. *Item.* Dioscorid. loco cit. H.

4. *Intumescunt vel erumpunt.* Brot. ex Reg. 1, *intumescant, vel erumpant.* Reg. 2, *rumpant*, forte melius; hæc enim sunt quæ vulgo dicuntur, *crevasses, engelures.* Ed.

5. *Stomachi dolores.* Diosc. loco cit. Hard.

6. *Idem effectus et ad vulvas.* Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *Testes vero et sedem prociduam.* Dioscorid. loc. citat. Hard.

8. *Vino dulci.* Passo, ad morbos supra recitatos. Dal.

9. *Peculiariter.* Diosc. loc. citat. Θεραπεύει καὶ μελικηρίδας, etc. H. — *Meliceridas.* Recentes per se cum aqua. Diosc. Dal.

LXXXVIII. 1. *Trifolium.* Vide auctorem libri de Simpl. medic. tom. XIII Opp. Gal. p. 1002; Dioscoridem quoque III, 123. Et quæ de trifolio acuto refert Scrib. Larg. comp. CLXIII. H. — De trifolii generibus jam dictum cap. 30 hujus lib. Ed.

contra serpentium ictus et scorpionum, ex vino aut posca, seminis granis viginti potis : vel foliis, et tota herba decocta; serpentesque numquam in trifolio aspici. Præterea celebratis auctoribus, contra omnia venena pro antidoto sufficere xxv grana ejus, quod minyanthes[2] ex eo appellavimus, tradi. Multa alia præterea in remediis ejus, adscribi. Sed me contra sententias eorum gravissimi viri auctoritas
movet. Sophocles enim poeta venenatum id dicit. Simus 2
quoque[3] e medicis[4], decocti, aut contriti succum infusum corpori, easdem uredines[5] facere, quas si percussis a serpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo, quam contra venena, censuerim. Fortassis enim et his venenis inter se contraria sit natura, sicut multis aliis. Item animadverto, semen ejus, cujus minima sint folia, utile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum.

LXXXIX. Thymum colligi oportet in flore, et in umbra 1
siccari. Duo autem sunt genera ejus : candidum, radice lignosa, in collibus nascens, quod et præfertur : alterum[1]

2. *Minyanthes.* Menianthes (sic Vet. apud Dalec.) quidam ideo dictum volunt, quod integro mense floret : quidam quod ad lunæ radios florem mittat : alii, quod floris foliola veluti lunata et falcata sint. Vide supra cap. 9 hujus libri. Dal. — *Minyanthes.* Μινυανθὲς Galeno de Fac. simpl. med. VIII, pag. 236, qui quæ sit ejusce vocis originatio nescire se fatetur. Forte a minuendo dolore : ἄνθος enim *florem*, μινύω *minuere*, græce sonat. H. — Nobis *Psoralea bituminosa.* Ed.

3. *Simus quoque med. d.* Tradunt quidam (ait Dioscorides) totius fruticis decoctum dolores finire illorum, quos serpentes percusserunt. At si eodem decocto cujuspiam alius foveantur hulcera, perinde affici, ac si serpens momorderit. Miraculi novitatem non satis Plinius explicat. Vide Galenum de Theriaca. Idem fere narrat Ælianus de phalangiorum morsu, lib. XVII, cap. 11 de Animalibus. Dal. — *Simus.* Simo Galenus adstipulatur, lib. de Theriaca ad Pis. c. 4, p. 935. Hard.

4. *E medicis.* Gron. et Al. ante Hard. *medicus.* Ed.

5. *Easdem uredines.* Eosdem pruritus. Hard.

LXXXIX. 1. *Alterum*, etc. Plinius suo judicio, et non veterum scriptorum, hæc statuit. Dioscoridi et Theophrasto unicum est thymi genus, foliis albis, quod in capillo florem habet. Nigrum vero zagis est. Inconsiderate Plin. ejus thymi

nigrius, florisque nigri. Utraque oculorum[2] claritati multum conferre existimantur, et in cibo, et in medicamentis. Item diutinæ tussi : in ecligmate[3] faciles exscreationes fa-
2 cere cum aceto et sale[4]. Sanguinem concrescere non[5] pati e melle : longas faucium distillationes extra illita cum sinapi, extenuare : item stomachi et ventris vitia[6]. Modice his tamen utendum est, quoniam excalfaciunt, quamvis sistunt alvum : quæ si exhulcerata sit, denarii pondus in sextarium aceti et mellis addi oportet. Item si lateris dolor sit[7], aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordiis medentur ex aceto cum melle : quæ potio datur et in alienatione
3 mentis ac melancholicis. Datur et comitialibus[8], quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt et dormire eos oportere in molli thymo. Prodest[9] et orthopnoicis, et anhelatoribus,

florem nigrum esse putat, quod nigrum a Græcis vocari, præcipue a Theophrasto, legerat. Flos quidem in eo genere thymi subpurpureus est. Dal. — *Florisque.* Hoc est, purpurascentis, πορφυρίζοντος, ut ait Dioscor. III, 44, atque adeo in nigredinem vergentis, ut violæ. Hard.

2. *Utraque oculorum.* De thymo tantum albo id Dioscorides. Dal. — *Utraque.* Diosc. loc. cit. Ἀμβλυωποῦντας ἐσθιόμενον σὺν τροφῇ ὠφελεῖ. « Hebetiori oculorum acie præditis in cibo confert. » Sic etiam Plin. Val. IV, 35, de utroque thymo. Hard.

3. *In ecligmate.* Gronov. et Al. *tussi ecligmate faciles.* Ed.

4. *Cum aceto et sale.* Dioscoridi cum sale et aceto potum pituitam per alvum detrahit « cum melle in ecligmate faciles exscreationes facit. Dal. — *Cum aceto.* Cum melle, Dioscor. loc. cit. Cum vino Marc. Emp. cap. xvii. Hard.

5. *Sanguinem concr. non pati*, etc. Dioscor. loc. cit. Καταπλασθὲν μετ' ὄξους αἵματος θρόμβους διαλύει. H.

6. *Item stomachi et ventris vitia.* Quoniam cum sale et aceto potum, vim habet pituitam per alvum detrahendi, inquit Dioscorid. loco citato. Hard.

7. *Lateralis dolor sit* (sic prius legebatur). E flatu melancholico. Dioscorid. Dalec.

8. *Datur et comitialibus*, etc. Scrib. Larg. Comp. med. cap. ii, n. 15 : « Ad recentem comitialem morbum cito proficit : ad veterem tardius : thymi albi X. P. III, ex aceti cyathis tribus, et mellis boni pondo uncia : ut dilutum jejunus bibat per dies XLV. » Hard.

9. *Prodest et orthopnoicis, et anhelationi* (sic olim). Scribe, *anhelatoribus*, puta πνευματίαις. Lib. XXII, c. 34 : « Anhelatoribus et in tussi vetusta cum porro ex aceto datur. » Lib. XXIII, cap. 7 : « Vesicæ semper utilis et anhelatoribus

mulierumque mensibus retardatis : vel si emortui[10] sint in utero partus, decoctum in aqua ad tertias : et viris vero contra inflationes[11] cum melle et aceto ; et si venter turgeat, testesve, aut si vesicæ dolor exigat[12]. E vino tumores et impetus tollit, impositum[13]. Item cum aceto callum[14] et verrucas. Coxendicibus imponitur[15] cum vino : articulariis morbis, et luxatis, tritum ac lanæ inspersum ex oleo. Dant et potionem articularibus morbis trium obo-

ac suspiriosis. » Hoc quoque Pintianus. Gron. — *Prodest.* Dioscor. III, 44, et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 178. Hard.

10. *Vel si emortui s. in ut. partus.* Dioscorid. et Galen. ll. cc. Plin. Valer. IV, 35 : « Emortuos partus extrahit. » Hard.

11. *Contra inflationes cum melle et aceto.* De epithymo hoc Dioscorides. Dal.

12. *Aut si vesicæ dolor exigat.* Urinam ciere thymum produnt Dioscor. et Gal. ll. cc. H.

13. *Impetus tollit impositum.* Humorum fluentium et brevi phlegmonem excitaturorum irruptiones et epiphoras. Dalec. — *Impetus.* Quos Græci ἐπιφορὰς appellant, de quibus XX, 26. Hard.

14. *Item cum aceto callum et verrucas.* Et hæc pariter Dioscor. loc. citat. Hard.

15. *Coxendicibus imponitur et articularibus.* Sic Gelenius. Vossianus : « coxendicibus imponitur cum vino, articularis morbis et luxatis tritum ac lanæ inspersum ex oleo. » Pleraque horum jam in medium dederunt ex Chiffl. non *articularis*, in Andegav. quoque conspicuum, quod revocari flagitat *articulariis*, Pintiano jam notatum. Capite præcedenti : « articularios morbos sedat. » Sic et lib. XXII, 24 : « Item articulario morbo et nervorum infirmitate laborantibus. » Lib. XXV, 5 : « Podagris veteribus, articulariis morbis. » Lib. XXXII, 4 : « Paralysin et articularios morbos sentientibus. » Et his quidem locis salvi etiam vulgati codices. Sed et sic legendum lib. XXII, 13 : « Articulariis morbis et podagris plurimi. » Lib. XXIII, 1 : « Item carbunculis, articulariis morbis. » Et cap. 3 : « Podagris incipientibus, item articulariis morbis. » Et 9 : « Articulariis morbis et collectionibus. » Lib. XXVIII, 9 : « In lepris, elephantiasi, articulariis morbis. » Lib. XXXI, 6 : « In tenesmis articulariisque morbis. » Lib. XXXII, 9 : « Podagris articulariisque morbis utile est oleum. » Omnibus enim his locis præstantissimus liber *articularis*. Denique statim post verba e cap. 21 hujus libri proposita : « Dant et potionem articulariis *bonis* trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti et mellis, in fastidio tritum cum sale. » Sic MSS. Forte, *articulariis novis*. Gron. — *Coxendicibus.* Diosc. loc. citat. Καὶ ἰσχιαδικοῖς μετ' οἴνου καὶ ἀλφίτων ἐπιτεθὲν ἁρμόζει. H.

lorum pondere in tribus aceti et mellis. Et in fastidio, tritum cum sale.

1 XC. Hemerocalles[1] pallidum e viridi et molle folium habet, radice odorata[2] atque bulbosa : quæ cum melle imposita ventri[3], aquas pellit, et sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum[4], mammarumque post partum doloribus illinuntur.

1 XCI. Helenium ab Helena[1], ut diximus, natum, favere creditur formæ : cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu ejus quamdam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt et hi-

XC. 1. *Hemerocalles.* Iisdem fere verbis describitur a Diosc. III, 137: Ἡμεροκαλλὶς φύλλα ἔχει καὶ καυλὸν ὅμοια κρίνῳ, χλωρὰ δὲ ὥσπερ πράσα. « Caulem ac folia lilii habet, porri instar virentia. » Lilium est rubrum miniatum seu Byzantinum Clusii Histor. Rar. plant. II, p. 131. Est et in horto Eystettensi, ibi Hemerocallis Chalcedonica appellata. Vidimus in horto Regio. Hard. — Ἡμεροκαλλὶς Dioscor. loc. cit. auctore Sprengelio, est *Lilium Martagon*, quod aliis idem est atque hyacinthus Veterum. Cf. ad hujus libri c. 38 fin. Anguillar. p. 231. Ἡμεροκαλλὲς vero Theophrast. Hist. VI, 1, est *Pancratium maritimum* (*Hexand. monogyn.* gen. 781 Pers. *Narciss.* Juss.). Ed.

2. *Radice odorata.* Εὐμεγέθη, magna. Plinius legit εὐώδη, odorata. Dalec.

3. *Quæ cum melle imposita ventri.* Cum melle lana subdita in pesso adhiberi Diosc. præcipit, loc. cit. Ῥίζα λεία πεθεῖσα, καὶ σὺν μέλιτι ἐν ἐρίῳ προστεθεῖσα, πεσσός ἐστιν ὑδραγωγὸς καὶ αἱμαγωγός. Hard.

4. *Folia epiphoris oculorum.* Dioscor. l. c. Hard.

XCI. 1. *Helenium ab Hel. ut diximus, natum.* Conf. huj. lib. c. 33. Τὸ ἑλένιον, de quo Hippocrat. Nat. mulier. 572; Diosc. I, 27, auctore Sprengelio, est *Inula Helenium* (*Syngenes. superfl.* gen. 1857 Pers. *corymb.* Juss.); sed ἑλένιον Theophrast. dictum, Hist. VI, 6; Diosc. I, 28, ἑλένιον αἰγύπτιον, est *Teucrium creticum* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1372 Pers. *Labiat.* Juss.), de quo Noster cap. 33 : « Est frutex humi se spargens, dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. » De *nepenthe* vero Homerico magna est quæstio, nec Plinii quidem testimonio dijudicanda; dicit enim a quibusdam helenio hilaritatis effectum attribui, eumque quem habuerit nepenthes Homericum; sed de nepenthe ipso nihil certi videtur afferre. Vid. Excurs. III ad calcem hujus libri, ubi variæ doctorum opiniones de præclarissimo illo contra tristitiam iramque remedio, tam erudite quam eleganter exponuntur. Ed.

laritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero[2], quo[3] tristitia omnis aboleatur. Est autem[4] succi[5] prædulcis. Prodest et orthopnoicis radix ejus in aqua jejunis pota. Est autem candida intus et dulcis. Bibitur et contra serpentium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare.

XCII. Abrotonum[1] duorum traditur generum, campestre ac montanum: hoc feminam, illud marem intelligi volumus. Amaritudo[2] absinthii in utroque[3]. Siculum laudatissimum, dein Galaticum. Usus et foliis[4], sed major 1

2. *Ab Homero*. Locus est Odyss. Δ, v. 221: Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινεν Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων. Dalec. — Esse vero nepenthes, quam subsequuta ætas buglosson vocavit, nos horraginem, Plutarch. innuit, Symp. quæst. I, 1, p. 614. Nos plane affirmamus, vel eo ducti argumento, quod vis buglosso plane par adscribitur a summis viris, ut dicturi sumus lib. XXV, 40. Nam in vinum dejecta animi voluptates auget, atque ex ea re vocatur et εὐφρόσυνον. Hard. — *Nepenthes*, etc. Barchusen. *Hist. Medicinæ*, fin. nepenthes Homericum nihil aliud quam ipsum opium esse ait; quod in oratione de hac re habita probandum suscepit. Item opium esse judicat Sprengel. ad Odyss. l. sup. laud. Hist. Rei herb. I, 25. Cf. etiam de Nepenthe Homerico Exc. III ad calc. huj. lib. Ed.

3. *Quo*: Gron. et Al. *quod*. Ed.

4. *Est autem*. Helenium scilicet. Quare et nectaream appellavere alii, et ex ea vinum nectarites concinnatum olim, ut Plinius superius adnotavit, XIV, 19. Hard.

5. *Succi prædulcis*. Hoc falsum, si de inula Plinius scribit. Suspicor Plinium aut libertum ejus scribam, reddere voluisse quod Dioscorides ait, Helenium passo conditum stomacho utile esse, ac salgamarios radicem parum siccatam, decoctam, refrigeratam, in sapam conjectam recondere. Inulas in horto Columella vocat *tristes*, id est, ingratas, et insuaves. Horat. Sat. VI, « inulas ego primus amaras, etc. » Dal.

XCII. 1. *Abrotonum*. Schol. Nic. in Ther. pag. 9: Τοῦ ἀβροτόνου δύο γένη εἰσί· τὸ μὲν κηπεύσιμον, τὸ δὲ ὀρεινόν. Diosc. III, 29, duo genera pariter agnoscit, marem, feminamque: illud Galaticum, istud vero Siculum. Hard. — Mas, *Artemisia Abrotanum*; femina, *Santolina Chamæcyparissus*. Conf. sup. c. 34. Ed.

2. *Amaritudo*. Feminæ quidem hanc inesse prodidit Dioscor. loc. cit. Hard.

3. *In utroque*. In femina candorem foliorum cum seriphio Dioscorides comparat: in mare ramorum gracilitatem cum absinthio. Dalec.

4. *Usus et foliis*. Dioscor. loc.

semini ad excalfaciendum : ideo nervis utile, tussi, orthopnœæ[5], convulsis, ruptis, lumbis, urinæ angustiis. Datur bibendum manualibus[6] fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur et semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest[7] et vulvæ. Concoquit[8] panos cum farina hordeacea, et oculorum inflammationibus illinitur, cum cotoneo malo cocto. Serpentes[9]
1 fugat. Contra ictus earum bibitur cum vino, illiniturque. Efficacissimum contra ea, quorum veneno tremores et frigus accidunt, ut scorpionum et phalangiorum; et contra venena alia pota prodest, et quoquo modo[10] algentibus, et ad extrahenda ea, quæ inhærent corporibus. Pellit et interaneorum[11] mala. Ramo ejus, si subjiciatur pulvino, Venerem stimulari aiunt : efficacissimamque esse herbam contra omnia veneficia, quibus coitus inhibeatur.

1 XCIII. (XXII.) Leucanthemum[1] suspiriosis medetur, duabus partibus aceti permixtum. Sampsuchum sive amaracum[2], in Cypro[3] laudatissimum et odoratissimum, scorpionibus adversatur, ex aceto ac sale illitum. Menstruis quoque multum confert[4] impositum. Minor est eidem

cit. et Galenus de Fac. simpl. med. VI, 1, p. 145. HARD.

5. *Orthopnœæ*. His quoque morbis reliquis mederi abrotonum Dioscorid. admonet loc. cit. H.

6. *Manualibus*. Qui manum impleant. HARD.

7. *Prodest*. Mensibus commorantibus, ἐμμήνων ἐπισχέσει, Diosc. loc. cit. HARD.

8. *Concoquit*. Dioscor. loc. citat. et Galen. totidem verbis de Fac. simpl. med. VI, p. 146. HARD.

9. *Serpentes*. De serpentibus, phalangiis ac venenis eadem tradit Dioscor. loc. cit. post Nicandrum in Ther. p. 7. HARD.

10. *Et quoquo modo algentibus*. Etiam periodicis febrium rigoribus, inquit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 145. HARD.

11. *Pellit et interaneorum mala*. Galenus loc. citat. ἕλμινθας ἀναιρεῖ. Item Ælian. Hist. Anim. IX, 33.

XCIII. 1. *Leucanthemum*. De leucanthemo conf. sup. c. 34. ED.

2. *Sampsuchum sive amaracum*. Dioscorid. III, 47, totidem verbis. H. — Conf. cap. 35. ED.

3. *In Cypro laudatissimum*. Et Cyzico. Dioscor. DALEC.

4. *Menstruis quoque multum confert*. In pesso subditum, ἐν προσθέτῳ, Diosc. l. c. HARD.

poto vis. Cohibet et oculorum epiphoras[5] cum polenta. Succus[6] decocti tormina discutit. Et urinis[7], et hydropicis utile. Movet et aridum sternutamenta. Fit ex eo[8] et oleum, quod sampsuchinum vocatur aut amaracinum, ad excalfaciendos molliendosque[9] nervos; et vulvas calfacit. Et folia[10] sugillatis cum melle, et luxatis cum cera prosunt.

XCIV. (XXIII.) Anemonas[1] coronarias tantum diximus: 1
nunc reddemus et medicas. Sunt qui phrenion[2] vocent. Duo[3] ejus genera: silvestris prima, altera in cultis nascens,

5. *Cohibet et oculorum epiphoras.* Diosc. l. c. HARD.

6. *Succus decocti*, etc. Dioscorid. loc. citat. HARD.

7. *Et urinis et hydropicis.* Diosc. loc. cit. HARD.

8. *Fit ex eo et oleum.* Seorsim ac diversis capitibus de amaracino oleo, et sampsuchino Dioscorides egit: ac de isto quidem, cap. 58, et de illo, capite 68, libri primi: non quod amaracum a sampsucho differre velit; sed quod unguenta ea concinnandi modos tradat geminos: quos ut confectionis genere, sic et appellatione secerni voluit. HARD.

9. *Ad excalfaciendos molliendosque nervos.* Diosc. I, 68. HARD.

10. *Et folia.* Hæc totidem fere verbis Diosc. III, 47. HARD.

XCIV. 1. *Anemonas.* Anemonem Ovid. Metam. X, 732, *Adonidis florem* his verbis appellare videtur: « ... sic fata, cruorem Nectare odorato sparsit, qui tactus ab illo Intumuit; sicut pluvio pellucida cælo Surgere bulla solet, nec plena longior hora Facta mora est, quum flos de sanguine concolor ortus, Qualem quæ lento celant sub cortice granum, Punica ferre solent, brevis est tamen usus in illo. Namque male hærentem, et nimia levitate caducum Excutiunt idem, qui perflant omnia venti. » DALEC. — Anemonem e lacrymis Veneris natam auctor est Bion, I, 66: Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Flos vero quem canit Ovid. Metam. X, 725 sqq. est eodem nomine ipsa *Adonis æstivalis*, e cruore juvenis, quem Venus deperibat. Vid. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 34. De anemone egimus sup. cap. 38. ED.

2. *Sunt qui phrenion.* Φρένιον. Sic sane in Indice. Et MSS. Regg. Th. Ch. *fremion* habent; vera tamen lectio φαίνιον videtur. Nam Theocriti Schol. ad Idyll. E, vers. 92: Σωσίβιος, inquit, τὰς ἀνεμώνας παρὰ Λάκωσι φαινίδας καλεῖσθαί φησι. A splendore fortassis et coloris venustate, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι. HARD. — *Phrenion.* Gron. et Al. *phenion.* Vet. ap. Dal. *phœnion.* ED.

3. *Duo.* Eadem leges pariter ap. Diosc. II, p. 207: Ἀνεμώνη διττή· ἡ μὲν ἀγρία, ἡ δὲ ἥμερος. Recentiores herbarii centum amplius genera norunt, ut diximus cap. 38. H. — Immo trecentæ et amplius *Anemones hortensis* varietates in hortis

utraque sabulosis. Hujus[4] plures species. Aut enim phœniceum florem habet, quæ copiosissima est : aut purpureum, aut lacteum. Harum trium folia apio similia[5] sunt. Nec temere semipedem altitudine excedunt, cacumine
2 asparagi[6]. Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante : unde et nomen accepere[7]. Silvestri amplitudo major[8], latioribusque foliis, flore phœniceo. Hanc[9], errore ducti, argemonem[10] putant multi : alii rursus papaver, quod rhœan appellavimus. Sed distinctio magna[11], quod utraque hæc postea floret. Nec aut succum illarum anemonæ

coluntur, suis quæque nominibus distinctæ. Ed.

4. *Hujus*. Sativæ scilicet, Diosc. l. c. καὶ τῆς ἡμέρου ἡ μέν τις φοινικᾶ φέρει τὰ ἄνθη, ἡ γαλακτίζοντα, ἡ πορφυρᾶ. H. — Ἀνεμώνη ἥμερος, seu sativa, est *Anemone hortensis*; ἀγρία, seu silvestris, est *Anem. apennina* (*Polyand. polyg.* gen. 1356 Pers. *Ranuncul.* Juss.); ἀνεμώνη λειμωνία Theophr. VI, 7, VII, 8, de qua Noster cap. 38, est *Anemone nemorosa*. Conf. Sprengel. Histor. Rei herbar. t. I, pag. 94 et 177. Ed.

5. *Harum trium folia apio similia*. Coriandro, quod eodem ferme recidit, Diosc. loc. cit. et Oribasius, lib. XI, pag. 190. Sed sunt tamen apio, quam coriandro propiora. Hard.

6. *Cacumine asparagi*. Nec calyces habent anemonæ, nec capita, vascula : sed cacumen instar asparagorum est. Οὔτε κωδίαν ἔχουσιν, ἀλλ' οἱονεὶ ἀσπαράγου ἄκρον. Diosc. loc. citat. Vide iconem anemones primæ apud Dodon. p. 431. H.

7. *Flos nunquam se aperit, nisi vento spirante : unde et nomen accepit.* (sic prius). Voss. *accepere*. Nempe anemonæ, quarum de pluribus generibus loquutus est. Gronov. — *Flos*. At nostræ etiam tranquillo sese aperiunt. Verius forsan nomen iis inditum, quod facile flos vento decutitur. Hesychius : Ἀνεμώνη... πᾶν φυτὸν ταχέως ὑπὸ ἀνέμων φθειρόμενον. Hard.

8. *Silvestri amplitudo major*. Dioscor. hæc totidem verbis, lib. II, cap. 207. Hard.

9. *Hanc*. Totidem verbis Diosc. et Orib. ll. cc. Hard.

10. *Argemonem*. Hanc depictam vide apud Lobelium in Obss. p. 144. Est et in horto Regio. Similis fere papaveri rhœadi. Cæteras ejus notas disce a Diosc. II, 208, Plinioque ipso, XXV, 56. Hard. — *Papaver Argemone* et mox *Pap. Rhœas* (*Polyand. monog.* gen. 1255 Pers. *Papaver.* Juss.), de quo jam Noster egit lib. XIX, cap. 53. Ed.

11. *Sed dist. magna*. Eadem discrimina afferunt auctores mox appellati. Quod et argemone, et rhœas papaver serius florent : nec croceum, ut argemone, dum caulis conciditur : nec candidum, ut papaver, succum reddit, etc. Hard.

reddunt, aut calyces habent, nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ[12] capitis doloribus et inflammationibus, vulvis mulierum, lacti quoque. Et menstrua cient[13] cum ptisana sumptæ, aut vellere appositæ. Radix comman- 3
ducata pituitam trahit[14], dentes sanat : decocta oculorum epiphoras[15] et cicatrices. Magi multum quidem iis tribuere[16], quamprimum aspiciatur eo anno tolli jubentes; dicique, colligi eam tertianis et quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo, et in umbra asservari, ita quum opus sit adalligari. Quæ ex his phœniceum florem habet, radice contrita, cuicumque animalium imposita, hulcus facit septica[17] vi. Et ideo expurgandis[18] hulceribus adhibetur.

XCV. (XXIV.) OEnanthe[1] herba nascitur in petris, folio 1
pastinacæ, radice magna, numerosa[2]. Caulis ejus et folia

12. *Prosunt anemonæ*, etc. Radicis succo naribus infuso valere Dioscorides ait loc. cit. ad purgandum caput : folia cum ptisana decocta, et in cibo sumpta, fecunditatem lactis præbere. Habet hæc etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 157. HARD.

13. *Et menstrua cient*, etc. Dioscor. l. c. HARD.

14. *Radix commanducata pituitam trahit*, etc. Diosc. et Gal. ll. cc. H.

15. *Decocta oculorum epiphoras*. Adde duo verba, *et cicatrices*, ex vetusto exemplari : « Decocta oculorum epiphoras et cicatrices. » PINT. — *Decocta*. Decocta in passo, ἐν γλυκεῖ Diosc. loc. cit. De cicatricibus Galen. loc. cit. οὐλὰς λεπτύνει. Has voculas, *et cicatrices*, ex MSS. addidimus. HARD.

16. *Magi multum quidem iis tribuere*. Notant in margine *quidam*, ut et in Academico est : sed Vossianus *multum quiddam*. Sic lib. XXII, cap. 2 : « immensum quiddam et hinc sumpsere. » GROX.

17. *Septica*. Σηπτικὴ δύναμις, vis putrefaciendi. Cels. VII, 21 : « Medicamenta, quæ sic exedunt, ne erodant, σηπτικὰ Græci vocant. » H.

18. *Et ideo expurgandis hulceribus*. Gal. loc. cit. HARD.

XCV. 1. *OEnanthe*. Diosc. III, c. 135 : Οἰνάνθη... τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὥσπερ σταφυλῖνος, etc. De forma œnanthes ac viribus ejusdem, paria prorsus cum Plinio tradit. Radicem ad stranguriam adhibet Apuleius cap. 54, tit. 1. HARD. — OEnanthe sic dicta, vel quod cum vite floret, vel quod ejus flos odore et colore florem vitis æmulatur : servat nomen. *OEnanthe pimpinellifolia* (*Pentand. digyn.* gen. 704 Pers. *Umbell.* Juss.). ED.

2. *Numerosa*. Dioscoridi radix non est numerosa, sed in nume-

cum melle ac vino nigro pota, facilitatem pariendi præstant, secundasque purgant. Tussim e melle [3] tollunt: urinam cient. Radix et vesicæ vitiis medetur [4].

1 XCVI. (xxv.) Heliochrysum [1], quod alii chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos, folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum, aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui numquam marcescunt: qua de causa Deos coronant illo [2], quod diligentissime servavit Ptolemæus rex Ægypti. Nascitur in frutectis [3]. Ciet [4] urinas e vino pota, et menses. Duritias et inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur [5]. Contra serpentium ictus [6], et lumborum vitia [7] bibitur. Sanguinem [8] concretum ventris aut vesicæ absumit cum mulso. Folia ejus [9] trita

rosa et rotunda capitula extuberat. Alia est œnanthe coronaria Theophrast. supra memorata, cap. 11 hujus libri, flore albo, racemoso, labruscæ simili. Observandum œnanthen significare nunc herbam hic descriptam: nunc coronarium florem modo memoratum, quem nostrum lilium convallium esse puto: nunc labruscæ florem. DAL.

3. *Tussim e melle tollunt.* Mulso, Diosc. DAL.

4. *Vesicæ vitiis medetur.* Stranguriæ, Diosc. DAL.

XCVI. 1. *Heliochrysum.* Dioscorid. iisdem fere verbis, IV, 57: Ἑλίχρυσον, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἀμάραντον καλοῦσιν, ᾧ καὶ τὰ εἴδωλα στεφανοῦσι· ῥαβδίον λευκὸν, χλωρόν... φύλλα στενὰ ἐκ διαστημάτων ἔχον πρὸς τὰ τοῦ ἀβροτόνου· κόμην κυκλοτερῆ, χρυσοφανῆ, σκιάδιον περιφερὲς, ὥσπερ κορύμβους ξηρούς, etc. H. — *Heliochrysum.* Est *Gnaphalium Stœchas; immortelle.* Cf. cap. 24 et 38. ED.

2. *Deos coronant illo.* Hoc fit etiam hodie a rusticis nostris. DAL.

3. *Nascitur in frutectis.* Dioscor. loc. cit. φύεται δὲ ἐν τραχέσι καὶ χαραδρώδεσι τόποις, « in asperis et salebrosis. » Interpres Oribasii, XI, pag. 196: « in asperis et aquosis convallibus. HARD.

4. *Ciet urinas e vino pota.* Diosc. loc. cit. HARD.

5. *Ambustis cum melle imponitur.* Ex Theophrasto, Histor. IX, 21: Χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τὰ πυρίκαυστα, κατακαύσαντες, καὶ μίξαντες μέλιτι. DALEC.

6. *Contra serpentium ictus.* Theophrast. loc. cit. Χρῶνται δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ δακετὰ ἐν οἴνῳ. « Usus illius ad serpentium morsus e vino. » Diosc. quoque loc. cit. HARD.

7. *Et lumborum vitia.* Diosc. loc. cit. HARD.

8. *Sanguinem concretum.* Hæc rursus iisdem verbis Dioscorid. loco citato. HARD.

9. *Folia ejus trita*, etc. Gronov. et Al. ante Hard. «folia ejus trium obolorum.» ED.

trium obolorum pondere sistunt profluvia[10] mulierum in vino albo. Vestes tuetur odore[11] non ineleganti.

XCVII. (xxvi.) Hyacinthus[1] in Gallia maxime[2] provenit. Hoc ibi fuco hysginum tingunt[3]. Radix[4] est bulbacea, 1

10. *Sistunt profluvia mulierum in vino albo.* Dioscor. loc. citat ἴσχει δὲ καὶ καταῤῥοῦν ὅσον τριώβολον νήστει δοθεῖσα ἐν κράματι οἴνου λευκοῦ. « Sistit et destillationes trium obolorum pondere jejunis potui data in vino albo diluto. » Alios sequutus auctores Plinius videtur, aut καταῤῥοῦν perperam pro mulierum fluxu accepisse, quum ea vox destillationem pituitæ, et catarrhum significet. Hard.

11. *Vestes tuetur odore.* Vestibus interponi ait Dioscor. loc. cit. ut eas a teredinum injuriis tueatur. H. — Et *Gnaphalio Stœchadi* folia sunt suaveolentia. Ed.

XCVII. 1. *Hyacinthus.* Hyacinthus iste, vacciniumve gallicum, quo hysginum vel purpura inficitur, gladiolus est, et hyacinthus, ut verbis Columellæ utar, IX, 4, cælestis nominis, hoc est, qui et iris vocatur, ut ex Palladio liquet, I, 37; nec tamen iris est, de qua diximus, c. 19, quæ radix medicinæ tantum et unguentis nascitur, non tingendis lanis : sed quam Galli vocant, quasi gladiolum, *du glaieul.* Ita Anguillara part. IX, pag. 153, quos alii deinde sequuti sunt. Decepti vero errore omnes, qui nihil irin ab hyacintho differre censent. Hyacinthi porro gallici tractationem Plinius nunc attingit obiter, ubi de vulgari tantum hyacintho agendum ex proposito videbatur : quod, ut ipse admonuit, XX, 45, sæpe contexenda sunt ea quæ sunt ex eodem nomine pendentia. H. — *Hyacinthus.* Nobis est *Gladiolus communis* (*Triand. monog.* gen. 101 Pers. *Irid.* Juss.). Conf. lib. XVI, cap. 31, et huj. lib. cap. 38. Ed.

2. *Maxime provenit.* Gronov. et Al. ante Hard. *eximie.* Ed.

3. *Hoc ibi fuc. hysginum tingunt.* Hysginum porro colos est affinis coccineo. Parmensis editio, cæteræque ante Hermolaum, atque adeo libri omnes manu exarati, Regg. Colb. Ch. Th. « Hoc ibi loco hysginum tingunt. » Reposuit Hermolaus, « hoc ibi pro cocco hysginum tingitur. » Nos certiore conjectura, « hoc ibi fuco hysginum tingunt. » Sic roseo fuco purpuram Catullus dixit in Argon. H. — Recte Harduinus; sed jam pridem locum sic emendatum dederat Gron. Conf. ad cap. 36 hujus lib. Ed.

4. *Radix.* Hyacinthi nimirum alterius, seu vulgaris, atque Italici, ut diximus XVI, 31, mancipiis sati. Dioscorides Plinio suffragatur IV, 63 : Ὑάκινθος φύλλα ἔχει ὅμοια βολβῷ... ῥίζαν καὶ αὐτὴν ἐμφερῆ βολβῷ. Et Galen de Fac. simpl. med. VIII, p. 237 : Ὑακίνθου ἡ μὲν ῥίζα βολβοειδής. Hard. — Ὑάκινθος Dioscorid. IV, 63, Sprengelio videtur esse *Narcissus orientalis* (*Hexand. monogyn.* gen. 780 Pers. *Narciss.* Juss.); duas species diversas eodem nomine Plinius sine dubio comprehendit. Ed.

mangonicis[5] venalitiis pulchre nota : quæ e vino dulci illita[6], pubertatem coercet, et non patitur erumpere. Torminibus et araneorum[7] morsibus resistit. Urinam impellit. Contra serpentes et scorpiones[8], morbumque[9] regium, semen ejus cum abrotono datur.

1 XCVIII. Lychnis[1] quoque flammea illa adversus serpentes, scorpiones, crabrones, similiaque, bibitur e vino semine trito. Silvestris eadem stomacho inutilis. Alvum[2] solvit. Ad detrahendam bilem efficacissima[3] duabus drachmis. Scorpionibus[4] adeo contraria, ut omnino visa ea torpescant. Radicem ejus Asiani boliten vocant : qua alligata oculo, albugines tolli dicuntur.

1 XCIX. (XXVII.) Et vincapervinca, sive chamædaphne[1], arida tusa hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere, sparsa vino, tumores siccat. Auribus succo medetur. Alvinis[2] imposita multum prodesse dicitur.

5. *Mangonicis*. Ita MSS. omnes. Venalitii sunt venditores teste Nonio, cap. 2, num. 919, testimonio ipsius Ciceronis in eam rem adducto. Mangonici venditores erant, negotiatores mancipiorum, qui pueros puellasque, quo facilius vendi possent, artificio quodam componere, atque horum ætatem tegere pubertate coercita solebant, ut vendibiliores essent. Hard.

6. *Quæ e vino dulci illita* Diosc. IV, 63, de radice hyacinthi : Ἥ τις σὺν οἴνῳ καταπλασθεῖσα λευκῷ (vel γλυκεῖ) ἐπὶ παίδων, ἀνήβους τηρεῖν πεπίστευται. Galen. loc. cit. ἐν οἴνῳ tantum. Hard.

7. *Araneorum*. Phalangiorum. Dioscor. φαλαγγιοδήκτοις ὠφελεῖ. H.

8. *Contra serpentes et scorpiones*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

9. *Morbumque*. Diosc. et Galen. abrotonum non adsciscunt : sed id solum, ἰκτερικοῖς δίδοται σὺν οἴνῳ. H.

XCVIII. 1. *Lychnis*. De qua c. 10. Habet eadem Dioscorid. III, 114. H. — Nobis est *Agrostemma coronaria*. Ed.

2. *Alvum*. Dioscorid. III, 115.

3. *Ad detrahendam bilem efficacissima*. Per alvum scilicet, κατὰ κοιλίαν. Diosc. l. c. Hard.

4. *Scorpionibus*. Dioscor. loc. cit. post Nicandrum in Ther. pag. 64, cujus et Schol. vide p. 41. Hard.

XCIX. 1. *Chamædaphne*. Vincapervincam nos quidem apud Dioscoridem etiam daphnoides vocari legimus, sed non chamædaphnen. Fallitur hic Plinius. Dal.

2. *Alvinis*. Quibus videlicet alvus est fluida. Hard.

C. Rusci radix decocta[1], bibitur alternis diebus in calculorum valetudine, et tortuosiore[2] urina, vel cruenta. Radicem pridie erui oportet, postero mane decoqui: ex eo[3] sextarium vini cyathis duobus misceri. Sunt qui et crudam radicem tritam ex aqua bibant: et in totum ad virilia[4], cauliculis ejus ex aceto[5] tritis, nihil utilius putant. 1

CI. Batis[1] quoque alvum mollit[2]. Illinitur podagricis cruda et contusa[3]. Acinon[4] et coronarum causa et ciborum Ægyptii serunt: eademque erat, quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset, et admodum odorata. Ciet menses et urinas[5]. 1

CII. (XXVIII.) Colocasia[1] Glaucias acria corporis leniri putavit, et stomachum juvari. 1

CIII. (XXIX.) Anthalii[1], quod Ægyptii edunt, nullum alium reperi usum. Sed est herba anthyllion[2], quam alii 1

C. 1. *Rusci radix dec.* Hoc iterum Plinius libro seq. 83, ubi de oxymyrsine, quæ nihil a rusco differt. Hard. — *Ruscus aculeatus.* Ed.

2. *Tortuosiore.* Hoc est, ut ipsemet interpretatur, lib. XXIII, 83, difficili urinæ, præcipue crassæ: hoc est, turbidiori, atque adeo hominem torquenti, dum veluti tortuosa exit. Dioscorid. IV, 146, simpliciter στραγγουρίαν dixit. H.

3. *Ex eo.* Gronov. et Al. ante Hard. *et ex ea.* Ed.

4. *Ad virilia.* Virilium morbos, præsertim urinæ difficultates, et calculos. Dal.

5. *Ejus ex aceto.* Gronov. et Al. ante Harduin. « ejus in vino et aceto. » Ed.

CI. 1. *Batis.* Hæc rursum dicentur lib. XXVI, cap. 50. Hard.

2. *Alvum mollit.* Immo potius urinam ciet. Dal.

3. *Cruda et contusa.* Sic e Chiffl. emendav. Hard. Gron. et Al. *tosta et contusa.* Ed.

4. *Acinon.* Dioscorid. III, 50: Ἄκινος, ἢ ἄκονος... πόα στεφανωματική, παραπλησία ὠκίμῳ, δασυτέρα δὲ καὶ εὐώδης, παρ' ἐνίοις δὲ καὶ κηπεύεται. Quid sit Dioscoridis ἄκινος nescire se fatetur Anguillara, part. XII, pag. 206. Videtur esse ocimum silvestre pictum a Dodonæo, pag. 279. H. — *Thymus Acinos* Linn. Ed.

5. *Ciet menses et urinas.* Dioscoridi vero menses et alvum pota, ἵστησι, sistit. Dal.

CII. 1. *Colocasia.* Diosc. II, 128, ad cœliacos, dysentericosque commendat: additque vim habere εὐστόμαχον. H. — *Arum Colocasia.* Ed.

CIII. 1. *Anthalii.* Malinathallæ, Theophrast. lib. IV, cap. 10, de qua supra. Ea est nostris, Thrasi. Dalec. — *Cyperus esculentus.* Conf. cap. 52 hujus libri. Ed.

2. *Sed est herba anthyllion.* Diosc.

anthyllum[3] vocant, duorum generum, foliis[4] et ramis lenticulæ similis, palmi altitudine, sabulosis[5] apricis nascens, subsalsa gustanti. Altera[6] chamæpityi similis, brevior et hirsutior[7], purpurei floris, odore gravis, in saxosis nascens. Prior vulvis[8] aptissima, ex rosaceo ac lacte imposita[9], et vulneribus. Bibitur in stranguria[10], reniumque arenis, tribus drachmis. Altera bibitur in duritia vulvarum[11], et in torminibus, et in comitiali morbo, cum melle et aceto, quatuor drachmis.

1 CIV. (xxx.) Parthenium[1], alii leucanthes, alii amnacum

in Noth. p. 460: Ἀνθυλλίς, οἱ δὲ ἄνθυλλον, οἱ δὲ ἀνθεμίδα, οἱ δὲ λευκάνθεμον. Hard.

3. *Anthyllum*. Gronov. et Al. *anticellion*. Nobis *Cressa cretica* (*Pentand. digyn*. gen. 640 Pers. *Convolvulac*. Juss.). Habitat in Cretæ littoralibus salsis, et apud Tunetanos. Conf. Desfont. Flor. Atlant. tom. I, pag. 220. Ed.

4. *Foliis*. Hæc prior anthyllis descripta a Dioscor. iisdem verbis, III, 153: ἡ μὲν γὰρ φακῷ παραπλήσια φύλλα ἔχει, etc. Delineata a Dodonæo, p. 542. Hard.

5. *Sabulosis*, etc. Dioscor. loco cit. Ἐν ὑφάμμοις τόποις, καὶ εὐηλίοις, γευομένῳ ὑφαλμος. Hard.

6. *Altera*. Sic Dioscor. totidem verbis loc. cit. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VI, p. 157, et interpres Oribasii, f. 190. Est anthyllis chamæpityides minor Lobelii in Obss. pag. 208, scite admodum ibi delineata. Fruticat in aridis arvorum marginibus juxta Montem Pessulanum. Hard. — Nobis est *Ajuga Iva* (*Didynam. Gymnosp*. gen. 1371 Pers. *Labiat*. Juss.). Hanc in Creta invenit Anguillara pag. 237. Conf. et Clus. Rar. Plantar. II, 186. Ed.

7. *Hirsutior*. Densior, δασυτέρα. Diosc. Dalec.

8. *Prior vulvis*. Dioscor. totidem fere verbis, l. c. Hard.

9. *Imposita*. Diosc. in pesso subdita, προστιθέμεναι. Hard.

10. *Bibitur in stranguria renumque doloribus*. Chiffletianus *anseris* pro *doloribus*, unde quidam *hulceribus*, inquit Dalecampius. Vossianus quoque « reniumque anseris tribus drachmis. » Conjicio, *reniumque arenis*. Sic lib. XXII, 21: « Potum id pellit tænias et renium arenas. » Et sequenti: « Lapides renium. » Item, « Calculisque et arenis pellendis, et vesicæ pruritibus. » Lib. XXIII, 3: « Medentur enim arenosæ urinæ. » Lib. XXV, 13: « extrahere renibus arenam. » Semper autem codex optimus *renium* pro *renum*: plerumque et alii. Gron. — *Bibitur*. Dioscor. l. c. sed quatuor drachmis bibi jubet. Hard.

11. *Altera bibitur in duritia vulvarum*. Dioscor. et Galen. ll. cc. H.

CIV. 1. *Parthenium*. Posterior

vocant. Celsus apud nos[2], perdicium et muralem[3]. Nascitur in hortorum sepibus, flore albo[4], odore[5] mali, sapore amaro. Ad[6] insidendum, decoctum in duritia vulvarum, et inflammationibus. Sicca[7] cum melle, et aceto imposita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines utilis, et calculosis[8]. Illinitur et sacro igni[9]: item strumis, cum axungia inveterata[10]. Magi contra tertianas sinistra manu

ætas matricariam appellavit, *matricaire*. Delineatur a Dodonæo, p. 35; a Matthiolo in lib. III Diosc. p. 907. — *Amnacum*. Sic MSS. omnes, etiam in Indice: non ut editi, *tamnacum*. Quanquam verius utrobique forsan, *amaracum*. Nam Diosc. III, 155: Παρθένιον, οἱ δὲ ἀμάρακον, οἱ δὲ λευκάνθεμον. Sic etiam interpres Oribasii, lib. XII, 210. H. — *Leucanthes, alii amnacum*. Gronov. et libb. ante Hard. editi, « leucanthen, alii tamnacum. » Ed.

2. *Celsus apud nos*. Perdicium, sive muralium, etiam parthenium vocari, cum Celso Diosc. testatur. Verum parthenium quod hic describitur, et amaracum, sive leucanthemum nominari Plinius ait, nusquam perdicii, vel muralii nomen habet. Dal. — *Celsus*. Lib. II, 33: « Herba muralis, inquit (parthenium, vel perdicium appellant), reprimit ac refrigerat. » Et parthenium istud sane refrigerandi ac reprimendi habere vim insitam, haud obscure Dioscor. innuit, qui erysipelatis et inflammationibus imponi jubet. Quamobrem immerito carpitur hoc loco a Barbaro Dalecampioque Plinius, perinde ac si parthenium istud cum altero cognomine confuderit. Hard. — *Matricaria Parthenium* Linn. de qua alio loco dictum. Ed.

3. *Et muralem*. Sic MSS. Reg. et Ch. non *muralium*. Ita etiam Cels. l. c. Hard.

4. *Flore albo*. Diosc. ἄνθη λευκὰ κύκλῳ. Et vero a candore floris λευκανθὲς quoque ei nomen inditum fuit. Hard.

5. *Odore mali*. Ita lib. omnes. An *odore malo?* Nam Diosc. loc. citat. ὀσμῇ ὑπόβρομον, Oribasii interpres, XII, fol. 210, *odore subviroso*. H. — Vet. apud Dal. *malo*. Ed.

6. *Ad*. Ad insidendum valet decoctum, in vulvarum duritiis et inflammationibus: Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῆς ἐγκάθισμα ὑςέρας ἐσκληρυμένης καὶ φλεγμαινούσης ἐςίν. Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *Sicca*. Ita libri omnes. Sed Dioscoridem unum si audiamus, *pota* legendum, non *imposita*: Δύναται δὲ ξηρὰ σὺν ὀξυμέλιτι, ἢ σὺν ἁλσὶ ποθεῖσα... φλέγμα καὶ χολὴν ἄγειν κάτω. Diosc. l. c. Hard.

8. *Et calculosis*. Dioscorid. loc. cit. Hard.

9. *Illinitur et sacro igni*. Diosc. loc. cit. Hard.

10. *Cum axungia inveterata*. Inflammationibus cum flore Dioscor. Plinius legit, pro σὺν τοῖς ἄνθεσι, σὺν ςέασι. Dal.

1 evelli eam jubent, dicique cujus causa vellatur, nec respicere. Dein ejus folium ægri linguæ subjicere, ut mox in cyatho aquæ devoretur.

1 CV. (XXXI.) Trychno[1], quam quidam strychnon scripsere, utinam nec coronarii in Ægypto[2] uterentur, quos invitat florum[3] similitudo, in duobus ejus generibus. Quorum[4] alterum, cui acini coccinei, granosi folliculi, halicacabum vocant, alii callion. Nostri autem vesicariam[5], quoniam vesicæ et calculis prosit. Frutex est surculosus verius, quam herba : folliculis magnis, latisque, et tur-

CV. 1. *Trychno.* Ita Gal. de Fac. simpl. med. VIII, p. 237 : Τρύχνον, ἔνιοι δὲ μετὰ τοῦ σίγμα ϛρύχνον ὀνομάζουσιν. Solanum Latini vocant, teste Plinio, XXVII, 108, ex Celso. Hortense hoc prius a Dodonæo pingitur, pag. 451. Oribasio in MSS. cod. II : Τρύχνον τὸ ἐδώδιμον, ἐν τοῖς κήποις φυόμενον. Cælio Aureliano, II, 7, *uva lupina.* Hard. — Gronov. et Al. permutatis nominibus, « strychno quam quidem trychnon. » Στρύχνος κηπαῖος Dioscor. lib. IV, cap. 72, est nobis *Solanum nigrum* (*Pentand. monogyn.* gen. 506 Pers. *Solan.* Juss.), cujus varietates orientales in Ægypto comedebantur. Ed.

2. *Coronarii in Ægypto.* Solo fructu halicacabi coronarios uti, et cum coronis uti, et cum coronis intorquere, non autem hortensis utriusque vel folio, vel flore, vel fructu, Dioscorides ait. Dalec. — Alterum certe genus, quod halicacabum dicitur, adhiberi solitum in coronas, auctor est Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 237, post Diosc. IV, 72. Hard.

3. *Florum similitudo.* MSS. Regg. Colbert. Chiffl. *ederæ foliorum*, verius. Hard.

4. *Quorum alterum, cui acini coccinei*, etc. Secundum hoc solani genus, πυῤῥὸν ἔχον τὸν καρπὸν, ἐοικότα ῥαγὶ ϛαφύλης κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, inquit Galenus loco cit. Theophr. Hist. IX, 12, καρπὸν dixit ἐρυθρότερον κόκκου. Dioscorid. IV, 72 : Ἔϛι δὲ καὶ ἕτερον ϛρύχνον, ὃ ἁλικάκαβον καλοῦσιν, etc. Et in Nothis : ἁλικάκαβον, οἱ δὲ καλλιάδα. Cratevas apud Diosc. IV, 75, καλίαν vocat. Hard.—*Folliculi.* Brot. « gran. in folliculis. » Ed.

5. *Nostri autem vesicariam, quoniam vesicæ*, etc. Quemadmodum Græci φυσαλίδα vocant, quoniam intra folliculos orbiculatos vesicæ similes fructum, sive grana, includit, καρπὸν ἐν θυλακίοις περιφερέσι ὅμοιον φύσσαις ἔχει. Diosc. loc. cit. Officinæ Mauritanos sequutæ *alkekengi* vocant. H. — *Physalis Alkekengi* (*Pentand. digyn.* gen. 505 Pers. *Solan.* Juss.). Habitat in Italia, etc. calyces fructus sanguinei. Ed.

binatis, grandi intus acino, qui maturescit novembri
mense. Tertio[6] folia sunt ocimi[7], minime diligenter de- 2
monstrando[8], remedia non venena tractantibus : quippe
insaniam facit, parvo quoque succo[9]. Quanquam et græci
auctores in jocum vertere. Drachmæ enim pondere, lusum
pudoris[10] gigni dixerunt, species vanas imaginesque con-
spicuas obversari demonstrantes. Duplicatum hunc mo-
dum, legitimam insaniam facere. Quidquid vero adjiciatur 3
ponderi, repræsentari[11] mortem. Hoc est venenum, quod
innocentissimi auctores simpliciter dorycnion[12] appellavere,
ab eo, quod cuspides in præliis tingerentur illo passim

6. *Tertio*. Tertio solani generi, quod Græci θρύον vocant. Dioscor. IV, 74 : Στρύχνον μανικὸν, ὃ ἔνιοι περισσὸν, οἱ δὲ θρύον ἐκάλεσαν. Τούτου τὸ μὲν φύλλον παραπλήσιόν ἐστιν εὐζώμῳ, etc. Solanum lethale Dodonæi, pag. 453. Italis *belladonna*. Hard.

7. *Ocimi*. Εὐζώμου, non ὠκύμου, erucæ, Dioscorid. lib. IV, cap. 74. Dalec.

8. *Demonstranda remedia, non venena tractanti* (sic lib. ante Hard. editi). Chiffl. *tractantibus*. Subscribit Vossianus ; sed habet præterea *demonstrando*, ut referatur ad τὸ *tertio*, quod multo commodius. Confirmat utrumque liber Academiæ. Gron.

9. *Succo*. De radice videlicet. Dioscorid. Dalec.

10. *Lusum pudoris*, etc. Nam qui drachmæ pondere sumunt, inter dormiendum cum formosis puellis viri, cum pulchris adolescentibus feminæ, rem habere exercereque se Venerem somniant. Theophrastus habet, οὕτως ὥστε παίζειν, καὶ δοκεῖν ἑαυτῷ κάλλιστον εἶναι, « ut lasciviat qui sumpsit, et sibi videatur formosissimus. » Vide Lacunam in Diosc. cap. de Solano. Dalec. — *Lusum*. Hoc verborum ambitu vanas imagines notat, quibus exercere se Venerem somniant ii qui drachmæ pondere solanum lethale biberint. Tamen in MSS. vox *pudoris* abest. Hard.

11. *Repræsentari*. Galen. de Fac. simpl. med. VI, pag. 169, et VIII, pag. 237, si quatuor drachmæ bibantur. Hard.

12. *Dorycnion appellavere*. Sic Apuleius cap. 22 : « Alii strychnon manicon, alii dorycnion, alii cacabon, Itali Apollinarem vocant. » Dioscor. quoque in Alexiph. in præf. p. 401, et cap. 6 : Στρύχνον μανικὸν, ὃ καὶ δορύκνιον καλοῦσιν. Galen. denique κατὰ τόπ. X, 3, p. 637 : Στρύχνου, οἱ δὲ δορυκνίου ῥίζης. Græcis δόρυ cuspis est et lancea. Hard. — Στρύχνος μανικὸς Dioscor. loc. sup. laud. nobis est, auctore Sprengelio, *Solanum insanum*. De quo etiam Theophrastus meminit Hist. Plantarum lib. XI, cap. 12. Conf. Histor. Rei herbar. tom. I, in Dioscorid. Ed.

nascente[13]. Qui parcius insectabantur[14] manicon[15] cognominavere : qui nequiter occultabant, erythron, aut neurada[16] : ut nonnulli[17], perisson : cavendi causa curiosius
4 dicendum. Quin et alterum genus[18], quod halicacabon vocant, soporiferum est, atque etiam opio[19] velocius ad mortem : ab aliis morion[20], ab aliis moly appellatum. Laudatum vero a Diocle et Evenore, Timaristo quidem etiam carmine, mira oblivione innocentiæ[21] : quippe præsenta-

13. *Passim nascente.* Immo rarissima planta est, et hoc seculo nulli cognita. Dal. — *Solanum insanum* certe in Indiis habitat. Ed.

14. *Qui parcius insectabantur.* Libri hactenus editi, post Hermolaum, « qui parcius spectaverant. » Prius in edit. Parm. *spectabatur.* At in Reg. 2 cod, *inspectabantur;* unde nos extrita litterula, *insectabantur* rescripsimus. Tria fuisse nomina ejus herbæ ait; primum quod innocentissimi scriptores indiderint, dorycnion, qui infamare eam voluere, et quantum in ipsis erat, cavere, ne cui noceret. Alterum, quod ii qui parcius insectabantur, et subesse tamen in ejus usu quiddam periculi admonebant, insaniam videlicet; manicon igitur appellarunt. Postremum est, quod ab iis impositum, qui nequiter occultabant, et virus ejus nosci appellato ejus nomine nolebant : quare erythron illi, aut neurada dixere. H.

15. *Manicon.* Ἀπὸ τῆς μανίας, ab insania furiosa sic dicta, vel ἀπὸ τοῦ μένειν, quod pertinax difficillime curetur : vel ἀπὸ τοῦ μονοῦσθαι, quod ægri solitudinem captent, vel ἀπὸ τοῦ μανοῦ, quod mentem laxet atque remittat. Hadrian. Junius, IV, cap. 7. Dal.

16. *Neurada.* Gron. et Al. *neurida*, et mox, « ne cavendi quidem causa. » Ed.

17. *Ut nonnulli.* Sic Diosc. IV, 74, περισσόν. Sic enim legendum, non πέρσιον. Hard.

18. *Quin et alterum genus, quod halicacabon.* Soporiferum ab halicacabo discernit Dioscor. IV, 73, quanquam et ipsi soporifero halicacabi quoque appellationem inditam fatetur. H. — Στρύχνος ὑπνωτικὸς, vel ὑπνώδης, Dioscorid. et Theophrast. nobis est *Physalis somnifera.* Ed.

19. *Opio.* Diosc. contra loc. cit. vim somnificam habere prodidit, opio mitiorem. Hard.

20. *Morion.* Aliud est morion Theophr. descriptum a Dodonæo, lib. III, cap. 90. Dal.

21. *Mira oblivione innocentiæ, quippe*, etc. Parmensia exemplaria, et nonnulla recentiora, *inducentes*, legunt, non *innocentiæ.* Ego hunc locum sic scribendum reor: « mira oblivione hi. Docentes quippe, etc. » claudicante alias sensu. Pint. — *Mira oblivione*, etc. Mira oblivionis innocentia. Oblivionem enim affert iis qui sumpserunt, sed citra noxam valetudinis. Dalec. — *Mira oblivione innocentiæ.* Dalecampius

neum remedium, ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur[22] halicacabo in vino: exceptionem addidere, ne diutius id fieret: delirationem enim gigni[23]. En demon-

format, « mira oblivionis innocentia: « adferre enim oblivionam iis, qui sumpserunt, sed citra noxiam valetudinis. Pintianus, quia Parmense exemplar *inducentis* pro *innocentiæ*, conjectat: « mira oblivione hi. Docentes quippe. » Nimirum jamjam ab Jo. Andrea usque ad Gelenium, opinor, impressa exemplaria vitiose: « minore oblivionem inducentes. » Sed recte quisquis ille, « mira oblivione innocentiæ: « nam Plinius in Diocle et Evenore, ac Timaristo accusat *oblivionem innocentiæ*, qui tam periculosam herbam laudarint: quemadmodum paullo ante *innocentissimos* vocavit, qui nomine ipso absterruerint ab ejus usu. *Innocentia* medici est non monstrasse, quod majori discrimine adhibeatur, quam toleretur, contra quod adhibetur, malum. Hoc lib. cap. 25: «Quanto innocentior alica? « Lib. XXVIII, 1: « Quis veneficia innocentiora fecit, quam remedia? « Lib. XXIX, 1: « Illa autem, quæ timuit Cato atque providit, innocentiora multo et parva opinatu. » Dein legendum videtur: « quippe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur halicacabo e vino, exceptionem addidere, ne diutius id fieret. » GRON. — Nec aliter Harduin. qui Gronovium ad verbum transcripsit. ED.

22. *Ad dentium mobiles firmandos, si colluerentur*, etc. Prius legebatur: « Si colluerentur: halicacabo uni exceptionem addidere. » Plane contra Dioclis, Evenoris, ac Timaristi sententiam, quos Plinius laudat auctores: ad eam enim medicinam halicacabum adeo non excepere ii, ut in primis potius commendarent; quo nomine carpuntur obiter a Plinio: etsi exceptionem eam, cautionemque adderent, ne diutius in ore id teneretur. In Reg. 2 cod. legitur, *halicacabon vino*. In Colb. 3, *halicacabon vivo*. At Dioscorid. plane rem decidit IV, 73, ubi succum halicacabi decoctum in vino opitulari dentibus ait, si contineatur ore: Ἐναφεψηθεὶς δὲ οἴνῳ καὶ διακρατούμενος, ὀδονταλγίαις ἀρήγει. Ut ex vino Dioscorides, sic ex aceto adhiberi jubet Archigenes apud Galen. κατὰ τόπ. V, pag. 474 et 475. H. — Præerat emendationi Pintianus. ED.

23. *Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda* (sic prius). Pintianus luxatum esse ordinem verborum censet, scribitque « delirationem gigni; neque enim demonstranda. « Voss. et Acad. ignorant τὸ *nec*. Scribe: «delirationem enim gigni. En demonstranda remedia, quorum medicina majoris mali periculum adferat! » Per ironiam quam continuat etiam in sequentibus, etsi vulgo id non appareat. Sic autem volunt scripti: « Commendetur ergo cibis tertium genus, licet: præferatur hortensis saporibus: et nil sit corporis malorum, cui non salutarem strychnon Xenocrates prædicet! « Alia etiam ex Chiffl. annotarunt: *commendetur*

monstranda remedia, quorum medicina, majoris mali pe-
5 riculum afferat. Commendatur ergo in cibis [24] tertium genus; licet præferatur hortensium saporibus. Et nihil esse corporis malorum, cui non salutare sit strychnos, Xenocrates prædicat. Non tamen auxilia eorum tanti sunt, ut vel profutura de iis commemorare fas putem, præsertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicacabi radicem bibunt, qui sunt vaticinandi callentes [25], quod furere ad
6 confirmandas superstitiones aspici se volunt. Remedio est (id enim libentius retulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud præteribo, aspidum naturæ halicacabum in tantum adversam, ut radice ejus propius admota soporetur illa sopore enecans vis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

1 CVI. (xxxii.) Corchorum [1] Alexandrini cibi herba est, convolutis foliis ad similitudinem mori, præcordiis, ut ferunt, utilis, alopeciisque, et lentigini. Boum quoque

primi prodimus ex Voss. et Academico. *Hortensis saporibus* fecimus ex more Plinii: quod si meminisset Pintianus, temperasset ex apographo suo laudare *hortensium*. Illud, «cui non salutare strychnos,» si quis tenere malit, quia et Chiffl. et Voss. affirmant, instar illius, de quo etiam supra, «Triste lupus stabulis,» possis tentare: «et nihil esse corporis malorum, cui non salutare strychnos, Xenocrates prædicet.» Gron.

24. *Commendatur ergo in cibis.* Gronov. et Al. *commendatur et in cibis.* Ed.

25. *Qui sunt vaticinandi callentes* (Chiffl. *gallantes*). Qui volebant aspici furere *gallantes* et vaticinari, quasi ab alicujus numinis inspiratione immisso furore, quia id pertinebat ad confirmandas religiones, radicem halicacabi solebant bibere, ut ἔκςασιν inde conciperent et numine repleri viderentur. *Gallantes* de Gallis Matris Idææ vel Deæ Syriæ sacerdotibus, ut *Bacchantes* de Bacchis. Salm.

CVI. 1. *Corchorum.* Corchoron appellant Cratevas, Theophrastus et Nicander, quam Dioscorides anagallidem, inquit Anguillara part. V, p. 92. Ἀναγαλλὶς gemina apud Dioscor. II, 209. Pingitur a Dodonæo, pag. 32. Folia esse ad similitudinem ocimi scribit Theophrast. Histor. VII, 7, sed mori dixeris, an ocimi, parum interest. Hard. — Nobis est *Corchorus olitorius*, auctore Sprengelio, Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 94. Cf. sup. cap 52. Ed.

scabiem celerrime sanari ea invenio : apud[2] Nicandrum quidem et serpentium morsus, antequam floreat.

CVII. Nec de cnico[1] sive atractylide verbosius dici 1
par esset, Ægyptia herba, ni magnum contra venenata animalia[2] præberet auxilium : item adversus fungos. Constat[3] a scorpione percussos, quamdiu teneant eam herbam, non sentire cruciatum[4].

CVIII. (XXXIII.) Et persolutam[1] Ægyptus in hortis 1
serit, coronarum gratia. Duo genera ejus : femina ac mas : utraque subdita Venerem inhiberi, virorum maxime, tradunt.

CIX. (XXXIV.) Et quoniam in mensuris quoque ac 1
ponderibus crebro græcis nominibus utendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma[1]

2. *Apud Nicandrum.* In Theriacis, p. 44, ubi adversus serpentes laudat κόρχορον ἡμιόεντα. De eo parœmia vulgata, tum apud Suidam, tum apud Schol. Nicandri, Κόρχορος ἐν λαχάνοις, « etiam corchorus inter olera, » quod vile olus haberetur. Hard.

CVII. 1. *Nec de cnico.* Nobis est *Carthamus lanatus*, de quo conf. sup. cap. 53. Ed.

2. *Contra venenata animalia.* Scorpionum ictus. Diosc. III, 107.

3. *Constat a scorpione*, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

4. *Non sentire cr.* Deposita vero statim recrudescere. Diosc. Dal.

CVIII. 1. *Persolutam.* Officinarum petasites, ut quidam censent. Iphyum Theophrasti, coronaria planta, quæ florem edit ante folia. Vide infra lib. XXV, cap. 9. Petasitis certe alterum genus, quod marem vocant, florem edit rubrum et odoratum : alterum quod feminam appellant, candidum et inodorum. Dal. — *Persolutam.* Peregrina hæc et iguota. Hard.

CIX. 1. *Drachma Att. (fere en. Attica observatione med. utuntur) denarii argentei habet pondus.* Hinc ipse passim, ubi apud græcos auctores *drachmis* definiri pondera invenit, modo drachmas retinet, modo *denarios* subjicit. Gron. de Sestert. 192, 193. — *Drachma.* Transcripsit hoc caput Plinius alter Valer. in præf. operis. Sic etiam Galen. de Comp. med. κατὰ τόπ. VIII, 3, p. 573 : Πρόδηλον ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ὅπερ Ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. Celsus ad Natalem, epistola præfixa operi Marcelli Empirici : « Græci medici pondera medicamentorum ad drachmas redigunt : quæ quia ad denarium conveniunt (octoginta enim quatuor in libram incurrunt), pro nota græcæ drachmæ notam denarii posui, et ad ejus pondus dra-

Attica (fere[2] enim Attica observatione medici utuntur) denarii argentei habet pondus; eademque[3] sex obolos pondere efficit. Obolus[4] x chalcos. Cyathus[5] pendet drachmas x. Quum acetabuli mensura[6] dicitur, significat

chmas redegi. » Scrib. Larg. ad Callistum : » Erit nota denarii unius pro græca drachma : æque enim in libra denarii LXXXIV apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. » Cæteris, qui plurimi sunt, appellandis supersedeo. Est autem denarius apud Romanos, nummus argenteus, quales in cimeliis vulgo visuntur, seu consulum ævi, seu imperatorum : quaternos ex his denarios fere nummus noster argenteus in Gallia complectitur, qui triginta assibus æris permutatur. Hard.

2. *Fere.* Caute *fere* addidit : nam et urbis Romæ ponderibus interdum usi, ut Andromachus medicus Neronis, ipso referente Galeno κατὰ τόπ. VI, 6, p. 499. Hard.

3. *Eademque.* Dioscorides, tom. XIII Opp. Galeni, pag. 984 : Ἡ δὲ δραχμὴ, ἡ καὶ ὁλκὴ λεγομένη, ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς ς′. Suidas : Δραχμὴ, ἓξ ὀβολῶν. Cleopatra apud Galenum tom. cit. pag. 981 : Ἡ δραχμὴ ἔχει ὀβολοὺς ς′. Et apud Marcellum Emp. Victoriati pondus, seu denarii dimidii, trium esse obolorum dicitur, cap. 9, p. 78. Hard.

4. *Obolus.* Pauciores alii, ut video, chalcos in obolo uno computant. Diodorus apud Suidam, tantum sex : ὁ δὲ ὀβολὸς χαλκῶν ς′. Octo Cleopatra loc. cit. Ὀβολὸς ἔχει χαλκοὺς η′. Plinius decem : ut in drachma chalci omnino sint sexaginta, quas ipse denariorum sexagesimas vocat, lib. XXIX, cap. 11, et alibi. Hard.

5. *Cyathus.* Cyathi mensuram, inquit, drachmarum decem pondere medici definiunt : acetabuli quindecim : quicumque demum is liquor fuerit, qui ad pondus exigeretur. Isidorus Origg. XVI, 25 : « Cyathi pondus decem drachmis appenditur. » Fannius : » At cotyle cyathos bis ternos una receptat. Sed de abaco nobis id pondus sæpe notatur : Bis quinæ hunc faciunt drachmæ : si appendere velles. Oxybaphum fiet, si quinque addantur ad istas. » Demetrius Alabaldus, de minutiis, c. de Mensuris, inter Auctores linguæ Lat. p. 1527: « Cyathi vero pondus, inquit, fere drachmæ decem, sicut oxybaphi quindecim. » E Græcis Cleopatra, loc. cit. Ὁ κύαθος ἔχει δραχμὰς ί. H.

6. *Quum acetabuli mensura.* Græci ὀξύβαφον vocant, quasi proprie ita dictum fuerit vasculum infundendo aceto comparatum, in quod intingerent cibum sumentes. De liquorum eo pondere, quod acetabulum caperet, suffragatur Plinio præter Fannium ac Demetrium proxime appellatos, Heras medicus, apud Galenum, κατὰ γένη, V, cap. 6, pag. 786, ubi cotylen, quam Plinius heminam vocat, drachmas omnino ait sexagenas efficere, si appendantur, ὡς ξ′ δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης· καὶ γὰρ ἕλκει ἤγε Ἀττι-

heminæ quartam partem, id est, drachmas xv. Mna[7], quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.

κὴ, θ' οὐγγιῶν οὖσα τῶν Ἰταλικῶν. Cleopatra, loc. cit. Ἡ κοτύλη, μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους ϛ'. ϛαθμῷ δὲ, ⊲ ξ' οὐγ. ζ' καὶ σ'... τὸ ὀξύβαφον, ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλης τέταρτον, κύαθον α' σ''. ϛαθμῷ δὲ ⊲ ιέ. « Cotyle sive hemina, mensura quidem habet cyathos sex, pondere vero drachmas 60 sive uncias septem et semis... Acetabulum habet mensura quidem heminæ quartam partem, cyathum unum et semis : pondere vero drachmas XV. » Hard.

7. *Mna.* Hæc Cleopatræ pariter medica definitio est, mnæ pondus intelligi in medicamentis, ubi sunt Atticæ drachmæ centum : Ἡ Ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγκίας ιϐ' σ'' ⊲ ρ'. « Mna Attica habet uncias duodecim et semis, drachmas centum. » Nec vero mna semper apud medicos locis omnibus temporibusque minæ æstimatio : Ex iis enim, inquit Galen. κατὰ γένη, V, 3, p. 778, qui minam in drachmas secant, alii centum, alii etiam plurium drachmarum esse confirmant : quia et unciam plerique septem drachmas et semissem valere malunt, alii septem dumtaxat : octo reliqui : Ἀλλὰ τῶν εἰς δραχμὰς ἀναγόντων τὴν μνᾶν, εἰσὶν οἵ φασιν ἑκατὸν εἶναι δραχμῶν τὴν μνᾶν, ἔνιοι πλειόνων· ἐπειδὰν καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖϛοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως δραχμῶν εἶναί φασιν: ἔνιοι δὲ ζ' μόνον· ἕτεροι δὲ η'.

EXCURSUS I

DE VIOLIS VETERUM.

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 14, pag. 19:

Violis honos proximus; earumque plura genera. Purpureæ, luteæ, albæ: plantis omnes, ut olus, satæ. Ex iis vero, quæ sponte apricis et macris locis proveniunt, purpureæ, latiore folio, statim ab radice carnoso, exeunt: solæque græco nomine a cæteris discernuntur, appellatæ ia, et ab his ianthina vestis. E sativis maxima auctoritas luteis. Genera iis: Tusculana, et quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum vero sine odore, minutoque folio calathiana, munus autumni, cæteræ veris.

Conf. etiam libri ejusdem capp. 38, 40 et 76.

I. Ἴον, Μελάνιον, *Viola odorata.*

Si optio mihi fuisset atque potestas, ordinem eorum, de quibus in hoc specimine disputatur, statuendi, opportunius nihil mihi accidere potuisset, quam si licuisset earum plantarum præmittere disquisitionem, quæ et eruditionem non vulgarem, et aciem ingenii, et rei botanicæ intimam cognitionem desiderant. Etenim legem, quam Thebanus poeta sanxit:

Ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον
Χρὴ θέμεν τηλαυγές,

ecquis non observaverit, qui litteris quædam mandaturus est? Aliam autem seriem suadebant aliæ instituti mei rationes, atque earum potissimum plantarum expositio præferenda esse videbatur, quæ, quam aliena sit a veteribus scriptoribus systematica plantarum finitio, quam-

que multa sæpe vegetabilia uno insigniverint nomine, docet. Cujus quidem rei exemplum afferunt luculentissimum violæ, quarum varia occurrunt genera apud Veteres eodem nomine insignita. Si quis itaque τὰ ἴα Græcorum crederet ubique unicum dumtaxat genus signare, is vehementer errare mihi videtur.

Antiquissimis autem temporibus τῶν ἴων nomine celebrabantur apud Græcos *Violæ odoratæ*, quas significanter quoque μελάνια appellare consuerunt. Immo Alexandrini raro quodam connubio λευκόϊον τὸ μέλαν dixerunt : auctor enim libri de *natura muliebri* contra uteri cancrum λευκοΐου ῥίζαν τοῦ μέλανος ἐν οἴνῳ adhibet (1).

Μελάνια autem seu nigræ appellabantur violæ, vel ob foliorum, vel ob petalorum corollæ colorem. Illud arbitratur Salmasius (2), qui eam ob rationem posuisse Veteres discrimen inter λευκόϊα et μελάνια autumat. Alienum etiam haudquaquam ab usu loquendi apud Veteres, foliorum colorem, qui profunde viridis est, nigrum vocare : sic *myrtus pulla*, *ilex nigra* dicitur (3) : magis tamen petalorum color epitheton id desiderasse videtur, quum in vetustissimis Græcorum monumentis pullus et fuscus color cum violis comparetur (4). Ita Odyss. Δ, 135 :

Αὐτὰρ ἐπ' αὐτῷ
Ἠλακάτη τετάνυστο, ἰοδνεφὲς εἶρος ἔχουσα.

Quod Vossius noster optime ita vertit :

Aber darüber
Lag die Spindel gestreckt, mit violenfarbiger Wolle.

Explicat hunc locum Eustathius ita, ut ad similitudinem cum violis et cum atra nube (νέφος) respiciat.

Hesiodus ἰοειδέα πόντον, *mare violaceum*, dicit (Theog. v. 844), quod Hesychius exponit ἐν τῷ ὁρᾶσθαι πορφυροῦν καὶ μέλανα.

Pindarus Evadnen dicit ἰοβόστρυχον (Ol. VI, v. 50), cirros habentem fuscos : ita apud Hesychium occurrit ἰοβλέφαρος de nigricantibus palpebris, et ἰογλήνη de pupilla nigricante.

Longe alieni itaque a veritate, qui, ut Servius Grammaticus, τὸ ἴον Græcorum cum *vaccinio* Virgilii aut ὑακίνθῳ confundunt. Etenim varia

(1) Hippocr. op. p. 570, ed. Foës.
(2) Homonym. Hyl. iatr. cap. 23, p. 23.
(3) Salmas. Plin. Exercit. p. 674.
(4) Ῥουσίζειν τὰ ἴα dicit Heraclides Tarentinus, Geopon. lib. XI, c. 22, p. 828 ed. Niclas, in-8 Lips. 1781.

occurrunt in veteribus poetis loca, quibus apte distinguitur utrumque plantarum genus. Ita Theocritus, Id. X, 28:

> Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἐντὶ καὶ ἁ γραπτὰ ὑάκινθος,
> Ἀλλ' ἔμπας ἐν τοῖς στεφάνοις τὰ πρᾶτα λέγονται,

ipseque Virgilius, Ecl. X, 39:

> Et nigræ violæ sunt et vaccinia nigra.

Facit huc quoque Vitruvii locus, ubi silis Attici colorem imitari quosdam ait, qui violam aridam in vas conjectam ad ignem confervescere faciant, e vacciniis vero purpureum confici colorem (1).

Multo longius autem a veritate recedit Marcell. Virgilius, qui jasminum credit violis comprehendi, quum cæruleus color nulli conveniat violæ, sed jasmino. Equidem ne jasminum quidem vidi cæruleo colore distinctum, sed violas plures cognosco eo colore insignes (2).

Jam vero consulamus descriptionem τοῦ μελανίου apud Veteres. Theophrastus id et ἄγριον habet et ἥμερον, quorum illud *Violam caninam*, hoc vero *Violam odoratam* ipsam constituere videtur, colore tamen haudquaquam utrumque differre docet: frutescere et præstantissimo odore celebrari: suavissimo in primis odore et ἀκράτῳ insignes esse eas violas, quæ circa Cyrenen nascantur. Radiculis copiosis eam herbam esse instructam, foliis latis, terræ incumbentibus et parumper carnosis, quæ perpetuo vireant. Florem proferre duplicem, alterum alteri innatum, sicut et rosas et lilia: quod quidem, meo arbitrio, de luxurie floris intelligendum. Per totum fere annum florere, quum cultura accesserit (3).

Dioscorides folia minora hederæ foliis et tenuiora habet, cauliculum ex media radice prodeuntem, cui flosculus insideat suavissimo odore præditus, purpureus: nasci in umbrosis (4) et salebrosis locis (5). Eadem, quæ Theophrastus et Dioscorides habent, repetit fere Plinius (6): repetunt Arabes plerique, nomine بنفج seu بنفسج (*be-*

(1) Architect. lib. VII, cap. 14, pag. 147, ed. Læt. Cf. Dodon. Stirp. Histor. pempt. II, lib. I, cap. 1, pag. 157 (fol. Antverp. 1616).

(2) Conf. Brunfelsii Herbar. pag. 139 (fol. Basil. 1534).

(3) Theophr. Histor. Plant. lib. I, cap. 15, pag. 16, cap. 21, pag. 23; lib. VI, cap. 6, pag. 126, 127, cap. 7, pag. 129. De Causs. Plant. lib. I, cap. 15, p. 217, edit. Heins.

(4) Παλισκίοις, l. πολυσκίοις.

(5) Dioscor. lib. IV, cap. 122, pag. 289, ed. Sarracen.

(6) Plin. lib. XXI, cap. 11, pag. 244, ed. Harduin.

nefedsch seu *benefsedsch*) id insigniuntes (1). Solus ferme Abdollatiphus addit, in Ægypto suavissime olentes nasci violas, e quibus tamen incolæ oleum parare nesciant (2). Ita et nostris temporibus Forskaleus *violam odoram* in Ægypto frequentem invenit (3). Eodem vero nomine بنفسج incolæ Arabiæ felicis *Irin* quamdam insigniunt et *Tageten* (4): veteres quoque Arabes, qui Hispaniam occupabant, *Chrysanthemum* (5). Id nomen transiit apud recentiores Græcos in Μενέξι, teste ipso Forskaleo (6).

Quodsi autem in nomen ipsum ἴον inquirimus, lusisse et poetas et grammaticos in exponendo eo observamus. Et Nicander quidem inde nomen deduxit, quod Ionides nymphæ, quæ ad fontem fluminis Cytheri in Elide colebantur (7), primum hunc florem Ioni, Gargettis, qui eo deduxerat coloniam Atheniensem, largitæ fuerint (8).

En vero Nicandri versus, quos servavit nobis Athenæus:

Ἀλλὰ τὰ μὲν σπείροιό τε καὶ ὡραῖα φυτεύοις
Ἄνθη ἰασνίηθι· γένη γε μὲν ἴασι δισσά,
Ὠχρόν τε, χρυσῷ τε φυὴν (9) εἴ σ' ὦ πατρὸς εἶδε,
Σεῦατ' (10) Ἰωνιάδες νύμφαι ςέφος ἁγνὸν Ἴωνι,
Πισαίοις ποθέσασαι ἐνὶ κλήροισι ὅρεξαν.
Ἤνυσε γὰρ χλοῦν, ἣν δὲ μετεσσυμένος σκυλάκεσσιν,
Ἀλφειῷ καὶ λῦθρον ἑῶν ἐπλύνατο γυίων
Ἑσπερίοις νύμφαισιν Ἰαονίδεσσι νυχεύσων.

Mire depravatas fœdissimeque inquinatas Nicandri reliquias, quas antiqui librarii jam expositu satis difficiles habebant, ita intelligendas duco, ut duplex violarum genus statuatur: alterum ὠχρὸν, alterum

(1) Avicenn. lib. II, pag. 140, edit. Arab. fol. Rom. 1593. Deficit id capitulum in plerisque versionibus. Serapion Simplic. aggreg. cap. 141, f, 142, b. (ed. Lugd. in-4, 1510. Mesue Simplic. f. 55, d. (ed. Ven. fol. 1546).

(2) Memorab. AEgypt. lib. I, cap. 2, pag. 32, ed. Paul.

(3) Forskal. Flor. AEgypt. Arab. p. XXXIV.

(4) Ib. pag. CIII, CXX.

(5) Casir. Biblioth. Escurial. vol. I, pag. 334.

(6) Ib. Flor. Constantinopol. pag. XXXIII.

(7) Pausan. lib. VI, cap. 22, pag. 216, ed. Fac.

(8) Athen. lib. XV, pag. 681, ed. Casaub.

(9) Leg. εἰς ὦπα ἰδέσθαι Casaub. aut εἰς ὦπα ἐοικὸς Scaliger, uti Hom. Iliad. III, 158: αἰνῶς ἀθανατῇσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

(10) Ὅσσα γ' Casaub.

autem aureum (χρυσῷ ἐοικός). Hæc quidem differentia posset omnino assumi inter violarum alterum genus, Cheiranthorum, de qnibus deinde sermo erit, si ὠχρὸν pallorem aut albidum colorem exprimeret, quum omnino cognoscerent Veteres duplicem Cheiranthorum speciem, *annuam* alteram, alteram *Cheiri*.

Qui quidem significatus non vulgsrem omuino habet anctoritatem. Homerus enim, qunm Alexandri metum et pallorem, quem Menelai aspectus excitaverat, exprimere conatur, dicit,

ὠχρός τέ μιν εἷλε παρειάς (1),

quod Vossius bene vertit:

Unde Blass' umzog ihm die Wangen.

Plato diserte exponit hunc colorem, τὸ ὠχρὸν, λευκοῦ ξανθῷ μεμιγμένου (2). Ita apud veteres auctores passim metuentium pallor ὠχρότης dicitnr (3).

Uberius autem Galenns colorem ὠχρὸν his verbis: Ἐστι δὲ τὸ ὠχρὸν χρῶμα κατ' ἀλήθειαν τοιοῦτον, οἷον πῦρ, καὶ τὸ τῆς καλουμένης ὠχρᾶς... καὶ γίγνεται τοιοῦτον, ἐπιμιγνυμένης τῷ ὑδατώδει περιττώματι τῆς ὠχρᾶς τε καὶ πικρᾶς καὶ ξανθῆς ὀνομαζομένης χολῆς. Ὅσον γὰρ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τὸ λευκότερον ἀποκεχώρηκε τὸ ξανθὸν, τοσοῦτον τοῦτο τὸ ὠχρὸν (4). Alteram itaque habemns ὠχροῦ coloris significationem, quæ si his Nicandri verbis subest, parum interest inter ὠχρὸν et χρυσοῦν colorem. Hinc itaque et Casaubonns, et Salmasius vel lacunsm adesse, vel corruptnm esse hunc locum arbitrantes, ita enm emendsre consti sunt, ut ille deesse totnm versum post citatnm, hic vero, loco ὠχρὸν, ἄχρουν esse legendum statueret. Quodsi vero, quid sentism, libere dicere liceat, in Cssauboni potius sententiam abenndum esse dnco: manifesto enim omisss pnrpurearum seu cærnlearum violarnm descriptio, qnæ multo plus s Veteribns celebrabantnr, quam pallidæ seu albæ.

Has itaque Nicander fingit a nymphis Ionidibns Ioni esse primas oblatas, alioque loco (5) Proserpinam ess collegisse, quum a Plutone raperetur.

(1) Iliad. III, 35.

(2) Tim. pag. 492, ed. Basil. fol. 1533.

(3) Aristot. Categor. p. 35 (ed. Pac. in-4, Aurel. Allobr. 1607): Αἰσχυνθεὶς γάρ τις ἐρυθρὸς ἐγένετο, καὶ φοβηθεὶς, ὠχρός.

(4) Galen. Commentar. in Hippocr. de Victu acnt. II, psg. 59 (edit. Basil. Græc. fol. 1538).

(5) Athen. lib XV, pag. 684:

Ἰωνιάδες τε χαμηλὰς,
Ὀρφνοτέρας, ἅς τύξε μετ' ἄνθεσι Περσεφόνειαν.

Ex *Iūs* metamorphosi nomen belle explicat Heraclides Tarentinus (1).

Iis quoque violis vel ob odorem suavissimum, vel ob nominis sonum, Ionibus gratum, adeo delectabantur antiqui Græci, ut in singularibus eæ colerentur violariis, ἰωνίοις (2), utque vel maximam partem sertorum ac coronarum facerent, quibus redimiti Græci ad epulas accedere consueverant. Flores autem, e quibus serta Græcorum nectebantur, enumerat Cratinus apud Athenæum (3) sequenti ordine : Λειρία (*Lilium candidum*), κρίνα (*Lilium Martagon*), κοσμοσάνδαλα (*Lilium bulbiferum*), ῥόδα (*Rosa centifolia*), ἴα (*Viola odorata*), σισύμβρια (*Mentha gentilis s. aquatica*), ἀνεμωνῶν κάλυκες ἠριναὶ (*Anemone coronaria*), ἑρπύλλα (*Thymus Serpyllum*), κρόκοι (*Crocus vernus* seu *autumnalis*), ὑάκινθοι (*Delphinium Ajacis* seu *Scilla amœna* seu *Hyacinthus orientalis*), ἑλίχρυσον (*Gnaphalium orientale*), οἰνάνθη (*Sium græcum*), ἡμερόκαλλις (*Lilium chalcedonicum*), μελίλωτος (*Trifolium Melilotus italica*), κύτισος (*Medicago arborea*).

Hinc etiam ἰοςέφανοι dicebantur Græci, præsertim vero Athenienses, uti sæpius apud Pindarum et Aristophanem (4). Hinc nostrorum temporum poeta, ᾧ χάρις καὶ μοῦσα ἐφέσπετο, Matthissonius, Atticam credit violis maxime abundasse.

> Kein Gang der Liebenden im Frühlingshain
> An Veilchen reich, wie Attika's Gefilde (5).

quod tamen certis quibusdam antiquitatis testimoniis probari plane non potest.

Quod superest, nequeo, quin a Vossio nostro recedam, dum vulgatam lectionem, Od. E, 72 :

> Ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ ἴου ἠδὲ σελίνου
> Θήλεον, κ. τ. λ.

(1) Geopon. lib. XI, cap. 22, pag. 827.

(2) Theophr. Hist. Plant. lib. VI, cap. 1, pag. 118; Jul. Polluc. Onom. lib. I, cap. 12, 1. 228, pag. 137, ed. Hemsterhus.

(3) Athen. lib. XV, pag. 685.

(4) Equit. v. 1320 :

> ΑΛΛ. Ποῦ 'ςιν (ὁ δῆμος);
> ΧΟΡ. Ἐν ταῖσιν ἰοστεφάνοις οἰκεῖ ταῖς ἀρχαίαισιν Ἀθήναις

V. 1326 :

> ΧΟΡ. Ὦ ταὶ λιπαραί, καὶ ἰοςέφανοι, καὶ ἀριζήλωτοι Ἀθῆναι.

Acharn. v. 637 :

> Πρῶτον μὲν ἰοςεφάνους ἐκάλουν.

(5) Matthisson's Gedichte, der Genfersee, pag. 10.

ita exprimit :

Grasige Wiesen umher mit Violen und Eppich.

Legendum autem esse οἴου l. ἴου post Ptolemæum Evergeten Eustathius jam animadvertit, quum nusquam in pratis violæ proveniant.

Germaniam vero pristinis temporibus caruisse hoc florum genere, antequam Conr. Gesnerus ex Sabaudia primus id in hortos inferret, miror : sed testi ipsi Gesnero credendum est (1).

II. Λευκόϊον, *Cheiranthus annuus* et *Cheiri? Leucoium vernum.*

Plurimum omnino interesse inter prius violarum genus et albas violas seu λευκόϊα, prisca jam antiquitas perspexit, unicam fere germanitatem quærens in florum odore, qui, gratissimus in utroque genere, omnino idem fere est. Protinus dum « diffugere nives, ac acris hiems soluta est, grata veris vice et Favoni » leucoium efflorescere, perque totum annum fere durare; ita etiam differre a violis odoratis, ut folia gerat cauli inhærentia, utque bulbosa gaudeat radice, Theophrastus testatur (2). Deinde odorem præprimis exponit; e longinquo meliorem esse et gratiorem quam e propinquo, quum subtilior sit, neque servare odorem hanc violam siccatam (3), quod Plinius quoque repetit, omisso tamen de bulbosa leucoii radice loco (4) : ex quo Salmasius efficit, depravatum esse illum Theophrasti locum, quum vere de cheiranthis nostris nequaquam dici possit, bulbosa radice gaudere. Verumtamen locus ille Linnæo immortali occasionem præbuisse videtur, ut plantam, quæ verno tempore primitiss fere anni ferre solet, *leucoium* appellaret. Bulbosa enim radix huic omnino convenit, neque tamen adeo gratus floris odor, ac Veteres eum describunt. Hinc dubitandum, utrum λευκόϊον Theophrasti unicum tantum genus *cheiranthorum*, an utrumque et *cheiranthorum*, et *leucoii* Linnæani complectatur.

Plinius quidem præter ea, quæ de leucoio ex Theophrasto mutuatur, peculiaria quædam de violis addit. Violæ albæ vitam longissimam trimatu habet, ab eo tempore degenerare (5) : quod et Theocritus testatur (6):

Καὶ τὸ ἴον καλὸν ἔντι ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.

Species Plinius lutearum, quibus inter satas maxima sit auctoritas,

(1) Gesner. Hort. German. pag. 286 (fol. Basil. 1561).
(2) Theophr. Hist. Plant. lib. VI, cap. 7, p. 129; lib. VII, cap. 9, p. 143.
(3) Ejus Causs. Plant. lib. VI, cap. 23, pag. 378; cap. 25, p. 381.
(4) Lib. XXI, cap. 7, pag. 239, cap. 11, pag. 244.
(5) Plin. lib. XXI, cap. 11.
(6) Id. XXIII, 29.

tres exhibet : *Tusculanas*, *marinas*, folio aliquaoto latiori, sed mious odoratas, et *Calthianas* aut *Calatinas* (1). Illas *cheiranthos* habeo, hanc vero, a Calata oppido Italiæ dictam (2), arbitror esse *Gentianam vernam* Linn. seu *Hippion vernum* Schmidt. (3). Etenim tom Dalecampius, tum Dodooæus, Thaliusque, tum vero Conrados Gesnerus ὁ πάνυ violam calathianam Plinii ita describunt, ut cum nullo fere alio plantarum geoere coogruere possit, qnam cum *Hippio verno* oostratum (4). Nascitur per totam Italiam in locis alpestribus, ut et per Germaniæ et Helvetiæ regiones petrosas. Qui flos qnum cæruleo colore, eoqne amœnissimo, splendeat, expooendus inde est Dioscoridis locus, qui τῶν ἴων colorem esse et albidum, et μήλινον, ἢ κυανοῦν, ἢ πορφυροῦν dicit (5). Qoem cyaoenm colorem qnum Fuchsins in oullo cheiranthorum flore se reperire meminisset, supposititinm præpostere autumavit hnoc Dioscoridis locum (6). Servandus tamen hic locus, si calatioas violas a Dioscoride simol compreheodi credimns.

Caveodnm tamen, ne cum calatianis violis *caltha* et Plinii, et Columellæ confundatur. Hic euim (7)

Caudida leucoia et flaventia lumina calthæ

conjougit. Ille proximam habet caltham violis concolori amplitudioe, odore tamen gravi esse (8). Alioque loco de *cachla* loqnitur, quæ *buphthalmus* dicatur (9); ubi Dalecampins in margine *calcham* addit. Lodovicus de la Cerda vero (10) substituit *caltham*. Sic Virgilii versus notus est (11) :

Mollia luteola pingit vaccinia caltha.

Hanc vero caltham *Calendulam* esse *officinalem* nostram, non suspicor solum, sed exploratom fere habeo.

Redeam autem e diverticulo in viam. Violæ itaqne Romanorum albæ, seu λευκοΐα Græcorum a foliorum magis quam a petalorum colore incauæ

(1) Plin. lib. XXI, cap. 6.
(2) Salmas. Plin. Exerc. pag. 630.
(3) Romers Archiv für die Botanik, Heft I, S. 15.
(4) Cf. Bauhini πίναξ, pag. 188.
(5) Dioscorid. lib. III, cap. 138, pag. 230.
(6) Fuchsii Histor. Stirp. cap. 173, pag. 456 (fol. Basil. 1542).
(7) Colum. Cult. Hort. lib. X, v. 97.
(8) Plin. lib. XXI, cap. 6.
(9) Pliu. lib. XXV, cap. 8.
(10) Cerda ad Virgil. Bucol. ecl. II, v. 50.
(11) Loc. cit.

dictæ, ideoque et luteæ, et albæ habebantur. Hinc lumen accipiunt poetarum varia loca, e. g. Virgilii Ecl. II, 47:

> Pallentes violas et summa papavera carpens,

Horatii:

> Nec tinctus viola pallor amantium,

Columellæ, lib. X, vs. 101 seq.

> Tum, quæ pallet humi, quæ frondes purpurat auro,
> Ponatur viola.

Et hoc cheiranthorum genus ad serta nectenda adhibebatur, testibus Theophrasto et Plinio. Arabes vero illud nomine *kheiri* (كيري) insignientes, sæpius cum *Viola odorata* commutarunt. Linnæus vero optime hoc nomen *Cheiranthi Cheiri* violis luteis Antiquorum, *Cheiranthi annui* vero, qui incanis maxime foliis gaudet, violis albis adjudicavit. Hic forsan sistit Plinii alteram speciem, *marinam*, nisi *Cheiranthum incanum* aut *maritimum*, qui uterque ad littora maris mediterranei abunde provenit, intellexeris.

Ex Antiq. Botan. Specim. auctore Sprengelio, cap. 1, p. 3 sqq.

EXCURSUS II

DE ASPHODELIS VETERUM.

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 68, pag. 84:

Cæteræ ejusdem generis folio differunt. Asphodelus oblongum et angustum habet, scilla latum et tractabile, gladiolus simile nomini. Asphodelus manditur, et semine tosto, et bulbo... Asphodeli mentionem et Homerus fecit. Radix ejus napis modicis similis est: neque alia numerosior..... Theophrastus, et fere Græci, princepsque Pythagoras, caulem ejus cubitalem, et sæpe duum cubitorum, foliis porri silvestris anthericon vocavere: radicem vero, id est, bulbos, asphodelon. Nostri illud albucum vocant, et asphodelum hastulam regiam, etc.

Conf. etiam lib. XXII, cap. 32.

Miratus sæpius sum, priusquam hoc plantarum genus curatius examinassem, Veteres tantopere dissentire in eodem, ut Galeni certe asphodelus alienus plane sit ab Hesiodi asphodelo; miratus sum, nostrorum criticorum et philologorum fere uemiuem dissensum hunc suspicatum fuisse, præterque Murrayum neminem fere botanicorum, qui uostris inclaruerunt temporibus, genus id novis illustrasse observationibus.

Celebratissimum profecto plantarum genus, tum apud inferos, iu δήμῳ ὀνείρων, frequentia, tum laudibus ipsi ab Hesiodo tributis, tum denique frequentissima in veteribus monumentis commemoratione. Operæ pretium itaque facturum me esse omnino spero, si, quem neglexerunt exegetæ, asphodelum Veterum commentariolo hocce illustrare sategero.

Asphodelus autem, quem vetustissimi Græci describunt, quum omnino genere differat ab eo, de quo et Galenus, et qui eum sequuntur, præcipiunt, præmittenda videtur illius descriptio ex veris fontibus.

Quod primum radices attinet, numerosas illas habent veteres et globosas, ut κεφαλόῤῥιζον dicat totam plantam Theophrastus (1). Ob numerum insignem eorum tuberculorum radicibus adnatorum πολύῤῥιζον appellat eum Porphyrius in epigrammate quodam quod servavit Eustathius (2). Oblongas habet Dioscorides, rotundas et glandibus similes (3). Naporum modicorum speciem præ se ferre Plinius, neque in alia fere planta majorem tuberculorum radici adnascentium numerum animadverti, octoginta sæpe simul acervatis bulbis (4).

Ea singularis radicum structura ad nullam fere aliam Asphodelorum nostrorum speciem applicanda est, quam ad *ramosum*, quem primus fere Dodonæus (5) latius descripsit, post vero dilucidius exposuit Clusius (6), Murrayus autem uberiori illustravit commentario (7). Radices ejus omnino numerosæ, bulbosæ, fasciculatæ sunt; tubera sesquipalmaria, epidermide brunea vestita, interne sordide lutea, carne extus spongiosa, medio compactiori componuntur. Summitati radicis adhærent scopæ fibrarum siccarum ex foliis et squamis radicalibus marcidis. Numerum eorum tuberculorum adeo ingentem aliquando invenit Clusius, dum Olyssipone Hispalim proficisceretur, ut aratro erutos unius plantæ fere ducentos aut plures tuberculos numeraret, putaretque vel quinquaginta libras pependisse totam plantam.

Caulem seu *scapum* esse bulbosarum fere maximum, Theophrastus (8), cubitali majorem esse proceritatem, Scholiastes Theocriti (9), duum fere cubitorum Plinius, læviusculum esse Dioscorides, amplum et purum lævemque Plinius refert. Tripedalem omnino observamus scapum in Asphodelo ramoso, glaucum, erectum, strictum, tectum, ubi nudus est; angulatum vero, ubi floribus tegitur.

Eum caulem veteres Græci ἀνθέρικον passim vocabant, aut ἀνθέρικα (10),

(1) Hist. Plant. lib. VII, cap. 12, p. 865, ed. Bodæi.

(2) Eustath. in Odyss. XI, 573, p. 188.

(3) Lib. II, cap. 199, p. 159.

(4) Lib. XXI, cap. 17.

(5) Stirp. Hist. pempt. II, lib. II, cap. 9, p. 206.

(6) Rarior. plant. histor. lib. II, cap. 39, p. 196.

(7) Comment. nov. Gotting. vol. VI, p. 37, s.

(8) Loc. cit.

(9) Idyll. A, v. 52.

(10) Hippocr. coac. præsag. n. 501, p. 198. Capitis enim fracturas ita explorare jubent Coi medici, ut ἀνθέρικον aut νάρθηκα dentibus corripiat æger, frago-

quod ex variis infra adlegatis locis patet. Ἀθραύστους eos caules, seu firmos solidosque, qui frangi nequeant, appellat Suidas (1).

Ex hac caulis indole forte adagium, ἀνθέρικα θερίζειν, *anthericum metere*, originem duxit, quod laborem quemvis inanem exprimit.

Albucum vocat Plinius eum caulem, seu *hastulam regiam*, quem acinosum habet, a fructuum ipsi adsidentium frequentia. Magonem præcipere, exitu mensis martii et initio aprilis, quum floruerit, nondum semine ejus intumescente, demetendum, findendosque juxta longitudinem scapos esse, et quarto die in solem proferendos, ita siccatis demum manipulos faciendos. Aridos reddi eos caules cochleis, qui mire in Campania eos persequantur, ac sugendo arefaciant.

Caulem eum aut scapum siccatum Veteres non solum ovibus substernebant (2), sed thorum etiam Theocritus memorat ex asphodelo, conyza ac selino stratum (3).

Decipula quoque ex ejusdem caulis fibris, ad capiendas locustas, Indentes pastores conficere consuerunt (4), quemadmodum et nostrates pastores e juncis ejusmodi crepundias componere solent.

Ipsa quoque nomadum Libycorum mapalia exstructa fuisse his anthericis, seu asphodeli caulibus, testatur Hellanicus apud Athenæum (5).

Neque tamen negandum, ob similitudinem, quæ caules asphodeli siccatos, aliosque vel graminum culmos, vel plantarum etiam marinarum stipites intercedere videretur, calamiferas alias plantas ἀνθερίκων nomine insignitas fuisse. *Scillæ* enim scapus floriger ita vocari videtur ab Arato (6): omnium denique plantarum, quæ spicas gerunt, summitates ἀνθέρικας aut

remque sentire experiatur. Scholiast. Homer. Villoison, p. 456. Scholiast. Theocr. Idyll. Z, v. 68. Scholiast. Nicandr. Theriac. v. 534, ubi κύκλους in καύλους mutandum puto.

(1) Tom. I, p. 211, voc. Ἄνθερ.

(2) Florent. in Geopon. lib. XVIII, cap. 2, p. 1173.

(3) Idyll. Z, v. 68:

> Χ' ἁ στιβὰς ἑσσεῖται πεπυκασμένα ἐς τ' ἐπὶ πᾶχυν
> Κνύζᾳ δ' ἀσφοδέλῳ τε πολυγνάμπτῳ τε σελίνῳ.

(4) Theocrit. Idyll. A, v. 52; Longi Pastor. lib. I, cap. 4, p. 40 (ed. Boden.) Is παίδικὰ hæc manifesto vocat, ut itaque otiosæ magis vitæ ludibria quam utilia instrumenta fuerint.

(5) Lib. XI, p. 462.

(6) Diosemea, v. 328:

> Οὕτως δ' ἀνθέρικος τριχθὰ σκίλλης ὑπεραρθῇ.

ἀνθέρικα appellantur a Chrysostomo (1), Neoptolemo (2), Hesychio (3), Scholiaste denique Arati (4). Quin notissimus est Homeri versus de equorum volatus simili cursu (5):

Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων,

quod Vossius egregie ita vertit:

Uber die Spitzen des Halms hin flogen sie, ohn' ihn zu knicken.

Marinarum ipsarum nonnullas plantas ἀνθερίκων nomine venisse, patet tum ex Theophrasto ipso (6), tum ex Callimacho (7). Fuci autem hoc antherico intelligi quasdam species, vel *natantem*, vel *canaliculatam*, alio loco docebo.

Nominis ea translatio ad alia hexandriæ genera, quam apud Antiquos reperisse sibi videbatur Linnæus, ipsi etiam persuasit, ut novum quoddam genus construeret, e phalangiis, asphodelis et bulbocodiis Veterum conflatum, quod antherici nomine insigniret.

Jam vero præcipiamus de foliis asphodeli et flore. Esse illa prælonga et angusta et lubrica (8), allii silvestris similia, sed longiora et latiora (9), Græci ferunt auctores; ipsi quoque Arabes τῷ خنثى suo tribuunt folia كالكراث الشامي, similia *allio ascalonico* (10). Eamdem foliorum formam pingit Dodonæus: sunt enim ensiformis, leviter incurva, carinata, caulem amplectentia, glauca, patentissima, radicalia, scapo triplo fere breviora.

(1) Serm. XI in statuas, p. 535, tom. VI, ed. Savill. Καθάπερ γάρ ἐστι τῶν ἀσταχύων οἱ ἀνθέρικες, ὥσπερ τινὰ δόρατα... οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ὥσπερ τινὲς ἀνθέρικες καὶ δόρατα προβέβληνται αἱ τῶν βλεφάρων τρίχες. Conf. Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Delum, v. 193.

(2) Apud Schol. Theocrit. Idyll. A, v. 52.

(3) Voc. h. col. 379.

(4) Ad Diosemea, v. 328

(5) Iliad. XX, 227.

(6) Hist. Plant. lib. I, cap. 7, p. 8, ed. Heins.

(7) Hymn. in Del. v. 193.

(8) Theophr. Hist. Plant. lib. VII, cap. 12, pag. 865, ed. Bodæi. Plin. lib. XXI, cap. 17.

(9) Schol. Theocrit. Idyll. A, v. 52, Z, v. 68. Dioscorid. lib. II, cap. 199, pag. 159; Plin. l. c.

(10) Avicenn. Canon. lib. II, pag. 271.

Flores spica gestare, θαλὸν itaque ἄνθος habere, docet Hesychius (1). Albos esse flores, colligere possemus ex Arati versibus (2), ni disertis id doceret verbis Serapion (3), qui et خنثى vocat, et بورق, et عش.

Bis fere florere per annum efficitur ex Nicandri loco, ubi ἀσφοδέλοιο διανθέος meminit (4).

Albos asphodeli sui flores describunt Dodonæus et Clusius. Valerius præterea monet ob florum similitudinem vulgo haberi *Anthericum Liliastrum*; quod hemerocallen aut silvestre lilium vocat, a pharmacopolis sui temporis, pro vero veterum asphodelo, qui vero utique radicibus magnopere differat (5). Albida omnino corolla est asphodelo ramoso, ad basin fere, ubi tubulum campanulatum fusco-viridem format, sexpartita, infera. Spica præterea flores imbricati densissima componuntur, ut κατ' ἐξοχὴν itaque *spicam* seu ἀνθέρικα vocare potuerint veteres.

Eos flores odore fragrantissimo præditos esse, inde effici potest, quod traditum fuerit, Ozolas, qui Locrorum accolæ erant, nomen habere ab insigni asphodelorum bene olentium frequentia (6). Εὔοσμον quoque vocat eum Hesychius.

Apibus denique eos esse gratissimos, et Palladius (7) et Columella (8) docent, quod ex nectariferis glandulis exponi potest, quæ fructum circumstant; namque valvæ ovatæ, conniventes, germen cingentes, quibus stamina nituntur, haudquaquam cum Linnæo pro nectariis habendæ videntur. Eæ autem valvæ genericum statuunt characterem, quo asphodelus et ab antherico, et ab aliis ejus classis generibus distinguitur.

Sertis coronisque inserviisse eas florum spicas, patet ex Theocriti versibus, quibus frondes stringi dicit e quercuum hederarumque foliis et asphodeli depressa loca amantis floribus, in coronas Semelæ et Baccho

(1) Voc. σφόδελος, col. 1325.

(2) Diosem. v. 330:

Τόσσα καὶ ἐν σκίλλης τεκμαίρεται ἄνθεϊ λευκῷ.

Ambigendum omnino esse arbitror, scillam nostram sive asphodelum intellexerit Aratus.

(3) Simplic. cap. 221, f. 154, b. Etiamnum بورق nomine in AEgypto insigniri asphodelum, Forskaleus testatur. (Flor. AEgypt. p. LXV.)

(4) Theriac. v. 534, ubi vid. schol.

(5) Valer. Cord. Annot. in Dioscorid. lib. II, cap. 199, f. 48, b.

(6) Pausan. lib. X, cap. 38, p. 299.

(7) Lib. I, tit. 37, p. 52.

(8) Lib. IX, cap. 4, p. 440.

sacras (1). Suidas refert et Proserpinam et Dianam hisce sertis cinctas fuisse (2) : quam quidem traditionem et postea adhibebimus.

Fructuum ubertate præprimis insignem esse asphodelum, testatur Theophrastus (3) : male itaque Eustathius in Orco fictum fuisse asphodeli pratum, διὰ τὸ τῶν ἀσφοδέλων ἄκαρπον, *quod fructus non ferat asphodelus*, opinatur (4). Esse fructum vero lignosum, triquetrum et nigricantem, nasci ἐν τῷ στρογγύλῳ τῷ ὑποκάτω τοῦ ἄνθους, *in (germine) rotundo sub flore*, addit Theophrastus. Monendum vero, a veritate omnino alienum esse posterius adsertum : etenim florem asphodeli aliquis inde superum effecerit, quum tamen inferum habeat. Ad fructum eum spectant, quæ Nicander habet (5) :

Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα, ὅτου λοβὸς ἀμφὶς ἀέξει,

ubi Scholiastes notat, τὸ ἀμφίς, ἀντὶ τοῦ χωρὶς positum esse, quum quodvis semen asphodeli in singulo λοβῷ aut loculo positum sit, neque plura in eodem legumine lateant.

Cum nostris id, maximam saltem partem, convenit in *Asphodelo ramoso* institutis observationibus, siquidem capsulam fert ovatam, extus rugosam, intus nitentem, trivalvem, trilocularem, quovis vero loculo non unicum, sed bina semina continente, apice dehiscentem. Semina sunt triquetra, rarissime quadrangularia, latere extimo convexo, reliquis concavis, utrinque acuta, coloris plumbei.

Ἀνθερίκου vero nomen varii scholiastæ transferunt potius ad fructum asphodeli, maxime scholiastes Theocriti et Hesychius, quod ita explicandum arbitror, ut, quum spica plantæ florescens eo nomine veniret, superesse etiam fructescenti debuerit id nomen.

Per Germaniam asphodeli has species sponte non provenire autumarunt scriptores seculi decimi sexti, qui primi Veterum plantas cum natura ipsa comparare studebant (6). Haberi autem a vulgaribus pharmacopolis *Anthericum Liliastrum* pro eo, queritur Valerius Cordus, sicut supra monui. Nuperi vero botanici omnino Asphodelum ramosum sponte nascentem inter Germaniæ limites, per Carnioliam (7), Bavariam, ad Tubingam invenerunt (8). Multo vero frequentius provenit in Hispa-

(1) Idyll. XXVI, v. 4.
(2) Tom. I. p. 364.
(3) Hist. Plant. lib VII, cap. 12, p. 865.
(4) In Odyss. XI, 573, p. 188.
(5) Theriac. v. 536.
(6) Histor. Stirp. pempt. II, lib. II, cap. 9, p. 207.
(7) Scopoli Flor. Carniol. tom. II, n. 412.
(8) Hofman. Flor. German. p. 120.

nia (1), ubi integra pratorum jugera eo consita apparent, in Galloprovincia, Gallis orientali, Italia et Græcis.

In locis vero depressis, pratis floridis et graminosis, cum selino, meliloto aliisque id genus plantis pratensibus crescere constat. Hinc ἀσφόδελον τὸν ὑπὲρ γᾶς dicit Theocritus (2): hinc quoque prata hispanica, ultra Leucadicam rupem, asphodelo abundantia, ubi manes mortuorum vagari Veteres credebant, λειμῶνας ἀσφοδελοὺς vocarunt (3). Notant enim scholiastæ fere omnes, ἀσφόδελον, προπαροξυτόνως pronuntiatum, ipsam plantam, ἀσφοδελὸν vero ὀξυτόνως lectum, prata seu loca indicare, quibus ea planta proveniat (4).

Ut autem latius dilucidiusque pateat, qualia fuerint prata asphodelo consita, quæ Homerus εἰς Ἅιδην collocavit, primum observemus, plantæ hujus tum fructus, tum vero maxime tubera radicibus adhærentia antiquissimis Græcis cibos præbuisse suavissimos. Priusquam enim Pelasgus docuisset Arcades glandibus *Quercus Esculi* vesci, vitam illi protrahere debebant radicibus et herbis (5). Hæc itaque tubera, uberrime vel uni radici adhærentia maxime eligebant. Hinc Hesiodus, frugalitatem commendans, exclamat:

Νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν, ὅσον πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.
Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι (6).

Bene explicat eos versus Plutarchus, ubi ἄλιμον et ἄδιψον vocat asphodelum, quo Epimenides ipse vitam protraxerit (7). Pythagoram quoque hoc cibo ἀλίμῳ et asphodelo et malva usum fuisse testatur Porphyrius (8). Carpit vero eos Plinius, qui *alimon* plantam eamdem crediderint ac asphodelum; esse enim suo nomine alimon, longeque differre id ab

(1) Clus. Rar. plant. Histor. lib. II, cap. 39, p. 196
(2) Idyll. XXVI, 4.
(3) Odyss. XI, 539, 573; XXIV, 13, 14:

Αἶψα δ' ἵκοντο κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα,
Ἔνθάδε ναίουσι ψυχαί, εἴδωλα καμόντων.

(4) Hesych. col. 593; Eustath. ad Odyss. XI, 573, p. 188; Suid. tom. I, p. 364; Schol. Lucian. Menipp. p. 13, ed. Græv.
(5) Pausan. lib. VIII, cap. 1, p. 349.
(6) Op. et Dies, v. 40, s.
(7) Conviv. septem Sapient. p. 157. Cf. Plato de Legib. lib. III, pag. 429, ed. Basil. 1534.
(8) De vita Pythag. p. 195, 196 (ed. Holsten. in-8. Cantabr. 1655).

asphodelo (1). *Glycyrrhizam* nostram *glabram* autem esse hanc alimon, Salmasius suspicatur (2). Equidem vero fateor, plures a Veteribus hoc nomine, ἀλίμου, comprehensas plantas mihi videri, quæ ad famem depellendam sufficiant. Et nostram itaque eo nomine insignitam fuisse arbitror, et glycyrrhizam, et malvam. Quod egregie probatur Porphyrii supra adlato loco, quem totum hic apponere liceat: Ἀλίμοις ἐχρῆτο καὶ ἀδίψοις τροφαῖς· τὴν μὲν ἄλιμον συντιθεὶς ἐκ μήκωνος σπέρματος καὶ σησάμου, καὶ φλοιοῦ σκίλλης πλυνθείσης ἀκριβῶς, ἕως τ' ἂν τοῦ περὶ αὐτὴν ὀποῦ καθαρθείη, καὶ ἀσφοδέλων ἀνθερικῶν, καὶ μαλάχης φύλλων, καὶ ἀλφίτων, καὶ κριθῶν, καὶ ἐρεβίνθων, ἅπερ κατ' ἴσον πάντα σταθμὸν κοπέντα μέλιτι ἀνέδευεν Ὑμηττίῳ.

Saporem vero glandium radici adnascentium, ubi crudæ sunt, et Dodonæus, et Clusius, ipseque Dioscorides tradunt acrem, amariusculum et adstringentem, ut itaque nequaquam palato blandiatur. Tusa vero tubera cum ficubus, tostaque cineribus et saluberrimum, et dulcissimum præbere cibum testantur Theophrastus et Plinius. Quin ipsa semina cineribus tosta, additisque oleo et sale, saporem habere gratissimum ferunt.

Barbari itaque, qui αὐτόχθονες Græciam habitabant, gratissimis his tuberibus nec mortuorum manes carere posse autumabant, cumque ferretur Hispaniam, quæ manes post mortem exciperet, hoc cibo præprimis abundare, orta esse traditio de pratis asphodeli in Hade occurrentibus videtur.

His accessit mos antiquorum Græcorum, manibus dicare ac servare ciborum portionem. Quidquid enim in περιδείπνοις, seu epulis exsequias comitantibus, caderet in terram, mortuis sacrum habebatur (3). Hinc asphodelo nostro sepulcra conserebantur cum aliis floribus, sicut patet ex epigrammate Porphyrii, quod Eustathius (4) nobis servavit:

Νώτῳ μὲν μαλάχην καὶ ἀσφόδελον πολύῤῥιζον, κόλπῳ δὲ τὸν δεῖνα ἔχω.

Viget autem is mos et apud nostrorum temporum barbaras nationes, qui arbores, fructibus gratis præditas, aliasque esculentas plantas in sepulcris mortuorum plantant, Cratævæ religiosæ et Terminaliæ apud Otaheitios, ac Adansoniæ digitatæ apud fluvii Senegal accolas exemplo (5).

(1) Plin. lib. XXII, cap. 22.

(2) Plin. Exercit. p. 122.

(3) Euripid. apud Athen. lib. X, p. 427.

(4) Eustath. l. c. Florum et plantarum sepulcra Veterum coronantium testimonia vid. apud Sophocl. Electr. v. 323; Euripid. Electr. v. 896; Suid. tom. III, p. 297; Artemidor. Onirocrit. lib. I, cap. 79.

(5) Forster. de plantis esculent. Ocean. Austr. n. 45; Mémoires de l'Acad. des Scienc. Paris, ann. 1761, p. 218.

Hinc etiam Proserpinæ et τοῖς χθονίοις sacrum babebant asphodelum nostrum Rbodii (1).

Ob eamdem arbitror rationem asphodelum ante portas villarum satum remedium putatum fuisse contra veneficiorum noxas (2). Medicus præterea ejus usus, ob calefacientem vim, prædicabatur adversus venenata vulnera, rupturas vasorum et contusa membra, convulsiones et dolores; ciere quoque menstruorum curaum et urinam credebatur (3). Contra alopeciam commendant Paullus Ægineta (4) et Aetius (5), contra suum varios morbos Democritus physicus et Florentinus (6).

Alienum denique ab hoc asphodeli genere puto Galeni asphodelum esse. Radicem enim habet scillæ simillimam et forma, et magnitudine (7), quod, quum de nostri fasciculata radice dici non possit, aliam plantam subintelligendam esse indicat. Simili quoque saporis acrimonia præditum eum bulbum amittere eam, dum coctus fuerit et arte paratus. Expertum præterea se esse fatetur, quod rustici, fame grassante, his bulbis vitam protraxerint. Similes quoque facultates medicas ac scillæ tribuit huic bulbo (8).

Hunc Galeni asphodelum Dodonæus jam cognovit (9), Clusius vero anno 1603 e pyrenæis alpibus acceptum, examinatumque *Ornithogali pyrenaici* nomine merito insignivit (10), quod nomen servavit etiam Linnæus.

Sprengel, Antiquit. Botanic. Specim. I.

(1) Suid. tom. I, p. 364.

(2) Plin. lib. XXI, cap. 17.

(3) Dioscorid. lib. II, cap. 199, p. 159; Plin. lib. XXII, cap. 22; Rhaz. contin. lib. XXI, cap. 295, f. 435, c. Serapion. Simpl. cap. 221, f. 154, b. Avicenn. lib. IV, sen. 6, tr. 3, p. 133.

(4) Lib. VII, p. 232.

(5) Tetr. I, serm. I, col. 13.

(6) Geopon. lib. XIX, cap. 6, 7, p. 1227, 1228.

(7) De Alimentor. Facult. lib. II, p. 335.

(8) Repetit ea Oribasius lib. II, cap. 21, f. 18, b.

(9) Histor. Stirp. pempt. II, lib. II, cap. 11, p. 208.

(10) Append. altera ad Hist. Plant. p. 158, et ej. Cur. poster. p. 40.

EXCURSUS III

DE HOMERI NEPENTHE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXI, cap. 33, pag. 44 :

Helenium e lacrymis Helenæ dicitur natum, et ideo in Helene insula laudatissimum. Est autem frutex humi se spargens dodrantalibus ramulis, folio simili serpyllo. Et cap. 91 : *Helenium ab Helena, ut diximus, natum, favere creditur formæ: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu ejus quamdam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt et hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo tristitia omnis aboleatur.* Et lib. XXV, cap. 5 : *Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, gloriam herbarum Ægypto tribuit. Herbas certe Ægyptias a regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiæ veniamque afferens, et ab Helenâ utique omnibus mortalibus propinandum.*

Non defuere unquam præclara ingenia, quæ ab ipsa antiquitate Homero, ut scientiarum omnium parenti, impense operam dederunt : unus tamen omnibus dignitate et studiorum laude antecellit Ptolemæus Ægypti rex, cognomine Philadelphus. Hic adeo poetam nostrum est admiratus, ac solemniter sectatus, ut non solum ejus acerrimus propugnator, sed et doctissimus commentator evaserit. Zoilum enim illum Ὁμηρομάστιγα, quod Homeri se castigatorem profiteri foret ausus, delusum prius aliquandiu, extremo tandem supplicio cruciatum necasse; ac præter alia volumina, τὰ Ζητήματα Ὁμηρικὰ, id est, *Quæstiones de locis qui-*

busdam in poesi Homerica, composuisse traditum est. Quarum in numero et hanc illustrem περὶ νηπένθους controversiam admisisse procul dubio existimandum foret; quum nepenthes hoc Ægyptium fuerit pharmacum, et donum ex ejusdem regni regibus, vi sua suisque circumstantiis admirandum. Nec deest conjecturæ sufficiens auctoritas; si iste ille sit Ptolemæus, quem Didymus in Scholiis ad lib. IV Odyss. nempe ad eum, de quo agimus, Homeri locum citat. Hos libros, si ævi longinqua vetustas non invidisset, plerisque Veterum, et nobis amplius, de ea re disserendi e medio sublata esset occasio. Nunc alter ego Philadelphus (absit verbo jactantia) non ingenio, non ingenti bibliotheca, quibus omnibus sum destitutus; sed ob sororiam (1) pietatem (ea enim de causa Philadelphi hoc inditum cognomentum), ipsam pertractare coactus, quamvis ἰσοπτολεμαϊκὰ docere nullatenus confido, subtiliter tamen pro meo captu de iis dicam: quæ nisi admiratione prosequi, commendatione tamen digna videantur. Sed ne diutius præfationibus immoremur, a scripto Homeri loco, quo totam hanc de nepenthe historiam, singulasque ejus proprietates complectitur, ad rem ipsam aggrediar: inquit Homerus, Odyss. IV, 220:

> Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,
> Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

(1) Homerus poetarum et sapientium eximius multa, eaque præclara, de Menelao narrat, Odyss. lib. IV: verum illud præter cætera haud prætereundum, quum magnum hunc populorum pastorem, nato sibi filio Μεγαπένθους nomen prodit imposuisse. Quod si ex Eustathio, eruditissimo nempe Homeri interprete, libuerit indagare, non aliter id actum deprehendemus, nisi quia ei natus esset, quo tempore propter Helenæ pulcherrimæ uxoris raptum, tota Græcia repleta mœrore lugeret. Visum proinde fuit non aliud proli huic indere nomen: quemadmodum in Sacris Libris, Genes. cap. XXXV, Benoni, filium doloris, natum puerum, sed ad matris interitum, vocandum existimabat Racheles. Magnum enim luctum, si vox græca latine reddatur, magnamque tristitiam significabit. Quod nescio quo fato, propter obitum Virginiæ sororis carissimæ mihi contigisse experior, quum altera non minus Helena, quam Racheles, pulchra videlicet, atque (quod sæpius desiderandum) castissima femina: non minorem suo funere amaritudinem mihi, fratrique alteri viro, cæterisque consanguineis incussit. At si verum est, quod inquit Synesius Epistola 1: παῖδας ἐγὼ λόγους ἐγεννησάμην, « liberos ego libros genui », hoc est, fœtum, sobolemque hominum esse ingeniorum monumenta: edidi similiter hoc mœroris tempore partum hujusce commentarii, et velut alter Luciani Jupiter, Deor. dial. IV, juxta antiquiores fabulas, capite Minervam parturii; sed ictu duræ bipennis, id est, tam gravi et tam inopinato casu perculsus.

Petrus La Seine, de Nepenthe Homeri, part. I, s. parasceuastica ex Thes. Græcar. Antiq. tom. XI, p. 1335.

Ὃς τὸ καταβρόξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,
Οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
Οὐδ' εἴ οἱ κατὰ τεθναίη, μήτηρ τε, πατήρ τε,
Οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν,
Χαλκῷ δηιόῳεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο, κ. τ. λ.

Quæ carmina elegantissime Gulielmus Budæus ita vertit :

Hic Helenæ subiit vino miscere venenum
Solvere quod luctus, iras sopire minaces,
Quod memori fertur resides abstergere sensos
Sortis acerbæ animo, atque oblivia ferre malorum.
Qui semel id patera mistum nepenthes Iaccho
Hauserit, hinc lacrymam, non si suavissima proles,
Si germanus ei carus, materve, paterve,
Oppetat ante oculos, ferro confossus atroci, etc.

Quæ autem dissertationis est methodus, pauca aliqua de nomine præmonere necessum habeo : et primum quid nepenthes significet, deinde substantivumne, an epitheton sit? Quantum ad significationem attinet, dicitur ἀπὸ τοῦ νὴ, particula privativa, et πένθος, quæ ut ab initio monuimus *luctum tristitiamque* significat : Eustath. in Comment. ad Odyss. Δ: « et non solum τὸ ἐστερημένον πένθους, *quod luctu caret*, ἀλλὰ καὶ στερίσκον, » hoc est, ut cum Plinio, lib. XXV, cap. 5, dicam, *oblivionem tristitiæ, veniamque afferens* : per translationem vero clarum, serenum, lætumque significabit. Siquidem ita apud epigrammatarium exponitur Νηπενθέα Ἀπόλλωνα, quod Anthol. lib. I, cap. 36, legitur.

Reliqua difficultas major. Nam plerique volunt, ut adjective sumatur; hoc est, φάρμακον νηπενθὲς, medicamentum, quod lætificum vel exhilarans medici dicunt : quemadmodum et alia huic eidem pharmaco adjecta vocabula, ἄχολον, *iram depellens*, ἐπίληθον, *oblivionem inducens.* Cui opinioni non inficias imus ; sed in substantivum etiam solvi posse contendimus. Nam quum plura pharmaca, tum simplicia, tum mixta ab effectibus nomina sortiantur, quid vetat apud Homerum φάρμακον νηπενθὲς, *medicamentum* quod est *nepenthes* exponere? Sic consulto a doctissimo Budæo, ut propinquiora adducam, in sua versione factum est; qui quum illud Homeri transferret, ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη, quod ita ad verbum diceretur, « qui illud medicamen deglutierit, postquam crateri fuerit immixtum : » τὸ nepenthes de suo adjiciens, sic habet : « Qui semel id patera mixtum nepenthes Iaccho Hauserit. » Ecquonam, quæso, alio nomine poterat tale medicamen insigniri; si hoc non barbare, non ineleganter omnis vis integraque ejus virtus exprimitur? qua ratione et nos huic opellæ titulum adoptavimus.

Sed hactenus de nomine : nunc rem ipsam agamns. Et primum omnium in disceptationem adducimus, utrum in hac parte, et in his verbis Homericis, aliquid fuerit hoc pharmacum? Facit dubitationi locum Oribasii Collect. lib.V, c. 7; immo Rufi, antiquissimi medici, in hac re sententia, qui nihil aliud nepenthes est arbitratus, quam ipsum vinum : et nisi me fallit interpres, hæc sunt Oribasii verba : « Quippe quum vinum sit mœroris medicamentum, atque Helena quidem mihi videatur hoc crateri infudisse, ut mœrorem sedaret. »

Si igitur solummodo vinum Helena miscuit, nullo medicamine temperatum, jàm verba Homeri eam recipiant interpretationem, opus est : ut illud εἰς οἶνον βάλε φάρμακον νηπενθὲς, a poeta sit dictum, tantum ut exprimeret Helenam dedisse merum bibere non imbecillum, et (quod aiunt) ὀλιγόφορον, sed potens, fragrans, generosum, et amara curarum eluere non efficax modo, ut inquit Horatius, Carm. lib. IV, Od. XII, sed efficacissimum.

Et sane constat apud poetam, non temetum, sed Ægyptiacum quidpiam bis epithetis decorari. Quod etiam, ut in hanc causam trahas, nec obstaculum videatur, Helenam ab Ægyptiis hujusmodi disciplinam edoctam : ex Athenæo Deipnos. lib. I, intelliges Hellanicum scribere, in Plintbine, oppido Ægypti, primum inventam fuisse vitem; qua de causa Dion Academicus φιλοίνους, καὶ φιλοπότας, hoc est, *vini, et bibendi avidos, et amicos*, Ægyptios fuisse inquit; ac quoniam ob egestatem vino multis carendum esset, excogitatum apud illos inopiæ solatium, ut vinum ex hordeo confectum biberent : cujus potu adeo lætati sunt, ut canerent, saltarent, et quæ solent ebrii, facerent omnia. Et addit ad maximum vinolentiæ argumentum, morem esse apud ipsos, immo velut lege quadam receptum, brassicas coctas, tanquam ἀμέθυστον, et contra ebrietatem remedium ante omnes alios cibos comedere.

Itaque, ut summatim rem expediam, videtur ad diluendos mœrores Telemacho et Pisistrato, quos convivio exceperat Menelaus, Ægyptiorum more Helenam propinasse : et hospites ipsos Αἰγυπτιάζειν (ad hunc enim morem transfert Dalecampius in Notis ad Athen.) effecisse; quod nos Itali, quum largius meraciusque poculis indulgemus, Teutonico ritu perpotare dicimus.

Num vero hæc sufficiant, ut funditus convellatur opinio, jam omnium calculo receptissima, Homerum scilicet aliud quid præter vinum indicasse, validissimum contra luctum medicamentum, quod ex Ægyptiaco agro productum, et a medicis illius regionis observatum, Polydamna Thonis Thebarum regis uxor, Helenæ, uti magnum repostum et regale præbuit donum? Haud equidem ita credo : nec aliter sentiendum, quum valde indecora, et Homero pugnantia, ista contineat asser-

tio : nam præterquam quod feminas vel principes miuime deceat ἡ φιλοινία, non est hujusmodi viui in ea regione proventus, quum frigidum et prorsus Biblinon giguatur, nec ideo Biblinum dixi quod βίβλινον οἶνον Ægyptium, ut Guillandinus, putem : sed quia, quum omnibus sit infirmius, maxime ita appellari convenit. Rursus et ex Homericis verbis vino pharmacum injectum aperte liquet.

Unde mirum videri possit, quomodo ex eo depromens Rufus, non id animadverterit ; sed fortasse annotabat quod ejus decurtator Oribasius neglexit exprimere, ideo nepenthea non alibi quam in vino dilutum, quia vinum itidem mœroris esset medicamentum, et hilaritatis, ut loquitur Varro, dulce seminarium. Qua ratione, et νηπενθές, καὶ κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, per translationem et similitudinem dici potuisset : immo Galenus, lib. eo : *Quod animi mores sequantur corporis temperamentum*, quamvis Œnopiæ radicem nepenthes assereret, addit tamen, nihil ea hoc loco opus esse, quum vinum talia quotidie facere videamus.

Re vera autem habuisse Ægyptios hujusmodi medicamenta, Diodorus Siculus, Biblioth. lib. 1, quem et S. Justinus, martyr, citat in Cohort. ad Græcos, abunde testatur his verbis : Τὸ γὰρ νηπενθὲς φάρμακον, ὃ λαβεῖν φησὶ ὁ ποιητὴς τὴν Ἑλένην ἐκ τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν παρὰ τῆς Πολυδάμνας τῆς Θῶνος γυναικὸς, ἀκριβῶς ἐξητακὸς φαίνεται· ἔτι γὰρ καὶ νῦν τὰς ἐν ταύτῃ γυναῖκας χρεῖσθαι τῇ προειρημένῃ δυνάμει λέγουσι· καὶ παρὰ μόναις ταῖς Διοσπολίτισιν ἐκ παλαιῶν χρόνων ὀργῆς καὶ λύπης φάρμακον εὑρεῖσθαί φασι. Quod ex Poggii versione : « Nam potionem ad abolendum luctum, quam poeta Helenam habuisse scribit, in Thebis Ægyptiis a Polydamna Thonis uxore factam constat : ubi nunc quoque mulieres hoc medicamine utuntur. Apud solos vero Diospolitas (eædem enim Diospolis et Thebæ sunt), priscis etiam temporibus inventum fuisse tradunt, et iræ et doloris medicamentum. »

Verum tamen quidnam fuerit hoc nepenthes, plane non tradit Diodorus, neque forsan ei compertum. Nos, quod nostri est operis, id investigemus : quum sane constet pharmacum fuisse, καὶ τῶν φαρμάκων plura esse genera. Et ut comperiri possit quale hoc Homericum fuerit, primum per aliqua recurrendum, eaque examinanda, quibus Homeri verba, aut ratio, aut scriptorum auctoritas consentire videntur. Deinde paulatim ad certiorem nepenthus indaginem, velut manu ducti feliciter descendemus.

Quum hæc φαρμακοποσία ex simplici, item ex composito medicamento constare potuerit, merito dubitare possemus, quodnam istorum fuerit ? et quidem in uno solo simplicique pharmaco tantam efficaciam, quantam ei tribuit Homerus, non facile debemus agnoscere : sed potius affirmare, collatis aliorum viribus, ut deorum manus, quod dicebant Ve-

teres, hoc est, validissimum et præsentaneum fuerit medicamentum. Siquidem ad tristitiæ levamen, quum necessum sit calidis cor fovere remediis, et ad iram sedandam sanguinis succensionem frigidis consopire: non unum nec simplex esse potest, quod ad utrumque curandum vires possideat. Idque Philostrati antiqui scriptoris confirmat auctoritas, qui in Sophistarum Vitis epist. ad Anton. ad hunc Odysseæ locum respiciens, inquit: Τὸ δὲ φρόντισμα τοῦτο, ἄριστε ὑπάτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιεῖ τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς Ἑλένης τοῖς Αἰγυπτίοις φαρμάκοις. « Et ista lucubratio gravissimos animi labores, velut Helenæ crater medicamentis Ægyptiis, tibi quandoque levabit. » Nam πληθυντικῶς loquendo, videtur annuere in hac Helenes patera, plura Ægyptia fuisse venena.

Verum enim vero rem exactius rimando, hæc ab Homeri mente, verbisque dissidentia judicabimus. Quandoquidem si ex pluribus confectum fuisset nepenthes; poeta noster, cujus hæc est præcipua virtus, cum evidentia, et rerum quadam *hypotyposi* suas explere narrationes, immo potius sub legentium oculos subjicere, omnia procul dubio temperaturæ accidentis explicasset, ut in Nestoris poculo fecisse animadvertimus, Iliad. XI:

Ἐν τῷ σφι κύκησε γυνὴ εἰκυῖα θεῇσιν
Οἴνῳ Πραμνείῳ, ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν
Κνήστι χαλκείῃ, ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε.
In hoc ipsis potionem confecit mulier similis deabus
Ex vino Pramnio, et super vinum caprinum rasit caseum
Cultro æreo, ad hæc vero farinas albas inspersit.

Et in Ulyssis historia Odyss. X, hæc eadem a Circe potionibus admixta, repetere non indignatur, quæ etsi potius ad cibum, quam ad medicinam spectant, nec nostrum nepenthes extra mensam ab Helena propinatur: ut nihil minus, si quid in eo varium multiplexque, singulatim prodere debuisset. Et quamvis pharmacum asseramus, crescit conjecturæ argumentum, quum profecto constet naturæ magis consona simplicia esse remedia, et antiquis temporibus propriora. Postea enim, ut fere declamat Plinius, lib. XXIV, cap. 1: « Fraudes hominum, et ingeniorum capturæ officinas invenere istas, et in medicinæ usu exoleverunt, quæ tum parata vulgo, et inventu facilia erant: quum vera remedia pauperrimus quisque cœnat, et ex horto petantur. »

Ad Philostratum quod attinet, sua licentia id dixisse, et ab Homero, hoc est, a proprio historiæ auctore, longe aberrasse contendimus. Nam quamvis Helena plura pharmaca, velut ad plura utilis, a Polydamna acceperit, haud tamen hæc omnia vino diluisse probari potest. Sed for-

san usurpata aliquando dicendi abusione, numerum numeró commutavit; aut ad alind aliquid respexit, quod in nltima parte, et prope bujus operis finem indicabitur.

Nunc igitur cosgmentatione rejecta, uniforme quid, juxta poetæ verba, et simplex pharmacum fuisse nepenthes, quod alternm erat propósitæ divisionis caput, firmum remanere consequens est. Sed in tanta rerum medicarum copia ac diversitate (intra enim octingenta simpliciorum numerum finitum, si Narniensi Gal. Mart. de Promiss. Doct. c. III, credimus, quem multo majorem nunc temporis recensendum) quid certi statuere possumus? Ultra tamen pergere non diffidimus: et primum cum Apuleio in Apol. affirmamus: «Ut etiam vir egregie doctus, et Veterum æmulator meminerat, Homerum poetam multiscium, vel potius cunctarum rerum apprime peritum, vim omnem medicaminum, non mari, sed terræ scripsisse.» Et quamvis marina curatione usos Ægyptios constet, atque Euripidem, una cum Platone in Ægyptum profectum, juxta Diogenem Laert. lib. III de Platone: Καὶ αὐτόθι νοσήσαντα πρὸς τῶν ἱερέων ἀπολυθῆναι τῇ διὰ θαλάττης θεραπείᾳ, ὅθεν καὶ εἰπεῖν·

Θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά·

«Atque ibi morbo comprehensum, a sacerdotibus Thalassica medela fuisse ablutum, qua ex re postea dixerit:

Mare universa proluit hominum mala:»

nihilominus de hoc Ægyptio pharmaco expresse testatur Homerus, Odyss. Δ, φέρει ζείδωρος ἄρουρα; *quod producit fertilis terra.* «Non enim, subdit idem Apuleius, marino aliquo (in mari, unde et nomen, margaritas nasci, res est nota) et pisculento medicavit, nec Proteus faciem, nec Ulysses scrobem, nec Æolus folles, nec Helena pateram, nec Circe poculum, nec Venus cingulum.» Quum ergo hujusmodi pharmacum fuerit, ut terræ sit adscribendum; aut ad plantas, aut ad lapillos, ex eodem Apuleio pertinere dicendum erit: receptissimæ ex lapidibus medicinæ, nec novum, aut absurdum vino commixtos ægrescentibus eos dari, ut de Saphiro, Hæmatide, aliisque Dioscorides observavit.

Agnoscimus sane ex Antiquorum scriptis nonnullas laudari in gemmis qualitates, quæ cum Ægyptio nepenthe conferri possunt. Dioscorid. lib. V: «Ex Nilo, Ægypti flumine, lapis producitur galactides, quem et Letheum nominant; quia præcedentia mala ducit in oblivionem, et vino mulsoque liquatur.» Topazion nonne iram sedare et tristitiam, sunt qui asserant? plura ex Orpheo, Dioscoride, Plinio aliisque scriptoribus adduci queunt: sed quum omnis nostra disputatio intra Homeri semitas progrediatur, jam non amplius in hac investigatione immorandum (Isid.

Orig. lib. XVI, cap. 6), qunm lapillos, gemmas, et gummi, unde gemmæ denominationem sortitæ, a suo pharmaco satis evidenter Homerns explodat. Et ex eo ita esse convincitur, quod illud φέρειν ζείδωρον ἄρουραν asserat: Quamvis enim hic dicendi modus frequens sit apud Poetam, nihilominns, si hoc in loco vim ejns libet examinare, facile comprehendemus ἄρουραν, non τὴν γῆν simpliciter, sed cultam et ad sationem idoneam, et proprie arvum, παρὰ τὸ ἀροῦν, ἢ παρὰ τὸ ἀροτριᾶσθαι, significare: vox autem ζείδωρος sive ἀπὸ τῆς ζείας, ut Plinins, lib. XVI, cap. 8, sive ἀπὸ τοῦ ζῆν, ut Eustathins volnit, derivetur: hoc certe denotat quod Hebræis תבל *thebel*, et in Hetruscorum disciplina, *vola* dicebatur. Nos vernacule exprimimus *il campo produttor delle vittuaglie.*

Itaque necessario fatendum est, Homerum, Odyss. lib. X, pro pharmaco plantarnm aliqnam hic intelligere, quemadmodum de moly herba, quam Mercurius Ulyssi ad Circen se conferenti dedit, verba faciens, similiter inquit:

Ὣς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον Ἀργειφόντης
Ἐκ γαίης ἐρύσας· καί μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν,
Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος.

Quæ ita eleganter sunt reddita:

Sic deus effatus, cæso cui nomen ab Argo
De terra evulsum mihi dat medicamen, et addit
Naturam; radix nigra erat, flos lacteus illi.

Ergo et nepenthes herbam fuisse pro comperto habebimus: quod etiam Theophrastns, utramque tangens historiam, his confirmat verbis, Hist. Plant. lib. IX, cap. 15: Φαρμακώδεις δὲ δοκοῦσιν εἶναι τόποι μάλιστα μὲν ἔξω τῆς Ἑλλάδος, οἱ περὶ Τυῤῥηνίαν καὶ τὴν Λατίνην, ἐν ᾗ καὶ τὴν Κίρκην εἶναι λέγουσι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὡς Ὅμηρός φησι περὶ Αἴγυπτον· ἐκεῖθεν γὰρ τὴν Ἑλένην λαβεῖν·

Ἐσθλὰ τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τόθι πλεῖστα φύει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Ἐν οἷς δὲ, καὶ τὸ νηπενθὲς ἐκεῖνό φησιν εἶναι καὶ ἄχολον· ὥστε λήθην ποιεῖν, καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν, hoc est, ut Theodorus vertit: «Tractus medicamentorum fertiles potissimum tradunt extra Græciam, Etruriam et Latinum agrum, quem Circen habnisse affirmant, atque etiam magis Ægyptum auctore Homero. Hinc enim Helenam inde accepisse inquit:

Prospera quæ quondam Thonis dulcissima conjux
AEgypti Polydamna dedit, quæ plurima gignit
Noxia terra ferax, et multa probata venena.

Inter quæ vel illud medicamen luctus et mœroris esse autumant, omnium ita ut malorum oblivionem atque indolentiam facere possit.»

Sed clarius ex eodem Theophrasto Plinius, lib. XXV, cap. 5: «Homerus, inquit, primus doctrinarum et antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit: herbas certe Ægyptias a regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes oblivionem tristitiæ veniamque afferens.» Hactenus Plinius.

Quum jam probatum sit nepenthes herbam fuisse, reliquum est videre, quomodo vino injectam; nam quænam fuerit postremo examinabitur. Et triplici modo a medicamentariis potuisset id fieri, vel integram herbam immittendo, vel pulverem, vel succum ipsius. Et primo Helenam herbam ipsam crateri inseruisse, Veterum opinione fulcitur, ut ex Plutarcho in Sympos. lib. I, cap. 1, licet perspicere; inquit enim: Οἱ μὲν οὖν τὰ βούγλωσσα καταμιγνύντες εἰς τὸν οἶνον, καὶ τοῖς ἀποβρέγμασι τῶν περιστερεώνων καὶ ἀδιάντων τὰ ἐδάφη ῥαίνοντες, ὡς τούτων τινὰ τοῖς ἑστιωμένοις εὐθυμίαν καὶ φιλοφροσύνην ἐνδιδόντων, ἀπομιμούμενοι τὴν Ὁμηρικὴν Ἑλένην ὑποφαρμάττουσαν τὸν ἄκρατον.» Nonnulli quidem buglossam vino admiscent, aut solum rigant verbenarum adiantorumque diluto, quod hæc conviviis hilaritatem aliquam et comitatem conciliare opinantur, imitantes Homericam Helenam quæ vino medicamentum injecerit.» Si enim ad Helenæ exemplum Veteres id faciebant, profecto existimabant et herbam Helenam adhibuisse: nam ita buglossæ usus, quemadmodum et pimpinellæ, ad animi lætitiam et jucunditatem probatur.

Sed hoc ex eodem Plutarcho, nedum ex Homero, refellitur, quum ille alteram subjiciat nepenthus interpretationem, de qua nos alibi: hic non injectionem tantum, sed commixtionem et confusionem alicujus rei cum vino aperte memoret, ut sorbitione in stomachum immitteretur. Potius itaque pulverem inspersisse, rationi videretur consentaneum. Nam si nepenthes Helenam habuisse a muliere Ægyptia, ex Homericis verbis necessario fatendum; quum magnum temporis spatium intercesserit ab ipsius in Ægyptum peregrinatione, ad usque Menelai in Græciam reditum, et Telemachi Pisistratique adventum (nam ὀγδοάτῳ ἔτει *octavum* scilicet *post annum* rediisse ab Homero, Odyss. lib. IV, et Strabone, Geogr. lib. I, convincitur): siccum jam et arefactum medicamentum, quomodo, ut vim suam magis communicaret, aptius immitti potuisset, quam in pulvisculum, et in diapasmatum speciem redactum? eo magis quod virorum doctorum observatione compertum habemus (vid. Had. Jun. cap. de Med.), Veteres diapasmatum aspergines potui ad luxum et fragrantiam adhibuisse.

Sed nec hujusmodi mihi probatur sententia, quum minime creden-

dum sit nepenthes hoc illud esse, quod Thebis a Polydamna acceperat, et licet Homerus, Odyss. IV, dicat:

> Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα
> Ἐσθλὰ, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν,
> Talia Jovis filia habebat pharmaca,
> Quæ illi Polydamna præbuit;

haud alio modo intelligendum est, quam juxta Athenæi explicationem Deipnos. lib. IV: Ἡ δ' Ἑλένη, inquit Athenæus, Διὸς οὖσα θυγάτηρ καὶ παρὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφῶν μεμαθηκυῖα πολλοὺς λόγους, ἐς τὸν οἶνον ἐμβάλλει πάνακες τῷ ὄντι φάρμακον. « Helena vero Jovis gnata, oratione commercioque sapientum Ægyptiorum multum edocta, panaces re vera pharmacum injicit vino. »

Igitur privato studio, Helenam in imaginariis, vel pensilibus hortis, ad delectationem coluisse dicendum est: et proinde ad rem præsentaneam, non ut inspersile quoddam adhibuisse, πάλυνε, ut in Nestoris poculo, vel alio quopiam peculiari vocabulo significasset Homerus Iliad. XI, sed succum vino permiscuisse. Quod nobis superest affirmare, et affirmare Poetam contendimus. Inquit enim post locum a nobis supra laudatum:

> Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἐνέηκε κέλευσέ τε οἰνοχοῆσαι.
> Cæterum postquam sane infudit, jussit vinum propinari.

Ita enim verti debet. Nam verbum ἐνίημι, ex quo illud ἐνέηκε, quo itidem in Circes potione utitur, propria significatione apud pharmacopœos *infundere* valet.

Adde dubitatiunculam, et ex illius resolutione id evidentius apparebit. Supra dixerat Homerus, Odyss. X: εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον. Liquet etenim ex his verbis, primo vinum effusum, deinde pharmaco medicatum; at contrarium subdit, carmine jam a nobis citato, in quo habes primo medicamen injectum, deinde vinum propinatum. Quæ responsio? facilis. Nam dicimus: Helenam haud in minutis calycibus potionem procurasse, sed in majori lagena et congiario commixtionem hanc perfecisse; qua perfecta, ex eo jussit οἰνοχοεῖν, id est, vini liquorem in poculis effundere. Quibus sane nepenthes arguitur cum vino concorporatum, et liquidi cum liquido perfecta commixtio: cui subobscure, eleganter tamen, Plinius, lib. XXV, cap. 5, annuit: « Quum nobile illud nepenthes, inquit, ab Helena cunctis mortalibus propinandum. » Remanet ergo jam satis sufficienter probatum succum Helenam effudisse (succi nomine, quod decoctum medici vocant, non excludo).

Ultima occurrit disputatio: quæ plantarum hoc nepenthe proponatur:

et num per nostra prata hoc germen herbescat, vel desit naturæ invidia, aut deos effossores cum moly exposcat. Ardua sane quæstio, in qua et Veteres hæsitarunt, et præter eorum opiniones recenseri vix quidquam potest. Sed, ut moras præfationum recidamus, sciendum est plerosque Veterum, buglossum nepenthes existimasse, ut supra ex Plutarchi loco Sympos. lib. I, cap. 1, indubitatum fecimus. Dejecta siquidem in vinum buglossi folia, voluptates animi et lætitiam augere Dioscorides, lib. IV, cap. 123, et Paullus Æginetа, lib. VI, cap. de Buglosso scripseruot. Neque ultra hunc usum buglosso, alium quemquam multi faciendum ab antiquis scriptoribus tribui, recte notat Marcellus Virgilius in Dioscor. lib. IV, cap. 123, cujus causa, et euphrosynon, cognata fere nepenthes voce, ut Plinius memorat, lib. XXV, cap. 40, nominatum.

Accedit Galeni auctoritas, cui adstipulatus Cælius Rhodiginus totam hanc sententiam firmat, lib. XIX, cap. 3, his verbis: « Porro sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cujusnam modi foret pharmacum id, ex quibusque concinnaretur, suspicati sunt esse buglossum, propterea quod de ea sic prodiderit Galenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται, id est, vino injecta hilaritatem inducit. Scribunt medicorum scientissimi eventus mirabilis eam censeri, propter quod sanguis inde clarior fiat, expurgatiorque, porro et cor confoveatur, a quo mox et hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere unde cooriatur lætitia. » Hactenus Cælius. At nos qui levieulam buglossi εὐφροσύνην pluries, et præsertim in hac animi consternatione, experti sumus, simplicitati ducimus, hanc singularem, maximarumque virium herbam, Ægyptiæ principis hospitale munusculum, ad tam vulgare olus, tardis tenuibusque facultatibus præditum, accommodare.

Cæterum, haud liquet ex Plutarcho buglossum Veteres nepenthes Homericum reputasse, sed tantummodo exemplo Helenes illud vino injecisse: ad quem usum, non succus, ut diximus de nepenthe, sed folia, præsertim vero flosculorum calyculi adhibentur, et proinde nescio quid sibi velit Aloysius Anguillara, nostri sæculi auctor non spernendus, qui et medicinam professus, ad hoc Homeri pharmacon respiciens de Simpl. cap. de *OEnopia*, buglossi radicem ogganniat.

Sed age, an meliora alii dixerint? et sane ita videtur. Sunt enim qui Helenium, id esse affirment: quorum judicio, vel ipsius herbæ nomen argumentum facit. Natam quippe in Cranae, quæ una est Sporadum insula, Helena postmodo ab illa vocata, et ex ipsius feminæ lacrymis, a poetis effertur; cf. Strab. libris IX et X. Hanc Romani, inquit Dioscorides, enulam campanam dixere. Nectarion itidem dictam, ipse Dioscorides affirmat, lib. V, cap. 40, unde vinum nectarites confectum. De quo idem his verbis, ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, « conficitur

et nectarites dietum vinum ex Helenio herba, » et deinceps, « quam alii nectarion appellant. » Credo hanc ei nomenclaturam fecisse, haud divinitatem in adimendis curis, atque hominum molestiis, sed succi dulcedinem, quod Plinius de Helenio fatetur, lib. XXI, cap. 91. Integrum vero Plinii locum subjiciamus, qui in hac re probanda judicatur eximius; inquit enim: « Helenium ab Helenæ lacrymis (hæc verior lectio), ut diximus, natum, favere creditur formæ, cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu ejus quamdam gratiam eis veneremque conciliari: attribuunt hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. » Sed ut optime observat auctor, qui emblemata in Dioscoridem, lib. I, cap. 27, scripsit, Plinius hoc loco haud voluit idem helenium et nepenthes esse; sed ea tantum virtute et facultate assimilat; cæterum distinctas diversasque plantas fuisse demonstrat. Accedit, quod neque poetarum figmentis recipit fidem, quum non lacrymis ortum, sed ab Ægypto Homerus facit advectum.

Sunt propterea ad hoc forsan intuentes, qui verum nepenthes, non hoc helenium, sed illud Cratevæ quod Ægyption Dioscorides nominat, et OEnopiam Galenus, si A. Anguillaræ e. da OEnop. credimus: constat sane Galenum in eo libro, quo Animi mores sequi corporis temperamentum, c. 111, OEnopiæ radicem, Ægyptiæ hospitæ pharmacum reputasse. Idem vero ac helenium istud fuisse, ex eo quod de uno helenio mentionem faciat, et quæ de OEnopia affirmat, eum Cratevæ helenio consentiant, voluit Anguillara, lib. Suar. Opin. cap. de OEnopia, bisque opinantibus meo judicio Æliani favet narratiuncula, quam reperias Histor. Animalium lib. IX, cap. 21.

Sed nihil lætificum vel nepenthi simile, nec Cratevas, nec Ælianus, quos modo appellavimus, huic helenio tribuunt; præterquam quod serpentes arcere, et θηριοδήκταις βοηθεῖν, « contra venenatorum morsus remedium esse » dicant.

Sed nunc naturæ fines transilimus: quod non est propositum in hac parte, licet magnopere allubescat digressio. Nam poetæ haud sese intra hos limites distringunt, ut fideli rerum naturalium historia detineantur; sed ut quid majus doceant, ampliandi, augendi, transferendi, distorquendi, largam ad eorum libitum retinent facultatem: ut re vera potuerit Homerus ad hoc helenium respicere, quamvis medicorum et philosophorum observatione, eamdem vim, virtutemque parem, quam de eo prædicat, possidere non dignoscatur. Et pro hac re firmanda, haud omittenda Apuleii sententia de Plant. qui *Chironium panaces*, sive *Centaurion*, ait vocari *Helenium*: de quo panace, non est veneno præ-

sentius antidotum, si Nicandro antiquo poetæ et medico fidem non denegemus, quem et merito subjicimus; inquit enim in Theriacis :

Πρώτην μὲν Χείρωνος ἐπαλθέα ῥίζαν ἑλέσθαι
Κενταύρου Κρονίδαο φερώνυμον, ἥν ποτε Χείρων
Πηλίῳ ἐν νιφόεντι κιχὼν ἐφράσσατο δειρῇ,
Τῆς μὲν ἀμαρακόεσσα χυτὴ περιδέδρομε χαίτη.
Ἄνθεα δὲ χρύσεια φαείνεται, ἠδ' ὑπὲρ αἴης
Ῥίζα, καὶ οὐ βυθόωσα πελεθρόνιον νάκος ἴσχει.
Ἥν σύ καὶ ἀναλέην ὅτε δ' ἔγχλοον ὅλμῳ ἀράξαι
Φυρσάμενος κοτύλην πιέειν μενοεικέος οἴνης,
Παντὶ γὰρ ἄρμιός ἐστι.

Quæ in latinum carmen ita sunt reddita :

Ergo salutarem primum tibi convenit herbam (1)
Vellere, idem cum centauro cognomen habentem,
Quam gelido Chiron in Peli vertice quondam
Prendit : amaracino folio similis coma surgit,
Aureus est flori cultus, non altaque radix,
Vult silvestre solum, quo plurima nascitur herba.
Hanc tu vel viridem, vel siccam contere, deinde
Nobilis hemina permisce atque accipe vini,
Cuilibet hæc homini mensura sat esse videtur.

At quamvis decipi potuerit hoc dicto Apuleius, quum omnes herbarii de helenio, et de panace, tanquam de diversis plantarum speciebus fuerint loquuti, nihilominus, quum nec ipse Dioscorides, lib. III, c. 52, quiverit, nisi Nicandri supra citatum locum ἄμετρον, et ad verbum infarcire, Apuleianam conjecturam non aspernabimur : cui, quatenus ad Homerum et nostram hanc disquisitionem pertinet, magnopere Athenæum vulgata receptaque lectione favere intelligimus, Deipnos. lib. IV. Siquidem, ut supra ad alium finem laudavimus, ita habet, εἰς τὸν οἶνον ἐμβάλλει πάνακες τῷ ὄντι φάρμακον, hoc est, ut recte Dalecampius vertit, immo potius paraphrasi illustravit, « panaces efficax re vera mœroris auxilium injicit vino. » Dicta autem est hæc verba πάνακες, id est, *tota bona*, et *salubris* : inde nomen sortita, quod magnarum virium sit in propulsandis morbis. Chironium autem a Chirone cognomentum accepit, propterea quod hic Saturni et Phillyræ filius eam in Pelio monte invenerit.

Sed illud interea haud prætereundum, quod in Macrobio, Saturn. lib. VII, cap. 10, aliquantulum nos moratur. Et quidem animadversione est dignum, an sint qui arbitrati nostrum pharmacum ex India adve-

(1) Centaurium minus nostr. Officin. tanti Veteres fecere, ut inter opp. Galeno adscripta, peculiaris exstet de Centaurii Virtute liber. Est nobis *Chironia Centaurium* Willd. *Pentand. monogyn.* Linn. *Gentian.* Juss. Ed.

ctum? quum « non herba fuit, non ex India succus, » de nepenthe verba faciens, ita scribat. Verum enim vero, ea de causa, hoc a Macrobio dictum puto: nempe, quum omnia admiranda et supra fidem in his regionibus oriri persuasum haberent homines, ut nullibi gentium herbam illam inveniri assereret, et ipsam in India etiam gigni pernegabat.

Sed curiosulus alioquin investigator, ne quid videretur prætermissum, harum regionum historias perlustravi.

Est autem apud Sinas, Japones, et eis finitimas gentes, frutex quidam cujus foliis celebris potio, quam *Ciam* vocant, perficitur (1).

Observat autem Trigausius hujus frondes ab his gentibus verno cælo legi, easque in umbra exsiccari, et ad decoctionem quotidianam asservari, et in conviviis, et quoties ædes hospes amicum visurus ingreditur (hospitibus enim et in convivio Helena suum poculum miscet), salubriter hilariterque hac potione invitari.

Nec prætereundum in hac narratione *folium*, quod et *Indicum* cognomen habet, Græcis μαλόβαθρον, quando id ita sit, de qua re merito dubitetur, vide Jul. Scalig. Exercit. in Card. CLXVI. Ejus enim hæc vis est, ut mirum in modum hominem exhilaret, et fere ut alterum nepenthes a Cardano extollatur, de Subtil. lib. VIII. Similiter ad ejus vires accedit, quod Paulus Jovius de Selimo imperatore agens, scribit in Turcic. Histor. illum scilicet vesci semine quodam solitum, quod rerum seriarum ac molestarum memoriam hominibus adimit, eosque liberos ac jucundos per aliquot horas facit. Et additum ad libri oram, *forsan nepenthes fuit*. Quale autem id semen, videtur Jovius ignorasse, quum solum referat, quæ a Gritti, Venetiarum duce, acceperat. At Petrus Belo, qui Jovii locum memorat, cuique muneris id et facultatis erat, quidquid in his regionibus admirabile oriretur, diligenter investigandi, nec illud quivit, saltem par nomen, exprimere, in suis Observ. lib. III, cap. 15.

Sed quid diutius in his immoramur? quin immo Fabii Columnæ, viri undequaque doctissimi, in hac re judicium non interponimus: qui, ut interroganti mihi obsequeretur, ex tempore, ut est herbariæ rei columen et naturalis historiæ peritissimus, se inter narcotica pharmaca hoc nepenthes reponendum existimare respondit: quod nec Eustathius scriptor sane eruditissimus ignoravit in Odyss. IV, quum καθ' ἱστορίαν ἐκ-

(1) Sinis *The*, Japonibus *Tsia*, nobis est *Thea Bohea*, aut *viridis*; cujus prima mentio occurrit in Itiner. Arab. sæc. IX (cf. *Ancienn. Relat.* p. 31, ed. *Renaudot*.). Miras illi virtutes Sinæ tribuunt: ab ea vegetiora reddi corpora, hebetiores excitari sensus, cor exhilarari, etc. etc. sed constat apud nos multo minorem esse hujus potus efficaciam; sive Theam simpliciter Sinæ plus æquo jactitant, ex qua paululum levaminis percipiunt, ut mos est hominum; sive deteriores tantum Theæ species, quod libenter crediderim, in Europam vulgo advehantur. Ed.

11²

θιτέον, historice juxta banc partem, quam agimus, putet exponendum : ὡς καὶ τοιούτων ὄντων παρ' Αἰγυπτίοις ναρκοτικῶν τινων ἢ θελκτηρίων φαρμάκων. « Quod hujusmodi fuerint apud Ægyptios stupefacientia vel demulcentia medicamenta. »

Verum, quum a nobis sint explicata, quæ delinire animos et exhilarare creduntur, nunc de his, quæ ex stupore et oblivione vim suam patefaciunt : quemadmodum de opio, hoc est, de papaveris succo, asseritur. Illius esu Turcæ animosiores fiunt, minimeque belli periculum expavescunt. Nec apud eos tantum in usu, ut Petrus Belo refert Observat. lib. III, cap. 15, sed apud Persas, Indos, aliasque quamplurimas nationes, inter quas Ægyptiorum gentem notat Prosper Alpinus, qui diu in Ægypto versatus, peculiari observatione cognovit, eos pharmaca quædam animi gratia sæpius adhibere, quæ hilaritatem, deinde stuporem advocant, et visiones concitant admodum jucundas, ipsisque optatas (1). Præter enim cannabis folium, quod per excellentiam *assis*, id est, herbam, vocant, et alia quædam, nostrum opium ipsis præcipuo in usu; quod *Affion* dicunt ; additque illud, quo omnes utuntur, ex locis Sajetb, ubi olim Thebarum urbs erat præclarissima, deferri; ibi etenim nigra papavera copiosissime proveniunt, cæterisque omnibus facultate præstant.

Marius Schipanus, vir doctrina et eruditione præcellens, mihi affirmavit, herbam Polydamnæ, et Thebarum opium idem fuisse. Quæ quidem περὶ νηπένθους opinio mirum in modum Poetæ congruit : haud enim de eo narrat, cor lætificare et animi hilaritatem inducere, ut qui ad buglossum respexere, aut ad Theophrasti œnotheram lib. IX, cap. 21 (nec desunt, qui hanc herbam illud esse affirment, et brevitati consulens omitto expendere), et vel ex hoc a vero alios aberrasse demonstrari posset, sed tantummodo luctus, iræ, et malorum omnium oblivionem inferre, ut recte Lucianus Dialogo de Salt. ληθεδανὸν φάρμακον absolute dixerit, id est, « oblivionem pariens inducensque medicamentum. » Plena enim oblivionis papavera sunt : unde Servius ad illud Maronis carmen G. I, 78 : « Urunt lethæo perfusa papavera somno, » ut in plerisque solet, eruditissime annotat : Cererem ab Jove commonefactam, papavere (*Cereale* apud eumdem Virgil. Georg. I, 212, vocatur) orbitatis oblitam, quum jam Proserpinam raptam a Plutone ex inferno recipere non potuisset. Et hoc modo dubitationi occurritur, ne temere

(1) *Opiati* quoddam genus, Kæmpferus in Amœn. *electuarium lætificans* appellat ; quandoquidem sumentium animos miris perfundere gaudiis, et veluti magicis cerebrum demulcere imaginibus dicitur. De *Papavere somnifero* opium elici nemo non novit, quod pro nepenthe Veterum inter Recentiores habent DD. VILLOISON, VIREY, SPRENGEL, et multi alii, ut jam ad locc. Plinii citt. monuimus. ED.

a receptis eacidamus, quæ ἄχολον illud nepenthus epithetou, ut aliter interpretaremur, allexit. Haud enim dissidet iram et mœrorem delere, quum per soporiferam vim id coutingere affirmemus.

Soporiferum autem nepenthes fuisse, et Poeta etiam indicat, quum paulo post ipsius baustum, inducit Telemachum dicentem, Odyss. IV:

Ἀλλ' ἄγετ' εἰς εὐνὴν τρέπεθ' ἡμέας, ὄφρα κεν ἤδη
Ὕπνῳ ὑπὸ γλυκερῷ ταρπώμεθα κοιμηθέντες.
Sed agite ad cubile ducite nos, ut jam
Somno dulci delectemur dormientes.

Sed quoniem, gravis et ipse euctor, Plutarchus in Problem. convivalibus, lib. I, quæst. 5, τῶν ὑπνωτικῶν φαρμάκων duas species recenset: μηκώνιον, id est, *opium*, καὶ μανδραγόραν, *et mandragoram*: quumque ea, quæ jam dudum de papevere releta sunt, ab Homeri nerratione non aliena judicavimus, fortasse etiem ad eum mandragora pertinebit.

Genus enim plantæ est soporiferum (1); sed a Veteribus superstitione veneretum, a Magis religioue observatum, et in ematoriis potionibus a Circe, unde Circæam dictam, ut Dioscorides inquit, IV, 74, adhibitum. Cujus effodiendi ritus sane haud prætermittendus, quem Theopbrastus et Plinius referre operæ pretium judicarunt. Theopbrastus, Plant. Hist. lib. VI, cap. 11: Περιγράφειν δὲ καὶ τὴν μανδραγόραν εἰς τρεῖς ξίφει, τέμνειν δὲ πρὸς ἑσπέραν βλέποντα· τὸν δὲ ἕτερον κύκλῳ περιορχεῖσθαι, καὶ λέγειν ὡς πλεῖστα περὶ ἀφροδισίων. Quorum sensus: « Circumscribunt et mendragoram gladio ter, secantque ad occasum spectantes: jubent et alium saltantem tripudio circumagi, multeque de Veneris usu et re dicere. » Plinius, lib. XXV, cap. 11, addit, « cavent fossuri contrarium ventum, etc. » Quibus cærimoniis nobilitata mendragore, velut insigne quoddem miraculum, facile meruerat Helenes fieri donum, et ab eadem propter nercoticam facultatem mœstis hospitibus vino misceri: celebre siquidem cum vino ejus est temperementum; unde μανδραγορίτην οἶνον, cujus parandi duplicem modum, id est, coctura, et secus, Dioscorides proponit lib. IV, cap. 74.

Tertium est omnium delicetissimum, quod ex Plutarcho colligitur, inquit enim de eudiendis Poetis: Ὥσπερ γὰρ ὁ μανδραγόρας ταῖς ἀμπέλοις παραφυόμενος, καὶ διαδοὺς τὴν δύναμιν εἰς τὸν οἶνον, μαλακωτέραν ποιεῖ τὴν καταφορὰν τοῖς πίνουσιν. « Ut enim mandragora prope vites nascens, virtutemque ministrans vino, leniorem efficit illius in potatores vim soporandi. » Veteres enim, quibus mandragoræ in cibo potuque maximus usus, eam prope vites plantebant, ut inde, contracta in vinum virtute,

(1) Recentioribus dicitur *Atropa Mandragora* (*Pentand. monogyn.* gen. 302 Pers. *Solan.* Juss.); de qua fusius agit Plinius, lib. XXV, cap. 94. Ed.

lenius soporarentur. Sic etiam brassicis, ut exilius vinum haberent, eodem modo usos retulit Athenæus, Deipnos. lib. I, quod eo libentius dixi, ut Antiquorum industria diligentiaque in ea curanda patesceret. Cui addendum, a Pythagora ἀνθρωπόμορφον (1) vocari, ex semihominis forma.

Sed Pierii oscitantiam silentio occulere non possum: ponit enim mandragoram lætitiæ hieroglyphicum, et Xenophontis testimonio in Sympos. eam pro lætitiæ argumento haberi confirmat. Quod quantum a vero sit alienum, Xenophontis locus indicabit, quem subjiciemus. Sic enim lepidissimus et suavissimus scriptor, immo potius hæc Socratem loquentem inducit: Ἀλλὰ πίνειν μὲν, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐμοὶ πάνυ δοκεῖ, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας ἀνθρώπους, κοιμίζει· τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα, ἐγείρει. « Bibendum sane, o præclari viri, admodum censeo, quandoquidem re vera nostros animos vinum rigans curas et molestias sopit, ut homines mandragora; hilaritatem vero excitat, ut oleum flammam. » Lætitiam quippe et hilaritudinem ex vino oriri, haud ex mandragora, hoc loco Xenophon ait; illudque sedare curas affirmat, pari modo ac mandragoram sensus hominum corripere: et sic τὴν ἀναισθησίαν illius exemplo, non jucunditatem exprimit, ut Pierius voluit.

Est et alia somniferi species, cujus fortasse habenda ratio. Hanc *solanum*, Græci στρύχνον μανικὸν vocant: in quo describendo, delineando, egregiam, ut in omnibus, sibi laudem meruit Fabius Columna lynceus in Phytobasano suo, eamdemque esse ait, quam Christophorus a Costa *daturam* appellat, medicique legitimam nucem *metel* Arabum esse censent. Vim habet pota in vino radix drachmæ unius pondere, inquit Dioscorides, lib. IV, cap. 72, φαντασίας ὑποτελεῖν οὐκ ἀηδεῖς, « imaginationes efficiendi non injucundas. » Sumi autem a Turcis, et esse apud eos frequenti in usu, ex Belonis Observationibus, constat lib. III, cap. 56.

Venit ergo in mentem, ad hoc illam Aloysii Anguillaræ referre opinionem: quum nepenthes, aut œnopiam esse, quam eamdem cum helenio facit, addubitat, aut quamdam aliam Italiæ notam, quam consulto ait tacere, causatus christianam religionem, quum inde multa mala confici possint. Sic Plinius, ne omnia de solano diceret, causas prætexuit,

(1) Mandragora, bifurcata inferne radice, hominis crura duo et rudem quamdam effigiem sæpius repræsentat. Circulatores autem in radicibus mandragoræ, bryoniæ aliisve adhoc virentibus, tam virorum, quam feminarum formas scite sculpebant, infixis avenæ aut milii granis, iis nempe in locis, quos pilis vestitos natura voluit. Deinde radices infodiebant rursus, donec grana emitterent radiculas; quas demum in filamenta quam tenuissima fissas, aptabant, ita ut capillum, barbam et cæteros corporis humani pilos referrent. Hæc est illa Pythagoræ ἀνθρωπομορφία. Ed.

« minime, inquiens, diligenter demonstranda remedia, non venena tractantibus. » Liquet sane ad furta, ad res venereas, et ad insaniam inferendam abuti quosdam solano posse; vid. Garc. ab Hort. Arom. lib. II, cap. 24; Christoph. a Costa, cap. de Datura.

Sed nuper quum de hac re quemdam ex Africana gente captivum, et Ossanensium ducis triremibus mancipatum, consuluissem; is me docuit *Mazlue* etiam apud Arabes herbam esse inter frumenta nascentem, hoc est, *lolium* significare: ac rerum medicarum commentariolo, quod secum sua lingua exaratum circumferebat, conatus est comprobare. Et porro haud a veritate alienum videtur, quum lolium tenebricosas vertigines, et mentis aberrationem, atque temulentiam efficiat; immo αἶραν a Græcis volunt plerique, παρὰ τοῦ αἱρεῖσθαι dictum. Rapitur quippe in cerebrum lolii vapida et nocua aura. Qua etiam ratione in soporiferis medicamentis ejus farina immiscetur: quod Mathias Lobel peritissimus et diligentissimus botanicus in stirpium Observationibus, cap. de Lolio, et in Adversariis notat.

Formant ex ea farina Ægyptii, adjectis cannabis seminibus, medicamentum, quod *Bosa* eorum lingua nuncupatur: idque ea omnia præstat, et valentius, ut scribit Alpinus, de Medic. Ægypt. l. IV, c. 2, quæ meconio superius adscripta sunt. Vino autem farinas immiscere, non est a moribus Veterum alienum; quum ex Homero in Nestoris et Circes poculo album farinam inspersam, immo et caprinum caseum adrasum, supra jam sit probatum.

Sed his, licet plane videatur exhausta materia, quum fere sint omnes de hac re sententiæ in medium productæ, insuper aliquid addere excogitavimus, quod et propositum attingit finem, et scire haud modicum delectabit; siquidem an medicamentum nepenthes ex chemia officina conflatum sit, superest considerare? Et sane, ex Marco Tullio, de Nat. Deor. lib. III, sciri potest, Vulcanum, quem Ægyptii *Opam* nuncupant, in Nilo natum, et Nili filium, nec custodem tantum esse Ægypti, quæ et ab eo Ἡφαιστία dicta, Eustath. in Diog. Aphr. sed, ut Diogenes Laertius narrat in Proœm. ὃν ἄρξαι φιλοσοφίας, « qui primum Ægyptiis philosophiæ aperuit principia. » Invenit autem Vulcanus, inquit Tzetzes in Chiliad.

> Πῦρ, καὶ τέχνας δὲ ἐκ πυρὸς ὁπόσας.
> Ignem, et artes ex igne quot sunt.

Ejus ergo philosophia in ignis invento habuisse originem consonum est: et ab eo chemiam artem repertam, eique nomen, si articulum demas, Ægyptium. Siquidem Ægyptum, quæ vel maxime nigram habet terram, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ, chemiam vocari scribit Plutarchus, in libro de Iside et Osiride.

Respuisse autem de chemia Homerum dicere, haud fortasse negabit, cui Helenam ex ovo nasci, aliquid chemicum subolebit. «Non enim, scribit Michael Meierus, de Volucr. Arb. cap. IV, in ovo homines, ut pulli naturaliter, per artificium generantur: quamvis Helena, illa mulierum formosissima, belli Trojani, hoc est, opificii chemici causa, una cum Polluce fratre ex uno ovo prodiisse fingatur.» «Qui etiam Græcos, ex Ægyptiorum doctrina, non aliud adumbrasse contendit in Herculis laboribus, Ulyssis erroribus, Jasonis periculis, Thesei facinoribus, et aliis plerisque eorum fabulis.

Itaque modesta satis, atque admodum simul amplectenda, nostra hæc apparebit conclusio: Poetam videlicet pro Ægyptiaco Helenæ pharmaco ex chemia arte quæsitum medicamentum aliquod indicare: unde factum est, ut plerique medicorum filii, qui eam profiteri merito gloriantur, nonnulla hujus generis, et tanquam in hanc sententiam euntes, sub nepenthus nomine tradere conati sint: inter ipsa autem medicamenta, et quæ ex dictarum aliarumque plantarum substantiis erui possunt, nihil auro præstare existimo. Contusum enim et in foliis redactum ad vires cordis reparandas vulgatum remedium. Quod autem optimum, si absolute potabile chemicorum industria efficiatur, ut experientia viris doctissimis observatum. Hoc etiam ab regibus parari, ministrari, ob summque pretium regale effici donum, et omnia cum Homericis verbis congruere, facile concedendum. Nec opus, exhilarandi aureæ potionis eximiam facultatem in dubium revocare, atque ad horum omnium singularem probationem descendere.

Exegi quæ ad nepenthus historiam pertinere videbantur. Reliquum est ut hanc partem allegoria compleat. Materia æque nobilis ac jucunda, certe ad Homeri propositam intelligentiam pernecessaria. Quidquid enim in eo maximum et admiratione dignum, id non in verborum cortice et narrationum figmentis (quibus tamen sua laus), sed in sententiarum recessu fabularumque allusionibus latere a Veteribus compertum est. Metrodorus Lampsacenus, de quo Diogenes in Anaxagora, et Tatianus in Orat. contra Græcos, meminere; totum Homeri poema ad allegorias traxit: idemque Heraclides Ponticus, Proclus, et Eustathius, aliique quamplurimi sunt imitati. Strabo, copiosus et elegans auctor, de Homeri fabulis adversus Eratosthenem id convincit Geogr. lib. I, et prudentissimus scriptor Plutarchus, de aud. Poet. Παρὰ δὲ Ὁμήρῳ, inquit, σιωπώμενόν ἐστι τὸ τοιοῦτον γένος τῆς διδασκαλίας· ἔχει δὲ ἀναθεώρησιν ὠφέλιμον ἐπὶ τῶν διαβεβλημένων μάλιστα μύθων· οὓς ταῖς πάλαι μὲν ὑπονοίαις, ἀλληγορίαις δὲ νῦν λεγομέναις. «Apud Homerum id mutum doctrinæ genus exstat, considerationem habens utilem iis in fabulis etiam quæ maxime vituperantur, quæ nunc allegorias vocant, antiqui hyponœas nominabant.»

(Quæ supra attulimus, desumpta sunt ex secunda dissertationis parte, seu Historica, de nepenthe Homeri, auctore Petro La Seine, in Antiq. Græc. Thes. vol. XI, pag. 1349, sqq. Ex tertia opusculi parte, quæ et Allegorica, nihil fere decerpsimus; nihil omnino de quarta, quæ et Anagogica; quamvis et in iis sicut in superioribus, quantum eruditionis et doctrinæ deprehendator, tantum judicii ac subtilitatis eluceat: sed pleraque pro jure nostro, quo sæpius usum fuit, ut nostram ad rem parum facientia, omittenda censuimus; quæ in opere mox laudato, integra perlegere, cuique, ut libuerit, licebit. Adjiciemus tamen, ut nostri ipsius Petri verbis utamur, coronidem operi, ne quid deesse ad complementum hujus commentarioli videatur: quod et Homerus exposcit, et ad sententiam interpretis probe dignoscendam perquam necessarium est. Sunt Petri verba ex quinta dissertationis parte, quæ et de Avocamentis dicitur. Ed.)

Pindarus nec immerito optat Chironem reviviscere, Pyth. Od. III:

> Ἤθελον Χίρωνά κε Φιλλυρίδαν
> Εἰ χρεὼν τοῦθ' ἁμετέρας ἀπὸ γλώσ-
> σας κοινὸν εὔξασθαι ἔπος,
> Ζώειν τὸν ἀποιχόμενον.
>
> Velim Chironem Phillyriden
> Si fas hoc è nostra lingua
> Commune optare verbum,
> Reviviscere mortuum.

Sed quid Chironem requirimus, si alterum habemus Æsculapium? et is est Homerus, qui utramque medicinam in sua admirabili poesi exactissime demonstravit, et, ut est omnis philosophiæ auctor, lenitatem Epicuri Stoicorum miscuit severitati, et suo remedio, velut Epicurostoico quodam temperamento, ut ita mihi fas sit nominare, mentem instruit, et sensus ad voluptates convertit. Quibus autem animum communire opus sit, jam satis supra indicatum: reliqua breviter adjiciemus. Et primum illud non ambigendum, sola sorbitione haud absolvi Homeri pharmacum, quum ipsius pharmacoposias nullum Poeta recenseat effectum, sed statim ad Helenes narrationem descendat, et hanc Ægyptiam temperaturam: Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ', Διὸς ἐκγεγαυῖα, « Inter alia excogitasse Jovis filiam, » expresse dicat, ut plura superesse adversus luctum præsidia hujusmodi commonefaceret; ea autem ut uno verbo explicem, avocatio est. Nam quum omnis nostra, tum sensatio, tum cogitatio fiat per rerum species, a rebus ad sensus et mentem derivatas, et ea omnia consulto tentanda sint, quæ nec minimum nos ad tristitiam convertant, evocan-

dus est ad ea objecta animus, e quibus voluptatem quamdam haurire et lætitiam possit.

Inter autem avocamenta, tria præcipue commemorat, cibos, Helenam et somnum; quibus ea complector omnia, quæ in historia et allegoria superius nobis sunt explicata. Nam etsi morbos non revellunt ab animo, cui recta tantum ratione occurrendum, sanant tamen commotiunculas illas primas, quibus adolescunt affectus. Et quum jam sit maximus inde fructus, non duxit Homerus silentio prætereunda. Percurram autem singula, inter quæ illud potissimum me in admirationem rapit. Quid est quod faciat ad Telemachi, Pisistratique oblectamentum jam undique Ulyssis memoria, et interempti Antilochi, excitatis lacrymis? denuo regem Menelaum instruere mensas, ac reiterare convivium sapientissimo Poetæ placuit. Sic enim ille loc. laud.

> Ἡμεῖς δὲ κλαυθμὸν μὲν ἐάσομεν, ὃς πρὶν ἐτύχθη,
> Δόρπου δ' ἐξαῦτις μνησώμεθα, etc.
>
> Nos vero fletum relinquamus, qui prius incidit,
> Cœnæ rursus memores simus, etc.

Nec a primis epulis, longiuscula temporis intercapedo, et famem sitimque, ciborum potusque copia profligatam docet, frequentato carmine:

> Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.

Quod Virgiliano istoc, Æneid. VIII, exprimitur:

> Postquam exempta fames, et amor compressus edendi.

Quis hoc obiter factum dicet, et non potius summo judicio, et doctrinam haud despicabilem continere? an, si superis placet, is erit crapularum et ingluviei magister, qui temperantiæ et frugalitatis præcepta frequentissimaque exempla præstitit? nec sibi dissimilis in hoc Menelai convivio, ut notatum reliquit Suidas in Homer. « Nam Menelaus Hermiones nuptias celebrans, ait doctus interpres, et filii, et filiæ, et quum Telemachus ad eum venisset, assum bovis tergum sustulit, quod ei ipsi appositum erat. »

Vidit has repetitas epulas Athenæus, et singulariter esse, sed non potuit Poetæ mentem istac speculatione attingere. Primum scilicet symposium, hospitalitatis et grati animi commune indicium. Alterum tantummodo ad luctus averruncationis documentum. Sed audiamus Athenæi verba, Deipnos. lib. I: Παρὰ Μενελάῳ εἰσάγει συμπόσιον· δειπνήσαντας γὰρ ποιεῖ ὁμιλοῦντας, εἶτ' ἀπονιψαμένους ποιεῖ πάλιν δειπνοῦντας, καὶ δόρπου ἐξαῦτις μεμνημένους, μετὰ τὸν κλαυθμόν. Hunc in modum verti potest: « Peculiare autem, Homerus, apud Menelaum inducit convivium.

Pransos siquidem facit confabulari, et lotos jam rursum post lacrymas convivari, et cœnæ memores fingit.» Idem Homerus non indigna quæ ad hunc locum assuamus, in Iliad. XIX (Pallad. in Florileg. lib. I, cap. 63), cecinit :

> Γαστέρι δ' οὔ πώς ἐστι νέκυν πενθῆσαι Ἀχαιούς.
> Non licet Græcos inani deflere mortuum ventre.

Sed μεμνῆσθαι πόσιος καὶ ἐδητύος, «meminisse potus et cibi.» Et Il. XXIV, adjecto exemplo, quod etiam Seneca, Epistola LXIII, animadvertit :

> Καὶ γάρ τ' ἠΰκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου,
> Τῇ περ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισιν ὄλοντο.
> Nam et Niobe pulchricoma memor cibi fuit,
> Cui tamen duodecim liberi in ædibus obierunt.

Plinius addit rationem, lib. XXII, cap. 24, et tamquam ad Homeri scholium : «Ergo et hæc animi asperitas, seu potius animæ, dulciore succo mitigatur... Nullius non ira luctusque, tristitia, et omnis animi impetus cibo mollitur.» Quamobrem nec exquisita edulia, et quæ ipsius Helenes cibi vocabantur (Ephippus enim apud Athenæum, suaves cibos τῆς Ἑλένης βρώματα dictos indicat), et ipsæ Apicianæ artes mille, si tantum ad hoc remedium : nec immerito apud Locros, quibus lessu mortuos prosequi interdictum; defunctum ἐπειδὰν ἐκκομίσωσιν, εὐωχοῦνται, «postquam elatum funus est, convivia agitant;» Heracl. de Polit. Quam prudentem disciplinam magnus vir et orator Pollio Asinius edoctus, non solum intra quartum diem, ex quo Aterium filium amiserat, vehementius quam unquam declamavit; sed eodem, quo extulerat, cœnavit. Quod et Divo Augusto respondisse fert Senec. Declamat. lib. IV, in Prooem. quum, mortuo in Lycia Cæsare, per codicillos questus esset, quod in magno et recenti luctu suo, homo carissimus, pleno convivio cœnasset.

Itaque indignam boni philosophi, illam Hieronymi Cardani sententiam, de Subt. lib. XII, judicabis, quæ auxilia adversus luctuum pericula, tria statuit, lacrymas, suspiria, et inediam : ita ut lugere adversus luctum sit adjumento, ut contra ægritudinem ægrescere; et adversus lethargiam indormire : quod nemo sanæ mentis ita esse existimabit. Nec culpet quispiam minus apte ad has epulas referri exhilarantia medicamenta : idque si ex usitata medendi ratione arguatur, profecto bene : quum potiones frequententur scrupulatim confectæ, mille rebus mixtis coinquinatæ, quas nec olfacere tuto et absque stomachi fastidio valemus.

Sed nos juxta Homeri mentem, ex doctrina Ægyptiorum loquimur. Hi autem ἰατρικὴν ἐξεῦρον, ut clare inquit Isocrates de Busir. laudat. ἐπικουρίαν οὐ διακεκινδυνευμένοις φαρμάκοις χρωμένην, ἀλλὰ τοιούτοις, ἃ τὴν μὲν ἀσφάλειαν ἔχει ὁμοίαν τῇ τροφῇ τῇ καθ' ἡμέραν, τὰς δὲ ὠφελείας τηλι-

καύτας, ὡς' ἐκείνους ὁμολογουμένως ὑγιεινοτάτους, καὶ μακροβιωτάτους εἶναι. « Ægyptii medicinam invenerunt, non eam quæ periculosis medicamentis utitur, sed ejusmodi, quæ, quum æque tuto sumi possint ac cibi quotidiani, tantas utilitates habent, ut nemo neget, eos saluberrimis esse corporibus, et diutissime vivere. » Adhibent tamen, ut superius diximus, medicorum sapientissimi sub nepenthus epigraphe, etiam Ægyptiorum, id est, spagyrica, ut aiunt, arte, nonnulla medicamina, quæ haud in rem præsentem sperno; sed non mei juris est ea vel recensere, vel approbare. Præstat tamen eorum obtemperare consiliis.

Subsequitur ab Helena solatium, tum forma, tum interventu, et allocutione. Et primum, tam illustris feminæ, in ipso tristitiarum puncto articuloque adventus et præsentia, dilui luctum dulcedine societatis demonstrat. Nam quum misero instrumentum mortis sit solitudo, hic magnopere eam cavendam esse Poeta docuit, itemque Iliad. VI de Bellerophonte verba faciens, his verbis :

> Ἤ τοι ὁ καππεδίον τὸν Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο
> Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Et ut Cicero, Tuscul. lib. III, vertit :

> Qui miser in campis mœrens errabat Aleis
> Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans, etc.

Notavit istud idem Rutilius Claudius, cujus versus Itin. lib. I :

> Sic nimiæ bilis morbum assignavit Homerus
> Bellerophontæis sollicitudinibus :
> Nam juveni offensô, sævi post telà doloris,
> Dicitur humanum displicuisse genus.

Et quamvis, χρυσοῦν ἐστὶ πρᾶγμα ἐρημία, *aurea res solitudo*, sit qui cum Antiphide asserat, et prudentes sapientesque viri confirment (nam hoc ex philosophia lucrum, juxta illud Antisthenis, τὸ δύνασθαι ἑαυτῷ ὁμιλεῖν, posse cum semetipso versari), re vera tamen in ipsa solitudine, aut deus, aut bellua, ut dici solet: quum hujusmodi quidpiam sit, ut bonos secum vivere doceat, malis improba omnia persuadeat, et hinc vitiis obbrutescant suis. In luctus vero ægritudine, quum in tumore sit animus, haud tutum vitam degere solitariam : hinc illud Senecæ est epistol. X : « Lugentem timentemque custodire solemus, ne solitudine male utatur. » Non igitur occurrit hospitibus Helena, neque in primis interfuit epulis, sed post excitatas Ulyssis commemoratione lacrymas, in eorum conspectum venit : siquidem ut Philemon Comicus dicebat,

> ..... ἐπὰν τις τυγχάνῃ λυπούμενος

Ἧττον ὀδυνᾶται, φίλον ἐὰν παρόντ' ἴδῃ.
..... quando mœror quempiam occupaverit,
Adesse amicum si videt, mœret minus.

Nam dulce afflicto est εἰς ὄμματ' εὔνου φωτὸς ἐμβλέπειν, « in oculos amici hominis inspicere, » ut inquit Euripides. Nec quum adest Helena, silentium tenet, sed loquitur, et alloquitur.

Hinc narratio illa quam tantopere in delinimentum mœroris Macrobius et Plutarchus sunt admirati, ut eam solam, aliudque nihil, nepenthes esse contenderint. Et quidem præter hoc, quod superius minime verum esse probavimus, magnam vim atque efficaciam volens libensque impertior. Illud insuper addo: hujusmodi narrationem, non solum ὅπως ἀναγκαῖον τῷ ποιητῇ ἐνταῦθα τὸν τῆς Ἑλένης ἐπεισόδιον, ut inquit Eustathius, velut necessarium episodium, ad quarumdam rerum de Ulysse cognitionem, quæ aliunde sciri non possent: sed principaliter et ex proposito ab Homero confictam in lugentium hospitum delectationem, et veri nepenthus complementum. Quod ipsius Helenæ verba perquam manifeste aperiunt, Homer. Odyss. loc. laud.

Ἤτοι νῦν δαίνυσθε καθήμενοι ἐν μεγάροισι,
Καὶ μύθοις τέρπεσθε· ἐοικότα γὰρ καταλέξω.
Quare nunc convivamini sedentes in ædibus,
Et sermonibus delectamini; decentia enim ordine dicam.

Rursum, et in hac causa, illud minime prætereundum, quod hujus Helenæ orationis efficaciam summopere exauget, ut desperandum sit unquam ægrescenti alicui id contingere posse solatium, cujus ad exemplar, utque Poetam decet, admirabile, hoc tale ab Homero proponitur: et illud est, ut jam monuimus, Helenæ pulchritudo et ornatus. De qua formositate si aliqua exordiri vellem, rem profecto supervacaneam agerem, quum satis Græcorum historiis, Asiæ atque Europæ contentione sit clara: et passim poetarum occurrant testimonia, nec desint optimi oratores, qui peculiari sermone ejus laudes celebraverint: ut Gorgias, Orat. de Helena, Isocrates, Helenæ laud. eumque æmulatus Lucianus, sive quisquis ille fuerit, qui *Charidemus*, vel de pulchritudine Dialogum, scripserit: ad hanc respexit Homerus ibid. Helenæ speciem deæ simillimam faciens, quum ait:

Ἐκ δ' Ἑλένη θαλάμοιο θυώδεος ὑψορόφοιο
Ἤλυθεν, Ἀρτέμιδι χρυσηλακάτῳ εἰκυῖα.
Helena vero ex thalamo odorifero excelso
Egressa est, Dianæ aureum arcum tenenti similis.

Et Athenæus, Deipnos. lib. V, notat, Telemachum Pisistratumque adeo

Heleues pulchritudine captos, ut prope esm taciti sederent, πρὸς τὸ περιβόητον ἐκκεκωφωμένοι κάλλος, velut celeberrima illius forma exsurdati et attoniti.

Pulchritudo vero eloquentiæ conjuncta, quantas ad alliciendos animos vires habeat, Phavorinus apud Stobæum, Serm. CLIX, nou indigno quod huc transferatur, elogio demonstravit : Ἱκανὸν μὲν οὖν ἴσως, καὶ τὸ τῆς ὄψεως, μεῖζον ἂν δὲ ὁ καλὸς, καὶ αἱμύλος ᾖ, καὶ λεκτικός· λέγε, ὦ νεανίσκε, λέγε, Ἀντίλοχε, γλυκερώτερον Νέστορος ἐρεῖς· λέγε Τηλέμαχε, σφοδρότερον Ὀδυσσέως ἐρεῖς· λέγε Ἀλκιβιάδη, κἂν μεθύῃς, ἀκουσόμεθα τοῦ μεθύοντος ἡδέως· τοιοῦτόν ἐστι τὸ καλὸν εἶναι· εὐφραίνει μὲν βλεπόμενος, εὐφραίνει δὲ ἀκουόμενος· εἰ δέ μοι κατὰ Πλάτωνα, τὸ θάῤῥος ἦν· εἶπον ἂν ὅτι καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις ὁ καλὸς εὐφραίνει, καὶ οὐκ ἂν ἔδεισα τὴν εὐωχίαν τὴν τῶν καλῶν. «Satis forsan fuerit, vel sola facies, magis si simul formosus sit, facetus, et affabilis. Dic igitur adolescens, dic Antiloche, suavius Nestore loqueris : dic, o Telemache, vehementius Ulysse dices : dic Alcibiades, etsi inebriatus sis, libenter ebrio tibi auscultabimus. Hujusmodi res est formosum esse, jucunda visu, delectabilis auditu ; et ut cum Platoue dicam, seusus omnes formosus delectat, quare pulchritudinis epulo frui non dubito.»

Itaque ad aboleudum luctum, animique iram et furorem eliminandum, in speciosissimis formis oblectationem aucupari, tum intuitione, tum alloquio, ac mutua consuetudine par est : et quidquid inde voluptatis est, haurire, quateuus tameu minime houestis moribus et christianæ religioui officiat.

Quapropter (dicam cum pervetusto poeta Cn. Mas. ap. Agell. lib. XV, cap. 25, illudque libeuter in his casibus suadebo)

> . . . edulcare convenit vitam,
> Curasque acerbas sensibus gubernare.

Sed sponte haud subjiciam :

> Sinnque amicam recipere frigidam caldo
> Columbatimque labra conserens labris.

Quamvis hoc voluptatis genere ad allevandum curas, ait Cardanus de Subt. lib. XII, nihil sit melius. Haud certe illud præteriit Epicurus, qui quum levatiouem ægritudinis potissimum in revocatione ad contemplandas voluptates posuisset, inter eas numerat, ut ait Cicero, Tuscul. lib. III : «Saporem, corporum complexum, et ludos, atque cantus, et formas eas, quibus oculi jucunde moventur.» Plutarchus, «quod non possit suaviter vivere,» puellarum nomina recenset, Leontium, Boidium, Hedicia, Nicedium, circa hortum Epicuri frequentantia scorta.

Nec ad sedandam iram imbecillis ipsa Helenes elegantia. Siquidem

Chrysippus apud Galenum de Dogm. Hipp. et Plat. lib. IV, cap. 12, et Clemens Alexandrinus, Strom. lib. II, notant ex Euripide in Troad. Menelaum, post Trojam captam, quum impetu ferretur ad occidendam Helenam, ut quæ tot fuisset causa malorum, stupore adeo ob pulchritudinem correptum, ut id non potuerit efficere, unde illa exclamatio:

> Ergo hebetantur enses pulchritudine!

Detinetur quippe tali objecto animus, et ita ejus rapitur admiratione, ut ad hoc unum propriæ naturæ lenocinio intentus, cæteras omnes nedum molestas ac tristificas posthabeat curas, sed et eas quæ ad corporis subsidium et ad vitæ institutum sunt necessariæ.

Quamobrem Dion Chrysostomus, Homericæ doctrinæ studiosissimus, ac eloquentia præcellens, Orat. XII, Nepenthus vires exprèsse transtulit ad pulchritudinem; et quod mirandum, non ad humanam, corporis scilicet animæque gratificantis ei decus, et formam, membrorum vita, colorum nitore, oculorum irradiatione, motuque concinnitate præstantem; sed ad immobilem, mutam, demortuamque, ut ita dicam, Phidiæ sculptoris statuam. Aitque (nec enim a propriis verbis tam aurei scriptoris temperandum): Ἀνθρώπων δὲ ὃς ἂν ᾖ παντελῶς ἐπίπονος τὴν ψυχὴν, πολλὰς ἀπαντλήσας συμφορὰς, καὶ λύπας ἐν τῷ βίῳ, μηδὲ ὕπνον ἡδὺν ἐπιβαλλόμενος, καὶ ὃς δοκεῖ μοι κατεναντίον στὰς τῆσδε εἰκόνος τῶν ἐκλαθέσθαι πάντων, ὅσα ἀνθρωπίνῳ βίῳ δεινὰ καὶ χαλεπὰ οἴεται παθεῖν· οὕτω σύ γε ἀνεῦρες καὶ ἐμηχανήσω θέαμα ἀτεχνῶς·

> Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθες ἁπάντων.

Τοσοῦτο φῶς, καὶ τοσαύτη χάρις ἔπεστιν ἀπὸ τῆς τέχνης! Id est, «ex hominibus vero etiam si quis fuerit omnino afflictus, animi multas exantlans calamitates, ægritudinesque in vita, neque somnum admittens dulcem, is mihi videtur e regione stans hujus imaginis, obliviscì omnium posse, quæ humanæ vitæ atrocia et difficilia accidere solent: tale tu quidem reperisti et machinatus es spectaculum vere:

> Luctum adimens bilemque malique oblivia præbens.

Tanta lux, tantaque illi gratia ex arte addita est!» Ad hujusmodi etiam avocamenta trahas oportet, quæ de splendida Menelai æde, et instructissima, sumptuosissimaque ejus supellectile Homerus narrat Odyss. loc. cit. hæc quidquam, me judice, congruentius, magisque ad rem, quum earum pulchritudinem affectate describat.

Namque, ut in repetitis epulis recte admonebamus, non abs re domus elegantia, auri, argenti, electri, eborisque elaborata artificia (et hujusmodi iterationem non ταυτολογίᾳ et Poetæ vitio vertendam censemus) bis

enarrantur extolhunturque: sed ut intelligas istic Homerum naturam rerum sequutum esse, ut doceret simpliciter quid in nova objecta, eaque delectabilia, perspicientibus accidere soleat, quod cum regia magnificentia, et nuptiarum apparatu, quæ tunc temporis apud Menelaum celebrabantur, congrueret. Rursus ceu inter alia ponderantur excogitata, quæ Helenæ pharmacum consequuntur. Quod si hoc modo non res se haberet, haud Crantore plenius et melius adversus luctum poetam nostrum concinnasse remedia dicendum foret. Sed fere in hac re plerique hominum perperam faciunt, quum tetris vestibus atratisque aulæis sese ac totam domum deuigrantes, amotis picturum tabulis ac cæteris ornamentis, unice studeut, ut mœrores et luctus sibi compareut et adsciscaut: dum prorsus in contraria studia incumbendum essat. « Quodque nunc facimus, ut verbis Ciceronis dicam, quum laxati curis sumus, ut spectare aliquid velimus, et visere : » id multo tunc faciendum accuratius et signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, et quodcumque vel ab arte, vel a natura commendatur, inspicere et contemplari debemus. Id etiam docuit Homerus, Iliad. XIX (Themist. Orat. III); nam clypeum miro artificio ab Vulcano fabrefactum, quem universum cælum continere fingit, solemque ac lunam, et e regione solis, mare, atque terram, arantesque insuper, et uxores ducentes, litigantes, ac bellum inter se gerentes, quum Thetis ad Achillem Patrocli necem lugentem attulisset, continuo eo spectaculo captus, diluto mœrore, inquit poeta :

> Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.
>
> Oblectabatur, in manibus tenens dei splendida dona.

Ecquis nisi plane μισόκαλος bis non capiatur oblectationibus, quibus detineri bonos, prudentes et studiosos viros video? Laudo etiam ac cum jucundissimis hisce occupationibus flosculorum contemplationem annumero, si ii quidem non ad hortorum pompam, quod æstate nostra communis est magnatum fastus, sed tantum animorum causa Lipsiano studio colantur, ut ipse ait de Consolat. lib. II, cap. 2 ».

Sed superest ut de hoc etiam aliquid dicamus, quod inter luctus avocamenta supra commemoravimus. Dicit autem Poeta, Odyss. l. c.

> Ἀλλ' ἄγετ', εἰς εὐνὴν τρέπεθ' ἡμίας, ὄφρα κεν ἤδη
> Ὕπνῳ ὑπὸ γλυκερῷ τερπώμεθα κοιμηθέντες.
>
> Agite dum, in lectum nos abducite, somno
> Ut blando jam dormientes recreemur.

Procul dubio nepenthus causa, ut inde intelligeres, curandum iis esse de somno, quorum animos mœror invasit, ut in Priamo luctuosissimo sene, Homerus Iliad. lib. XXIV, evidentius demonstravit. Quam-

obrem et soporifera tentanda. Cardanus ait se solano usum. Opium ex his, quæ diximus, maxime excellit. Nolo tamen Turcarum mores ob necessitatem repetendi hic exornare. Opportunius rigari vino, sed Laconice, et nonnunquam, ut ait Seneca de Tranquill. Animi, usque ad ebrietatem, quum inde sopor et lætitia. Nam inde Critias hujusmodi potationem inquit,

> Πρὸς δ' ὕπνον ἁρμόζειν τὸν καμάτων λιμένα.
> Ad somnum conferre, qui laborum portus est.

Et Homerus noster :

> Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον,
> Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.
> O Menelae, dii vinum fecere beati,
> Ut curas animi pellat mortalibus acres.

Et Horat. Carm. lib. I, Od. vi :

> ..... sic tu sapiens finire memento
> Tristitiam vitæque labores
> Molli, Plance, mero.

Et urgente tristitia, vinum leniter mandragora aliove pharmaco medicabimus, ut cum cessatione sensuum, quæ somnus est, reliqua luctus adminicula diluantur. Hinc Chironia illa admonitio, tristem ægritudinem vino cantuque allevare, ut dignum sapientissimi prudentissimique auctoris consilium reputetur, eo sensu conciliandа est, ut musica, vel intima animorum compositio designetur, de qua supra nos egimus; vel ea, atque extima corporis recreatio, et pharmaci appendicula refectio intelligatur; non ad solam voluptatem, sed sobriter ad virtutem et hanc jucunditatem comparandam, quibus integrum nepenthes ex Homeri doctrina perficitur. Sed quia flores, odores, cibi, potusque, et quæ alia sensuum sunt illecebræ permittuntur, hanc Homeri doctrinam eodem naso suspendet aliquis, quo Cicero Epicurum irridet, Tusculan. lib. III : « Ad hanccine igitur vitam, inquit, Telamonem illum revocabis, ut leves ægritudinem? et si quem tuorum afflictum mœrore videris, huic acipenserem potius quam aliquem Socraticum libellum dabis? αὐλῶν (vel ὑδραύλεως, ita etiam legitur apud Athenæum, lib. X) hortabere ut audiat voces potius, quam Platonis? expones quæ spectet florida et varia, fasciculum ad nares admovebis, incendes odores, et sertis redimiri jubebis et rosa? » Nec multo post : « Eripiamus huic ægritudinem. Quomodo? Collocemus in culcitra plumea, psaltriam adducamus, hedychrum incendamus, demus scutellam dulciculæ potionis, aliquid vini demus et cibi. » Sed quanto hic in errore versaretur, vel

ipse Tullius edoceret : nam eatenus culpat Epicurum, quatenus pro Socratico libello acipenserem det, et hortetur potius ad hydraulicam symphoniam, quam ad Platonis dogmata. Qui autem Socratico plenus grege, divinæ philosophiæ purissimos latices hauserit, huic et conquisitissimi cibi, atque omnis hujusmodi voluptatis contemplatio ad abstergendum luctum potissima et necessaria medicamenta : nec frustra istud Homeri pharmacum Epicurostoica temperatura concinnari diximus ; nam nec ἀπάθειαν et stuporem animi cum Stoicis absolute præcipit, nec enervari voluptatibus, ac molli inertia diffundi permittit. Et hac ratione devitatis alterutrius sectæ vitiis, super omne sapientiæ culmen eminentissimus poeta veram in his morbis humanæque vitæ convenientissimam medicinam adinveuit. Et quemadmodum Plato, de Legib. lib. II, compotationes et choreas Liberi patris sub moderatione legis coercuit : ut, habita ratione temperantiæ, eas non modo commendabiles, sed utiles et necessarias fecerit ; ita si non effuse et temerarie, sed ex hujus pharmaci præscripto sensuum voluptatibus quis utatur, longe abest ut insanientis Epicuri sapientiæ insimuletur, quum omnia ad virtutem et rectam rationem dirigantur, neque in alia re majora et solidiora ejus adminicula, ut plane jam superius demonstratum.

Hoc igitur medicamen, quotus quisque sibi sapit, repositum in mentis myrothecio, summo studio colere et conservare debet, ut quandocumque opus, et est sane perfrequenter, ex ejus copia depromat ad pectus, atque præsentissimo subsidio ingruenti occurrat infelicitati, ut magis elusisse videatur fortunæ ictum, quam vulneri medicinam fecisse. Est quidem ita natura comparatum, ut hominibus nec perpetuæ adsint felicitates, nec perennent infortunia. Lacrymas consolatione exsiccari, extremaque gaudia luctibus dilui vidimus, quum Juppiter, ut est apud Homerum Iliad. XXIV, binis doliis, quæ promptim ad manus habet, bona malaque distribuat.

Itaque in afflictione animorum, quacumque de causa, nedum ob carissimorum obitum, ad nos ingruat, summa solertia enitendum est eam evomere atque funditus exstirpare, nec cum vesanis ingeniis temporis et fortunæ beneficia exspectare.

Recurrendum igitur ad Homerum, ex quo, me prævio ac monitore, hoc utilissimum et admirabile nepenthes haurito. Sed prius et semper ad D. O. M. νηπενθέα Ἀπόλλωνα, corporis animæque incolumitatis auctorem :

Pharmaca cunctorum Juppiter unus habet.
Ζεὺς πάντων αὐτὸς φάρμακα μοῦνος ἔχει.

Quod idem noster dixit Homerus.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXII.

I. Implesse[1] poterant miraculum sui natura atque tellus, 1
reputantium vel[2] prioris tantum voluminis dotes, totque genera herbarum, utilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura restant? quantoque mirabiliora inventu? Illa enim majore in parte cibi aut odoris decorisve commendatio ad numerosa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat, nihil a rerum natura sine aliqua occultiore causa gigni.

II. (1.) Equidem et formæ gratia ritusque perpetui, in 1
corporibus suis aliquas exterarum gentium uti herbis quibusdam, adverto animum. Illinunt certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum feminæ, maresque etiam apud Dacos et Sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum[1] in Gallia vocatur, quo Britannorum conjuges

I. 1. *Implesse*. Sic ex MSS. Hard. *Complesse* Gron. et Al. Ed.

2. *Vel prioris*. Superioris proxime libri. Hard.

II. 1. *Glastum*. Ἰσατιν Græci; Latini vitrum dixere, quod vitreo, hoc est, cærnleo colore tingit. Marc. Emp. cap. xxiii, p. 162: « Lienosis prodest... herba, quam nos vitrum, Græci isatida vocant. » Cæsar Comment. Bell. Gall. V, 14, tradit, omnes se Britannos vitro inficere, quod cæruleum colorem efficiat, atque hoc horridiores fieri in pugna adspectu. Et Mela, III, 6, p. 56 : « Britanni, incertum ob decorem, an aliquid aliud, vitro corpora infecti. » Nunc etiam apud Cambrobritannos retinet vetustum nomen et *glas* appellatur. Similiter et cæruleum colorem *glas* vocant: et qui ab iis genus duxisse falso creduntur, Aremorici Galliæ Britanni. Magnum quæstum multis regionibus in Gallia affert. Viridem herbam molis premunt, ut herbaceam saniem excludant: dein abacto liquore, digerunt in magnos globos,

nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris et nudæ incedunt, Æthiopum colorem imitantes.

1 III. (II.) Jam vero infici vestes scimus admirabili fuco. Atque ut sileamus Galatiæ[1], Africæ, Lusitaniæ granis, coccum imperatoriis dicatum paludamentis[2], Transalpina[3] Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit, omnesque alios colores. Nec quærit in profundis murices, seque objiciendo escam, dum præripit belluis marinis, intacta etiam ancoris scrutatur vada, ut inveniat per quod facilius matrona adultero placeat, corruptor insidietur
2 nuptæ. Stans et in sicco carpit[4], quo fruges modo: sed culpa[5], non ablui usu: alioqui fulgentius instrui poterat

quos tabulatis in cinerem sinunt computrescere: herbam ipsam *Pastellum* plerisque locis ab effigie pastillorum in quam glomerantur, nominantes: *Pastel*. Hos deinde globos cortinis infectoriæ coquunt officinæ, et laneos pannos ac vellera demergunt, ut cæruleum ebibant colorem. Cæruleam illam spumam innatantem, quam igni aoufervescentes eructant cortinæ, Iudum nostri vocant infectores: hanc ad pictorum usus siccant. Hæc fere ex Ruellio, II, pag. 434, quem alii deinde sunt sequuti. His adde quæ de isati diximus XX, 25. Cave autem Salmasio credas, qui *guastum*, non *glastum*, scribi jubet, nec libris ullis secundis, neque id ferente Britannici hodieque sermonis usu. H. — *Isatis tinctoria* (*Tetradyn. silicul.* gen. 1563 Pers. *Crucifer.* Juss.). Habitat ad vias in ruderatis, et ad littora Europæ australis. Cæruleus etiamnunc apud nos regius est color. Cf. Cæs. nost. ed. p. 186. Ed.

III. 1. *Galatiæ*. Coccum Galatiæ reliquis omnibus antiqui prætulerunt: ut dictum est IX, 63, et alibi sæpe. Unde *Scarlati* vox, quæ nunc cocco tribuitur, deflexa nobis a Galatico videtur. Hard.

2. *Paludamentis*. Paludamentum vestis imperatorum fuit, hoc est, eorum qui exercitus educebant; *cotte d'armes*. Isid. XIX, 24: « Paludamentum erat insigne pallium imperatorum, cocco, purpura, auroque distinctum. » Vide Voss. in Etymol. Hard.

3. *Transalpina*. Vaccinio uti dictum XVI, 31. Hard. — *Tyrium atque conchylium*. Broter. ex MS. Reg. 2, et edit. principe, « Tyria atque conchylia ». Ed.

4. *Stans et in sicco carpit*. Minore impendio, inquit, ac labore, stans Gallia Transalpina, et in sicco ac solido, ut fruges demetit, sic carpit herbas, quibus Tyria, atque conchylia, omnesque alios colores imitetur. Hard.

5. *Sed culpa, non ablui usu*, etc. Sententia hæc videtur esse, culpari idcirco eum colorem, quod pati aquam non posset, dilabereturque

luxuria, certe innocentius. Non est nunc propositum ista consectari : nec committemus[6], ut subjiciendo[7] tutiora luxuriam[8] vilitate circumscribamus, dicturi[9] et alias herbis tingi lapides, parietesque pingi. Nec tingendi tamen rationem omisissemus, si umquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius agetur[10]; auctoritasque quanta debeatur 3
etiam surdis, hoc est, ignobilibus herbis, perhibebitur. Siquidem auctores imperii romani conditoresque immensum quiddam et hinc sumpsere, quoniam non aliunde sagmina[11]

paulatim abluendo, dilutiorque fieret. Uno verbo : culpa ejus coloris est, quod ablui in usu vestis non possit, quin diluatur et evanescat color, etc. —Totidem plane syllabis apicibusque locum hunc repræsentamus, quot exhibent codices MSS. Regg. Colb. Ch. et Voss. teste Gronovio. Fuit mirifice alioqui divexatus a criticis. In libris nunc vulgatis legitur, « quod frugi mundos exsculpat. His alioqui fulgentibus instrui. » Istud « frugi mundos » ab Hermol. est : « His alioqui fulgentibus, » a Gelenio. Pintianus : « carpit frugem qua mundus sine culpa nun absit. » Salmas. in Solin. p. 272 et 1147 : « carpit, quod frugi non oderit, culpa non abnuat: usu alioqui fulgentium, etc. » Gronovius : « Sed culpa non placuisse usui, alioqui frugalius. » Sincerum vas alius alio incrustat modo. HARD.

6. *Committemus*. Brot. ex Reg. 2, edit. princ. et Rezzonic. *omittemus*; et mox *utiliora*, non *tutiora*. ED.

7. *Subjiciendo*. Quæ facilius, nec tanto impendio, aut periculo comparantur. Male hactenus *utiliora* legebatur. HARD.

8. *Luxuriam*. Non committemus, ut id agere nunc videamur, ut viliora quædam proponamus, quibus quasi finibus luxuria contineatur. HARD.

9. *Dicturi*. Lib. XXXV, 1. H.

10. *Interim fortius agetur*. Fortius acturum nunc se pollicetur, hoc est, argumentis rerum, quæ viros fortes magis deceant : cujusmodi sunt usus herbarum minus celebrium in sacris, in legationibus, in præmiis bellicæ fortitudinis. Nam quæ sunt allata hactenus, ad formam scilicet colendam pertinentia, vestesque tingendas, mollia ac muliebria jure videantur. HARD.

11. *Sagmina*. Festus : « Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ, quia ex loco sacro arcebantur a consule, prætoreve, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum. » Livius, I, p. 9 : « Sagmina, inquit Fecialis, te rex posco. » Vide Vossium in Etymol. Origo ex græco, σάγισμα, pro ἅγισμα, unde sagmen : ut ex ἄγημα, agmen. — *Fortius*, etc. Sic restituimus ex fide codd. MSS. R. et Colb. quum prius et vitiosa interpunctio et corrupta verba sententiam everterent : « Interim fortius augetur auctoritas : quæ quanta debeatur, etc. » HARD.

in remediis publicis fuere[12], et in sacris[13] legationibusque[14] verbenæ[15]. Certe utroque nomine[16] idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum[17] sua terra evulsum : ac semper e legatis[18], quum ad hostes clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur.

1 IV. (III.) Corona[1] quidem nulla fuit graminea nobilior, in majestate populi terrarum principis, præmiisque gloriæ. Gemmatæ et aureæ, vallares, murales, ro-

12. *Remediis publicis fuere.* Vel ornandis aris deorum, quos propitiatos et placatos volebant, vel lustrandis ac purgandis domibus. Conf. lib. XXV, cap. 9. Dal.

13. *Sacris.* Verrendæ nimirum mensæ Jovis. Dal.

14. *Legationibusque.* Nam, ut ait Marcellus in Pandectis, Romanorum legati, ne violarentur, herbam ferebant, sicut Græcorum legati τὰ κηρυκεῖα, nempe caduceum : vel, ut alii legunt, τὰ ἱκετήρια. Dal.

15. *Verbenæ.* Livio, Nevio, Servio, Turnebo *verbenæ* non herbæ privatum genus dieuntur, sed rami, virgæ, frondes omnium sacrarum arborum, ut lauri, olivæ, myrti : quin etiam herbas ex puro loco decerptas, quibus festis diebus aræ coronantur. Virgil. Ecl. VIII, 65 : « Verbenasque adole pingues, etc. » Verbenas quasi *herbenas* dictas volunt, illasque facile accendi, et flammam concipere ob pinguitudinem. Guilland.

16. *Certe utroque nomine.* Sagminis ac verbenæ. De verbena seu verbenaca privatim Plinius, XXV, 59 : « Hæc est, ait, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. » Hunc nempe respiciebat locum. Hard. — Græcis ἱεροβοτάνη, vel περιστερεών ; nostris vulgo, *verveine.* Est *Verbena officinalis* (*Didyn. angiosp.* gen. 1424 Pers. *Verben.* Juss.). Habitat in ruderatis. Ed.

17. *Gramen ex arce.* Unde arceri dicebatur, auctore Festo, id est, ex arce velli. Hard.

18. *Ac semper et legati.* (Sic prius legebatur). Vossiauus : « ac semper e legatis. » Omnino reete : vult enim ex sequentibus cum his conjungi : « e legatis unus. » Præcepit Pintianns. Gron. — *Ac semper e legatis*, etc. Feciales, cum eorum principe patre patrato, a faciendo et patrando dictos, quasi belli et pacis auctores, significat. Fuerunt ii oratores quatuor, qui sancto legatorum officio, ad eos qui rapinis, vel injuriis hostili mente bellum commoverant, ac pacem violaverant, aut socios læserant, res repetitum mittebautur : ac nisi redditæ fuissent, jacta vibrataque in eorum fines hasta, bellum pium indicebant. Nos.

IV. 1. *Corona.* Vide quæ diximus XVI, 3. Festus etymon Gradivi Martis quosdam petere ait : « quia gramine sit ortus : quod interpretantur, quia corona grami-

stratæ, civicæ, triumphales, post hanc fuere, suntque
cunctæ magno intervallo, magnaque differentia. Cæteras
omnes singuli, et duces ipsi, imperatoresque militibus,
aut aliquando collegiis[2] dedere : (IV.) decrevit in triumphis
senatus, cura belli solutus, et populus otiosus : graminea
nunquam[3] nisi in desperatione suprema contigit, nulli nisi
ab universo exercitu servato decreta. Cæteras imperatores 2
dedere, hanc solam miles imperatori. Eadem vocatur ob-
sidionalis, liberatis obsidione abominandoque exitio totis
castris. Quod si civicæ honos uno aliquo ac vel humillimo
cive servato, præclarus sacerque habetur, quid tandem
existimari debet, unius virtute servatus universus exer-
citus? Dabatur hæc viridi e gramine, decerpto inde ubi
obsessos servasset aliquis : namque summum[4] apud anti-
quos signum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc
est, terra et altrice ipsa humo, et humatione etiam ce-

nea in re militari maximæ est honorationis. » HARD.

2. *Collegiis.* Firmat hoc Claudius Saturninus, qui librum de Coronis edidit, quem Tertullianus laudat lib. de Corona Milit. c. X : « Ipsæ denique fores, inquit, ipsæ hostiæ et aræ, ipsi ministri et sacerdotes eorum coronantur. Habes omnium collegiorum sacerdotalium coronas apud Claudium. » HARD.

3. *Graminea nunquam nisi in desperatione*, etc. Festus : « Obsidionalis corona quæ datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos. Ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi. . . Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis signum salutis est, altera diversorum civium servatorum. » Gramineæ coronæ effigiem vide in nummo inscripto GALLIENAE. AVGVSTAE : de quo diximus X, 68. HARD.

4. *Namque summum . . . . . signum victoriæ erat.* Festus : « Herbam do, quum ait Plautus, significat, victum me fateor, quod est antiquæ et pastoralis vitæ indicium : nam qui in prato, cursu aut viribus contendebant, quum superati erant, ex eo solo, in quo certamen erat, decerptam herbam adversario tradebant. » Serv. in Æn. VIII, ad eum versum : « Et vitta comptos voluit prætendere ramos » : « hinc est illud proverbium, *herbam do*, id est, cedo victoriam. Quod Varro in antiquitatis libris ponit : Quum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non cupit, et fatetur esse meliorem. » HARD.

dere : quem morem etiam nunc durare[5] apud Germanos scio.

1 V. (v.) Donatus[1] est ea L. Siccius Dentatus semel,
quum civicas quatuordecim meruisset, depugnassetque cxx
prælìis semper victor. Tanto rarius est servatorem unum
a servatis donari! Quidam imperatores et sæpius donati
sunt, veluti P. Decius[2] Mus, tribunus militum, ab exer-
citu : altera ab his, qui in præsidio obsessi fuerant, quanta
esset ejus honoris auctoritas, confessus religione : siqui-
dem donatus bovem album Marti immolavit, et centum
fulvos, qui ei virtutis causa dati fuerant, simul ab obsessis.
Hic Decius postea se consul, Imperioso[3] collega, pro vi-
2 ctoria devovit[4]. Data est et a senatu populoque romano,

5. *Quem morem etiam nunc durare.* Et in Vasconia hodieque. In Formulis veteribus, ea quæ est ordine XIX, *traditoria de terra*, hujusce moris vestigium servat p. 134, his verbis : « Vel herbam, vel terram visus fuit tradidisse. » De his similibusque traditionis symbolis multa pererudite Cl. Ducangius, in Gloss. verbo *investitura*. Hard.

V. 1. *Donatus est ea*, etc. Præter hos, quos memorat auctor, data est et Q. Cincinnato a Minutio et toto exercitu; M. Valerio consuli, bello gesto contra Samnites; et Julio Cæsari in expugnatione Mitylenarum. Rostratam primus accepit Marcus Varro bello piratico, donante Pompeio, deinde Agrippa bello Siculo ab Augusto. Primus Aul. Postum. Dictator ad lacum Regillum, castris hostium expugnatis auream dedit. Alex. ab Alex. XXII, 18. Dal. — *Donatus*. Vide quæ diximus VII, 29. Hard.

2. *P. Decius*. Transcripsit hunc locum Festus verbo *obsidionalis*. Idem tradit etiam Livius, VII, pag. 133 : « Legiones gramineam coronam obsidionalem . . . Decio imponunt, altera corona ejusdem honoris index, a præsidio suo imposita est. His decoratus insignibus, bovem eximium Marti immolavit : centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. » P. Decius pater is fuit, de quo jam antea dictum est, XVI, 5. Intelligitur porro ad Veserim pugna Samnitico bello. Hard.

3. *Imperioso*. T. Manlio Torquato, L. Manlii Imperiosi dictatoris filio : eo qui filium, quod injussu suo pugnarat, securi percussit. Consulatum ambo gessere an. U. 414. De Imperiosi cognomine, quod a plebe primum inditum est, mox ab ipso Manlio ad sævitiæ ostentationem adscitum, vide Livium, IV, p. 76, et VII, p. 122. Hard.

4. *Pro victoria devovit*. Livius, VIII, p. 139 et 140, et Valerius Max. I, 7, n. 3. Hard.

qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco, Fabio[5] illi, qui rem omnem romanam restituit non pugnando. Nec data, quum magistrum equitum[6] et exercitum ejus servasset; tunc satius fuit nomine novo coronari, appellatum[7] patrem ab his quos servaverat: sed quo dictum est conscusu honoratus est Hannibale ex Italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus imposita est: et quod peculiare ei est, sola a tota Italia data.

VI. (vi.) Præter hos contigit ejus coronæ honos, M. Calpurnio[1] Flammæ, tribuno militum in Sicilia: centurioni vero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati, Cimbrico bello. Primum[2] pilum is capessens sub Catulo, exclusam ab hoste[3] legionem suam hortatus, tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit, legionemque eduxit. Invenio apud auctores eumdem præter hunc honorem, adstantibus Mario[4] et Catulo coss. præ- 2

5. *Fabio*. Q. Fabius Maximus, qui prodictator a populo factus, cunctando restituerat rem, in plaga Cannensis anno sequente, Urbis 538, alterius temeritate consulis accidisset. Hard.

6. *Magistrum equitum*. Minutium, victum ab Hannibale. Hard.

7. *Appellatum*. A Minutio ipso quem servarat. Hujus oratio ad suos milites a Livio recitatur ejusmodi, XXII, p. 218: « Castra cum Fabio jungamus: ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos, ac majestate dignum est: vos milites eos, quorum vos modo arma dexteræque texerunt, patronos salutabitis, etc. » Hard.

VI. 1. *Calpurnio*. Manlii oratio apud Liv. XXII, p. 227: « Sicut nobis adolescentibus priori punico bello Calpurnius Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit: Moriamur, milites, et morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones, etc. » Vide Aurel. Vict. lib. de Viris illustr. cap. 39, in Atilio Calatino. Hard.

2. *Primum pilum*. Pila, tela rom. sunt. Primum pilum, prima centuria est, in qua gravis armaturæ milites, et eo genere teli instructi. Cæsar de Bell. Gall. V: « T. Baluentio, qui superiore anno primum pilum duxerat, viro forti, etc. » Hard.

3. *Ab hoste*. Gronov. et Al. ante Hard. *ab hoc*; item non *exclusam*, sed *inclusam* Pintianus legit. Ed.

4. *Mario*. Marii quarto consulatu, ann. U. 652, ut fasti quidem produnt. Hard.

textatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit et Sylla dictator, ab exercitu se quoque donatum apud Nolam, legatum bello Marsico: idque etiam in villa sua Tusculana, quæ fuit postea Ciceronis, pinxit. Quod si verum est, hoc exsecrabiliorem eum dixerim, quandoquidem eam capiti suo proscriptione sua ipse detraxit, tanto paucioribus
3 civium servatis, quam postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen Felicem: ipse tamen obsessis in toto orbe proscriptis, hac corona Sertorio cessit. Æmilianum[5] quoque Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in Africa, Manilio[6] consule, cohortibus servatis, totidemque ad servandas eas eductis; quod et statuæ ejus in foro suo Divus Augustus subscripsit[7]. Ipsum Augustum M. Cicerone[8] filio consule idibus septembris senatus obsidionali donavit. Adeo civica non satis videbatur. Nec præterea quemquam hac invenimus donatum.

VII. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: sed

5. *Æmilianum.* P. Corn. Scipionem, qui de uxoris Æmiliæ nomine, Pauli Æmilii filiæ, more romano dictus est Æmilianus; idemque Carthaginem, Numantiamque devicit, Africanus sequens, seu posterior appellatus. Hard.

6. *Manilio.* Ann. U. 605. In libris vulgatis: « Manlio cos. tribus cohortibus servatis. » Manlium Appianus vocat, toto libro de bello punico: Manilium Pliniani codices manu exarati: in quibus nec cohortium numerus signatur: credo, quod incertus foret. Nam Livius in epitome lib. XLIX, duas dicit: « Obsideri, inquit, oppugnarique cœpta est Carthago a L. Marcio, M. Manlio coss. In qua oppugnatione quum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupissent, et ab oppidanis graviter cæderentur: a Scipione Africano expliciti sunt. » Appianus in bello punico, p. 32, quatuor; Aurelius Vict. lib. de Vir. Ill. c. 58, octo: « Tribunus, in Africa, inquit, sub M. Manilio imperatore, cohortes octo obsidione vallatas consilio et virtute servavit, a quibus corona obsidionali aurea donatus. » Hard.

7. *Subscripsit.* Gron. et Al. ante Hard. *descripsit.* Ed.

8. *M. Cicerone.* In fastis consularibus, ann. Urb. 723, consul notatur, EX. KID. SEPTEMB. M. TVLLIVS. M. F. M. N. CICERO. Hard. — *Augustum M. Cic. fil. consule.* Gron. et Al. « Augustum cum M. Cic. fil. consulem, » et mox *septembribus*, non *septembris*. Ed.

quæcumque fuerant in periculi sede, quamvis ignobiles ignotæque, honorem nobilem faciebant : quod latere apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoque, quæ ad valetudinem conservandam, cruciatusque corporis propulsandos, et mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores jure castiget? Addidere vivendi pretia deliciæ[1] luxusque. Nunquam fuit cupido vitæ major, nec minor cura. Aliorum hanc operæ esse credimus : ne mandato[2] quidem nostro alios id agere, medicisque provisum esse pro nobis. Ipsi fruimur voluptatibus, et (quo nihil equidem probrosius duco) vivimus aliena fiducia. Immo vero plerisque ultro etiam irrisui sumus ista commentantes, atque frivoli operis arguimur : magno[3], quanquam immensi laboris, solatio, sperni cum rerum natura : quam certe non defuisse nobis docebimus, et invisis quoque herbis inseruisse remedia : quippe quum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex his, quas priori libro[4] nominavimus, in quibus ipsis providentiam naturæ satis mirari[5], ample-

VII. 1. *Addidere vivendi pretio deliciæ* (sic olim). Hoc Gelenio debemus. MSS. et priores : *pretia*. Multo melius. « Addidere pretia vivendi, » id est, auxere, plura reddidere, fecere, ut majus operæ esset vivere : quippe quum per eas mollius commodiusque agi vulgo putetur. Inde illa, quam statim notat, cupido vitæ. *Pretia vivendi* blandimenta vitæ. Plinius junior lib. I, epist. 12 : « Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. » Gron. — *Addidere*. Vitam fecere cariorem deliciæ, quum valetudo prius parvo constaret, obviis unicuique morbo medicamentis, vel ex hortorum proventu. Hard.

2. *Ne mandato*. Majores, inquit, nostri regebant ipsi valetudines suas, et suæ operæ curam eam esse ducebant, voluptatibus parcentes : nunc in libidines nos ingurgitamus, quid de corporibus nostris fiat securi, omni ea providentia medicis delegata. Ita recte Gronovius : cui MSS. Regg. et Colbert. ac Chiffl. favent. Hard.

3. *Magno*. Quis enim idem pati, quod natura rerum, gravate ferat? Hard. — *Magno . . . solatio*. Gron. et Al. ante Hard. *magna...solatia*. Ed.

4. *Quas priori libro*. Proxime superiori. Hard.

5. *Satis admirari amplectique non est* (sic prius) Vossian. *satis mirari*; ut c. 12 : « Ut non sit mirari satis ingenium ejus. » Gron.

3 etique non est. Dederat, quas diximus[6], molles cibisque gratas. Pinxerat remedia in floribus, visuque ipso animos invitaverat, etiam deliciis auxilia permiscens. Excogitavit[7] aliquas aspectu hispidas, tactu truces, ut tantum non vocem ipsius fingentis illas, rationemque reddentis exaudire videamur, ne se depascat avida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta vestigia obterant, ne insidens ales infringat : his muniendo aculeis, telisque armando, remediis[8] ut tuta ac salva sint. Ita hoc quoque, quod in iis odimus, hominum causa excogitatum est.

1 VIII. (VII.) Clara in primis aculeatarum erynge[1] est, sive eryngion, contra serpentes[2] et venenata omnia nascens. Adversus ictus morsusque[3] radix ejus bibitur drachmæ pondere in vino: aut si plerumque tales injurias comitatur et febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax contra chersydros ac ranas. Omnibus vero contra toxica et aconita efficaciorem Heraclides medicus, in jure anseris decoctam, arbitratur. Apollodorus adversus toxica cum rana decoquit, cæteri in aqua. Ipsa[4] dura, fruticosa, spinosis foliis, caule geniculato, cubitali, et majore aliquanto, alia albicans, alia nigra, radice odorata, et sativa quidem est. Sed et sponte nascitur[5] in asperis et saxosis : et in littoribus maris, durior, nigriorque, folio apii.

6. *Quas diximus*. Lib. XX. HARD.

7. *Excog*. Gr. et Al. *Inde exc*. ED.

8. *Remediis*. Ut ad remedia servarentur. HARD.

VIII. 1. *Clara in primis aculeatarum erynge est*. Sic Oribasii interpres, XI, p. 197, post Dioscor. III, 24 : Ἠρύγγιον τῶν ἀκανθωδῶν ἐστιν, etc. Diximus de eo superiore lib. cap. 56. HARD. — *Eryngium planum* (*Pentand. digyn*. gen. 668 Pers. *Umbellifer*. Juss.). ED.

2. *Contra serpentes*. Salamandras aquaticas eryngii montani contactu, quod cærulea capita gignit, statim mori deprehensum est; eodem, vel prope tantum admoto, tanquam moribundas jactari, contremiscere, supinas everti. DALEC. — *Contra*. Nicandr. in Ther. p. 47 et 60, ad id ἤρυγγον pariter commendat. Ubi Schol. p. 30 : ἤρυγγος, βοτάνη ἐστίν. Et p. 39 : ἤρυγγος, εἶδος λαχάνου ἀκανθώδους. HARD.

3. *Adversus ictus morsusque*. Sic Diosc. III, 24. HARD.

4. *Ipsa*. Diosc. l. c. HARD.

5. *Sed et sponte nascitur*, etc.

IX. (VIII.) Ex his candidam nostri[1] centum capita vocant. Omnes ejusdem effectus, caule et radice in cibos Græcorum receptis utroque modo, sive coquere libeat, sive cruda vesci. Portentosum est, quod de ea traditur: radicem ejus alterutrius sexus similitudinem referre, raram inventu: sed si viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc et Phaonem[2] Lesbium dilectum a Sappho. Multæ[3] circa hoc non Magorum solum vanitates, sed etiam Pythagoricorum. Sed in medico[4] usu præter supra dicta auxiliatur inflationibus, torminibus[5], cordis vitiis, stomacho, jocineri, præcordiis in aqua mulsa, lieni in posca. Item ex mulsa renibus, stranguriæ, opisthotonicis spasmis[6], lumbis, hydropicis, comitialibus[7], mulierum mensibus, sive subsi-

(1 and 2 in the right margin, at "vocant." and "Item ex mulsa")

Diosc. l. c. Quod vero in littoribus maris nasci dicitur, eryngium marinum est, a Clusio depictum, p. 159, et a Dodonæo, p. 718. Hard. — *Folio apii.* Verius folio scolymi: forte Plinius legit σελίνου pro σκολύμου ut jam observavit Dalecampius. Est Eryngium maritimum, C. Bauh. Brot.

IX. 1. *Ex his candidam nostri centum capita vocant.* Appellationis causa videtur esse, quod in illius vertice coacta in globum capitella, muricato spiculorum vallo, stellæ modo radiantur: quorum colos in pubertate viridis, adultæ cæruleus, flaccescenti candidus conspicitur. Radix ei pollicaris est, intus alba, foris nigra, sed odorata, quam hodie Gallia saccharo vel melle condit, eryngiatum vocans, inquit Ruellius, III, p. 491. In Indice Pliniano, « De centum capite. » Hard. — *Centum capita.* Forte *Scolymus maculatus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1789 Pers. *Cichorac.* Juss.). Conf. quæ dicta sunt cap. 56 super. lib. Eo.

2. *Et Phaonem.* Palæphatus de incred. Hist. p. 66: Οὗτος ὁ Φάων ἐςὶν, ἐφ' ᾧ τὸν ἔρωτα αὐτῆς ἡ Σαπφὼ πολλάκις ᾆσμα ἐποίησε. « Hic ille Phaon est, in cujus amorem sæpe Sappho carmen cecinit. » Prius Lesbium eum esse monuerat. Sappho Lesbia, seu Mitylenæa, meretrix fuit, de qua Ælian. Var. Hist. XII, 19. Eresiam facit Athenæus, XIII, p. 596. Hard.

3. *Multæ.* Si otium est vanitates eas plane nosse, libellum consule, qui falso *Kiranidum Kirani* inscribitur, p. 37. Hard.

4. *Sed in medico usu*, etc. Tradit hæc pariter Diosc. II, 24. Hard.

5. *Torminibus.* Στρόφοις. De suo eryngio silvestri hæc pariter Dioscorides. Dal.

6. *Opisthotonicis spasmis.* Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *Comitialibus.* Idem Dioscor. loc. cit. Hard.

dant, sive abundent[8], vulvarumque omnibus vitiis. Extrahit infixa corpori cum melle. Strumas, parotidas, panos, recedentes ab ossibus carnes, sanat cum axungia salsa, et cerato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet, alvum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam jussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus cervicis vitiis. Oculorum quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

1 X. (IX.) Sunt qui et acanon[1] eryngio adscribant, spinosam brevemque, ac latam herbam, spinisque latioribus. Hanc impositam, sanguinem mire sistere.

1 XI. Alii eryngen falso eamdem putaverunt esse et glycyrrhizam[1], quare subjungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est, foliis echinatis[2], pinguibus, tactuque gummosis, fruticosa, binum cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitu-

8. *Sive subsidant, sive abundent.* Sic vires oppositas ciendi menstrua, sanguinemque sistendi, Dioscor. quibusdam herbis attribuit, ut adianto, IV, 136. HARD.

X. 1. *Sunt qui et acanon.* Acanon advectam e Creta describit Anguillara, P. VIII, p. 189, sed sine vulgari nomine. HARD. — Ἄκανος Theophr. Hist. I, 16, etc. ὀνόγυρος Nicaud. Ther. 71; nobis est *Onopordum Acanthium* (*Syngen. æqual.* gen. 1800 Pers. *Cynaroceph.* Juss.), auctore Sprengelio. ED.

XI. 1. *Glycyrrhizam.* Vel a radicis gustu, qui subdulcis et odoratus est, vel quod echinatus spinosusque glycyrrhizæ fructus sit instar eryngii. DALEC.

2. *Foliis echinatis.* Hancipsam esse glycyrrhizam, quæ a Dioscoride describitur, III, 37, omnia conferenti liquido constabit. Unde suspicatur Saraceuus in Notis ad Dioscoridem aliique post eum, ut Dalecampius primum, ac deinde Salmasius, in præf. p. 90, legisse Plinium raptim cursimque apud scriptorem græcum, unde hæc hausit, ἐχίνῳ, non σχίνῳ: quum folia echinata dicit, quæ lentisci similia dixisse oportuit. Sic enim Diosc. Γλυκύῤῥιζα γεννᾶται πλείστη ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ Πόντῳ· ἔστι δὲ θαμνίσκος, ῥάβδους ἔχων διπήχεις, περὶ οὓς τὰ φύλλα πυκνὰ, ἐοικότα σχίνῳ, λιπαρὰ, καὶ κολλώδη ἁψαμένῳ, τὸ δὲ ἄνθος ὑακίνθῳ ὅμοιον, καρπὸς δὲ πλατάνου σφαιρίων μέγεθος, etc. HARD. — *Glycyrrhiza glabra* Linn. (*Liquiritia officinalis* Mœnch. Habitat in Europa meridionali. Gen. 1727 Pers. *Leguminos* Juss.), non *G. echinata*, ut ex prava Plinii interpretatione, ad id tempus intellectum est: et hæc tamen in Italia quoque provenit. Cf. Spreng. I, p. 184. ED.

dinis. Præstantissima in Cilicia, secunda Ponto, radice
dulci, et hæc tantum in usu. Capitur ea Vergiliarum oc-
casu, longa ceu vitium: coloris buxei[3] melior, quam nigra,
quæque lenta, quam quæ fragilis. Usus in subditis[4] deco-
ctæ[5] ad tertias, cætero ad mellis crassitudinem, aliquando
et tusæ: quo genere et vulneribus imponitur, et faucium
vitiis omnibus. Item voci[6] utilissimo succo: sic ut spissatus 2
est, linguæ subdito: item thoraci[7], jocineri. Hac[8] diximus
sitim famemque sedari. Ob id quidam adipson appellavere
eam, et hydropicis dedere, ne sitirent. Ideo et comman-
ducata stomatice[9] est, et hulceribus oris inspersa sæpe, et

3. *Longa, ceu viti, coloris buxei. Meliorque nigra* (sic lib. ante Hard. editi). De radice glycyrrhizæ loquitur. MSS. *vitium*. Sed quomodo coloris buxei dicitur in genere, et tamen melior nigra? Dioscorides πυξοειδῆ. Lege: « Longa ceu vitium. Coloris buxei melior quam nigra, quæque lenta, quam quæ fragilis. » Gronov. — *Longa*. Dioscorid. loc. citat. ῥίζαι μακραὶ, πυξοειδεῖς, ὡς γεντιάνης. Hard.

4. *Usus in subditis*. Pellicerio in Nott. MSS. et Dalecampio, Plinius videtur *subdita* hic substantive dixisse, pro his quæ linguæ subduntur, et linctu diluuntur, liquescunt, et in fauces arteriasque immittuntur, qualia Græci ecligmata, Latini linctus appellant. Nos longe secus verbum istud accipimus. Subdita interpretamur medicamenta ea quæ molli lana excepta feminis subjiciuntur, ut Celsus ait, V, 21, hoc est, naturalibus feminarum apponuntur: πεσσοὺς Græci et πρόσθετα nuncupant. Nam quod ad fauces attinet, quibus linguæ subdita glycyrrhiza prodest, id mox Plinius quoque prodet, quod hic indicare iterum superfluum ideirco fuerit. H.

5. *Decoctæ*. Gr. et Al. *decocta*. Ed.

6. *Item voci*. Diosc. III, 7: Ποιεῖ δὲ τὸ χύλισμα πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας· δεῖ δὲ ὑποτιθέντας τῇ γλώττῃ ἀπογλυκίζειν. « Est vero succus spissatus ad arteriæ scabritias efficax: verum oportet, ut linguæ subditus eliquescat. » Hard.

7. *Item thoraci*, etc. Diosc. l. c. post Theophr. Hist. IX, 13. H.

8. *Hac diximus*. Lib. XI, 119. Marcell. Emp. c. XVII, p. 126: « Glycyrrhizæ surculum parvum sub lingua habeto, et salivam quæ creverit transglutito, quo facto neque sities, neque os tibi inarescet. » It. c. 20, p. 148; Columella similiter, I, 35: « Et quia famem sitimque sedat glycyrrhiza, ob hoc ἄδιψος vocata est. » Sic etiam Diosc. loc. cit. Hard.

9. *Stomatice*. Subintellige δύναμις, hoc est, compositio ad vitia oris accommodata. Sic Diosc. l. c. Στοματικὸν διαμασσώμενον, commanducatum prodest oris affectibus. H. — *Inspersa*. Sunt qui sic in-

pterygiis. Sanat et vesicæ scabiem[10], renum dolores, condylomata, hulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum duarum pondere, et pipere, hemina aquæ. Commanducata sanguinem ex vulnere sistit. Sunt et qui calculos ea pelli[11] tradiderunt.

1 XII. (x.) Tribuli unum genus[1] in hortis nascitur, alterum in fluminibus tantum. Succus[2] ex his colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ, et ideo utilis contra inflammationes collectionesque. Hulcera per se erumpentia, et præcipue in ore, cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos saginant: ipsi nucleo vivunt, panem facientes prædulcem, et qui contrahat ventrem. Radix caste pureque collecta, discutit strumas. Semen adalligatum, varicum dolores sedat: tritum[3] vero et in aquam sparsum, pulices necat.

1 XIII. (xi.) Stœbe[1], quam aliqui phleon vocant, decocta

terpungendum putent: « hulceribus oris: inspersa sæpe, et pterygiis. » Quod hulceribus oris inspergi vix possit. Et vero Diosc. loc. cit. Ἡ δὲ ῥίζα ξηρὰ, inquit, λειοτριβηθεῖσα, πτερυγίοις κατάπαστός ἐστιν ἐπιτήδειος. « Arida autem radix ad lævorem detrita, pterygiis commode inspergitur » Hard.

10. *Sanat et vesicæ scabiem.* Diosc. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 167. Vesicæ scabiem, seu scabritiem dixeris, nihil interest. Diosc. πρὸς ψωριάσεις κύστεως dixit, Galenus τραχύτητας ἐν ψωρώδει κύστει. Hard.

11. *Sunt et qui calculos ea pelli tradiderunt.* Urinam certe efficaciter promovere ait Marcell. Emp. c. xxvi, p. 180. Hard.

XII. 1. *Tribuli unum genus*, etc. Sic etiam Diosc. IV, 14, ubi Saracenus consulendus in notis. Hard. — Unum, *Tribulus terrestris*, s. *Fagonia cretica*; alterum, *Trapa natans*. Conf. lib. super. cap. 58. Ed.

2. *Succus.* Medicinæ hæ omnes, ad ea verba, *radix caste*, etc. totidem verbis exstant apud Dioscor. l. c. Habet nonnullas Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 236. H.

3. *Tritum.* Hoc pariter Diosc. tradit l. c. Hard.

XIII. 1. *Stœbe*, etc. In MSS. ut jam monuimus, *pheon*. Tamen Tiberius Mulomedicus, I, 55: Στοίβη· ἐστὶ δὲ φλέως. Quæ de stœbe hic referuntur, totidem verbis leges apud Galenum l. c. p. 230. In officinis nomen est, ut plurimis videtur, *scabiosa*. Iconem vulgaris majoris apud Dodonæum vide p.

in vino[2], præcipue auribus purulentis medetur : item[3] oculis ictu cruentatis[4] : hæmorrhagiæ quoque et dysenteriæ infusa[5].

XIV. (XII.) Hippophyes[1] in sabulosis maritimisque nascitur, spinis albis. Ederæ[2] modo racemosa est, candidis, et ex parte rubentibus acinis. Radix[3] succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinæ. Hæc bilem[4] detrahit obolo ponderis, saluberrime cum mulso. Est altera[5] hippophyes, sine caule, sine flore, foliis tantum minutis.

122. HARD. — *Poterium spinosum.* Conf. Clus. Hist. II, 308, et super. lib. cap. 54. ED.

2. *Decocta in vino*, etc. Iisdem fere verbis hæc Diosc. IV, 12. H.

3. *Item oculis ictu cruentatis.* Diosc. l. c. HARD.

4. *Cruentatis.* Contusis, συγχύσει ὀφθαλμῶν τῇ ἐκ πληγῆς. Diosc. Est autem is morbus, oculi perturbatio, cum coloris mutatione, pupillæ vel dilatatione, vel diminutione, ac interdum divulsione. DAL.

5. *Infusa.* Clystere videlicet; Diosc. ἐγκλύζεται. HARD.

XIV. 1. *Hippophyes.* Sive quod idem est, hippophaes. Dioscor. in Noth. ἱπποφαὲς, οἱ δὲ ἱππεφυὲς, οἱ δὲ ἱπποφανὲς, etc. Et Oribas. XI, pag. 199 : « ἱπποφαὶς, quod alii hippophyes, id est, lappaginem vocant, qua fullones vestes poliunt, in arenosis maritimisque locis nascitur. » In Peloponneso, ἄκανθα νὰ καθαρίσῃ, hoc est, spina purgatoria, appellatur, inquit Anguillara, P. VIII, p. 144, ubi eam accurate describit, nec dum in Italia sibi visam testatur. Iisdem porro notis a Dioscoride, IV, 162, quibus et a Plinio nostro delineatur. HARD. — *Hippophyes.* ἱπποφαὲς Hippocr. et Dioscor. cum *Hippophae Rhamnoide* recentiorum non confundenda. Ut testatur enim Diosc. IV, 163, hippophyes, de qua nunc Noster agit, succo turgescit lacteo et cathartico, quod manifesto in quamdam euphorbiæ speciem quadrat. Suffragari videtur Theophrast. Hist. X, 15, dum loquitur de τιθυμάλλῳ ἐξ οὗ τὸ ἱππομανὲς, cujus loco ἱπποφαὲς reposuerunt Parkinson. Theat. 195, et Boccon. Mus. 121. Fueritne Veterum Hippophyes *Euphorbia spinosa* (*Dodecand. trigyn.* gen. 1190 Pers. *Euphorbiac.* Juss.) inquirendum est; habitat certe in Cretæ, Italiæ et Gallo-provinciæ montibus maritimis. Conf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. II, præf. ED.

2. *Ederæ modo racemosa est*, etc. Diosc. l. c. HARD.

3. *Radix.* Diosc. et Orib. ll. cc. Pastillos farinæ intellige, ex farina concinnatos globos : quam quidem ὀρόβινον, nempe ervinam esse Diosc. jubet. HARD.

4. *Hæc bilem detrahit*, etc. Diosc. l. c. et Marc. Empir. cap. XXX. H.

5. *Est altera.* Hippophæston intelligit, de qua dicemus XXVII, 66. HARD. — *Hippophyes.* Gronov. et Al. *hippope.* ED.

Hujus quoque succus[6] hydropicis mire prodest. Debent[7] accommodatæ esse et equorum naturæ, neque ex alia causa nomen accepisse. Quippe quædam animalium remediis nascuntur, locupleti divinitate ad generanda[8] præsidia: ut non sit mirari satis ingenium ejus, disponentis auxilia in genera, in causas, in tempora, ut aliis prosit aliud[9] horis, diesque nullus prope sine præsidiis reperiatur.

1 XV. (XIII.) Urtica[1] quid esse invisius potest? At illa præter oleum, quod in Ægypto ex ea fieri diximus[2], vel plurimis scatet remediis. Semen[3] ejus cicutæ contrarium esse Nicander affirmat: item fungis et argento vivo. Apollodorus[4] et salamandris cum jure decoctæ testudinis. Item[5] adversari hyoscyamo, et serpentibus, et scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax, uvas in ore, procidentesque[6] vulvas, et infantium sedes, tactu resilire cogit: lethargicos[7] expergisci, tactis cruribus, magisque fronte.

6. *Hujus quoque succus.* Succum ejus, seu foliis, seu radice, seu capite expressum, ex aqua mulsa bibitum, aquam pituitamque per alvum detrahere, scribit Dioscor. IV, 136. HARD. — Ἱππόφαιστον Diosc. loc. citat. est *Cnicus stellatus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1802 Pers. sub *Carduo. Cynaroceph.* Juss.). Habitat in Europa australi. ED.

7. *Debent.* Ego vero sic censeo, et ἱπποφαὲς et ἱππόφαιστον, nomen accepisse, quod valde candidos ac lucidos, seu splendidos pannos efficiunt: sunt enim plantæ fulloniæ. Ἱππο in compositis præstantiam, magnitudinemque significat: φάος splendorem. HARD.

8. *Generanda.* Gron. et Al. ante Hard. *gerenda.* ED.

9. *Prosit aliud horis.* Gron. et Al. ante Hard. edit. *atque aliis horis.* ED.

XV. 1. *Urtica.* Est *Urtica dioica*, vel *U. minor*; de his jam egimus sup. lib. cap. 55. ED.

2. *Diximus.* Lib. XV, 7. HARD.

3. *Semen.* Nicand. in Alexiph. adversus cicutam: Ἠ πέπερι κνίδης τε μέγα σπερμεῖα λεήνας. Nicandro concinit Diosc. Εὐπορ. II, 142. H.

4. *Apollodorus.* Nicander quoque in Alexiph. p. 167: Καὶ ποτὲ κνίδην Ἑψαλέην κρίμνοισι παλυνάμενος φαφαρεῖσιν, etc. HARD.

5. *Item.* Dioscor. Εὐπορ. II, 151: Πρὸς δὲ ὑοσκύαμον, κνίδης σπέρμα σὺν οἴνῳ, ἢ τὰ φύλλα. HARD.

6. *Procidentesque.* Diosc. IV, 95: Καὶ ὑστέρας προπτώσεις ἀποκαθίστησι νεκρὰ τὰ φύλλα προσαπτόμενα. HARD.

7. *Lethargicos.* Plin. Val. III, 7: « Lethargicis: Urtica fronti et pe-

Eadem[8] canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem 2
trita[9] naribus indita sistit, et magis radice. Carcinomata[10] et sordida hulcera, sale admixto : item[11] luxata sanat, et panos, parotidas, carnesque ab ossibus recedentes[12]. Semen[13] potum cum sapa, vulvas strangulantes aperit, et profluvia narium sistit impositum: vomitiones in aqua mulsa sumptum a cœna faciles præstat, duobus obolis: uno autem in vino poto lassitudines recreat. Vulvæ vitiis tostum, 3
acetabuli mensura : potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis[14] prodest cum melle : et thoracem purgat eodem ecligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hyssopum et piperis aliquid. Illinitur[15] lieni. Difficilem[16] ventrem tostum cibo emollit. Hippocrates[17] vulvam purgari poto eo pronuntiat. Dolore levari tosto acetabuli mensura, dulci poto[18], et imposito cum succo

dibus illinitur. » Hard. — *Expergisci.* Brot. ex Reg. 2 et edit. princ. *expergiscit.* Ed.

8. *Eadem canis morsibus*, etc. Ita plane Diosc. loc. cit. Hard.

9. *Sanguinem trita.* Diosc. l. c. et Plin. Val. I, 26. Vide etiam Marcell. Emp. c. x. Hard.

10. *Carcinomata.* Dioscor. l. c. Galen. de Facult. simpl. med. VI, p. 254, et Plin. Val. III, 20. H.

11. *Item.* Diosc. l. c. Hard.

12. *Carnesque ab ossibus recedentes.* Ita videtur reddere vocem græcam Dioscoridis ἀποςήματα, et inscite quidem. *Abscessus* commodius ille verterit. Ni forte illam hoc loquendi genere, quo aliis multis locis utitur, cutem detritam, pannosam, lacerosam intelligit, quæ abscessu tardius aperto, vel ægri metu, vel imperitia medici, immodice, rodente pure, attenuata et resiccata est, ideoque subjectis partibus agglutinari nequit : ῥακώδες δέρμα Galenus vocat, lib. II ad Glaucon. et ad eum morbum valde mel laudat, de quo Diosc. suo capite scripsit, τὰ ἀφεςῶτα σώματα παρακολλᾷν. Dal.

13. *Semen.* Diosc. l. c. Hard.

14. *Orthopnoicis.* Hæc totidem verbis Dioscor. l. c. Hard.

15. *Illinitur lieni.* Folia cum cerato lienosis imponi scribit Diosc. l. c. Hard.

16. *Difficilem.* Plin. Valer. II, 23, et Gal. l. c. Hard.

17. *Hippocrates.* Lib. I de Morb. mul. text. 47 : Ἢν κύουσα οἰδέῃ, κνίδης καρπὸν ὡς πλεῖςον, καὶ μέλι, καὶ οἶνον κεκρημένον εὐώδεα διδόναι ποτὸν, δὶς τῆς ἡμέρας. « Si prægnans intumescat, urticæ semen plurimum, et mel, ac vinum dilutum odorandum potu bis die dabis. » H.

18. *Dulci poto.* Cum vino dulci, σὺν γλυκεῖ, seu passo. Hippocr. de

4 malvæ[19]. Intestinorum animalia pelli cum hydromelite et sale. Defluvia capitis, semine illito cohonestari[20]. Articularibus morbis et podagricis plurimi cum oleo vetere, aut folia cum ursino adipe trita imponunt. At eadem radix tusa cum aceto non minus utilis : item lieni. Et cocta in vino discutit panos, cum axungia vetere salsa. Eadem
5 psilothrum est sicca. Condidit laudes ejus Phanias physicus, utilissimam cibis coctam conditamve professus, arteriæ, tussi[21], ventris destillationi, stomacho, panis, parotidibus, pernionibus : cum oleo sudorem, coctam[22] cum conchyliis ciere alvum: cum ptisana pectus purgare, mulierumque menses : cum sale, hulcera quæ serpant cohibere. Succo[23] quoque in usu est. Expressus illitusque fronti, sanguinem narium sistit : potus urinam ciet[24], calculos rumpit : uvam[25] gargarizatus reprimit. Semen colligi

Morb. mul. I, text. 88 : Ἢν δὲ αἱ μῆτραι ἑλκωθέωσι... ὀδύνη ὀξείη λαμβάνει ἐς τὰς ἰξύας, καὶ ἐς τοὺς βουβῶνας, καὶ ἐς τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ ἄνω φοιτᾷ ἡ ὀδύνη... καὶ ἐς τὰς πλευρὰς, καὶ ἐς τὰς ὠμοπλάτας... Et p. 474 : Κνίδης καρπὸν τρίβων ἐν οἴνῳ εὐώδει μέλανι κεχρημένῳ. « Si uteri fuerint hulcerati ... dolor acutus corrumpit lumbos, et inguina, et imum ventrem, et dolor sursum procedit ... ad costas et ad scapulas ... Urticæ semen terito in vino odorato nigro et potui dato. » Hard.

19. *Et imposito cum succo malvæ*. Libro de Natura mul. t. 105 : Ἢν γυνὴ μὴ κυίσκηται, καθαρτήριον· κνίδης καρπὸν καὶ μαλάχης χυλὸν, ἐν στέατι χηνὸς τρίψαντα προσθεῖναι. « Purgatorium, si mulier non concipiat. Semen urticæ et malvæ succum, cum adipe anserino tritum subdat. » Hard.

20. *Defluvia capitis, semine illito cohonestari*: Ita MSS. Hoc est, corrigi. Tradit hoc Hippocr. de Morb. mul. II, t. 67. Et Theod. Prisc. I, 4 : « Ad defectionem capillorum : Agrestis urticæ semine oleo contrito loca continge. » Hard.

21. *Tussi*. Cels. lib. IV, cap. 4, de tussi. Hard.

22. *Coctum*. Hæc omnia pariter Diosc. l. c. Sed is evocari mensea cum myrrha dixit. Hard.

23. *Succo*. Nempe urtica. Neque id infrequens Nostro loquendi genus. Gr. et Al. *succus*. Ed.

24. *Potus urinam ciet*. Marc. Emp. c. xxvi, p. 177. Hard.

25. *Uvam*. Dioscor. l. c. Marc. Emp. c. xiv, p. 100 : « Urtica teritur, ejusque succus expressus et tepefactus, ab eo qui uvam dolet, salubriter gargarizatur. » Et Plin. Val. I, 43 : « Ad uvam ... succus urticæ gargarizetur. » Hard.

messibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur. Ad omnia hæc et mitiores quidem teneræque efficaces, sed præcipue silvestris[26] illa, et amplius lepras e facie tollit, in vino pota. Si[27] quadrupes fetum non admittat, urtica naturam fricandam monstrant.

XVI. (xiv.) Ea quoque num[1], quam lamium[2] inter 1
genera earum appellavimus, mitissima, et foliis non mordentibus, medetur cum mica salis contusis, incussisque[3], iuustis, et strumis, tumoribus, podagris, vulneribus. Album habet in medio folio, quod ignibus sacris medetur. Quidam e nostris tempore discrevere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam[4] in tertianis, ita ut ægri nuncupentur, quum eruitur ea radix, dicaturque cui[5], et quorum filio eximatur, liberare morbo tradiderunt. Hoc idem et contra quartanas pollere. Iidem urticæ radice addito sale, infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discuti : vel si suppuraverint, erodi complerique.

XVII. (xv.) Ex argumento[1] nomen accepit scor- 1

26. *Præcipue silvestris illa*, etc. Quæ cania et Herculanea dicta est, XXI, 55. HARD.

27. *Si.* Si equa *marem* non admittat ad feturam, urtica fricari oportere genitalia aiunt. Si coitum neget, τὰ μόρια τῆς ἵππου pariter fricari jubet Anatolius in Veter. c. 14, p. 56. Simile est quod habet Hippocr. in Ἱππιατρ. Εἰ βούλει συλλαβεῖν φορβάδα, κνίδας ὧσον εἰς τὸ στόμα τοῦ ἵππου. Ut porro Græci φύσιν pro pudendis dicunt tam virorum quam feminarum : sic Latini naturam. Tullius de Div. II, n. 145 : « Parere quædam matrona cupiens, dubitans essetne prægnans visa est in quiete obsignatam habere naturam, etc. » Th. Pr. I, 25 : « De veretri, hoc est, de naturæ vitiis. » Utuntur et alii ea voce, quos Du-Cangius appellat in Glossario. HARD.

XVI. 1. *Ea quoque num.* Sc. pro etiamnum. Utitur hac particula rursum XXV, 5. HARD. — Brot. ex Reg. 2 et edit. princ. *ea quoque, quam lamium.* ED.

2. *Quam lamium.* Eodem nempe nomine *Lamium maculatum* etiamnunc nos appellamus. Conf. super. lib. cap. 55. ED.

3. *Incussisque.* Ut quum quis temere digitum incussit parieti. H.

4. *Radicem alligatam.* Gron. et Al. ante Hard. *radice alligata.* ED.

5. *Dicaturque cui.* Gron. et Al. ante Hard. *et dicatur quæ, cui.* ED.

XVII. 1. *Ex argumento.* Sic Diosc. l. IV, c. 195 : « Σκορπιοειδὲς herbula, inquit, foliis paucis et

pio[2] herba. Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis, folia pauca. Valet et adversus animal nominis sui. Est et alia[3] ejusdem nominis effectusque sine foliis, asparagi caule, in cacumine aculeum habens, et inde nomen.

1 XVIII. (XVI.) Leucacantham[1] alii phyllon, alii ischiada[2], alii polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolores sedat. Item laterum, et lumborum, ut Hicesius tradit[3], semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem[4] ruptis, convulsis medetur.

1 XIX. (XVII.) Helxinen[1] aliqui perdicium vocant, quo-

semine caudæ scorpionis effigie. Hæc illita contra scorpionum ictus præsentaneo remedio sunt. » Est, scorpioides bupleuri folio, a Lobelio delineatum, p. 224. Galli vocant *Chenille*. HARD. — *Scorpiurus sulcata* (*Diadelph. decand.* gen. 1732 Pers. *Legumin.* Juss.); habitat in Europa australi. ED.

2. *Scorpio*. Gr. et Al. *scorpius*. ED.

3. *Est et alia*. Tragos, sive scorpion appellatur, de qua dicemus XXVII, 116. HARD. — Τράγος Diosc. IV, 51; *Salsola Tragus* (*Pentand. digyn.* gen. 659 Pers. *Atriplic.* Juss.): hab. in Europa australi. ED.

XVIII. 1. *Leucacantham*. Leucacanthos dicta est XXI, 55. Diosc. III, 22: Λευκάκανθα (et in Nothis additur, οἱ δὲ πολυγόνατον, οἱ δὲ φύλλον, οἱ δὲ ἰσχιάδα καλοῦσι, Ῥωμαῖοι κνιακάρδους, Θοῦσκοι σπίνα ἄλβα). Ταύτης ἡ ῥίζα ὁμοία κυπείρῳ... ἥ τις μασσηθεῖσα ὀδονταλγίας παραμυθεῖται. HARD.

2. *Ischiada*. Quoniam ἰσχιαδικοῖς medetur, ex Diosc. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 201: Λευκάκανθον, οἱ δὲ πολυγόνατον, οἱ δὲ ἰσχιάδα καλοῦσιν. H. — *Carduus leucographus* (*Syngen. æqual.* gen. 1802 Pers. *Cynar.* Juss.); an potius ad *Cnicum Casabonæ* referatur? In Europa meridionali nascuntur. ED.

3. *Ut Hicesius tradit*. Et qui Hicesium transcripsit totidem verbis Diosc. l. c. HARD.

4. *Eadem*. Diosc. Βοηθεῖ ῥήγμασι σπωμένοις. HARD.

XIX. 1. *Helxinen*. Diosc. IV, 86: Ἑλξίνη, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ ἡράκλειαν, etc. Et Galenus de Fac. simpl. med. VI, p. 173: Ἑλξίνη, ἔνιοι δὲ περδίκιον ὀνομάζουσιν, ἄλλοι δὲ παρθένιον, ἄλλοι δὲ σιδηρῖτιδα, εἰσὶ δὲ οἳ ἡράκλειαν. Hesych. Ἑλξίνη, ἡ περδίκιος βοτάνη. Et, Σιδηρῖτιν πόαν τὴν ἑλξίνην καλουμένην. HARD. — Ἑλξίνη; duplex genus Diosc. IV, 39, et IV, 86; quorum unum ad *Polygonum dumetorum* magis quam ad *Convolvulum arvensem* referendum Sprengelio videtur; alterum vero, de quo nunc Noster agit, *Parietaria* est *officinalis* (*Monœc. tetrand.* gen. 2058 Pers. *Urtic.* Juss.). Perdicium autem sive parthenium, de quo cap. seq. si eadem sit cum herba urceolari cujus meminit Scrib. Larg. comp. XXXIX,

niam perdices ea præcipue vescantur. Alii sideritin, nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ similitudinis[2] plantagini et marrubio, cauliculos densos, leviter rubentes, semina in capitibus lappaceis[3] adhærentia vestibus : unde et helxinen dictam volunt[4]. Sed nos, qualis vera[5] esset helxine, diximus priori libro. Hæc autem inficit[6] lanas, sanat[7] ignes sacros, et tumores, collectionesque omnes, et adusta. Panos succus cum psimmythio[8], et guttura incipientia turgescere. Item[9] veterem tussim cyatho hausto; et omnia in humido[10], sicut tonsillas[11], et varices, cum rosaceo. Im-

et quam Plin. Valer. II, 18, *vitraginem* dicit, nihil aliud erit, Sprengelio judice, quam ipsa parietaria officinarum. Plinianum certe perdicium diversum videtur a Theophrasteo, Hist. I, 71, de quo actum est sup. lib. cap. 62. Jamdudum Dalecamp. subodoratus est, Plinium nomenclaturæ varietate deceptum, aut plantas diversas hic confudisse, aut plantam eamdem bis diverso nomine tractasse. Ed.

2. *Mixtæ similitudinis*, etc. Mercurialis. Dioscor. Ex sideritidis Heracleæ historia Plinius id videtur avellere. Dalec.

3. *In capitibus lappaceis*. Quæ lappæ instar adhærescunt. Hard.

4. *Helxinen dictam volunt*. Quasi ab ἕλκω, *traho*; ἕλξις, *attractio*, vel *attractus*. Hard.

5. *Sed nos qualis esset*, etc. Verius helxinen ævo suo appellatam innuit, quæ ἰξίνη Theophrasto dicitur, de qua actum est a nobis lib. sup. c. 56. Hard.

6. *Hæc autem inficit lanas*. Δύναμιν δ' ἔχει τὰ φύλλα ψυκτικὴν, συπτικὴν, folia refrigerandi et spissandi vim habent. Legit Plinius βαφικήν. Quidam hunc locum sic interpretantur, ad infecturam lanarum esse utilem, quod abstersoria sua vi, radiculæ, sive struthii modo, sordes auferat et eluat, impedituras alioqui ne succum suum lanæ bibant. Cæterum an ad id parietaria Veteres usi fuerint, a nemine, quod equidem sciam, proditum est. Dal.

7. *Sanat*. Hæc pariter Diosc. IV, 6 : Καταπλασσόμενα ἰᾶται ἐρυσιπέλατα, κονδυλώματα, κατακαύματα, etc. Hard.

8. *Panos succus cum psimmythio*. Diosc. l. c. Hard.

9. *Item*. Diosc. l. c. Hard.

10. *Et omnia in humido*. Hoc est, omnia vitia, hulceraque, et rimas, quæ sunt in humidis : qua loquendi forma usus est lib. sup. c. 76, extrem. Et lib. XXIII, 4 : « Sanat ea quæ in humido sunt hulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. » Lib. XXVII, 78 : « Hulcera quæ fiunt in teneris partibus corporis. » « Humida hulcera, » lib. XXXII, 27. Hard.

11. *Sicut tonsillas*. Ad tonsillas oblini et gargarizari succum jubet Diosc. l. c. Hard.

ponitur et podagris[12] cum caprino sevo, ceraque Cypria.

1 XX. Perdicium[1], sive parthenium (nam sideritis alia est) a nostris herba urceolaris[2] vocatur, ab aliis astericum, folio similis ocimo, nigrior tantum, nascens in tegulis, parietinisque. Medetur[3] cum mica salis trita iisdem omnibus, quibus lamium, et eodem modo: item vomicæ, calfacto succo potu[4]. Sed contra hulcera, rupta, lapsusque et præcipitia, aut vehiculorum[5] eversiones, singularis. Verna[6] carus Pericli Atheniensium principi, quum is in arce templum ædificaret, repsissetque super altitudinem fastigii, et inde cecidisset, hac herba dicitur sanatus, monstrata Pericli somnio a Minerva. Quare parthenium[7] vocari cœpta est, assignaturque ei deæ. Hic est vernula,

12. *Imponitur et podagris*. Diosc. l. c. Καὶ ποδάγρας σὺν κηρωτῇ Κυπρίᾳ ἀναληφθεὶς, ἢ τραγείῳ στέατι. Apul. quoque, c. 81. Hard.

XX. 1. *Perdicium*. Ex tribus nominibus, inquit, quæ helxinæ superius explicatæ nonnulli tribuerunt, herba altera, urceolaris appellata, duo sibi verius vindicat, perdicium partheniumque: tertium, nempe sideritin, altera rursum, de qua dicemus XXV. Hard.

2. *Herba urc.* Forte quod apta sit detergendis urceis. Cave tamen eamdem hanc esse cum superiore helxine idcirco existimes, cujus vim pariter abstersivam in vitreis vasis Galenus commendat, de Fac. simpl. med. VI, p. 173. Dissimilis enim utriusque facies vel ex ipsa foliorum figura, quam Plinius accurate describit, intelligitur. Quæ sit urceolaris tamen ista, statuere haud proclive est. Hard. — Vid. sup. cap. not. 1. Ed.

3. *Medetur*. Medetur itaque tumoribus, podagris, aliisque. De podagris certe scribit Scribonius Larg. Comp. p. 158: « Ad podagram caldam cum fervore et tumore rubicundo; benefacit primis diebus herba urceolaris: item caseus mollis recens per se: postea herbæ salis pusillum admiscere oportet. » H.

4. *Potu*. Gron. et Al. *pota*. Ed.

5. *Vehiculorum*. Iconem aurigantis vide in nummis consularibus: e curru excussi, in Not. I Rhodii ad Scrib. Larg. p. 169. Hard.

6. *Verna*. Plut. hoc ipsum refert in vita Periclis, p. 160: a Minerva remedia indicata dicit, quibus est puer sanatus; parthenium monstratum non dicit. Sed idem in Sylla monet curatum deinde, ut juxta arcem herba ea cresceret, ad memoriam rei sempiternam: περὶ τὴν ἀκρόπολιν φυόμενον παρθένιον vocat, p. 460. Hard. —*Verna*. Gron. et Al. *vernula*. Ed.

7. *Parthenium*. Est enim Παρθένος, et Palladis, et virginis nomen: ut Παρθενὼν et Palladis templum est, et locus ubi virgines habitant. H.

cujus effigies ex ære fusa est, et nobilis ille Splanchnoptes[8].

XXI. (XVIII.) Chamæleonem[1] aliqui ixiam vocant. Duo genera ejus. Candidior asperiora folia habet: serpit in terra echini modo spinas erigens, radice[2] dulci, odore gravissimo. Quibusdam in locis viscum gignit album sub alis foliorum, maxime circa Canis ortum, quo modo thura nasci dicuntur[3]: unde[4] et ixia appellatur. Hoc[5], ut mastiche, utuntur mulieres. Quare et chamæleon[6] vocetur, varietate foliorum evenit. Mutat[7] enim cum terra colores,

8. *Et nobilis ille Splanchnoptes.* Ab extis assatis, ἀπὸ τῶν σπλάγχνων ὀπτῶν, id ei nomen: quod et argumentum operis declarat: fuit enim statua, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendens, ut dicetur XXXIV, 19. Hard.

XXI. 1. *Chamæleonem.* Diosc. in Noth. p. 452, de chamæleone albo, οἱ δὲ χρυσόσκηπτρον, οἱ δὲ ἰξίαν. Ac paulo post de nigro: Οἱ δὲ πάγκαρπον, οἱ δὲ οὐλοφόνον, οἱ δὲ ἰξίαν, οἱ δὲ κυνόζολον. Dioscoridem sequitur Oribasius, XII, f. 223: « Chamæleo albus, quod ixiam, tracto a visco nomine, vocant aliqui, propterea quod alicubi viscum ad ejus radices inveniatur, et quo, loco mastiches, mulieres utuntur, folia habet silybo carduove similia: nigri tamen chamæleonis foliis asperiora, acutioraque... Chamæleo vero niger, quem aliqui ulophonon, aliqui ixiam, aliqui cynomachon... vocaverunt: habet ipse quoque folia carduo similia: minora tamen et tenniora, etc. » Hesych. ἰξίας, πόα τις, ἡ καὶ χαμαιλέων. Nusquam in Italia, Gallia, Germaniave chamæleon provenit, quare in certi nominis gallici possessionem nondum venit. In Creta visum a se album prodidit Bellonius αὐτόπτης et ἀξιόπιστος, Obss. I; in Lemno, nigrum: utriusque iconem apud Dodonæum vide, p. 717. Hard. — Chamæleon albus, *Acarna gummifera*; chamæleon niger, *Brotera corymbosa.* Conf. sup. lib. cap. 56 fin. Ed.

2. *Radice.* Sic Theophr. Hist. IX, 13: Τοῦ μὲν γὰρ λευκοῦ λευκὴ, καὶ γλυκεῖα, καὶ παχεῖα, καὶ ὀσμὴν ἔχουσα βαρεῖαν. Et Nicand. in Ther. p. 47: Ῥίζα δ' ὑπαργήεσσα, μελίζωρος δὲ πάσασθαι. « Albaque mellito radix condita sapore est. » Hard.

3. *Quo modo thura nasci dicuntur.* Vide XII, 33. Hard.

4. *Unde.* Ἰξία visci appellatio est: plantæ unde id manat, ἰξίας. Folii, ἰξίον. Galen. in Explic. voc. Hipp. t. II, p. 92: Ἰξίον, φύλλον τοῦ λευκοῦ χαμαιλέοντος. Hard.

5. *Hoc.* Visco eo scilicet. Ἰξὸν, ᾧ καὶ ἀντὶ μαστίχης χρῶνται αἱ γυναῖκες, inquit Diosc. III, 10. Hard.

6. *Quare et chamæleon vocetur.* Hæc iisdem verbis Dioscor. III, 11, de chamæleone universim. Hard.

7. *Mutat.* Dioscor. l. c. Ὠνόμασται δὲ χαμαιλέων, διὰ τὸ ποικίλον τῶν φύλλων, etc. Hard.

hic niger, illic viridis, alibi cyaneus, alibi croceus, at-
2 que aliis coloribus. Ex his candidus[8] hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit[9] et interaneorum animalia acetabuli mensura succi ejusdem, in vino austero, cum origani scopis[10]. Facit ad difficultatem urinæ[11]. Hic succus[12] occidit et canes, suesque, in polenta. Addita aqua[13] et oleo contrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam sorbeant. Radicem ejus aliqui concisam servari jubent funiculis pendentem, decoquuntque in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatismos[14]
3 vocant. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset: et feminam, cui violaceus. Uno nascuntur[15] caule cubitali, crassitudine digitali. Radicibus[16] earum lichenes curantur, cum sulphure et bitumine una coctis: commanducatis[17] vero dentes mobiles, aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant: juvencos[18] quoque anginæ modo. Quare a qui-

8. *Ex his candidus.* Diosc. III, 10, et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 241. Hard.

9. *Pellit.* Hoc est, lumbricos, ἕλμινθα πλατεῖαν inquit, Diosc. l. c. et Theophr. Hist. IX, 13; Galenus quoque l. c. Hard.

10. *Origani scopis.* Scopas medici vulgo manipulos vocant: fasciculos videlicet manuales herbarum, hoc est, qui teneri manu possunt. H.

11. *Ad difficultatem urinæ.* Diosc. l. c. Καὶ πρὸς δυσουρίαν τὸ ἀφέψημα αὐτῆς πίνεται. Hard.

12. *Hic succus.* Diosc. l. c. sequutus Theophr. Hist. IX, 13. H.

13. *Addita aqua*, etc. Diosc. l. c. Ἀποκτείνει καὶ κύνας, καὶ ὗς, καὶ μύας σὺν ἀλφίτῳ πεφυραμένη, καὶ ὑδρελαίῳ διαθεῖσα. Hard.

14. *Rheumatismos.* Ῥευματισμούς. Vox hæc fluxionem sonat, perinde atque ista καταῤῥοῦς. De hujus morbi generibus, causisque ac remediis, vide Theod. Prisc. II, p. 2, c. 7. H.

15. *Uno nascuntur caule.* Hoc est, simili ac pari. Tamen in MSS. « Et una nascuntur, » hoc est, simul. H.

16. *Radicibus.* Diosc. III, 11. H.

17. *Commanducatis.* Diosc. l. c. H.

18. *Juvencos.* Ita MSS. Juvencorum fauces, inquit, anginæ modo, angit ac strangulat. Quamobrem οὐλοφόνον appellatur, quasi οὖλον vel ὅλον φόνον φέρον, perniciosam, vel omnem mortem afferens. Ita Nicand. in Alex. p. 148, ubi Schol. p. 62: Οὐλοφόνον δὲ τὰ οὖλα βλάπτον, ἢ ὅλον φονευτικόν. Tamen Pliniani codices MSS. tum hoc loco, tum in indice οὐλόφυτον, quæ vox exitiosam herbam indicat, eodem

busdam ulophonon vocatur et cynozolon[19], propter gravitatem odoris. Ferunt et hæc viscum hulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus adversantur.

XXII. (XIX.) Coronopus[1] oblonga herba est cum fis- 1
suris. Seritur interim, quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere tosta.

XXIII. (XX.) Et anchusæ radix[1] in usu est, digitali 1
crassitudine. Finditur[2] papyri modo; manusque[3] inficit sanguineo colore: præparat lanas pretiosis coloribus. Sanat hulcera in cerato, præcipue senum[4]: item adusta[5]. Liquari

fere significatu. HARD. — *Ulophonon*. Brot. ex MSS. et edit. princ. *ulophyton* legendum ait, et scribit tamen *ulophon*, mera sane operarum culpa. ED.

19. *Et cynozolon*. A fœtore canis, κυνὸς ὄζη. HARD.

XXII. 1. *Coronopus*. Diosc. II, 158, totidem verbis: Κορωνόπους, πρόμηκες βότανον ... κατεσχισμένον ... ῥίζαν λεπτὴν ἔχον, συπτικὴν, ἐσθιομένην πρὸς κοιλιακοὺς ποιοῦσαν. Galenus de Fac. simpl. med. VII, p. 195: Κορωνόποδος ἡ ῥίζα πεπίστευται κοιλιακοὺς ὠφελεῖν ἐσθιομένη. Frustra sunt qui *calicis* ex Æginetæ solius exemplari vitiato pro *cœliacis* hic reponunt. HARD. — *Coronopus*. Servat nomen: *Coronopus Ruellii* (*Tetradyn. silicul.* gen. 1550 Pers. sub *Senebiera*. *Crucifer*. Juss.). Habitat in ruderatis, ad viss. ED.

XXIII. 1. *Et anchusæ radix*. Anchusam hodie Gallis *Orcanettam* vocat, mulieribus non ignotam, quæ colorem faciei nativum fuco mentiuntur: quæque vernaculum genarum pallorem, maculasque vultus hoc infectu occulunt: certe malas eleganti commendat purpurisso. Et sui ævi hunc morem fuisse Suidas innuit: Ἄγχουσα, inquit, εἶδος βοτάνης, ἧς ἡ ῥίζα ἐρυθρὰ, ᾗ ἐρυθραίνουσι τὰ πρόσωπα αἱ γυναῖκες. H. — Ἄγχουσα prima Dioscoridi IV, 23, ἣν ἔνιοι κάλυκα, οἱ δὲ ὀνοκλείαν, etc. *Anchusa italica* (*Pentand. monogyn.* gen. 353 Pers. *Borragin*. Juss.); hab. in Europa australi. ED.

2. *Finditur*. Instar papyri Ægyptiacæ. HARD.

3. *Manusque inficit sanguineo*. Dioscorid. τὴν χρόαν ὕφαιμος ἐν τῷ θέρει γινομένη, per æstatem colore rubescens, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας ac manus inficiens. Legit Plinius, aut ejus scriba, τὴν χρόαν ὕφαιμος, ὡς πάπυρος σχιζομένη, καὶ βάπτουσα τὰς χεῖρας, inconsiderate ac negligenter. Orpheus in Argon. ἄγχουσαν ἐρυθρὴν vocat. DAL.

4. *Præcipue senum*. Vetera hulcera, τὰ παλαιὰ ἕλκη, dixit Diosc. l. c. Hulcera senilia, Plin. XXXI, 41; Diosc. Εὐπορ. I, 182: ἕλκη πρεσβυτικά. HARD.

5. *Item adusta*. Sive ambusta, πρὸς κατακαύματα. Diosc. l. c. H.

non potest in aqua : oleo dissolvitur : idque sinceræ experimentum est. Datur[6] et ad renum dolores drachma ejus potui in vino : aut si febris sit, in decocto[7] balani. Item in jocinerum vitiis, et lienis[8], et bile suffusis. Lepris et lentigini[9] illinitur ex aceto. Folia trita cum melle et farina, luxatis imponuntur : et pota[10] drachmis duabus in mulso alvum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur.

1 XXIV. Est et alia similis, pseudanchusa[1] ob id appellata, a quibusdam vero echis[2], aut doris, et multis aliis nominibus : lanuginosior, et minus pinguis, tenuioribus foliis et languidioribus. Radix[3] in oleo non fundit rubentem succum : et hoc ab anchusa discernitur. Contra serpentes[4] efficacissima potu foliorum, vel seminis. Folia[5] ictibus, imponuntur. Virus serpentium[6] fugat. Bibi-

6. *Datur*. Diosc. loc. cit. Hard.

7. *In decocto balani*. Hoc est, ex aqua in qua decocta myrobalanus fuerit. De myrobalano diximus XII, 46. Diosc. loc. c. ex aqua mulsa præberi tum jubet. Hard.

8. *Et lienis*. Diosc. l. c. et Aetius de Re med. I, p. 6. Hard.

9. *Lepris et lentigini*. Et vitiligini Diosc. dixit, καὶ ἀλφοὺς, καὶ λέπρας σὺν ὄξει καταπλασσομένη. Hard.

10. *Et pota... alvum sistunt*. Diosc. et Aetius, ll. cc. Hard.

XXIV. 1. *Pseudanchusa*. Brot. ex MSS. Reg. 2 et edit. principe, *pseudoanchusa*. Ed.

2. *A quibusdam vero echis*, etc. Ita MSS, tum hoc loco, tum in Indice : non, ut editi, *enchusa*. Echion est Dioscoridi IV, 27, ἔχιον, οἱ δὲ ἀρίβαν (scribe ex Ægineta, οἱ δὲ δωριάδα vel δωρίδα), οἱ δὲ ἀλκίβιον, etc. Iisdem notis a scriptore græco describitur, quas Plinius affert. Echios altera Plinii est, de qua XXV, 58. H. — *Echium rubrum* (*Pentand. monog.* gen. 363 Pers. *Borragin.* Juss.). Habitat in Pannoniæ, Austriæ pratis, etc. Ed.

3. *Radix*. Hanc esse subnigram Dioscorid. ait. Ita restituimus hunc locum, tum ex MSS. Reg. Colb. et Ch. tum ita postulante sententia : quum prius perperam legeretur : « Radix oleum non fundit, sed rubentem succum. » Nam neque oleum anchusa fundit : nec si rubentem succum dat pseudanchusa, ab anchusa discernitur. Hard.

4. *Contra serpentes*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

5. *Folia ictibus*, etc. Dioscorid. loco citato. Hard.

6. *Virus serpentium*. Ita libri vulgati, cum Reg. 3 cod. At Colb. 3, forte sincerius, « virus serpentes fugat : » ut vox ea, *virus*, non venenum serpentium, sed gravem

tur[7] et propter spinam. Folium ejus sinistra decerpi jubent Magi, et cujus causa sumatur dici, tertianisque febribus adalligari[8].

XXV. (XXI.) Est et alia herba[1] proprio nomine ono- 1
chiles, quam aliqui anchusam vocant, alii arcebion, alii
onochelim, aliqui rhexiam, multi anchusam[2], parvo fru-
tice[3], flore purpureo, asperis foliis et ramis, radice mes-
sibus[4] sanguinea, cætero nigra, in sabulosis nascens, effi-
cax[5] contra serpentes, maximeque viperas, et radice et
foliis, æque cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia
trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus
vulva procidente. Pellit et tineas[6] cum hyssopo. Et in 2
dolore renum aut jocineris ex aqua mulsa, si febris sit:
sin aliter, ex vino bibitur. Lentigini[7] ac lepris radix illi-
nitur. Habentes eam[8], a serpentibus feriri negantur. Est

pseudanchusæ odorem significet, qui serpentes fuget. Sic idem alibi: « Cujus radix evulsa virus hirci redolet. » HARD.

7. *Bibitur.* Ad spinæ dolores, et lumborum: Dioscorides loc. cit. Παύει δὲ καὶ ὀσφύος ἄλγημα, μετ' οἴνου ληφθεῖσα. HARD.

8. *Adalligari.* Gron. et Al. ante Hard. *alligari.* ED.

XXV. 1. *Alia herba proprio nomine onochiles*, etc. Dioscorid. IV, 24: Ἄγχουσα ἑτέρα, ἣν ἔνιοι ἀλκιβιάδιον, ἢ ὀνοχειλὲς ἐκάλεσαν. In Nothis additur, οἱ μὲν κατάγχουσαν, οἱ δὲ ἀρχιβίβλιον. Galen. de Fac. VI, p. 149: ἡ ὀνόχειλος. Et hanc Galli *Orcanettam* vocant. Pingitur a Lobellio in Adv. pag. 248. Vidimus in horto Regio. H. — Anchusa secunda Dioscorid. nobis *Anchusa tinctoria*, lanis inficiendis utilior quam medicinis. ED.

2. *Multi anchusam.* In Indice, *enchrysam.* HARD. — Reg. 2 *encrisam.* Brot. *enchrysam.* ED.

3. *Parvo frutice, flore purpureo, asperis foliis.* Iisdem plane verbis, notisque a Dioscoride describitur, IV, 24. HARD.

4. *Messibus.* Hoc est, messis tempore, περὶ τὸν πυραμητὸν, inquit Diosc. l. c. HARD.

5. *Efficax.* Diosc. loc. cit. cum Nicandro in Ther. pag. 60, cujus Scholiasten vide pag. 38. Sic cum Diosc. totidem verbis Galen. loc. cit. HARD.

6. *Pellit et tineas*, etc. Hoc vero Diosc. IV, 25, de anchusa altera prodidit, quam Plinius mox describet. Galenus quoque, loc. cit. pag. 150. HARD.

7. *Lentigini.* Galen. loc. cit. vitiligini, leprisque dixit: ἀλφοὺς καὶ λέπρας ἰᾶται. HARD.

8. *Habentes eam*, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

et alia[9] huic similis flore rubro, minor, et ipsa ad eosdem usus; traduntque[10] commanducata ea, si inspuatur, mori serpentem.

1 XXVI. Anthemis[1] magnis laudibus celebratur ab Asclepiade. Aliqui leucanthemida vocant, alii leucanthemum, alii eranthemon, quoniam vere floreat : alii chamæmelon, quoniam odorem mali habeat. Nonnulli[2] melanthemon vocant. Genera ejus tria flore tantum distant[3], palmum non excedentia, parvisque floribus, ut rutæ, candidis, aut melinis, aut purpureis. In macro solo, aut juxta semitas colligitur vere[4], et in coronamenta[5] reponitur. Eodem tempore et medici folia tusa in pastillos digerunt : item
2 florem et radicem. Dantur omnia mixta drachmæ unius pondere, contra serpentium omnium ictus. Pellit mortuos partus : item menstrua in potu[6], et urinam, calculosque.

9. *Est et alia*, etc. De qua Diosc. IV, 25. Nomine hanc carere Galenus ait, l. c. H. — *Lithospermum fruticosum* (*Pentand. monog.* gen. 351 Pers. *Borrag.* Juss.); hab. in Europa australi. Ed.

10. *Traduntque*. Hoc Dioscorid. de foliis alterius anchusæ, et de semine tertiæ tradit. Ed.

XXVI. 1. *Anthemis*. Tot nominibus, quot hic repræsentantur, ab Oribasio appellatur, l. XI, f. 190, post Dioscorid. λευκάνθεμον, οἱ δὲ ἠράνθεμον, διὰ τὸ ἀνθεῖν ἐπὶ ἔαρος, οἱ δὲ χαμαίμηλον, διὰ τὴν πρὸς τὰ μῆλα ὁμοιότητα τῇ ὀσμῇ, οἱ δὲ μελάνθεμον, οἱ δὲ χρυσοκόμην, οἱ δὲ καλλίαν καλοῦσι. Galen. in explic. voc. Hipp. tom. II, p. 90 : Εὐάνθεμον, ὅπερ καὶ ἄνθεμις λέγεται, καὶ χαμαίμηλον. Omnibus officinis, interpolato postremo hoc græco nomine, et vulgo quoque *Camomilla* dicitur, notior quam ut debeat aliis depingi notis. Hard.

2. *Nonnulli melanthemon.* Vel, ut MSS. *melanthion.* Hard.

3. *Genera ejus tria flore tantum distant.* Dioscor. loc. cit. ἔνδοθεν μὲν χρυσίζοντα, ἄνθη δὲ ἔξωθεν περίκειται κυκλοτερῶς λευκά, ἢ μήλινα, ἢ πορφυρᾶ, etc. Quibus intelliguntur *Anthemides Cota*, et *montana*, et *Chrysanthemum monspeliense.* Cf. super. lib. cap. 35. Ed.

4. *Colligitur vere.* Diosc. loc. cit. Apul. cap. XXIII : « Legi eam mense aprili. » Hard.

5. *Et in coronamenta.* Non ad luxum modo, sed etiam ad usum medicinæ : ad depellendum scilicet capitis dolorem, uti ex Archigene et Galeno discimus, κατὰ τόπους, II, 2, p. 381. Hard.

6. *Item menstrua in potu.* Diosc. loc. cit. Hard.

Inflationes[7], jocinerum vitia, bilem suffusam, ægilopia commanducata, hulcerum eruptiones manantes sanat. Ex omnibus[8] his generibus ad calculos efficacissima est, quæ florem purpureum habet : cujus et foliorum, et fruticis amplitudo majuscula est. Hanc[9] proprie quidam[10] eranthemon vocant.

XXVII. Loton qui arborem putant tantum esse, vel 1
Homero auctore coargui possunt. Is enim inter[1] herbas subnascentes deorum voluptati loton primam nominavit. Folia ejus[2] cum melle, oculorum cicatrices, argema, nubeculas discutiunt.

XXVIII. Est et lotometra[1], quæ fit ex loto sata, ex 1
cujus semine simili[2] milio fiunt panes in Ægypto a pasto-

7. *Inflationes*. Diosc. loc. citat. totidem verbis. HARD.

8. *Ex omnibus*. Diosc. similiter, loc. cit. HARD.

9. *Hanc*. Dioscorid. loc. cit. H.

10. *Quidam*. Groo. *quidem*. Ed.

XXVII. 1. *Is enim inter herbas*, etc. Iliad. Ξ, 347, de Jove et Junone loquens : Τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φύε νεοθηλέα ποίην, Λωτόν θ' ἑρσήεντα, ἰδὲ κρόκον, ἠδ' ὑάκινθον. Apud eumdem Odyss. Δ, 602, Telemachus sic Menelaum alloquitur : σὺ γὰρ πεδίοιο ἀνάσσεις Εὐρέος, ᾧ ἐνὶ μὲν λωτὸν πολὺν, ἠδὲ κύπειρον. DAL.

2. *Folia ejus*. Loti nimirum herbæ, quam Diosc. IV, 111, sativam appellat; herbam Plin. XIII, 32, ubi eadem de viribus illius affert. H.—Λωτὸς ἥμερος, οἱ δὲ τρίφυλλον, Diosc. loc. cit. *Melilotus officinalis* (*Diad. decand.* gen. 1749 Pers. *Legumin.* Juss.), vel ut quidam malunt, *Lotus corniculatus* Linn. (gen. 1753 Pers.); cujus plures numerantur varietates. In pratis. Ed.

XXVIII. 1. *Lotometra*. Sic Th. Λωτόμητρα, ἐκ τοῦ λωτοῦ σπαρέντος γίνεται. Non e loto quidem proxime explicata, quæ ubique nascitur, sed ex congenere, hoc est, Ægyptia, quæ αὐτομάτως sponte nascitur et agrestis est, culturaque melior efficitur, grandiorque, unde ei lotometræ nomen. Sic ortygometram, coturnicem majorem; echinometras, majores echinos vocant. H. —*Nymphæa Lotus* (*Polyand. monog.* gen. 1258 Pers. *Hydrochar.* Juss.); de lotometra, seu loto ægyptiaca conf. Herod. Theophr. et Excurs. de Lotis Vet. tom. V, p. 243 huj. edit. Ed.

2. *Simili*. Sic XIII, 32 : « Intus grana, ceu milium. » Dioscor. IV, 114 : Ἔοικε δὲ ἡ κωδία μήκωνι μεγίστῃ· ἐν ᾗ καρπὸς ὡς κέγχρος, ὃν ξηράναντες οἱ ἐν Αἰγύπτῳ βάλλουσιν εἰς ἀρτοποιΐαν. Sic etiam Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 205. In MSS. Regg. Colb. Chiffl. legitur « semine simillimo porri, » quod eodem

ribus, maxime aqua vel lacte subacto. Negatur quidquam illo pane salubrius esse, aut levius, dum caleat : refrigeratus difficilius concoquitur, fitque ponderosus. Constat eos qui illo vivant, nec dysenteria, nec tenesmo, neque aliis morbis ventris infestari. Itaque inter remedia eorum habetur.

1 XXIX. Heliotropii miraculum sæpius diximus [1], cum sole se circumagentis, etiam nubilo die : tantus sideris amor est : noctu velut desiderio contrahi cæruleum flo-
2 rem. Genera ejus duo : tricoccum, et helioscopium. Hoc altius [2] (quanquam utrumque semipedalem altitudinem non

recidit. Hard. — Et sic Brot. ex edit. principe. Ed.

XXIX. 1. *Sæpius diximus.* Ut lib. XVIII, cap. 67, etc. H.—*Noctu...contrahi cæruleum florem.* Movit hæc cærulei floris nota, inter herbarios, aliosque, lites ingentes, ut quæ planta demum heliotropii nomine censenda esset, pro se quisque statueret. Cichorii florem existimavit esse Dalecampius : risit hoc commentum Salmasius, in Confutat. Cercoetii, p. 141. Hallucinatum esse Plinium vir summus putavit, in Mastigoph. 3, p. 81, qui cæruleum heliotropio florem affinxerit : apud Diosc. IV, 193, non ὑποπέρφυρον, sed ὑπόπυῤῥον, legi oportere; atque id recentiorum calculo firmat : quibus adjungi Oribasius potuit, XI, p. 198. Nam is *subfulvum* reddidit : nisi id interpretis aut codicum græcorum, quod verius reor, vitium fuit. Nam purpureum, cui affinis color cæruleus est, heliotropio florem Apuleius tribuit, cap. 49 : « Cum flore, inquit, in summitate tenui, et veluti purpureo, atque uncato, in similitudinem scorpionum... Ejus herbæ divinæ ad solis cursum floscelli se vertunt : et quum sol occidit, flores se claudunt, etc. » Similem violæ facit Ovid. Metamorph. IV, v. 268, ubi de Clytie in heliotropium florem mutata : « Membra ferunt hæsisse solo, partemque coloris Luridus exsangues pallor convertit in herbas. Est in parte rubor, violæque simillimus ora Flos tegit : illa suum, quamvis radice tenetur, Vertitur ad solem, mutataque servat amorem. » H. — Ovidianus flos Sprengelio est *Hesperis matronalis* (*Tetrad. Siliq.* gen. 1571 Pers. *Crucifer.* Juss.); v. β, *hortensis*, flores habet plenos, albos, odoratissimos : vulgo *julienne*. Habitat in Gallia, Helvetia, etc. Ed.

2. *Hoc altius.* Helioscopium videlicet, seu heliotropium majus, cujus iconem apud Clusium vide Histor. Rar. pl. IV, p. 46. H. — Ἡλιοτρόπιον τὸ μέγα Diosc. IV, 193 ; servat nomen : *Heliotropium europæum* (*Pentand. monog.* gen. 348 Pers. *Borragin.* Juss.); hab. in Europa australi. Ed.

excedit) ab ima radice ramosum. Semen in folliculo messibus colligitur. Nascitur nonnisi in pingui solo, cultoque maxime : tricoccum ubique. Si decoquatur, invenio cibis placere : et in lacte jucundius alvum mollliri : et si decocti succus[3] bibatur, efficacissime exinaniri. Majoris succus excipitur æstate, hora sexta : miscetur cum vino, sic firmior. Capitis dolores sedat, rosaceo admixto. Verrucas[4] cum sale tollit succus e folio : unde nostri verrucariam herbam appellavere, aliis cognominari effectibus digniorem : namque et serpentibus[5], et scorpionibus resistit ; ex 3
vino aut aqua mulsa, ut Apollophanes et Apollodorus tradunt. Folia[6] infantium destillationibus, quod siriasin[7] vocant, illita medentur. Item contractionibus, etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoque foveri os[8] saluberrimum est. Potum id pellit tineas[9], et renum arenas. Si cuminum adjiciatur, calculos frangit. Decoqui cum radice oportet, quæ cum foliis et hircino sevo podagris illinitur. Alterum genus, quod tricoccum appellavimus[10], et alio 4

3. *Et si d. succus.* Eo pituitam per alvum, bilemque detrahi, pariter docet Diosc. IV, 193. Hard.

4. *Verrucas.* Ad verbum ista Marc. Emp. cap. XIX, pag. 132, et Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Namque et serpentibus.* Apul. cap. 49, tit. 3 : « Ad serpentium morsus, et scorpionum ictus : herba solago major, etc. » Hinc est, quod σκορπιοκτόνον, ab effectu videlicet, appellatum idem Apuleius ait. Ut ille solaginem, sic *herbam solarem* Celsus vocat V, 27, tit. « Adversus ictum scorpionis : Bibere oportet herbæ solaris, quam ἡλιοτρόπιον Græci vocant, semen, vel certe folia ex vino. » Hard.

6. *Folia infantium*, etc. Dioscor. loc. citat. Hard.

7. *Siriasin.* Σειρίασις, ardor capitis, adustio, ustulatio, est cerebri et membranarum ejus inflammatio (τὸ καῦμα) cum oculorum et sincipitis cavitate, totius corporis ariditate, febre ardente, pallore, appetentia dejecta et nonnunquam diarrhœa. Dal.

8. *Os.* Gron. et Al. *eos.* Ed.

9. *Potum id pellit tineas.* Hoc est, latos ventris teretesque lumbricos. Minori heliotropio hanc vim adscribunt Diosc. IV, 194, et Apul. cap. 63, tit. 1. Hard.

10. *Alterum genus, quod tr. appellavimus.* Ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν Dioscor. IV, 194, est *Croton tinctorium* (*Monœc. monad.* gen. 2138 Pers. *Euphorb.* Juss.) ; cæruleum præbet colorem : Gallis *tournesol.*

nomine scorpiuron[11] vocatur, foliis non solum minoribus,
sed etiam in terram vergentibus. Semen ei est effigie scor-
pionis caudæ : quare ei nomen. Vis ad omnia[12] venenata
et phalangia, sed contra scorpiones præcipue illita. Non
feriuntur habentes. Et si terram surculo heliotropii cir-
cumscribat aliquis, negant scorpionem egredi. Imposita
vero herba, aut uda omnino respersum, protinus mori.
Seminis grana quatuor pota[13], quartanis prodesse dicuntur,
tria vero tertianis : vel si herba ipsa ter circumlata subji-
5 ciatur capiti. Semen et Venerem stimulat. Cum melle
panos discutit. Et verrucas[14] hoc utique heliotropium radi-
citus extrahit, et excrescentia in sedibus. Spinæ[15] quoque
ac lumborum sanguinem corruptum trahit illitum semen,
et potum, in jure gallinacei decoctum, aut cum beta et
lente. Cortex[16] vero liventibus colorem reddit. Magi he-
liotropium quartanis quater, in tertianis ter alligari jubent
ab ipso ægro, precarique eum, soluturum se nodos libe-
ratum, et ita facere non exempta herba.

1 XXX. Aliud adianto miraculum[1] : æstate viret, bruma

Conf. Clusius, II, 47, qui fere primus veram Dioscoridis plantam delineavit. Ed.

11. *Scorpiuron.* Σκορπιοῦρον, a floris vel seminis inflexione. Hard. — *Effigie scorpionis.* Effigiem illam habet caulis, cui semen insidet. Br.

12. *Vis ad omnia venenata.* Nicand. in Ther. p. 48. Hard.

13. *Seminis grana quatuor pota.* De semine heliotropii majoris id Diosc. IV, 139. Dal.

14. *Et verrucas*, etc. De minore pariter id Diosc. IV, 194. Hard.

15. *Spinæ quoque*, etc. Qualem morbum significet obscurum est, nisi forte sanguinem impurum, fæculentum, crassum intelligat, renibus impactum, et dolores excitantem ; quo in morbo prodest urinas meiere turbidas, cruentis similes, et tanquam injecta permixtaque fuligine nigras. Alibi sanguinem *inutilem* vocat. Dal.

16. *Cortex vero.* Brol. ex Reg. 2 et edit. princ. *Cortex seminis.* Ed.

XXX. 1. *Aliud adianto miraculum.* Aliud Plinio, aliud Dioscoridi ἀδίαντον est. Dioscoridis quidem id est, quod capillum Veneris vocant officinæ, *capillaire.* Plinianum, non aliud quam Dioscoridis trichomanes est, pictum a Lobellio in Obss. pag. 471. H. — Aliud Plinio, aliud Dioscoridi ἀδίαντον esse falso Harduinus autumat. Verius dixisset Nostrum duo genera, post græcum aucto-

non marcescit : aquas respuit, perfusum mersumve sicco
simile est : tanta dissociatio deprehenditur : unde et no-
men[2] a Græcis : alioqui frutici topiario[3]. Quidam callitri-
chon[4] vocant, alii polytrichon, utrumque ab effectu.
Tingit[5] enim capillum; et ad hoc decoquitur in vino cum
semine apii, adjecto oleo copiose, ut crispum densumque
faciat : defluere autem prohibet[6]. Duo ejus genera[7] : can- 2
didius, et nigrum breviusque. Id quod majus est, poly-
trichon : aliqui trichomanes[8] vocant. Utrique ramuli nigro

rem, distinxisse; sed prælata unius, adianti nempe, ut vocant, etymologia; disertam alterius, sive trichomanis, descriptionem ab Dioscoride mutuari satis habuisse : jure an injuria, nihil interest, quod saltem ad medicinas pertinet. Hic enim Plinius omnes adianti vires et usus recenset, et ipso teste Anazarbæo : Τριχομανὲς δοκεῖ τὰ αὐτὰ δύνασθαι τῷ προειρημένῳ, scilicet ἀδιάντῳ. Recentioribus duo illa genera dicuntur eodem nomine, *Adiantum Capillus*, et *Asplenium Trichomanes* : utrumque ex *Filicum* ordine. Ed.

2. *Unde et nomen.* Ἀδίαντον, quod οὐ διαίνεται : quod in aqua non madescat, sive ut ait Nicander, quod imbres ac pluviarum stillicidia foliis ejus non insideant : in Ther. p. 60 : Χλοαίς τ' ἀδίαντον, ὃ οὐκ ὄμβροιο ῥαγέντος Λεπταλέη πίπτουσα νοτὶς πετάλοισιν ἐφίζει. « Et nunquam madidum Veneris compone capillum, Cui non insideant effusi nubibus imbres. » Tradit autem hæc etiam Theophr. Histor. VII, 13. Hard.

3. *Frutici topiario.* Subintellige ex antecedentibus, simile est. H. — Nempe quod veloti naturæ quodam artificio muros vestit, e quibus prorompit. Dal.

4. *Quidam callitrichon.* Apul. c. 47 : « Græci callitrichon, iidem adianton, iidem polytrichon, iidem trichomanes... Latini capillum Veneris, iidem herbam capillarem, etc. » Sic etiam Marc. Emp. cap. vi, p. 45, et Galenus κατὰ τόπους, cap. 2, p. 381. Hard.

5. *Tingit.* Apul. cap. 47, tit. 2 : « Ad capillos tingendos : Herba callitricho in oleo trita capilli nocti inficiuntur. » Hard.

6. *Defluere autem prohibet.* Galen. de Fac. simpl. med. VI, 7, etiam ex alopecia glabrum caput capillis convestire ait, ἀλωπεκίας δασύνει. Theophr. Histor. VII, 13 : Χρήσιμα δὲ ἀμφότερα πρὸς ἔκφυσιν κεφαλῆς τριχῶν ἐν ἐλαίῳ τριβόμενα. Diosc. quoque IV, 136, et Marc. Emp. cap. vi, p. 45. Hard.

7. *Duo ejus genera.* Hæc sunt apud Theophrast. Histor. VII, 13. Majus a Lobelio pingitur, ut diximus : minus teneriusque a Bauhino t. III, lib. XXXVII, p. 755. Hard.

8. *Aliqui trichomanes.* Ita MSS. Reg. Colb. Chifflet. non ut editi, *aliud trichomanes.* Est enim ea ma-

colore nitent, foliis filicis : ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt : omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex adverso : radix[9] nulla. Umbrosas petras[10], parietumque aspergines, ac fontium maxime specus sequitur, et saxa manantia : quod miremur, quum aquas non sentiat. Calculos[11] e corpore mire pellit, frangitque, utique nigrum.
3 Qua de causa potius, quam quod in saxis nasceretur, a nostris saxifragum appellatum crediderim[12]. Bibitur e vino, quantum terni decerpsere digiti. Urinam cient[13]. Serpentium et araneorum[14] venenis resistunt. In vino[15] decocti alvum sistunt. Capitis dolores corona ex his sedat. Contra scolopendræ morsus illinuntur, crebro auferendi, ne per-

joris quoque, et candidi, seu polytrichi, callitrichive appellatio : ut vidit acute Anguillara, part. XIV, p. 289. Iisdem fere verbis a Dioscorid. describitur, IV, 137 : Τριχομανὲς, οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἀδίαντον καλοῦσι... ὅμοιον πτέριδι... στιχηδὸν ἐξ ἑκατέρου μέρους τὰ φύλλα ἔχον λεπτὰ, φακοειδῆ, ἐναντία ἀλλήλοις, ἐπὶ ῥαβδίων λεπτῶν καὶ στιλπνῶν καὶ στρυφνῶν, ὑπομελάνων. Vires deinde adjicit easdem huic esse, quæ sunt adianto alteri propriæ. Hard.

9. *Radix.* Sed libræ tantum et capilli tenues. Vel, nullius usus, ῥίζα ἄχρηστος, ut ait Dioscorid. IV, 136. Hard.

10. *Umbrosas petras*, etc. Dioscor. IV, 136, de adianto suo : φύεται δὲ ἐν παλισκίοις καὶ ἑλώδεσι τόποις, καὶ τοίχοις ἐνίκμοις, καὶ περὶ τὰς κρήνας. « Umbrosis palustribusque locis, et in parietibus aspergine humentibus, ac circa fontes provenit. » Et cap. sq. de trichomane : φύεται κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους. Hard.

11. *Calculos.* Dioscor. loc. citat. et Marc. Emp. cap. xxvi, p. 181.

12. *Saxifragum appellatum crediderim.* Et Apuleius saxifragum agnoscit, c. 97, quod et adiantum vocetur, virtute ad pellendos calculos singulari, ramulis nigro colore nitentibus, quales sunt trichomani : sed folia tribuit similia coriandri, quod falsum est. De hac saxifraga loquutus etiam Q. Serenus videtur, c. xxxiii, p. 146 : « Si vero in lapides densus convertitur humor Qui retinet cursus, gemitumque dolore frequentat, Saxifragam seu fontigenam succurrere credunt. » Fontigenam vocat, quoniam, ut Plinius ait, fontium specus sequitur. Hard.

13. *Urinam cient.* Theophrast. Hist. VII, 13 : Πρὸς στραγγουρίαν τὸ τριχομανὲς ποιεῖ. Dioscorid. quoque ll. cc. Hard.

14. *Serpentium et araneorum.* Dioscor. ll. cc. Hard.

15. *In vino decocti.* Adianti scilicet, nam et virili genere Latini extulerunt, ut Apuleius. Hard.

urant[16] : hoc et in alopeciis. Strumas discutiunt[17], furfuresque in facie, et capitis manantia hulcera. Deco- 4
ctum[18] ex his prodest suspiriosis, et jocineri, et lieni, et felle suffusis, et hydropicis. Stranguriæ illinuntur, et renibus cum absinthio. Secundas[19] cient, et menstrua. Sanguinem[20] sistunt ex aceto, aut rubi succo poti. Infantes quoque exhulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo et vino prius. Folium in urina pueri impubis, tritum quidem cum aphronitro, et illitum ventri mulierum, ne rugosus fiat, præstare dicitur. Perdices[21] et gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis; pecorique esse utilissimos.

XXXI. (XXII.) Picris[1] ab insigni amaritudine cogno- 1
minatur, ut diximus : rotundo folio. Tollit eximie verrucas[2]. Thesium quoque non dissimili amaritudine est : sed purgat alvum : in quem usum teritur ex aqua.

XXXII. Asphodelum[1] de clarissimis herbarum, quam 1
heroion[2] aliqui appellaverunt, Hesiodus et in silvis nasci dixit : Dionysius, marem ac feminam esse. Defectis corporibus[3] et phthisicis constat bulbos ejus cum ptisana decoctos, aptissime dari; panemque ex his cum

16. *Ne perurant*. Lib. ante Hard. editi, *ne pereant*. Ed.

17. *Strumas discutiunt*. Diosc. et Galen. ll. cc. Hard.

18. *Decoctum ex his prodest*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

19. *Secundas cient, et menstrua*. Diosc. ll. cc. Hard.

20. *Sanguinem sistunt*, etc. Dioscorid. ll. cc. Hard.

21. *Perdices*. Coturnices, inquit Dioscor. IV, 136, et gallinaceos pugnaciores facit, in cibum eorum additum adiantum : circa ovilia quoque pecorum utilitatis gratia seritur. Hard.

XXXI. 1. *Picris*. Est *Helminthia echioides*; et mox *Thesium Linophyllum*. Cf. super. l. c. 65 et 67. Ed.

2. *Verrucas*. Matthiolus verrucarium cichorium depingit, facultatis præstantissimæ ad verrucas delendas. Dal.

XXXII. 1. *Asphodelum*. Est nobis *Asphodelus ramosus*. Vid. quæ diximus sup. lib. cap. 68. Ed.

2. *Heroion*. Ἡρώειον. Hard. — Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *heroneon*. Ed.

3. *Defectis corporibus*. Tabe, seu macie. Græci cachectas vocant, ut alibi dicturi sumus. Hard.

farina subactis, saluberrimum esse. Nicander[4] et contra serpentes ac scorpiones, vel caulem, quem anthericon vocavimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino tribus
2 drachmis; substravitque somno contra hos metus. Datur et contra venenata marina, et contra scolopendras terrestres. Cochleæ mire in Campania caulem eum persequuntur, et sugendo arefaciunt. Folia[5] quoque illinuntur venenatorum vulneribus ex vino. Bulbi nervis articulisque cum polenta tusi illinuntur. Prodest et concisis ex aceto lichenas fricare : item hulceribus[6] putrescentibus ex aqua imponere: mammarum[7] quoque et testium inflammationibus. Decocti in fæce vini[8], oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Fere in quocumque morbo magis decoctis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra[9] hulcera, rimasque corporum quacumque in parte, farina arefacto-
3 rum. Autumno autem colliguntur, quum plurimum valent. Succus quoque tusis expressus aut decoctis utilis fit corporis dolori[10], cum melle : idem odorem corporis[11] jucundum affectantibus, cum iri arida et salis exiguo. Folia etiam supra dictis medentur, et strumis, panis, hulceribus in

4. *Nicander et contra serpentes ac scorpiones*, etc. Nunc ita quidem in Ther. p. 39 : Ἄγρει δ' ἀσφοδέλοιο διανθέος ἄλλοτε ῥίζαν, Ἄλλοτε καὶ καυλεῖον ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο, Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα, ὅτευ λοβὸς ἀμφὶς ἀέξει. « Tu quoque florentis radicem velle rotundam Asphodeli, aut tollentem alte fastigia caulem, Vel quæ distincto clauduntur semina folle. » Nicandrum sequitur Diosc. II, 199. De asphodelo egimus superiore lib. cap. 68. Hard.

5. *Folia quoque illinuntur*. Dioscorid. loco citato. Hard.

6. *Item hulceribus*. Dioscor. l. c. totidem verbis. Hard.

7. *Mammarum quoque et testium*, etc. Dioscorid. loc. cit. Hard.

8. *Decocti in fæce vini*. Dioscor. loc. cit. Hard.

9. *Item ad tibiarum tetra hulcera*. Apul. cap. 32, tit. 1 : « Ad dolorem tibiarum, vel pedum : Herbæ asphodeli succo cum oleo amygdalino unges quod dolet, mire sanatur. » Hard.

10. *Corporis dolori*. Coli forte tormentis, aut lassitudini. Dal.

11. *Odorem corporis*, etc. Quia tetrum odorem corporis, alarum præcipue, feminum ac pedum emendat, ut est ex Xenocrate mox dicturus. Hard.

facie, decocta in vino. Cinis e radice alopecias[12] emendat,
et rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus[13], per- 4
niones et ambusta. Et ad gravitatem aurium infunditur:
a contraria[14] aure in dolore dentium. Prodest[15] et urinæ
pota modice radix, et menstruis, et lateris doloribus : item
ruptis, convulsis, tussibus, drachmæ pondere in vino pota.
Eadem[16] et vomitiones adjuvat commanducata. Semine[17]
sumpto turbatur venter. Chrysermus[18] et parotidas in vino
decocta radice curavit : item[19] strumas, admixta cachry
ex vino. Quidam aiunt, si imposita radice pars ejus in fumo
suspendatur, quartoque[20] die solvatur, una cum radice
arescere strumam. Sophocles[21] ad podagras utroque modo,
cocta crudaque, usus est. Ad perniones decoctam ex oleo 5
dedit, et suffusis felle in vino, et hydropicis. Venerem
quoque concitari cum melle[22] perunctis[23], aut bibentibus
tradidere. Xenocrates et lichenas, psoras, lepras, radice
in aceto decocta, tolli dicit. Item si cocta sit cum hyos-
cyamo et pice liquida, alarum quoque et feminum vitia:

12. *Cinis e radice alop. emendat.* Dioscor. II, 199. Galen. de Facult. simpl. med. VI, pag. 161. Alex. Iatros. I, 4. HARD.

13. *Decoctæ rad. in oleo succus.* Diosc. l. c. HARD.

14. *A contraria.* Dentium dolores, inquit, mitigat, oppositæ auriculæ instillatus. Dioscorid. loc. cit. HARD.

15. *Prodest.* Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit. HARD.

16. *Eadem et vomitiones*, etc. Dioscorid. loc. cit. HARD.

17. *Semine.* Potum in vino semen, inquit Diosc. violenter alvum dejicit : Ὁ δὲ καρπὸς... καταῤῥήττει τὴν κοιλίαν. HARD.

18. *Chrysermus.* Marcell. Emp. cap. XV, p. 107, etiam ad collum suspensa radice sanari parotidas credit : cave tu credas. HARD.

19. *Item strumas, admixta cachry ex vino.* Sic Theodor. Prisc. I, 9, in quo de furunculis, et de strumis, quas chœradas græco vocabulo appellat : « Asphodeli radices, inquit, in vino tinctæ. » H.

20. *Quartoque.* Gron. et Al. ante Hard. *et quarta.* ED.

21. *Sophocles.* In MSS. R. Colb. Chiffl. *Socles; forte Diocles* : nam is in hujus libri indice appellatur. In quibusdam aliis *Socrates.* Socratis chirurgi meminit Cæl. Aurel. Chron. V, 1. HARD.

22. *Cum melle.* Gron. et Al. « cum vino et melle. » ED.

23. *Perunctis.* Illitis genitalibus tam maris quam feminæ. DAL.

et capillum crispiorem fieri, raso prius capite, si radice ea fricetur. Simus[24] lapides renum in vino decocta atque pota eximit. Hippocrates[25] semine ejus ad impetus lienis dari censet. Jumentorum quoque hulcera ac scabiem, radix illita, aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur, caverna præclusa moriuntur.

1 XXXIII. Asphodelon[1] ab Hesiodo quidam alimon appellari existimavere, quod falsum arbitror. Est enim suo nomine alimon, non parvi et ipsum erroris inter auctores. Alii[2] enim fruticem esse dicunt densum, candidum, sine spina, foliis oleæ, sed mollioribus[3]: coqui[4] autem hæc ciborum gratia. Radix tormina[5] discutit, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: item convulsa, et rupta. Alii[6] olus

24. *Simus.* In MSS. Regg. Th. Cbiffl. *Timon* legitur : haud recte. Simns enim in Indice hujus libri appellatur. Sic Timon in iisdem MSS. pro Damone scribitur, lib. XXIV, 120. H. — *Renum.* Brot. ex MSS. et edit. principe, *renium.* Ed.

25. *Hippocrates.* Lieni sanando, quum abundat bile, « dato, inquit, quæ splenem attenuare quotidie valeant, nt asphodeli semen. » Διδόναι δὲ καὶ ἃ μέλλει τὸν σπλῆνα λεπτύνειν ἑκάστης ἡμέρης, ἀσφοδέλου τοῦ καρποῦ, etc. Libro de int. Aff. text. 33, p. 238. H. — *Semine.* Gronov. et Al. *semen.* Ed.

XXXIII. 1. *Asphodelon.* Quamobrem Hesychius: Σφόδελος, ἄλιμος interpretatur: Σφόδελος et ἀσφόδελος idem, ut στάχυς et ἄσταχυς. Et ἄλιμον quidem asphodelum a fame sedanda appellari crediderim, quum Epimenidem Plato in legibus dicat, ex malva et asphodelo compositionem ἄλιμον sibi parasse, qua se a fame et siti diu vindicaret. Hard.

2. *Alii.* Quos Dioscor. sequitur ad verbum, I, 120. Portulaca marina Dodonæi est, p. 759. *Pourpier marin.* Vidimus in horto Regio. H. — *Atriplex Halimus* (*Pentand. digyn.* gen. 656 Pers. *Atripl.* Juss.); habitat in maritimis. Ed.

3. *Sed mollioribus.* Recte id quidem, etsi a Dioscoride prætermissum, ut quidem sunt hodie libri vulgati. Hard.

4. *Coqui.* Ita MSS. Reg. Colb. etc. Hoc est, folia. Dioscorid. loc. cit. Λαχανεύεται δὲ αὐτῆς τὰ φύλλα ἑψόμενα εἰς βρῶσιν. Germina, quum adhuc sunt tenera, in cibis adhiberi, auctor est Galen. de Fac. simpl. med. VI, 22, pag. 153. H. — *Coqui autem hæc.* Gron. et Al. « coquitur autem hoc. » Ed.

5. *Radix tormina*, etc. Hæc totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

6. *Alii.* Et recte illi quidem : nam et folia olerum more eduntur, ut dictum est proxime : et in maritimis oritur, unde nomen ἀπὸ

maritimum esse dixere salsum, et inde nomen, foliis in rotunditatem[7] longis, laudatum in cibis. Duorum præterea generum, silvestre[8], et mitius : utrumque prodesse dysentericis etiam exhulceratis[9] cum pane, stomacho vero ex aceto. Hulceribus vetustis illini crudum, et vulnerum 2
recentium impetus leniri[10], et luxatorum pedum ac vesicæ dolores. Silvestri tenuiora folia, sed in eisdem remediis effectus majores, et in sananda hominum ac pecorum scabie. Præterea nitorem corpori fieri; dentibusque candorem, si fricentur radice ea. Semine linguæ subdito sitim non sentiri. Hoc quoque mandi, et utraque etiam condiri. Cratevas tertium quoque genus tradidit, longioribus foliis et hirsutioribus, odore cupressi : nasci sub edera maxime; prodesse opisthotonis, contractionibus nervorum, tribus obolis in sextarium aquæ.

XXXIV. Acanthos[1] est topiaria et urbana[2] herba; 1

τῆς ἁλός. Hesych. Ἀλιμοῖς καὶ ἀλιμοῖς, βοτάναις δενδροειδέσιν ἐπὶ θάλασσαν, ἢ ξηροῖς τόποις. Dioscor. loc. citat. φύεται ἐν παραθαλασσίοις. Unde rectius scripseris *halimon*, etsi variaut MSS. Suidæ ἄλιμον scribitur. H.

7. *Rotunditatem*. Grooov. et Al. *rotunditate*. Ed.

8. *Silvestre*. Hoc est, silvestre et sativum. Hard.

9. *Dysentericis etiam exhulceratis*. Hoc est, dysenteriæ, qoæ cum exhulceratione intestinorum conjnocta est : quæ looge periculosissima. Ἄλιμον facoltatis esse sobadstringeotis, ὑποςύφον ἔχον, scribit Galen. loc. cit. Hard.

10. *Leniri*. Gron. et Al. *lenire*. Ed.

XXXIV. 1. *Acanthos*. Ἄκανθα Diosc. III, 119. Lobelio acaothus sativus, in Obss. pag. 477. Hard. — *Acanthos est topiaria*, etc. Brot. ex MSS. et edit. princ. « Acanthi topiariæ et urbanæ herbæ... duo genera sunt. » Ed.

2. *Topiaria et urbana herba*. Idcirco Virgilius ounc mollem, nunc rideotem acanthom, nunc flexilem cecioit : lubricum et flexuosum Plinius Junior, V, epist. 5. Sed Georgicon II, refert idem Virgilius « baccas semper frondeutis acaothi : » Servius inibi dictam açaothum interpretatur quasi spinis plenam : nam spinosa, iuquit, est arbor in Ægypto semper fruudens, etc. Sed homo litterator, rem herbariam parum callens, acauthom cum Ægyptia spina coofundit, quæ plurimum ab illa dissidet. Hoc enim acanthum utique constat lævem, glabrumve nullis horrere spinis : sed urbanum esse, ac sato, cultuque lætari. Hard.

elato[3] longoque folio; crepidines[4] marginum, adsurgentiumque pulvinorum toros vestiens. Duo genera ejus sunt, aculeatum[5] et crispum, quod brevius : alterum[6] læve, quod aliqui pæderota[7] vocant, alii melamphyllum. Hujus radices[8] ustis luxatisque mire prosunt; item ruptis, convulsis[9], et phthisin metuentibus incoctæ cibo, maxime ptisana. Podagris quoque illinuntur tritæ et calefactæ calidis.

1 XXXV. Bupleuron[1] in sponte nascentium olerum numero Græci habent, caule cubitali, foliis multis longisque, capite anethi[2], laudatum in cibis ab Hippocrate : in medicina a Glaucone, et Nicandro[3]. Semen contra serpentes valet. Folia ad secundas feminarum, vel succum ex vino illinunt : et strumis folia cum sale et vino. Radix contra serpentes datur in vino, et urinæ ciendæ.

3. *Elato*. Dioscor. loc. cit. Folio, quam lactucæ latiore multo et longiore : Ἔχει δὲ πλατύτερα φύλλα πολλῷ καὶ μακρότερα θρίδακος. Hard.

4. *Crepidines*. Dioscor. Φύεται ἐν παραδείσοις, καὶ ἐν πετρώδεσι καὶ παρύγροις χωρίοις. « Nascitur in hortis, in petrosis humentibusque locis. » Hard.

5. *Aculeatum*. Hæc silvestris acantha Diosc. III, 20 : Γίνεται δὲ καὶ ἀγρία ἄκανθα, ὁμοία σκολύμῳ, ἀκανθώδης, βραχυτέρα τῆς ἐν παραδείσῳ καὶ ἡμέρου. « Est et silvestris acantha, carduo similis, aculeata, brevior sativa, eaque quæ in hortis provenit. » Ut nullis urbanus acanthus spinis horret, sic agrestis contra ferus est, et exsertis aculeis aperte minitatur. H. — *Acanthus spinosus* et mox *A. mollis* (*Didynam. angiosp.* gen. 1529 Pers. *Acanth.* Juss.); hab. in Siciliæ et Italiæ humentibus. Conf. quæ dicta sunt super. lib. cap. 39. Ed.

6. *Alterum*. Saliva videlicet, de qua dictum est ante, acantha Diosc. III, 19, cui et φύλλα λεῖα, et καυλὸς λεῖος. Hard.

7. *Pæderota*. Diosc. in Noth. pag. 452 : Ἄκανθα... οἱ δὲ μελάμφυλλον, οἱ δὲ παιδέρωτα, etc. Hard.

8. *Hujus radices*. Diosc. III, 19 : Ῥίζαι πυρικαύστοις καὶ στρέμμασιν ἁρμόζουσι καταπλασσόμεναι. Hard.

9. *Item ruptis, convulsis*, etc. Dioscor. Φθισικοῖς τε, καὶ ῥήγμασι, καὶ σπάσμασιν εὐθετοῦσιν. Hard.

XXXV. 1. *Bupleuron*. Herbariis nunc fere incognitum. H.— *Bupleurum Baldense* (*Pent. digyn.* gen. 678 Pers. *Umbell.* Juss.); conf. Anguillara, p. 169. Ed.

2. *Capite anethi*. Vel umbellæ tantum figura, vel etiamnum floris colore. Dal.

3. *Et Nicandro*. Ita nunc quidem in Theriac. p. 43 : Σπέρματα βουπλεύρου τε, καὶ Ἰδαίης κυπαρίσσου. Hard.

XXXVI. Buprestim[1] magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere; iidemque remedia tamquam contra venenum prodiderunt. Et ipsum nomen indicio est boum certe venenum esse, quos dissilire[2] degustata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Est vero causa, quare venena monstremus inter gramineas coronas, nisi libidinis causa expetenda alicui videtur, quam non aliter magis accendi putant, quam pota[3] ea. 1

XXXVII. Elaphoboscon[1] ferulaceum est, geniculatum digiti crassitudine, semine[2] corymbis dependentibus, silis effigie[3], sed non amaris, foliis olusatri: et hoc laudatum 1

XXXVI. 1. *Buprestim.* Græci et olus, quod laudant in cibis, et venenum, contra quod remedia tradi oportuit, eadem signant appellatione. Gal. in Expl. voc. Hipp. t. II, pag. 87: Βούπρηστις, τό τε ζῶον, τὸ τῇ κανθαρίδι παραπλήσιον· ἔστι δὲ καί τι λάχανον ἄγριον, οὗ μέμνηται Διοσκουρίδης, etc. Hesychius: Βουπρῆστις, λαχάνου εἶδος. Igitur βούπρηστις genus est animalculi, cantharidi similis, quod si forte comederit bos, inflatur protinus, et moritur: unde nomen παρὰ τὸ πρῆσαι τὰς βοῦς. Vide Nicandr. in Alex. p. 152, et Ælian. Histor. An. VI, 35. Sed et olus est, cui a magnitudine fortasse nomen, ut βουλάπαθον, magnum lapathum: βουσέλινον, apium magnum dixere. Laudat βούπρηστιν Theophr. Hist. VII, 8; sed quæ sit ejus herbæ facies, nec ipse indicat, nec aliunde compertum. Haud Plinio latuit, ut Salmasius calumniatur in præf. pag. 9, Dalecampium, ut sæpe solet, sequutus, buprestim animalis nomen esse, quod sit boum venenum: quum de eo conceptis verbis disputet XXX, 10. Sed Græcorum quorumdam, quique ii sint, carpit inconstantiam, qui in ipso olere veneni virus latere prodiderint. Hard. — *Buprestim* quidam ad *Bupleurum rotundifolium* referunt. Ed.

2. *Quos dissilire*, etc. De bupresti herba id non traditur, sed de bupresti insecto, scarabæo longipedi non dissimili, infra descripto lib. XXX, cap. 4. Dal.

3. *Pota ea.* Gronov. et Al. ante Hard. ed. *potu*. Ed.

XXXVII. 1. *Elaphoboscon.* Ἐλαφόβοσκον Dioscor. III, 80. H. — *Sium Sisarum* (*Pentand. digyn.* gen. 699 Pers. *Umbell.* Juss.). Ed.

2. *Semine.* Corymbos appellat umbellas, quales in anetho cernimus, quibus semen continetur. Dioscor. loc. citat. σκιάδια, alii κεφάλια vocant. Hard.

3. *Silis effigie.* In libris hactenus editis, *simili effigie*: at quæ ea demum effigies est? nam buprestis certe, quæ proxime antecessit, nota nulla traditur. Mendum indicarunt probatissimi codices, Regg. Colb. Th.Ch. in quibus *silis effigie* legitur.

in cibis[4]. Quippe etiam conditum prorogatur ad urinam ciendam, lateris dolores sedandos, rupta, convulsa sananda, inflationes discutiendas, colique tormenta. Contra[5] serpentium omniumque aculeatorum ictus. Quippe[6] fama est, hoc pabulo cervos resistere serpentibus. Fistulas quoque radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos usus prius est, ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus facit eam[7] deteriorem.

1 XXXVIII. Scandix quoque[1] in olere silvestri a Græcis ponitur, ut Opion[2] et Erasistratus tradunt. Item decocta alvum sistit. Semine singultus confestim ex aceto sedat. Illinitur ambustis, urinas ciet. Decoctæ[3] succus prodest

Est autem silis, sive seselis, ut alibi diximus, forma plane anetho simillima, quod ad corymbos seu umbellam attinet, quam in cacumine utraque gerunt : id quod Dioscorides cum Plinio pariter adnotavit III, 80 : Ἔχει δὲ παραφυάδας ἱκανὰς ὁ καυλὸς, σκιάδια ἐχούσας ὅμοια ἀνήθῳ, etc. « Habet vero caulis ipse agnatos ramulos complures, qui quidem umbellas gerunt anethi similes, etc. » Sive ut Oribasii interpres reddidit, XI, p. 196 : « Multas appendices caulis habet, quæ umbellas anetho similes gerunt. » Hard.

4. *Et hoc laudatum in cibis*. Dioscor. l. c. Hard.

5. *Contra serpentium*, etc. Diosc. loc. citat. Hard.

6. *Quippe*. Dioscorid. loc. citat. Atque hinc sane in Noth. Dioscor. in magno nominum ambitu, ἐλαφικὸν, νίφριον, ὀριγένιον, ὀφιοκτόνον. H.

7. *Ictus facit eam*. Gronov. et Al. ante Hard. « ictus non facit, etc. » Et sic quoque Brot. ex MSS. Regg. Manifestum est succum ejus non facere eam deteriorem contra serpentium ictus; siquidem hoc pabulo corvi serpentibus resistunt. Ed.

XXXVIII. 1. *Scandix quoque*, etc. Inter olera, quæ in cibis sumuntur, præsertim apud Ægyptios, et scandicem et anthriscum recensuit. Dal. — *Scandix*. Quæ nunc eo nomine indigitanda sit, certo statuere se posse negat Anguillara, parte VII, pag. 107. Pingitur tamen a Dodonæo, pag. 689. Hard. — Σκάνδυξ, καὶ τοῦτο ἄγριον λάχανον, etc. Dioscorid. II, 168. Est *Scandix Cerefolium* Linn. (*Chærophyllum sativum. Pent. dig.* gen. 714 Pers. *Umbell.* Juss.), judice Sprengelio, qui miratur hujus oleris Theophrastum non meminisse, quum tamen satis copiose ab Atheniensibus coleretur. Conf. Hist. Rei herb. I, pag. 166. Vide infra not. 4. Ed.

2. *Ut Opion*. In MSS. Reg. Colb. Th. Ch. *Opinion*. Hard.

3. *Decoctæ succus prodest stomacho*, etc. Dioscorid. loc. citat. totidem verbis. Hard.

stomacho, jocineri, renibus, vesicæ. Hæc est, quam Aristophanes[4] Euripidi poetæ objicit jøculariter, matrem ejus ne olus quidem legitimum venditasse, sed scandicem. Eadem erat[5] anthriscus, si tenuiora[6] folia et odoratiora haberet. Peculiaris laus ejus, quod fatigato Venere corpori succurrit, marcentesque senio jam coitus excitat. Sistit profluvia alba feminarum. 2

XXXIX. Et iasione[1] olus silvestre habetur, in terra repens, cum lacte multo : florem fert candidum : concilium vocant. Et hujus eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis ubertatem præstat. Salutaris est phthisin sentientibus. Infantium capiti illita, nutrit capillum, tenacioremque ejus cutem efficit. 1

XL. Estur[1] et caucalis, feniculo similis, brevi caule, 1

4. *Aristophanes.* In ea fabula, quæ Acharnensium inscribitur, act. II, sc. 4 : Εὐριπίδιον γλυκύτατον, ὦ φιλτάτιον, Κάκιστ' ἀπολοίμην, εἴ τί σ' αἰτήσαιμ' ἔτι Πλὴν δὲ μόνον, τουτὶ μόνον, Σκάνδικά μοι δὸς, μητρόθεν δεδεγμένος. Hoc est, Frischlino interprete : « Euripides dulcissime et amicissime, Male peream, si quid petam a te hoc amplius : Scandicem da mihi a matre acceptam tua. » Ubi Scholiastes : Καὶ ἐν τοῖς Ἱππεῦσι δεδήλωται, ὅτι ἡ μήτηρ Εὐριπίδου πωλεῖν ἐλέγετο σκάνδικας. Θηλυκῶς δὲ ἡ σκάνδιξ ἐλέγετο· ἔστι δὲ λάχανον ἄγριον εὐτελές. Proverb. e Vatican. Cent. 3, n. 86 : Σκάνδιξ. Λάχανον ἄγριον, παρ' ὃ καὶ σκανδικοπώλην τὸν Εὐριπίδην ἔλεγον, ὡς λαχανοπώλιδος υἱόν. Et Gellius, XV, 20 : « Euripidis poetæ matrem Theopompus agrestia olera vendentem, victum quæsisse dicit. » Vide et Val. Max. III, 4. HARD.

5. *Eadem erat.* Hoc est, eadem foret. Sic Virgil. Georg. II, 132 : « Et, si non alium late jactaret odorem, Laurus erat. » Similis hæc est chærefolio vulgari : a Clusio delineatur Histor. Rar. pl. VI, p. 199, qualem in horto Regio vidimus. H. — De scandice et anthrisco conf. lib. sup. cap. 52. ED.

6. *Si tenuiora.* Ita Regg. et Colb. 1. At Ch. Th. *teneriora.* HARD.

XXXIX. 1. *Et iasione.* Vide quæ de ea diximus lib. XXI, 65, et quæ Dodonæus habet, Pempt. II, lib. I, 10. Dissidet tamen a Dodonæo Ruellius, II, pag. 454, iasionemque existimat eam esse, quam nostrum vulgus *liseron* vocat: namque hæc serpit humi, ramulis lacte prægnantibus, flore convolvuli candido, etc. H. — Est *Convolvulus sepium.* Conf. super. lib. cap. 65. ED.

XL. 1. *Estur et cauc.* Iisdem fere

flore candido, cordi utilis. Succus quoque ejus bibitur, stomacho perquam commendatus[2], et urinæ[3], calculisque et arenis pellendis, et vesicæ pruritibus. Extenuat et lienis, jocineris, renumque[4] pituitas. Semen menses feminarum adjuvat, bilemque a partu siccat. Datur et contra profluvia genituræ viris. Chrysippus[5] et conceptionibus eam putat conferre multum : bibitur in vino jejunis. Illinitur et contra venena marinorum, sicut Petrichus in carmine suo significat.

1 XLI. His adnumerant et sion[1], latius apio, in aqua nascens, pinguius, nigriusque, copiosum semine, sapore nasturtii. Prodest[2] urinis, renibus, lienibus, mulierumque

verbis Dioscor. II, 169, et Oribas. XI, f. 200. Rura nostra a foliorum effigie, quam præ se ferunt, appellant *persil bâtard*, inquit. Ruellius II, p. 387. Caucalis albo flore a Clusio pingitur, VI, p. 201, qualem in horto Regio vidimus. Hard. — *Caucalis orientalis*. Conf. super. lib. cap. 52. Ed.

2. *Commendatus*. Gronov. et Al. ante Hard. *commodatus*. Ed.

3. *Et urinæ*. Dioscor. loc. cit. Arenis quoque calculisque pellendis, commendat Paxamus in Geop. XII, 32, p. 355. Hard.

4. *Renumque*. Obstructiones renium a pituita factas. Hard.

5. *Chrysippus*. Καυκαλίδος meminisse Chrysippum in opere quod inscripsit περὶ λαχάνων, de oleribus, auctor est Scol. Nicandri in Ther. pag. 39, ubi ait : Καυκαλὶς λάχανόν ἐστιν ἁλμυρὸν, etc. Hard.

XLI. 1. *Et sion*. Non est Cratevæ σίον, de quo Dioscor. II, 154, hoc est, nasturtium aquaticum, *cresson d'eau*, ut visum Dodonæo, p. 581, folio evidenter repugnante, nempe mentæ simili : quod folium ab apio, quicum sion confertur, prorsus dissidere nemo infieias ierit. Ruellio magis assentior, aienti II, pag. 369, eum esse, quam officinæ berulam vocant, laberlam gallicum vulgus, vel berlam adhuc vocat : in quo nomine veteris vocabuli relucent vestigia : ut quod apud Latinos antiquitas *laver* dixerit, sequuta ætas diminutione gaudens *laverulam* pronuntiarit : et mox extritis prioribus elementis, in berulam appellationem deflexerit. Iconem apud Matthiolum vide in Dioscorid. II, pag. 483. Est enim σίον Dioscor. loc. cit. et Speusippi apud Athen. II, pag. 61. In indice Pliniano, XXVI, n. 32, *laver, sive sion*. H. — *Sion*. Brot. ex MSS. *sium*. Servat nomen : *Sium angustifolium* (*Pentand. digyn.* gen. 699 Pers. *Umbell.* Juss.) : hab. in aquosis. Ed.

2. *Prodest urinis, renibus, lienibus, mulierumque*, etc. Dioscor. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 228. Hard.

mensibus, sive ipsum in cibo sumptum, sive jus decocti; sive semen e vino drachmis duabus. Calculos[3] rumpit aquisque quæ gignunt eos, resistit. Dysentericis[4] prodest infusum. Item illitum lentigini, et mulierum vitiis in facie noctu illitum, momentoque cutem emendat, et ramices lenit, et scabiem equorum.

XLII. Silybum[1], chamæleoni albo similem, æque spi- 1
nosam, ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phœnice, ubi nascitur, coquere tanti est: ita operosa ejus[2] culina traditur. In medicina nullum usum habet.

XLIII. Scolymon quoque in cibos recipit[1] Oriens, et 1
alio nomine limoniam[2] appellat. Frutex est numquam cubitali altior, cristisque foliorum ac radice nigra, sed dulci: Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna. Urinam ciere præcipue traditur: sanare lichenas et lepras ex aceto. Venerem stimulare in vino, Hesiodo[3] et Alcæo testibus:

3. *Calculos.* Dioscor. et Galen. ll. cc. Hard.

4. *Dysentericis prodest infusum.* Dioscorid. loc. cit. Hard.

XLII. 1. *Silybum.* Iisd. verb. Dioscor. IV, 169: Σίλυβον ἄκανθά ἐςι πλατεῖα, φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι ὅμοια τῷ λευκῷ. Dicemus de eo XXVI, 25. H. — *Carduus marianus* (*Syngenes æqual.* gen. 1802 Pers. *Cynaroc.* Juss.): planta febrifuga, diuretica, sudorifera. Ed.

2. *Ita operosa ejus culina.* Cum oleo et sale coetam edi scribit Dioscor. l. c. Hard.

XLIII. 1. *Scolymum quoque in cibos recipit Oriens.* Hæc de scolymo Theophrasti audienda sunt, non Dioscoridis. Dal. — *Scolymon.* Syria. De scolymo diximus XX, 99. Hard. — *Scolymus maculatus?* Conf. sup. lib. cap. 56. Ed.

2. *Limoniam.* Ita MSS. R. Colb. Th. Ch. non *limonion.* Theophrast. Histor. VI, 3: Σκόλυμος ἡ καὶ λειμωνία. Quasi carduum pratensem dixeris, quod sit pratorum gaudium, τῶν λειμώνων. Hard.

3. *Hesiodo.* Nunc ita legitur in Ἔργων, v. 582: Ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ, καὶ ἠχέτα τέττιξ Δενδρέῳ ἐφεζόμενος, λιγυρὴν καταχεύετ' ἀοιδὴν Πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεος καματώδεος ὥρῃ· Τῆμος πιόταταί τ' αἶγες, καὶ οἶνος ἄριςος. Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες. Alcæi vero versus et Proclus recitat, in eum Hesiodi locum: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· Τὸ γὰρ ἄςρον περιτέλλεται· Ἁ ὥρα χαλεπά. Sequitur apud Athen. X: Ἀχεῖ δὲ ἐκ πετάλων ἀδέα ἂν τέττιξ, Ἀνθεῖ δὲ καὶ σκόλυμος. Νῦν δὲ μιαρώταται γυναῖκες, Λεπτοὶ δέ τοι ἄνδρες. Huc respicit Aristot. sect. IV, Probl. 26: Διὰ τί ἐν τῷ θέρει οἱ μὲν ἄνδρες ἧττον δύνανται

qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, et mulieres libidinis avidissimas, virosque iu coitum pigerrimos scripsere, velut providentia naturæ hoc adjumento tunc valentissimo. Item graveolentiam alarum emendat radicis emedullatæ uncia, in vini Falerni heminis tribus decocta ad tertias, et a balineo jejuno, itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est, quod Xenocrates promittit experimento, vitium id ex alis per urinam effluere.

1 XLIV. Estur et sonchos[1] (ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale[2]), uterque, albus et

ἀφροδισιάζειν· αἱ δὲ γυναῖκες μᾶλλον· καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς λέγει, ἐπὶ τῷ σκολύμῳ Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες. Hard.

XLIV. 1. *Estur et sonchos.* Σόγχος, cujus duo sunt genera apud Dioscor. II, c. 159, alterum agreste: urbanum alterum, et esculentum. Sic etiam Galen. de Fac. simpl. med. VIII, pag. 231: Σόγχος... χλωρὸς ἔτι καὶ ἁπαλὸς ἐσθίεται, τοῖς ἄλλοις ἀγρίοις λαχάνοις ὡσαύτως. « Viridis et tener estur perinde ut cætera agrestia olera. » Galli appellant *laitron;* herbarii nonnulli *palatium leporis:* quod hoc animal ut ab æstu vindicetur, et caloris propulset incommoda, soleat sub ejus ramis decumbere, et sæpenumero stabulari. Vide Dodon. pag. 632. Hard. — *Sonchus oleraceus* (*Syng. æqual.* gen. 1763 Pers. *Cichorac.* Juss.). Ed.

2. *Hecale.* Hecale, anicula pauperrima, Theseum adulescentem comiter hospitio excepit, unde sacrum Hecalesion per pagos celebre Hecalo Jovi, cum Hecales summis honoribus. Dal. — *Hecale.* Id nomen poematio fuit, quod a Callimacho est editum. Scholiastes Nicandri in Ther. pag. 41, Καλλίμαχον laudat ἐν τῇ Ἑκάβῃ ἢ Ἑκάλῃ. Scholiast. ipsius Callimachi in hymo. Apoll. v. 106, pag. 11, ait fuisse qui Callimachum suggillarent, quod magnum ac justum poema non posset condere, idcirco scripsisse leve quoddam, cui Hecale nomen esset, ἠναγκάσθη ποιεῖσθαι τὴν Ἑκάλην. Suidas Ἑκάλη ὄνομα κύριον, ἡ ἡρωῒς ἡ παρὰ Καλλιμάχῳ, etc. Aliquot versiculos ex eo poemate recitat Aristophanis Schol. in Acharn. pag. 377. Citatur et a Stephano in Αἴδηψος. Elegans Crinagoræ exstat de eo poematio epigramma ad Marcell. Anthol. I, 67: Καλλιμάχου τὸ τορευτὸν ἔπος τόδε· δὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ Ὡνὴρ τοὺς μουσέων πάντας ἔσεισε κάλως. Ἀείδει δ' Ἑκάλης τε φιλοξείνοιο καλιήν, Καὶ Θησεῖ Μαραθὼν τοὺς ἐπέθηκε πόνους. Τοῦ, σοὶ καὶ νεαρῶν χειρῶν σθένος εἴη ἀρέσθαι, Μάρκελλε, κλεινοῦ τ' αἶνον ἴσον βιότου. « Callimachi carmen teres aspicis: omnia quippe Qui sacra Musarum commovet hoc opere. Est Hecales istic casa parva, sed hospita Thesei: Theseos et sudans

niger[3] : lactucæ similes ambo, nisi spinosi essent : caule cubitali, anguloso, intus cavo, sed qui fractus copioso lacte[4] manet. Albus, qui e lacte nitor, utilis orthopnoicis lactucarum modo, ex embammate[5]. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat, et oris graveolentiam[6] commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura, in vino albo et oleo calefactus, adjuvat partus, ita ut a partu ambulent gravidæ. Datur et in sorbitione. Ipse caulis decoctus facit[7] lactis abundantiam nutricibus, coloremque meliorem infantium : utilissimus his, quæ lac sibi[8] coire sentiant. Instillatur auribus succus, calidusque in stran- 2
guria bibitur cyathi mensura, et in stomachi[9] rosionibus cum semine cucumeris, nucleisque pineis. Illinitur et sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque : radix[10] vero illinitur. Eadem decocta[11] in oleo, Punici mali calyce, aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Cleemporus nigro prohibet vesci, ut morbos faciente, de albo consentiens. Agathocles etiam contra sanguinem tauri[12] demonstrat succum ejus. Refrigeratoriam tamen vim esse convenit nigro, et hac causa imponen-

in Marathone labor. Par habeas opto robur, Marcelle, juventæ, Laude nec omnigena sit tibi vita minor. » Hard.

3. *Albus et niger.* Hæc pariter Oribas. XI, p. 199. Hard.

4. *Copioso lacte manet.* Inde *laiteron* nostrum vulgus appellare cœpit. Ex eo lacte trahit candorem, seu nitorem, albus. Hard.

5. *Ex embammate.* Ἔμβαμμα condimentum est, intinctusque ad condienda obsonia. Is lactucis, oleo, sale, acetoque constat. H. — *Ex embammate.* Desunt duo illa verba in Gron. et ante Hard. vulgg. Ed.

6. *Et oris graveolentiam*, etc. A vitioso et putrido humore, vapore genitam; siccat enim ac refrigerat sonchus, ideoque putredini obsistit. Dal.

7. *Ipse caulis dec. facit*, etc. Diosc. II, 159. Hard.

8. *Quæ lac sibi coire.* In mammis spissari. Hard.

9. *Et in stom. rosionibus.* Æstuanti stomacho et inflammato illinitur; stomachi rosiones sorbitione mitigat. Dal.

10. *Radix.* Dioscor. loc. cit. H.

11. *Decocta.* Gron. et Al. « decocto in oleo. Punici. » Ed.

12. *Contra sanguinem tauri*, etc. Qui potu maxime lethalis est. H. — At sanguinem tauri lethalem esse Recentioribus non constat. Ed.

dum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari.

1 XLV. Condrillon[1], sive condrille, folia habet intubi, cirumrosis similia, caulem minus pedali[2], succo madentem amaro, radice fabæ simili[3], aliquando numerosa. Habet proximam terræ mastichen[4] tuberculo fabæ, quæ apposita feminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota dividitur in pastillos, contra serpentes, argumento probabili; siquidem mures agrestes læsi ab his, hanc esse dicuntur. Succus ex vino coctæ[5], alvum sistit. Eadem palpebrarum pilos[6] inordinatissimos, pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho et concoctionibus utilem carminibus suis pronuntiavit. Aliqui feminis, et oculis, generationique virorum contrariam putavere.

1 XLVI. Inter ea quæ temere manduntur, et[1] boletos

XLV. 1. *Condrillon.* Hæc Dodonæi condrilla prior, p. 626. Iisdem fere verbis a Dioscoride describitur, II, 161, quem condrillam unam in duas species temere discerpsisse, non temere auspicamur. Nostris etiamnum, *Condrille.* Hard. — *Lactuca perennis* (*Syngenes. æqual.* gen. 1764 Pers. *Cicharac.* Juss.); an potius, ut quibusdam placuit, *Chondrilla juncea?* Ed.

2. *Pedali.* Gr. et al. ante Hard. *pedalem.* Et sic quoque Brot. ex MSS. et edit. princ. Ed.

3. *Radice fabæ simili.* Non est radix fabæ similis, sed mastiche, quam fert proximam terræ, est fabæ similis. Nomen ducit a χόνδρος, grumus, quasi diceretur planta in qua grumi concrescunt. Circa enim ipsos ramulos, ut ait Dioscorid. II, 161, gummi reperitur mastiches simile, fabæ magnitudine, quod quidem cum myrrha tritum, et in linteo, olivæ instar, appositum, menses trahit. Brot.

4. *Habet proximam terræ mastichen.* Diosc. l. c. Hard. — *Mastichen tuberculo fabæ.* Mastichen, quæ in chondrilla reperitur, κυαμιαῖα μεγέθει εἶναι. Diosc. tradit, fabæ similem esse. Dalec.

5. *Succus ex vino coctæ*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

6. *Eadem palpebrarum pilos*, etc. Dioscor. l. c. Ἀνακολλᾷ δὲ καὶ τρίχας...ῥίζα πρόσφατος, βαπτομένης εἰς αὐτὴν βελόνης, etc. Hard.

XLVI. 1. *Et boletos.* Græci quoque βωλίτας vocant, ut Galen. de alim. Fac. II, c. penult. Hi sunt e fungorum genere, qui principatum obtinent, qui minus omnium nocentes. De his Martial. lib. III, ep. LX: « Sunt tibi boleti: fungos ego sumo suillos. » In Gallia vulgus appellat, *des champignons*, quod in campis tepido imbre proveniunt. Sunt qui

merito posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio[2] Claudio Principi per hanc occasionem a conjuge Agrippina dato: quo facto illa terris venenum[3] alterum, sibique ante omnes, Neronem suum dedit. Quorumdam ex his facile noscuntur venena, diluto rubore, rancido aspectu[4], livido

ex semine nasci boletos putent. Vide Hist. Acad. Reg. Scient. ann. 1707, p. 58. Hard. — Inter optimos boletos notissimi, tum fungus campestris, albus superne, inferne rubens J. Bauh. tum fungus porosus, rugosus, albicans, quasi fuligine infestus. C. Bauh. Brot.

2. *Tiberio*. Ei qui Caio Cæsari Germanico Aug. successit. Vide Dionem, LX, p. 688; Tacitum Annal. XII, sub finem, p. 193; Suetonium in Claudio, c. xliv. Post obitum ex esu fungorum relatus est Claudius in divos: qua occasione scripta a Seneca ἀποκολοκύνθωσις. Quo festive Martialis alludens I, Ep. xxi, ad Cæcilianum: « Dic mihi, quis furor est? turba spectante vocata, Solus boletos, Cæciliane, voras. Quid dignum tanto tibi ventre, gulaque precabor? Boletum, qualem Claudius edit, edas. » Quem Claudii boletum, cibum Deorum Nero appellabat. Hard.

3. *Venenum*. Fecit Agrippina, inquit, ut Claudio succederet Nero suus, jure natalium; qui fuit alterius generis venenum terris sive imperio, maxime vero ipsi matri suæ: quoniam depravato suo vivendi genere mores corrupit imperii, et ante omnes Agrippinam matrem pessimo suo exemplo corrupit ex optima. Non dicit Plinius necatam a Nerone matrem. Est in Thesauro Regio, et apud Patinum, in Famil. p. 178, nummus ex ære minuto, egregiæ fabricæ; qui quo pertineat, nescire se Patinus fatetur. Ex anteriore parte caput feminæ exhibet, cum hac epigraphe, ΜΙΝΕΙΑ ΜΓ. In altera ædificium perpulchrum est: cum his litteris PS SC. Harum litterarum sententia hæc est: « Mausoleum Insigne NEro Imperator Agrippinæ Matri Fecit, Publico Sumptu, Senatus Consulto. » In eo nummo nexæ sunt litteræ duæ NE quæ Neronem significant. In nummis Græcis appellatur ipsa interdum ΙΟΥΛΙΑ ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ. Julia quidem, quoniam esset ex gente Julia, proneptis Julii Cæsaris Augusti, neptis Juliæ Augusti filiæ, et Agrippæ, qui prior Juliæ maritus fuit: filia denique Agrippinæ, Germanici conjugis; quæ Julia quoque ex matre primum nomen habuit, ex patre Agrippa alterum. Hard.

4. *Rancido aspectu*. Qui ipso aspectu rancorem, seu putorem produnt. Hard. — Maxime memorabilis est differentia, quam inter fungos edules et noxios stabilivit Diphilus Siphnius, apud Athen. II, 19: illos quidem esse teneros, graciles et valde friabiles; hos vero lividos et duros, elixosque piceo colore aquam tingere. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. I, 123. Ed.

intus colore, rimosa stria, pallido per ambitum labro.
2 Non sunt hæc in quibusdam; siccique, et nitri similes, veluti guttas[5] in vertice albas ex tunica sua gerunt. Volvam[6] enim terra ob hoc prius gignit, ipsum postea in volva, ceu in ovo est luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primo nascente: mox increscente[7], in pediculi corpus absumitur, raroque umquam geminis ex uno pede. Origo prima[8] causaque e limo, et acescente succo madentis terræ, aut radicis fere glandiferæ; initioque spuma lentior, dein corpus membranæ simile, mox partus[9]. Ut diximus, illa pernicialia, prorsus
3 improbanda. Si enim caligaris clavus[10], ferrive aliqua ru-

5. *Veluti guttas*. Concretam pituitam, γλοιῶδες ἐπίπαγον. Diosc. D.

6. *Volvam*. Sic tuber appellant, quod fungum in sese, ceu fetum vulva, complectitur. Hard.

7. *Mox increscente*, etc. Boleto increscente, in substantiam ejus pediculi membrana consumitur. Vocem *increscente* adjecimus ex MSS. Regg. Colb. Th. Chifflet. mutila alioquin obscuraque sententia. Hard.

8. *Origo prima causaque e limo*, etc. Obscura etiamnum et incerta fungorum generatio, licet ab auctoribus descripta. Michelius, Hedwigius, et post eos alii plures, pollen masculum et semina in lamellatis tubulatisque fungorum pileis invenerunt, aut invenisse crediderunt; sed idem accidit quod et in muscorum ordine; nempe ut fere omnes dissentirent in definiendis partibus, quas aut masculorum, aut femininorum, ut vocant, *organorum* nomine insignirent. Tenuitas partium in prima evolutione, non sinit nodum plane solvere, sed observata φαινόμενα sexuum actionem, et analogiam cum cæteris plantis confirmant. Nascentis fungi primordium filamentosum est atque byssinum, in tellure arborumve cortice latens radicis instar, passim tuberculis obsitum occultis, vicissim extra prominulis, et in verum fungum excrescentibus celeri incremento; unde quidam, fungos lichenibus assimilantes, eos pro *scutis* habent plantarum subterranearum vel clandestinarum. Cf. Juss. Gen. pl. et auctores supra laudatos, Michelium, Hedwigium; Persoonium de Fungorum natura et nomenclatione, et luculentissimam Fungor. Histor. nostratis Bulliardi, qui fere omnes delineandas species suscepit, variisque et periculosis sæpius experimentis, uniuscujusque vires deprehendere tentavit. Ed.

9. *Mox partus*. Fetus, seu boletus ipse. Hard.

10. *Si enim caligaris clavus*, etc. Sic Dioscor. IV, 83, exitiosos fieri fungos ait, si juxta clavos rubiginosos, pannosque putridos, au

bigo, aut panni marcor affuerit nascenti, omnem illico succum alienum saporemque in venenum concoquit : deprehendisse qui[11], nisi agrestes, possunt, atque qui colligunt? Ducunt ipsi alia vitia : et quidem si serpentis caverna juxta fuerit, si patescentem primo adhalaverit[12], capaci venenorum cognatione ad virus accipiendum. Itaque caveri conveniet, prius quam se condant serpentes. Signa erunt tot herbæ, tot arbores fruticesque, ab emersu earum ad latebram usque vernantes : et vel fraxini tantum[13] folia, nec postea nascentia, nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occasusque omnis intra dies septem est.

XLVII. (XXIII.) Fungorum[1] lentior natura, et numerosa genera, sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi, qui rubent callo[2], minus diluto rubore, quam boleti. Mox candidi, velut apice Flaminis[3] insignibus pedi- 1

latibula serpentium gignantur : vel arboribus denique, quæ privatim noxios pariunt fructus, adnascantur : ἢ γὰρ ἥλοις κατιωμένοις, ἢ ῥάκεσι σεσηπόσιν, ἢ ἑρπετῶν φωλεοῖς παραφύονται, ἢ δένδρεσιν, ἰδίως βλαπτικοὺς φέρουσι τοὺς καρπούς. HARD. — *Caligaris clavus.* Caliga, militare calceamentum, clavis suffixum ferreis, argenteis, aureis, ut quisque luxu et opibus diffluebat : commune tam gregario, vili, et obscuro militi, quam duci et centurioni. Inde « caligati milites » Suetonio in Augusto et Vitellio. Inde nomen Caligulæ imperatoris. Supra lib. VII, c. 43 : « P. Ventidius juventam inopem toleravit in caliga militari. » DALEC. — *Affuerit.* Br. *adfuit.* ED.

11. *Deprehendisse qui.* Libb. ante Hard. edd. *deprehendisseque.* Gron. tamen in not. *qui.* ED.

12. *Si patescentem primo adhalaverit.* Si erumpentem primo fungum e terra serpens halitu suo afflaverit. HARD.

13. *Et vel fraxini tantum folia.* Id jam superius adnotatum XVI, 24. HARD.

XLVII. 1. *Fungorum.* Humidior. Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 210 : Μύκης, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ἱκανῶς, etc. HARD.

2. *Qui rubent callo.* Quibus caro rubet. HARD. — Multi quidem sunt fungi esculenti et tutissimi. At ob gulam et venenis sæpe pascimur, nec nos deterrent infames tot mortes per singulos ferme annos. BR.

3. *Velut apice Flaminis insignibus pediculis.* Pediculis eorum fungorum apicem Flaminis repræsentantibus. Est autem apex, in summo Flaminis pileo virga lanata, hoc est, in cujus extremitate modica lana est : quod primum constat apud Albam Ascanium statuisse. Hæc Servius in Æn. II. Hujus pilei cum apice,

culis. Tertium[4] genus suilli, venenis accommodatissimi. Familias nuper interemere, et tota convivia. Annæum Serenum[5] præfectum Neronis vigilum, et tribunos, centurionesque. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Quidam discrevere arborum generibus[6], fico, ferula, et[7] gummim ferentibus : nos item fago, aut robore, aut cupresso, ut
2 diximus[8]. Sed ista quis spondet in venalibus? Omnium colos lividus. Hic habebit[9] veneni argumentum, quo similior fuerit arborum fici. Adversus hæc diximus[10] remedia, dicemusque : interim sunt aliqua et in his[11]. Glaucias stomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes suilli, junco transfixi, quales e Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alvi, quas rheumatismos[12] vocant, medentur, excrescenti-

effigiem nummus Julii Cæsaris exhibet, apud Anton. Aogust. Tab. 8. Apex alter Flaminum, alter Pontificum fuit. De utroque Philippus Rubenius Elect. II, 25. Hard.

4. *Tertium.* Deterioris notæ, majorisque periculi id fungorum geoos : de quo Martialis paullo ante landatos. Nunc etiam Italia *Porcinos* vocat. De his aliisque generibus Matthiol. in Diosc. IV, p. 1105, consulendus, et ante cæteros Ruellius, III, p. 619. Hard.

5. *Annæum Serenum.* Fuisse hunc Senecæ familiarissimum, auctor est Tacit. Annal. XIII, p. 200. Seneca ipse Ep. LXIII : « Hæc tibi scribo, inquit, is qui Annæum Serenum, carissimum mihi, tam immodice flevi, ut quod minime velim, inter exempla sim eorum, quos dolor vicit. » Et inscripserat is eidem libros suos de Tranquillitate. Hard.

6. *Quidam discrevere arborum generibus.* Nostri nunc præferunt e montibus inter juniperos, et in locis apricis enatos : quanquam scribit Horat. Sat. II, 4, v. 20 : « Prateosibus optima fungis Natura est : aliis male creditur. » Innocentissimi etiam sunt e rubis et carduis vere nati, rotonditate clusili, quos spinulos inde, et prunulos appellant et cardeolos. Hard.

7. *Et gummim.* MSS. omnes ubique, « gummis et gummim » exhibent femineo genere. Hard.

8. *Ut diximus.* Lib. XVI, cap. 11. Hard.

9. *Hic habebit.* Ita MSS. non, *his aberit*, ut editi. Certe viros præferre lividum colorem, etiam in boletis, superiore capite Plinius admonnit. Hard.

10. *Adversus hæc diximus.* Lib. XX, cap. 13, alibique passim. H.

11. *Interim sunt aliqua et in his.* Sunt et quæ petantur e fongis remedia. Hard.

12. *Rheumatismos.* Ῥευματισμὸς κοιλίας, rheumatismus alvi, id est, fluxus mali et noxii humoris in

busque in sede carnibus : minuunt enim eas, et tempore
absumunt. Item lentiginem et mulierum vitia in facie.
Lavantur etiam, ut plumbum[13] oculorum[14] medicamento.
Sordidis hulceribus et capitis eruptionibus, canum morsi-
bus ex aqua illinuntur. Libet et coquendi dare aliquas 3
communes in omni eo genere observationes, quando ipsæ
suis manibus deliciæ præparant hunc cibum solum, et
cogitatione ante pascuntur, succineis novaculis[15], aut ar-
genteo apparatu comitante. Noxii erunt fungi[16], qui in
coquendo duriores fient : innocentiores[17] qui nitro addito
coquentur, si utique percoquantur. Tutiores fiunt cum
carne cocti[18], aut cum pediculo piri[19]. Prosunt[20] et pira

alvum : vel simpliciter fluxio alvi : quo morbo qui laborant, cœliaci dicuntur. Κοιλίαν ῥευματιζομένην dixit Diosc. I, 164. Et est dysenteria quoque teste Th. Prisc. II, p. 2, c. 18 : « Intestinorum vulneratio cum rheumatismo. » Hard.

13. *Lavantur etiam, ut plumbum.* Dalecampius (quoniam superis ita placuit) medicus, legi ita jubet : « Linuntur etiam ad plumbum et oculorum medicamenta : » quod nec orationis structura patitur, nec mens scriptoris. Lavari plumbum, quod genus metalli notissimum est, ad oculorum remedia, ipse Plinius prolixe edocet XXXIV, 50 ; simili ratione lavari nunc jubet, ad eadem medicamenta : quid planius? H.

14. *Oculorum medicamento.* Lib. ante Hard. edit. *in oculorum medicamenta.* Ed.

15. *Succineis novaculis.* Quarum e succino, hoc est, electro manubrium fuerit. Ait delicatos homines eo luxuriæ devenisse, ut fungos manibus ipsi suis præparent ad cibum : ac simul vel aspectu ipso et cogitatione ante pasci, quam re, quum succineis ad id novaculis utuntur, argenteisque lancibus, in quibus fungi excipiuntur. Hard.

16. *Noxii erunt fungi.* Ita Diphilus Siphnius apud Athen. II, p. 61 : Ἀνείκειοι δὲ οἱ μετὰ τὸ ἑψηθῆναι καὶ τεθῆναι πησσόμενοι. « Inconvenientes ei, qui cocti et appositi fiunt duriores. » Hard.

17. *Innocentiores.* Nitri certe, oleique, vel aceti, quo diluantur, potu, fungorum venena discuti auctores sunt, Scrib. Larg. Comp. cxcviii, et Diosc. IV, 83. Hard.

18. *Cum carne cocti.* Ob carnis pingue. Eadem ratione cum oleo vel butyro multo coquunt. Dalec.

19. *Aut cum pediculo piri.* Aut cum silvestribus piris, dixit Diosc. I, 168. At Celsus, V, 27, tit. « Adversus fungos inutiles : Specie quidem, inquit, discerni possunt ab utilibus, et cocturæ genere idonei fieri. Nam sive ex oleo inferbuerunt, sive piri surculus cum his inferbuit, omni noxa vacant. Hard.

26. *Prosunt.* Silvestria quidem,

confestim sumpta. Debellat[21] eos et aceti natura, contraria iis.

1 XLVIII. Imbribus proveniunt omnia hæc. Imbre et silphion[1]. Venit primo e Cyrenis, ut dictum est[2]. Ex Syria nunc maxime[3] importatur, deterius Parthico, sed Medico melius, exstincto omni Cyrenaico, ut diximus. Usus silphii in medicina : foliorum ad purgandas vulvas pellendosque emortuos partus : decoquuntur in vino albo et odorato, ut bibatur mensura acetabuli a balineis. Radix prodest[4] arteriis exasperatis : et collectionibus sanguinis illinitur. Sed in cibis concoquitur ægre[5]. Inflationes[6] facit et ructus. Urinæ quoque noxia[7]. Sugillatis cum vino et

ἀχράδες, si Dioscoridem audimus, in Alex. c. 23. Hard.

21. *Debellat.* Id multo uberius tractat Athen. II, p. 61, ex Diphilo Siphnio medico. Parari fungos ex aceto jubet, ut virus omne, venenique vis adimatur. Hard.

XLVIII. 1. *Silphion.* Libyca planta quæ ὀπὸν κυρηναϊκὸν largiebatur, est *Ferula tingitana* (*Pentand. digyn.* gen. 692 Pers. *Umbellifer.* Juss.); folium μάσπετον dictum, cum *Apio Petroselino* ab auctoribus græcis comparatur, semen dicitur φύλλον ob alas membranaceas. Eam speciem alienam a persica Asa fœtida, primus descripsit Hermannus, Parad. bot. p. 165; simul etiam Rivinus Pentap. reg. Longe aliena est a persica quam Kæmpferus, Amœn. 536, delineavit, quæque eadem fere cum ea esse videtur, quam P. Alpinus, Exot. 210, e seminibus thracicis eduxerat. Persicam speciem, sive Asam fœtidam, in Caucaso nasci et a pecudibus adamari Aristobulus refert apud Arrianum, Exped. Alex. III, 28; in Media provenire Strabo, XI, p. 791. De silphio Conf. Laurence, *New System of agriculture*, p. 384. Nostra species *tingitana* folia magis laciniata habet, quibus ad Petroselini similitudinem accedit; nitida etiam sunt et e petiolis latissime vaginantibus surgunt : persica autem species quæ Asam fœtidam largitur, habet foliola integriuscula, obtusiuscula, alternatim sinuata. Cf. Spreng. Hist. Rei herb. I, p. 84. Ed.

2. *Ut dictum est.* L. XIX, 15. H.

3. *Ex Syria nunc maxime.* Diosc. III, 94. Hard.

4. *Prodest.* Diosc. III, 94 : Ἀρήγει δὲ καὶ βρόγχων χρονίαις τραχύτησι· φωνήν τε αἰφνιδίως δασυνθεῖσαν ὕδατι διαθείς, etc. « Arteriis, seu faucibus longo tempore exasperatis opitulatur : ac vocem, quæ derepente irraucuerit, aqua dilutus, sorbitione confestim expedit. » Hard.

5. *Sed in cibis concoquitur ægre.* Dioscor. III, 94. Hard.

6. *Inflationes.* Diosc. l. c. Hard.

7. *Urinæ quoque noxia.* Hæc pariter Diosc. l. c. Κύστεως κακωτική.

oleo amicissima, et cum cera strumis. Verrucæ sedis crebriore ejus suffitu cadunt.

XLIX. Laser e silphio profluens, quo diximus[1] modo, 1
inter eximia naturæ dona numeratum, plurimis compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit, potum nervorum vitia extenuat. Feminis datur in vino. Et lanis mollibus admovetur vulvæ ad menses ciendos. Pedum clavos circumscarificatos[2] ferro, mixtum ceræ extrahit. Urinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas spondet, 2
copiosius sumptum nec inflationes facere, et concoctioni plurimum conferre senibus et feminis : item hieme, quam æstate, utilius, et tum aquam bibentibus ; cavendumque ne qua intus sit exhulceratio[3]. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestive enim datum, cauterii vim obtinet[4] : assuetis etiam utilius, quam expertibus. Ad extera 3
corporum[5], indubitatas confessiones habet. Venena telorum[6] et serpentium exstinguit potum : ex aqua[7] vulneribus his circumlinitur : scorpionum tantum plagis[8] ex oleo : hulceribus vero non maturescentibus cum farina hordeacea,

ἴᾶται δὲ καὶ τὰ ὑπώπια σὺν ἐλαίῳ καταπλασθεῖσα. Hard.

XLIX. 1. *Quo diximus modo.* Lib. XIX, cap. 15. Hard.

2. *Pedum clavos circumscarificatos.* Prius circumcisos, Diosc. III, 94 : Ἥλους τε καὶ τύλους αἴρει προπεριχαραχθέντας, προμαλαχθεὶς κηρωτῇ, etc. « Clavos callosque prius circumcisos extrahit laser, seu silphii liquor : siquidem cerato ante fuerit subactus, etc. » In MSS. Regg. Colb. Th. *circumscariphatos* legitur. Scarificare, seu scarifare, est per ambitum ac superficiem aliquid scindere. Hesych. Σκαριφᾶσθαι, ξύειν. Σκάριφος, ξέσις. Hard.

3. *Exhulceratio.* Ne sint exhulcerata intestina. Hard.

4. *Cauterii vim obtinet.* Καυτήριον, et instrumentum est, et medicamentum, quod urendi vim habet, ad intercipiendas fluxiones solitum adhiberi. Itaque laser cauterii vim dicitur obtinere, quod fluxiones ac pituitas intus desiccat, acrimonia sibi innata, quibus intercipiendis cauterio essel alioqui opus. Hard.

5. *Ad extera corporum.* Ad morbos quibus corpora exterius afficiuntur. Hard.

6. *Venena telorum et serpentium exstinguit potum.* Dioscor. lib. III, cap. 94. Hard.

7. *Ex aqua vulneribus his circumlinitur.* Diosc. l. c. Hard.

8. *Scorpionum tantum plagis.* Dioscorid. l. c. Hard.

vel fico sicca. Carbunculis[9] cum ruta, cum melle[10], vel per se visco superlitum, ut hæreat : sic et ad canis morsus[11]. Excrescentibus[12] circa sedem, cum tegmine punici
4 mali ex aceto decoctum. Clavis, qui vulgo[13] morticini appellantur, nitro mixto. Alopecias nitro ante subactas replet cum vino et croco, aut pipere, aut murium fimo, et aceto. Perniones ex vino fovet, et ex oleo coctum imponitur : sic et callo. Clavis superrasis[14] præcipuæ utilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus, vel dies. In[15] tussi, uva, fellis[16] veteri suffusione, hydropisi, raucitatibus : confestim[17] enim purgat fauces, vocemque reddit. Podagras in spongia dilutum posca lenit. Pleuriticis[18] in sorbitione vinum poturis datur : contractionibus, opisthotonicis[19], ciceris magnitudine cera circumlitum. In angina garga-

9. *Carbunculis*. Brevius, sed non accuratius, Diosc. l. c. Πρός τε ἄνθρακας, μετὰ πηγάνου, καὶ νίτρου, καὶ μέλιτος, ἢ καθ' ἑαυτόν. Hard.

10. *Melle*. Gr. *vel cum melle*. Ed.

11. *Sic et ad canis morsus*. Diosc. loc. cit. Hard.

12. *Excrescentibus*. Carni excrescenti. Quod de lasere, sive succo Plinius, hoc de silphii radice Diosc. l. c. Τὰς περὶ δακτύλιόν τε ἐξοχὰς αἴρει, σιδίῳ σὺν ὄξει ἑψηθεῖσα, καὶ καταπλασθεῖσα. « Excrescentia circa sedem tollit, tegmini mali punici incocta cum aceto et imposita. » Hard.

13. *Clavis, qui vulgo morticini*. Hoc est, ut quidem remur, exitiales, lethales, mortiferi. Prius legebatur : « Clavis pedum, qui vulgo... nitro mixto, ante subactum. Carnes replet, etc. » Insigni medicamentorum perturbatione, et veterum codicum neglectu : in quibus nec vox *pedum* adest : nec *carnes*, sed *alopecias* diserte legitur. Sic Reg. 2, aliique. De clavis pedum ubique paulo post tradentur remedia, quæ diversis locis non forent tractanda, si de ipsis nunc ageretur. Sed vox adjecta, *morticini*, non de vulgari genere clavorum, accipi hæc oportere declarat. Alopecias vero quod attinet, Diosc. adstipulatur, III, 94 : Ἀλωπεκίας θεραπεύων, σὺν οἴνῳ καὶ πεπέρει, καὶ ὄξει καταχριόμενος. Hard.

14. *Clavis superrasis*. Gron. *clavis pedum sup*. et sic Br. edidit. Ed.

15. *In tussi*. Dioscor. l. c. H.

16. *Fellis*. Hoc est, ἰκτερικοῖς, Diosc. l. c. Hard.

17. *Confestim*. Diosc. l. c. H.

18. *Pleuriticis in sorbitione*. Dioscor. l. c. Hard.

19. *Opisthotonicis*. His oboli pondere dari laseris succum devorandum præcipit Dioscorid. l. c. H.

rizatur[20]. Anhelatoribus, et in tussi vetusta cum porro ex 5
aceto datur : æque ex aceto his qui coagulum lactis sor-
buerint[21]. Præcordiorum vitiis syntecticis[22], comitialibus[23]
in vino, in aqua mulsa linguæ paralysi. Coxendicibus et
lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non
censuerim, quod auctores suadent[24], cavernis dentium in
dolore inditum cera includi : magno experimento hominis,
qui se ea de causa præcipitavit ex alto. Quippe tauros inflam-
mat naribus illitis : serpentes avidissimas vini admixtum
rumpit. Ideo nec inungi suaserim cum Attico melle, licet
præcipiant. Quas habeat utilitates admixtum aliis, immen-
sum est referre : et nos simplicia tractamus : quoniam in
his naturam esse apparet, in illis conjecturam sæpius fal-
lacem, nulli satis custodita in mixturis concordia naturæ
ac repugnantia. Qua de re[25] mox plura.

L. (XXIV.) Non esset mellis auctoritas in pretio minor, 1
quam laseris, ni ubique nasceretur. Illud ipsa[1] fabricata
sit natura : sed huic gignendo animal, ut diximus[2] : innu-
meros ad usus, si quoties misceatur, æstimemus. Prima[3] 2

20. *In angina gargarizatur.* Dioscorid. l. c. et Marc. Emp. cap. XV, p. 104, sqq. HARD.

21. *Qui coagulum lactis sorbuerint.* Quibus haustum lac coagulatum fuerit, sive intus concreverit, sumptus ex aceto mulso silphii succus opitulatur, inquit Dioscorides, l. c. Καὶ τοῖς γάλα τεθρομβωμένον ἔνδον πιοῦσι, μετ' ὀξυμέλιτος ληφθεὶς βοηθεῖ. HARD.

22. *Syntecticis.* Syntectica vitia, sive syntexes, συντήξεις, ad verbum colliquationes consumptionesque, recte cum Tullio dixeris. In corpore nostro sic vocantur ex tabe quæ sensim fit consumptio, colliquefacta solida substantia. Ita affectos sæpe Plinius syntecticos vocat, συντηκτικούς. HARD.

23. *Comitialibus.* Dioscor. l. c. in aceto mulso, ἐπιληπτικοῖς μετ' ὀξυμέλιτος ληφθείς. HARD.

24. *Non censuerim, quod auctores suadent*, etc. Suadet Diosc. l. c. H.

25. *Qua de re.* Nempe cap. 56 hujus libri. HARD.

L. 1. *Illud ipsa*, etc. Laser natura, mel apes fingunt. HARD.

2. *Ut diximus.* Lib. XI. H.

3. *Prima.* « Propolis, quam quidam sacram ceram vocant, » inquit Marc. Emp. cap. XV, p. 111, forte ob eximios in medicina usus. De ea cum Plinio egimus, lib. XI, cap. 6. HARD.

propolis alvorum (de qua diximus) aculeos[4] et omnia in-
fixa corpori extrahit, tubera discutit, dura[5] concoquit,
dolores nervorum mulcet, hulceraque jam[6] desperantia
3 cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est, ut
putrescere corpora non sinat[7], jucundo sapore atque non
aspero, alia quam salis natura. Faucibus[8], tonsillis, angi-
næ, omnibusque oris desideriis utilissimum, arescentique
in febribus linguæ[9]. Jam vero peripneumonicis[10], pleuri-

4. *Aculeos.* Pariler hæc Dioscor. II, 106. Hard.

5. *Dura concoquit.* Scrib. Larg. comp. LXXXII : « Malagma ad strumam et omnem duritiem mirificum. Idem ad mammarum muliebrium duritiam, et ad paniculos, et ad tubera... Propolis, quam quidam ceram sacram vocant, etc. » Hard.

6. *Jam desperantia.* Ita libri omnes : hoc est, jam desperata fere. Tamen in MSS. Regg. Colb. « jam desperantia cicatricem, cludit. » Credo, rectius : quasi, quæ desierint sperare se coitura in cicatricem. Sic *vitam desperare*, apud Tullium legas, pro Milone, n. 57. Et *rempublicam desperare* ad Famil. XII, 14. H. — *Cicatrice includit.* Brot. ex Regg. 1, 2, « in cicatricem cludit. » Ed.

7. *Ut putrescere corpora non sinat.* Alexandri corpus melle oblitum incorruptum perdurasse monstrant hi Papinii vs. Silv. III, 2, 117 : « Duc et ad Æmathios manes, ubi belliger urbis Conditur Hyblæo perfusus nectare durat. » Xenophon Commentariorum V, Agesipolin, Lacedæmoniorum regem, vita functum, et melle conditum scribit Spartam relatum, et regio funere sepultum fuisse. Gemistus Pletbnn Agesilaum mnrtnum, inopia mellis cera circumlitum, Lacedæmonem reportatum fuisse tradit. Rhod. XXVIII, 27. Ap. Non. Varro περὶ τροφῆς : « Quare Heraclides ποντικὸς plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quam Democritus, qui ut in melle servarent : quem si vulgus sequutus esset, peream si centum denariis calicem mulsi emere possimus. » Victorius, I, 19. D. — *Ut putrescere.* Babylonios melle corpora defunctorum condire solitos, Persas vero cera, testis est Herodotus lib. I. Hard.

8. *Faucibus.* Diosc. II, 101. H.

9. *Arescentique in febribus linguæ.* Ad id potius utile fuerit saccharum, quod juxta Galen. lib. Methodi, nec sitim facit, nec in bilem vertitur. Dal.

10. *Jam vero peripneumonicis.* Quo morbi genere teneantur ii, qui sic appellantur, Celsus explicat, IV, 7 : « Ex pulmone, inquit, vehemens et acutus morbus oritur, quem περιπνευμονικὸν Græci vocant : ejus hæc conditio est : pulmo totus afficitur : hunc ejus casum subsequitur tussis, bilem vel pus trahens : præcordiorum, totiusque pectoris gravitas, spiritus difficultas, magnæ

ticis decoctum. Item vulneribus[11], a serpente percussis. Et contra venena fungorum[12]. Paralyticis in mulso: quanquam suæ mulso dotes constant. Mel auribus[13] instillatur 4
cum rosaceo: lendes[14] et fœda capitis animalia necat. Usus despumati semper aptior: stomachum[15] tamen inflat, bilem auget, fastidium creat, et oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos[16] exhulceratos melle tangi suadent. Mellis causas, atque differentias, nationesque, et indicationem[17], in apium, ac deinde florum natura diximus, quum ratio operis dividi cogeret miscenda rursus, naturam rerum pernoscere volentibus.

LI. In mellis operibus et aqua mulsa[1] tractari debet. 1
Duo genera ejus: subitæ ac recentis, alterum[2] inveteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem habet

febres, continna vigilia, cibi fastidium, tabes. Id genus morbi plus periculi, quam doloris habet. » Nos *pulmonicos* vulgo appellamus. H.

11. *Item vulneribus.* Dioscor. II, 101, iis prodesse pariter scribit, quos serpentes momorderint. H.

12. *Et contra venena fungorum.* Diosc. l. c. Hard.

13. *Mel auribus instillatur.* Sonantibus, et dolore affectis. Diosc. Dalec. — *Instillatur.* Plin. Valer. I, 9. Hard.

14. *Lendes et fœda*, etc. Dioscor. loc. citat. Hard.

15. *Stomachum.* Diosc. loc. cit. φυσσῶδες κοιλίας. Hard.

16. *Rursus quidam angulos.* Scrib. Larg. Comp. med. xxv: « Ad sordida hulcera oculorum, crustasque habentia, quas ἐσχάρας vocant: item carbunculos, quos ἄνθρακας dicunt, facit bene et per se mel Atticum, pyxide Cyprii æris conditum, et repositum mensibus duobus, nec minus, etc. » Diosc. loc. cit. melle purgari asseverat ea, quæ pupillis tenebras offundunt: Ἀποκαθαίρει δὲ καὶ τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. Hard.

17. *Et indicationem, in apium, ac deinde florum natura*, etc. Indicium pretii, notæ, ac bonitatis. Indicatura eo sensu dicitur, in Præf. ad Vespas. De ea voce dicemus uberius, XXIX, 8. Cujus mel quodque notæ sit, indicasse se significat XI, 13, ubi apium natura describitur: mox et XXI, 44, sequentibusque, qui liber in explicanda florum natura versatur. Hard.

LI. 1. *In mellis operibus et aqua mulsa tractari debet.* Aqua mulsa est, quæ melle concinnatur. Qua illa arte paranda sit, ex Columella disce, XII, 12. Hydromeli Græci vocant, ut diximus XIV, 20. H.

2. *Alterum inveteratæ.* Σκευαστοῦ et ἀποθέτου, conditivæ. Dioscor. hanc proprie ὑδρόμελι vocat. Dal.

in[3] cibo ægrotantium levi, hoc est, alicæ[4] elutæ: viribus recreandis[5], ore stomachoque mulcendo, ardore refrigerando. Frigidam enim utilius dari[6] ventri molliendo, invenio apud auctores. Hunc potum bibendum alsiosis: item animi humilis[7] et præparci, quos illi dixere micropsychos.

2 Et est ratio subtilitatis immensæ a Platone descendens: corpusculis rerum lævibus, scabris, angulosis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara, aut dulcia esse. Sic et in las-

3. *In cibo.* Una cum cibo. HARD.

4. *Alicæ elutæ.* De alica diximus XVIII, 29. Alicæ elutæ iterum mentio inferius, c. 61. HARD.

5. *Viribus recreandis.* Ad hos usus vetustiorem Diosc. commendat V, 17, aut mediæ certe ætatis. H.

6. *Frigidam enim utilius dari.* Frigidam mulsam Dioscor. V, 17: Χρώμεθα δὲ τῷ μὴ ἀφεψημένῳ, ἐφ' ὧν κοιλίαν μαλάξαι βουλόμεθα. « Cruda utimur, quum ventrem mollire volumus. » Sic Hippocr. quoque de Morb. II, t. 12, p. 43. HARD.

7. *Item animi humilis.* Iis qui immodico sudore digeruntur, et quibus languidus pulsus est: τοῖς διαφορουμένοις, καὶ μικροσφύκτοις. DAL. — *Item.* Quos Græci μικροψύχους vocant. Exclamat Salmas. in Præf. Plin. pag. 107, μικροσφύκτους confundi a Plinio cum μικροψύχοις. Pusilli animi et præparci homines, Græcis vocari μικροψύχους, ut contra liberales et prodigos μεγαλοψύχους. At μικροσφύκτους appellari, quibus minimus est venarum seu arteriarum, pusillusque pulsus, ut est eorum, quibus animus deficit: Μικρὸν σφυγμὸν medicis dici, indeque μικροσφύκτους, quibus talis est. Hoc ante Salmas. dixerat Cœl. Rhodig. III, 15. At subjicit ille deinde, hanc esse Dioscoridis de melicrato, seu aqua mulsa orationem, V videlicet, 17: Τῷ δὲ ἀφεψημένῳ ἐπὶ τῶν μικροσφύκτων καὶ ἀσθενῶν, καὶ βησσόντων. Audivisse Plinium ab anagnoste legi μικροψύχοις, pro μικροσφύκτοις: esse id vero perridiculum, aquam mulsam prodesse hominibus animi humilis ac præparci. Alterum hoc convitium Salmasius, ut Plinio ingereret, a Dalecampio mutuum accepit, nec reddidit tamen, non appellato ejus nomine. Sed lubet de utroque conqueri, et sane licet. Quid enim? Non poterit impune et sine noxa Plinius quædam afferre in medium, quæ Dioscoridi latuerint? Etiamne si quempiam alium sententiæ suæ adstipulatorem habeat? Etiamne si Platonem? Atqui hujus ipsius placiti auctorem hunc allegat, verbis iis quæ statim subnectit: « Et est ea ratio, inquit, sententiaque, a Platone descendens, » molliri videlicet ac mutari cibo mores, tristitiamque et omnem animi impetum comprimi: neque magis ad corpora, quam ad animos ipsos cibum pertinere. Platoni igitur, non Plinio, si jure licet, dicam scribant eru-

situdine[8] proniores esse ad iracundiam, et in siti. Ergo et hæc animi[9] asperitas, seu potius animæ, dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus, et molliores facit meatus, ne scindant euntem redeuntemque. Experimenta in se cuique : nullius non ira luctusque, tristitia et omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque observanda sunt, quæ non solum corporum medicinam, sed et morum habent.

LII. Aqua[1] mulsa et tussientibus utilis traditur, calefacta invitat vomitiones. Contra venenum[2] psimmythii 1
salutaris, addito oleo. Item contra hyoscyamum, cum lacte maxime asinino, et contra halicacabum, ut[3] diximus. Infunditur et auribus, et genitalium[4] fistulis. Vulvis imponitur[5] cum pane molli, subitis tumoribus, luxatis, leniendisque omnibus. Inveteratæ usum damnavere[6] posteri,

diti illi nostri reprehensores. Hard.

8. *Sic et in lassitudine.* Egregie in eam rem Seneca de Ira, III, 10 : « Fames, inquit, et sitis ex iisdem causis vitanda est : exasperat enim et incendit animos. Vetus dictum est, A lasso rixam quæri : æque autem et ab esuriente, et a sitiente, et ab omni homine, quem aliqua res urit. Nam ut hulcera ad levem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt, ita animus affectus minimis offenditur... Nunquam sine querela ægri tanguntur. » Hard.

9. *Ergo et hæc animi*, etc. Sic etiam et vino, teste Horatio, Epist. I, 15, v. 18 : « Ad marequum veni, generosum et lene requiro, Quod curas abigat, quod cum spe divite manet In venas animumque meum, quod verba ministret, etc. » Hard.

LII. 1. *Aqua mulsa.* Hujus dotes Marcell. Emp. explanat, c. xxx, pag. 214. Tussientibus præberi calefactam, frigidam vomituris jubet Dioscor. III, 17 : Τῷ δὲ ἀφεψημένῳ ἐπὶ τῶν βησσόντων. Et paulo ante : Χρώμεθα δὲ τῷ μὴ ἀφεψημένῳ, ἐφ' ὧν βουλόμεθα ἔμετον κινῆσαι. H.

2. *Contra venenum psimmythii.* Omnibus, qui venenum quodvis hauserint, inquit Dioscor. loc. cit. Ἐπὶ τῶν θανάσιμον πεπωκότων, διδόντες αὐτὸ μετ' ἐλαίου. Hard.

3. *Ut diximus.* L. XXI, 105. H.

4. *Genitalium.* « Ex hulceribus inquit Celsus, V, 28, fistulæ oriuntur. Id nomen est hulceri alto, angusto, calloso. Fit in omni fere parte corporis : habetque quædam in singulis locis propria, etc. » Ut Græci quoque σύριγγα vocant : Galli, *une fistule.* Hard.

5. *Vulvis imponitur.* Tumentibus, et inflatis. Diosc. Hard.

6. *Inveteratæ usum damnavere.* In inflammationibus et obstructioni-

minus innocentem aqua, minusque vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum, ut constat inter omnes, stomacho[7] inutilissimum, nervisque contrarium.

1 LIII. Semper mulsum[1] ex vetere vino utilissimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit[2]. Ex austero factum non implet[3] stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quod fere evenit. Appetendi quoque[4] revocat aviditatem cibi. Alvum[5] mollit
2 frigido potu, pluribus calido sistit. Corpora auget[6]. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu[7] toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis[8] Romilii exemplo. Cente-

bus viscerum. Dioscorid. ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων καὶ ςεγνῶν. Dal. — *Inveteratæ*. Vide Hipp. de Vict. in morb. ac. t. 27, p. 290. Hard.

7. *Stomacho*. Bilioso. Dal.

LIII. 1. *Semp. mulsum*. Sic Diosc. V, 16. Mulsum porro vinum est melle delinitum : potio ex vino ac melle confecta. Hard.

2. *Quod in dulci nunquam evenit*. In vino dulci, cui mox austerum opponitur, ex quo fit mulsum optimum. H.—*Quod*. Br. *et quod*. Ed.

3. *Ex austero factum non implet stomachum*. Iisdem fere verbis Dioscorid. loc. cit. Οἰνόμελι δὲ διαφέρει, τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐςηροῦ, καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον· ἧττον γὰρ πνευματοῖ, etc. Fuisse et istud Aufidii Epicurei placitum videtur, quod Horatius irridet Sat. II, 4, v. 24 : « Aufidius forti miscebat mella Falerno, Mendose : quoniam vacuis committere venis Nil, nisi lene, decet : leni præcordia mulso Prolueris melius, etc. » Et Satir. eod. lib. 2, vs. 15 : « Nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis, diluta. » Hard.

4. *Appetendi quoque*, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Alvum mollit frigido potu*, etc. Dioscorid. loc. citat. Hard.

6. *Corpora auget*. Et θρεπτικὸν ait esse Diosc. l. c. Hard.

7. *Mulsi tantum nutritu*. In MSS. Regg. Colb. etc. « mulsi tantum intrita. » Est autem intrita, panis cum vino mulsove in mortario pistillis contritus : inde intritæ nomen. Sic IX, 9 : « Nec piscibus tantum, sed intrita panis e vino satiantur. » De cibo autem, hoc est, intrita, non mulso mero intelligendum, satis fortassis declarat id quod continenter subjicitur, « toleravere, neque alio ullo cibo. » Adde Diophanem in Geop. XV, 7, ita pronuntiantem : Οἱ οὖν γήρᾳ μέλιτι μετὰ ἄρτου μόνου τρεφόμενοι, ἐπὶ πλεῖςον βιοῦσι. « Qui in senectute melle cum pane nutriuntur, diutissime vivunt. » Hard.

8. *Celebri Pollionis Romuli exemplo*. Pintianus, *Vedii Pollionis*. Sed Chiffl. et Voss. uterque, *Romili*. Legend. *Pollionis Romilii*. Fuit enim gens Romilia. Pollio autem multa-

simum annum excedentem eum Divus Augustus hospes interrogavit, quanam maxime ratione vigorem illum animi corporisque[9] custodisset. At ille respondit: «intus mulso, foris oleo.» Varro regium cognominatum morbum[10] arquatum tradit, quoniam mulso curetur.

LIV. Melitites[1] quo fieret modo ex musto et melle, docuimus in ratione vini. Seculis jam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat[2] tamen inve- 1

rum gentium cognomen. Gronov. — *Pollionis*. Romilia gens nota Tullio in Verrem, II. H.—*Romilii*. Gron. et Al. *Romuli*. Ed.

9. *Vigorem illum animi corporisque*. Corsicos certe μακροβίους et πολυχρονίους esse tradunt, quod melle assidue utantur, et in eorum buxis, ut Diodorus ait, copiose nascenti. Aristoxenus scribit, Pythagoræ discipulis mensam pane tantum et melle instructam fuisse. Quin et Democritus morte jam destinata, rogatus dies aliquot differre, ne proximis Thesmophoriis luctuosa funestaque domus esset, complusculum temporis vitam sustinuit solo mellis, vel ut alii narrant, calidi panis odoratu. Rhodig. XXI, 3. Dalec. — *Intus*. Id a Democrito Pollio didicerat: is enim interrogatus, quemadmodum incolumitas diuturna constaret, ac senecta longa, respondisse fertur: Si extera corporis oleo, interna melle maderent: Δημόκριτος ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν ἄνοσοι καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι, εἶπεν· εἰ τὰ μὲν ἔξωθεν ἐλαίῳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔνδοθεν μέλιτι χρίοιντο. Auctor Diophanes in Geopon. XV, 7, et Athen. II, pag. 46. Hard.

10. *Morbum*. Hoc est, icterum. Scrib. Larg. Comp. cx, arquatum morbum, et auruginem, et regium morbum vocat. Arquatum quidem, sive arcuatum, ab arcu cælesti, cui quodam virore affinis. Auruginem pariter a colore. Regium, a delicatiori cibi genere, mulso videlicet, quo curatur. Q. Seren. cap. lix, pag. 161: «Regius est vero signatus nomine morbus Molliter hic quoniam celsa curatur in aula.» Cels. III, 24: «Æque notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant... Color autem eum morbum detegit, maxime oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum... Per omne vero tempus utendum est clauso loco, ludis, lascivia, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur.» In MSS. Regg. Colb. Th. Cb. «arquatorum morbum» legitur, haud aspernanda sane scriptura. Nam qui eo morbi genere laborant, *arquati dicuntur*, inquit Nonius Marcell. cap. v, n. 14: «Quibus color et oculi virent, quasi in arqui similitudinem.» Hard.

LIV. 1. *Melitites*. L. XIV, 11. H.

2. *Solebat*. Quæ de melitite vino nunc dicuntur, ea verbis totidem refert Diosc. V, 15. Hard.

teratum alvi causa dari in febre: item articulario morbo, et nervorum infirmitate laborantibus, et mulieribus vini abstemiis.

1 LV. Mellis naturæ adnexa cera est: de cujus origine, bonitate, nationibus, suis diximus locis[1]. Omnis autem mollit[2], calefacit, explet corpora[3]: recens[4] melior. Datur in sorbitione[5] dysentericis, favique ipsi, in pulte alicæ prius tostæ. Adversatur lactis naturæ; ac milii magnitudine x grana ceræ hausta non patiuntur coagulari lac[6] in stomacho. Si inguen tumeat, album ceram in pube fixisse remedio est.

1 LVI. Nec hujus usus, quos mixta aliis præstat, enumerare medicina possit: sicuti nec cæterorum, quæ cum aliis prosunt. Ista, ut diximus[1], ingeniis constant. Non fecit cerotum[2], malagmata[3], emplastra, collyria, antidota, parens illa ac divina rerum artifex: officinarum hæc, immo verius avaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa, non ex

LV. 1. *Suis diximus locis*. Lib. XI, 8, et XXI, 49. Hard.

2. *Omnis autem mollit, calefacit*. Hæc totidem verbis Diosc. lib. II, cap. 105. Hard.

3. *Explet corpora*. Hulcera corporum carne replet. Dioscorid. πληρωτικὴ μετρίως. Hard.

4. *Recens melior*. Dioscorid. loc. citat. Hard.

5. *Datur in sorbitione*. Ad verbum ista quoque Marc. Emp. c. xxvii, p. 193, et Plin. Val. II, 28. Item Dioscor. loc. cit. Præivit his omnibus Celsus, IV, 19, de ventris fluxu: « Est pulticula etiam, cum qua paulum ex favo vetere coctum sit. » Hard.

6. *Non patiuntur coagulari lac*, etc. Dioscorid. loc. cit. Hard.

LVI. 1. *Ut diximus*. Scilicet in fine cap. 49. Hard.

2. *Cerotum*. Sive ceratum, Græcis κηρωτὸν, ut alibi diximus. H.— *Cerotum*. Sic ex MSS. emend. Hard. *cerata* Gron. et Al. Ed.

3. *Malagmata*. Μαλάγματα compositiones sunt ex rebus emollientibus concinnatæ, quæ concretas durities emolliant, sensimque per evaporationem discutiant. Materiam Corn. Celsus assignat, V, 17: « Malagmata vero, atque emplastra, pastillique, quos τροχίσκους Græci vocant, quum plurima eadem habeant, differunt eo, quod malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam surculis: emplastra pastillique magis ex quibusdam metallicis sunt, etc. » Hard.

conjectura, rebus assumptis, ut succo aliquo siccà tem-
perentur ad meatus[4] : aut corpore alio humentia, ad
nexus[5]. Scrupulatim quidem colligere[6] ac miscere vires, 2
non conjecturæ humanæ opus, sed impudentiæ est. Nos
nec indicarum arabicarumque mercium, aut externi or-
bis, attingimus medicinas. Non placent remediis tam longe
nascentia : non nobis gignuntur; immo ne illis quidem;
alioqui non venderent. Odorum causa, unguentorumque
et deliciarum, si placet, etiam superstitionis gratia eman-
tur, quoniam thure supplicamus et costo. Salutem quidem
sine istis posse constare, vel ob id probabimus, ut tanto
magis sui delicias[7] pudeat.

LVII. Sed medicinas e floribus coronamentisque et 1
hortensiis, quæque manduntur herbis, prosequuti, quo-
nam modo frugum omittimus? Nimirum et has indicare
conveniat. (XXV.) In primis sapientissima animalium esse
constat, quæ[1] fruge vescantur. Siliginis grana[2] combusta
et trita in vino amminco, oculis illita epiphoras sedant :
tritici vero, ferro[3] combusta iis, quæ frigus usserit, præ-

4. *Ad meatus*. Ut labi facilius in altum corpus, atque permeare possint. HARD.

5. *Ad nexus*. Ad justam crassitiem, et, ut vulgus loquitur, consistentiam. HARD.

6. *Scrupulatim quidem colligere*. MSS. omnes, *scripulatim* : hoc est, usque ad singula scripula minute ac scrupulose medicamentorum pondera definire. Scripulum ponderis nomen est : terna drachmam, denariumve efficiunt. Fannius : « In scrupulis ternis drachmam ; quo pondere doctis Argenti facilis signatur pondus Athenis. Uncia fit drachmis bis quatuor. » H. — Brot. ex Regg. 1 et 2, *scripulatim*. ED.

7. *Delicias*. Homines nempe delicatos. HARD.

LVII. 1. *Quæ*. Formicas, cornices, equos, cervos, elephantos, etc.

2. *Siliginis grana*, etc. Plin. Val. I, 14. HARD. — Siligo est *Secale cereale* (*Triand. dig.* gen. 197 Pers. *Gramin.* Juss.), et mox *Triticum sativum*, var. *æstivum*, gen. 198 Pers. Secale est τίφη Theophr. Hist. VIII, 1-4 ; βρίζα Galen. Fac. al. I, 312 ; *Siligo* Columell. lib. II, cap. 9. ED.

3. *Ferro*. In sartagine patinave ferrea. Theod. Prisc. I, 10 : « De oculorum causis. Grana tritici in lamina ferri calida impones : et similiter ex succo qui manaverit, cum vino commixto, inungito. » H.

2 sentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta, nervorum contractionibus; cum rosaceo vero, et fico sicca, myxisque decoctis, furfures tonsillis faucibusque gargarizatione prosunt. Sextus[4] Pomponius prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, quum horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in triticum sese super genua; levatusque siccatis pedibus mirabilem in modum, hoc postea remedio usus est. Vis tanta est, ut
3 cados plenos[5] siccet. Paleam quoque tritici, vel hordei, calidam imponi ramicum[6] incommodis experti jubent, quaque decoctæ sunt aqua foveri. Est et in farre vermiculus teredini similis : quo cavis dentium cera incluso, cadere vitiati dicuntur, etiam si fricentur[7]. Olyram, arincam diximus vocari[8]. Hac decocta fit medicamentum[9], quod

4. *Sextus.* Rem hanc ipsam tacito viri, in quo id animadversum, nomine, versibus cecinit Q. Serenus cap. de podagra depellenda : « Non audita mihi sit fas, sed lecta referre : Hoc quidam raptus morbo per tempora messis Vicino plantas frumenti pressit acervo, Evasitque gravem casu medicante dolorem. » Et in hydropis pariter morbo « aliquos tritico sic tectos, juvatos esse » scribit Theod. Prisc. II, p. 2, c. 19. Hard.

5. *Cados plenos.* Aquà aut vino plenos, acervis tritici defossos ac sepultos. Hard.

6. *Ramicum.* Ramex hernia est interprete Nonio. Vide quæ de enterocele diximus XX, 13. H.

7. *Etiam si fricentur.* Vel si ea cera vitiati dentes fricentur. H.

8. *Olyram, arincam diximus*, etc. Nempe lib. XVIII, cap. 20. Olyra, ex qua far, vel adoreum. Nobis est *Triticum Spelta* (*Triand. dig.* gen. 198 Pers. *Gramin.* Juss.). ὄλυρα Th. Hist. VIII, 4; Diosc. II, 113. Ed.

9. *Hac dec. fit medicamentum.* Fit pultis genus, in medicinæ usu perutile. E zea fieri Dioscorides sensit, II, 114 : Ἀθήρα δὲ ἐκ τῆς ἀληλεσμένης εἰς λεπτὸν ζειᾶς σκευάζεται. Subjicit deinde, quid athera sit : Ἐστι δὲ ῥόφημα ὡς πολτάριον ὑγρὸν, παιδίοις ἁρμόδιον. « Est autem sorbitio, liquidæ pulticulæ instar, infantibus conveniens. » Quæ sunt Plinianis satis affinia. Cassianus in Collat. XV, cap. 10 : « Pulmentum, quod illi Ægyptii monachi atheram nominant. » Hesychio, p. 33 : Ἀθήρα βρῶμα διὰ πυρῶν καὶ γάλακτος ἡψημένον παρ' Αἰγυπτίοις. « Edulium, quod Ægyptii ex tritico et lacte conficiunt. » Quin et ipsum far Ægyptii Atheram vocant, si Hieronymo credimus, in Genesin : « Moris est, inquit, Ægyptiorum θήραν etiam far vocare, quod nunc corrupte atheram nuncupant. » H.

Ægyptii atheram[10] vocant, infantibus utilissimum : sed et adultos illinunt eo[11].

LVIII. Farina ex hordeo[1] et cruda, et decocta colle- 1
ctiones, impetusque discutit, lenit, concoquitque. Decoquitur
alias in mulsa aqua, aut fico sicca. Jocineris doloribus cum
posca concoqui opus est, aut cum vino. Quum vero inter
coquendum[2] discutiendumque cura est, tunc in aceto melius, aut in fæce aceti, aut in cotoneis pirisve decoctis.
Ad multipedarum morsus[3] cum melle : ad serpentium, in
aceto : et contra suppurantia, ad extrahendas[4] suppurationes, ex posca, addita resina et galla[5]. Ad[6] concoctiones
vero et hulcera vetera, cum resina. Ad duritias[7] cum 2
fimo columbarum, aut fico sicca, aut cinere. Ad nervorum
inflammationes, aut intestinorum, vel laterum[8], vel viri-

10. *Atheram*. Gron. et Al. ante Hard. *atharam*. Ed.

11. *Sed et adultos illinunt eo*. In cataplasmatis adhibetur : Ποιεῖ δὲ καὶ εἰς τὰ καταπλάσματα, inquit Diosc. l. c. Hard.

LVIII. 1. *Farina ex hordeo*, etc. Plin. Valer. III, 25. Hard.

2. *Quum vero inter coquendum*, etc. Quum anceps cura est, num maturanda collectio sit, an discutienda. Hard.

3. *Multipedarum morsus*. Nempe scolopendrarum. Dal.

4. *Ad extrahendas suppurationes*. Ad movendum pus. Diosc. I, 108, hordeaceæ farinæ cremorem ait ex aqua, cum pice oleoque decoctum, puri movendo idoneum esse : Χυλωθὲν δὲ τὸ ἄλευρον σὺν ὕδατι, καὶ ἑψηθὲν σὺν πίσσῃ καὶ ἐλαίῳ πυοποιόν ἐστι. Hard.

5. *Addita resina et galla*. Sic libri vulgati, cum Reg. 1 cod. in quo *addita resina galla* legitur. At in Reg. 2, Thuan. Ch. *resina gallica*. Quæ e Gallia Etruriaque convehitur, resinam in primis commendat Diosc. I, 92; itemque larignam, quæ ex Gallia Subalpina afferretur : Ἀπὸ Γαλλίας καὶ Τυῤῥηνίας ... καὶ ἀπὸ Γαλατίας τῆς πρὸς Ἄλπεσιν. Hard.

6. *Ad concoctiones*. Ad concoquendas duritias. Diosc. II, 108 : Συμπέσσει δὲ καὶ τὰς σκληρίας μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης, καὶ περιστερᾶς κόπρου. Hard.

7. *Ad duritias*. Subintellige, discutiendas. Diosc. l. c. Διαφορεῖ δὲ τὸ ἄλευρον αὐτῆς μετὰ σύκων καὶ μελικράτου ἑψηθὲν, οἰδήματα καὶ φλεγμονὰς, etc. Transcripsit hunc locum Plin. Val. III, 25, 27. H.

8. *Aut intestinorum, vel laterum*, etc. In MSS. Reg. 1, 2, et Ch. nulla laterum, nulla virilium mentio : sed *vel aurium* tantum legas. In Colb. 3, *vel virilium* dumtaxat. Eamdem tamen medicinam lateris dolori Dioscorides adhibet, II,

lium dolores, cum papavere aut meliloto, et quoties ab ossibus caro recedit. Ad strumas[9] cum pice et impubis pueri urina, cum oleo. Cum græco feno contra tumores præcordiorum[10], vel in febribus cum melle, vel adipe ve-
3 tusto. Suppuratis triticea farina multo lenior[11]. Nervis cum hyoscyami succo illinitur[12]: ex aceto et melle, lentigini[13]. Zeæ, ex qua alicam fieri diximus[14], efficacior etiam hordeacea videtur: trimestris, mollior[15]. Ex vino rubro ad scorpionum ictus tepida, et sanguinem exscreantibus: item arteriæ. Tussi cum caprino sebo, aut butyro. Ex feno græco mollissima[16] omnium. Hulcera manantia sanat, et furfures corporis, stomachi dolores, pedes et mammas

108 : Σὺν μελιλώτῳ δὲ καὶ κωλίαις ἀνωδυνίαν παρέχει τοῖς πλευρὰν ἀλγοῦσι. Hard.

9. *Ad strumas*. Prius legebatur, vitiata interpunctione, extritaque vocula, « pueri urina. Cum oleo et feno græco, etc. » Verum et in MSS. Regg. Colb. Th. Ch. « cum græco feno » legitur, et scriptores cæteri oleum ad strumas adhibent: ad præcordiorum seu intestinorum inflationes non adhibent. Marcellus Emp. cap. xv, p. 107 : « Farina hordeacea, pix liquida, cum cera et oleo mixta, percoctaque, adjecto puerili lotio subacta, more emplastri imposita, strumas utiliter sanat. » Dioscor. II, 108 : Μετὰ δὲ πίσσης ὑγρᾶς, καὶ κηροῦ, καὶ οὔρου παιδὸς ἀφθόρου, καὶ ἐλαίου χοιράδας ἐκπέπτει. Et paulo ante : Καταπλάσσεται δὲ καὶ πρὸς ἐμπνευματώσεις ἐντέρων, μετὰ λινοσπέρμου, καὶ τήλεως, καὶ πηγάνου. Hard.

10. *Contra tumores præcordiorum*. Contra inflationes intestinorum, περὶ ἐμπνευματώσεις ἐντέρων. Diosc. l. c. Hard.

11. *Multo lenior*. Lenior videlicet, et ad dolorem mitigandum. H.

12. *Nervis . . . illinitur*. Totidem verbis Diosc. II, p. 107. Hard.

13. *Lentigini*. Diosc. l. c. Σὺν ὀξυμέλιτι δὲ φακοὺς αἴρει. Hard.

14. *Zeæ, ex qua alicam fieri diximus*. Lib. XVIII, cap. 29. Nobis est *Triticum Zea*, vulgo *épeautre*. Et mox *trimestris*, nempe *Tritici sativi*; quæ varietas dicitur *hiberna*, *bled de mars*. Ed.

15. *Trimestris, mollior*. Lenior, quam zea. De trimestri tritico diximus XVIII, 12. Hard.

16. *Ex feno græco mollissima*. Farina ex feno græco. Hæc molliendi, discutiendi, et dissipandi vim habet. Τὸ ἐκ τῆς τήλεως ἄλευρον μαλακτικὴν, καὶ διαχυτικὴν ἔχει δύναμιν. Diosc. II, c. 124. Hard. — Est *Trigonella Fenum græcum* (*Diadelph. decand.* gen. 1755 Pers. *Legumin.* Juss.); βουκέρας Hippocrat. de Morb. mul. I, 817, quod Galen. de Facult. simpl. VII, 414, idem est atque αἰγοκέρας; τῆλις dicitur Diosc. loc. laud. Ed.

cum vino et nitro cocta. Ærina[17] magis cæteris purgat hulcera vetera, et gangrænas : cum raphano et sale, et aceto, lichenas : lepras cum sulphure vivo : et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas et panos coquit[18], cum fimo columbino, et lini semine decocta in vino.

LIX. De polentæ generibus[1] in frugum loco satis diximus, locorum ratione[2]. A farina hordei[3] distat eo quod torretur, ob id stomacho utilis. Alvum sistit, impetusque rubicundi tumoris. Et oculis illinitur, et capitis dolori cum menta, aut alia refrigerante herba[4]. Item pernionibus, et serpentium plagis : item ambustis ex vino[5]. Inhibet quoque pusulas.

17. *Ærina*. Farina e lolio, cui nomen αἶραν Græci perinde ac Latini fecere. Diosc. II, 122 : Αἶρα ἡ γινομένη ἐν τοῖς πυροῖς, ἀλεσθεῖσα, δύναμιν ἔχει περιχαρακτικὴν νομῶν, καὶ σηπεδόνων, καὶ γαγγραίνης, μετὰ ῥαφάνων καὶ ἁλῶν καταπλασσομένη· καὶ λειχῆνας ἀγρίους, καὶ λέπρας σὺν θείῳ ἀπύρῳ καὶ ὄξει θεραπεύει. « Lolium quod inter triticeas segetes nascitur, quum molitum est, nomas, putrescentia hulcera, et gangrænam emarginandi vim habet, si cum raphano et sale imponatur. Feros vero lichenas et lepras, cum sulphure vivo et aceto sanat. » H. — *Lolium temulentum* (*Triand. digyn.* gen. 199 Pers. *Gramin.* Juss.). In Europæ agris frequens. Ed.

18. *Strumas et panos coquit.* Dioscor. totidem verbis, l. c. Hard.

LIX. 1. *De polentæ generibus.* L. XVIII, c. 14. Hard.

2. *Locorum ratione.* Aliter enim Græci polentam, aliter Itali parant, ut dictum est l. c. Ita Reg. 1, et Colb. cum libris vulgatis, ut opinor, recte et facili explicatu. In his verbis tamen explanandis Dalecampius cespitavit. In Reg. 2, Th. et Ch. *medicorum ratione* legitur, haud ita sincere : ni sententia sit, eatenus ibi de polentæ generibus susceptam disputationem esse, quatenus esset ad medicorum usus satis. Hard.

3. *A farina hordei.* Diosc. II, 108 : Τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν (κριθῶν) ἄλφιτον κοιλίας σταλτικὸν, καὶ φλεγμονῶν πραϋντικόν. Ibi enim ἄλφιτον legi oportere, non ἄλευρον, perspicuum est : quoniam de ἀλεύρῳ ante disseruit. Hard.

4. *Menta, aut alia refrigerante herba.* Menta nimirum urbana humiditatem aliquam ex satu cultuque traxit, quum sit alioqui per se, silvestris præsertim, calida, ut docet Galen. de Fac. simpl. med. VI, 7. Et ad ignem sacrum Apuleius adhibet, p. 120. Igitur refrigeratrix est. Hard.

5. *Item ambustis ex vino.* Ex aqua mavult Plin. Val. III, 36. Hard.

1 LX. Farina[1] in pollinem subacta, vim extrahendi humoris habet: ideo et cruore suffusis[2] in fascias usque sanguinem perducit: efficacius in sapa. Imponitur et pedum callo[3], clavisque. Nam cum oleo vetere ac pice decocto polline, condylomata, et alia omnia sedis vitia, quam maxime calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina[4], qua chartæ glutinantur, sanguinem exscreantibus datur tepida sorbenda efficaciter.

1 LXI. Alica res romana est, et non pridem excogitata: alioqui non ptisanæ[1] potius laudes scripsissent Græci. Nondum arbitror Pompeii Magni ætate in usu fuisse, et ideo vix quidquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse[2] quidem eximie utilem nemo dubitat, sive eluta detur[3] ex aqua

LX. 1. *Farina.* Pollen farinæ humore subactus Diosc. II, 107: Ἡ δὲ ἐκ τῶν ἀλεύρων ζύμη θερμαντικὴ οὖσα καὶ ἐπισπαστικὴ, etc. Hard.

2. *Ideo et cruore suffusis.* Ideo et iis qui partes lividas habent ob cruorem suffusum, sanguinem ea farina sic extrahit, ut fascias ipsas tingat, quibus ipsa involvitur. H.

3. *Imponitur et pedum callo.* Diosc. II, 107: Τὰ ἐν πέλμασι λεπτύνει καὶ τὰ ἄλλα φύματα, etc. Hard.

4. *Farina.* Hæc totidem verbis Diosc. II, 107; Plin. Val. I, 64, et Marcellus Empiric. cap. XVI, pag. 120. Hard.

LXI. 1. *Non ptisanæ.* Alicæ potius, quam ptisanæ laudes scripsissent, si alicam nossent. Hippocratem Plinius designat, quem de ptisana volumen edidisse diximus XVIII, 15. Plinium nihilominus, tacito viri nomine, reprehendit Galenus, ad eum Hippocratis librum de ptisana, seu de Victu in morb. ac. tom. XII, p. 14: Τοῖς οἰομένοις μηδέπω χόνδρον εἶναι κατὰ τοὺς Ἱπποκράτους χρόνους, etc. « Nam qui alicam Hippocratis temporibus nondum fuisse existimant, eorum inscitiam argues, tum ex quibusdam Comicis vetustioribus qui alicæ meminere, tum etiam ex Hippocrate ipso, qui in libro de salubri victu alicæ mentionem fecit, etc. » Quin et lib. de Affectionibus, περὶ παθῶν, text. 39, alica robustior quam ptisana miliumque dicitur: χόνδρον δὲ, ὡς ἰσχυρότερον πάντων. Et t. 42, alicam laudat, ptisanamque triticeam, χόνδρον καὶ πτισάνην πυρίνην· ταῦτα γὰρ τῶν ῥοφημάτων τὰ ἰσχυρότερα. Hard.

2. *Esse.* Et esse quidem inde ei nomen Festus testatur: « Alica enim dicitur, quod alit corpus. » Hard.

3. *Sive eluta detur.* Sive eluatur in aqua mulsa, quæ detur deinde potui: sive decoquatur et percoletur, sorbeaturque is succus: sive denique in pultem coquatur. Alica et pro tritici genere accipi, ex quo puls, sorbitiove conficitur: et pro ipsa pulte ac sorbitione solet. H.

mulsa, sive in sorbitiones decocta, sive in pultem. Eadem[4] in alvo sistenda torretur : dein favorum cera coquitur, ut supra diximus[5]. Peculiariter[6] tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subvenit, ternis ejus cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ovilli aut caprini addito per continuos dies, mox adjecto melle[7]. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes.

LXII. Milio[1]. sistitur alvus, discutiuntur tormina, in 1
quem usum torretur ante. Nervorum doloribus[2], et aliis

4. *Eadem.* Plin. Val. II, 28 : « Dysenteriæ compescendæ: Pulvis fit ex alica, tosta priusquam detur, in quem subigitur cera remissa. » H.

5. *Ut supra diximus.* Cap. 55, ubi de cera : « Datur in sorbitione dysentericis : favique ipsi in pulte alicæ prius tostæ. » Hard.

6. *Peculiariter.* Ad tabem et phthisin. Etsi paulo insolentiore verbo usus auctor videtur, quum tabitudinem pro tabe dixit, sequi tamen exemplarium vetustiorum fidem satius multo visum est, quam vulgatos et typis excusos libros imitari, in quibus *ad habitudinem*, aut nulla prorsus, aut admodum impedita sententia legitur. Regg. 1, 2, Colb. 1, et vet. cod. D. *ad tabitudinem*, diserte exhibent. Thuanæus, *aut tabitudinem.* Latini tabem dicimus, Græci σύντηξιν, de qua dictum, c. 49. Atque ita sane scripsisse Plinium suadet alter Plin. Val. de Re med. I, 62, cui titulum inscripsit : « Syntexi curandæ : Alicæ, inquit, cyathi tres in passi sextario uno, et aquæ sextariis sex conjiciuntur, et sensim coquuntur, donec aqua consumatur : tunc suffundunt lactis ovilli aut caprini sextarium; quo subfervefacto fit genus sorbitionis, qua per se primis diebus curationis loco utuntur : procedentibus diebus et mel adjiciunt. » Quæ plane ad verbum a nostro, ut liquet, auctor mutuatus est. Certe ad phthisin, quæ tabis species est, sorbitionem ex alica, ptisanaque commendat, III, 12. H.

7. *Adjecto melle.* Id præcipue convenit in tabe, quæ morbis pulmonis succedit. Dalec.

LXII. 1. *Milio.* Hæc totidem fere verbis Diosc. II, 119. Cels. II, 30 : « Alvum adstringit pulticula, vel ex alica, vel ex panico, vel ex milio, etc. » Hard. — Milium, κέγχρος, est nobis *Panicum italicum* (*Triand. digyn.* gen. 157 Pers. *Gramin.* Juss.); hab. in Indiis et Europa australi. Ed.

2. *Nervorum doloribus, et aliis.* Diosc. l. c. Φωχθεῖσα δὲ καὶ βληθεῖσα εἰς σάκκους πυρωμένη, στρόφων καὶ τῶν ἄλλων ἀλγημάτων ἐστὶ βοήθημα, « torminibus, aliisque doloribus auxilio est. » Hydropicis similiter teste Prisciano, II, p. 2, c. 19. Item ischiadicis, c. 21. Hard.

fervens in sacco imponitur : neque aliud utilius; quoniam levissimum mollissimumque[3] est, et caloris capacissimum. Itaque talis usus ejus est ad omnia, quibus calor profuturus est. Farina[4] ejus cum pice liquida, serpentium et multipedæ plagis imponitur.

1 LXIII. Panicum[1] Diocles medicus mel frugum appellavit. Effectus habet, quos milium[2]. In vino potum prodest dysentericis. Similiter his, quæ vaporanda sunt[3], excalfactum imponitur. Sistit alvum in lacte caprino decoctum et bis die haustum : sic prodest et ad tormina.

1 LXIV. Sesama[1] trita, in vino sumpta, inhibet vomitiones. Aurium inflammationi[2] illinitur, et ambustis. Eadem[3] efficit, et dum in herba est. Hoc amplius[4], oculis imponitur decocta in vino. Stomacho[5] inutilis cibus, et animæ gravitatem facit. Stellionum[6] morsibus resistit.

3. *Levissimum mollissimumque.* Hoc est, quod Hippocrates inquit : καὶ γὰρ κοῦφον, καὶ προσηνὲς ὁ κέγχρος. D.

4. *Farina.* Plin. Val. III, 57. H.

LXIII. 1. *Panicum.* Μελίνην forsan Diocles, a melleo sapore dictum putavit. Μελίνην enimvero idem esse quod panicum, sive ἔλυμον, e Græcis multi dixere, in quibus Galenus, de alim. Fac. I, tom. VI, c. 15; et Festus, verbo *milium.* Alii diversum a panico genus constituunt, in quibus Theophrastus. Harpocration verbo Μελίνη : Ἔνιοι μὲν οὖν εἶδος κέγχρου νομίζουσι τὴν μελίνην ὅπερ τινὰς καλεῖν ἔλυμον. Θεόφραστος δὲ ἐν ἑβδόμῳ περὶ φυτῶν, ὡς διαφέροντα ταῦτα ἀναγράφει. Κέγχρον, ἢ Μελίνην, ἢ Ἔλυμον. Hard.— *Panicum miliaceum* Linn. *P. Milium* Pers. gen. 157. Habitat in India; nunc ubique colitur. Ed.

2. *Effectus habet, quos milium.* Dioscor. II, 120, Valet itaque ad sistendam alvum, ad tormina, etc.

3. *Quæ vaporanda sunt.* Sicco fotu calfacienda. Dal.

LXIV. 1. *Sesama.* MSS. omnes, ut alias monuimus, *Sesima.* Hard. —*Sesamum orientale* (*Didynam. ang.* gen. 1508 Pers. *Bignon.* Juss.). Ed.

2. *Aurium.* Diosc. II, 121. H.

3. *Eadem.* Diosc. l. c. Hard.

4. *Hoc amplius.* Subintellige, dum in herba est, efficit. Diosc. l. c. Ἡ δὲ πόα καθεψηθεῖσα ἐν οἴνῳ, etc. H.

5. *Stomacho inutilis cibus.* Sesamo olim in bellariis usi sunt, veluti re suavissima et delicatissima, quod etiamnum fit a Lucensibus. Dalec. — Diosc. Σήσαμον κακοστόμαχον, καὶ δυσωδίας στόματος ποιητικὸν, ὁπόταν βεβρωσκόμενον ἐμμείνῃ μεταξὺ τῶν ὀδόντων. « Sesama stomacho nocet, et animæ gravitatem facit, si quando commanducata dentium commissuris inhæserit. » Hard.

6. *Stellionum.* Theod. Prisc. I,

Item hulceribus, quæ cacoethe vocant[7]; et auribus oleum,
quod ex ea fit[8], prodesse diximus. Sesamoides[9] a similitu- 2
dine nomen accepit, grano amaro, folio minore. Nasci-
citur[10] in glareosis. Detrahit bilem[11] in aqua potum. Semen
illinitur igni sacro : discutit panos. Est etiamnum aliud se-
samoides[12] Anticyræ nascens, quod ideo aliqui Anticyricon
vocant : cætera simile erigeronti[13] herbæ, de qua suo di-
cemus loco : granum[14] sesamæ. Datur in vino dulci ad

22 : « De apum percussibus, vel scorpionum, cæterorumque serpentum : sesami folia, vel ipsum tritum, vel appositum » prodest. H.

7. *Quæ cacoethe vocant.* Κακοήθη, hulcera maligna, insanabilia. De hoc hulcerum genere Celsum consule V, 28, tit. *de carcinomate.* H.

8. *Et auribus oleum, quod ex ea fit.* Oleum ex sesama fieri, dictum est XV, 7. Auribus id auxiliari dicetur inferius, XXIII, 49. Quare *dicemus* legi hoc loco forsan satius fuerit : ad utrumque enim morbum, qui nunc indicatur, sesaminum oleum conceptis ibi verbis commendat : « Sesaminum, inquit, oleum aurium dolores sanat, et hulcera, quæ serpunt, et quæ cacoethe vocant. » Hard.

9. *Sesamoides.* Σησαμοειδὲς, iisdem a Dioscoride verbis describitur, IV, 153. Officinis incognitum id grani, sive seminis genus. Hard.— *Astragalus sesamoides* (*Diadelph. decand.* gen. 1745 Pers. *Legumin.* Juss.); hab. in Europa australi et Barbaria. Ed.

10. *Nascitur.* Glareosa arva fere saxosa et sabulosa appellantur. Dioscor. l. c. ἐν τραχέσι dixit. H.

11. *Detrahit bilem.* Hæc ita fere Diosc. l. c. Hard.

12. *Est etiamnum aliud sesamoides.* De quo Diosc. IV, 152 : Σησαμοειδὲς τὸ μέγα ἐν Ἀντικύρᾳ ἐλλέβορον καλοῦσι, διὰ τὸ μίγνυσθαι ἐν ταῖς καθάρσεσι τῷ λευκῷ ἐλλεβόρῳ. « Sesamoides majus Anticyræi elleborum vocant, quoniam in purgationibus candido veratro admisceatur. » Galeno idcirco, de Fac. simpl. med. VIII, p. 227, Ἀντικυρικὸς ἐλλέβορος appellatur. Et istud pariter officinis herbariisque incognitum. Hard.— *Reseda alba* (*Dodecand. trigyn.* gen. 1188 Pers. *Affin. Capparid.* Juss.); hab. in Gallia australi, Hispania, Barbaria. Ed.

13. *Cætera simile erigeronti.* Sic Diosc. l. c. Ἔοικε ἡ πόα ἠριγέροντι ἢ πηγάνῳ. De erigeronte, seu senecione dicemus XXV, 106. Hard.

14. *Granum.* Prius legebatur, « Granum sesamæ datur in vino dulci. » Atqui non sesamæ modo, sed sesamoidis remedia tractantur : neo ad purgationes sesamæ granum, sed sesamoidis adhibent. Itaque priores hæ voces, *granum sesamæ*, cum superioribus connectendæ; ut sententia sit, sesamoidi granum esse simillimum sesamæ. Mox nova instituta periodo : *Datur*, sesamoides scilicet, in quo versatur in præsenti oratio, *in vino dulci*, etc. Sic Diosc. IV, 152, de sesamoide : Σπέρμα ὅμοιον σησάμῳ, πικρὸν ἐν τῇ

detractiones[15], quantum tribus digitis capitur, miscentque ellebori albi unum et dimidium obolum, purgationem eam adhibentes, maxime insaniæ melancholicæ, comitialibus, podagricis. Et per se drachmæ pondere exinanit[16].

1 LXV. Hordeum optimum, quod candidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos, ut infundatur exhulceratis interaneis et vulvis. Cinis ejus ambustis[1] illinitur, et carnibus quæ recedunt ab ossibus, et eruptionibus pituitæ, muris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle, candorem dentibus, et suavitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur, morbo pedum tentari negant. Novem[2] granis si furunculum quis circumducat, singulis ter, manu sinistra, et omnia in ignem abjiciat, confestim sanari aiunt. Est et herba phœnicea[3] appellata Græcis, nostris vero hordeum murinum. Hæc trita e vino pota præclare ciet menses[4].

1 LXVI. Ptisanæ[1], quæ ex hordeo fit, laudes uno volu-

γεύσει, ὃ καθαίρει ἄνω φλέγμα τε καὶ χολὴν, etc. Hard. — *Granum sesamæ*. Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *grano sesamæ*. Ed.

15. *Ad detractiones*. Ad ejectiones bilis et pituitæ per vomitum et exscreationes. Dioscor. l. c. Καθαίρει ἄνω φλέγμα τε καὶ χολὴν, ὅσον τοῖς τρισὶ δακτύλοις λεῖον ληφθὲν μετὰ ἐλλεβόρου λευκοῦ ἡμιωβόλου, σὺν μελικράτῳ. Hard.

16. *Exinanit*. Purgat per alvum, κατὰ κοιλίαν. Hard.

LXV. 1. *Cinis ejus ambustis*. Addit Plin. Val. III, 36, ex albo ovorum illini. Hard.

2. *Novem*. Plin. Val. III, 32, iisdem fere verbis. Similis medicina et in cicercula ad verrucas inferius affertur, c. 72; ad furunculos ipsos in faba, c. 60. Hard.

3. *Est et herba phœnicea*. Ea Diosc. III, 43, φοῖνιξ appellatur, folio quam hordei breviore et angustiore, spica lolio simili. A Matthiolo recte pingi Anguillara testatur c. 14, p. 259. H. — Nobis est *Lolium perenne* (*Triand. digyn.* gen. 199 Pers. *Gramin.* Juss.); ubique vulgare. Ed.

4. *Ciet menses*. E dulci vino pota fortassis: nam ex austero sistit, si Dioscoridem audimus, l. c. Hard.

LXVI. 1. *Ptisanæ*. Accipiendum est ptisanæ nomen hoc loco, ut monet Lambinus in Horat. non pro succo, qui in potionem præbeatur, cujusmodi hodie fieri et percolari consuevit ex hordeo cocto, in qua nihil inest præter aquam, et hordei cremorem: sed pro pulte, in qua solidæ partes ipsius hordei manent,

mine condidit Hippocrates[2], quæ nunc omnes in alicam transeunt. Contra quanto innocentior[3] est alica? Hippocrates tamen[4] sorbitionis gratia laudavit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam sitim arceret, quoniam in alvo non intumesceret, quoniam facile redderetur, et[5] assuetis hic solus cibus in febri bis die possit dari: tantum remotus ab istis, qui medicinam fame exercent. Sorbitionem[6] ta-

quæ dentur in cibum, vulgo nostris *orge mondé.* Hard.

2. *Hippocrates.* Vide quæ diximus XVIII, 25. Hard.

3. *Contra quanta innocentior est alica?* Quæ uti ex hordeo ptisana, sic ipsa ex tritico farina concinnatur. Hard.

4. *Hippocrates tamen.* Sic MSS. R. Colb. etc. non *tantum.* Verba nunc Hippocr. hæc sunt, lib. de Victu in morb. ac. t. 17, pag. 13, t. XI: Πτισσάνη μὲν οὖν μοι δοκεῖ ὀρθῶς προκεκρίσθαι τῶν σιτηρῶν γευμάτων ... τὸ γὰρ γλίσχρασμα αὐτέης λεῖον, καὶ συνεχὲς, καὶ προσηνές ἐστι καὶ ὀλισθηρὸν, καὶ πλαδαρὸν μετρίως, καὶ εὐέκπλυτον, εἴ τι καὶ τουτέου προσδέοι, καὶ οὔτε στύψιν ἔχον, οὔτε ἄραδον κακὸν, οὔτε ἀνοιδίσκεται ἐν τῇ κοιλίῃ, ἀνῴδηκε γὰρ ἐν τῇ ἑψήσει, ὁκόσον ἂν πλεῖστον ἐπεφύκει διογκοῦσθαι. « Ptisana igitur triticeis eduliis recte prælata fuisse mihi videtur.... Cremor enim ejus lævis, continuus, suavis, lubricus, et moderate humidus, sitim restinguit: et si quid cibi indiguerit, id facile eluitur: neque adstrictionem habet ullam, neque pravam perturbationem, neque in alvo turgescit. Nam in elixatione, quoad maxime intumescere potuit, intumuit. » H.

5. *Et assuetis,* Græca nunc Hippocratis hæc sunt, t. 19: Καὶ τοῖσι μέν γε εἰθισμένοισι δὶς σιτέεσθαι τῆς ἡμέρης, δὶς δοτέον, etc. « Bis die cibum sumere consuetis ptisana bis danda est, etc. » Et t. 6, mane sumi ac vespere commode posse ait, ab iis potissimum, qui tota ptisana uti consueverunt: Ξυμφέρει δὲ τὰ τοιάδε ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Τοῖσιν ὅλῃσιν πτισάνῃσιν αὐτίκα χρεομένοισιν. Hard.

6. *Sorbitionem tamen dari totam vetuit.* Hoc est, ptisanam solidam, nec colatam. Ptisanam enim Hippocrates t. 30, sorbitionem et ipse vocat, πτισσανοῤῥοφίην. Idem et a potu sorbitionem secernit, lib. de Vet. med. t. 12, ubi ægros ait, quibus sorbitio gravior est, potu contentos esse oportere: Ὁκόσοι δὲ μηδὲ τῶν ῥοφημάτων ἐδύναντο ὑποκρατέειν, ἀφεῖλον καὶ ταῦτα, καὶ ἀφίκοντο ἐς πόματα. Tota ergo quum dicitur, non colata intelligitur: quod et Galenus ipse admonet Com. I ad Hipp. de ptisana l. p. 22, t. XI: Ἐάν τε ὅλας, ἐάν τε κριθώδεις, ἐάν τε ἁπλῶς πτισσάνας εἴπῃ, ἓν καὶ ταυτὸν ἐκ τῶν τριῶν σημαίνεται λέξεων, τὰς ἀδιηθήτους πτισσάνας δηλοῦντος.... ἔπειτ' ἰδίᾳ τὸν χυλὸν ἀποκρίνας, ἐκεῖνον διδῷ, οὔθ' ὅλαις πτισσάναις, οὔτε κριθώδεσι πτισσάναις, οὔτε ἁπλῶς εἰρημέναις πτισσάναις ὁ τοιοῦτος λεχθήσεται χρῆσθαι, χυλῷ δὲ μόνον πτισσάνης. « Si-

men dari totam vetuit, aliudve quam succum[7] ptisanæ. Item quamdiu pedes frigidi essent[8], tunc[9] nec potionem dandam. Fit et ex tritico glutinosior[10], arteriæque exhulceratæ utilior.

1 LXVII. Amylon hebetat oculos, gulæ inutile, contra quam creditur[1]. Item sistit alvum[2], epiphoras oculorum inhibet[3], et hulcera sanat : item pusulas et fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ovo[4] his qui sanguinem rejecerint. In vesicæ vero dolore, semuncia amyli

ve totam, sive hordeaceam, sive ptisanam simpliciter dixerit, uoum et idem bis tribus dictiooibus sigoificatur, ptisanam unaquaque non colatam significante. Nam a decoctione si quis ipsam colaverit, deinde per se cremorem separaverit illumque dederit : is oeque tota ptisana, neque hordeacea ptisana, neque simpliciter dicta ptisaoa uti dicetur, sed solo ptisaoæ cremore. » Vide et t. 46, ubi Hippocratis placita egregio suo Commeotario Galenus illustrat. Adde et Commentarium hujus secuodum io t. 19. H.

7. *Aliudve quam succum.* Quam cremorem ptisanæ : τὸν χυλὸν, sive τὸν ποτὸν μοῦνον, ἄνευ ῥοφημάτων, solum potum siue sorbitionibos, hoc est, sioe ptisaoa solida. Hard.

8. *Quamdiu pedes frigidi essent.* Paroxysmorum ioitio. Dalec. — *Quamdiu pedes.* Verba hæc suot Hippocratis t. 45, t. XI : Ὅταν μὲν οἱ πόδες ψυχροὶ ἔωσιν, ἐπισχεῖν χρὴ τοῦ ῥοφήματος τὴν δόσιν, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ πότου ἀπέχεσθαι. « Quum pedes frigidi fuerint, sorbitioois (ptisaoæ) exhibitionem prohibere oportet : maxime vero et a potu temperaodum est. » Ac rursum : Ποδῶν δὲ ψυχρῶν ἐόντων, μήτε ποτὸν, μήτε ῥόφημα, μήτ' ἄλλο μηδὲν δίδου τοιόνδε, etc. Haro.

9. *Tunc.* Gr. et Al. *t. quidem.* Ed.

10. *Ex tritico glutinosior.* Κρίμνον vocat Diosc. crassiorem tritici farinam, alicæ propemodum similem. D.

LXVII. 1. *Contra quam creditur.* Recentiores, credo, ævi sui medicos soggillat, qoos Dioscorides tamen est sequutus, qui lib. I, cap. 123 : τὰ περὶ ἀρτηρίαν πραΰνειν, gulæ, sive arteriæ, sive faucium asperitates amylum lenire scribit. Hard.

2. *Item sistit alvum.* Auctor libri de Simpl. med. ad Patern. inter opera Galeni tom. XIII, p. 984 : « Potest amylum, inquit, leoiter stringere : propter quod collyriis ad lacrymam facieotibus miscetur, et ad profluvium veotris prodesse comprobatur. » Haro.

3. *Epiphoras oculorum inhibet.* Diosc. II, 123 : Ποιεῖ δὲ πρὸς ὀφθαλμῶν ῥεύματα, καὶ κοιλότητας, καὶ φλυκταίνας. « Efficax est cootra oculorum fluxiooes, cava hulcera, pusulasqoe. » Harn.

4. *Datur cum ovo.* Ita recte codex Reg. 2, et Colb. 3; in quibusdam aliis, *cum opio*, male. Hard.

cum ovo, et passi tribus ovis[5] suffervefacta, a balineo. Quin et avenacea farina decocta in aceto nævos tollit.

LXVIII. Panis hic ipse[1], quo vivitur, innumeras pæne 1
continet medicinas. Ex aqua et oleo aut rosaceo[2] mollit collectiones, ex aqua mulsa duritias valde mitigat. Datur et ex vino ad discutienda quæ præstringi[3] opus sit, et si magis etiamnum, ex aceto, adversus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item ad percussa, luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus[4], qui vocatur autopyros, utilior. Illinitur et paronychiis, et callo pedum
in aceto. Vetus aut nauticus[5] panis tusus, atque iterum 2

5. *Et passi tribus ovis.* Et passi tantnmdem, quantum trinm ovorum putamine continetur (ut recte jam Dalecamp. admonuit). Laborat vehementer Pintianus, ut *tribus obolis*, non *tribus ovis* legatur, libris invitis omnibus; frustra. Passi ova tria quum audis, tantumdem passi intellige, quantum capiat putamen vacnnm ovorum trinm. Hanc interpretationem gemina auctoritate fulcimus, Marcelli primnm Empirici, cap. XXVI, p. 180: « Amyli, inquit, semunciam terito, atque addito ovum recens, et ejus ovi testam ter passo impleto: idqne poculum diu agitatum et fervefactum strangurioso reverso a balneis dato: omni eum dolore ac difficnltate celeriter absolves. » Deinde Plin. Valer. II, 39: « Amyli semuncis conteritur, et ovum ejusqne putamen ter impletur passo, idqne a balneo snbfervefactum datur adversum calculi dolorem. » Hard.

LXVIII. 1. *Panis hic ipse*, etc. Panis facultates Dioscorides attigit lib. II, cap. 107. Dal.

2. *Ex aqua et oleo aut rosaceo.* Duritias porro intellige, qnales snnt parotides, de qnibus Theod. Prisc. I, 8: « Ex pane mundo, cnm oleo infuso, contritoque, cataplasmentur. » Hard.

3. *Quæ præstringi.* Quæ coerceri opus sit, ut fluxiones pituitæ, seu ῥεύματα. Hard.

4. *Fermentatus, qui v. autopyros.* Qui fermentatus sit, et simul αὐτόπυρος. Hoc est, ut Celsus loquitur, II, 29, et fermentatus simul, et cibarius. Meminit panis αὐτοπύρου, Athen. III, 110. Is est, cui nihil furfuris ademptum est, teste Celso, II, 18. Cicero et Celsus cibarium panem transtulere. Hard.

5. *Nauticus.* Ammianus Marcellinus ad usus diuturnitatem excôctum vocat *buccellatum*. Brod. VI, 11. Dalec. — *Vetus aut nauticus.* Plin. Valer. qui hæc transcripsit, navalem panem appellat, II, 27. Galli biscoctnm, *biscuit*. Habet eadem Dioscorid. II, 107. Cels. II, 30: « Contra, alvum adstringnnt, panis ex siligine, vel ex simila, magis si sine fermento est, magis etiam si ustus est, intendi-

coctus, sistit alvum. Vocis studiosis[6], et contra distillationes, siccum[7] esse primo cibo, utilissimum est. Sitanius[8] (hoc est, e trimestri) incussa[9] in facie, aut desquamata[10], cum melle aptissime curat. Candidus ægris, aqua calida frigidave madefactus, levissimum cibum[11] præbet. Oculorum tumori ex vino[12] imponitur. Sic et pusulis capitis, aut adjecta arida myrto. Tremulis[13] panem ex aqua esse jejunis statim a balineis demonstrant. Quin et gravitatem odorum in cubiculis ustus emendat; et vini, in saccos additus[14].

1 LXIX. Auxiliatur et faba: namque solida fricta[1], fervensque in acre acetum conjecta, torminibus medetur. In cibo fressa[2], et cum allio cocta, contra deploratas tusses,

turque vis etiam ejus, si bis coquitur. » Hard.

6. *Vocis studiosis.* Aut φωνάσκους, aut eos qui claram et altam vocem custodire volunt, ne aspera et rauca fiat: aut συμφωνιακοὺς qui canoram, suavem, plenam, levem vocem suis modulationibus adhibere maxime nituntur et student. Dalec. — *Studiosis.* Gronov. et Al. ante Hard. *studiosos.* Ed.

7. *Siccum.* Jul. Capitolinus in Anton. Pio, p. 22: «Senex etiam, antequam salutatores venirent, panem siccum comedit ad sustentandas vires. » Panis siccus est, qui citra potum sumitur. Id Veterum jentaculum fuit. Hinc apud Lucian. ἀρτοσιτεῖν, jentare. Hard.

8. *Sitanius.* Subintellige, panis σητάνιος et σητάνειος Græcis, ut diximus, XVIII, 12. Hard.

9. *Incussa.* Percussa in facie, inquit Plin. Val. hæc transcribens, III, 47. Hard.

10. *Aut desquamata*, etc. Cutem in squamæ modum perstrictam. H.

11. *Levissimum cibum.* Intritam panis vocat Celsus. Dal.

12. *Oculorum tumori ex vino.* Plin. Val. I, 14. Theod. Prisc. I, I, 10: «De oculorum causis: Panis mundus vino infusus, et cum oleo roseo tritus, sæpe oculos liberavit. » Ante hos Cels. VI, 6, tit. «ad oculos scabros. Succurrit his et aridæ lippitudini, si quis panem ex vino subactum super oculum imponit, etc. » Hard.

13. *Tremulis.* Quibus videlicet artus tremunt. Hard.

14. *In s. additus.* Per quos vinum saccatur, sive colatur, ut diximus lib. IV, 25, et XVIII, 17. Hard.

LXIX. 1. *Namque solida fricta.* Hæc totidem verbis Marcell. Emp. c. xxviii, p. 196. Hard.

2. *In cibo fressa.* Hoc est, fracta. Græcis ἔτνος κυάμινον, *puls fabacea.* Vide Voss. in Etymol. verbo *Frendeo.* Hæc Marc. Emp. cap. xvi, p. 118, exscripsit ad verbum. Hard.

suppurationesque pectorum[3], quotidiano cibo sumitur: et commanducata jejuno ore, etiam ad furunculos maturandos, discutiendosve imponitur: et in vino decocta[4], ad testium tumores et genitalium. Lomento[5] quoque ex aceto decocto, tumores maturat atque aperit: item livoribus[6], combustis. medetur. Voci[7] eam prodesse, auctor est M. Varro. Fabalium[8] etiam siliquarumque cinis, ad coxendices, et ad nervorum veteres dolores[9] cum adipis[10] suilli

3. *Suppurationesque pectorum*, etc. Quas purulentas exscreationes interpretor, cum Plinio altero Valer. I, 58: « Faba fricta desecta, eaque faba in cibo vel ex melle sumpta, et tussi, et purulentis exscreationibus medetur. » Hard.

4. *Et in vino decocta*. Marcell. Emp. c. xxxiii, p. 230; Q. Seren. cap. xxxvii, p. 149: « Et tumidos testes Nereia lympha coercet, Aut faba cum tepidis Bacchi decocta fluentis. » Theod. Prisc. I, 24: « Faba in vino cocta, aut in melicrato cum melle trita, fervores testium vel indignationes curat. » H.

5. *Lomento*. Lomentum farina fabacea est. Hac pariter ex aceto decocta Marc. Emp. utitur ad podagram leniendam, c. xxxvi, pag. 246, quoniam educit sanguinem et dolorem levat. Q. Serenus coriandrum pro aceto substituit, c. xli, pag. 151: « Mollis odorato faba jungatur coriandro: Proderit appositum, mollitque aperitque tumorem. » H. — *Viciæ Fabæ*, seu *Fabæ vulgaris*, ut et orobi, lupini, hordei, ex farinarum numero est, quas *resolventes* Neoterici vocant. Ed.

6. *Livoribus*. Ad nigredinem, maculasque vultus farinam de faba Marc. Emp. adhibet cap. xix. H.

7. *Voci*. Inde fabarii olim cantores vocati. Rabanus Maurus, de Inst. Cleric. II, 48: « Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abstinebant: pallentia tantum legumina causa vocis sumebant: unde et vulgo cantores *fabarii* dicti sunt. Si ergo hoc apud gentiles tantum servandæ vocis causa agebatur, etc. » Rabano præivit Isidorus, de div. Offic. II, 2: « Antiqui pridie quam cantandum erat, cibis abstinebant: psallentes tamen (ex Rabano malim *pallenti tantum*) legumine in causa vocis assidue utebantur. Unde et cantores apud gentiles *fabarii* dicti sunt. » Hard.

8. *Fabalium*. Fabalia Plinius hic vocat, quos fabarum culmos Columell. dicit. Dalec. — *Fabalium*. Stipulas fabales appellat Ovid. Fast. IV, 725. Hard.

9. *Et ad nervorum vet. dolores*. Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 198. Hard.

10. *Cum adipis suilli vetustate*. Hoc est, adipe vetusto. Sic XXI, 74, hulcerum vetustatem, pro vetustis hulceribus dixit. Lib. XXIV extremo, « Nunc claritas herbarum dicetur, » pro herbis clarioribus. Libro vero XXVIII, 18, obstetricum nobilitatem, pro *nobiles ob-*

vetustate prodest. Et per se cortices[11] decocti ad tertias sistunt alvum.

1 LXX. Lens[1] optima, quæ facillime coquitur, et ea quæ maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, et stomachum inflat : sed alvum sistit[2] in cibo, magisque discocta cælesti aqua : eadem solvit, minus percocta. Crustulas hulcerum[3] rumpit, eaque quæ intra os sunt[4], purgat et adstringit. Collectiones[5] omnes imposita sedat, maximeque exhulceratas et rimosas. Oculorum[6] autem epiphoras cum meliloto, aut cotoneo. Contra suppurantia[7] cum polenta imponitur. Decoctæ succus ad

stetrices. Claritates animalium pro *clariora animalia*, c. 22 ejus libri. H.

11. *Et per se cortices*, etc. Longe plures ad varios morbos et fabæ, et ejus farinæ, et corticis facultates Dioscorides memorat. DALEC. — *Cortices.* Fabarum videlicet. Hæc totidem verbis Plin. Val. II, 27, et Marc. Empir. c. XXVII, p. 195. H.

LXX. 1. *Lens.* Quæ toto hoc capite de sativa lente referuntur, usque ad ea verba, « Est et palustris lens, » totidem ferme verbis exstant apud Diosc. II, 129. H. — *Ervum Lens* (*Diadelph. dec.* gen. 1718 Pers. *Legum.* Juss.), de quo alias dictum. ED.

2. *Sed alvum sistit.* Præter Dioscoridem refert hoc etiam Galen. de alim. Fac. I, 18, p. 323, tom. VI, et de Fac. simpl. med. VIII, pag. 238. Plinius quoque Val. II, 23, aliique. Et priores quidem, detracto cortice discoqui accurate jubent, prima aqua inter coquendum effusa : quod primum illius decoctum alvum solvit. HARD.

3. *Crustulas hulcerum.* Quæ inustis ferro candenti aut caustico partibus fiunt. DAL. — *Crustulas.* Crustam dicitur hulcus ducere, quando solidatur. MSS. Regg. Colb. Ch. *pusulas hulcerum.* Plin. Valer. III, 22, hæc transcribens, *fistulas* legit : « Fistulas hulcerum, inquit, lenticula cocta rumpit : eadem collectiones sedat. » Diosc. II, 129 : Ἐσχάρας περιῤῥήττει, « crustas seu margines hulcerum rumpit. » HARD. — Brot. ex MSS. et edit. princip. *pusulas.* Certe scimus pusulas variolarum, *petite vérole*, lente decocta etiamnum apud nos frequentius illini ; quanquam de propinando lentium decocto minime inter se conveniunt medici. Cf. Geoff. Mat. m. t. III, p. 705 sqq. ED.

4. *Eaque quæ intra os sunt.* Oris hulcera. Diosc. II, 129, καὶ ἕλκη ἀνακαθαίρει. In solo Chifflet. cod. « purgat et abstergit. » HARD.

5. *Collectiones.* Plin. Valer. III, 25, et Diosc. l. c. HARD.

6. *Oculorum.* Diosc. loc. citat. et Plin. Val. I, 4 : « Ad oculorum epiphoras et tumores... lenticula cum cotoneis cocta, et una trita adjuvat. » HARD.

7. *Contra suppurantia.* Discutien-

oris[8] exhulcerationes et genitalium adhibetur : ad[9] sedem,
cum rosaceo, aut cotoneo. In his, quæ acrius remedium 2
exigant[10], cum putamine punici, melle modico adjecto.
Ad id demum, ne celeriter inarescat, adjiciunt et betæ
folia. Imponitur et strumis[11] panisque, vel maturis, vel maturescentibus, ex aceto discocta. Rimis[12] ex aqua mulsa; et gangrænis cum punici tegmine. Item podagris cum polenta[13], et vulvis, et renibus, pernionibus[14], hulceribus difficile cicatricem trahentibus[15]. Propter dissolutionem stomachi[16] triginta grana lentis devorantur. In choleris quoque[17] et dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta :

dis tumoribus, qui ad suppurationem vertuntur, ne suppurent. Dal. — *Contra.* Plin. Valer. III, 22, de lente : « Intra suppurantia cum polenta decocta imponitur ; » lege, *contra suppurantia.* Nam ut idem admonet cap. 27 : « Lens ipsa cum melle imposita, prohibet suppurare. » Hard.

8. *Decoctæ succus ad oris*, etc. Plin. Val. III, 22. Hard.

9. *Ad sedem.* Ad sedis inflammationes, πρὸς φλεγμονὰς δακτυλίου, Diosc. II, 129. Hard.

10. *In his, quæ acrius remedium exigant.* Scrib. Larg. comp. CCXXXIV: « Ad veretri tumorem lens ex aqua cocta, et trita, rosaceo oleo mixta prodest. Si major tumor erit, mali granati corium ex aqua coctum ac tritum, lenticulæ pari pondere admiscere oportet. » Hard.

11. *Imponitur et strumis*, etc. Plin. Val. iisdem verbis, III, 27. H.

12. *Rimis.* Dioscor. II, 129. H.

13. *Item podagris cum polenta.* Diosc. loc. cit. Παρηγορεῖ δὲ καὶ ποδάγρας σὺν ἀλφίτῳ ἑφθὸς καταπλασθείς. « Decocta cum polenta impositaque podagras lenit. »

14. *Pernionibus.* Theod. Prisc. I, 28, de Pernionibus : « Et lenticulæ coctæ et tritæ cataplasma proderit. » Hard.

15. *Hulceribus d. cic. trahentibus.* Plin. Val. III, 25. Hard.

16. *Dissolutionem stomachi.* Contra subversionem stomachi, ἀνατροπὴν στομάχου, Dioscor. loc. citat. quum nempe stomachus in vomitiones effunditur. Hard.

17. *In choleris quoque.* Describit hunc morbum Cels. IV, 11 : « Facienda, inquit, mentio est choleræ, quia commune id stomachi atque intestinorum vitium videri potest. Nam simul et dejectio et vomitus est : præterque hæc, inflatio est, intestina torquentur, bilis supra infraque erumpit... Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt, etc. » Ἀπὸ τῆς χολῆς deductum nomen putat, qui communis medicorum error, a Constantino in Lexico configitur. Ῥεῦμα τῆς κοιλίας fluxionem alvi simpliciter nuncupat II, 19, ubi hæc ipsa remedia totidem ferme verbis affert. Hard.

in quo usu melius semper eam torrere et ante[18] tundere, ut quam tenuissima detur, vel per se, vel cum cotoneo malo, aut piris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta
3 nigra, aut plantagine. Pulmoni est inutilis[19], et capitis dolori, nervosisque omnibus, et felli: nec somno[20] facilis: ad pusulas utilis[21], ignique sacro, et mammis in aqua marina decocta[22]; in aceto autem duritias[23] et strumas discutit. Stomachi quidem causa, polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta[24], aqua semicocta curat, postea trita, et per cribrum effuso furfure, mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est et palustris lens[25] per se nascens in aqua non profluente[26], refrigeratoriæ naturæ: propter quod collectionibus[27] illi-

18. *Et ante tund.* Gron. et Al. ante Hard. *aut tund.* Brot. *ante et.* Ed.

19. *Pulmoni est inutilis.* Dioscor. ad verbum, l. c. HARD.

20. *Nec somno facilis.* Quia somnia tumultuosa facit, inquit Diosc. l. c. Ἐςι δὲ δυσόνειρος. HARD.

21. *Ad pusulas utilis.* Pustulas prohibere lenticulæ farinam cum melle aut vino, auctor est Celsus, V, 27. Dioscorid. loco citato, πρὸς δὲ φλυκταίνας καὶ ἐρυσιπέλατα. De igne sacro, concinit et alter Plin. Val. III, 34. HARD.

22. *Mammis in aqua marina decocta.* Ad mammas grumoso concretoque lacte turgentes, nimiumque distentas, πρὸς χονδριῶντας μαστοὺς, καὶ σπαργανώσεις. HARD.

23. *In aceto autem duritias.* Cervicis rigorem (opisthotonon vocant) ita discuti, Q. Serenus cecinit c. XVII, p. 135. HARD.

24. *Quæ sunt ambusta.* Explicatius paulo Plin. Valer. III, 36: « Ambustis sanandis: Lens ex aqua semicocta imponitur: procedente vero curatione lens cruda conteritur, ejectoque furfure ejus, decoquitur, et sic imponitur: et postea mel adjicitur. » Sic et Theod. Prisc. I, 17: « De ustione calidæ, vel ignis. » HARD.

25. *Est et palustris lens.* Plin. Val. ad verbum, III, 14, et Diosc. IV, 88: Φακὸς δ᾽ ἐπὶ τῶν τελμάτων εὑρίσκεται, ἐπὶ τῶν ςασίμων ὑδάτων, βρύον ὂν ὅμοιον φακῷ. « Lens palustris in aquis pigris stagnantibusque reperitur, muscus videlicet lenticulæ similis. » H. — Nobis *Lemna minor* (*Diœc. diandr.* gen. 2025 Pers. *Naiad.* Juss.), *lentille d'eau.* ED.

26. *Profluente.* Al. *fluente.* ED.

27. *Collectionibus.* Collectiones videntur humores esse ex collecta pituita vel sanguine, cum inflammatione interdum conjunctæ. Dioscor. loc. citat. inflammationibus mederi lentem palustrem dixit, πάσαις φλεγμοναῖς. Neque nunc modo, sed et sæpius, ubi Plinius *collectiones* habet, œdemata, οἰδήματα fere appellantur, hoc est, mol-

nitur, et maxime podagris[28], et per se[29], et cum polenta: glutinat et interanea[30] procidentia.

LXXI. Est et silvestris elelisphacos[1] dicta a Græcis, ab aliis sphacos[2]. Ea est sativa lente levior, et folio minore, atque sicciore, et odoratiore. Est et alterum genus[3] ejus silvestrius, odore gravi: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie[4], sed minora et candida, quæ cum ramis[5] decoquuntur. Menses[6] ciet et urinas, et pastinacæ[7] ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum vino eadem commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto ejus poto. Per[8] se

les tumores, laxioresque, ac sine dolore. HARD.

28. *Et maxime podagris.* Plin. Valer. III, 14, et Marcell. Emp. c. XXXVI, p. 250. HARD.

29. *Et per se.* Hoc est, sola. H.

30. *Interanea.* Ἐντεροκήλας Græci vocant, descensum intestinorum in alterum naturæ locum. Diosc. loc. cit. Παρακολλᾷ δὲ καὶ ἐντεροκήλας τὰς ἐπὶ παίδων. HARD.

LXXI. 1. *Est et silvestris elelisphacos.* Ex affinitate nominis occasione sumpta, de elelisphaco nunc sermonem instruit, quod lenti scilicet, quæ Græcis φακὸς dicitur, proximam habuerit appellationem, σφακός. Nam re, forma, dotibusque, immensum quantum a lente dissidet. Herbariis nostris incognita. H. — Nec sane cognosci potuit herba, quæ numquam fuit. Noster enim nomenclatura deceptus, salviam præpostere lentis speciem habuit. Ex Cl. Gerardi not. ined. ED.

2. *Ab aliis sphacos.* Ita scribendum, non φακὸς, tum ex Suida, apud quem alphabeti series id certo confirmat: Σφακὸς, ait, ἀντὶ τοῦ ἐλελίσφακος, etc. tum vero ex Pliniano Indice. HARD.

3. *Est et alterum genus.* Perinde officinis, herbariisque ignotum. Ut nunc *silvestrius*, sic XVI, 50, *silvestriora* dixit. HARD.

4. *Folia habet cotonei mali.* Ita fere Dioscorid. l. c. de elelisphaco. Unde perspicuum est non hanc esse salviam Latinorum, cui folia non sunt cotonei mali effigie, sed mentæ potius, ut Plinius recte animadvertit, post Cratevam scilicet, cujus sententiam comprobat, tum ipsa experientia, tum Anguillara, part. XII, pag. 201, ubi hæc scriptoris græci verba recitat: Φύλλα ἔχει ὅμοια τῷ ἡδυόσμῳ. H. — Ἐλελίσφακος Theophr. VI, 2, nobis est *Salvia triloba*; quanquam Hippocrates, judice Sprengelio, et *officinalem* et *creticam* hoc eodem habet nomine. ED.

5. *Cum ramis.* Diosc. loc. cit. H.

6. *Menses.* Dioscor. loc. cit. H.

7. *Pastinacæ ictus.* Gronov. et Al. ante Hard. « pastinacæ marinæ ictus. » ED.

8. *Per se.* Dioscorid. loc. cit. H.

imposita herba vulnerum sanguinem cohibet: sanat et serpentium morsus. Et si in vino decoquatur[9], pruritus testium sedat. Nostri, qui nunc sunt, herbarii elelisphacon græce, latine[10] salviam vocant, mentæ similem, canam, odoratam. Partus emortuos ea apposita extrahunt : item vermes aurium hulcerumque.

1 LXXII. Cicer et silvestre est[1], foliis sativo simile, odore gravi. Si largius sumatur, alvus solvitur, et inflatio contrahitur, et tormina. Tostum salubrius habetur. Cicercula[2] etiamnum magis in alvo proficit. Farina utriusque hulcera manantia capitis sanat, efficacius silvestris. Item comitiales, et jocinerum tumores, et serpentium ictus. Ciet menses[3] et urinas, grano maxime. Emendat[4] et lichenas, et testium inflammationes, regium morbum, hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exhulceratam vesi-
2 cam, et renes. Gangrænis utiliora cum melle, et his quæ cacoethe vocantur. Verrucarum[5] in omni genere prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana in linteolo deligata post se abjiciunt, ita fugari vitium arbitrantes. Nostri præcipiunt[6] arictinum in aqua cum sale

9. *Et si in vino decoquatur*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

10. *Latine*. Galli nostri vocant *de la sauge*. Hard.

LXXII. 1. *Cicer et silv.* Ἄγριος ἐρέϐινθος apud Græcos : apud Recentiores nullum adhuc certum nomen invenit. Pictum vide apud Dodonæum, pag. 516. Dioscorides totidem verbis, II, 126: Γίνεται δὲ καὶ ἄγριος ἐρέϐινθος, ὅμοιος τοῖς φύλλοις τῷ ἡμέρῳ, ὀσμῇ δριμὺς, etc. H. — *Cicer arietinum* (*Diadelph. decand.* gen. 1791 Pers. *Leguminos.* Juss.), cujus plures Noster varietates enumerat, ut et XVIII, 83. Ed.

2. *Cicercula*. Cicerculam Plinius pro cicere sæpe dixisse, ipsumque id legumen intellexisse, quod ἐρέϐινθον Græci vocant. De sativi ciceris facultate, ad bonam alvum faciendam Diosc. suffragatur loc. citat. Ἐρέϐινθος ὁ ἥμερος, εὐκοίλιος, etc. Hard.

3. *Ciet menses*. Diosc. II, 126. H.

4. *Emendat*. Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Verrucarum*. Totidem verbis hæc rursum Diosc. l. c. Hard.

6. *Nostri præcipiunt*, etc. Plinius Valer. II, 39 : « Cicer arietinum, inquit, in aqua discoquitur cum sale, et ex ea aqua bibuntur bini cyathi per triduum in difficultate

discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic et calculos pellit[7], morbumque[8] regium. Ejusdem foliis sermentisque decoctis, aqua quam maxime calida morbos pedum mollit, et ipsum calidum tritumque illitum. Columbini decocti aqua[9], horrorem tertianæ et quartanæ minuere creditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum, oculorum hulceribus ex passo medetur.

LXXIII. De ervo[1] quædam in mentione ejus diximus: 1
nec potentiam ei minorem veteres, quam brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus[2] ex aceto, ad crocodilorum hominumque morsum. Si quis ervum[3] quotidie jejunus edat, lienem ejus absumi certissimi auctores affirmant. Farina[4] ejus varos, sed et maculas toto corpore emendat. Serpere[5] hulcera non patitur : in mammis efficacissimum.

urinæ. » Marc. Emp. cap. xxvi, p. 181 : « Cicer arietinum in aqua decoquito cum sale, eumque strangurioso ad binos cyathos bibendum dato. « Harn.

7. *Sie et calculos pellit.* Plinius Valer. loc. cit. Hard.

8. *Morbumque.* Plin. Valer. loc. cit. Hard.

9. *Columbini d. aqua.* Ciceris columbini, de quo XVIII, 32. H.

LXXIII. 1. *De ervo.* Nobis *Ervum Ervilia* Linn. (*Diadelph. decand.* gen. 1717 Pers. sub *Vicia. Leguminos.* Juss.); cf. XVIII, 38. Ed.

2. *Contra serpentium ictus.* Plin. Val. III, 57. Dioscorid. II, 131 : Σὺν οἴνῳ κυνόδηκτα, καὶ ἀνθρωπόδηκτα, καὶ ἐχιόδηκτα θεραπεύει καταπλασσόμενος. Harn.

3. *Si quis ervum*, etc. Carmine id Q. Serenus expressit, c. xxiv, pag. 140 : « Nonnulli memorant consumi posse lienem, Ervum si semper jejuno sumpserit ore. » H.

4. *Farina.* Diosc. loc. cit. Vari apud Celsum, VI, 5, maculæ sunt in facie, ut lenticulæ et ephelides. Plinius, XXIII, 16 : « Vitia cutis in facie, varosque et lentigines, et sugillata emendat, etc. » — *Farina.* In libris hactenus editis, interpolatorum insigni licentia, « Farina ejus, ut Varro ait, maculas, etc. » In Reg. 1, et Colb. « Farina ejus varro, sed et maculas. » Sinceram nos (post Pintianum tamen), scripturam, tum ex iis vestigiis primitivorum codicum, tum ex Plinio Valeriano eruimus, qui totum fere opus suum ex Plinianis verbis ac sententiis concinnavit. Is enim, III, 41, cujus lemma: « Varis tollendis : Farina, inquit, ervi ex aqua imposita sanantur, et toto corpore maculæ emendantur. » Harn.

5. *Serpere.* Marc. Emp. cap. iv, pag. 42; Plin. Valer. III, 22, et Dioscor. loc. cit. Vide et Celsum, V, 28, tit. de fistulis. Harn.

Carbunculos[6] rumpit ex vino. Urinæ difficultates[7], inflationem, vitia jocineris, tenesmon, et quæ cibum non sentiunt[8], atropha appellata, tostum, et in nucis avellanæ magnitudinem melle collectum devoratumque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum et quarto die solutum.
2 Panos[9] in melle impositum suppurare prohibet. Aqua decocti perniones[10] et pruritus sanat fovendo. Quin[11] et universo corpori, si quis quotidie jejunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones movet[12], alvum turbat, capiti et stomacho onerosum. Genua quoque degravat[13]. Sed madefactum pluribus diebus, mitescit[14]: bubus[15] jumentisque utilissimum. Siliquæ ejus virides[16], prius quam indurescant, cum

6. *Carbunculos.* Plin. Val. III, III, 30; Dioscor. loc. cit. Theod. Prisc. I, 28: « de carbunculis. Ervi pulvis cum vino tritus. » H.

7. *Urinæ difficultates.* Hæc pariter Diosc. l. c. HARD.

8. *Quæ cibum non sentiunt.* Quæ non aluntur cibo. Quæ nutritionem a cibo non sentiunt. De hac ἀτροφίᾳ uos opportunius XXVIII, 33. Dioscor. loc. cit. Ἁρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἀτροφοῦσι, καρύου μέγεθος φρυκτὸν ληφθὲν σὺν μέλιτι. HARD.

9. *Panos.* Marc. Emp. c. XXXII, pag. 224, et Plin. Val. III, 27: « Panos cum melle, etc. » HARD.

10. *Aqua d. perniones.* Ad verbum Dioscor. l. c. HARD.

11. *Quin.* Dioscorid. loco cit. H.

12. *Vomitiones movet*, etc. Hæc pariter Diosc. loc. cit. HARD.

13. *Genua quoque degravat.* Graves genuum dolores excitat. In Æno mulieres æque ac viri, qui leguminibus victitarunt, crurum imputentia vexati sunt, nec ab eo morbo sanati. Qui autem ervum esitarunt, genuum dolor afflixit. Hippoc. DALEC. — *Genua.* Hipp. Epid. VI, c. 4, t. 13, Ὀροβοφαγέοντες, γονυαλγέες. HARD.

14. *Mitescit.* Ervi grana uberiora et candidiora aqua permiscenda macerantur Dioscoridi, et ubi satis aquæ combiberint, torrentur, quoad rumpatur hians cortex: moluntur: inde farina fit. DAL.

15. *Bubus.* Si elixum apponatur, boves saginat, inquit Dioscorid. l. c. Βοῦς δὲ λιπαίνει ἑφθὸς παρατιθέμενος. HARD.

16. *Siliquæ ejus virides.* Marc. Empir. totidem verbis, cap. VII, p. 48: « Ervi siliquæ, priusquam arescant, cum foliis et caule suo conteruntur, et raso capiti, ut capilli nigrescant, protinus illinuntur. » Plin. Val. I, 7: « De capillis denigrandis: Siliquæ erucæ (lege, *ervi*), cum suis foliis et caulibus conteruntur, et capiti raso illinuntur. » HARD.

suo caule foliisque contritæ, capillos [17] nigro colore inficiunt.

LXXIV. Lupini quoque silvestres sunt[1], omni modo 1
minores sativis, præterquam amaritudine. Ex omnibus
quæ eduntur, sicco nulli minus ponderis est, nec plus uti-
litatis. Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis
frequentiores in cibo exhilarant : amari contra aspidas va-
lent. Hulcera atra[2], aridi decorticatique triti, supposito
linteolo, ad vivum corpus redigunt. Strumas[3], parotidas,
in aceto cocti discutiunt. Succus[4] decoctorum cum ruta
et pipere, vel in febri datur ad ventris animalia pellenda,
minoribus triginta annorum : pueris vero impositi[5] in
ventrem jejunis prosunt. Et alio genere tosti[6], et in de-
fruto poti, vel ex melle sumpti. Iidem[7] aviditatem cibi 2

17. *Capillos nigro colore inficiunt.* Color in capillis niger non tantum a viris canescentibus expetebatur, ut senectutis vitium dissimularent, sed etiam a mulieribus, quod matronæ spectatæ pudicitiæ nigro capillo, toga longe ac late fusa, et ad talos demissa, stola, flammeo, vittis et reticulo sese ornarent : meretrices vero flavo capillo, togaque subducta, stola pulla absque vittis et flammeo internoscerentur. Alex. lib. V, cap. 18. Dal.

LXXIV. 1. *Lupini quoque silvestres sunt.* Sic Dioscor. II, 133 : Γίνεται δὲ καὶ θέρμος ἄγριος, ἐμφερὴς τῷ ἡμέρῳ, κατὰ πάντα δὲ πικρότερος. Alii μικρότερος. Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 178 : Θέρμος ἄγριος πικρότερος, καὶ ἰσχυρότερος εἰς ἅπαντα τοῦ ἡμέρου ἐςιν, etc. H. — *Lupinus albus* (*Diadelph. decand.* gen. 1697 Pers. *Legumin.* Juss.). Ed.

2. *Hulcera atra.* Ex vetustate, et corruptione. Cels. lib. V, 612 : « Modo hulcus nigrum est, quia caro ejus corrupta est, idque vehementius etiam putrescendo intenditur. » Et paulo ante : « Interdum enim vetustas hulcus occupat, inducíturque ei callus, et circum oræ crassæ livent, etc. » Marc. Emp. c. IV, p. 43 : « Vetustis hulceribus . . . medetur farina lupini incocti, et sine cortice, inspersa cum vino. » Sic pariter Theod. Prisc. I, 18. Hard.

3. *Strumas.* Diosc. II, 132 ; Plin. Val. I, 13, III, 29 ; Marc. Emp. XV, 107. Hard.

4. *Succus.* Plin. Val. II, 21 ; Marc. Emp. XXVIII, p. 200, et Diosc. l. c. Præivit his omnibus Cels. IV, 17 : « Si tali sunt lumbrici, aqua potui dari debet in qua lupinum decoctum sit. » H.

5. *Pueris vero impositi.* Vide quæ diximus XVIII, 36. Hard.

6. *Et alio genere tosti.* Diosc. l. c.

7. *Iidem.* Diosc. l. c. Hard.

faciunt, fastidium detrahunt. Farina[8] eorum aceto subacta,
papulas pruritusque in balineis illita cohibet, et per se
siccat hulcera. Livores[9] emendat. Inflammationes cum
polenta sedat. Silvestrium[10] efficacior vis est contra coxendicum et lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines, et foventium cutem corrigunt[11] : si vero ad[12] mellis
crassitudinem decoquantur vel sativi, vitiligines nigras et
lepras emendant. Sativi quoque rumpunt[13] carbunculos
impositi : panos et strumas minuunt[14], aut maturant, cocti
3 ex aceto : cicatricibus candidum colorem reddunt. Si vero
cælesti aqua[15] discoquantur, succus ille smegma fit : quo fovere gangrænas, eruptiones pituitæ, hulcera manantia,
utilissimum. Expedit[16] ad lienem bibere, et cum melle

8. *Farina.* Diosc. l. c. Plin. Val. III, 39, et Serenus, c. VII, de prurigine et papulis, p. 129 : « Ferventes papulas oleo curato liquenti, Aut acido Baccho miscebis farra lupini : Atque hinc in calido percurres membra lavacro. » Hard.

9. *Livores emendat.* Diosc. Καθαίρει πελιώματα, καὶ φλεγμονὰς πραΰνει σὺν ἀλφίτῳ καὶ ὕδατι. Hard.

10. *Silvestrium efficacior vis*, etc. Et sativis nihilominus dos illa quoque communis, teste Diosc. II, 132 : Σὺν ὄξει δὲ ἰσχιάδας παρηγορεῖ. H.

11. *Cutem corrigunt.* Diosc. l. c. Καθαίρει τὸ ἄλευρον χρῶτα. Galenus similiter l. c. Hard.

12. *Si vero ad mellis*, etc. Marc. Emp. c. XIX, p. 129. Hard.

13. *Rumpunt carbunculos*, etc. Diosc. l. c. Ἄνθρακας περιῤῥήσσει. H.

14. *Panos et strumas minuunt*, etc. Prius legebatur, mutata interpunctione, « aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus, etc. » Ut ille ex aceto temperandi modus ad posteriorem solam medicinam referendum videretur, non etiam ad superiorem. Contra Diosc. II, 52 : Φύματα καὶ χοιράδας μεταβάλλει ἐν ὄξει ἑψηθεὶς καὶ καταπλασθείς. Galenus quoque de simpl. Fac. med. VI, p. 174 : Ἀλλὰ καὶ χοιράδας καὶ φύματα σκληρὰ θεραπεύει· ἐν ὄξει δ' ἕψειν αὐτὸ χρὴ, etc. Marc. Emp. c. XXXII, p. 225 : « Lupini ex aceto cocti, et subacti, et pro emplastro adpositi, causam panicularum maturant, et minuunt dolorem. » Denique Plinius etiam Val. III, 27 : « Panis depellendis : Lupini, inquit, ex aceto cocti, aut minuunt, aut maturant. » Quod ut ita sane se habeat, et in sequenti pariter remedio ex aceto incoqui nihilominus necesse est. Plin. Val. III, 48 : « Ad colorem cicatricibus reddendum : Lupini ex aceto cocti imponuntur. » Hard.

15. *Si vero cælesti aqua.* Diosc. et Gal. ll. cc. Hard.

16. *Expedit.* Diosc. et Gal. ll. cc. lienosis aiunt lupini decoctum prodesse, cum ruta potum ac pi-

menstruis hærentibus. Lieni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix[17] quoque in aqua decocta, urinas pellit. Medentur pecori cum chamæleone herba decocti, aqua in potum collata[18]. Sanant et scabiem quadrupedum omnium, in amurca decocti, vel utroque[19] liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat.

LXXV. Irionem[1] inter fruges sesamæ similem esse diximus, et a Græcis erysimon vocari[2]: Galli velam appellant[3]. Est autem fruticosum[4], foliis erucæ, angustioribus paulo, semine nasturtii. Utilissimum[5] tussientibus cum melle, et in thoracis purulentis exscreationibus. Datur[6] et regio morbo, et lumborum vitiis, pleuriticis, torminibus, cœliacis. Illinitur[7] vero parotidum et carcinomatum[8] malis.

pere. H. — *Et cum melle.* Adjicit et myrrham præterea Diosc. l. c. et subdi in pesso jubet, προσθέτῳ. Dioscoridem sequitur Galen. l. c. H.

17. *Radix.* Diosc. l. c. Hard.

18. *Aqua in potum collata.* Non potu, sed ablutione tantum, decoctum ejusmodi prodesse pecorum scabiei tradit Diosc. l. c. Hard.

19. *Utroque liquore.* Amurca videlicet ei, decocto lupini: non, uti Dalecampio visum est, chamæleonis decocto. Hard.

LXXV. 1. *Irionem*, etc. Ἐρύσιμον Theophr. Hist. VIII, 3, nobis est *Alyssum sativum* (*Tetradyn. silicul.* gen. 1558 Pers. sub *Camelina*. *Crucifer.* Juss.); ἐρύσιμον item Dioscor. II, 188, est *Erysimum officinale* (*Tetradyn. siliq.* gen. 1568). Conf. XVIII, 22. Ed.

2. *A Græcis erysimon vocari.* Plinius admodum inconsiderate erysimon herbam descriptam a Dioscoride confundit cum erysimo fruge a Theophrasto memorato, lib. II, cap. 17; et lib. VI, cap. 19, de Causis plantarum. Dalec.

3. *Galli velam appellant.* Ita MSS. R. Colb. etc. tum hoc loco, tum in Indice: non *velarum* (ut Gron. et alii). Est autem hæc hujus loci sententia: irionis, quæ inter fruges censetur, et a Græcis erysimon appellatur, naturam superius atque indolem esse tractatam: nunc ex affinitate nominis occasione sumpta alterum erysimon explicari, quod herbacei generis est, Galli quondam *velam* appellarunt. Sic paulo ante c. 71, a lente, quæ Græcis φακὸς, ad elelisphacon, sive σφακὸν, orationem transtulit. Hard.

4. *Fruticosum*, etc. Iisdem verbis a Dioscoride describitur II, 188. H.

5. *Utilissimum.* Hæc totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

6. *Datur.* Diosc. l. c. Hard.

7. *Illinitur vero parotidum*, etc. Diosc. l. c. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 174. Hard.

8. *Carcinomatum malis.* Cæcorum, occultorum: de quibus lib. VI, aphor. 38; κρυπτῶν Diosc. Dalec.

Testium ardoribus[9] ex aqua, alias cum melle. Infantibus quoque utilissimum. Item sedis vitiis, et articulariis morbis, cum melle et fico. Contra[10] venena etiam efficax potum. Medetur et suspiriosis : item fistulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur.

1 LXXVI. Horminum[1] semine, ut diximus, cumino simile est, cætero porro[2], dodrantali altitudine. Duorum generum : alteri semen nigrius, et oblongum. Hoc ad Venerem[3] stimulandam, et ad oculorum argema et albugines. Alteri candidius semen et rotundius. Utroque tuso[4] extrahuntur aculei ex corpore, per se illito ex aqua : folia ex aceto imposita, panos per se vel cum melle discutiunt : item furunculos, priusquam capita[5] faciant, omnesque acrimonias.

1 LXXVII. Quin et ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. Infelix dictum est a Virgilio lolium[1]. Hoc tamen

9. *Testium ardoribus.* Diosc. et Gal. ll. cc. HARD.

10. *Contra.* Diosc. l. c. HARD.

LXXVI. 1. *Horminum.* Ὅρμινον Theophr. Histor. VIII, 7; ὅρμινον Dioscor. III, 145, nobis est *Salvia Horminum* (*Diand. monogyn.* gen. 64 Pers. *Labiat.* Juss.). Habitat in Græcia et Apulia. Cf. Sibth. Flor. Græc. t. xx, et Plin. XVIII, 22. ED.

2. *Porro.* Plinius pro πρασίου legit πράσου. DAL. — Diosc. III, 145 : Ὅρμινον ἥμερον, πόα ἐςὶν ἐμφερὴς πρασίῳ τοῖς φύλλοις. « Horminum herba est foliis marrubio similis. » Apud scriptorem græcum, quisquis ille fuerit, a quo hæc Plinius mutuatus est, rectius multo πράσῳ legit, quam πρασίῳ Dioscorides. Hormini enim folia sunt arundinaceis propiora, porraceisque, quam marrubii. HARD.

3. *Hoc ad Venerem*, etc. Hæc pariter Diosc. l. c. HARD.

4. *Utroque tuso*, etc. Diosc. III, 145 : Καταπλασθὲν δὲ μεθ᾽ ὕδατος... καὶ σκόλοπας ἐπισπᾶται. HARD.

5. *Priusquam capita faciant.* Priusquam in capita extuberent, et tubera rotundentur. HARD.

LXXVII. 1. *Infelix dictum est a Virgilio lolium.* Lolium pani admixtum vertiginem capitis facit et gravedinem; unde proverbium, *lolio victitare.* DALEC. — *Infelix.* Georg. I, 153 : « interque nitentia culta Infelix lolium, et steriles dominantur avenæ. » Infelix autem lolium appellatur, vel quod infecundum est, ut Servius interpretatur, vel quod oculis nocet. Ovid. Fast. I, 691 : « Et careant loliis oculos vitiantibus agri. » Fulgent. lib. de prisco Sermone : « Luscitiosos

molitum[2] ex aceto coctum, impositumque, sanat impetigines; celerius, quo sæpius mutatum est. Medetur et podagris, aliisque doloribus, ex oxymelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sextario uno dilui mellis uncias duas justum est : ita temperatis sextariis tribus, decocta farina lolii sextariis duobus usque ad crassitudinem, calidumque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta.

LXXVIII. Miliaria appellatur herba, quæ necat milium[1]. Hæc trita, et cornu cum vino infusa, podagras jumentorum dicitur sanare.

LXXIX. Bromos[1] semen est spicam ferentis herbæ : nascitur inter vitia segetis, avenæ genere : folio[2] et stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes parvulas velut locustas habet. Semen utile ad cataplasmata, atque hordeum[3], et similia. Prodest tussientibus succus[4].

dici voluerunt interdiu parum videntes, quos Græci μύωπας vocant. Plautus Milite : Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico. PA. Quid jam ? SC. Quia luscitiosus. Dicunt enim, quod lolium comedentibus oculi obscurentur. » H.

2. *Hoc tamen molitum*, etc. Diosc. II, 122. HARD.

LXXVIII. 1. *Miliaria appellatur herba, quæ necat milium.* Circumligando sese. Officinis incognita. H. —Nobis *Panicum verticillatum*. ED.

LXXIX. 1. *Bromos.* Ut Græcis βρῶμος, sic avena Latinis gemina est : altera sativa et esculenta, quæ inter cerealia non postremum obtinet locum : *de l'avoine :* jumentorum cibus : altera sponte nascens ac sterilis, quæ inter frugum vitia numeratur, describiturque a Diosc. IV, 140; eadem plane cum sativa forma, ut recte Anguillara, parte VI, p. 98. H.

2. *Folio.* Diosc. lib. II, 116, de avena sativa : Βρῶμος κάλαμός ἐστι, πυρεῖς ὅμοιος καὶ τοῖς φύλλοις, γόνασι δὲ διειλημμένος· καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ' ἄκρῳ ὥσπερ ἀκρίδια δίκωλα, ἐν οἷς τὸ σπέρμα χρήσιμον εἰς καταπλάσματα, ὡς ἡ κριθή. « Avena tum culmo, tum etiam loliis triticum imitatur, sed geniculis distinguitur. In cacumine vero dependentes veluti parvulas locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, æque ut hordeum, ad cataplasmata utile. » Totum hoc caput de bromo apud Diosc. supposititium esse spuriumque censet Anguill. p. XIV, p. 290. H. — Nobis *Avena sativa*. ED.

3. *Atque hordeum.* Forte, *æque atque hordeum*, ex Diosc. et ex Galeno de Facult. Simpl. med. VI, p. 165. HARD. —Vet. apud Dalec. *æque ut hordeum*. ED.

4. *Prodest tussientibus succus.*

1 LXXX. Orobanchen appellavimus[1] necantem ervum et legumina : alii cynomorion[2] eam appellant, a similitudine canini genitalis : cauliculus[3] est sine sanguine, foliis rubens. Estur et per se[4], et in patinis, quum tenera est decocta.

1 LXXXI. Et leguminibus innascuntur bestiolæ venenatæ, quæ manus pungunt, et periculum vitæ afferunt, solipugarum[1] generis. Adversus omnia eadem medentur, quæ contra araneos et phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico.

1 LXXXII. Ex iisdem fiunt et potus, zythum[1] in Ægypto, celia et ceria in Hispania, cervisia et plura genera

Diosc. l. c. Ὁ δὲ ἐξ αὐτοῦ χυλὸς ῥοφούμενος βήσσουσιν ἁρμόζει. « Ejus cremor tussientibus sorbitione prodest. » Hard.

LXXX. 1. *Orobanchen appellavimus.* Lib. XVIII, cap. 44. Vide quæ ibi diximus in Notis. Hard.

2. *Alii cynomorion.* Diosc. in Nothis, p. 246 : Ὀροβάγχη, οἱ δὲ κυνομόριον, etc. Sed a conjectore aliquo insertam hanc vocem in Dioscoridis textum inde liquet, quod alia est Dioscoridis, alia Plinii orobanche, quæ et cynomorion appellata est, ut antea monuimus, XVIII, 44. Hard.

3. *Cauliculus.* Est et cauliculus ejusdem nominis, sine sanguine, hoc est, sine humore, quia fistulosus, et fragilis, ac siccioris naturæ. Hæc vero Dioscoridis orobanche est, quam ille describit II, c. 172; pingit Dodonæus, p. 543.— *Cauliculus* Sic MSS. R. Colb. etc. non ut editi : « Cauliculus est sine foliis, pinguis, rubens. » Folia subpinguia, subrubrumque caulem orobanchæ pariter Dioscorides attribuit, II, 172 : Ὀροβάγχη καυλίον ἐστὶν ὑπέρυθρον ὡς διασπιθαμαῖον . . . φύλλοις ὑπολίπαρον, etc. H. — Nobis est *Orobanche elatior* (*Didynam. angiosp.* gen. 1534 Pers. *Pedicular.* Juss.). Habitat in agris. Ed.

4. *Estur et per se.* Hoc est, sola, sive cruda. Diosc. l. c. Λαχανεύεται δὲ καὶ ὠμὸν καὶ ἑφθὸν, ἐκ λοπάδος ὡς ἀσπάραγος ἐσθιόμενον. « Estur autem oleris instar cruda, et in patinis asparagi modo decocta. » Hard.

LXXXI. 1. *Solipugarum.* Vide quæ diximus ad lib. VIII, cap. 43. Hard. — Gron. et al. ante Hard. *solifugarum.* Ed.

LXXXII. 1. *Zythum.* Ex hordeo parabatur. Suidas : Ζῦθος, οἶνος ἀπὸ κριθῆς γινόμενος. Sic Herod. II, Euterpe, p. 118, n. 77; et Diod. Sic. Bibl. I, p. 31. *Pelusiaci pocula Zythi* appellat Columella, lib. X, de Cultura hortorum pag. 349. H. — *Celia.* Flor. II, 18, de Numantinis : « Quum sese prius epulis implevissent, carnis semicrudæ, et celiæ : sic vocant indigenam ex frumento potionem. » — *Celia.* En

in Gallia, aliisque provinciis, quorum omnium spuma cutem feminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet, præstat ad vini transire mentionem, atque a vite ordiri medicinas arborum.

haud obscure celiam a cervisia Plinius diversam facit: egregie, quum non situ magis terrarum Gallia Hispaniaque dissideant, quam hæ potiones duæ. Celia ex frumento concinnatur, Floro teste, II, 18, hoc est, e tritico, ut Orosius interpretatur, V, 7: « Postmodum, inquit, diu obsidione conclusi Numantini duabus desubito portis cuncti eruperunt, larga prius potione usi, non vini cujus ferax ia locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo Celiam vocant: suscitatur enim illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ac deinde siccatur, et post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermentato sapor austeritatis, et calor ebrietatis adjicitur. » Orosium sequitur Isidorus, XX, 5, et Papius. Quibus verbia ii non materiam modo celiæ designant, sed et conficiendi modum. At cervisia ex hordeo concinnatur, et ex alia quadam simili fruge, quæ propria caret in Latio appellatione, generali modo frumenti nomenclatione signant. Tacit. lib. de mor. Germ. « Potus, humor ex hordeo aut frumento, in quamdam similitudinem vini corruptus. » Quare nec Matthæum Silvaticum audio, qui parum sibi constans, ita primum: « Celea, inquit, potio ex succo tritici inebrians: » quod quidem utinam solum diceret. At mox inferius: « Celsia, id est, cervisia, dicta a calfaciendo. » Nec Joh. Sarisb. Ep. 85, celiam cum cervisia commiscentem. De cervisiæ etymo consulendus, præter jam appellatos, V. Cl. Du-Cangius in glossario. H. —*Et ceria*, etc. Nomen id Hispanicum pariter, ut celia est: nec Bivarium audio, qui in Maximi Chron. a. 516, *cidria* legi putat hic oportere, quæ vox in Gallia potum e pomorum succo concinnatum indicat. Quæ parentur e fruge, non e pomis, potiones, Plinius hoc loco attingit: nam uti monuit XIV, 29: « Est et occidentis populis sua ebrietas, fruge madida: pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus aliis, sed eadem ratione.» Idem quæ quibus concinnentur e pomis, explicuit XIV, 19. HARD. — *Cervisia*, etc. Vox hæc origine gallica merito censetur a Cambdeno, in Britannia, Vossioque in Etymol. quos consule. Nunc vulgus vocat, *de la bière*: quidam etiamnum vetusta nomenclatione, *cervoise*. HARD.

C. PLINII SECUNDI

NATURALIS HISTORIÆ

LIBER XXIII.

I. PERACTA cerealium in medendo quoque natura est, 1 omniumque quæ ciborum aut florum, odorumque gratia proveniunt supina[1] tellure. Non cessit his Pomona, partesque medicas et pendentibus[2] dedit, non contenta protegere, arborumque alere[3] umbra quæ diximus; immo velut indignata plus auxilii inesse his quæ longius a cælo abessent, quæque postea cœpissent. Primum enim homini cibum fuisse inde, et sic inducto[4] cælum spectare, pascique et nunc ex se posse sine frugibus.

II. Ergo hercule has[1] in primis dedit vitibus, non 1 contenta delicias etiam, et odores atque unguenta, omphacio, et œnanthe ac massari[2] (quæ suis locis diximus),

I. 1. *Supina.* Humi, in ipsa superficie, in qua flores frugesque adhærescere natura voluit: pendere contra in sublimi arborum fructus, Pomona. *Colles supinos* Virgilius, Horatius *Tibur supinum* dixit. H.

2. *Et pendentibus.* Fructibus ex arbore pendentibus. HARD.

3. *Alere.* Fruges et sata quæ diximus XVII, 18: « Non fastidienda hæc quoque scientia, atque non in ultimis ponenda, quando quibusque satis umbra aut nutrix, aut noverca est, etc. » HARD.

4. *Primum enim homini cibum fuisse inde, et sic inductos* (ita lib. ante Hard. edit.). Vossianus, *inducto* Recte: præcessit enim *homini*, qui *et sic* (ἐμφατικώτερον, etiam hac re, etiam hac occasione) inductus est, ut cælum spectaret. GRON. — *Inducto.* Dum cibum ex alto petit, sursum oculos tollere hominem Pomona, « cælumque tueri Jussit. » H.

II. 1. *Has.* Partes scilicet medicas. H. — *Has in primis.* Brol. ex MSS. Regg. edit. princ. et Rezzon. *artes in primis;* nempe medicas dedit natura vitibus. Sine auctoritate emendatum *has in prim.* ED.

2. *Omphacio, et œn. ac massari.* De his egimus XII, 60 sq. H.

nobiliter instruxisse. Plurimum[3], inquit, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno. Ego palmas et poma, totque varietates: neque ut tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, deinde saxis[4], ut quando, quantove opere cibi fiant? At ex me parata omnia, nec curvo laboranda[5], sed sese porrigentia ultro; et si pigeat attingere, etiam cadentia. Certavit ipsa secum, plusque utilitatis causa genuit etiam, quam voluptatis.

1 III. Folia[1] vitium et pampini capitis dolores, inflammationesque corporum mitigant cum polenta. Folia per se[2] ardores stomachi ex aqua frigida: cum farina vero hordei, articularios morbos. Pampini[3] triti et impositi,

3. *Plurimum.* Pomonam loquentem indueit, omnis pomorum generis Deam. HARD.

4. *Saxis.* Seu molis frumentariis. Virgil. G. I, 267: « Nune torrele igni fruges, nunc frangite saxo. » H.

5. *Nec curvo laboranda.* Nec ab homine curvalo aranda. Sic *curvus arator* apud Virg. Ecl. III, v. 47. In libris ad hunc diem vulgatis: « Nec eurvo adoranda aratro, uec cura laboranda, sed sese, ete. » Quo in contextu verborum, quid interpolatorum conjectura præsliterit, liquel: adjectis nempe vocibus iis, « nec cura laboranda, » quæ priorum vicem supplerent, plane affinium, « nec curvo adoranda: » et *aratro* præterea addilo: quarum vocum in exemplaribus vetuslis, nee vnla, ut aiunt, nec vestiginm. In Reg. 1, « nee eurvn adoranda, sed sese, ete. » Reg. 2, « nec eura laboranda. » Hoe tantum. HARD.

III. 1. *Folia.* Hæc pariter tradidit Dioscorid. V, 1, totidem verbis: Ἀμπέλου οἰνοφόρου τὰ φύλλα, καὶ αἱ ἕλικες λεῖαι καταπλασσόμεναι, κεφαλαλγίας πραΰνουσι, φλεγμονήν τε στομάχου καὶ καῦσον σὺν ἀλφίτῳ. HARD.

2. *Folia per se.* Dioscor. loc. eit. Καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐπιτιθέμενα τὰ φύλλα, etc. HARD.

3. *Pampini.* Hoe est, capreoli, sive elaviculæ, αἱ ἕλικες. Dioscorid. loe. eil. De his diximus XVII, 35. Salis eleganter Ruffinus in præf. ad librum Judæ: « Ἕλικα vitem dicunt Græci, non tam palmitem, quam illos runcinulos, vel cincinnulos palmitis, quibus succrescens palmes ipse, innectere se et suspendere solet, vel palis, vel quibuscumque innititur adminiculis, quos capreolos, ut arbitror, appellant agricolæ: quibus nexibus tutus, et sine lapsus perieulo, vel gravatur fructibus palmes, vel vaga proceritate distenditur. » Cæl. Aurel. Chron. I, 1, de capitis passione, quam Græci cephalæam nominant, eleganter « anulos vitis, quos helieas vocant, » appellat. H. — *Viti viniferæ* capreoli, sive clavieulæ, sive cirrhi sunt dichotomi, interdum floriferi, et ideo pro pedun-

tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis[4] infusus medetur. Lacryma vitium[5], quæ veluti gummis est, lepras et lichenas, et psoras nitro ante præparatas sanat. Eadem[6] cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet, maximeque quam virides accensæ[7] vites exsudant: qua et verrucæ tolluntur. Pampini[8] sanguinem exscreantibus, et mulierum a conceptu defectioni[9], diluti potu prosunt. Cortex vitium et folia[10] arida, vulnerum sanguinem sistunt, ipsumque vulnus conglutinant. Vitis albæ viridis tusæ succo impetigines[11] tolluntur. Cinis sarmentorum[12] vitiumque et vinaceorum, condylomatis et sedis vitiis medetur ex aceto: item luxatis et ambustis[13], et lienis tumori[14], cum rosaceo, et ruta, et aceto. Item igni sacro ex vino citra oleum aspergitur, et intertrigini: et pilos

culis sterilibus habendi: nostris vulgo, *vrilles*. Ed.

4. *Succus eorum dysentericis*. Plin. Val. II, 28: « Dysenteriæ compescendæ: succus pampinorum, et vitium clysterio immittuntur. » Hunc vero succum Diosc. loc. cit. dysentericis non tantum infundi clystere, sed et propinari bibendum jubet. Hard.

5. *Lacryma vitium*, etc. Hæc totidem verbis Diosc. V, 1: Τὸ δὲ δάκρυον αὐτῆς ὅμοιον ὂν κόμμει, etc. H.

6. *Eadem*. Dioscorid. loc. cit. H.

7. *Maximeque quam virides accensæ*. Subintellige lacrymam, ex antecedentibus, seu liquorem, quem accensa sarmenta vitium exsudant. Dioscor. loc. cit. Καὶ μάλιστα ὁ ἀπὸ τοῦ χλωροῦ καιομένου κλήματος ἀφιδρούμενος ἰχώρ· ὃς καὶ μυρμηκίας ἐπιχριόμενος ἐκβάλλει. H. — *Maximeque quam*. Sic post Pint. emend. Hard. « maximeque aqua quam » Gron. et Al. Ed.

8. *Pampini*. Hoc est, ut diximus, capreoli, claviculæque. Dioscorid. loc. cit. Ἀποβραχεῖσαι δὲ καὶ ἕλικες ἐν ὕδατι, καὶ ποθεῖσαι, ὠφελοῦσι δυσεντερικοὺς, καὶ αἱμοπτοϊκοὺς, καὶ στομαχικοὺς, καὶ κισσώσας. Hard.

9. *Defectioni*. Dioscorides κίσσαν vocat: proprieque fastidium est feminarum prægnantium, quum alios atque alios cibos appetunt, gustatosque mox respuunt. H.

10. *Cortex vitium et folia*, etc. Hæc totidem verbis habet Plin. Valer. lib. III, cap. 21. Hard.

11. *Succo impetigines*, etc. Gron. et lib. ante Hard. editi, « succo et thure impetigines. » Ed.

12. *Cinis sarmentorum*, etc. Marc. Emp. cap XXXI, p. 223, et Diosc. V, 1, iisdem verbis. Hard.

13. *Item lux. et ambustis*. Diosc. loc. cit. Hard.

14. *Et lienis tumori*. Marc. Emp. c. XXVIII, p. 166; Plin. Val. II, 18, et Diosc. l. c. Hard.

absumit[15]. Dant et bibendum cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto conspersum, ita ut bini cyathi in tepida aqua bibantur; utque qui biberit, in lienem jaceat.
3 Claviculæ ipsæ, quibus repunt vites, tritæ, et ex aqua potæ, sistunt vomitionum consuetudinem. Cinis[16] vitium cum axungia vetere contra tumores proficit, fistulas purgat, mox et persanat[17]: item nervorum dolores frigore ortos, contractionesque: contusas vero partes cum oleo, carnes excrescentes in ossibus cum aceto et nitro, scorpionum et canum plagas cum oleo[18]. Corticis per se cinis[19] combustis pilos reddit.

1 IV. Omphacium qua fieret ratione incipientis uvæ pubertate, in unguentorum loco docuimus[1]. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea, quæ in humido[2] sunt hulcera, ut oris, tonsillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiæ genarum, hulceribusque angulorum[3], nubeculis, hulceribus quacumque in parte manantibus, cicatricibus[4] marcidis, ossibus[5]

15. *Et intertrigines, et pilos absumit* (sic prius). Lege, *et intertrigini*, et junge superioribus. Pint.

16. *Cinis vitium.* Marcell. Emp. c. iv, p. 42, et cap. xxxvi, p. 250; et Theod. Prisc. I, 9, de furunculis. Hard.

17. *Fistulas purgat, mox et persanat.* Plin. Val. III, 22. Hard.

18. *Et canum plagas cum oleo.* Plin. Val. III, 51. Hard.

19. *Corticis per se cinis.* Plin. Val. III, 36. Hard.

IV. 1. *In unguentorum loco docuimus.* Lib. XII, 60. Hard.

2. *Sanat ea, quæ in humido.* Quæ ex omphacio medicinæ petuntur, toto hoc capite, omnia fere totidem verbis habet rursum Dioscor. lib. V, cap. 6. Hard.

3. *Hulceribusque angulorum.* In angulis oculorum arrosis, περιβρώσεσι κανθῶν. Diosc. l. c. H.

4. *Cicatricibus.* Deceptum hoc loco Plinium Saracenus in Diosc. putat affinitate vocum; quod οὐλή cicatricem, οὖλον gingivam significat. Eumdemque quum apud scriptorem græcum legisset, id quod apud Dioscor. V, 6, exstat, prodesse omphacium contra οὖλα πλαδαρά, hoc est, gingivas humore flaccidas, minus caute *marcidas cicatrices*, quas nemo intelligat, interpretatum. At ex alio fonte Plinius fortasse hausit: cicatricesque marcidas, humida vulnera, ac minus bene coeuntia intellexit. H.

5. *Ossibus purulente limosis.* Quid sint ossa purulente limosa, fateor

purulente limosis. Mitigatur[6] vehementia ejus melle aut passo. Prodest et dysentericis, sanguinem exscreantibus, anginis.

V. Omphacio cohæret œnanthe, quam vites silvestres ferunt, dicta[1] a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in Syria[2], maxime circa Antiochiæ et Laodiceæ montes: et ex alba vite refrigerat, adstringit, vulneribus inspergitur[3], stomacho illinitur[4], utilis urinæ[5], jocineri, capitis doloribus[6], dysentericis[7]. Contra[8] fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones[9], efficacissima ad vitia quæ sunt in humidis: ideo et oris hulceribus[10], et verendis, ac sedi, cum melle et croco. Alvum sistit. Ge-

me nondum intelligere: nec de mendo tamen quod hic lateat, admonent codices MSS. Verum quum apud Dioscor. V, 9, ubi pares de omphacio medicinæ traduntur, legere me meminerim, post cicatrices, vel gingivas potius, ut dixi, marcidas, statim aures purulentas subjici, οὖλα πλαδαρὰ, ὦτα πυοῤῥοοῦντα, nullus fere dubito, quin « auribus purulente limosis » scripsisse Plinium existimandum sit. H. — *Ossibus*. Item *auribus* reponendum Brot. censet, qui tamen, contra codicum manu exaratorum fidem, nihil mutatum voluit. Ed.

6. *Mitigatur*. Ita Reg. 2, et Ch. In editis, *frangitur*. Reg. 1, et Colb. *fatigatur*. Hard.

V. 1. *Dicta*. Lib. II, c. 61. H.

2. *Laudatissima in Syria*. Diosc. V, 5. Hard.

3. *Vulneribus inspergitur*. Diosc. loc. cit. Hard.

4. *Stomacho illinitur*. Dioscorid. loc. cit. Contra stomachi ardores cum polline polentæ, ac vino illinitur. Πρὸς καυσούμενον στόμαχον καταπλάσσεται σὺν παιπάλῃ ἀλφίτου καὶ οἴνου. Hard.

5. *Utilis urinæ*. Sic Dioscorid. οὐρητικὴν, ciendæ utilem urinæ prodidit. Hard.

6. *Capitis doloribus*. In capitis doloribus, inquit Dioscor. loc. cit. tam viridis quam sicca, cum aceto rosaceoque perfunditur. Hard.

7. *Dysentericis*. Gron. et Al. ante Hard. « dysentericis, cœliacis, cholericis. » Ed.

8. *Contra*. Diosc. l. c. Hard.

9. *Siccat manantes capitis eruptiones*. Diosc. l. c. Hard.

10. *Ideo et oris hulceribus*, etc. Sic locus hic interpungendus est, non uti prius, « verendis, ac sedi. Cum melle ac croco alvum sistit. » Nam per se potam œnanthen, alvum sistere, cum melle et croco verendis similibusque hulceribus imponi pro cataplasmate, auctor est Diosc. V, 5: Πινομένη... κοιλίαν ἱστῶσα... Κατάπλασμά τε ἐναίμων... καὶ τῶν ἐν στόματι οὔλων, καὶ νομῶν τῶν ἐν αἰδοίοις, σὺν μέλιτι, καὶ κρόκῳ, καὶ ῥοδίνῳ, καὶ σμύρνῃ λειανθεῖσα. Hard.

narum scabiem emendat, oculorumque lacrymationes : ex vino stomachi dissolutionem : ex aqua frigida pota sanguinis exscreationes[11]. Cinis ejus[12] ad collyria, et ad hulcera purganda, et paronychia, et pterygia, probatur. Uritur in furno, donec panis percoquatur. Massaris[13] odoribus[14] tantum gignitur ; omniaque ea aviditas humani ingenii nobilitavit, rapere festinando[15].

1 VI. (1.) Maturescentium autem uvæ vehementiores nigræ, ideoque vinum ex his minus jucundum : suaviores albæ, quoniam e translucido facilius accipitur aer. Recentes stomachum, et spiritum inflant[1], alvumque turbant: itaque in febri damnantur, utique largiores. Gravedinem enim capiti, morbumque lethargicum faciunt. Innocentiores[2], quæ decerptæ diu pependere : qua ventilatione etiam utiles fiunt stomacho, ægrisque. Nam et refrigerant[3] leviter, et fastidium auferunt.

1 VII. Quæ autem in vino dulci[1] conditæ fuere, caput tentant. Proximæ sunt pensilibus in palea servatæ[2]; nam

11. *Sanguinis exscreationes.* Diosc. loc. cit. H. — *Exscreationes.* Gron. et Al. ante Hard. *exscreationem.* Ed.

12. *Cinis ejus.* Dioscor. l. c. H.

13. *Massaris.* Dictum est de massari XII, 61. Hard.

14. *Odoribus*, etc. Eam tamen ad medicos tantum pertinere scribit lib. XII, cap. 28. Dal.

15. *Rapere festinando.* Priusquam flos in fructum transeat. Dal. — Nam œnanthe quidem colligitur, quum floret : itemque massaris quæ in Africa fit : omphacium vero et ex acerba vite conficitur, ut dictum est suis locis, hoc est, XII, 60 sq. Hard.

VI. 1. *Recentes st. et spiritum inflant*, etc. In MSS. Regg. Colb. Ch. etc. *spiritum inflatione* legitur. Libentius inde agnoverim, « stomachum spiritus inflatione, alvumque turbant. » Dioscorid. V, 3 : Ἡ δὲ πρόσφατος πᾶσα ἐκταράσσει κοιλίαν, καὶ ἐμπνευματοῖ στόμαχον. Hard. — Brot. « et spiritus inflatione alvum turbant. » In edit. princ. *spiritum infl.* forte pro *spirituum.* Ed.

2. *Innocentiores.* Diosc. l. c. iisdem verbis. Hard.

3. *Nam et refrigerant leviter*, etc. Diosc. l. c. Hard.

VII. 1. *Quæ autem in v. dulci*, etc. Plin. XIV, 3 : « Conduntur et musto uvæ, ipsæque vino suo inebriantur, etc. » De reliquis uvarum condendarum modis dictum est abunde XV, 18. Hard.

2. *In palea servatæ.* Paleales idcirco eas vocat Cælius Aurelianus,

in vinaceis servatæ[3], et caput, et vesicam, et stomachum
infestant: sistunt tamen alvum[4], sanguinem[5] exscreantibus
utilissimæ. Quæ vero in musto fuere[6], pejorem vim etiam-
num habent, quam quæ in vinaceis. Sapa[7] quoque stomacho
inutiles facit. Saluberrimas putant medici[8] in cælesti aqua 2
servatas, etiamsi minime jucundas: sed voluptatem earum
in stomachi ardore[9] sentiri, et in amaritudine jecoris, 3
fellisque vomitione in choleris: hydropicis, cum ardore
febrium ægrotantibus. At in ollis servatæ[10], et os, et sto-
machum, et aviditatem excitant. Paulo tamen graviores
existimantur fieri vinaceorum[11] halitu. Uvæ florem in
cibis[12] si edere gallinacei, uvas non attingunt.

VIII. Sarmenta earum, in quibus acini fuere, adstrin- 1
gendi vim habent, efficaciora ex ollis.

IX. Nuclei acinorum[1] eamdem vim obtinent: hi sunt 1
qui in vino capitis dolorem faciunt. Tosti[2] tritique stoma-

Chron. lib. III, cap. 21. Vide Columell. lib. XII, c. 23. Dal.

3. *Nam in vinaceis servatæ.* Et has quidem vesicam, caputque tentare: ori tamen esse jucundas, Dioscorid. scribit V, 3. Quid sint vinacei diximus XIV, 3. Hard.

4. *Sistunt tamen alvum.* Dioscor. loc. cit. Hard.

5. *Sanguinem.* Plin. Val. I, 64, et Diosc. l. c. Hard.

6. *Quæ vero in musto fuere*, etc. Diosc. l. c. Hard.

7. *Stomacho inutiles facit.* Αἱ δὲ ἐκ τοῦ ἑψήματος καὶ γλυκέος κακοστομαχώτεραι. Dioscorides, loco citato. Hard.

8. *Saluberrimas putant medici.* Dioscor. l. c. Hard.

9. *Stomachi ardore.* Siticulosis, ardentibus, et longis febribus. D.

10. *At in ollis servatæ.* Dioscor. l. c. et Galen. de alimentor. Facult. lib. II, cap. 9, p. 342. Hard.

11. *Vinaceorum.* Quibus scilicet uvæ stipantur ollis inclusæ. Supra XIV, 3: « Aliæ in sua tantum continentur anima, ollis fictilibus, et insuper doliis inclusæ, stipatæ vinaceis circumsudantibus. » Hard.

12. *Uvæ florem in cibis*, etc. Simile illud est, quod superius attulit XIV, 18, de vitis labruscæ acinis: « Universi numquam maturescunt: et si prius quam tota maturescat uva, incocta detur gallinaceo generi, fastidium gignit uvas appetendi. » Hard.

IX. 1. *Nuclei acinorum.* Dioscor. V, 3. Acini grana sunt uvarum; nuclei acinis, seu granis includuntur. Hard.

2. *Tosti tritique stomacho*, etc. Dioscorid. loco citato. Hard.

cho utiles sunt. Inspergitur farina eorum[3], polentæ modo, potioni, dysentericis, et cœliacis, et dissoluto[4] stomacho. Decocto etiam eorum fovere psoras et pruritum utile est.

1 X. Vinacei per se minus capiti aut vesicæ nocent, quam nuclei : mammarum inflammationi[1] triti cum sale utiles. Decoctum[2] eorum veteres dysentericos et cœliacos[3] juvat et potione, et fotu.

1 XI. Uva theriace[1], de qua suo loco diximus, contra serpentium ictus estur. Pampinos[2] quoque ejus edendos censent, imponendosque, vinumque et acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habet.

1 XII. Uva passa[1], quam astaphida vocant, stomachum, ventrem et interanea tentaret[2], nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent : iis exemptis[3] vesicæ utilis habetur; et tussi[4], alba utilior. Utilis et arteriæ[5], et renibus : sicut ex his passum privatim e serpentibus contra hæmorrhoida

3. *Inspergitur farina eorum*, etc. Dioscor. Φρυγέντα δὲ, καὶ ἀντὶ ἀλφίτου ἐπιπασσόμενα λεῖα, ἁρμόζει δυσεντερικοῖς, καὶ κοιλιακοῖς, καὶ τοῖς τὸν στόμαχον ἀναλελυμένοις. HARD.

4. *Dissoluto stomacho*. Gron. et Al. ante Hard. *dissolutis stomacho*. ED.

X. 1. *Mammarum inflammationi*, etc. Diosc. loc. cit. Τὸ δὲ στέμφυλον αὐτῶν ἀποτεθὲν, καταπλάττεται μεθ' ἁλῶν πρὸς φλεγμονὰς, καὶ σκληρίας, καὶ σπαργῶσιν μαστῶν. « Reconditi vinacei, inflammatis, præduris, ac lacte turgentibus mammis cum sale imponuntur. » HARD.

2. *Decoctum*. Dioscorid. loco citato. HARD.

3. *Et cœliacos*, etc. Et feminas uteri fluxione vexatas, καὶ ῥοϊκάς. Dioscorid. DALEC.

XI. 1. *Uva theriace*. De qua XIV, 22. Quæ de hoc uvæ genere Plinius refert, eadem totidem verbis auctor Geoponic. lib. IV, cap. 7, pag. 107. HARD.

2. *Pampinos*. Nunc pampinos pro foliis accipit : nam græcus auctor proxime laudatus habet, τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου λειούμενα, καὶ ἐπιτιθέμενα. HARD.

XII. 1. *Uva passa, quam ast. vocant*. Hæc totidem fere verbis Dioscor. V, 4, ubi hanc uvam σταφίδα vocat, quam cæteri Attici ἀσταφίδα. Vide Lexicon Constantini. H.

2. *Interanea tentaret*. Ob dulcedinem, qua laxat, et mollit, obstructionesque parit. DAL.

3. *Iis exemptis*. Dioscorid. loc. cit. HARD.

4. *Et tussi*. Ἡ λευκὴ ὠφελεῖ βῆχας, Dioscorid. loc. cit. HARD.

5. *Utilis et arteriæ, et renibus*. Dioscor. loc. cit. HARD.

potens. Testium inflammationi[6] cum farina cumini, aut coriandri imponuntur: item carbunculis[7], articulariis morbis, sine nucleis tritæ cum ruta: fovere ante vino hulcera oportet. Sanant epinyctidas et ceria[8], et dysenteriam cum suis nucleis. Et in oleo coctæ gangrænis illinuntur[9] cum cortice raphani et melle. Podagris[10] et unguium mobilibus cum panace, et per se ad purgandum os caputque, cum pipere commanducantur.

XIII. Astaphis' agria, sive staphis, quam uvam taminiam aliqui vocant falso: suum enim genus habet[1], cau-

6. *Testium inflammationi*, etc. Dioscor. loc. cit. totidem fere verbis; sed pro coriandri farina, fabarum lomentum adhibet. Idem tamen III, 71, cum uva passa coriandrum testium inflammationibus, carbunculisque auxiliari prodidit. Hard.

7. *Item carbunculis*, etc. Dioscor. totidem verbis. H.

8. *Epinyctidas et ceria*. Sic lib. XX, cap. 2: « Radix sanat hulcera concreta in modum favi, quæ ceria vocant. » Lib. XXIII, 7: « Iidem cum melle hulceribus, quæ ceria vocant, illinuntur. » Psellus περὶ καινῶν ὀνομάτων ἐν νοσήμασιν· Κηρίον, ὄγκος ἐπὶ τοῦ δέρματος ἔχων κατατρήσεις. Gronov. — *Sanant epin. et ceria*. Voculam hanc, *et ceria*, hoc est, favos, de quibus XX, 6, addidimus admonitu codicum Regg. Colb. etc. in quibus *et ceteria*, et *teria* legitur: tum vero maxime Dioscoride ipso suffragante, cujus hæc verba Plinianis plane paria sunt V, 4: Ἐπινυκτίδας δὲ, καὶ ἄνθρακας, καὶ κηρία... χωρὶς γιγάρτων ἰᾶται λεῖα σὺν πηγάνῳ ἐπιτιθεμένη. Quibus ille verbis monet sine nucleis uvam passam his morborum generibus adhibendam: uti dysenteriæ contra paulo antea cum nucleis jussit edi: καὶ δυσεντερίαν σὺν τοῖς γιγάρτοις, ἐσθιομένη καθ' ἑαυτήν. Quæ omnia nostram emendationem egregie constabiliunt. H. — Jampridem ex vet. cod. præcerat emendationi Pintianus. Gron. et Al. ante Hard. « epinyctidas et dysenteriam. » Ed.

9. *Gangrænis illinuntur*. Et his quoque opitulari, scribit Dioscor. loc. cit. H.

10. *Podagris*. Hæc verbis totidem Diosc. loc. cit. H.

XIII. 1. *Astaphis*. Corn. Cels. tradit ea quæ hic a Plinio reprehenduntur III, 21: « Uva taminia, quam σταφίδα ἀγρίαν Græci nominant. » Hard.

2. *Suum enim genus habet*. Suum enim σταφὶς ἀγρία genus habet diversum a taminia. Describitur illud a Dioscor. IV, 156: Σταφὶς ἀγρία, φύλλα μὲν ἔχει ὥσπερ ἀμπέλου ἀγρίας ἐπεσχισμένα, καυλία ὀρθά... μέλανα... τὸν δὲ καρπὸν ἐν θυλακίοις χλωροῖς ὥσπερ ἐρεβίνθου, τρίγωνον. etc. Quæ sunt Plinianis prorsus gemina, pariaque. Pingitur a Dodonæo, p. 362. In officinis retinet

liculis nigris, rectis, foliis labruscæ : fert folliculos verius, quam acinos, virides, similes ciceri : in his nucleum triangulum. Maturescit cum vindemia, nigrescitque : quum taminiæ[3] rubentes norimus acinos, sciamusque illam in apricis nasci, hanc non nisi in opacis. His nucleis[4] ad purgationem uti non censuerim, propter ancipitem strangulationem : nec ad pituitam oris siccandam[5], fauces enim
2 lædunt. Phthiriasi[6] caput et reliquum corpus liberant triti, facilius admixta sandaracha : item pruritu, et psoris[7]. Ad dentium dolores[8] decoquuntur in aceto, ad aurium vitia, rheumatismum cicatricum[9], hulcerum manantia. Flos tritus

nomen : Gallia pedicularem vocat, *l'herbe aux poux*. Et vetus illa quidem appellatio est, Scribonio quoque Largo agnita, Comp. VIII, ad capitis dolorem : « Σταφίδος ἀγρίας, quam herbam pedicularium, quod pediculos necat, quidam appellant. » H.—*Delphinium Staphisagria* (*Polyand. Trigyn.* gen. 1327 Pers. *Ranuncul.* Juss.); hab. in Europa meridionali. Ed.

3. *Quum taminiæ rubentes.* Eam Plinius innuit, quam silvestrem vitem Dioscorides vocat; quæ paulo post describitur, et ampelos agria nominatur, et quæ Theophrasto athragena vocatur. Dal.

4. *His nucleis*, etc. Dioscorid. iisdem verbis, IV, 156. Hard.

5. *Nec ad pituitam oris siccandam.* Hoc est, trahendam, et exhauriendam. Nam Dioscoride teste, loc. cit. plurimam pituitam commanducata trahit : διαμασσηθεῖσα δὲ φλέγμα ἄγει πλεῖστον. Hard.

6. *Phthiriasi.* Iisdem verbis Dioscor. l. c. Et Theod. Prisc. lib. I, cap. 4 : « de pediculosis: Staphidos agriæ nuciis II. Sandaracæ nocia una, cum oleo et aceto, postquam contriveris, omne corpus perungendum est. » Atque inde sane pediculariæ appellationem traxit. Nam φθεῖρες, Græcis pediculi sunt. Hard.

7. *Item pruritu, et psoris.* Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Ad dentium dolores.* Dioscor. iterum loc. cit. Hard.

9. *Rheumatismum cicatricum.* Ap. Diosc. est : οὖλά τε ῥευματιζόμενα στέλλει, καὶ ἄφθας τὰς ἐν στόματι θεραπεύει μετὰ μέλιτος. « Rheumatismum gingivarum sistit, hulcera oris manantia cum melle sanat. » Sic Ruellius cum Plinio. Mallem vertere, « hulcera oris depascentia. » Deceptus est Plinius in vocibus οὐλὴ et οὖλον. Dal. — *Rheumatismum.* Quid rheumatismus cicatricum sit, nec scio ego, nec quisquam medicorum scit. Suspicor vero apud scriptorem græcum, a quo hæc accepta, legisse Plinium, id quod apud Dioscoridem hodieque exstat, IV, 156 : οὖλά τε ῥευματιζόμενα, hoc est, *gingivarum fluxiones*, quas Græci rheumatismos vocant : deceptum

in vino contra serpentes bibitur: semen enim abdicaverunt, propter nimiam vim ardoris. Quidam[10] eam pituitariam vocant, et plagis serpentium utique illinunt.

XIV. Labrusca[1] quoque œnanthen fert, satis dictam: 1
quæ a Græcis ampelos agria appellatur, spissis et candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice: fert uvas rubentes cocci modo, quæ cutem in facie[2] mulierum purgant, et varos[3]: coxendicum et lumborum vitiis tusæ 2
cum foliis et succo prosunt. Radix decocta in aqua, pota in vini Coi cyathis duobus, humorem alvi[4] ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse, quam vulgus uvam taminiam vocat. Utuntur ea pro amuleto: et ad exspuitionem sanguinis[5] quoque adhibent, non ultra

porro affinitate vocum οὐλὰς intellexisse, quæ vox cicatrices sonat. Nisi forte, ut diximus cap. 4, humentia adhuc vulnera intelligit. H.

10. *Quidam eam pituitariam.* Quod pituitam, ut dictum est, e capite eliciat: quod Galenus confirmat de Facult. simpl. med. VI, 161: ἀποφλεγματίζει. Hard.

XIV. 1. *Labrusca.* Lib. XII, cap. 61. Sic quoque fere describitur a Diosc. IV, 183: Ἄμπελος ἀγρία κλήματα ἀνίησι μακρά, ὡς ἀμπέλου, ξυλώδη, τραχέα, φλοιοῤῥαγοῦντα... καρπὸν δὲ βοτρυδίοις μικροῖς ὅμοιον, πεπαινόμενον ἐρυθρόν. « Sarmenta vitis modo longa emittit, eaque lignosa, aspera, et rimosa cortice... fructum exiguis uvis similem, atque, ubi maturitatem est assequutus, rubentem. » Hæc vitis silvestris Dodonæi est, pag. 396, ut diximus XXI, 50. H. — *Tamus communis* (*Diœc. Hexand.* gen. 2234 Pers. *Asparag.* Juss.). Ed.

2. *Quæ cutem in facie.* Maculas a sole contractas, cæterasque omnes hujusce vitis uva purgari, scribit Dioscor. l. c. Hard.

3. *Et varos.* Sequuti sumus fidem exemplarium MSS. Regg. Colb. etc. neglecta librorum, qui sunt hactenus editi, scriptura, quæ erat ejuscemodi: « Et variis coxendicum et lumborum vitiis. » Dioscor. IV, 181: Ἀποκαθαίρουσι καὶ πάντα σπίλον, « omnem maculam in facie expurgant. » Est autem varus, ut alibi diximus, macula in facie. H.

4. *Humorem alvi.* Aquas quæ alvo continentur: ὑδατώδες καθαίρει, inquit Dioscor. loc. cit. δίδοται δὲ καὶ ὑδρωπικοῖς, « aquosa purgat: ideo hydropicis datur. » Celsus item, III, 21, quanquam is uvam taminiam, quam præberi hydropicis præcipit, falso, ut dictum est, σταφίδα ἀγρίαν vocat. Hard.

5. *Ad exspuitionem sanguinis.* Quum is crassus, et viscida pituita permixtus, faucibus adhæret, et strangulationis periculum affert.

gargarizationes, et ne quid devoretur[6], addito sale, thymo, aceto mulso. Ideo et purgationibus ancipitem putant.

1 XV. Est huic similis, sed in salictis nascens[1]: ideo distinguitur nomine, quum eosdem usus habeat, et salicastrum vocatur. Scabiem[2] et pruriginem hominum quadrupedumque aceto mulso trita hæc efficacius tollit.

1 XVI. Vitis alba est[1], quam Græci ampeloleucen[2], alii ophiostaphylon, alii melothron, alii psilothrum, alii archezostin, alii cedrostin, alii madon appellant. Hujus sarmenta[3] longis et exilibus internodiis geniculata scandunt.
2 Folia pampinosa[4] ad magnitudinem ederæ, dividuntur ut vitium. Radix alba, grandis, raphano similis initio: ex ea caules asparagi similitudine[5] exeunt. Hi decocti in cibo

Dal. — *Ad.* Contra exscreationem sanguinis. Hard.

6. *Et ne quid devoretur.* Ita ut ne quid sorbeatur ex eo decocto, vel glutiatur. Hard.

XV. 1. *Est huic similis, sed in sal. nascens.* Hæc est glycypicron Dodonæi, et ut quidam volunt, melothron Theophrasti. Dal. — *Solanum Dulcamara* (*Pentand. monog.* gen. 506 Pers. *Solan.* Juss.)? Ed.

2. *Scabiem.* Scrib. Larg. Comp. ccxliii: « Ad papulas in capite effervescentes, vel qualibet parte corporis totius pruriginem, staphis agria trita, etc. Item alumen liquidum ex aceto, staphide agria adjecta, etc. » Hard.

XVI. 1. *Vitis alba est.* Ita Dioscorid. VI, 184: Ἄμπελος λευκή, οἱ δὲ ὀφιοστάφυλον, οἱ δὲ χελιδόνιον, ἢ μήλωθρον, ἢ ψίλωθρον, ἢ ἀρχέζωστιν, ἢ ἄγρωστιν, ἢ κέδρωστιν καλοῦσι. Habet eadem libelli ejus auctor, qui Kiranidum Kirani falso inscribitur p. 13. Hipp. de fist. t. 6, p. 686: Τῆς ἀμπέλου τῆς ἀγρίης, ἣν ἔνιοι καλοῦσι ψιλώθριον. De causa hujus appellationis dicemus XXXII, 24. A Dodonæo pingitur, p. 395. Visa a nobis in horto Regio: Gallis, *couleuvrée.* Hard. — *Bryonia dioica* (*Monæc. monad.* gen. 2162 Pers. *Cucurbit.* Juss.); hab. in Europæ et Barbariæ sepibus. Ed.

2. *Ampeloleucen.* Ἄμπελον λευκὴν, a radicis colore. Ὀφιοστάφυλον, quasi anguina uva, quod in sepibus nascitur, in quibus angues plerumque latent, etc. H.

3. *Hujus sarmenta*, etc. Dioscor. ll. cc. et auctor Kiranidum Kirani, p. 14. Hard.

4. *Folia pampinosa.* Folia pampinis seu claviculis instructa tortilibus, similia ederaceis, sativam vitem imitantur. Dioscorid. ll. cc. Ταύτης τὰ κλήματα, καὶ τὰ φύλλα, καὶ αἱ ἕλικες, ὅμοια τῇ ἡμέρῳ ἀμπέλῳ, etc. Hard.

5. *Ex ea caules aspar. similitudine.* Diosc. loc. cit. Ταύτης οἱ ἀσπάραγοι

alvum et urinam cient. Folia[6] et caules exhulcerant cor-
pus : utique hulcerum phagedænis et gangrænis, tibia-
rumque[7] tædio cum sale illinuntur. Semen[8] in uva raris
acinis dependet, succo rubente, postea croci. Novere id
qui coria perficiunt : illo enim utuntur. Psoris et lepris
illinitur[9] : lactis abundantiam facit[10] coctum cum tritico,
potumque. Radix numerosis utilitatibus[11] nobilis, contra
serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis
in facie[12], varosque, et lentigines, et sugillata emendat, et
cicatrices : eademque[13] præstat decocta in oleo. Decoctæ[14] 3
datur et comitialibus potus : item mente commotis[15], et
vertigine laborantibus, drachmæ pondere quotidie anno
toto. Et ipsa autem largior aliquanto sensus purgat[16]. Illa

κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν ἑφθοὶ ἐσθίονται, οὔρησιν καὶ κοιλίαν κινοῦντες. Hard.

6. *Folia*. Hæc totidem verbis Dioscor. loc. cit. et auctor proxime laudatus, p. 10. Hard.

7. *Tibiarumque*. Tibiarum putridis hulceribus, καὶ σαπροκνήμων ἑλκῶν, inquit Diosc. ll. cc. H.

8. *Semen*. Dioscor. καρπὸν, fructum dixit : quod Pliuius, ut ei solenne est, semeu transtulit. Καρπὸν δὲ, inquit ille, ἔχει βοτρυοειδῆ, πυῤῥὸν, ᾧ ψιλοῦται τὰ δέρματα. « Fructum gerit racemosum, rufum, quo coria depilantur. » Sic etiam auctor Kiranidum Kirani, p. 14. H.

9. *Psoris et lepris illinitur*. Diosc. loc. cit. et auctor libri, cui titulus Kiranidum Kirani, pag. 13. H.

10. *Lactis abundantiam facit*, etc. Auctores mox laudati ll. cc. H.

11. *Radix numerosis utilitatibus*, Totidem verbis Diosc. loc. cit. et auctor modo laudatus, p. 13. H. — Ad eosdem fere usus etiamnunc commendatur bryoniæ radix. Confer. Geoff. Mat. med. t. III, p. 222. Ed.

12. *Vitia cutis in facie*. Dioscor. ll. cc. et auctor proxime citatus, pag. 12. Hard.

13. *Eademque*. Diosc. loc. cit. H.

14. *Decoctæ*. Radicis videlicet : atque ita saue Dioscor. loc. cit. et auctor Kiranidum Kirani, p. 13 : « Ad epilepsiam, inquit, bibitum ʒ 1 per annum quoque die cum oxymelle. » Hard.

15. *Item mente commotis*. Diosc. loc. cit. et auctor appellatus p. 13. H. — Cf. Geoffr. loc. cit. Ed.

16. *Sensus purgat*. Ni codicum manu exaratorum consensus obstaret, qui hanc lectionem pertinaciter tuentur, scriberem intrepide *sensus turbat* : tum ita, ut quidem videtur, postulante sententia : ut quum prius opitulari mente commotis, et vertigine laborantibus dixerit, nunc largiorem usum ejus cavendum admoneat, ne sensum perturbet : tum vero Dioscoride, IV, 184, de bryonia similiter tradente, ὑποταράττει δ' ἐνίοτε τὴν

vis præclara[17], quod ossa infracta extrahit in aqua, imposita, ut bryonia : quare quidam[18] hanc albam bryoniam vocant. Alia[19] vero nigra efficacior in eodem usu cum
4 melle et thure. Suppurationes incipientes discutit[20]; veteres maturat et purgat. Ciet menses[21] et urinam. Ecligma[22] ex ea fit suspiriosis, et contra lateris dolores, vulsis, ruptis. Splenem[23] ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur[24] eadem cum fico et pterygiis digitorum. Ex vino secundas[25] feminarum apposita trahit : et pituitam[26], drachma pota in aqua mulsa, succus radicis. Colligi debet ante maturitatem seminis : qui illitus per se[27] et cum ervo, lætiore quodam colore et cutis teneritate mangonizat corpora[28]. Tunditur ipsa radix cum pingui fico, erugatque

διάνοιαν. Et auctor libelli, qui Kiranidum Kirani falso inscribitur, p. 13 : « Turbat autem ventrem, et sensum, et apposita quoque secundinam educit, etc. » Hard.

17. *Illa vis præclara.* Dioscorid. l. c. Ἀνάγει δὲ καὶ ὀστᾶ λεία καταπλασσομένη. Sic etiam auctor Kiranidum Kirani, pag. 9, sq. Hard.

18. *Quare quidam.* In quibus est Dioscor. IV, 184, et auctor Kiranidum Kirani, pag. 8 et 13. Galenus quoque de simpl. med. Fac. VI, 34, p. 155. Hard.

19. *Alia.* De qua cap. sq. H.

20. *Suppurationes incip. discutit.* Redit ad vitem albam, cujus dotes absolvit. Inflammationes discutere, ac rumpere abscessus scribit Dioscorid. loc. cit. Hard.

21. *Ciet menses.* Diosc. et Kiran. auct. pag. 13. Hard.

22. *Ecligma.* Diosc. loco citato : Ἐκλεικτὸν δὲ μετὰ μέλιτος δι' αὐτῆς, τοῖς πνιγομένοις, καὶ δυσπνοοῦσι, καὶ βήσσουσι, πλευρά τε ἀλγοῦσι, καὶ ῥήγμασι, καὶ σπάσμασι δίδοται. Hard.

23. *Splenem.* Dioscor. et Kiranidum auctor ll. cc. Apuleius quoque, cap. 66. Hard.

24. *Illinitur.* Dioscor. l. c. Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 155. H.

25. *Ex vino secundas*, etc. Diosc. loc. cit. Προστεθεῖσα ὑστέρᾳ, ἔμβρυα καὶ δεύτερα ἐπισπᾶται. « Apposita, sive in pesso subdita, partus et secundas morantes trahit. » Sic et Kiranidum auctor, p. 13. Hard.

26. *Et pituitam.* Diosc. loc. cit. Χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα αὐτῆς ἔαρος· πίνεται δὲ σὺν μελικράτῳ ὁ χυλὸς... ἄγων φλέγμα. « Succus e radice vere exprimitur, qui ex aqua mulsa potus... pituitam trahit. » H. — Hydropicorum aquas subducit; viscerumque obstructiones tollit. Cf. Geoffr. loc. sup. cit. Ed.

27. *Qui illitus per se*, etc. Diosc. l. c. et auct. Kir. p. 12. Hard.

28. *Corpora.* Addunt Gron. et Al. *serpentes fugat*, quæ duo verba ignorant codd. manu exarati. Ed.

corpus, si statim bina stadia ambulentur: alias urit, nisi frigida abluatur. Jucundius hoc idem præstat nigra vitis; quoniam alba pruritum affert.

XVII. Est ergo et nigra[1], quam proprie bryoniam vocant, alii Chironiam, alli gynæcanthen, aut aproniam similem priori, præterquam colore. Hujus enim nigrum esse diximus[2]. Asparagos[3] ejus Diocles prætulit veris asparagis in cibo, urinæ ciendæ, lienique minuendo. In frutectis et arundinetis maxime nascitur. Radix foris nigra[4], intus buxeo colore, ossa infracta vel efficacius[5] extrahit, quam supra dicta. Cæterum[6] eidem peculiare est, quod jumentorum cervicibus unice medetur. Aiunt si quis villam ea præcinxerit[7], fugere accipitres, tutasque fieri villaticas[8] alites. Eadem in jumento hominequе, flemina[9], aut san-

XVII. 1. *Est ergo et nigra*, etc. De qua Diosc. IV, 185: Ἄμπελος μέλαινα, οἱ δὲ βρυωνία μέλαινα, οἱ δὲ Χειρώνειον ἄμπελον. Eadem ex Crateva refert Nicandri Schol. in Ther. p. 39. Colore tantum ab alba discrepat: in Saxonia, Westphalia, Pomerania gignitur, ut Dodonæus testatur, p. 395. H. — *Est ergo et nigra.* Recentioribus dicitur *Bryonia alba.* Baccas nigras habet; ut prior, habitat in sepibus. Ed.

2. *Nigrum esse diximus.* Nempe sup. cap. Hard.

3. *Asparagos.* Et post Dioclem Diosc. IV, 185. Hard.

4. *Radix foris nigra.* Totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

5. *Vel efficacius.* At Diosc. ἧττον μέντοι ἐνεργεῖ, *inefficacius prodest.* Dioscoridem sequitur Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 155. H.

6. *Cæterum.* Diosc. ll. cc. H.

7. *Si quis villam ea præcinxerit.* Ita scripsimus ex vestigiis veterum codicum, pro *tinxerit*, quod est insulsum. Hard.

8. *Villaticas.* Gallinas videlicet: quibus præterea vitis alba utilis est contra pituitam, ut dictum est lib. X, cap. 78. Hard.

9. *Flemina.* Decurtatum hunc locum Barbarus, et conclamatum putavit. In libris vulgatis, « phlegmà, aut sanguinem, qui se ad talos dejecerit. » Ubi Dalecampius, « in podagra, inquit, et articulari morbo. » Egregium vero medicum, *flemina*, non *phlegmata*, legere oportuit, ex MSS. Regg. Colb. aliisque: et quid essent flemina, tum ex Plinio, tum ex Festo, Caproque, tum ex Plauto discere. Festus enim: « Flemina, inquit, dicuntur, quum ex labore vi sanguis defluit circa talos. » Et Caper Grammaticus, de Orthogr. « Flemina est, ubi abundant crura sanguine. Plemina, quum in manibus vel in pedibus callosi sunt sulci. » Plaut. Epidic.

guinem, qui se ad talos dejecerit, circumligata sanat. Et hactenus de vitium generibus.

1 XVIII. Musta differentias habent naturales has, quod sunt candida, aut nigra, aut inter utrumque: aliaque, ex quibus vinum fiat, alia ex quibus passum: cura[1] differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hæc dixisse conveniat. Mustum[2] omne stomacho inutile, venis jucundum. A balineis[3] raptim et sine interspiratione potum, necat.
2 Cantharidum naturæ[4] adversatur. Item serpentibus, maxime hæmorrhoidi, et salamandræ. Capitis dolores facit, et gutturi inutile: prodest renibus, jocineri, et interaneis vesicæ: collævat[5] enim ea. Privatim contra buprestim valet. Contra[6]

act. V, sc. 2, v. 5: « Dico ego tibi jam, ut scias, Alium tibi te comitem melius quærere: ita, dum te sequor, Lassitudine invaserunt misero in genua flemina. » Rursumque in Pseudolo, act. IV, sc. 7, v. 92, et Pœn. act. III, sc. 1, v. 67. Quin etiam, vel si *phlegma* hoc loco Plinius, non *flemina* diceret, de alio morbo, quam de podagra, accipi hoc a Dalecampio oportuit; nempe pro eo quem alio nomine Latini boam vocavere, auctore Festo: « Boa, inquit, crurum tumor viæ labore collectus appellatur, » unde hæc ipsa ei qui eo morbo tenetur, hæc sit appellatio. Glossarium vetus, Βόα, ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων.

XVIII. 1. *Cura*. Ars, industriaque hominum. HARD.

2. *Mustum*. Vinum novum: unde musteum vocatur, quidquid novellum, inquit Nonius. HARD.

3. *A balineis*, etc. Diosc. in Alex. c. 34: Καὶ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ ποθὲν, ἢ ἄκρατος πολὺς, καὶ γλυκὺς οἶνος ποθεὶς, etc. « Aqua etiam frigida unico haustu, ac sine interspiratione bibita, aut meracum vinum, passumve liberalius haustum, præsertim a balneo, aut cursu, et concitatiore quavis exercitatione, strangulatus ac dolores infert. » HARD.

4. *Cantharidum naturæ adversatur*. Adversus cantharidas vinum dulce liberalius hauriendum monet Diosc. in Alex. c. 1. HARD.

5. *Collævat*. Læviorem facit vesicam et magis lubricam. Egimus de hac voce XVII, 35. Cave Stephano credas, qui *collevare* putat hic esse ἐπικουφίζειν, quum potius sit ἐπιλεαίνειν. HARD. — Gron. et Al. *collevat*. ED.

6. *Contra meconium*. Scrib. Larg. comp. CLXXX: « Ad opium, sive meconium: Prodest et vini cyathus, et passi, et olei cyathus... Item vinum et acetum pari mensura datum ex aqua mulsa cum rosa ejus mensuræ, ita ut ista subinde cogatur rejicere, etc. » Opium, sive meconium, papaveris viridis succus est. Potum facit capitis gravitatem, gelationem et livorem artuum... Præterea spirationem impedit,

meconium, lactis[7] coagulationem, cicutam, toxica[8], dorycnium, ex oleo potum, redditumque vomitionibus. Ad omnia infirmius album, jucundius passi mustum[9], et quod minorem capitis dolorem afferat.

XIX. Vini genera differentiasque perquam multas ex- 1
posuimus[1], et fere cujusque proprietates. Neque ulla[2] pars difficilior tractatu, aut numerosior : quippe quum sit tardum[3] dictu, pluribus prosit an noceat : præterea quam ancipiti eventu potu statim auxilium fit, aut venenum? Etenim de natura ad remedia tantum pertinente nunc loquimur. Unum de dando eo volumen Asclepiades condidit, ab eo cognominatum[4] : qui vero postea de volumine illo disseruere, innumera. Nos ista romana gravitate, artiumque liberalium appetentia, non ut medici, sed ut[5] judices salutis humanæ, diligenter distinguemus. De generibus singulis disserere immensum et inexplicabile est, discordibus medicorum sententiis.

XX. Surrentinum veteres maxime probavere : sequens 1
ætas Albanum aut Falernum. Deinde alia alii iniquissimo genere decreti, quod cuique gratissimum, cæteris omnibus pronuntiando. Quin, ut constarent[1] sententiæ, quota portio tamen mortalium his generibus posset uti? Jam vero nec proceres usquam sinceris. Eo venere mores, ut nomina

mentem soporat, sensusque abalienat, etc. Hæc idem Scribonius Largus, loc. cit. Hard.

7. *Lactis.* Lac potum, si in stomacho coagulatur, et congelatur, hominem præfocat. Vide Scrib. Larg. comp. CXCVII. Hard.

8. *Toxica.* Toxicum genus est veneni nobis haud satis exploratum. De dorycnio diximus XXI, 105. Hard.

9. *Jucundius passi mustum.* Vini nempe dulcis mustum. Hard.

XIX. 1. *Vini genera... exposuimus.* Lib. XIV, capp. 8, 9, 10. H.

2. *Neque ulla.* Gron. et Al. ante Hard. *neque est ulla.* Ed.

3. *Tardum dictu.* Ita libri omnes. Forte, *arduum dictu.* Hard.

4. *Cognominatum.* MS. Reg. 2, *cognominatus.* Brot.

5. *Sed ut judices.* Codices aliqui manu exarati *indices.* Hard.

XX. 1. *Quin, ut constarent.* Quamvis constarent sententiæ. Hard.— *Usquam.* Gr. et Brot. *unquam.* Ed.

modo cellarum veneant[2], statimque in lacubus vindemiæ adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius jam est quodcumque et ignobilius. Hæc tamen facere constantissime videntur victoriam[3], quorum[4] mentionem fecimus. Si quis hoc quoque discrimen exigit[5], Falernum nec in
2 novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas a quinto decimo anno incipit. Hoc non rigido potu[6] stomacho utile, non item in calido. Et in diutina tussi[7] sorbetur merum utiliter a jejunis : item in quartanis. Nullo æque venæ excitantur. Alvum sistit, corpus alit. Creditum[8] est obscuritatem visus facere : nec prodesse nervis, aut vesicæ. Albana nervis utiliora[9]. Stomacho minus[10], quæ sunt dulcia : austera vel Falerno utiliora. Concoctionem minus adjuvant : stomachum modice implent. At Surrentina[11] nullo modo, nec caput tentant : stomachi et intestinorum rheumatismos cohibent. Cæcuba jam non gignuntur.

1 XXI. At quæ supersunt Setina, cibos concoqui cogunt. Virium plus Surrentina, austeritatis Albana, vehementiæ

2. *Ut nomina modo cellarum veneant*. Pendebat enim e doliis, vinariisque vasis tabula, in qua vini solum natale, et ætas scribebatur, ac quo tempore, quibusve consulibus esset conditum. Juvenal. Satyr. V: « cujus patriam titulumque senectus Delevit, multa veteris fuligine testæ. » Brod. I, 3. DAL.

3. *Videntur victoriam*. Gronov. et Al. ante Hard. *videntur sententiæ victoriam*. ED.

4. *Quorum*. Surrentinum, Albanum, Falernum. In quibus et ætatis differentia est. HARD.

5. *Exigit*. Gron. *exigat*. ED.

6. *Hoc non rigido potu*, etc. Non adeo frigido potu. HARD.

7. *Et in diutina tussi*, etc. Plin. Val. I, 58, iisdem fere verbis. H.

8. *Creditum*. Credidit Diosc. V, 10 : Κύςει ἄθετος, καὶ ἀμβλυωποῦσι. « Vesicæ nocet, et iis qui visus hebetudinem sentiunt. » HARD.

9. *Albana nervis utiliora*. Diosc. loc. cit. Ἀλβανὸς... τοῦ νευρώδους ἧττον κακωτικός. HARD.

10. *Stomacho minus*. Stomacho minus utilia ex Albanis, ea quæ sunt dulcia. Diosc. loc. cit. Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ... ἔγγλυκος, ἐμπνευματῶν ςόμαχον. . . παλαιωθεὶς δὲ οὗτος, αὐςηρὸς γίνεται. HARD.

11. *At Surrentina*. Diosc. totidem verbis loc. cit. Ὁ δὲ Συρεντῖνος, αὐςηρὸς ἱκανῶς ἐςιν, ὅθεν ἐντέρων καὶ ςομάχου ῥεῦμα ἵςησι · κεφαλῆς τε ἧττον ἅπτεται. HARD.

minus Falerna[1] habent. Ab his Statana non longo intervallo abfuerint. Alvo citæ[2] Signinum maxime conducere indubitatum est.

XXII. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur 1
vires, sanguis, colosque hominum. Hoc quoque distat orbis
medius[1], et mitior plaga a circumjectis : quantum illi fe-
ritas facit roboris, tantum nobis hic succus. Lactis potus
ossa alit, frugum nervos, aquæ carnes. Ideo minus ru-
boris est in corporibus illis, et minus roboris, contraque
labores patientiæ. Vino modico nervi juvantur, copiosiore
læduntur : sic et oculi. Stomachus recreatur : appetentia
ciborum[2] invitatur : tristitia et cura hebetatur : urina et
algor expellitur : somnus conciliatur. Præterea vomitiones 2
sisiit : collectiones extra lanis humidis impositis mitigat.
Asclepiades utilitatem vini æquari vix Deorum potentia
pronuntiavit[3]. Vetus copiosiore aqua miscetur, magisque
urinam expellit : minus siti resistit. Dulce minus inebriat,
sed stomacho innatat[4] : austerum facilius concoquitur. Le-
vissimum est, quod celerrime inveteratur. Minus infestat
nervos[5], quod vetustate dulcescit. Stomacho[6] minus utile
est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue et au-
sterum minus alit, magis stomachum nutrit[7]. Celerius per

XXI. 1. *Falerna.* Gronov. et Al. ante Hard. *Surrentino...Albano...Falerno :* nempe τῷ *habent* omisso, nobiscum tamen facit Gron. in not. Ed.

2. *Alvo citæ.* Vide quæ diximus in eam rem XIV, 8. Hard.

XXII. 1. *Orbis medius.* Zona, ut aiunt, temperata, torridam inter gelidamque media. Hard.

2. *Appetentia ciborum.* Martial. V, LXXIX : « Post hæc omnia forte si movebit Bacchus, quam solet, esuritionem, etc. » Hard.

3. *Potentia pronuntiavit.* Gron. et al. *potentia posse pronuntiavit.* Ed.

4. *Stomacho innatat.* Stomachum inflare, στομάχου πνευματωτικόν, dixit Diosc. V, 8. Hard.

5. *Minus infestat nervos.* Et renes. Diosc. V, 11 : Οἱ μέν τοι παλαιοὶ, καὶ γλυκεῖς, πρὸς τὰ περὶ νέφρους ἐπιτηδειότεροι. Hard.

6. *Stomacho.* Quod pingue est, et idem nigrum, stomacho minus utile est. Diosc. V, 11 : Οἱ δὲ παχεῖς καὶ μέλανες κακοστόμαχοι, φυσσώδεις· σαρκὸς μέντοι γεννητικοί. H.

7. *Minus alit, magis stomachum nutrit.* Et Cels. II, 24, inter ea quæ stomacho idonea sunt, vinum

urinam transit[8], tantoque magis capita tentat : hoc et in omni alio succo semel dictum sit. Vinum si sit fumo inveteratum[9], insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam et patres familias ætatem addi
3 his, quæ per se cariem traxere[10]. Quo certe vocabulo satis consilii dedere prisci[11] : quoniam et in materiis cariem fumus erodit : at nos e diverso fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida, hæc vetustate insalubria[12] fiunt. Quo generosius[13] vinum est, hoc magis vetustate crassescit, et in amaritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annosum, insalubre est. Sua cuique vino saliva[14] innocentissima, sua cuique ætas gratissima, hoc est, media.

austerum annumerat, licet jam asperum sit. Hard.

8. *Celerius per urinam transit.* Hæc pariter Diosc. V, 9, 11. Idcirco fortassis hydropicis dari Celsus idem jubet, I, 21, « vinum austerum, sed quam tenuissimum. » H.

9. *Vinum si sit fumo inveteratum.* Dolia vel apothecas ipsas iis locis superponebant, unde fumum accipere, et vetustatem facilius citiusque mentiri vina possent. Hinc Venusinus poetæ Od. III, 8, laudat « Amphoram fumum bibere institutam. » Hard.

10. *Ætatem addi his quæ per se cariem traxere.* Patres familias *etiam* excogitavere *quemadmodum* adderetur ætas iis, quæ vetustatem per se *sine fumo* acquirerent. — Ita legi oportere non modo codices Regg. Colb. Ch. suadent, sed et ipsa loci sententia, cujus acumen Dalecampium fugit. Contrario plane sensu in libris vulgatis hactenus legebatur, *ætatem ademere his.* Hard.

11. *Consilii dedere prisci.* Non esse a fumo, sed ab ipsa vini indole, cariem vetustatis exspectandam. Hard.

12. *Insalubria fiunt.* Sic et Chiffl. Gronov. et Al. ante Harduin. *salubria.* Ed.

13. *Quo generosius vinum.* Vide quæ in eam sententiam diximus, XIV, 6. Hard.

14. *Sua cuique vino saliva.* Suus cuique vino nativus sapor, *sine ulla conditura*, saluberrimus est. Hoc est, suus naturalis sapor, sine ullo condimento. Hoc enim vocabulo illud expressit, quod prolixius Colum. XII, 19, cui titulus est, « De pluribus generibus conditurarum, quibus vinum confirmatur : Quæcumque vini nota, inquit, sine condimento valet perennari, optimam esse eam censemus : nec omnino quidquam permiscendum, quo naturalis sapor ejus infuscetur. » Salivam pro gustu, seu sapore, alii dixere. Pers. Sat. VI, 24 :

XXIII. Corpus[1] augere volentibus, aut mollire[2] alvum, conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus, alvumque cohibentibus[3], sitire in edendo, postea parum bibere. Vinum jejunos bibere[4], novitio invento, inutilissimum est[5] curis, vigoremque animi, ad procinctum[6] tendentibus: somno vero ac securitatibus[7] jamdudum hoc fuit, quod 1

« Turdorum nosse salivam. » Prop. El. IV, 9: « Et Methymnæi græca saliva meri. » Hoc est, vini græci sapor. Hard.

XXIII. 1. *Corpus augere volentibus.* Non sitire, et cibos modice proluere, optimum est præceptum. Diosc. Dal.

2. *Aut mollire alvum*, etc. Galen. Comm. 4, aph. 83, tom. IX. H.

3. *Alvumque cohibentibus.* Galen. loc. cit. Hard.

4. *Vinum jejunos bibere*, *novitio invento*, *inutilissimum est curis*, etc. Hunc locum summa fide repræsentamus totidem apicibus ac syllabis, quot in codd. R. et Colb. vidimus: serie ipsa orationis ita legi postulante. Corruperant mirum in modum interpolatores, hoc modo: » inutilissimum est. Curas vigoremque animi impedit ad procinctum, etc. » Cæterum hunc morem carpit auctor, inventumque novitium, quod superius attigit XIV, 28: « Tiberio Claudio principe ante hos annos XL institutum, ut jejuni biberent, potusque vini antecederet cibos, etc. » Extremo Tiberii anno id excogitatum indicat. De hoc Tiberiani ævi, consequentiumque temporum more, Plutarch. Symp. VIII, qu. 9, p. 734: Μέγα δὲ καὶ τὸ τῶν καλουμένων προπομάτων· οὐδὲ γὰρ ὕδωρ οἱ παλαιοὶ πρὶν ἐντραγεῖν ἔπινον· οἱ δὲ νῦν ἄσιτοι προμεθυσθέντες ἅπτονται τῆς τροφῆς διαβρόχῳ τῷ σώματι καὶ ζέοντι, λεπτὰ καὶ τομὰ καὶ ὀξέα προσφέροντες, ὑπέκκαυμα τῆς ὀρέξεως, etc. « Magnum etiam illud de præbibitionibus, quas vocant propomata. Nam antiqui ne aquam quidem biberunt ante quam edissent: nunc ante cibum vino oppleti, humefacto ac fervescente corpore cibum aggrediuntur, tenuia et acuta et vi incidendi prædita ad appetitum excitandum ingerentes, etc. » Et hanc consuetudinem Juvenalis attigit Sat. VI, vs. 423: « tandem illa venit rubicundula, totum Œnophorum sitiens, plena quod tenditur urna, Admotum pedibus: de quo sextarius alter Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim. » Quandoque pro vino mulsum ante cibos pariter præsumebant, teste Horatio, Sat. II, iv, v. 25: » Vacuis committere venis Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso Prolueris melius. » Hard.

5. *Inutilissimum est.* Galen. Comment. aphor. 28, lib. VI. Dalec.

6. *Ad procinctum.* Ad bellicam expeditionem, sive potius ad serias res agendas, animum intendentibus. Hard.

7. *Somno vero ac securitatibus.* Ad somnum, inquit, conciliandum, abigendasque curas, jamdudum in usu vinum fuit. Adhibuit enim Helena, etc. Hard.

Homerica illa Helena[8] ante cibum ministravit. Sic quoque
in proverbium cessit, sapientiam vino obumbrari[9]. Vino
debemus[10] homines, quod soli animalium non sitientes bi-
bimus. Aquæ potum interponere[11] utilissimum : itemque
jugi superbibere[12]. Ebrietatem quidem frigidæ potus[13] ex-
2 templo discutit. Meracis potionibus[14] per viginti dies ante

8. *Homerica illa Helena.* Odyss. Δ, v. 219 : Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα. Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον Νηπενθές τ', ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων. Hard.

9. *Sapientiam vino obumbrari.* Eo pertinent Græcorum illæ sententiæ : Οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια, κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐς', οἶνος δὲ νοῦ. Ac rursum hoc Xenophontis in Symposio : Τὸν οἶνον κατὰ τὰς τῶν ἀνδρῶν ψυχὰς, ὥσπερ μανδραγόραν τὰς λύπας κοιμίζειν· τὰς δὲ φιλοφροσύνας ἐγείρειν, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα. Lepide hoc Aristophanes, τὸ δὲ ζῆν, εἰπέ μοι, τί ἐςι; B. τὸ πίνειν, φημ' ἐγώ. Idem et perquam venuste, vinum ἀφροδίτης εἶναι γάλα scribit. Rhod. cap. et lib. XXVIII. Dalec. — *Sapientiam.* Et est in Proverbiis Ecclesiasticis, duo esse quæ sapientem etiam virum a mente dejiciant, vinum et mulieres. Eccl. XIX, 2. H.

10. *Vino debemus.* In MSS. Regg. Colb. Ch. *vino damus.* Hard. — Brot. et ed. princ. *vino damus.* Ed.

11. *Interponere.* Usus hac voce Martial. Ep. I, cvii : « Interponis aquam subinde, Rufe; Et si cogeris a sodale, raram Diluti bibis unciam Falerni. » Et Suetun. in Vesp. « Inediam unius diei per singulos menses interponebat. » Hard.

12. *Itemque jugi superbibere. Ebrietatem*, etc. Forte *e jugi*, aqua videlicet, quam post compotationem superbibere utilissimum sit : quoniam, ut statim subjungitur, ebrietatem frigidæ potus discutit. — Ita libri omnes MSS. Regg. Colb. Ch. non uti correctorum vitio vulgati præ se ferunt libri, obscura plane sententia : « Itemque jugi superbibere ebrietati : quam quidem, etc. » Vini perpotationi aquam superbibere utilissimum pariter censet Diosc. V, 11 : Δεῖ μέντοι γε μετὰ τὴν οἴνωσιν ὕδωρ πίνειν, quoniam temulentiam discutit. Ne caput vina tentent, aquam superbibere et Galenus jubet, Com. 3, de vict. Rat. in morb. ac. Hard.

13. *Ebrietatem quid. frigidæ potus extemplo discutit.* Hanc quidem sententiam memorabili exemplo Celsus confirmat, in præfatione operis sui : « Ingeniosissimus, inquit, sæculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius, febricitanti cuidam, et magna siti affecto, quum post ebrietatem eum premi cœpisse cognosceret, aquam frigidam ingessit : qua ille epota, quum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno et sudore discussit. » Hard.

14. *Meracis potionibus.* Meracum a mero distat omnino, quod merum sit, cui nihil : meracum, cui aquæ parum admixtum sit. Tamen meracius bibere dicuntur ii, qui vinum aqua minus diluunt. Cels. I,

Canis ortum, totidemque postea[15] suadet Hesiodus[16] uti. Merum quidem remedio[17] est contra cicutas, coriandrum, aconita, viscum, meconium, argentum vivum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentium scorpionumque ictus, contraque omnia quæ refrigerando nocent[18]. Privatim contra hæmorrhoidas, presteras, fungos. Item contra inflationes[19] rosionesque præcordiorum, et quorum stomachus in vomitiones effunditur : et si venter aut interanea
rheumatismum sentiant. Dysentericis[20], sudatoribus, in 3
longa tussi, in epiphoris, meracum[21]. At vero cardiacis, in mamma læva merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maxime album inveterascens[22]. Utiliter etiam fovetur vino calido virilitas[23] jumentis : quo etiam[24] infuso

3 : « cibum modicum, potiones meracas, etc. » Et infra : « Vinum dilutius pueris, senibus meracius. » Iterumque : « Hieme plus esse convenit; minus, sed meracius bibere. » HARD.

15. *Totidemque postea.* Exuriente sidere id a se fieri gloriatur Anacreon. DALEC.

16. *Hesiodus.* Is quum ardet Sirius, tribus aquæ portionibus quartam vini dilutam bibi jubet, Ἔργων v. 594 : Ἐπεὶ κεφαλὴν, καὶ γούνατα Σείριος ἄζει, Τρὶς δ' ὕδατος προχέειν· τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου. HARD.

17. *Merum quidem remedio est contra cicutas*, etc. Totidem verbis hæc Diosc. V, 11. Quin et canum morsus multo meracoque vino epoto sanari quidam censuere, teste Celso, V, 27. HARD.

18. *Refrigerando nocent.* Diosc. loc. cit. *refrigerando necant* : Ὅσα πλήξαντα ἢ δάκνοντα, κατὰ ψύξιν ἀναιρεῖ. Nempe, ut Celsus ait V, 27 : « Necessarium est exsorbere potionem meri vini cum pipere, vel quidlibet aliud, quo calor movendus est... Nam maxima pars venenorum frigore interimit. » H.

19. *Item contra inflationes.* Diosc. ad verbum loc. cit. Privatim contra cicutam, Scrib. Larg. Comp. CLXXIX, vinum meracum quamplurimum caldum commendat. Contra coriandrum, Comp. CLXXXV : « Coriandrum ... facit raucitatem, et mentem movet. Adjuvari autem debent, qui biberunt, ex vino mero, atque plurimo, etc. » HARD.

20. *Dysentericis.* Diosc. loc. cit. Καὶ ἱδροῦσι, καὶ διαφορουμένοις ἁρμόζουσι, μάλιστα δὲ οἱ λευκοὶ (οἶνοι) καὶ παλαιοὶ, καὶ εὐώδεις. HARD.

21. *Meracum.* Parum dilutum. Prorsus meracum in iis ægritudinum generibus noxium fuerit. DAL.

22. *Inveterascens.* MSS. Regg. Colb. Chiffl. *inveterescens*. HARD.

23. *Virilitas.* Genitalia. HARD.

24. *Quo etiam infuso cornu.* In os. Vide quæ diximus XIV, 28. H.

cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias, quadrupedesque, quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu.

1 XXIV. Nunc circa ægritudines sermo de vinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis[1], Campaniæ quodcumque tenuissimum : vulgo vero, quod quemque maxime juverit validum[2]. Utilissimum omnibus sacco viribus fractis[3]. Meminerimus succum esse, qui fervendo vires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, cui nihil in musta additum[4] est; meliusque, si nec vasis[5] pix
2 adfuit. Marmore[6] enim et gypso aut calce condita, quis non etiam validus expaverit? In primis igitur vinum marina[7] aqua factum, inutile est stomacho, nervis, vesicæ. Resina condita[8], frigidis stomachis utilia existimantur. Non[9] expedire vomitionibus, sicut neque mustum, neque sapa, neque passum. Novitium resinatum nulli conducit. Capitis[10] dolorem

XXIV. 1. *Liberaliter genitis*. Bona corporis natura præditis. Dal. — *Liberaliter*. E liberaliori familia genitis, liberaliter educatis, ἐλευθέρως τεθραμμένοις. Hard.

2. *Validum*. Dum is integra valetudine est. Hard.

3. *Sacco viribus fractis*. Ut sacco vino vires frangerent, diximus lib. XIV, cap. 28. Hard.

4. *Cui nihil in musta additum*. Non pix, non resina, non marina aqua. Quæ condiendi causa in musta adderent primo fervore, dictum est XIV, 25. In eam rem egregie Colum. XII, 19 : « Quæcumque vini nota sine condimento valet perennari, optimam eam esse censemus, etc. » Hard.

5. *Si nec vasis pix*. Vino condendo dolia picabantur, ut diximus XIV, 25. Hard.

6. *Marmore*. Vide quæ dicta sunt XIV, 24. H. — *Quis non etiam*, etc. Gron. legit, *quis non et validus*. Ed.

7. *In primis igitur vinum marina aquo*, etc. Admixta marina aqua, ut dictum fusius est, XIV, 10, 19. Quam varie marina aquá vina factitentur, docet Dioscor. V, 27 : Οἱ δὲ διὰ θαλάττης οἶνοι ποικίλως σκευάζονται. Et mox : Κακοστόμαχοι μέντοι καὶ οὗτοι, etc. Sane omnia salsa aliena stomacho esse Celsus edocet, II, 25. Hard.

8. *Resina condita*. Diosc. V, 9 : Οἱ δὲ πίσσαν ἢ ῥητίνην πιτυΐνην ἔχοντες, θερμαντικοὶ καὶ πεπτικοί. « Picata vina aut resinata excalfaciunt, et concoctionem adjuvant. » Et Celsus inter eas res quæ sunt stomacho idoneæ, vinum resinatum annumerat, II, 24; IV, 5. Hard.

9. *Non expedire*. Diosc. l. c. Ἄθετοι δὲ τοῖς ἐμετικοῖς. Hard. — *Vomitionibus*. Gron. et Al. ante Hard. *vomitoribus*. Ed.

10. *Capitis*. Diosc. V, 43, de

et vertigines facit : ab hoc dicta crapula est[11]. Tussientibus 3
et in rheumatismo[12] nominata prosunt. Item cœliacis et
dysentericis, mulierum mensibus. In hoc genere[13] rubrum
nigrumve magis constringit, magisque calfacit. Innocen-
tius pice sola conditum. Sed et picem meminisse debemus
non aliud esse, quam combustæ resinæ[14] fluxum. Hoc
genus vini excalfacit[15], concoquit, purgat : pectori, ventri
utile : item vulvarum dolori, si sine febre sint, veteri
rheumatismo[16], exhulcerationi[17], ruptis, convulsis, vomicis,
nervorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus,
luxatis, in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilius
id, quod sponte naturæ suæ picem resipit, picatumque[18]
appellatur. Helvenaco quoque tamen nimio caput tentari
convenit. Quod ad febrium valetudines attinet, certum est 4
non dandum in febre[19], nisi veteribus ægris; nec nisi de-
clinante morbo. In acutis vero periculis, nullis nisi qui
manifestas remissiones habeant, et has noctu potius : di-

vino resinato : Κεφαλαλγὴς καὶ σκοτωματικός. Hard.

11. *Ab hoc dicta crapula est.* Inde, inquit, et resinæ flori, quo musta condiuntur, crapula nomen est, ut diximus XIV, 25, et ebrietati, quam vina resinata faciunt; ut latinum *crapula*, ita κραιπάλη, græcum est, ἀπὸ τοῦ τὸ κάρα πάλλειν, quasi caput vibret. H.

12. *Tussientibus et in rheumatismo.* Resina condita, mustum sapa, passum. De resinato, in primis Diosc. loc. cit. Καταῤῥοιζομένοις, καὶ βήσσουσι ἁρμόζοντες· κοιλιακοῖς, δυσεντερικοῖς, ὑδρωπικοῖς, καὶ ῥοϊκαῖς γυναιξί. Hard.

13. *In hoc genere.* Diosc. V, 43.

14. *Combustæ resinæ* Igne expressæ resinæ fluxum : ut diximus lib. XIV, initio cap. 25. Hard.

15. *Hoc genus vini excalfacit*, etc. Et has vini picati doles Dioscorides quoque refert, l. c. totidem fere verbis. Hard.

16. *Veteri rheumatismo.* Χρονίοις ῥεύμασι, καὶ ἑλκώσεσι ταῖς ἐν βάθει. « Vetustis fluxionibus, et exhulcerationibus profundis. » Ῥευματισμὸς fluxus est mali ac noxii humoris. H.

17. *Exhulcerationi.* Profundarum, et abditarum partium. Diosc. V, 43, ταῖς ἐν βάθει ἑλκωμένοις.

18. *Picatumque.* Egimus de eo XIV, 3. Allobrogicum appellat, et eodem libro, cap. 4, Plinius, et similiter Celsus, IV, 5, atque in resolutione stomachi hoc vini genus in primis commendat. Hard.

19. *In febre.* Brot. ex Reg. 2 et edit. princ. *in febri*. Et statim mox Gron. et Al. *ægris vinum nec.* Ed.

midia enim pars periculi[20] est noctu, hoc est, spe somni, bibentibus: nec a partu abortuve, nec a libidine ægrotantibus[21], nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febri tussientibus, nec in tremore nervorumque doloribus, vel faucium, aut si vis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia præcordiorum, venarum vehementia[22]: neque in opisthotono, tetano[23]: nec singultientibus[24], nec si cum febre dyspnœa[25] sit. Minime vero oculis rigentibus, et genis[26] stantibus, aut defectis gravibusque: nec quorum conniventium perlucebunt oculi[27], palpebrisve non coeuntibus, vel si dormientibus hoc idem eveniet: aut si cruore suffunduntur

20. *Dimidia enim pars periculi.* Levius, ac minus periculum est, quum, remissa febri, alliciendi somni causa bibitur. Dalec. — *Dimidia.* Dimidio levius periculum est. Hard.

21. *A libidine ægrotantibus.* Vinum enim debilitatos jam immodica venere nervos gravius offendit. Dal.

22. *Venarum vehementia.* Concitatiore venarum pulsu. Hard.

23. *Tetano.* Cels. II, 1: « Frigus modo nervorum distentionem, modo rigorem infert: illud σπασμός, hoc τέτανος græce nominatur. » Et lib. IV, cap. 3, statim initio: « Neque alius importunior, auctiorque morbus est, quam is qui quodam rigore nervorum, modo caput scapulis, modo mentum pectori annectit, modo rectam et immobilem cervicem intendit. Priorem Græci ὀπισθότονον, insequentem ἐμπροσθότονον, ultimum τέτανον appellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur. » Tetanum præterea accurate Hippocrates explicat de Morbis lib. III, cap. 13, pag. 104. H.

24. *Singultientibus.* Ab acri humore stomachum lancinante. Dal.

25. *Dyspnœa.* Difficultas spirandi. Cels. IV, 4: « Est etiam circa fauces malum, quod apud Græcos aliud atque aliud nomen habet, prout se intendit. Omne in difficultate spirandi consistit. Sed hæc, dum modica est, neque ex toto strangulat, δύσπνοια appellatur. Quum vehementior est, ut spirare æger sine sono et anhelatione non possit, ἄσθμα. Quum accessit id quoque, ne nisi recta cervice spiritus trahatur, ὀρθόπνοια. » Hard.

26. *Et genis stantibus.* Rigentibus palpebris, quæ non moventur. Rigentes Caio Germanico Cæsari Aug. oculos fuisse diximus XI, 54. Genas pro palpebris dici Plinio solemne ac familiare esse, eodem libro, c. 56, sq. Hard.

27. *Perlucebunt oculi.* Micantibus scintillis. Alias « vinum optimum vetus in nocte adhibitum, oculorum aciem reformare, » auctor est Theod. Prisc. I, 10. Hard.

oculi, vel si lemæ[28] in oculis erunt. Minime lingua fungosa, nec gravi, et subinde imperfecta loquentibus : nec si urina difficile reddetur, neque expavescentibus repente, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundatur.

XXV. Cardiacorum morbo unicam spem[1] in vino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alii non nisi in remissione. Illi, ut sudorem coerceant : hi, quia tutius putant, minuente se morbo : quam plurium sententiam esse video. Dari utique non nisi in cibo debet[2], nec a somno[3] : nec præcedente alio potu, hoc est, utique sitienti : nec nisi in desperatione suprema; et viro facilius quam feminæ : seni, quam juveni : juveni, quam puero : hieme, quam æstate : assuetis potius, quam expertibus. Modus dandi pro vehementia vini : item mixtura. Atque vulgo satis putant unum vini cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi[4], dandum : et si cibus non descendat.

28. *Vel si lemæ.* Λήμη Græcis humor est in oculis concretus, unde lippitudo nascitur. Hesychius : Λῆμαι, αἱ περὶ τοὺς κανθοὺς τῶν ὀφθαλμῶν πεπηγυῖαι συστάσεις, ἐκρέουσαι τῶν ὀφθαλμῶν ἀκαθαρσίαι. Hard.

XXV. 1. *In vino.* Seneca ep. xv : « Bibere et sudare, vita cardiaci est. » Cardiaci nempe ex virium imbecillitate, immodico sudore diffluunt, et crebro vini potu foventur. Huc et Juvenalis allusit, Sat. V, v. 32 : « Cardiaco cyathum numquam mixturus amico. » H.

2. *Dari utique non nisi in cibo debet.* Celsus, III, 19 : « Cardiaci morbi curatio . . . Tertium auxilium est, imbecillitati jacentis vino ciboque succurrere . . . Nisi autem necesse est, ad vinum festinare non oportet. Si verendum est, ne deficiat, tum et intrita ex hoc : et hoc ipsum austerum quidem, sed tamen tenue, meracum. » Hard.

3. *Nec a somno.* Ne calfacta somno viscera vino etiamnum magis incalescant. Dal.—*Nec a somno.* Brot. voculam *nec* omittit. Ed.

4. *Si dissolutio sit stomachi.* Ex Celso, loc. cit. « Quod si stomachus resolutus parum continet, et ante cibum, et post eum, sponte vomere oportet; rursusque post vomitum, cibum sumere. Si ne id quidem manserit, sorbere vini cyathum, interpositaque hora, sumere alterum. Si id quoque stomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis superillinendum est : qui ubi inaruerunt, efficiunt ut vinum

1 XXVI. Inter vini genera, quæ fingi docuimus[1], nec fieri jam arbitror, et supervacuum[2] eorum usum: quum ipsis rebus, ex quibus finguntur, doceamus uti. Et alias modum excesserat medicorum in his ostentatio, veluti e napis[3] vinum utile esse ab armorum equitandive lassitudine præcipientium: atque ut reliqua omittamus, etiam e junipero[4]. Et quis satius censeat, absinthite vino utendum potius, quam absinthio ipso? In reliquis omittetur et palmeum[5], capiti noxium, ventrique tantum molliendo, et
2 sanguinem exscreantibus non inutile. Fictitium non potest videri, quod bion appellavimus[6], quum sit in eo sola pro arte festinatio[7]. Prodest stomacho[8] dissoluto, aut cibos non perficienti, prægnantibus, defectis[9], paralyticis, tre-

in stomacho contineatur, exque eo toti corpori calor, venisque vis redeat. » Eadem ferme repetuntur, IV, 5. Hard.

XXVI. 1. *Quæ fingi docuimus.* Lib. XIV, capp. 18, 19, 20. Hard.

2. *Et supervacuum.* Subintellige, arbitror, ex proxime antecedente sententia. Hard. — Gron. et Al. *supervacaneum.* Ed.

3. *Veluti e napis.* Præcipit ita sane Diosc. V, 56. Hard.

4. *E junipero.* Vinum e juniperis stomacho prodesse ait Marc. Emp. c. xx, p. 139. Ad alia plurima utile esse Diosc. prodidit, V, 46. H.

5. *Palmeum.* E palmulis chydæis, maturis. Dioscorides alvum sistere ait, non mollire, propterea que cœliacis dat et dysentericis. Dal. — *Palmeum.* De quo XIII, 9. Vinum Phœnicites græca nomenclatione appellatur a Theod. Prisciano, II, p. 2, c. 28: Οἶνος φοινικίτης. — Sic libri omnes, etiam manu exarati. Nihilominus Dioscoride, V, 40, sic prodente, vino palmeo vim adstringendi competere, stomachicis idcirco, cœliacis, et sanguinem exscreantibus esse peraccommodatum: διὰ τὸ στύφειν, στομαχικοῖς, καὶ κοιλιακοῖς, καὶ αἱμοπτοϊκοῖς ἁρμόζει· num potius legi in contextu Plin. oporteat, « ventrique tantum molliori, » vel, « ventrique tantum morando, » hoc est, sistendo, amplius considerandum est. Hard.

6. *Quod bion appellavimus.* Lib. XIV, 10. Omphacites id vini genus, ut diximus a Dioscoride appellatur, XV, 12. Hard.

7. *Festinatio.* Quoniam fit ex uvis, ut ibi dictum est, ante maturitatem decerptis. Hard.

8. *Prodest stomacho.* Has vini omphacitis utilitates omnes pariter Diosc. commemorat, loc. cit. H.

9. *Prægnantibus, defectis.* Quibus vires animique deficiunt. Nisi forte sunt ea verba legenda conjunctim, *prægnantibus defectis*, ut sit idem ac « mulierum a conceptu defectioni, » ut Plinius ipse loquitur cap. 3 libri hujus, quoniam

mulis, vertigini, torminibus, ischiadicis. In[10] pestilentia quoque ac peregrinationibus, vim magnam auxiliandi habere dicitur.

XXVII. Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis[1] est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo : ita fit ut infusum terræ spumet. Dictum est sæpius, diceturque quoties cum aliis prosit. Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet[2], sternutamenta olfactu. Vim in balineis æstus[3] arcet, si contineatur ore. Quin et cum aqua bibitur. Multorum stomacho utiliter[4] gargarizatur : cum eadem[5] convalescentium et a solis ardoribus. Oculis[6] quoque illo modo saluberrimum fotu. Medetur 1

Dioscorides utrobique κισσώδεσι dixit, hoc est, prægnantibus malacia seu pica laborantibus. HARD.

10. *In pestilentia.* Apud Festum *pesestas* pestilentiam vocabant imprecatores, quum fundum lustrantes abigi poscebant et averti morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem. DALEC.

XXVII. 1. *Aceto summa vis est in refrigerando.* Diosc. V, 21 : Ὄξος ψύχει, καὶ ςύφει. Traduntur hæc eadem a Celso, V, 27 : « Usus, inquit, ipse docuit eum quem aspis percussit, acetum potius bibere debere. Quod demonstrasse dicitur casus cujusdam pueri, qui quum ab hac ictus esset, et partim ob ipsum vulnus, partim ob immodicos æstus, siti premeretur, ac locis siccis alium humorem non reperiret, acetum quod forte secum habebat, ebibit, et liberatus est. Credo, quoniam id, quamvis refrigerandi vim habeat, tamen habet etiam dissipandi. Quo fit ut terra respersa eo spumet. Eadem ergo vi verisimile est, spissescentem quoque intus humorem hominis ab eo discuti, et sic dari sanitatem. » Venit olim in controversiam, quæ natura aceti foret : calidam aliis, aliis frigidum pronuntiantibus : qua de re prolixe Galenus, de Fac. simpl. med. I, 19 sqq. HARD.

2. *Singultus cohibet*, etc. Galen. de Remed. paratu facil. c. 15. H.

3. *Vim in balineis æstus.* Celsus, I, 3 : « Si quis in balneo æstuat, reficit hunc ore exceptum, et in eo retentum acetum. Si id non est, eodem modo frigida aqua assumpta. » HARD.

4. *Multorum stomacho utiliter.* Εὐςόμαχον Diosc. pronuntiat. HARD.

5. *Cum eadem.* Cum eadem aqua prodest stomacho convalescentium ex ægritudine a solis ardore orta. H.

6. *Oculis.* Inflammatis, fluxione tentatis. DAL. — *Illo modo.* Cum aqua. Nos hunc locum ex animi conjectura sanavimus, sequuti vestigia veterum exemplarium, et eorum secuti qui sic interpolarant : « Oculis quoque illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur

2 potæ hirudini[7]. Item lepris, furfuribus, hulceribus manantibus, canis morsibus, scorpionum ictibus, scolopendrarum, muris aranei, contraque omnium aculeatorum venena et pruritus. Item contra multipedæ morsum[8]. Calidum in spongia[9], adjecto sulphuris sextante sextariis tribus aceti, aut hyssopi fasciculo, medetur sedis vitiis. In sanguinis fluxione[10] post excisos calculos, et omni alia[11], foris in spongia[12] impositum, intus potum cyathis binis quam acerrimum. Conglobatum[13] utique sanguinem discutit. Contra lichenas et bibitur[14], et imponitur. Sistit[15] alvum, et rheumatismos[16] interaneorum infusum: item[17] procidentia

post uredines. » Nam vox ea certe a MSS. abest, Regg. Colb. Ch. cæterisque, nec *uredines* ii, sed *hirudines* præ se ferunt. Et quod est sane momenti haud levioris, Diosc. V, 21, de aceto disputans ita scribit: Βδέλλας τε ποθείσας καταῤῥοφούμενον ἀποβάλλει. « Haustu voratas hirudines, si sorbeatur, ejicit. » Quo quidem loco nihil afferri opportunius potest, quod in rem nostram sit. H. — Pint. ex Diosc. emendabat, *pellit potum hirudines*. Ed.

7. *Medetur potæ hirudini*. Diosc. V, 21. H. — Male Franz. *post hir*. Ed.

8. *Item contra multipedæ morsum*, etc. Habet has quoque utilitates aceti omnes Diosc. l. c. Hard.

9. *In spongio*. Gron. et Al. adjecta una voce, *in spongia oppositum*. Ed.

10. *In sanguinis fluxione*. Quam aceto mero Plinius vim attribuit sanguinis sistendi post excisos calculos, hanc aceto salso, seu acidæ muriæ Diosc. adjudicat V, 23, his verbis: Στέλλει δὲ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν λιθοτομηθέντων αἱμοῤῥαγίας, εὐθέως μετὰ τὴν χειρουργίαν θερμὴ ἐγκλυζομένη. Celsus quoque, VII, 26, tit. « Quæ curatio calculo evulso habenda sit, » acre acetum postulat, cui aliquantum salis sit adjectum, ad vim aceti scilicet mitigandam. H.

11. *Et omni alia*. Diosc. V, 21. Erumpentem, inquit, undecumque sanguinem, potu, insessuque sistit: πινόμενόν τε καὶ ἐγκαθιζόμενον. H. — *Omni alio*. Nempe sanguinis fluxione. Perperam in Franz. *omnio a*. Ed.

12. *Foris in spongio impositum*. Diosc. loc. cit. Laudat hunc Plinii locum, et superiorem proxime de hyssopo, auctor Annalium Eccl. ad annum Chr. 39, n. 124, ubi de spongia aceto plena, hyssopo circumposita, Christi Domini ori admota, disserit. Hard.

13. *Conglobatum*. Diosc. loc. cit. Ποιεῖ καὶ πρὸς αἵματος καὶ γάλακτος θρόμβωσιν ἐν κοιλίᾳ. « Facit contra sanguinem in ventriculo conglobatum, et lac ibidem coagulatum. »

14. *Contra lichenos et bibitur*. Diosc. l. c. Hard.

15. *Sistit*. Diosc. l. c. Hard. — *Alvum*. Gron. et Al. *olvos*. Ed.

16. *Rheumatismos*. Fluxiones humoris pravi et noxii in alvum. H.

17. *Item procidentia*. Diosc. l. c.

sedis, vulvæque. Tussim veterem[18] inhibet, et gutturis 3
rheumatismos, orthopnœam, dentium labefactationem. Vesicæ nocet, nervorumque infirmitatibus. Nesciere medici, quantum contra aspidas polleret[19]. Nuper ab aspide calcata percussus utrem aceti ferens, quoties deposuisset, sentiebat ictum, alias illæso similis: intellectum ibi remedium est, potuque succursum. Neque altero[20] os colluunt venena exsugentes. In totum domitrix vis hæc non cibo- 4
rum modo est, verum et rerum plurimarum. Saxa rumpit infusum[21], quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem

Στέλλει καὶ ὑστέραν καὶ ἕδραν προπεπτωκυῖαν. Hard.

18. *Tussim veterem.* Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit. Καὶ βῆχα χρονίαν πραΰνει... Ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς ὀρθόπνοιαν, θερμὸν καταῤῥοφούμενον· στέλλει δὲ ἀναγαργαριζόμενον καὶ τὰ ἐν τῷ βρόγχῳ ῥεύματα... καὶ πρὸς ὀδόντων πόνον, etc. Hard.

19. *Nesciere medici quantum contra aspidas polleret.* Celsus, ut superius indicavimus, V, 27. Uberius id aliquanto Plin. Val. III, c. ult. « Ad morsum aspidis, inquit, unum refugium habebant priores, ut percussus urinam suam biberet. Intra paucos annos, inventum est casu et alterum remedium. Nam is qui utrem plenum aceti ferebat, percussus ab aspide dolorem non sensit: donec fatigatus requiescendi gratia utrem deposuit: de facto perniciem sentire cœpit; rursusque imposito sibi utre, desiit. Intellectumque est, quod si acetum bibisset, posset sanari, etc. » Plinii sententiam laudat et sequitur Quintus Serenus, Comp. XLVII, ubi de serpentium morsibus, pag. 155: « Plinius ut memorat, sumpti juvat imber aceti. » Hard.

20. *Neque altero.* Ita editi omnes cum Reg. 1. At Reg. 2, cum Ch. *neque aliter.* Hard.

21. *Saxa rumpit infusum.* Non per se quidem, et solum, sed prævio igne incendioque: subsequente etiam vi acieque ferri. Plinius, XXXIII, 21: « Occurrunt silices... Hos igni et aceto rumpunt. » Hac certe industria pervias fecisse sibi Alpes Hannibal memoratur. Rem narrat Plutarch. in ejus vita. Livius, XXI, p. 200: « Ad rupem minuendam, per quam via una esse poterat, milites ducti, quum cædendum esset saxum, arboribus circa immanibus dejectis, detruncatisque, struem ingentem lignorum faciunt; eamque quum et vis venti apta faciendo igni coorta esset, succendunt; ardentiaque saxa infuso aceto putrefaciunt. Ita torridam incendio rupem ferro pandunt, molliuntque anfractibus modicis clivos: ut non jumenta solum, sed elephanti etiam deduci possent. » Aceto solutos Eleutherarum muros narrat Dio, XXXVI, pag. 8. Nec sane diffitetur Galenus hanc inesse aceto vim, de Fac. simpl. med. I, 22, p. 16, ut instar ignis, lapides,

et sapores non alius magis succus commendat aut excitat: in quo usu mitigatur usto pane, aut cum vino[22]: vel accenditur pipere ac lasere: utique sale compescitur. Non est prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa[23] supremis suis annis conflictatus gravi morbo pedum, quum dolorem eum perpeti nequiret, unius medicorum portentosa scientia, ignorante Divo Augusto, tanti putavit usu pedum sensuque omni carere, dummodo et dolore illo careret, demersis in acetum calidum[24] cruribus in acerrimo impetu morbi.

1 XXVIII. (II.) Acetum scillinum inveteratum magis probatur. Prodest, super ea quæ diximus[1], acescentibus cibis[2]: gustatum enim discutit pœnam eam. Et his qui jejuni[3] vomunt: callum[4] enim faucium facit, ac stomachi: odorem oris tollit[5], gingivas adstringit[6], dentes firmat,

fictilia, æs, ferrum, plumbumque, pervadat ac penetret. Ac ne veteribus tantum exemplis agamus, hac ipsa industria usum hoc nostro ævo principem Guisium, ut murum solveret, auctor ipse est in Commentariis rerum a se gestarum in Neapolitana expeditione. HARD.

22. *Usto pane, aut cum vino*. Gr. et Al. *tosto pane aut vino*. ED.

23. *Siquidem M. Agrippa*, etc. Idem fere de Servio Clodio narratur, lib. XXV, cap. 3. DAL.

24. *Demersis in acetum calidum cruribus*. In eo genere morbi demergi in muriam Celsus præcipit, IV, 24, ut dicturi sumus XXXI, 33: « Si tumor, calorque est, recte in aqua quam frigidissima articulos contineri; » idem adjungit: « sed neque quotidie, neque diu, ne nervi lædantur. » HARD.

XXVIII. 1. *Diximus*. Lib. XX, cap. 39. HARD.

2. *Acescentibus cibis*. Ventriculo acidam pituitam in fauces eructante. HARD.

3. *Et his qui jejuni*, etc. Dioscor. lib. V, cap. 25. HARD.

4. *Callum*. Dioscorid. loc. cit. Καταῤῥοφούμενον δὲ τὸν βρόγχον στερεοῖ, καὶ τυλώδη ποιεῖ, καὶ τὸν ἦχον εὔτονον, καὶ λαμπρὸν ἀποτελεῖ. « Fauces sorbitione durat, callosasque reddit, vocem denique expedit, ac limpidam canoramque facit. » H.

5. *Odorem oris tollit*. Diosc. loc. cit. Plin. Val. III, 33: « Ad fœtorem oris: Si halitus fœtet, inquit, quum dormitum vadis, cyathum aceti boni per partes sorbeas: hoc et in coctionem cadit, etc. » HARD.

6. *Gingivas adstringit*. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. c. XII, pag. 93: « Acetum tepidum scilliticum in ore tentum, et gingivas tumentes constringit, et continet dentes vacillantes. » HARD.

colorem meliorem præstat. Tarditatem quoque[7] aurium gargarizatione purgat, et transitum auditus aperit. Oculorum[8] aciem obiter exacuit. Comitialibus[9], melancholicis, vertiginosis, vulvarum strangulationibus, percussis, aut præcipitatis, et ob id sanguine conglobato, nervis infirmis, renum vitiis perquam utile. Cavendum exhulceratis[10].

XXIX. Oxymeli antiqui, ut Dieuches tradit[1], hoc modo 1
temperabant : mellis minas[2] decem, aceti veteris heminas quinque, salis marini pondo libram et quadrantem[3], aquæ marinæ[4] sextarios quinque pariter coquebant, decies defervescente cortina[5], atque ita diffundebant[6], inveterabantque. Sustulit totum id Asclepiades, coarguitque : nam etiam in febribus dabant[7]. Profuisse[8] tamen fatentur contra

7. *Tarditatem quoque aurium*. Dioscor. loc. cit. Hard.

8. *Oculorum*. Diosc. l. c. Hard.

9. *Camitialibas, melancholicis*. Dioscor. l. c. Hard.

10. *Cavendum exhalceratis*. Internis exhulceratiooibus, oervorumque vitiis ipsis cavendum Dioscorides admonet. Hard.

XXIX. 1. *Ut Dieuches tradit*. Et post illum Diosc. V, 22, ipseque Plinius, non hoc loco modo, sed et XIV, 21. Hard.

2. *Mellis minas*. Sive libras decem ex ipso Plioio l. c. Hard.

3. *Salis marini pando libram et quadrantem*. Prius legebatur, *Salis marini ponda, thymbræ quadrantem*. Verum in oxymelitos compositione, neque apud Diosc. V, 22; neque apud Plin. XIV, 21; oeque hoc ipso loco in codd. ullis MSS. *thymbræ* ulla mentio est : sed *libram* omnes exhibent. Et est alioqni bouis auctoribus familiaris ea locutio, Colum. inprimis XII, 33 : « Scillæ, inquit, aridæ pondo libram et quadrantem adjici oportere. » Et c. 35 : « Pontici absinthii pondo librsm. » Festo quoque : « Grave æs, inquit, dictum a pondere, quia deni asses, singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab boc ipso oumero dictum. » Ubi *libras* in casu gigneodi est, ut alii aote nos viderunt. Hard.

4. *Aquæ marinæ*. Aquam pluviam Diosc. adhibet, Pliniusque ipse loc. cit. Hard.

5. *Defervescente cortina*. Cortina, vas æneum est, aquæ, oleo, coloribusve decoquendis. Hard.

6. *Diffundebant*. Quid sit vina diffundi, diximus XIV, 16. Hard.

7. *Nam etiam in febribus dabant*. In quibusdam MSS. *databant*. Mos ille fuit Hippocratis, ipso ita prodente et probante de Victu in Morb. ac. t. 28, p. 291. Hard.

8. *Profuisse*. Diosc. loc. cit. Ἀρήγει καὶ τοῖς ὑπὸ ἐχίδνης τῆς καλουμένης σηπὸς δηχθεῖσι, καὶ τοῖς μηκώνειον, ἢ ἰξίαν πιοῦσιν. Viperei generis hunc sepa Dioscorides facit. Et Aetius similiter, Serm. XIII,

serpentes, quas sepas vocant, et contra meconium, ac viscum: et anginis[9] calidum gargarizatum, et auribus, et oris gutturisque desideriis, quæ nunc omnia oxalme[10] contingunt: id sale et aceto[11] recente efficacius est.

1 XXX. Vino cognata res sapa[1] est, musto decocto, donec tertia pars supersit. Ex albo hoc melius[2]. Usus contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, quas pityocampas[3] vocant, salamandras, et contra mordentia venenata. Secundas partusque emortuos trahit[4], cum bulbis potum. Fabianus auctor est venenum esse, si quis jejunus a balineis id bibat.

1 XXXI. Consequens horum est vini fæx, cujusque generis. Ergo vini fæci tanta vis[1] est, ut descendentes in cupas enecet. Experimentum demissa præbet lucerna, quamdiu exstinguatur, periculum denuntians. Illota miscetur medicamentis. Cum iridis[2] vero pari pondere, eruptionibus pituitæ illinitur: et sicca vel madida contra

c. 26, p. 256. Est et generi cuidam lacertorum communis hæc appellatio, ut dicemus XXIX, 32. De priore Lucanus, IX, 723: « Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps. » Hard.

9. *Et anginis.* Dioscor. loc. cit. Ἀναγαργάρισμά τε συναγχικῶν ὠφέλιμον. Hard. — *Anginis.* Gron. et Al. ante Hard. *anginas.* Ed.

10. *Oxalme.* Ὀξάλμην acetum salsum, seu acidam muriam Latini nuncupant. Hard.

11. *Id sale et aceto recente efficacius est.* Multas et insignes acidæ muriæ, τῆς ὀξάλμης, facultates a Diosc. proditas, V, 22, auctor silentio præterit. Dal.

XXX. 1. *Vino cognata res sapa*, etc. De qua lib. XIV, cap. 11. H.

2. *Melius.* Legend. *melior*, nisi ad græcam vocem ἕψημα referas, vel latinam *defrutum.* Dal. — *Ex albo hoc melius.* Hæc res, sapa videlicet, melior. Hard.

3. *Pityocampas.* Πιτυοκάμπας. De harum veneno, remediisque ad id adhibendis, Dioscoridem consule in Alexiph. c. 2. Hard.

4. *Trahit.* Gron. et Al. *trahi.* Ed.

XXXI. 1. *Ergo vini fæci tanta vis.* Habet enim urendi vim maximam, exedendi, siccandi: Δύναμιν ἔχει καυστικὴν σφόδρα, σηπτικὴν ἄγαν καὶ ξηραντικήν. Cupa, vas vinarium majus, unc cave. H. — *Enecet.* Nempe acido vapore, quem proprie recentiores vocant *gaz carbonique.* Ed.

2. *Cum iridis*, etc. Theod. Prisc. I, 16, *de papulis*, contra exanthemata, sive eruptiones pituitæ, « Fæ-

phalangia, et testium mammarumque inflammationes[3], vel in quacumque parte corporis. Item cum hordeacea farina, et thuris polline in vino decocta crematur et siccatur. Experimentum[4] est legitime coctæ, ut refrigerata linguam tactu videatur urere. Celerrime[5] exanimatur, loco non 2
incluso condita. Crematio ei multum virium adjicit. Utilissima est ad compescendos lichenas furfuresque cum fico decocta; sic et lepris et hulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ[6] contraria est pota, sed magis cruda. Oculorum medicamentis[7] cocta et lota miscetur; medetur illita et testibus, et genitalibus; in vino autem adversus strangurias bibitur. Quum exspiravit quoque, lavandis corporibus et vestibus utilis[8]; tuncque usum[9] acaciæ habet.

XXXII. Fæx aceti pro materia[1] acrior sit necesse est, 1
multoque magis exhulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum, interanea, ventrem illita adjuvat. Sistit[2] earum partium rheumatismos, et mulierum menses. Panos[3] discutit nondum exhulceratos, et anginas: sacros

ces vini, inquit, et iris Illyrica, utraque contusa, et cum oleo roseo commixta, medebuntur. » Hard.

3. *Inflammationes*. Quas alibi testium epiphoras vocat. Legit *inflationes* Pintianus, perperam. Hard. — Brot. tamen ex Regg. 1 et 2, *inflationes*. Ed.

4. *Experimentum*. Diosc. V, 132, ubi et coquendæ modum tradit. H.

5. *Celerrime exanimatur*. Exspirat. Diosc. loc. cit. Χρηστέον δὲ τῇ τρυγὶ προσφάτῳ οὔσῃ, ταχὺ γὰρ διαπνεῖται· ὅθεν οὐδὲ ἀσκέπαστον, οὐδὲ χωρὶς ἄγγους αὐτὴν ἀποθετέον. « Recenti fæce utendum est, quoniam celeriter exspirat, et exanimatur: proinde nonnisi tecta, et vase aliquo condita inclusave reponi debet. » H.

6. *Fungorum naturæ*. Dioscor. in Alex. c. 23. Hard.

7. *Oculorum medicamentis*. Diosc. V, 132. Hard.

8. *Vestibus utilis*. Ad vestes lavandas ac lintea, in lixiviis nostrates adhibent. Hard.

9. *Usum acaciæ*. Cujus semine ad perficienda coria pro galla utuntur, uti dicturus est libro sq. cap. 67. Hard.

XXXII. 1. *Pro materia acrior*, etc. Ut est *aceti* materia acrior, sic et fæx ejus. Hard.

2. *Sistit*. Dioscor. V, 132. Ventris stomachique fluxiones sistit adhibita: Κοιλίαν τε καὶ στόμαχον ῥευματιζόμενον καταπλασθεῖσα στέλλει. H.

3. *Panos*. Dioscor. l. c. Hard.

ignes cum cera: mammas lactis sui impatientes[4] eadem exstinguit: ungues scabros aufert[5]. E serpentibus contra cerastas validissima cum polenta; cum melanthio[6] autem contra crocodili morsus, et canis. Et hæc cremata ampliat vires: tunc addito lentiscino oleo illita una nocte rufat capillum[7]. Eadem ex aqua in linteolo apposita, vulvas purgat.

1 XXXIII. Sapæ fæce[1] ambusta sanantur, melius addita lanugine arundinis; eadem fæce decocta potaque, tusses veteres. Decoquitur in patinis cum sale et adipe ad tumorem quoque maxillarum et cervicum.

1 XXXIV. (III.) Olearum proxima auctoritas intelligitur. Folia[1] earum vehementissime adstringunt, purgant, sistunt. Itaque commanducata[2] imposita hulceribus me-

4. *Mammas lactis sui impatientes.* Diosc. loc. cit. Μαςούς τε σπαργῶντας ῥέοντας γάλα σβέννυσι. « Turgentes mammas, suique lactis impatientes exstinguit. » Q. Serenus, c. XXI, p. 138: « Ubera fecundo multum lactantia succo Sæpe sibi noxæ nimium manando fuerunt: Fæce igitur valida duri reprimentur aceti. » HARD.

5. *Ungues scabros aufert.* Diosc. loc. cit. Hanc vim vini fæci adjudicat Theodor. Prisc. I, 30: « Scabiosos, veluti elephantiosos; si quis forte ungues habuerit, vini fæx sicca, trita, et cum cerotario imposita curat. Et ficus sicca, purgata, et tusa, superimposita, æque medetur. » HARD.

6. *Cum melanthio.* Plin. Valer. III, 51: « Adversus morsum canis non rabiosi: Fæx aceti cum melanthio plagæ imponitur. » HARD. — Μελάνθιον Diosc. III, 93, est nobis *Nigella sativa* (*Polyand. pentagyn.* gen. 1335 Pers. *Ranuncul.* Juss.), eadem ac gith Latinorum; habitat in Germania, Creta, etc. ED.

7. *Rufat capillum.* Diosc. loc. cit. Ξανθὰς ποιεῖ τὰς τρίχας. HARD. — *Rufat.* Serenus, ut quidam exponunt, eam compositionem *unguentum cineris* vocat: « Ad rutilam speciem nigros flavescere crines, Unguento cineris prædixit Plinius auctor. » Cato: « Mulieres nostræ cinere capillum unguitabant, ut rutilus esset crinis. » Servius in Georg. *immundum cinerem* exponit, quo puellæ non utuntur ruffandis crinibus. DAL.

XXXIII. 1. *Sapæ fæce.* Prius legebatur, *sæpe fæce*. Mendose. In indice huj. loc. *de fæce sapæ*, IV. H.

XXXIV. 1. *Folia . . . adstringunt.* Dioscor. I, 137: Φύλλα ςυπτικὰ, etc. Idcirco in vino cocta et trita vulneribus adhibentur, teste Theod. Prisciano, I, 20. HARD.

2. *Commanducata.* Plin. Valer.

dentur, et capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quæ medici usserint, gingivarum inflammationibus, paronychiis, sordidisque hulceribus[3], et putrescentibus. Cum melle profluvium sanguinis e nervosis partibus cohibet. Succus eorum[4] carbunculantibus circa oculos hulceribus et pusulis, procidentique pupillæ efficax : quapropter in collyria additur; nam et veteres lacrymationes sanat[5], et genarum erosiones. Exprimitur autem succus[6] tusis, affuso vino et aqua cælesti, siccatusque in pastillos digeritur. Sistit menses in lana admotus vulvæ : utilis et sanie[7] manantibus; item condylomatis, ignibus sacris[8], quæque serpunt hulcera, epinyctidi.

XXXV. Eosdem et flos earum habet effectus. Uruntur 1
et cauliculi[1] florescentes, ut spodii[2] vicem cinis præstet; vinoque infuso iterum uritur. Suppurationes et panos illinunt cinere eo, vel foliis tusis cum melle, oculos vero

III, 22; Marc. Emp. c. 18, p. 42, et Diosc. I, 137 : Ἰᾶται δὲ καὶ τὰ ἐν στόματι ἕλκη, καὶ ἄφθας διαμασσηθέντα. « Oris hulceribus et aphthis commanducata medentur. » H.

3. *Sordidisque hulceribus.* Diosc. l. c. Ἀνακαθαίρει δὲ καὶ τὰ ῥυπαρὰ ἕλκη. « Purgat sordida hulcera. » H.

4. *Succus eorum carbunculantibus.* Diosc. loc. cit. Carbunculantia hulcera sunt quæ carbunculis furunculisque sunt similia. Carbunculum ἄνθρακα medici vocant, furunculum ignitum, et ex adusta bile inflammatum; sive similem iis quæ usta fuerint, exhulcerationem. Carbunculos in ipsis oculis ex inflammatione nasci : pustulas quoque hulceraque e pustulis, Celsus docet, VI, 6, quem consule. Hard.

5. *Veteres lacrymationes sanat.* Diosc. l. c. Hard.

6. *Exprimitur autem succus.* Diosc. l. c. totidem verbis : sed affundi vinum, quam aquam, multo præstabilius esse, idem asseverat. H.

7. *Sanie manantibus.* Sic et Chiffl. Gron. et Al. ante Hard. *saniem emanantibus.* Ed.

8. *Ignibus sacris.* Diosc. loc. cit. Ἐρυσιπελάτων, ἑρπητῶν, ἐπινυκτίδων. En rursum, ubi ignem sacrum Plinius habet, erysipelas Dioscoridi est. Hard.

XXXV. 1. *Uruntur et cauliculi.* Folia cum floribus tantum Dioscorides uri præcipit, spodio huic concinnando. Hard.

2. *Spodii.* Diosc. l. c. Ἀντὶ σποδίου λαμβάνεται. Cinerulam latine σπόδιον commode dixeris. Quid illud sit, dicemus suo loco, lib. XXXIV. Præcipuum id habet in oculorum medicamentis usum. H.

cum polenta. Succus[3] fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas, furfures, manantia hulcera. Nam et lacryma quæ ex arbore ipsa distillat, Æthiopicæ maxime oleæ, mirari satis non est repertos[4], qui dentium dolores illinendos censerent, venenum esse prædicantes[5], atque etiam in oleastro[6] quærendum. E radice oleæ quam tenerrimæ cortex derasus, in melle crebro gustatu medetur sanguinem rejicientibus, et suppurata extussientibus. Ipsius oleæ cinis cum axungia tumores sanat; extrahitque fistulis vitia, et ipsas sanat.

1 XXXVI. Olivæ albæ stomacho utiliores[1], ventri minus. Præclarum habent, antèquam condiantur, usum recentes, per se cibi modo devoratæ. Medentur enim arenosæ urinæ, item dentibus[2] carnem mandendo attritis, aut[3] convulsis. Nigra oliva stomacho inutilior[4], ventri facilior, capiti et oculis non convenit. Utraque ambustis prodest[5] trita et

3. *Succus.* Diosc. I, 138 : Τὸ δὲ ἐκ χλωροῦ τοῦ ξύλου καιομένου ἐκκρινόμενον ὑγρὸν, πίτυρα, καὶ ψώρας, καὶ λειχῆνας καταχριόμενον ἰᾶται. « Qui humor ex accenso virente ligno emanat, furfures, scabiem, et lichenas illitu sanat. » Hard.

4. *Mirari satis non est repertos.* Ex horum esse numero Dioscoridem scimus, I, 141. Hard. — *Satis non est.* Gron. et Al. *satis est repertos.* Ed.

5. *Venenum esse prædicantes.* Quum venenum id esse ipsi fateantur. Dioscor. loc. cit. Ἀναγράφεται δὲ καὶ ἐν φθαρτικοῖς. « In medicamenta refertur, quæ sunt exitiali vi prædita. » Hard.

6. *Atque etiam in oleastro.* Nostrates oleæ, oleastrique, inquit Diosc. l. c. talem lacrymam ferunt. Hard. — *Quærendum.* Gron. et Al. ante Hard. *quærendam.* De oleastro conf. cap. seq. not. 1 fin. Ed.

XXXVI. 1. *Olivæ albæ stomacho utiliores*, etc. Dioscor. I, 139 : Ἔστι δὲ ἡ μὲν ὑπόκιῤῥος καὶ πρόσφατος ἐλαία, δυσκοίλιος, εὐστόμαχος. H.

2. *Item dentibus aut attritis, aut convulsis* (sic lib. ante Hard. editi). Scribe ex codd. vett. « item dentibus carnem mandendo attritis. » Gr. — *Carnem.* Hæc verba ex Regg. Colb. ac Ch. codice adjecimus. H.

3. *Aut convulsis.* Dentes emotos stabiliri eo cibo scribit Diosc. l. c. H.

4. *Nigra oliva stomacho inutilior.* Diosc. loc. cit. Ἡ δὲ μέλαινα καὶ πέπειρος, εὐδιάφθορος καὶ κακοστόμαχος, ὀφθαλμοῖς τε ἀνεπιτήδειος καὶ κεφαλῇ. « Nigra et matura corrumpi facilis, stomacho contraria : nec oculis convenit, nec capiti. » H.

5. *Utraque ambustis prodest.* Dio-

illita: Sed nigra[6] commanducatur, et protinus ex ore imposita, pusulas gigni prohibet. Colymbades[7] sordida hulcera purgant, inutiles difficultatibus urinæ.

XXXVII. De amurca poteramus videri satis [1]dixisse, 1
Catonem sequuti : sed reddenda medicinæ quoque est.
Gingivis et oris hulceribus[2], dentium stabilitati[3] efficacissime subvenit: item ignibus sacris infusa[4], et his quæ serpunt. Pernionibus nigræ olivæ amurca utilior : item infantibus fovendis. Albæ vero, mulierum vulvæ in lana admovetur. Multo autem omnis amurca decocta[5] efficacior. Coquitur[6] in cyprio vase ad crassitudinem mellis. Usus ejus[7] cum aceto, aut vino vetere, aut mulso, ut quæque causa exigat, in curatione oris, dentium, aurium,
hulcerum manantium, genitalium, rhagadum[8]. Vulneribus 2
in linteolis[9] imponitur, luxatis in lana : ingens hic usus, utique inveterato medicamento[10] : tale enim fistulas sanat.

scor. l. c. Plin. Val. III, 36 : « Ambustis sanandis : olivarum carnes teruntur, et imponuntur. Nigra oliva continuo si imponatur commanducata, pustulas gigni prohibet. » Theod. Prisc. I, 17 : « De ustione calidæ, vel ignis: ustiones antequam vesicas erigant, muriam olivarum frequenter infunde : aut easdem olivas salsas contritas impunito. » H.

6. *Sed nigra*, etc. Dioscor. et Plin. Val. ll. cc. H.—*Pusulas*. Gron. et Al. ut semper alias, *pustulas*. Ed.

7. *Colymbades*. Diosc. l. c. H.

XXXVII. 1. *Dixisse*. Lib. XV, cap. 8. Hard.

2. *Gingivis et oris hulceribus*. Plin. Val. hæc strictim, I, 30 : « Amurca ex oliva nigra oris vitiis subvenit. »

3. *Stabilitati*. Gronov. et Al. ante Hard. *stabilitate*. Ed.

4. *Ignibus sacris infusa*. Plin. Val. III, 4 : « Amurca olivæ nigræ igni sacro infunditur. » Hard.

5. *Amurca decocta efficacior*. Dioscor. I, 134. Hard.

6. *Coquitur*. Diosc. loc cit. H. — *Cyprio*. Gron. et Al. *cupreo*. Ed.

7. *Usus ejus*, etc. Totidem verbis hæc Diosc. l. c. Hard.

8. *Rhagadum*. Ῥαγάδας, ani fissuras Scribonius Larg. exponit. Sic etiam pedum rimas vocant ῥαγάδας τὰς ἐν ποσί. Dicuntur autem ῥαγάδες, ἀπὸ τοῦ ῥήγνυμι, hoc est, a frangendo. Hard.

9. *Vulneribus in linteolis imponitur*. Theod. Prisc. I, 19 : « Olivarum amurcam coques primum igne fortiori . . . Quum vero coagulaverit, repone in vas mundum : et quum frigescere cœperit, linteola infusa loco percusso imponimus. » H.

10. *Inveterato medicamento*. Amur-

Infunditur[11] sedis, genitalium, vulvæ exhulcerationi. Illinitur vero podagris incipientibus: item articulariis morbis. Si vero cum omphacio[12] recoquatur ad mellis crassitudinem, casuros[13] dentes extrahit. Item jumentorum scabiem[14], cum decocto lupinorum, et chamæleone herba, mire sanat. Cruda amurca[15] podagras foveri utilissimum.

1 XXXVIII. (IV.) Oleastri foliorum eadem natura. Spodium[1] e cauliculis vehementius inhibet rheumatismos. Sedat et inflammationes oculorum, purgat hulcera, alienata explet[2], excrescentia leniter erodit, siccatque, et ad cicatricem perducit: cætera, ut in oleis. Peculiare[3] autem, quod folia decoquuntur ex melle, et dantur cochlearibus contra sanguinis exscreationes. Oleum tantum acrius, efficaciusque: et de eo os quoque colluitur[4] ad dentium

ca, inquit, inveterata melior evadit. Παλαιουμένη τε βελτίων γίνεται, ait etiam Diosc. l. c. Hard.

11. *Infunditur.* Diosc. l. c. Ἐγκλύσματά τε ἕδρᾳ, καὶ μήτραις εἱλκωμέναις ἐστὶ χρήσιμος. Hard.

12. *Si vero cum omphacio.* Reliquæ deinceps ex amurca medicinæ, totidem verbis exstant apud Diosc. l. c. Hard.

13. *Casuros.* Dentes corruptos extrahit, inquit Diosc. ἐκβάλλει δὲ καὶ τοὺς ἐφθαρμένους ὀδόντας. H.

14. *Jumentorum scabiem.* Diosc. l. c. Item Cato de Re Rust. c. XCVI, pag. 56: « Oves ne scabræ fiant, amurcam condito, puram bene facito; aquam ubi lupinus deferbuerit, et fæcem de vino bono, inter se omnia commisceto pariter... Eodem modo in omnes quadrupedes utitor, si scabræ erunt. » H.

15. *Cruda amurca.* Diosc. l. c. H. — *Podagras.* Gronov. et libb. ante Hard. editi, *podagris.* Ed.

XXXVIII. 1. *Spodium.* Diosc. I, 137: « Uruntur, inquit, cum floribus folia, ut spodii vicem præstent... ita ut in medicamentis oculorum spodio minime cedant. » Καίεται δὲ τὰ φύλλα μετὰ τῶν ἀνθῶν, καὶ ἀντὶ σποδίου λαμβάνεται... Δοκεῖ δὲ ἡ τοιαύτη καῦσις μὴ λείπεσθαι τοῦ σποδίου εἰς τὰ ὀφθαλμικά. H. — *Oleaster.* Nobis est *Elæagnus angustifolia* (*Tetrand. monog.* gen. 317 Pers. *Elæagn.* Juss.). Hab. in Bohemis, Hispania, Syria, Cappadocia, etc. Ed.

2. *Alienata explet.* Vulnera quæ non coeunt, rimas fissurasque carne replet. Hard.

3. *Peculiare.* Iisdem verbis Plin. Val. I, 64. Hard.

4. *Et de eo os quoque colluitur,* etc. Diosc. I, 46: Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας ἔλαιον διάκλυσμα οὔλοις μυδῶσι καὶ σφιγκτικὸν ὑποσάλων ὀδόντων ἐστί. « Silvestris olivæ oleum ad gingivas putri uligine laborantes colluitur, dentesque labantes confirmat. »

firmitatem. Imponuntur folia et paronychiis[5], et carbunculis, et contra omnem collectionem cum vino : iis vero quæ purganda sunt, cum melle. Miscentur oculorum medicamentis[6] : et decoctum foliorum, et succus oleastri. Utiliter[7] etiam auribus instillatur cum melle, vel si pus effluat. Flore oleastri condylomata illinuntur, et epinyctides; item cum farina hordeacea venter[8], in rheumatismo : cum oleo, capitis dolores[9]. Cutem[10] in capite ab ossibus recedentem cauliculi decocti, et cum melle impositi comprimunt. Ex oleastro maturi in cibo sumpti sistunt alvum. Tosti[11] autem et cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt. 2

XXXIX. Olei naturam causasque abunde diximus[1]. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Utilissimum 1

Q. Serenus, cap. xv, de dentium vitio, p. 133, eam vim quoque commanducatorum foliorum succo attribuit : « Mansus item prodest succis oleaster acerbis. » Hard. — *Oleum tantum*, etc. Gron. et Al. ante Hard. « Oleum tamen acrius atque efficacius : et os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem. » Ed.

5. *Imponuntur folia et paronychiis*, etc. Plin. Val. III, 25. Hard.

6. *Miscentur oculorum medicamentis*. Diosc. I, 137. Hard.

7. *Utiliter*. Diosc. l. c. Hard.

8. *Venter, in rheumatismo*. Subintellige, illinitur, in fluxione alvi. Diosc. l. c. Φύλλα καὶ ἐπὶ κοιλιακοῖς εὔθετα κατaπλασσόμενα σὺν ὠμηλύσει. « Folia cum hordacea farina illita cœliacis conveniunt. » H.

9. *Capitis dolores*. Subintellige, illinuntur; ut c. 35, dentium dolores oleæ Æthiopicæ lacryma illinendos dixit. Hard.

10. *Cutem*. Hæc totidem verbis Plin. Val. III, 22. Quid sit porro cutis recedens ab ossibus, Marc. Emp. c. iv, p. 42, hunc locum transcribens non intellexit, quum putavit esse nimirum cutem in vulneribus plus æquo excrescentem : « Oleastri, inquit, cauliculi teneri, decocti, et melle impositi, carnes supra uscula in vulneribus quælibet prohibent excrescere. » Diosc. rem perspicue et aperte explanat I, 137, ubi de oleastri foliis : Σὺν μέλιτι, inquit, καταπλασθέντα δὲ δέρμα κεφαλῆς ἀποσπασθὲν παρακολλᾷ. « Cum melle imposita cutem a capite avulsam agglutinant. » Quam vim et eorum succo ac decocto adjudicat. Recedit ab ossibus caro, quum ea putrescente ossa nudantur, in hulceribus phagedænicis et cancrosis. Hard.

11. *Tosti*. Refert de foliis eadem Diosc. l. c. Hard.

XXXIX. 1. *Diximus*. Lib. XV, 2, sq. Hard.

est omphacium[2], proxime viride[3]. Præterea quam maxime recens[4], nisi quum vetustissimum quæritur, tenue, odoratum, quodque non mordeat; e diverso quam in cibos eligitur. Omphacium prodest gingivis[5]. Si contineatur in ore, colorem dentium custodit[6] magis, quam aliud: sudores[7] cohibet.

1 XL. Œnanthino idem[1] est effectus, qui rosaceo. Omni autem oleo mollitur[2] corpus, vigorem et robur accipit: stomacho contrarium. Auget[3] hulcerum incrementa: fauces exasperat, et venena omnia[4] hebetat, præcipue psimmythii, et gypsi, in aqua mulsa, aut ficorum siccarum decocto potum: contra meconium, ex aqua: contra cantharidas[5], buprestim, salamandras, pityocampas: per se potum redditumque vomitionibus, contra omnia supra dicta[6]. Et lás-

2. *Est omphacium*. De quo XII, 60. Id ex acerbis seu immaturis olivis exprimitur: sive ut dicitur XV, 2, ex oliva cruda, atque nondum inchoatæ maturitatis. HARD. —*Est omphacium*. Gron. et Al. ante Hard. *omphacinum*. Brot. *esse*. ED.

3. *Proxime viride*. Diximus de eo XII, 60. Huic ab omphacio secunda laus, et pæne gemina bonitas atque nota, nisi quod viride est, omphacium candidum, ut ibi diximus. HARD.

4. *Præterea quam maxime recens*. Sic Diosc. I, 29. HARD.

5. *Prodest gingivis*. Diosc. l. c. H.

6. *Colorem dentium custodit*. Dentes firmare ait Diosc loc. cit. ὀδόντων κρατυντικὸν, κρατούμενον ἐν τῷ ϛόματι. HARD.

7. *Sudores cohibet*. Diosc. l. c. H.

XL. 1. *Œnanthino idem*. De œnanthino non oleo, sed unguento, Dioscorides tradit, quod hic Plinius scribit. DAL. — *Œnanthino*. De quo Plinius, XIII, 61. Vim ei adstringendi rosaceo similem Diosc. attribuit I, 56. HARD.

2. *Oleo mollitur corpus*. Diosc. I, 30. HARD.

3. *Auget*. Carne explet hulcera. Eodem sensu Corn. Cels. VIII, 4, ali hulcus ait, id est, coalescere, σαρκοῦσθαι. Diosc. I, 53, de rosaceo oleo: Ἔϛι δὲ καὶ θρεπτικὸν κοίλων ἑλκῶν. « Facit incrementa carnis, hulceribus impositum, illitumve. » HARD.

4. *Et venena omnia hebetat*. Diosc. I, 30. HARD.

5. *Cantharidas*. Sic Diosc. in Alexiph. c. 1, sqq. HARD.

6. *Contra omnia supradicta laudatissimum, et* (sic lib. ante Hard. editi.) Duo illa verba *laudatissimum, et*, non agnoscit exemplar antiquum. Reliqua sic legenda censeo: « Supra omnia supradicta lassitudinum, etc. » PINT. — *Lassitudinum*. De oleo laurino hoc Diosc. prodi-

situdinum perfrictionumque refectio est. Tormina[7] calidum potum cyathis sex, magisque ruta simul decocta pellit: item ventris animalia[8]. Solvit alvum[9] heminæ mensura, 2
cum vino et calida aqua potum, aut ptisanæ succo. Vulnerariis emplastris utile. Faciem purgat. Bubus infusum per nares, donec ructent, inflationem sedat[10]. Vetus[11] autem magis excalfacit corpora, magisque discutit sudores. Duritias magis diffundit. Lethargicis[12] auxiliare[13], et inclinato morbo. Oculorum claritati[14] confert aliquid, cum pari portione mellis acapni. Capitis doloribus[15] remedium est; item ardoribus in febri cum aqua: et si vetusti non sit occasio[16], decoquitur, ut vetustatem repræsentet.

XLI. Oleum cicinum bibitur ad purgationes[1] ventris 1

dit lib. I, cap. 49, et de sampsuchino, cap. 58. Hard.

7. *Tormina.* Totidem verbis Dioscor. I, 30. Hard.

8. *Item ventris animalia.* Lumbricos, ἑλμινθάς τε ἐκβάλλει. Diosc. loc. cit. Hard.

9. *Solvit alvum.* Diosc. loc. cit. totidem verbis. Hard.

10. *Inflationem sedat.* Interaneorum. Sic et infusum clystere homini prodest ad ileosos maxime affectus. Diosc. l. c. Καὶ ἐνίεται δὲ τὸ αὐτὸ μάλιστα πρὸς τὰς εἰλεώδεις. H.

11. *Vetus.* Diosc. loc. cit. Τὸ δὲ παλαιὸν θερμαντικώτερον, καὶ διαφορητικώτερον. Hard.

12. *Lethargicis.* Auctor etiam est hujus medicinæ Celsus, III, 20: « Excitat autem, inquit, lethargicos validissime; repente aqua frigida infusa post remissionem: itaque perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris, totum per caput perfundendum est, etc. » Hard.

13. *Auxiliare.* Gronov. et Al. libb. ante Harduin. vulgg. *magis auxiliare.* Ed.

14. *Oculorum claritati.* Diosc. loc. cit. Πρὸς ὀξυδερκίαν τε ὑπάλειμμα. H. — *Cum pari portione.* Brot. *cum portione.* Ed.

15. *Capitis doloribus.* Cels. IV, 2: « Caput vehementer perfricare: deinde calido oleo implere; veste velare; quidam etiam id devinciunt. » Hard.

16. *Et si vetusti non sit occasio.* Si desit oleum vetus, inquit, de eo cujus copia est, quod præstantissimum est, ad mellis crassitudinem decoquitur. Sic eamdem atque vetustum vim habet. Sic Diosc. l. c. H.

XLI. 1. *Oleum cicinum bibitur ad purgationes*, etc. De hoc cicino oleo Plinius supra lib. XV, c. 7: « Proximum fit et e cici arbore in Ægypto copiose. Alii crotonem, alii rhibin, alii sesamum silvestre appellant. » De eodem et Dioscorides libro primo proprio capite. Cæterum in hoc Plinii loco non *cicinum* scribi debet, sed *cnicinum*, hoc est factum ex

cum pari caldæ mensurâ. Privatim dicitur purgare præcordia. Prodest et articulorum morbis, duritiis omnibus, vulvis, auribus, ambustis. Cum cinere vero muricum, sedis inflammationibus, item psoræ. Colorem cutis commendat, capillumque[2] fertili natura evocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Ellychnia[3] ex uva fiunt, claritatis præcipuæ: ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni sacro illinuntur ex aceto: per se autem recentia mammis et epiphoris. Eadem decocta

cnico herba quam Dioscorides lib. IV, et Theophrastus, VI, memorant. De cuiciuo vero oleo Dioscorides lib. I, capite peculiari sic disserit: « Conficitur et cnicinum oleum similiter. Vis illi eadem quæ ex grano Gnidio confecto oleo est. » Quæ verba mire quadrant cum illis Plinii verbis, quæ aliquanto post sequuntur hoc ipso capite: « Ex Gnidio grano factum eamdem vim habet quam cnicinum. » Sic enim legendum, non *cicinum*. Confirmat etiam correctionem nostram, quod Dioscorides tundi semen cnici tradit, darique expressum ex eo succum ad purgandam alvum in aqua dulci; quæ hic ferme verba Plinius repetit, magna Hermolai hallucinatione, qui *cicinum* hic pro *cnicinum* agnoscit. In quem errorem incidit etiam Marcellus Dioscoridis interpres lib. IV, cap. de ricino frutice. Cujus falsam traditionem, ne dicam temeritatem, quo minus profitear me demirari, temperare mihi non possum; scribit enim hoc ipso capite de ricino, « oleum cicinum » seu « ricinum, in nullo sanitatis usu esse. » Quod neque in Græcis duarum impressionum Dioscoridis exemplaribus habetur, neque Hermolaus aut Ruellius Dioscoridis interpretes tale quippiam in suis tralationibus posuerunt. Nam lib. I, multos ei in re medica usus Dioscorides assignat, ut in promptu est legere volentibus. Pint. — *Oleum*. Commendat illud inprimis Dioscorides, I, 38, ad hulcera capitis, ad psoras, et sedis inflammationes: ad pellendas ex alvo aquas, lumbricosque: ad aurium dolores, etc. Pintianum nihil moror, qui contra omnium exemplarium fidem, *cnicinum* hoc loco, non *cicinum*, legit; Galeno quoque, quem non legit, admodum ei reluctante, cujus verba referemus cap. 45. H. — *Oleum cicinum*. Nempe ex *Ricino communi* (*Monœc. monadelph.* gen. 2141 Pers. *Euphorbiac.* Juss.), quem Græci κρότωνα, Ægyptii vero κίκι appellant. Cf. Galen. et Diosc. IV, 164. Ed.

2. *Capillumque fertili natura evocat*. Et hoc ipsum prodit de oleo cicino Marcell. Empir. cap. VI, p. 47. Hard.

3. *Ellychnia*. Fert enim arbor ea semen uvarum gracilium pallidarumque, ut dictum est lib. XV, c. 7. Vid. infra lib. XXXV, c. 50, de sulphure. H. et Ed.

in vino inflammationibus, cum polenta et croco: per se autem triduo imposita faciem purgant.

XLII. Oleum[1] amygdalinum purgat, mollit corpora, 1
cutem erugat[2], nitorem commendat, varos cum melle tollit[3] e facie. Prodest et auribus, cum rosaceo et melle, et mali punici germine decoctum, vermiculosque in his necat, et gravitatem auditus[4] discutit, sonos incertos et tinnitus, obiter capitis[5] dolores, et oculorum[6]. Medetur furunculis, et a sole[7] ustis cum cera. Hulcera[8] manantia et furfures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per se vero capiti illitum, somnum allicit.

XLIII. Oleum laurinum[1] utilius quo recentius, quoque 1
viridius colore. Vis ejus[2] excalfactoria; et ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, sugillatis, capitis doloribus, inveteratis distillationibus, auribus, in calyce punici[3] calfactum illinitur.

XLIV. Similis[1] et myrtei olei ratio: adstringit, indu- 1
rat: medetur gingivis, dentium dolori, dysenteriæ, vulvæ exhulceratæ, vesicis, hulceribus[2] vetustis vel manantibus,

XLII. 1. *Oleum.* Dioscor. I, 39, de eo plura. Hard.

2. *Cutem erugat.* Diosc. l. c. H.

3. *Varos cum melle tollit.* Plin. Val. III, 41. Hard.

4. *Gravitatem auditus discutit*, etc. Diosc. l. c. Hard.

5. *Capitis.* Marc. Emp. c. I, p. 36, et Diosc. l. c. Hard.

6. *Et oculorum.* Diosc. l. c. Καὶ ἀμβλυωπίας δέ ἐςιν ἀνασκευαςικόν. « Hebetem etiam oculorum aciem emendat. » Hard.

7. *Et a sole ustis.* Diosc. loc. cit. Αἴρει δὲ καὶ ἐφήλεις μέλιτι μιγνύμενον, καὶ κρίνου ῥίζῃ· καὶ κυπρίνῃ, καὶ ῥοδίνῃ κηρωτῇ. « A sole ustis medetur admixtum melli, lilii radici, ac rosaceo, cyprinove cerato. » H.

8. *Hulcera.* Totidem verbis hæc Diosc. loc. cit. Marc. Emp. c. IV, p. 40, et Plin. Val. III, 22. H.

XLIII. 1. *Oleum laurinum.* Hæc pariter Diosc. I, 49. Hard.

2. *Vis ejus excalfactoria.* Diosc. l. c. Hard.

3. *In calyce punici.* Vel, ubi punici mali non sit occasio, « in strigili ferrea, ut ait Plin. Val. I, 10, missum et tepefactum, infusumque auribus, dolorem omnem tollit. » Iisdem hæc prodidit Marc. Emp. c. IX, p. 80. Hard.

XLIV. 1. *Similis.* Μυρσίνινον ἔλαιον. Diosc. I, 48: Δύναμις δὲ αὐτοῦ ςυπτική, σκληρυντική. Hard.

2. *Hulceribus vetustis vel manantibus, cum*, etc. Hulcera capitis

cum squama æris et cera. Item eruptionibus[3], ambustionibus. Attrita[4] sanat, et furfures, et rhagadas, condylomata, articulos luxatos, odorem[5] gravem corporis. Adversatur cantharidi, bupresti, aliisque malis medicamentis, quæ exhulcerando nocent.

1 XLV. Chamæmyrsinæ[1], sive oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinum oleum eosdem effectus habet, quos myrteum: item citreum. E nuce vero juglande, quod caryinum[2] appellavimus, alopeciis utile est, et tarditati aurium[3] infusum; item capitis[4] dolori[5] illitum. Cæterum iners et gravi sapore. Enimvero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modus[6] deperit. Ex gnidio grano[7] factum, eamdem

mansntia (ἀχῶρας Græci vocant) sanari eo Diosc. ait loc. cit. H.

3. *Item eruptionibus.* Diosc. loc. cit. Καὶ πρὸς πυρίκαυστα, ἐξανθήματα, etc. « Facit quoque ad ambustiones, eruptiones papularum, etc. » HARD.

4. *Attrita.* Diosc. παρατρίμματα, ῥαγάδας, κονδυλώματα, ἄρθρα κεχάλασμενα. HARD.

5. *Odorem.* Certe sudores compescit, ἱδρῶτας στέλλει, inquit Diosc. loc. cit. HARD.

XLV. 1. *Chamæmyrsinæ.* Hoc est, myrti silvestris, ut dictum est XV, 7. H. — *Ruscus aculeatus.* De quo egimus loco proxime laudato. ED.

2. *Quod caryinum.* Lib. XV, c. 7. Καρύϊνον quoque Galeno de Fac. simpl. med. VI, p. 172. HARD.

3. *Et tarditati aurium.* Marc. Empir, c. IX, p. 82 : « Oleum ex nuce juglande instillatum auriculæ gravius audienti valde prodest. » Diosc. quoque I, 41 : Ἁρμόζει δὲ καὶ ὠταλγίαις, καὶ ἤχεις, καὶ συριγμαῖς, μετὰ χηνείου στέατος ἐγχεόμενον. « Contra dolores aurium, sonos atque tinnitus, auxilio est, cum anserino adipe infusum. » H.

4. *Item capitis.* Marc. Emp. c. 1, pag. 35 : « Oleum ex nuce juglande quæ manducatur, expressum, subitum capitis dolorem, si eo perfricetur, mire compescit. » H.

5. *Dolori.* Gron. *doloribus.* ED.

6. *Totus modus.* Sincerius forsan *modius* fuerit. Centenos olei modios, inquit Plinius XV, 6, *factum* vocant. Sed et modus olei de toto lacu accipi potest; ut vulgo dicunt, *la cuvée.* HARD.

7. *Ex gnidio grano.* Hic *cnicinum* Pintianus iterum inculcat pro *cicinum*, quod et aggredi ausus est, initio c. 41. Retunditur ea conjectura non modo codicum omnium conspirante consensu, sed et Galeni calculo, eadem ac plane gemina cum Plinio afferentis, de oleo cicino, de simpl. med. Fac. VI, p. 172 : Τὸ δὲ κίκινον ἔλαιον ὑπάγει γαστέρα· τούτου δ' ἔτι μᾶλλον τὸ ἐκ τοῦ Κνιδίου κόκκου· καὶ τοσούτῳ γε μᾶλλον, ὅσῳ ὁ καὶ κόκκος αὐτοῦ τοῦ κίκεως καθαρτικώτερος ὑπάρχει. « Oleum

vim habet, quam cicinum. E lentisco[8] factum, utilissimum acopo est: idemque proficeret æque ut rosaceum, ni durius[9] paulo intelligeretur. Utuntur[10] eo et contra nimios sudores, papulasque sudorum. Scabiem[11] jumentorum efficacissime sanat. Balaninum[12] oleum repurgat varos, furunculos, lentigines, gingivas.

XLVI. Cypros qualis esset[1], et quemadmodum ex ea 1
fieret oleum docuimus. Natura[2] ejus excalfacit, emollit nervos. Folia stomacho illinuntur: et vulvæ[3] concitatæ succus quoque eorum apponitur. Folia recentia commanducata[4], hulceribus in capite manantibus, item oris me-

porro cicinum alvum subducit: multo vero magis quod fit ex Cnidio grano: quum granum vehementiorem purgandi vim obtineat quam cici. » Hard. — *Ex gnidio grano*. Nempe ex seminibus *Daphnes Gnidii*, de qua jam alias egimus. Ed.

8. *E lentisco*. Diosc. I, 50: Τὸ δὲ σχίνινον . . . εἰς ἄκοπα. Sunt autem ἄκοπα apud medicinæ scriptores, remedia contra lassitudines confecta, quod contra κόπους, id est, labores, utilia sint. Ruellius apud Diosc. ἄκοπα vertit medicamenta quæ nervorum lassitudines reficiunt. Scribon. Larg. Comp. 268: « Acopum ad perfrictionem, lassitudinem, tensionem nervorum. » Vide plura in Lexico Constant. Hard. — *Pistacia Lentiscus*, quæ græcis Auctoribus σχῖνος nuncupatur. Ed.

9. *Durius*. Habet enim vim adstringendi, καὶ στῦφει, inquit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 171. H.

10. *Utuntur*. Diosc. I, 50. H.

11. *Scabiem jumentorum efficacissime*. Diosc. l. c. Hard.

12. *Balaninum*. Quod fit ex unguentaria balano, de qua XII, 46; Diosc. I, 4. — *Gingivas*. Et nunc tertium gingivas vertisse perperam Plinius videtur, pro cicatricibus, ut jam ante, cap. 4 ac 13, monuimus. Nam Dioscorides, qui eadem græce tradit, I, 10: περὶ βαλανίνου ἐλαίου. Δύναμιν δὲ, inquit, ἔχει καθαρτικὴν σπίλων, φακῶν, ἴονθων, οὐλῶν μελανίας. « Vim habet repurgandi maculas, lentigines, varos, cicatricumque nigritias. » Sic idem Diosc. IV, 154, οὐλὰς μελαίνας dixit *cicatrices nigras*. Οὔλων itaque neutro genere, et in priore syllaba servato accentu, quo gingivas significet, Plinius legit: rectene, an secus, medicorum filii dijudicent. Hard.

XLVI. 1. *Cypros qualis esset*, etc. Est *Lawsonia inermis*, s. *spinosa* (*Octand. monogyn.* gen. 941 Pers. *Salicar.* Juss.), de qua conf. lib. XII, cap. 51. Ed.

2. *Natura*. Hæc pariter Diosc. I, 65 et 124. Hard.

3. *Vulvæ concitatæ*. Sanguinem emittenti, vel procidenti. Dalec.

4. *Folia recentia commanducata*.

dentur, et collectionibus, condylomatis. Decoctum[5] folio-
2 rum ambustis et luxatis prodest. Ipsa rufant capillum tusa[6], adjecto struthei mali succo. Flos capitis[7] dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat et putrescentia hulcera per se, vel cum melle. Odor floris olet, qui somnum facit. Adstringit[8] gleucinum, et refrigerat, eadem ratione qua et œnanthinum.

1 XLVII. Balsaminum[1] longe pretiosissimum omnium, ut in unguentis diximus, contra omnes serpentes[2] efficax. Oculorum claritati plurimum[3] confert, caliginem discutit. Item dyspnœas[4], collectiones omnes duritiasque lenit. Sanguinem densari prohibet, hulcera[5] purgat : auribus[6],

Diosc. I, 124 : Διαμασσηθέντα ἄφθας ἰᾶται. Hard.

5. *Decoctum.* Diosc. I, 124 : Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν, πυρικαύστων κατάντλημα. « Decoctum foliorum igni ambustis affunditur. » Hard.

6. *Ipsa rufant capillum tusa, adjecto struthei mali succo.* Et hic ὁμωνυμίᾳ vocum delusum esse Plinium non immerito quis suspicetur. Nam quum apud græcum scriptorem id legisse videatur, quod exstat apud Diosc. I, 124 : Ξανθίζει δὲ καὶ τρίχας στρουθίου χυλῷ τὰ φύλλα λεῖα βραχέντα καὶ ἐγχρισθέντα. « Rufant capillos folia trita et illita, quæ in struthii succo maduerint. » Στρούθιον eo loci, radicula herba est. De struthco malo Plinius intellexit quod e genere cotoneorum est. Sed et suos forte hæc quoque medicina habuit auctores. Hard. —Struthea mala sunt fructus *Pyri Cydoniæ* Linn. (*Icosand. pentag.* gen. 1232 sub *Cydonia* Pers. *Rosac.* Juss.), de qua conf. XV, 10. Στρούθιον vero Dioscor. II, 193, est *Gypsophila Struthium* (*Decand. digyn.* gen. 1115 Pers. *Caryophyll.* Juss.); de qua egimus XIX, 18. Ed.

7. *Flos capitis*, etc. Totidem verbis Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Adstringit gleucinum.* Diosc. I, 67, calfacere dicitur, relaxare, mollire. Et ea sane aromata, quibus concinnatur apud Colum. XII, 51, et apud Diosc. l. c. iis sunt dotibus ac facultatibus prædita, ut oleum iis conditum, refrigerare vix ullo modo possit. Adstringendi vim œnanthino dat quoque Diosc. I, 56. H.

XLVII. 1. *Balsaminum.* Obliviose Plinius hic oleum vocat, quod apertissime et clarissime XII, 54, succum esse scripserat, ut revera est. Dalec.

2. *Serpentes.* A vipera demorsis opitulari scribit Dioscor. I, 18. H.

3. *Oculorum claritati plurimum.* Diosc. I, 18. Hard.

4. *Item dyspnœas.* Δυσπνοοῦσιν ἁρμόζων, ægre spirantibus convenit. H.

5. *Hulcera.* Diosc. l. c. Hard.

6. *Auribus.* Q. Ser. Sam. qui ex Plinii sententiis medicum opus versibus concinnavit, idem prodidit,

capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquam utile. Adversatur aconito[7] ex lacte potum. Febres[8] cum horrore venientes perunctis leviores facit. Utendum tamen modico[9], quoniam adurit[10], augetque vitia non servato temperamento.

XLVIII. Malobathri[1] quoque naturam et genera exposuimus. 1 Urinam ciet[2]. Oculorum epiphoris[3] vino expressum utilissime imponitur: item frontibus, dormire volentibus: efficacius, si et nares illinantur; aut si ex aqua bibatur. Oris[4] et halitus suavitatem commendat linguæ subditum folium, sicut et vestium odorem[5] interpositum.

XLIX. Hyoscyaminum[1] emolliendo utile est, nervis 1 inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum[2] e

c. 11, p. 126: « Balsama si gemina instillans auribus addas, Tum poteris alacrem capitis reparare vigorem. » Et cap. 111, p. 127: « Portio si capitis morbo tentetur acuto, Allia diversam lana contecta per aurem Inducta prosunt: et eodem balsama pacto. » HARD.

7. *Adversatur aconito ex lacte*, etc. Diosc. l. c. HARD.

8. *Febres cum horrore*. Dioscorid. Ῥίγη συγχρισθεὶς λύει, rigores illitu solvit. HARD.

9. *Modico*. Gronov. et Al. ante Hard. *modice*. ED.

10. *Quoniam adurit*. Θερμαντικώτατος ὤν, inquit Diosc. loc. cit. H.

XLVIII. 1. *Malobathri quoque*, etc. Cf. XII, 59. HARD.

2. *Urinam ciet*. Diosc. I, 11. H.

3. *Oculorum epiphoris*. Diosc. l. c. Καὶ πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἁρμόζει ἀναζεσθὲν ἐν οἴνῳ, καὶ λεῖον ἐπιχριόμενον. « Oculorum inflammationibus in vino fervefactum, tritumque, ac illitum apprime confert. » HARD.

4. *Oris*. Diosc. loc. cit. Ὑποτίθεται δὲ καὶ γλώσσῃ πρὸς εὐωδίαν στόματος. HARD.

5. *Vestium odorem*. Diosc. loc. cit. Καὶ σὺν ἱματίοις τίθεται· ἄβρωτα γὰρ καὶ εὐώδη ταῦτα τηρεῖ. « Vestibus utiliter interponitur: siquidem ea et a tineis defendit, et odore non ineleganti tuetur. » HARD.

XLIX. 1. *Hyoscyaminum emolliendo*. Diosc. I, 42: Ὑοσκυάμινον... μαλακτικὸν ὄν. HARD. — *Utile est*. Gron. et Al. *utilius*. ED.

2. *Therm. e lupinis*. Falsum hoc esse statim judicabit, cui lupini vis et natura perspecta fuerit. DALEC. — *Therminum*, etc. Θέρμον lupinum vocant. Vim ei discutiendi Galenus adjudicat, διαφορητικὴν, de Fac. simpl. med. VI, p. 178. HARD. — Θερμὸς auctoribus græcis est *Lupinus albus* (*Diadelph. decand.* gen. 1697 Pers. *Legumin.* Juss.); cujus inter edulia tempore Galeni frequens erat usus, qui apud nos hodie fere nullus est, quanquam etiam nunc in Lusitania comedi semina

lupinis emollit, proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est[3] cum suo flore. Raphaninum phthiriases[4] longa valetudine contractas tollit, scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores[5] sanat, et hulcera quæ serpunt, et quæ cacoethe vocant. Lirinon[6], quód et Phaselinum et Syrium vocavimus, renibus utilissimum est, sudoribusque[7] evocandis, vulvæ[8] molliendæ, concoquendoque[9] intus. Selgiticum[10] nervis utile esse diximus, sicut herbaceum quoque, quod Iguvini circa Flaminiam viam[11] vendunt.

auctores quidam tradunt. Lupini, dum nativam servant amaritudinem, extergendi digerendique vim obtinent; intus vero sumpti, ancipitem quadamtenus et periculosam contra lumbricos medicinam faciunt; quare præcipuus eorum usus contra psoras, scabies, strumas, quibus imponuntur. Conf. Geoffroy, Tract. de Mat. med. t. III, p. 753. Ed.

3. *Narcissinum dictum est.* Lib. XXI, cap. 75. Hard.

4. *Raphaninum phthiriases*, etc. De raphanino hæc eadem prodidit Diosc. ad verbum, I, 41. Hard.

5. *Sesaminum aurium dolores.* Dioscor. I, 41. Hard.

6. *Lirinon.* Lib. XXI, cap. 11: « Est et rubens lilium, quod Græci crinon vocant . . . Laudatissimum in Antiochia, et Laodicea Syriæ, mox in Phaselide. Diosc. III, 116: Κρίνον βασιλικὸν . . . ἀφ' οὗ καὶ τὸ χρίσμα κατασκευάζεται, ὅ τινες λείριενον, οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι. « Crinon seu lilium regium . . . ex quo paratur unguentum, quod aliqui lirinum, susinum alii appellitant. » Et lib. I, 62: Τὸ δὲ σούσινον, ὃ ἔνιοι κρίνινον καλοῦσιν, etc. H. — Rubens lilium nobis est *Lilium chalcedonicum*; phaselinum vero sunt qui ad *Lilium candidum* referant. Ed.

7. *Sudoribusque.* Hanc vim evocandi sudoris Plinius ipsi succo assignat, qui e lilii flore exprimitur, XXI, 74. Hard.

8. *Vulvæ molliendæ.* Hæc omnia citantur ex Dioscor. nimia presse.

9. *Concoquendoque.* Concoquendis, quæ intus latent, vulvæ vitiis. Simile est quod de crocino oleo tradit Diosc. I, 64: Καὶ πρὸς τὰς ἐν τῇ μήτρᾳ σκληρίας, καὶ μύσεις, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κακοήθη... Συμπέπτει γὰρ, καὶ μαλάσσει, καὶ ὑγραίνει, καὶ πραΰνει. « Valet et ad uteri duritias, præclusiones, malignaque hulcera... Concoquit enim, emollit, humectat, lenit. » Quanquam et de suppurationibus concoquendis accipi hic locus potest, quem habemus in manibus. Nam et de succo qui e lilii flore elicitur, XXI, 74, « ad emolliendas vulvas, inquit, valet, sudoresque faciendos, et suppurationes concoquendas. » Hard.

10. *Selgiticum.* Lib. XV, 7. H.

11. *Flaminiam viam.* A Flaminio dictam, qui eam stravit lapidibus ab urbe Roma Ariminum usque. H.

L. Elæomeli[1], quod in Syria ex ipsis oleis manare diximus, sapore melleo, non sine nausea, alvum solvit[2]: bilem[3] præcipue detrahit, duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibere[4], torpescunt, excitanturque crebro. Potores[5] certaturi præsumunt ex eo cyathum unum. Pissino oleo usus et passim[6] ad quadrupedum scabiem est. 1

LI. A vitibus oleisque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem[1] afferunt: minus, siccæ: nec, quantum videtur[2], utiles stomacho: tussim exasperant, corpus alunt[3]. Succum[4] decoctarum antiqui pro hydro- 1

L. 1. *Elæomeli.* Aurel. Χρονιῶν lib. II, cap. 1, oleum Syricum vocat, laudatque in paralysi ut mordicans, accendens, emolliens. Vide supra, lib. XV, c. 7. Dal.

2. *Solvit.* Gron. *emollit.* Ed.

3. *Bilem.* Dioscor. I, 37, totidem verbis. Hard.

4. *Qui bibere.* Diosc. loc. cit. Ἔννωθροι δὲ γίνονται καὶ ἔκλυτοι οἱ λαμβάνοντες· ὅπερ οὐ δεῖ εὐλαβεῖσθαι. Διεγείρειν δὲ αὐτοὺς μὴ ἐῶντας καταφέρεσθαι. « Qui assumpsere, torpescunt, viribusque deficiuntur: attamen minime terreri eo oportet: quin excitandi sunt, neque sinendum, ut somno graviore consopiantur. » Hard.

5. *Potores.* Quasi sic viribus suis fidant, ut et vini vim ebrietatem, et elæomelitos soporem afferentis, sustinere possint, aut vincere. H.

6. *Pissino oleo usus et passim*, etc. De eo Plinius, XV, 7, et Diosc. I, 95, qui ad eumdem usum et pissinum oleum et picem ipsam liquidam adsciscit. —Sic libri editi, cum Reg. cod. 1; at in Reg. 2 et Ch. « Pissino oleo usus ad tussim et quadrupedum scabiem est. » Forte sincerius: Dioscorides enim, I, 95, de pissini olei viribus disserens, uno verbo extulit, facere illud ad eadem omnia, ad quæ liquida pix adhiberetur. At capite superiore de ea ipsa agens, valere ad tussim, suspiria, purulentasque exscreationes dixit: ut *ad tussim* idcirco huic loco accommodatius; quam *et passim* videatur. Hard. — Brot. ex Reg. 2 et ed. principe; *ad tussim et quad.* jampridem locum sic refingendum docuerat Pintianus. Ed.

LI. 1. *Capitis dolorem afferunt.* Diosc. I, 148. Hard.

2. *Nec, quantum videtur.* Ita sane Dioscoridi visum est: qui palmas esitatas stomachicis prodesse scripsit: αἱ δὲ ξηραὶ ὠφελοῦσι βεβρωσκόμεναι ... στομαχικούς, etc. H.

3. *Alunt.* Sic Hard. post Pint. et Gron. *augent* Al. Ed.

4. *Succum.* Cum hydromelite, non *pro hydromelite* Diosc. adhibuit I, 149: Τῶν δὲ Θηβαϊκῶν τὸ ἀφέψημα ποθὲν, παύει καύσωνα, καὶ τὰς δυνάμεις ἀνακτᾶται, μετὰ ὑδρομέλιτος παλαιοῦ λαμβανόμενον. « Thebaicarum decoctum potui datum, febrilem ardorem ac sitim sedat, et cum hydromelite vetusta sumptum vires recreat. » Hard.

melite dabant ægris ad vires recreandas, sitim sedandam, in quo usu[5] præferebant Thebaicas. Sanguinem quoque exscreantibus[6] utiles, in cibo maxime. Illinuntur[7] caryotæ stomacho, vesicæ, ventri, intestinis, cum cotoneis et cera, et croco. Sugillata emendant. Nuclei palmarum[8] cremati in fictili novo, cinere loto spodii vicem efficiunt, miscenturque collyriis, et calliblephara faciunt addito nardo.

1 LII. (v.) Palma quæ fert myrobalanum[1], probatissima in Ægypto, ossa non habet[2] reliquarum modo in balanis.

5. *In quo usu.* Gron. et Al. ante Hard. *in quem usum.* Ed.

6. *Sanguinem quoque exscreantibus.* Dioscor. I, 148. Hard.

7. *Illinuntur.* Plin. Val. II, 39 : « Caryotæ tritæ imponuntur, adversus urinæ difficultatem. » Diosc. l. c. Ὠφελοῦσι δὲ τὰ περὶ κύστιν, καταπλασσόμεναι λεῖαι μετὰ κυδωνίου καὶ κηρωτῆς οἰνανθίνης. « Tritæ cum cotoneis, et cerato œnanthino, vesicæ vitiis utiliter illinuntur. » H. — *Sugillata.* Male distinguunt Gron. et Al. « cum cotoneis et cera et croco sugillata emendant. » Ed.

8. *Nuclei palmarum cremati*, etc. Hæc totidem verbis Diosc. I, 149. H.

LII. 1. *Palma quæ fert myrobalanum.* Hæc palma est, cujus historiam scripsit, XII, 47, cujus fructus, quum maturitatem est assequutus, phœnicobalani proprie nomen; ante maturitatem idem, ob affinitatem aliquam, similitudinemque cum glande unguentaria, et myrobalani appellationem habuit. Plinius loc. mox cit. « Myrobalano in unguentis similem, proximumque usum habet palma in Ægypto ... phœnicobalanus vocatur. » Et Plin. Val. III, 20 : « Myrobalanum ... genus est caryotæ, quod os non habet, etc. » Similitudinem eam fructus cum Arabica myrobalano attigit Diosc. I, 148 : Φοῖνιξ ἐν Αἰγύπτῳ παρεμφέρων τῇ Ἀραβικῇ μυροβαλάνῳ. Hanc esse remur balanum Ægyptiam, quam Plutarchus ait bellaria suavitate vincere, Symp. Qu. VIII, 4, p. 723. Sugillat hoc loco Plinium Salmasius in præf. p. 96, Dalecampium et alios sequutus; sed ita, ut livorem potius suum, quam scriptoris perdiligentis prodat errorem ullum. Quod si qua nihilominus exemplaria scripta manu faverent, « Palma quæ refert myrobalanum, » legi hoc loco haud gravate ferrem. H. — *Palma quæ fert myrobalanum.* Unice Plinius hic *Phœnicem dactyliferam* intellexit, de qua jam nobis actum XII, 47 (Broterius ad *Musam*, Gallis *bananier*, referre maluit). Quæ autem fert myrobalanos arbor, βαλάνους μυρεψικὰς, non *Palmis*, sed *Leguminosis* adscribenda est; nempe *Moringa arabica* Pers. gen. 1023 (*Gymnocladus* Lam. Encyc. I, 733), de qua satis abunde dictum in Excurs. XI de myrobalan. tom. V, p. 130 sqq. edit. hujusce. Ed.

2. *Ossa non habet.* Quoniam immatura colligitur, nondum genito

Alvum et menses ciet[3] in vino austero, et vulnera conglutinat[4].

LIII. Palma elate[1], sive spathe, medicinæ confert germina, folia, corticem. Folia[2] imponuntur præcordiis, stomacho, jocineri, hulceribus quæ serpunt, cicatrici repugnantia. Psoras cortex ejus[3] tener cum resina et cera sanat diebus xx. Decoquitur et ad testium vitia. Capillum denigrat suffitu[4], partus extrahit. Datur bibendus renum[5] vitiis, et vesicæ, et præcordiorum : et capiti, et nervis[6] inimicus.

intus nucleo, ut diximus XII, 47. H.

3. *Alvum et menses ciet.* Immo, si Dioscoridi fides habenda, sistit potius : « Est, inquit, fructus ille acerbus atque adstringens, et contra alvi profluvia, fluxumque muliebrem, in vino austero bibitur. » Ἐστὶ δὲ στρυφνὸς, στυπτικὸς, πινόμενος σὺν οἴνῳ αὐστηρῷ πρὸς διάῤῥοιαν καὶ ῥοῦν γυναικεῖον. Et sane hæc vis sistendi, et fructus acerbitati, et austeritati vini, quicum assumitur, optime congruit. Nihilominus sic MSS. omnes Regg. Colb. Ch. aliique. Et Parmensis editio, cæteræque ante Hermolaum, cui *sistit* reponendum satius visum est. Quin et Plin. Val. II, 23, cui titulum fecit « Ventri molliendo : Myrobalanus, inquit, genus caryotæ nascens in Ægypto, quæ os non habet, vino austero trita et pota alvum citat. » Sed jam hujus ævo irrepsisse id mendum in Plinii libros suspicari forsan haud temere licet. H. — *Ciet.* Gron. et Al. *sistit.* Ed.

4. *Et vulnera conglutinat.* Diosc. loc. cit. Ἵστησι δὲ καὶ αἱμοῤῥοΐδας, καὶ τραύματα κολλᾷ καταπλασθείς. Plin. Val. III, 20 : « Myrobalanum, ut jam diximus, genus est caryotæ, quod os non habet : hæc ex vino trita austero, vulnera curat et solidat. » Hard.

LIII. 1. *Palma elate.* De hac palma Noster egit lib. XII, cap. 62; at ibi jam notavimus elaten non arborem esse, sed involucrum fructus palmæ arboris, sive, ut recentiores ex græco vocabulo nuncupant, *spatham* Phœnicis dactyliferæ, de qua paulo supra. Quum autem in Regg. codd. 1 et 2 legatur *palmæ elatæ*, lectionem haud pœnitendam sane Broterius elicit, *palmæ elate;* Plinium tamen, ut loco sup. citato, sic etiamnunc hallucinatum fuisse constat. Ed.

2. *Folia.* Vires plane similes elatæ suæ, hoc est, tenerarum adhuc palmarum involucro, Diosc. tribuit I, 50. Hard.

3. *Psoras cortex ejus.* Hæc rursum in elaten suam Diosc. transtulit loc. cit. Hard.

4. *Capillum denigrat suffitu.* At illitu, fricatuque etiam crebro spathæ suæ seu elatæ, nigredinem conciliari capillis, auctor est Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Datur bibendus renum vitiis.* Diosc. de elate seu spatha sua, loc. cit. Hard.

6. *Nervis inimicus.* E diverso Dio-

Vulvæ ac ventris fluxiones sistit decoctum ejus. Item cinis ad tormina potus in vino albo, in vulvarum vitiis efficacissimus.

1 LIV. (VI.) Proximæ varietates generum medicinarumque, quæ mala habent. Ex his verna[1] acerba, stomacho inutilia sunt : alvum, vesicam circumagunt, nervos lædunt : cocta meliora. Cotonea cocta suaviora : cruda[2] tamen, dumtaxat matura, prosunt sanguinem exscreantibus ac dysentericis, cholericis, cœliacis. Non idem prosunt[3] decocta, quoniam amittunt constringentem illam vim succi. Imponuntur et pectori in febris ardoribus : et tamen decoquuntur in aqua cælesti ad eadem, quæ supra scripta sunt.
2 Ad stomachi[4] autem dolores cruda decoctave cerati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat[5]. Cocta in

scoridis elate laxatos committit articulos : χαλασμούς τε ἄρθρων συνάγει. Hard.

LIV. 1. *Verna.* Vere vigentia, matura, tempestiva. Dioscorid. talia sunt cerasa, pruna, mora, fraga. Dal. — *Verna.* Diosc. I, 159 : Τὰ δὲ τοῦ ἔαρος ἀκμάζοντα μῆλα, χολοποιὰ, ἄθετα τῷ νευρώδει πάντι, ἐμπνευματοῦντα. « Quæ mala verno tempore maturescunt, bilem gignunt, nervos omnes lædunt, inflationesque pariunt. » Hard.

2. *Cruda.* Marc. Emp. c. xvi, p. 120 : « Phthisicis et empyicis prodest aqua in qua cydonea mala cocta fuerint, assidue propinata : ipsa etiam si incocta manducentur, juvant. » Et c. xvi, p. 120 : « Cydonea bene matura non cocta, in cibo accepta, prosunt cholericis reprimendis. » Plin. Val. I, 64, cui titulus : « Sanguinem rejicientium curatio : Cydonia matura, inquit, devorentur cruda. » Et II, 28 : « Dysenteriæ compescendæ : Cydonia matura cruda eduntur. » Et c. 25 : « Choleræ quomodo succurritur : Cydonia si matura cruda in cibo sumantur. » Hard.

3. *Prosunt.* Gr. et Al. *possunt.* Ed.

4. *Ad stomachi.* Marc. Emp. c. xx, p. 139 sqq. Plin. Val. II, 15. H.

5. *Lanugo eorum carbunculos sanat.* Vitiosa interpunctione laborabat hic locus : « Lanugo eorum carbunculos sanat, cocta in vino et illita cum cera. Alopeciis capillum reddunt. » Quamobrem Dalecampius *reddit* arbitratur commodius quam *reddunt* hoc loco legi : ut ad lanuginem sententia ea spectet, non ad ipsa mala. Verum præter codicum Regg. Colb. cæterorumque auctoritatem, conjecturam eam pessumdant auctores duo, qui e Plinianis fontibus areolas suas rigarunt. Marc. Emp. c. vi, p. 46 : « Cydonia mala, inquit, discocta cum vino, dehinc trita, ceræque

vino, et illita cum cera, alopeciis capillum reddunt. Quæ ex his cruda[6] in melle condiuntur, alvum movent. Mellis autem suavitati multum adjiciunt, stomachoque utilius id faciunt. Quæ vero in melle condiuntur[7] cocta, quidam ad stomachi vitia, trita cum rosæ foliis decoctis dant pro cibo. Succus[8] crudorum lienibus, orthopnoicis, hydropicis 3 prodest. Item mammis[9], condylomatis, varicibus. Flos[10] et viridis, et siccus inflammationibus oculorum, exscreationibus sanguinis, mensibus mulierum. Fit et succus ex his mitis, cum vino dulci tusis, utilis et cœliacis, et jocineri. Decocto[11] quoque eorum foventur, si procidant vulvæ et interanea. Fit et oleum ex his[12], quod melinum vocavimus, quoties non fuerint in humidis nata : ideo utilissima, quæ ex Sicilia veniunt. Minus[13] utilia struthia, quamvis cognata. Radix eorum circumscripta terra manu sinistra capitur, ita ut qui id faciet[14], dicat quæ capiat, et cujus causa : sic adalligata, strumis medetur.

LV. Melimela[1] et reliqua dulcia, stomachum et ventrem solvunt, siticulosa[2], æstuosa, sed nervos non lædnnt. 1

liquefactæ addita, et capiti imposita, capillum nutriunt. » Et Plin. Val. I, 6 : « Cydonia cocta ex vino, et cum cera trita et illita, capillos restituunt. » Hard.

6. *Ex his cruda*. Plin. Val. ad verbum, II, 23. Hard.

7. *Quæ vero in melle condiuntur*. Diosc. I, 160; Marc. Emp. c. xx, p. 139. Hard.

8. *Succus crudorum lienibus*, etc. Diosc. l. c. Hard.

9. *Mammis*. Diosc. loc. cit. Μαστοὺς φλεγμαίνοντας, « mammarum inflammationes adjuvat. » Hard.

10. *Flos*. Diosc. loc. cit. Hard.

11. *Decocto*. Dioscorid. l. c. H.

12. *Fit et oleum ex his*. Lib. XIII, cap. 2. Hoc pariter Diosc loc. cit. et Plin. Val. IV, 42. Hard.

13. *Minus utilia struthia*. Diosc. loc. cit. Τὰ δὲ λεγόμενα στρουθία καὶ μεγάλα, ἧττόν ἐστιν εὔχρηστα. H. — Duplex scilicet *Pyri Cydoniæ* varietas : στρουθίον, cydonia oblonga; et κυδώνιον, cydonia maliformis. Conf. Theophr. Histor. Pl. II, 3; Athen. III, 81. Ed.

14. *Qui id faciet*. Gron. et Al. ante Hard. *qui facit*. Ed.

LV. 1. *Melimela*. Dioscor. lib. I, cap. 161 : Τὰ δὲ μελίμηλα κοιλίαν μαλάσσει... κακοστόμαχα δέ. H. — Conf. lib. XV, cap. 15. Ed.

2. *Siticulosa*. Sitim et æstum afferentia. Hard.

Orbiculata[3] sistunt alvum, et vomitiones, urinas cient. Silvestria[4] mala similia sunt vernis acerbis, alvumque sistunt. Sane in hunc usum immatura opus sunt.

1 LVI. Citrea[1] contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa, vel semen. Faciunt oris suavitatem[2], decocto eorum colluti[3], aut succo expresso. Horum semen edendum[4] præcipiunt in malacia[5] prægnantibus: ipsa vero contra infirmitatem stomachi, sed non nisi ex aceto facile manduntur.

1 LVII. Punici mali novem[1] genera nunc iterare supervacuum. Ex his dulcia, quæ apyrina[2] alio nomine appellavimus, stomacho inutilia habentur[3], inflationes pariunt,

3. *Orbiculata.* Diosc. I, 162: Τὰ δὲ Ἠπειρωτικὰ λεγόμενα, ῥωμαϊςὶ δὲ ὀρβικουλάτα, εὐςόμαχα, κοιλίας ςαλτικὰ, οὔρων προκλητικὰ, etc. Sic etiam Diphilus apud Athen. III, 80, ubi ὀρβικάτα vocat. Hard.

4. *Silvestria.* Totidem verbis de eo malorum genere Diosc. I, 163. H.

LVI. 1. *Citrea.* Theophr. Hist. IV, 4, et ex eo Athen. III, 84; Diosc. I, 166; Oppius apud Macrob. Saturnal. II, 15, et eleganti carmine Virgil. Georgic. II, 126: « Media fert tristes succos, tardumque saporem Felicis mali: quo non præsentius ullum, Pocula si quando sævæ infecere novercæ, Miscueruntque herbas et non innoxia verba, Auxilium venit, et membris agit atra venena. » Hard.—Nobis item *Citrus medica*, *citronier*. Ed.

2. *Faciunt oris suavitatem.* Diosc. loc. cit. Διάκλυσμά τέ ἐςι πρὸς εὐωδίαν ςόματος τὸ ἀφέψημα, καὶ ὁ χυλὸς αὐτῶν. Hard.

3. *Colluti.* Gronov. et Al. ante Hard. *colluto.* Ed.

4. *Horum semen edendum.* Diosc. loc. cit. Σπέρμα ἔχον ἀπίῳ ἐοικός. Δύναμιν δὲ ἔχει ποθὲν ἐν οἴνῳ... βιβρώσκεται δὲ μάλιςα ὑπὸ γυναικῶν πρὸς τὴν κίσσαν: Quæ Dalecampius ad corticem, succumve mali punici prave transtulit. Hard.

5. *In malacia.* Malacia est in gravidis ille languor, et mollities dissoluti, et cuncta fastidientis stomachi; Græci κίτταν, Latini etiam picam appellant. Hard.

LVII. 1. *Punici mali novem genera.* Sic in Indice lib. XIII, n. 39: « Punici mali genera IX. » Vide quæ diximus XIII, 34. H.—*Punica Granatum*, *grenadier.* Ed.

2. *Apyrina.* Supra lib. XIII, cap. 34, ἀπύρηνα vocat, non quidem dulcia, sed quibus nucleus minime lignosus est, verum candidiore et molliore natura. Dal.—*Apyrina.* De his Plinius Val. II, 40, *de Punicis*, Nostro adstipulatur: « Dulcia, inquit, inflationes stomacho movent, nec tute febricitantibus dari possunt. » Hard.

3. *Inutilia habentur.* Dioscoridi punica omnia stomacho utilia: atque adeo dulcia vinosis et acidis stomacho utiliora. Dalec.

dentes gingivasque lædunt. Quæ vero ab his sapore proxima vinosa diximus[4], parvum nucleum habentia, utiliora paulo intelliguntur. Alvum sistunt, et stomachum[5], dumtaxat pauca, citraque satietatem. Sed hæc minime danda[6]: quanquam omnino nulla, in febri, nec carne acinorum utili, nec succo. Caventur æque vomitionibus[7], ac bilem rejicientibus. Uvam[8] in his, ac ne mustum quidem, sed protinus vinum aperuit natura; utrumque asperiore cortice. Hic ex acerbis[9] in magno usu. Vulgus[10] coria maxime perficere illo novit: ob id malicorium appellant[11] medici. Urinam cieri eodem monstrant; mixtaque galla in aceto decoctum[12], mobiles dentes stabilire. Expetitur gravidarum malaciæ[13], quoniam gustatu moveat[14] infantem. Dividitur

4. *Vinosa diximus*. Lib. XIII, cap. 34. Vinolenta vocat Plin. Val. IV, 40, et ab his acida secernit. Hæc mediæ inter acida ac dulcia facultatis esse censet Diosc. I, 151: μέσην ἔχει δύναμιν. Hard.

5. *Et stomachum*. Gron. et Al. ante Hard. *et stomacho prosunt*. Ed.

6. *Sed hæc minime danda*. Sed vinosa minime danda, immo omnino nulla sunt danda febricitanti. Diosc. I, 151. Hard.

7. *Caventur æque vomitionibus*. Medentur acini vomitionibus. In Dioscoride est: Κοιλίαν, καὶ στομάχου ῥεῦμα πυρὴν ἵστησι. Dal.

8. *Uvam*. Uvam in his, et non mustum modo, sed cum uva vinum statim ostendit natura, « hoc est, succum vino parem; » utrumque autem, *et uvam*, *et vinum*, sub asperiore cortice inclusit. Hard.

9. *Hic ex acerbis*. Plinius supra XIII, 34: « Corticis major usus ex acerbis ad perficienda coria. » H.

10. *Vulgus*. Plin. Val. IV, 40: « Illa vero acerba sunt, quibus coria curantur, etc. » Hard.

11. *Ob id malicorium appellant*. Ita mali punici corticem vocant Latini: Celsus in primis II, cap. postr. Græci σίδιον. Simplicius id ei factum nomen putarim, quod corio similis est ob duritiem, crassitiemque majorem, quam sit in vulgari malorum cæterorum cortice. H.

12. *Decoctum*. Gron. et lib. ante Hard. edit. *decocto*. Ed.

13. *Expetitur gravidarum malaciæ*. Alludere ad hanc mali punici dotem Plautus videtur in Amphitr. act. II, sc. 2, v. 91: « Enimvero prægnanti oportet et malum dari, Ut quod obrodat sit, animo si male esse occœperit. » Hard.

14. *Quoniam gustatu moveat infantem*. Sic omnes vulgati, manuque exarati codices conspirante consensu. Johann. Jac. Chiffl. lib. II Dædalm. c. 5, p. 34, ait avunculi sui fuisse conjecturam, scribi oportere, « quoniam gustatu moveat

malum[15], cælestique aqua madescit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis, et sanguinem exscreantibus.

1 LVIII. Ex acerbo fit medicamentum[1], quod stomatice[2] vocatur, utilissimum oris vitiis, narium, aurium, oculorum caligini[3] : pterygiis, genitalibus, et his quas nomas vocant, et quæ in hulceribus excrescunt. Contra leporem marinum[4] hoc modo : acinis[5] detracto cortice tusis, suc-

famem. » Qua conjectura ipse damnata legend. monet, « quanquam gustatu moveat infantem. » Ut hæc sit loci sententia : Licet ob gulæ fastidium gravidis expetatur, ut et alia absurdiora ; hoc tamen inde sequi periculum, quod malicorium si sumant, movetur infans, hoc est, sequitur abortus. Theodorum deinde Prisc. laudat, de Pass. mul. III, 6, de abortivis : ubi succo mali granati vim parem ait excludendi fetus, ac dictamno, tribui. At neque quidquam ejusmodi Theodorus habet : nec moveri infantem in contextu Pliniano, expelli abortu sonat, sed excitari leniter, ne torpescat. HARD.

15. *Dividitur malum.* De punico malo universe id accipiendum, uti Plin. Val. IV, 40, non de singulari uno genere. HARD.

LVIII. 1. *Ex acerbo fit medicamentum.* Id fieri tradit Dioscor. I, 151, ex acinorum succo cum melle cocto, præsertim acidorum. DAL. — *Ex.* Hæc verbis totidem Plin. Val. IV, 40. HARD.

2. *Stomatice.* Στοματικὴ subintellige, δύναμις, hoc est, compositio, quæ ad uvas, tonsillas, omnesque repentinas oris, quod Græci στόμα vocant, inflammationes accommodatur. Scrib. Larg. Comp. LXIV : « Ad faucium uvæque tumorem stomatice hac fere utuntur, etc. » Schola Salernitana : « Mora sitim tollunt, recreant cum faucibus uvam. » HARD.

3. *Oculorum caligini*, etc. Præter Diosc. et Plin. Val. ll. cc. Priscianus I, 10 : « De oculorum causis ; Si autem obscuritas hæc, senectutis magis quam oculorum vitium fuerit, succum mali granati melle Attico æqua mensura commisces, et uteris. . . Hoc etiam scriptoribus et pictoribus sæpe profuit. » HARD.

4. *Contra leporem marinum.* Habent ea verba libri omnes etiam manu exarati : Plin. Val. qui cætera ad verbum exscripsit, non habet. Eoque magis in suspicionem venimus, minime ea genuina esse, sed spuria, quod adversus leporem marinum quæ vulgo remedia statuuntur, intra corpus omnia sumi necesse sit : istud, cujus forma nunc scribitur, externis tantum vitiis apponi posse videatur. Ad leporem marinum tamen Scrib. Larg. Comp. CLXXXVI, prodesse ait malorum punicorum grana assidue data, sed per se ac sola : nec myrrham adjicit, nec alumen. Sic etiam Diosc. in Alex. c. XXX. HARD.

5. *Acinis.* Plin. Val. IV, 40 : « Fit ex acido punico medicamentum, στοματικὸν a Græcis nominatum, cujus compositio ejusmodi

coque decocto ad tertias, cum croci, et aluminis scissi,
myrrhæ, mellis Attici selibris. Alii et hoc modo faciunt: 2
punica acida multa tunduntur: succus in cacabo novo
coquitur mellis crassitudine, ad virilitatis et sedis vitia, et
omnia quæ lycio curantur, aures purulentas, epiphoras
incipientes, rubras maculas. In manibus rami punicorum
serpentes fugant. Cortice punici ex vino decocti et im-
positi, perniones sanantur. Contusum malum[6] ex tribus
heminis vini, decoctum ad heminam, tormina et tænias
pellit. Punicum in olla nova, cooperculo inlito[7], in furno
exustum, et contritum, potumque in vino, sistit alvum,
discutit tormina.

LIX. Primus pomi hujus partus florere incipientis, 1
cytinus vocatur[1] Græcis, miræ observationis multorum
experimento. Si quis unum[2] ex his, solutus vinculo omni

est: detracto cortice mala tunduntur: ex his succus exprimitur: is decoctus ad tertias, quum ad sextarium venerit, croci scrupuli sex, myrrhæ sex, aluminis sex, mellis optimi libra una, miscentur: et ex hoc medicamento, etc. » Hard.

6. *Contusum malum.* Marc. Emp. cap. XXVIII, p. 200; Plin. Val. II, 21, ad verbum. Et cum cæteris Cato, cap. 126, pag. 66. H. — *Tormina et tænias.* Gron. et Al. *tormina sedat, et tineas pellit.* Ed.

7. *Cooperculo inlito.* Prius *operculo indito* legebatur. Nos exemplaria maxime probata sequuti sumus, Regg. 1, 2, Colb. Ch. auctoresque idoneos. Marc. Emp. cap. XXVII, p. 196: « Malum punicum, inquit, in olla gypsata clausum, in furno combures, et postea diligenter teres, atque in pulverem tenuissimum rediges, quem repones et paratum habebis: et quum opus fuerit, ad subitas torsiones cum vini potione detur. » Plin. Val. IV, 40: « Alvum fluentem miro modo sistit punicum in olla nova cooperculo illito in furno exustum, et in pulverem redactum, et in vini potionem perductum. » H. — *Exustum.* Sic Chiffl. *tostum* Gron. et Al. Ed.

LIX. 1. *Primus pomi hujus partus florere incip. cytinus vocatur.* Plin. Val. IV, 40, fere ad verbum. Hesychius: Κύτινοι, τῆς ῥοίας τὰ πρῶτα ἐξανθήματα. Ea vox calycem sonat, quo dehiscente in sua se folia flos pandit et explicat: ἐν γὰρ τῷ κυτίνῳ ἄνθος, inquit Theophr. Adde his, si lubet, ea quæ Rob. Const. habet in Lexico. H. — Nec illud tacendum, cytinos, quanquam proprie mali sunt punicæ, dici tamen et de aliis. Sic hyoscyami cytinos dixit Dioscorides. Dal.

2. *Si quis unum*, etc. Hæc toti-

cinctus et calceatus, atque etiam annuli, decerpserit duobus digitis, pollice et quarto sinistræ manus, atque ita lustratis levi tactu oculis, mox in os additum devoraverit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurus[3] eo anno. Iidem[4] cytini siccati tritique, carnes excrescentes cohibent : gingivis et dentibus[5] medentur : vel si mobiles sint, decocto succo. Ipsa corpuscula[6] trita, hulceribus quæ serpunt putrescuntve, illinuntur. Item oculorum inflammationi intestinorumque : et fere ad omnia, quæ cortices malorum. Adversantur scorpionibus.

1 LX. Non est satis mirari curam diligentiamque priscorum, qui omnia scrutati, nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino[1] flosculi sunt, antequam scilicet malum ipsum prodeat, erumpentes, quos balaustium vocari diximus[2]. Hos quoque ergo experti invenerunt scorpionibus adversari. Sistunt potu menses feminarum : sanant oris hulcera[3], et tonsillas, uvam, sanguinis exscreationes, ventris et stomachi solutiones, genitalia, hulcera quacumque
2 in parte manantia. Siccavere etiam[4] ut sic quoque experirentur, inveneruntque[5] tusorum farina dysentericos a

dem verbis Plin. Val. IV, 40. Contractius paulo, neque adeo superstitiose Diosc. I, 152. HARD.

3. *Passurus.* Gronov. et Al. ante Hard. *passurum.* ED.

4. *Iidem.* Plin. Val. loc. cit. H.

5. *Gingivis et dentibus.* Dioscor. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν, οὔλων πλαδώντων, καὶ ὀδόντων σειομένων διάκλυσμα. HARD.

6. *Ipsa corpuscula trita.* Cytini partem inferiorem intelligit, quæ in fructum transit ac pomum : dum superior una cum staminibus ipsi medio insidet pomo. HARD.

LX. 1. *In hoc ipso cytino.* Plin. Val. IV, 40, ad verbum. HARD.

2. *Diximus.* Cf. XIII, 34 : Κύτινος Diosc. I, 152, est flos punicæ sativæ; βαλαύστιον, I, 154, flos punicæ silvestris : κύτινος vero Theophrast. de Caus. I, 116, et Galen. κατὰ τόπους, VII, 256, pro fructus rudimento, seu pro fructu immaturo, ponitur. ED.

3. *Sanant oris hulcera.* Hæc totidem verbis Plin. Val. loc. cit. H.

4. *Siccavere etiam*, etc. Marcell. Emp. cap. XXVII, p. 193. HARD.

5. *Inveneruntque.* Scrib. Larg. Comp. med. cap. XXI, n. 85 : « Balaustium contunditur, siccatur, sicco mortario teritur... Atque ille quidem pastillus bene facit ad dys-

morte revocari, alvum sisti. Quin et nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti[6] tusique stomachum juvant, cibo aut potioni inspersi. Bibuntur[7] ex aqua cælesti ad sistendam alvum. Radix[8] decocta succum emittit, qui tænias necat, victoriati pondere. Eadem discocta[9] in aqua, quas lycium, præstat utilitates.

LXI. Est et silvestre punicum[1], a similitudine appella- 1
tum. Ejus radices[2] rubro cortice denarii pondere ex vino potæ somnos faciunt. Semine poto[3], aqua quæ subierit cutem, siccatur. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

LXII. (VII.) Pirorum[1] omnium cibus etiam valentibus 1
onerosus, ægris quoque vini modo negatur. Decocta ea-

enterícos, id est, torminosos. » Adde et Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 163. Hard.

6. *Tosti*. Dioscor. I, 151. H.

7. *Bibuntur*. Dioscor. loc. cit. H.

8. *Radix*. Marc. Emp. c. XXVIII, p. 199. Dioscor. quoque I, 153: Τὸ δὲ ἀφέψημα τῶν ῥιζῶν, ἕλμινθας πλατείας πιθὲν ἀποκτείνει. Hard.

9. *Eadem discocta*. Hoc est, ita cocta ut deliquescat. Verbis Columellæ utor, ex lib. XII, c. 41. H.

LXI. 1. *Est et silvestre punicum.* Ῥοιὰν Græci malum punicum vocant: ῥοιάδα μήκωνα, papaver erraticum, sic dictum, quod protinus flos decidat. Horum vocabulorum affinitate deceptus Plinius, papaver cum punico oscitanter confundit. Dal. — *Est.* Diosc. I, 154: Ῥοιὰ ἀγρία. Hanc temere cum erratico papavere, qui ῥοιὰς μήκων a Græcis vocatur, Plinium miscuisse, Dalecampius falso calumniatur, eumque sequutus, ut solet Salmas. in Præf. p. 11 et 12. H. — Ῥοιὰς μήκων Diosc. IV, 64, nobis est *Papaver dubium*; non, ut vulgo putant, *Pap. Rhœas*, cui non est κεφαλὴ προμήκης. Hoc autem ad silvestrem papaveris speciem, quæ πιθῖτις καὶ ῥοιὰς appellatur Dioscor. IV, 65, referendum censet Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, p. 176. Ed.

2. *Ejus radices*, etc. Ῥοιὰν et Ῥοιάδα non esse a Plinio pro uno eodemque accepta, vel hoc unum declarat: quod papaveris erratici κεφαλίοις sive capitibus hanc vim alliciendi somnum scriptores adsciverint: Plinius ipse in primis XX, 77: radicibus nemo unus. H.

3. *Semine poto, aqua quæ subierit cutem, siccatur.* Dioscorid. erratici semen ἠπίως κοιλίαν μαλάσσειν, alvum leniter mollire: corniculati vero, ἐπιεικῶς κοιλίαν καθαίρειν, clementer alvum purgare inquit, sed non aquam subter cutem educere. Dalec. — *Semine*, etc. Hæc ῥοιᾶς quoque seu mali granati dos propria. Ῥοιάδος μήκωνος semen exinanit alvum: aquam quæ subter cutem subierit, non educit. Hard.

LXII. 1. *Pirorum.* Schola Salern. « Persica, poma, pira, et lac, ca-

dem mire salubria et grata, præcipue Crustumina. Quæcumque vero cum melle decocta, stomachum adjuvant. Fiunt cataplasmata[2] e piris, ad discutienda corporum vitia; et decocto eorum ad duritias utuntur. Ipsa adversantur boletis[3] atque fungis, pelluntque pondere et pugnante succo. Pirum[4] silvestre tardissime maturescit. Conciditur[5], suspensumque siccatur ad sistendam alvum: quod et decoctum ejus[6] potu præstat. Decoquuntur[7] et folia cum pomo ad eosdem usus. Pirorum[8] ligni cinis contra fungos efficacius proficit. Mala piraque portatu jumentis mire gravia sunt vel pauca. Remedio aiunt esse, si prius edenda dentur aliqua, aut utique ostendantur.

1 LXIII. Fici succus lacteus, aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac coutrahit[1]. Excipitur ante maturitatem pomi, et in umbra siccatur, ad aperienda[2] hulcera, cienda menstrua apposítu cum luteo ovi, aut potu cum amylo[3]. Podagris illinitur cum farina Græci feni et aceto.

seus, et caro salsa, Atra hæc bile nocent, suntque infirmis inimica. » Iterumque: « Dum coquis, antidotum pira sunt: sed cruda, venenum: Cruda gravant stomachum, relevant sed cocta gravatum. » Ac paulo ante: « sine vino sunt pira virus. » Hard.

2. *Fiunt cataplasmata*, etc. Dioscorid. lib. I, 168, de piris: Εἰς τὰ ἀποκρουστικὰ καταπλάσματα ἁρμόζουσι. « In cataplasmata repellentia convenienter adduntur. » Hard.

3. *Adversantur boletis*, etc. Hanc piris silvestribus vim asserit Diosc. Εὐπ. II, 160. Hard.

4. *Pirum*. Diosc. I, 168. Hard.

5. *Conciditur*. Diosc. loc. cit. H.

6. *Quod et decoctum ejus*. Diosc. loc. cit. et Plin. Val. IV, 39. H. — *Potu*. Gron. et Al. *potum*. Ed.

7. *Decoquuntur*. Diosc. et Plin. Val. II. cc. Hard.

8. *Pirorum*. Dioscor. loc. cit. H.

LXIII. 1. *Itaque coaguli modo lac contrahit*. Colum. VII, 8: « Nec minus lac cogitur ficulneo lacte, quod emittit arbor, si ejus virentem saucies corticem. » Diosc. I, 183: Ὁ γὰρ ὀπὸς τῆς ἀγρίας καὶ τῆς ἡμέρου συκῆς, πηκτικός ἐστι γάλακτος ὥσπερ ἡ πιτύα· λύει δὲ καὶ τὸ πεπηγὸς ὥσπερ τὸ ὄξος. « Tam silvestris quam sativæ fici lacteus succus coaguli modo lac coutrahit, coagulatumque aceti modo dissolvit. » H. — De *Ficu Carica* jam dictum. Ed.

2. *Ad aperienda*, etc. Totidem verbis hæc Dioscorid. I, 183. H.

3. *Cum amylo*. Ita cap. sq. de caprifici succo: « Vulvam cum amylo aperit. » Tamen Dioscorid.

Pilos quoque detrahit, palpebrarumque scabiem emendat:
item lichenas et psoras[4]. Alvum[5] solvit. Lactis ficulni
natura[6] adversatur crabronum, vesparumque, et similium
venenis, privatim scorpionum. Idem cum axungia verrucas[7]
tollit. Folia[8], et quæ non maturuere fici, strumis illinun- 2
tur, omnibusque quæ emollienda[9] sunt, discutiendave:
præstant hoc[10] et per se folia. Et alii usus eorum, tamquam
in fricando lichene, et alopeciis, et quæcumque exbulcerari
opus sit. Et adversus canis morsus[11] ramorum teneri cau-
liculi cuti imponuntur. Iidem cum melle[12] hulceribus, quæ
ceria vocantur, illinuntur. Extrahunt infracta ossa[13] cum
papaveris silvestris foliis. Canum rabiosorum morsus[14] folio
trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi
illinuntur furunculis, muris aranei morsibus cum cera.
Cinis earum e foliis, gangrænis, consumendisque quæ ex-
crescunt. Fici maturæ urinam[15] cient, alvum solvunt, su- 3
dorem movent, papulasque. Ob id autumno insalubres,
quoniam sudantia hujus cibi opera corpora perfrigescunt.
Nec stomacho utiles[16], sed ad breve tempus[17]; et voci con-

loc. cit. μετὰ ἀμυγδάλου scripsit, ni mendosus est codex, non μετὰ ἀμύλου. Dioscoridi favet Saracenus in Nott. H. — *Podagris.* Dioscorid. loco citato. Hard.

4. *Psoras.* Diosc. loc. cit. H.

5. *Alvum.* Diosc. loc. cit. H.

6. *Lactis ficulni natura*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *Verrucas.* Dioscor. loc. cit. et Plin. Val. III, 42. Hard.

8. *Folia.* Plin. Val. III, 29. H.

9. *Omnibusque quæ emollienda.* Plin. Valer. III, 25 : « Ad collectiones vel tumores : Ficus, quæ adhuc non maturavit, admixto adipe anserino imposita, mire sanat. » H. — *Sant.* Brot. *sint.* Ed.

10. *Præst. hoc.* Gr. et Al. *hæc.* Ed.

11. *Et adversus canis morsus*, etc. Plin. Val. III, 51, ad verbum. H.

12. *Iidem cum melle.* Plin. Val. III, 22. Hard.

13. *Extrahunt infracta ossa.* Schola Salern. de ficu : « Junge papaver ei, confracta foris trahis ossa. »

14. *Canum rabiosorum morsus.* Plin. Val. III, 50. Hard.

15. *Fici maturæ urinam.* Diosc. I, 183 : Σῦκα πέπειρα τὰ ἁπαλά, κακοστόμαχα, κοιλίας λυτικά... ἐξανθημάτων καὶ ἱδρώτων προκλητικά. H.

16. *Nec stomacho utiles.* Dioscor. κακοστόμαχα. Hard.

17. *Sed ad breve tempus.* Nocere stomacho innuit, sed haud longo temporis intervallo. Idem dicendi genus, cap. 66, de prunis : « Ipsa

trariæ[18] intelliguntur. Novissimæ salubriores, quam primæ: medicatæ[19] vero numquam. Juvenum[20] vires augent: senibus meliorem valetudinem faciunt, minusque[21] rugarum. Sitim sedant[22]: calorem refrigerant. Ob id non negandæ
4 in febribus constrictis, quas stegnas vocant[23]. Siccæ[24] fici stomachum lædunt: gutturi et faucibus magnifice utiles. Natura[25] his excalfaciendi: sitim[26] adferunt: alvum[27] molliunt, rheumatismis ejus, et stomacho contrariæ. Vesicæ[28] semper utiles, et anhelatoribus, ac suspiriosis. Item jocinerum[29], renum, lienum[30] vitiis. Corpus et vires

prima alvum solvunt: stomacho non utilissima, sed brevi momento. » HARD.

18. *Et voci contrariæ.* Demetrius Scepsius apud Athen. III, 80. H.

19. *Medicatæ.* Medicatas vocat, quarum maturitas, ut sint præcociores, caprificatione acceleratur. DALEC. — *Medicatæ.* Quæ vis huic voci subsit, diximus XVI, 51, nec Dalecampio assensi sumus. H. — Hordeo milioque terra mixtis ficus medicabant antiqui, maturitatis causa; sed insalubres erant: sicut et insalubres et ingratæ ex caprificatione, ut Tournefortius adseverat. BROT.

20. *Juvenum vires augent.* Herod. Lycius, in opere suo de Ficubus, aliique quos Athenæus affert, III, p. 78. HARD.

21. *Minusque rugarum.* Isidor. Orig. XVII, 7: « A senibus in alimentum sumptæ sæpius ficus, rugas eorum ferunt distendere. » H.

22. *Sitim sedant.* Diosc. loc. cit. Ἄδιψα δὲ καὶ σβεστικὰ θερμασίας. H.

23. *Quas stegnas vocant.* Febres hæc fiunt, inquit Dalecampius, adstricta cute, præclusis ejus spiraculis, impeditoque humorum et vaporum transpiratu. Galen. de Fac. simpl. med. V, p. 129, στεγνὰ vocat ea quæ sensibiles excretiones prohibent. Alibi, adstricta renum vitia, et quæcumque impedimento sunt, ut urina quæ aut difficulter, aut sæpe nulla, aut saltem per intervalla temporis stillis fluat. H.

24. *Siccæ.* Diosc. I, 183. HARD.

25. *Natura his excalfaciendi.* Dioscorid. loc. cit. HARD.

26. *Sitim.* Diosc. loc. cit. Τὰ δὲ ξηρὰ τρόφιμα, θερμαντικά, διψητικώτερα. HARD.

27. *Alvum.* Diosc. loc. cit. H.

28. *Vesicæ semper utiles.* Diosc. loc. cit. HARD.

29. *Item jocinerum*, etc. Dioscor. loc. cit. Cels. III, 21: « Si jecur aut lienem affectum esse, manifestum est, ficum pinguem contusam adjecto melle superponere. » Et cap. 24: « Arida ficus imposita prodest, si jecur aut lien affectus est. » HARD.

30. *Lienum.* Præter Dioscor. loc. cit. Q. Serenus cap. IV, de splene curando, pag. 140: « Arida ficus item fervente domatur aceto Et trita illinitur, vel splen apponitur hœdi. » HARD.

adjuvant[31]: ob id ante athletæ[32] hoc cibo pascebantur: Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos[33] transtulit. Recolligenti[34] se a longa valetudine utilissimæ. Item comitialibus[35], et hydropicis, omnibusque, quæ maturanda aut discutienda sunt, imponuntur: efficacius calce aut nitro[36] admixto. Coctæ cum hyssopo[37] pectus purgant, pituitam[38], tussim veterem. Cum vino[39] autem ad sedem et tumores maxillarum. Ad furunculos[40], panos[41], parotidas[42] decoctæ illinuntur. Utile et decocto earum fovere

31. *Corpus et vires adjuvant.* Galenus libris de Alimentis, vulpium corpus ficuum et uvarum esu maxime pinguescere tradit, sed carne laxa et fluida. Dal.

32. *Ob id ante athletæ.* Ad verbum hæc Isidor. XVII, 7, et Plin. Val. IV, 47. « Hic victus athleticus, quo corpus firmandum, » apud Celsum, IV, 6. De hoc Pythagora porro, qui athleta fuit, vide Diogen. Laert. in Pythagor. VIII, et Iamblich. de vita Pyth. I, 4. Cave autem existimes eumdem hunc esse cum illo percelebri Mnesarchi filio, qui Pythagoricæ a se cognominatæ disciplinæ auctor ac princeps exstitit. Oribasius *Goram* pro Pythagora mendose vocat. Hard.

33. *Ad carnes eos transtulit.* Illarum esu carnem et habitum corporis augeri docuit. Dal.

34. *Recolligenti.* Diosc. loc. cit. Τοῖς ἐκ μακρονοσίας κακοχροοῦσιν, « iis qui e longa valetudine decolorati sunt. » Hard. — *Recolligenti.* Gron. et Al. *recolligentibus.* Ed.

35. *Item comitialibus*, etc. Diosc. loco citato. Hard.

36. *Efficacius calce aut nitro.* Locus est, ut sentio, hians et truncatus. Dioscor. loc. citat. « Panos maturant, multoque magis additis radice iridis, aut nitro, aut calce. » Pint.

37. *Coctæ cum hyssopo.* Plin. Val. I, 58: « Adversus diuturnam tussim, ficus aridæ coquuntur cum hyssopo et aqua: et ex ea aqua tussientibus propinatur. » Et IV, 47, de fico: « Coctæ ex aqua cum hyssopo, dant potionem quæ pectus expurget. » Similiter Celsus, IV, 4, juvare ait ad tussim veterem, « quam pinguissimæ ficus nuciss tres supra prunas incoctas esse. » Hard.

38. *Pituitam.* Pituitosum humorem in pulmones delapsum. Diosc. loc. cit. Τοῖς περὶ πνεύμονα χρονίοις πάθεσι. Hard.

39. *Cum vino.* Plin. Val. H.

40. *Ad furunculos.* Dioscor. hæc totidem verbis loc. cit. et Plin. Val. III, 32. H. — *Ad furunculos.* Gron. et Al. *et furunculos.* Ed.

41. *Panos.* Præter Dioscorid. Plin. Val. III, 27, et IV, 47. Item Marc. Emp. cap. XXXII, pag. 225. Hard.

42. *Parotidas* Plin. Val. I, 13, de parotidum curatione: « Ficus sicca et vino cocta, et trita adjuvat. » Diosc. item loc. cit. H.

6 feminas[43]. Decoctæ quoque eædem[44] cum feno Græco utiles sunt pleuriticis et peripneumonicis[45]. Cum ruta coctæ torminibus[46] prosunt: tibiarum hulceribus[47] cum æris flore: pterygiis[48] cum punico malo: ambustis, pernionibus[49] cum cera: hydropicis[50] coctæ in vino, cum absinthio et farina hordeacea, nitro addito. Manducatæ, alvum[51] sistunt. Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinuntur. Carbunculos[52] extrahunt in vino coctæ et impositæ. Carcinomati[53], si sine hulcere est, quam pinguissimam ficum imponi, pæne sin-

43. *Utile et decocto earum fovere feminas.* Annon *femina?* Gron. — *Utile.* Quærit Gron. annon *fovere femina* sit legi satius. Dioscoridem si legisset, non quæreret. Is enim I, 183, de ficis agens: Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν... καὶ εἰς τὰς ὠμηλύσεις μίγνυται, καὶ εἰς γυναικείας πυρίας μετὰ τήλεως ἢ πτισσάνης. « Ipsarum decoctum, cataplasmatis ex hordeacea farina admiscetur, itemque in muliebres fotus, cum feno græco aut ptisana. » Hard.

44. *Decoctæ quoque eædem.* Plin. Val. IV, 47. Hard.

45. *Et peripneumonicis.* In vet. cod. *ac pleumonicis*, attice; pleumona enim illi vocant, quem communis lingua pneumona, ut grammatici notant. Dal.

46. *Cum ruta coctæ torminibus.* Diosc. I, 183. Hard.

47. *Tibiarum hulceribus.* Plin. Val. loc. cit. ad verbum. Dioscor. loc. cit. Μετὰ χαλκάνθου δὲ, τὰ ἐν κνήμαις ῥευματικὰ, δυσαλθῆ καὶ κακοήθη ἰᾶται. Plinius apud scriptorem unde hæc hausit, non μετὰ χαλκάνθου, hoc est, *cum atramento sutorio*, sed μετὰ χαλκοῦ ἄνθους, *cum æris flore* legit. Verum, utut legit, nihil interest. Nam et apud Galenum lib. de Succed. med. p. 974: ἀντὶ χαλκάνθης, λεπὶς χαλκοῦ substituitur: et inter ea quæ exedunt, æque florem æris, atque sutorium atramentum Celsus affert V, 7. H.

48. *Pterygiis.* Dioscor. I, 183: Σὺν σιδίῳ δὲ ῥοιᾶς, πτερύγια ἀνακαθαίρει. « Cum malicorio pterygia purgant. » Hard.

49. *Pernionibus cum cera.* Hoc est, cum cerato. Diosc. loc. cit. H.

50. *Hydropicis.* Plin. Val. III, 12: « De hydropisi: Ficus siccæ coquuntur, et ex vino, et absinthio; suffunduntur farina hordeacea, addito nitro: omnia in unum conteruntur, et ita imponuntur. » — *Cum absinthio.* Gronov. et Al. ante Hard. *et cum absinthio*; et sic quoque Brot. Ed.

51. *Alvum.* Et nitrum hic adhibet Dioscor. l. c. Κοιλίαν μαλάσσει κοπέντα μετὰ νίτρου... καὶ ἐσθιόμενα.

52. *Carbunculos.* Plin. Val. III, 30. Th. Prisc. I, 18: « De carbunculis: Ficus siccæ et vino coctæ, et contritæ imponuntur, ut ex altitudine evocare possint. » H.

53. *Carcinomati.* Totidem verbis hæc Plin. Val. III, 32; et privatim de narium carcinomate, Marc. Emp. cap. x, p. 86. Hard.

gulare remedium est : item phagedænæ. Cinis non ex alia 7
arbore acrior [54] : purgat, conglutinat, replet, adstringit. Bibitur et ad discutiendum sanguinem [55] concretum. Item percussis, præcipitatis, convulsis, ruptis, cyathis [56] singulis aquæ et olei. Datur tetanicis et spasticis [57] : item potus vel infusus cœliacis, et dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur, excalfacit. Idem cum cera et rosaceo subactus, ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat, dentiumque vitia crebro fricatu. Produnt 8
etiam, si quis inclinata arbore, supino ore aliquem nodum ejus morsu abstulerit, nullo vidente, atque cum [58] aluta illigatum licio e collo suspenderit, strumas et parotidas discuti. Cortex tritus cum oleo, ventris hulcera sanat. Crudæ [59] grossi verrucas et thymos, nitro farinaque additis tollunt. Spodii vicem exhibet fruticum a radice exeuntium

54. *Cinis non ex alia arbore acrior.* Ita locum hunc restituimus admonitu cod. Reg. 2, et quos Pintianus vidit; quum sic vulgati præ se ferant : « Cinis ex alia arbore aciem purgat acrior, etc. » inculcata temere vocula *aciem*, quæ commodum efficere sensum hoc loco nullum potest. Nam de cute purganda in hulcerum medicina, de conglutinanda, replendaque agitur. Dioscor. I, 186, ubi de cinere crematorum cauliculorum ficus : Ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὰ καυστικὰ, καὶ γαγγραινούμενα· ἀνακαθαίρει γὰρ καὶ ἀναλίσκει τὰ περισσά. Et infra : Καθαίρει γὰρ, καὶ κολλᾷ, καὶ σαρκοῖ, καὶ συμφύει ἐοικότως τοῖς ἐναίμοις. « Utilis est ad medicamenta caustica, et prodest cuti gangræna tentatæ : uam expurgat et consumit, quæ excrescunt. . . Etenim purgat, conglutinat, carne replet, et oras committit. » Hard.

55. *Ad discutiendum sanguinem.* Diosc. I, 186. Hard.

56. *Cyathis singulis.* Cum aquæ cyatho ad singula ea mala, admixto exiguo olei, inquit Diosc. loc. cit. Hard.

57. *Tetanicis et spasticis.* Dioscor. Καὶ τοῖς νευρικοῖς, καὶ σπάσμασι σύγχρισμα ἁρμόδιον σὺν ἐλαίῳ, ἱδρῶτας κινοῦσα. Hard. — *Item.* Gronov. et Al. *idem;* et sic quoque Brot. Ed.

58. *Cum aluta.* Aluta δερμάτιον, pellis mollior est, delicatius elegantiusque concinnata. Licium vero, filum appellatur seu stamen.

59. *Crudæ.* Dioscorid. I, 185 : Ὠμοὶ δὲ μυρμηκίας καὶ θύμους σὺν νίτρῳ καταπλασθέντες, καὶ ἀλεύρῳ αἴρουσι. « Crudæ cum nitro et farina impositæ, verrucas thymosque tollunt. » Θύμος verrucæ nomen est, seu hulceris, Ægyptiæ fabæ magnitudine, quæ thymi florem repræsentat. Hard.

cinis. Bis tostus adjecto psimmythio digeritur in pastillos, ad hulcera oculorum et scabritiam.

1 LXIV. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet : surculo quoque ejus lac[1] coagulatur in caseum. Exceptum id coactumque in duritiam, suavitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miscetur exhulceratoriis medicamentis. Alvum solvit[2] : vulvam cum amylo aperit. Pota menses ciet cum luteo ovi. Podagris cum fa-
2 rina Græci feni illinitur. Lepras, psoras, lichenas, lentigines expurgat : item venenatorum ictus, et canis morsus. Dentium quoque dolori hic succus appositus in lana prodest, aut in cava[3] eorum additus. Cauliculi[4] et folia, admixto ervo, contra marinorum venena prosunt : adjicitur[5] et vinum. Bubulas carnes[6] additi caules magno ligni compendio percoquunt. Grossi illitæ strumas[7], et omnem collectionem emolliunt, et discutiunt. Aliquatenus[8] et folia. Quæ[9] mollissima sunt ex his, cum aceto hulcera manantia,
3 et epinyctidas, et furfures sanant. Cum melle[10] foliis ceria

LXIV. 1. *Lac.* MSS. omnes, *lacte*, antiquo more in nominandi casu. Caprificum porro tum ad hunc effectum, tum ad cæteros perinde valere atque ficum auctor est Dioscorid. I, 184. Fici ramus autem lac cogit, inquit Columell. VII, 8, p. 267. Hard.

2. *Alvum solvit.* Q. Serenus cap. xxix, de ventre molliendo, p. 144: « Silvestris fici lacrymam prodesse loquuntur. » H.—*Podagris.* Brot. ex Chiffl. *podagricis.* Ed.

3. *In cava.* Gronov. et Al. ante Hard. *in cavis.* Ed.

4. *Cauliculi et folia.* Dioscorid. I, 185. Hard.

5. *Adjicitur.* Sic e Chiffl. Hard. *adjiciunt* Gr. et Al. Ed.

6. *Bubulas carnes.* Quin etiam et arbori ficui suspensæ carnes tenerescunt, teste Plutarcho Quæst. Symp. VI, 10, p. 696. Hard.

7. *Grossi illitæ strumas.* Dioscor. I, 185 : Οἱ δὲ ὄλυνθοι, ὑπὸ δέ τινων ἐρινέοι καλούμενοι, ἑφθοὶ καταπλασθέντες. πᾶσαν συστροφὴν, καὶ χοιράδας ἐκμαλάσσουσιν. « Grossi, quæ a nonnullis erinei vocantur, coctæ et illitæ collectionem omnem, strumasque emolliunt. » H. — *Omnem.* Gr. et Al. *omnium.* Ed.

8. *Aliquatenus et folia.* Dioscor. I, 185. Hard.

9. *Quæ mollissima sunt.* Dioscor. loco citato. Hard.

10. *Cum melle.* Hoc est, impositu foliorum cum melle. Ita MSS. Prius, « cum melle item et foliis. » Hæc quoque Dioscor. loc. cit. Ποιεῖ καὶ

sanant, et canis morsus. Recentes cum vino, phagedænas. Cum papaveris foliis [11] ossa extrahunt. Grossi caprifici inflationes [12] discutiunt suffitu. Resistunt [13] et sanguini taurino poto, et psimmythio, et lacti coagulato potæ. Item in aqua decoctæ atque illitæ parotidas [14] sanant. Cauliculi aut grossi ejus quam minutissimæ ad scorpionum ictus e vino bibuntur. Lac [15] quoque instillatur plagæ, et folia imponuntur: item adversus murem araneum [16]. Cauliculorum [17] cinis uvam faucium sedat: arboris ipsius cinis ex melle, rhagadia: radix defervefacta in vino, dentium [18] dolores. Hiberna caprificus in aceto cocta et trita, impetigines
tollit. Illinuntur ramenta rami sine cortice quam minutis- 4
sima ad scobis modum. Caprifico quoque medicinæ unius miraculum additur. Corticem ejus impubescentem [19] puer impubis si defracto ramo detrahat dentibus, medullam

πρὸς τὰ κυνόδηκτα σὺν μέλιτι, καὶ πρὸς τὰ κηρία. Hard.

11. *Cum papaveris foliis*. Diosc. loc. cit. Ἀνάγουσι δὲ οἱ ὄλυνθοι καὶ ὀςᾶ σὺν μήκωνος ἀγρίας φύλλοις, etc. « Grossi ossa etiam extrahunt cum foliis papaveris erratici, etc. » H.

12. *Inflationes*. Gron. et Al. *inflammationes*. Ed.

13. *Resistunt*, etc. Nicand. in Alexiph. pag. 151. Hard.

14. *Parotidas*. « Ad χοιράδας quæ frequenter in collo vel sub mento, vel sub ascellis nasci novimus, inquit Theodor. I, 9, de furunculis, utamur caprificis in aqua decoctis et contritis. » Est autem hoc parotidibus affine malum in primis. Hard.

15. *Lac*. Q. Serenus cap. CXLVII, p. 155. Hard.

16. *Adversus murem araneum*. Diosc. loc. cit. Hard.

17. *Cauliculorum*. « Succo ipso, vel lacte caprifici in cochleari posito, uva optime sublevatur, » inquit Marc. Emp. c. XIV, p. 100. H.

18. *Dentium dolores*. Plin. Val. I, 36, et Marcell. Emp. cap. XII, pag. 93. Hard.

19. *Corticem ejus impubescentem*. Ita vulgati libri pariter, et manu exarati. Quid si *intumescentem* legas? Nam *impubescentem* illud, occasione vocis proxime subsequentis *puer impubis*, natum temere confictumque ab amanuensibus videtur. Et sane Plin. Valer. qui hunc locum expressit III, 29: « Caprifici corticem intumescentem, inquit, puer impubis si diffracto ramo tollat dentibus, et medulla ipsa alligetur ante solis ortum, prohibere strumas constat. » Intumescere porro corticem credimus in germinatione, quoniam tum prægnantium arborum rumpitur cortex, ut dictum est XVI, 51. H.

ipsam adalligatam ante solis ortum, prohibere strumas. Caprificus tauros[20] quamlibet feroces, collo eorum circumdata, in tantum mirabili natura compescit, ut immobiles præstet.

1 LXV. Herba quoque, quam Græci erineon[1] vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem[2]. Palmum alta est, cauliculis quinis fere, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, parvum : tritum[3] cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur : utcumque autem decerpta manat lacte multo et dulci[4]. Herba[5] perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis.

1 LXVI. Pruni folia[1] decocta tonsillis, gingivis : uvæ

20. *Caprificus tauros*, etc. Isidor. Origg. XVII, 7, ad ficum hanc dotem refert : « Tauros quoque ferocissimos, inquit, ad fici arborem colligatos repente mansuescere dicunt. » Plut. item Symp. Quæst. II, 7, p. 641 : Ἄγριος δὲ ταῦρος ἀτρεμεῖ καὶ πραΰνεται συκῇ προσατεθείς. Hard.

LXV. 1. *Græci erineon vocant.* Dioscor. IV, 29, ἐρῖνος. Sed aliis aliter. Nicand. in Theriac. 47, adversus serpentes vim commendat: Κλώθοντος ἐν ἀρπεζαισιν ἐρίνου. « In madidis qui vallibus exit, erini. » Schol. in eum locum, pag. 30 : Τὸν δὲ ἐρῖνον, τὸν καὶ ἐρίνεον Διοκλῆς ἐν τῷ Ῥιζοτομικῷ φησὶν εἶναι ὅμοιον ὠκίμῳ· βοηθεῖ δὲ πρὸς τὰ θηρία· φύεται δὲ πρὸς ποταμοὺς καὶ κρήνας, etc. Hausisse a scriptore græco, quisquis ille est, Plinium ea, quæ de erineo retulit, certum est. Ævi nostri herbarii plantam nullam agnoscunt, quæ huic descriptioni congruat, inquit Anguillara, parte xiv, pag. 255. Ruellius, III, pag. 592, eam esse putat, quam rura nostra lactariam vocant : herbarii, herbam lactis : ocimum alii aquatile. H. — Ἔρινος Dioscor. IV, 29, eodem nomine est *Campanula Erinus* (*Pentand. monog.* gen. 428 Pers. *Campanulac.* Juss.), judice Sprengelio, qui testimonium affert Cæsalp. IX, 31 ; ἔρινος autem Nicand. Ther. 647, eidem est *Campanula Rapunculus*, suffragante Columm. Phytob. pag. 83, t. 23. Ed.

2. *Propter gentilitatem.* Propter similitudinem nominis. Hard.

3. *Tritum cum melle Attico*, etc. Diosc. IV, 29. Hard.

4. *Manat lacte multo et dulci.* Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Herba.* Dioscorid. loco citato. Hard.

LXVI. 1. *Pruni folia.* Marcell. Emp. cap. xv, pag. 106 : « Pruni arboris folia ex vino decocta et gargarizata tonsillas molliunt. » Et cap. xi, pag. 88 : « ad gingivas : Arboris pruni folia cum vino decoquuntur : eorum succus expressus intra os retentus, plurimum prodest. » Hæc pariter Galenus

prosunt[2] in vino, decocto eo subinde[3] ore colluto. Ipsa pruna alvum molliunt[4], stomacho non utilissima[5], sed brevi momento.

LXVII. Utiliora persica[1], succusque eorum, etiamnum 1
in vino aut in aceto expressus. Nec est alius eis pomis innocentior cibus. Nusquam minus odoris, succi plus, qui tamen sitim stimulet. Folia ejus trita illita, hæmorrhagiam sistunt[2]. Nuclei persicorum cum oleo et aceto, capitis doloribus illinuntur.

LXVIII. Silvestrium[1] quidem prunorum baccæ, vel e 1
radice cortex, in vino austero si decoquantur, ita ut triens ex hemina supersit, alvum et tormina sistunt. Satis est singulos cyathos decocti sumi.

prodidit de Fac. simpl. med. VII, p. 192. Hard.

2. *Uvæ prosunt.* Marc. Emp. c. xiv, pag. 99, et Plin. Val. I, 43. H.

3. *Decocto eo subinde*, etc. Gron. et Al. ante Hard. « in vino decocta, et subinde. » Ed.

4. *Ipsa pruna alvum molliunt.* Plin. Val. II, 23; Galen. loc. cit. et experientia. Lepide Martialis, Epigr. XIII, 29, cui lemma præfigitur: pruna Damascena: « Pruna peregrinæ carie rugosa senectæ Sume, solent duri solvere ventris onus. » Hard.

5. *Stomacho non utilissima*, etc. Hanc lectionem, quæ sane sincera est, Frobenius interpolavit, scribens, « stomacho vero utilissima : » reclamantibus licet editionibus vetustis, Parmensi, cæterisque; nec MSS. ullis codicibus secundis: nam omnes ii, quos videre licuit, Regg. et Colb. *non utilissima* præ se ferunt; itaque postulat loci sententia, qua nocere stomacho, sed ad breve tempus, pruna dicuntur. Sic paulo ante Plinius ipse de ficis : « nec stomacho utiles, sed ad breve tempus. » Atque eam ob rem Dioscor. I, 174, pruna ait male habere stomachum, alvum mollire : Κοκκυμηλέα δένδρον ἐστὶ γνώριμον, οὗ ὁ καρπὸς ἐδώδιμος, κακοστόμαχος, κοιλίας μαλακτικός. H. — *Prunus domestica* (*Icosand. monog.* gen. 1221 Pers. *Rosac.* Juss.), cujus plurimæ in hortis coluntur varietates; de iis jam alias actum. Ed.

LXVII. 1. *Utiliora persica.* Diosc. I, 164 : Τὰ δὲ περσικὰ μῆλα εὐστόμαχα. H. — *Amygdalus Persica* (*Icosand. monog.* gen. 1220 Pers. *Rosac.* Juss.). Ed.

2. *Hæmorrhagiam sistunt.* Αἱμοῤῥαγίαν. Ea vox sanguinis profluvium sonat, sive e naribus, sive ex alvo. Hard.

LXVIII. 1. *Silvestrium.* Ita fere Dioscorid. I, 174. At Marc. Emp. pæne ad verbum, cap. xxvii, pag. 194, et Plin. Val. II, 27. H.

1 LXIX. Et in iis, et sativis prunis[1] est limus arborum, quem Græci lichena appellant, rhagadiis et condylomatis mire utilis.

1 LXX. Mora[1] in Ægypto et Cypro sui generis, ut diximus, largo succo abundant, summo cortice[2] desquamato: altiore plaga siccantur, mirabili natura. Succus adversatur venenis serpentium[3], prodest dysentericis, discutit[4] panos

LXIX. 1. *Et in iis, et sativis prunis est limus*, etc. Muscus. Qui sunt animo in Plinium minus æquo, deceptum scriptoris græci verbis, quæ Dioscor. retulit I, 174, nec quid legeret intellexisse, arbitrantur. Τὸ δὲ κόμμι τῆς κοκκυμηλέας... σὺν ὄξει ἐπιχριόμενον, λειχῆνας τοὺς ἐπὶ παιδίων θεραπεύει. « Gummi prunorum ex aceto illitum lichenas infantium sanat. » Quo vero ejusmodi homines calumniandi libido, aut verius furor abripit, ut tam parum cohærentia proferant? Gummi prunorum lichenas sanari græcus scriptor prodidit: et idoneum id argumentum putant, quo probent, lichenis nomen temere derivatum a Plinio in muscum limumve, qui prunis adhæret. Quid vero vetat id ei musco nomen inditum fuisse, ut musco alteri, qui petris adhærescit, quo lichenes ipsi sanantur, hanc ipsam lichenis nomenclationem attributam fuisse, Dioscor. ipse asseverat IV, 53. An si quid Plinius affert in medium, quod Dioscoridi latuit, cadere debet in eum erroris alicujus justa suspicio? In Indice hujus loci: « De limo, sive lichene arborum, » plane legitur. H. — *Et in iis.* Nempe silvestribus prunis: is arborum limus, Græcis λειχὴν appellatus, forte est *Physcia prunastri* Decand. Flor. gallic. Synops. ex *Lichenum* ordine: *Parmeliis* Achar. adscribitur. Ed.

LXX. 1. *Mora.* Ficum Ægyptiam, sive sycomorum, Cypriamque intelligit, arbores moro similes. H. — De his et *Fico Sycomoro* jam nobis fusius actum est lib. XIII, c. 14 sq. Ed.

2. *Cortice desquamato.* Defracto. Dioscor. I, 181: Ὀπίζεται δὲ τὸ δένδρον πρὶν καρποφορεῖν ἔαρος πρώτου, τοῦ φλοιοῦ ἐξεπιπολῆς λίθῳ θλωμένου· βαθύτερον γὰρ θλασθεὶς οὐδὲν ἀνίησι. « Liquorem fundit arbor primo vere, priusquam fructum proferat, lapidis ictu summo cortice desquamato: si enim frangatur altius, nihil quidquam emittit. » Hoc ipsum et de moro nostrate Plin. XVI, 72. Hard.

3. *Adversatur venenis serpentium.* Dioscor. loc. cit. Πίνεται δὲ καὶ συγχρίεται πρὸς ἑρπετῶν δήγματα. « Bibitur et illinitur, contra serpentium ictus. » Hard.

4. *Discutit panos.* Galenus Meth. XIV, 7, in curatione tumoris ex crasso vaporosoque spiritu geniti, mirum in modum laudat emplastrum διὰ συκομόρου, cujus descriptio est apud Æginetam. Dal. — *Discutit.* Dioscurid. loc. cit. Δύναμιν ἔχει ὁ ὀπὸς μαλακτικήν, κολλητικήν, διαφορητικὴν τῶν δυσπέπτων. H.

omnesque collectiones: vulnera conglutinat, capitis[5] dolores sedat, item aurium: splenicis bibitur[6], atque illinitur; et contra perfrictiones[7]. Celerrime teredinem[8] sentit. Neque[9] apud nos succo usus minor. Adversatur aconito et araneis[10], in vino potus. Alvum solvit[11]: pituitas, tæniasque et similia ventris animalia extrahit. Hoc idem præstat et cortex tritus[12]. Folia[13] tingunt capillum cum fici nigræ 2
et vitis corticibus simul coctis in aqua cælesti. Pomi[14] ipsius succus alvum solvit protinus. Ipsa poma ad præsens stomacho utilia[15], refrigerant, sitim faciunt. Si non super-

5. *Capitis.* Hunc succum, hanc lacrymam ad inducendum quoque somnum in phrenesi, prodesse Celsus prodidit III, 18. Hard.

6. *Splenicis bibitur, atque illinitur.* Dioscorid. l. c. illini ait contra induratos in scirrhum lienes: Σύγχρίεται πρὸς ἐσκιῤῥωμένους σπλῆνας. H. — Gron. et Al. « bibitur. Illinitur et. » Ed.

7. *Perfrictiones.* Dioscor. iterum loc. cit. Στομάχου τε ἀλγήματα καὶ φρικίας. Hard.

8. *Celerrime teredinem.* Dioscor. loc. cit. Hard.

9. *Neque*, etc. Neque succo mororum, quæ nascuntur apud nos, minor usus. Est autem hic succus, lacryma, quæ cortice desquamato manat. Mororum dotes in medicinæ usu, cecinit haud ineleganti carmine Passeratius, Kalend. Jan. 1689. Hard.

10. *Et araneis.* Dioscor. I, 180, phalangiis, quod genus araneorum est, succum foliorum mederi scribit: Ὁ δὲ χυλὸς τῶν φύλλων φαλαγγιοδήκτοις ἀρήγει, ποθεὶς κυάθου πλῆθος. Aconito, radicis decoctum τοῖς ἀκόνιτον πεπωκόσιν, etc. Hard.

11. *Alvum solvit.* Marcell. Emp. c. xiii, p. 212: « Aquam ex alvo solum deducit mori lacryma, vel radix incocta potui data. » H. — *Pituitas tæniasque*, etc. Gronov. et libb. ante Hard. vulgg. « pituitasque ac tineas, etc. » Ed.

12. *Cortex tritus.* Diosc. loc. cit. radicis cortex decoctus in aqua et potus latas ventris tineas expellit: Ὁ δὲ τῆς ῥίζης φλοιὸς συνεψηθεὶς ὕδατι καὶ ποθεὶς... πλατεῖαν ἕλμινθα ἐκτινάσσει. Hard.

13. *Folia tingunt capillum.* Dioscorid. loc. citat. Hard.

14. *Pomi:* Maturi videlicet. Plin. Valer. II, 23, et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 210. Hard.

15. *Ipsa poma ad præsens stomacho utilia.* Ad breve tempus, quo fere esitantur. — Sincerius forsan videatur, *inutilia.* Nam et Dioscor. I, 180, κακοστόμαχα mora vocat: et vox ea *ad præsens* eamdem sententiam præ se fert, atque hæc de prunis ficisque oratio, superioribus capitibus: « Nec stomacho utiles fici, sed ad breve tempus. Ipsa pruna stomacho non utilissima, sed brevi momento. » Hard.

veniat alius cibus[16], intumescunt. Ex immaturis[17] succus sistit alvum : veluti animalis alicujus[18], in hac arbore observandis miraculis, quæ in natura ejus diximus.

1 LXXI. Fit ex pomo panchrestos[1] stomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo : Sextarii tres succi e pomo, leni[2] vapore ad crassitudinem mellis rediguntur. Post additur omphacii aridi pondus x duorum[3], aut myrrhæ x unius, croci x unius. Hæc simul trita miscentur decocto. Neque est aliud oris, arteriæ, uvæ, stomachi, jucundius remedium. Fit et alio modo : succi sextarii duo, mellis
2 Attici sextarius, decoquuntur, ut supra[4] diximus. Mira sunt præterea quæ produntur. Mori germinatione, priusquam[5] folia exeant, sinistra decerpi jubentur futura[6] poma : ricinos[7] Græci vocant. Hi terram si non attigere, sanguinem sistunt adalligati, sive ex vulnere fluat, sive ore, sive naribus, sive hæmorrhoidis : ad hoc servantur repositi. Idem præstare et ramus dicitur luna plena defractus,

16. *Si non superveniat alius cibus.* Contraria Catii doctrina apud Horatium, Sat. II, IV, 21 : « ille salubres Æstates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem. » HARD.

17. *Ex immaturis.* Galen. l. c. et Plin. Val. II, 27. HARD.

18. *Veluti animalis alicujus.* Mira etenim fici, ceu animalis alicujus, sapientia. Ad illud respicit, quod superius animadvertit, XVI, 41 : « Morus, novissima arborum germinat, nec nisi exacto frigore : ob id dicta sapientissima arborum. Sed quum cœpit, in tantum universa germinatio erumpit, ut una nocte peragat, etiam cum strepitu. » HARD.

LXXI. 1. *Panchrestos.* Πάγχρηστος, *prorsus utilis compositio.* Nam δύναμις subintelligitur. De stomatice diximus cap. 58. De arteriace, XX, 79. Similem arteriacen succi e moris expressi, aliorumque medicamentorum, ex Ptolemæo Evergete, refert Marc. Emp. c. XIV, pag. 102, quam is ad uvam commendat. Alias quinque huic Plinianæ similiores, Plin. Val. I, 51. Vide et Dioscor. I, 182. HARD.

2. *Leni vapore.* Modico nempe calore. HARD.

3. *Pondus X duorum.* Hoc est, denariorum duorum. HARD.

4. *Ut supra.* Nempe, leni vapore, ut dictum est proxime. HARD.

5. *Priusquam folia.* Gron. et Al. « prinsquam in folia. » ED.

6. *Futura poma.* Erumpentia primum mora. HARD.

7. *Ricinos.* Ita etiam MSS. Herm.

incipiens fructum habere, si terram non attigerit, privatim
mulieribus adalligatus lacerto, contra abundantiam men-
sium. Hoc et quocumque tempore ab ipsis decerptum, ita
ut terram non attingat, adalligatumque existimant præ-
stare. Folia mori trita, aut arida decocta, serpentium icti-
bus imponuntur : ad idemque potu proficitur. Scorpionibus
adversatur e radice corticis succus, ex vino aut posca po-
tus. Reddenda est et antiquorum compositio. Succum ex- 3
pressum pomi maturi immaturique mixtum, coquebant in
vase æreo ad mellis crassitudinem. Aliqui myrrha adjecta
et cupresso[8] præduratum ad solem torrebant[9], permiscentes
spatha[10] ter die. Hæc erat stomatice, qua et vulnera ad
cicatricem perducebant. Alia[11] ratio : succum siccato ex-
primebant pomo, multum sapori obsoniorum conferente.
In medicina vero contra nomas, et pectoris pituitas, et
ubicumque opus esset, adstringi viscera. Dentes[12] quoque
colluebant eo. Tertium genus[13] : succi foliis et radice de-
coctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur et per se
folia. Radix[14] per messes incisa succum dat aptissimum
dentium dolori, collectionibusque, et suppurationibus.
Alvum purgat. Folia mori in urina madefacta, pilum co-
riis[15] detrahunt.

Barbarus *cytinos* repouebat. Hard.

8. *Cupresso.* Sive cupressi pilulis, sive succo. Hard.

9. *Ad solem torrebant.* Sic Pintianus ex vetusto codice. Alioqui libri, « vas sole torrebaut. » H.

10. *Spatha.* Σπάθη, rudis sive rudicula est, eademque spathula dicta Celso ac Columellæ : instrumentum quo aliquid movetur et agitatur a chirurgis et pharmacopolis, *une spatule.* Hard.

11. *Alia.* Dioscor. I, 180. H.

12. *Dentes quoque colluebant eo.* Foliorum et corticis decocto dentes utilissime collui docet Dioscor. loc. cit. Hard.

13. *Tertium genus.* Scilicet compositionis. Affert illud Plin. Val. III, 36. Folia trita cum oleo ambustis mederi Dioscor. ait loco citato. Hard.

14. *Radix per messes incisa succum dat aptissimum dentium dolori*, etc. Hæc totidem verbis Dioscor. loc. citat. et Marcell. Emp. XII, 95. Hard.

15. *Pilum coriis.* Quæ a coriariis aptantur, concinnanturque in officinis. Hard.

1 LXXII. Cerasa alvum molliunt[1], stomacho inutilia: eadem siccata alvum sistunt, urinam cient. Invenio[2] apud auctores, si quis matutino roscida cum suis nucleis devoret, in tantum levari alvum, ut pedes morbo liberentur.

1 LXXIII. Mespila, exceptis setaniis[1], quæ malo propiorem vim habent[2], reliqua adstringunt stomachum, sistuntque alvum. Item sorba sicca[3]: nam recentia stomacho et alvo citæ prosunt.

1 LXXIV. (VIII.) Nuces pineæ[1], quæ resinam habent,

LXXII. 1. *Cerasa alvum*, etc. Ad verbum Plin. Val. IV, 50. Diosc. I, 157: Κεράσια καὶ αὐτὰ μὲν χλωρὰ λαμβανόμενα, εὐκοίλια τυγχάνει. Ξηρὰ δὲ ἵστησι κοιλίαν. Item Galen. de Fac. simpl. Med. VII, p. 189, humida cerasa ventrem subducere, sistere siccata scribit. H. — Κεράσια fructus *Pruni Cerasi* (*Icosand. monog.* gen. 1221 Pers. *Rosac.* Juss.), quam græci auctores κέρασον appellant. Ed.

2. *Invenio*. Plin. Val. loc. cit. « A non paucis auctoribus traditur, si mane recentia cum suis nucleis devorata sint, alvum tam copiose fluere, ut ex eadem causa pedes morbo implicati liberentur. » H.

LXXIII. 1. *Mespila, exc. setaniis*. Μέσπιλος ἀνθηδὼν Theophr. Hist. III, 12, est *Pyrus torminalis* Willd. (*Icosand. dig.* gen. 1227 Pers. sub *Sorbo. Rosac.* Juss.), judice Sprengelio: μέσπιλος vero σητάνειος Theophr. dictus ibid. ὃν ἔνιοι ἐπιμηλίδα καλοῦσιν, οἱ δὲ σητάνιον, Dioscorid. I, 170, est *Mespilus Cotoneaster* (*Icosand. pentag.* gen. 1229 Pers.); sorba autem, de quibus mox Noster, οὔα Dioscor. I, 173, sunt fructus *Sorbi domesticæ*, sive οἴης Theophr. Hist. III, 12. Ed.

2. *Quæ malo propiorem vim habent*. Et formam quoque malo propiorem: δένδρον γάρ ἐστι μήλῳ ἐμφερὲς καὶ τοῖς φύλλοις, inquit Dioscor. I, 170, et vim parem: nam mala matura vim adstringendi non habent, ipso teste, I, 159. Habent autem reliqua mespila, ut idem tradit, I, 169: Στύφει δὲ βιβρωσκόμενον... καὶ κοιλίας στεγνωτικόν: Sic etiam Plin. Valer. lib. IV, cap. 45. Et Schola Salernitana: « Multiplicant mictum, ventrem dant mespila strictum. » Hard.

3. *Item sorba sicca*. Subintellige, sistunt alvum. Mart. XIII, 26: « Sorba sumus molles nimium durantia ventres. » Et Dioscorid. I, 173, de sorbis: Ξηρανθέντα ἐν ἡλίῳ, σταλτικὰ γίνεται κοιλίας ἐσθιόμενα. H.

LXXIV. 1. *Nuces pineæ*, etc. Hoc remedium Marc. Emp. ita digessit, cap. XVI, p. 117: « Nuces pineæ, inquit, inanes contusæ in ollam mittuntur: et quot fuerint nuces, tot hyoscyami unciæ, et aquæ sextarii adjiciuntur: hæc ad medias decoquuntur: atque inde ad tussis remedium, etiam phthisico bibenda jejuno quotidie potio, etc. » Huc spectat inscriptio vetus apud Gruter. pag. 41: αἷμα

contusæ leviter, additis in singulas[2] sextariis aquæ ad dimidium decoctæ, sanguinis exscreationi medentur, ita ut cyathi bini bibantur ex eo. Corticis[3] e pinu in vino decoctum contra tormina datur. Nuclei[4] nucis pineæ sitim sedant, et acrimoniam stomachi rosionesque et contrarios humores[5] consistentes ibi : et infirmitatem[6] virium roborant, renibus[7] et vesicæ utiles. Fauces videntur exasperare, et tussim[8]. Bilem pellunt poti ex aqua, aut vino, aut passo, aut balanorum[9] decocto. Miscetur[10] his contra vehementiores stomachi rosiones cucumeris semen et succus

ἀναφέροντι Ἰουλιανῷ ἀφηλπισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐχρημάτισεν ὁ θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ τριβώμου ἆραι κόκκους στροβίλου καὶ φαγεῖν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐσώθη καὶ ἐλθὼν δημοσίᾳ ηὐχαρίστησεν ἔμπροσθεν τοῦ δήμου. « Sanguinem vomenti Juliano, desperato ab omnibus hominibus, ex oraculo respondit deus, veniret, et ex ara (vel e templo, ubi tres aræ sunt) nuces pineas acciperet, et ex melle comederet per triduum. Et convaluit, et veniens publice gratias egit, præsente populo. » Addit marmorea tabula, sed falso, id Antonino Pio principe contigisse. » H.

2. *In singulas*. Grou. et Al. ante Hard. *in singulis*. Ed.

3. *Corticis e pinu in vino*, etc. Plin. Valer. II, 28 : « Pini arboris corticem, etc. » Hard.

4. *Nuclei*. Plin. Val. ad verbum, IV, 56. Dioscorid. pariter I, 88 : Παρηγοροῦσι δὲ καὶ στομάχων δηγμοὺς, etc. Hard.

5. *Contrarios humores*. Dioscor. loc. citat. τὰς τῶν ὑγρῶν διαφθοράς. Hard.

6. *Et infirmitatem*. Dioscor. loc. cit. Ἐξερείδουσί τε ἀτονίαν σώματος. Et paulo antea : Ἀμβλυντικοὶ τῶν περὶ κύστιν καὶ νέφρους δριμυτήτων. « Humorum acrimoniam hebetant, qui vesicam et renes infestant. » H.

7. *Renibus*. Scrib. Larg. Comp. CXLIII : « Ad renum tumorem et exulcerationem, etiamsi sanguinolentam urinam faciant, rosæ aridæ foliorum, papaveris nigri seminis, nucleorum pineorum paria pondera, conduntur seorsum, etc. » Hard.

8. *Et tussim*. Tamen ad tussim vetustam et phthisin conducere plurimum auctor est Dioscor. loc. cit. Ἁρμόζουσι παλαιαῖς βηξὶ καὶ φθίσεσι. Hard.

9. *Aut balanorum decocto*. Hoc est, palmularum, quas vulgo dactylos vocamus et balanos. Vide XIII, 9. Hard.

10. *Miscetur his contra vehementiores stomachi rosiones cucumeris semen et succus*, etc. Dioscor. I, 88 : Παρηγοροῦσι δὲ καὶ στομάχων δηγμοὺς, μετ' ἀνδράχνης χυλοῦ λαμβανόμενοι, et Marcellus Empiricus, cap. XXX, pag. 214 : « Cucumeris quo vescimur, seminis cyathus tritus, etc. » Hard.

porcilacæ[11]. Item ad vesicæ hulcera[12] et renes, quoniam et urinam cient.

1 LXXV. Amygdalæ amaræ[1] radicum decoctum cutem in facie corrigit, coloremque hilariorem facit. Nuces[2] ipsæ somnum faciunt, et aviditatem. Urinam et menses[3] cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febri: si ab ebrietate[4], ex aceto et rosaceo, et aquæ sextario. Et sanguinem sistunt[5], cum amylo et menta. Lethargicis, et comitialibus prosunt. Capite peruncto epinyctidas[6] sanant: e vino vetere hulcera putrescentia. Canum morsus[7] cum melle. Et furfures ex facie, ante fotu præparata. Item

11. *Porcilacæ*. Gronov. et Al. *portulacæ*. Est *Partulaca oleracea* (*Dodecand. monog.* gen. 1177 Pers. *Partulac.* Juss.). Ed.

12. *Item ad vesicæ hulcera*. Dioscor. loc. cit. Στρόβιλοι καὶ καθαροὶ ἐσθιόμενοι, ἢ μετὰ γλυκέως καὶ σικύου σπέρματος πινόμενοι οὐρητικοὶ, ἀμβλυντικοὶ τῶν περὶ κύστιν καὶ νεφροὺς δριμυτήτων. « Nuclei pinei, si repurgati edantur, aut cum passo et cucumeris semine bibantur, urinas cient, et humorum acrimoniam hebetant, qui vesicam et renes infestant. » Sic et Cels. IV, 10. H.

LXXV. 1. *Amygdalæ amaræ*. Diosc. I, 176, et Plutarch. Symp. Quæst. I, 6, p. 624. H.—*Amygdalus communis* (*Icosand. monog.* gen. 1220 Pers. *Rosac.* Juss.), var. γ, *amara*. Ed.

2. *Nuces ipsæ somnum faciunt*. Dioscor. loco citato. Hard.

3. *Urinam et menses cient*. Diosc. loc. cit. Hard.

4. *Si ab ebrietate*. Si ex ebrietate capitis dolor obortus est. Hard.

5. *Et sanguinem sistunt*, etc. Præpostera interpunctione in libris ad hunc diem vulgatis laborabat hic locus, eo modo: « et sanguinem sistunt. Cum amylo et menta lethargicis, etc. » Retexit errorem Dioscor. primum I, 176: Καὶ πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν, μετὰ ἀμύλου καὶ ἡδυόσμου λαμβανόμενα. « Prosunt et ad sanguinis rejectionem, si cum amylo et menta sumantur. » Tum vero etiam ii qui e Plinianis sententiis suum opus consarcinarunt: Marc. Emp. cap. xvi, pag. 120: « Nuclei amygdalarum, inquit, triticum, amylon, et menta, trita, in qualibet potione utiliter ab hæmoptoicis vel empyicis hauriuntur. » Et Plin. Val. I, 64, cui titulus est: « Sanguinem rejicientium curatio: Nuclei, inquit, amygdalarum cum amylo et mentastro devorantur. » Hard.

6. *Epinyctidas sanant: e vino vetere hulcera*, etc. Dioscorid. loc. cit. epinyctidas e vino: putrescentia hulcera ex melle sanari jubet. H.

7. *Canum morsus*. Plin. Val. III, 51, et Dioscor. loco citato. Item Habdarrhamanus Ægyptius de amygdalis, c. 2. Hard.

jocineris et renum[8] dolores ex aqua potæ : et sæpe ex eli-
gmate[9] cum resina terebinthina. Calculosis[10] et difficili 2
urinæ in passo : et ad purgandam cutem in aqua mulsa
tritæ, sunt efficaces. Prosunt[11] ecligmate jocineri, tussi,
et colo, cum elelisphaco modice addito. In melle sumitur
nucis avellanæ magnitudo. Aiunt, quinis fere præsumptis
ebrietatem[12] non sentire potores; vulpesque[13], si ederint
eas, nec contingat e vicino aquam lambere, mori. Minus
valent[14] in remediis dulces, et hæ tamen purgant, et uri-
nam cient. Recentes stomachum[15] implent.

8. *Item jocineris et renum*. Diosc. I, 176 : Καὶ ἡπατικοῖς, etc. Q. Seren. cap. XXVI, « De lumbis et renibus sanandis, » p. 142 : « Fertur amygdalinæ succus nucis esse bibendus : Piusitur, ac tepidis sorbebitur addita lymphis. » HARD.

9. *Ecligmate*, etc. Diosc. loc. cit. ἢ ἐκλειχόμενα σὺν ῥητίνῃ τερεβινθίνῃ.

10. *Calculosis*. Dioscor. loc. cit. Δυσουριῶσι δὲ καὶ λιθιῶσι σὺν γλυκεῖ βοηθεῖ. HARD.

11. *Prosunt... cum elelisphaco*. Dioscor. loc. cit. Καὶ ἡπατικοῖς, καὶ βηξὶ, καὶ κώλου ἐμπνευματώσεσι σὺν μέλιτι καὶ γάλακτι ἐκλειχόμενα, καρύου Ποντικοῦ τὸ μέγεθος. « Item ecligmate cum melle et lacte, jocineri, tussi et coli inflationibus, nucis avellanæ magnitudine. » Elelisphacum is neglexit : ut et Galen. de Fac. simpl. med. VI, pag. 155. H. — Ἐλελίσφακος Theophr. Hist. VI, 2, est *Salvia triloba* (*Diand. monog.* gen. 64 Pers. *Labiat.* Juss.); et apud Hippocrat. sæpius occurrit ἐλελίσφακος, quo nomine, ut jam monuimus, tres species *Salviæ* nempe *triloba*, vel *cretica*, vel *officinalis*, æque intelligi possunt. ED.

12. *Aiunt... ebrietatem non sentire potores*. Diosc. loc. cit. ε' ἢ ζ', *quinis, senisve*. Hunc morem quum diligenter servaret Drusus, Tiberii Cæsaris F. palmam bibendi præripiebat cæteris, ut auctor est Plut. Symp. Quæst. I, 6, p. 624, et ex Athen. II, pag. 52. Tradit hoc et Simeon Sethi de amygdalis, et Plin. Val. IV, 51. Causam afferunt hujus ævi scriptores, qui Miscellanea medico-physica sive Germanicas Ephemeridas nuper ediderunt in lucem anno scilicet octavo, p. 85 : « quod amygdalæ constringentes superius ventriculi orificium, vaporibus temulentiam allaturis viam præcludant, etc. » HARD.

13. *Vulpesque*. Dioscor. et Plin. Val. ll. cc. Plut. Symp. Quæst. I, 6, p. 624. Nec vulpes solum, sed et feles, et sciuros, esu earum necari referunt auctores proxime appellati : gallinis pariter exitiosum hunc cibum esse, plurimis experimentis comprobant. HARD.

14. *Minus valent*, etc. Diosc. loc. cit. Ἡ δὲ γλυκεῖα καὶ ἐδώδιμος ἀμυγδαλὴ, κατὰ πολὺ ἥσσων ἐστὶν ὡς πρὸς ἐνέργειαν τῆς πικρᾶς. Καὶ αὐτὴ δὲ λεπτυντικὴ, οὐρητική. HARD.

15. *Recentes stomachum implent*.

1 LXXVI. Nucibus[1] græcis cum absinthii semine ex aceto sumptis, morbus regius sanari dicitur; item illitis per se vitia sedis, et privatim condylomata. Item tussis et sanguinis rejectio[2].

1 LXXVII. Nuces juglandes Græci a capitis gravedine appellavere[1]. Etenim arborum ipsarum foliorumque[2] vires, in cerebrum penetrant : hoc minore tormento[3], et in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes[4] jucundiores, siccæ unguinosiores[5], et stomacho inutiles, difficiles concoctu[6], dolorem capitis inferentes, tussientibus[7] inimicæ,

Etsi his verbis constat sententia, nihilominus an *stomachum deplent* legi sit satius, considerandum amplius videtur. Nam Diosc. I, 176, amygdalas ait, quæ virides cum suo putamine deglutiuntur, humida stomachi vitia emendare : Βρωθέντα δὲ σὺν τῷ λέπει τὰ ἀμύγδαλα χλωρά, στομάχου πλάδον καθίστησι. H.

LXXVI. 1. *Nucibus.* Plin. Val. II, 59 : « Nuces græcæ cum absinthii semine teruntur : deinde pilulæ ex aceto eduntur. » Ita et Cels. III, 24. Hard.

2. *Tussis et sanguinis rejectio.* Subintellig. *sanari dicitur* ex superioribus. Prius legebatur : *tussi et sanguinis rejectioni prodest.* Ed.

LXXVII. 1. *Nuces juglandes Græci a capitis gravedine appellavere.* Græcis nempe κάρυα sunt nuces; κάρος, gravedo, sopor. De *Juglande regia* nostrate variisque nucum generibus, quæ Noster supra recenset, vide quæ dicta sunt lib. XV, cap. 24. Ed.

2. *Foliorumque vires.* Alii *virus... penetrat* legi malunt, cum Reg. cod. 2, et Ch. Hard.

3. *Hoc minore tormento.* Perspicua admodum, planaque sententia, quam librorum ad hunc diem editorum lectio impeditam reddebat, quum sic scriberetur : « hocque minore momento, sed in cibis. » Emendation. Reg. c. 2 debemus. H.

4. *Sunt autem recentes.* Diosc. I, 178 : Τὰ δὲ χλωρὰ, ἧττον κακοστόμαχα, γλυκύτερα ὄντα. Et paulo ante : Δύσπεπτα, κακοστόμαχα, χολοποιά, κεφαλαλγῆ, βήσσουσιν ἐναντία. H.

5. *Siccæ unguinosiores.* Ita Reg. 1 cod. At Reg. 2, et Pintiani cod, *vinosiores* tantum. Quid sit unguinosum diximus XIII, 2. H.

6. *Difficiles concoctu.* Idcirco fortassis schola Salernitana, « Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est. » Hard. — Plerique intelligunt per *unicam* quidem, paucas nuces quæ citra denarium numero consisterent; per *alteram*, quæ paulo largiore copia sumerentur; per *tertiam* vero, quæ immoderate prorsus ingererentur. Cf. Geoff. Mat. med. III, 629, ubi aliam versiculi interpretationem, si lubebit, inveneris. Ed.

7. *Tussientibus.* Tussiculosis, tussi obnoxiis; quoniam impleto vaporoso halitu capite fluxionem concitant. Dal.

et vomituris[8] jejunis : aptæ in tenesmo[9] solo ; trahunt
enim pituitam. Eædem[10] præsumptæ venena hebetant :
item anginam[11] cum ruta et oleo. Item adversantur[12] cæ- 2
pis, leniuntque earum saporem. Aurium inflammationi
imponuntur cum mellis exiguo : item cum ruta[13] mammis,
et luxatis : cum cæpa[14] autem et sale, et melle, canis hominisque morsui. Putamine nucis juglandis, dens cavus inuritur. Putamen[15] combustum tritumque in oleo aut vino, infantium capite peruncto, nutrit capillum : et ad alopecias[16] eo sic utuntur. Quo plures[17] nuces quis ederit,
hoc facilius tineas pellit. Quæ perveteres[18] sunt nuces, 3

8. *Vomituris.* Laxatum enim ac emollitum oleoso suo unguine ventriculi os, ad vomitionem imbecillum reddunt. Dal. — *Jejunis.* E diverso, Diosc. I, 178, utiles ait in cibo jejunis ad vomitiones concitandas : Χρήσιμα δὲ βιβρωσκόμενα πρὸς ἐμέτους νήστει. Hard.

9. *Aptæ in tenesmo solo.* Conveniunt in tenesmo, non quia trahunt pituitam, sed quia flatus crassos recti, intestini extremam oram distendentes, discutiunt, et viscidam pituitam inhærentem proinde abstergunt. Dal.

10. *Eædem præsumptæ venena hebetant.* Q. Serenus, c. LXII, de venenis prohibendis, p. 162 : « Ante cibos igitur juglandis fetus edatur. » Diosc. loc. cit. Καὶ θανασίμων φαρμάκων ἐστὶν ἀντιφάρμακα, προβρωθέντα, καὶ ἐπιβρωθέντα σὺν ἰσχάσι καὶ πηγάνῳ. « Venena hebetant, et præsumptæ, et post venena hausta comestæ cum ficubus et ruta. » H.

11. *Item anginam cum ruta.* Huc pertinet quod Marc. Emp. habet, c. XV, p. 106 : « Nucis juglandis nuclei triti, cum ruta et oleo impositi, faucibus prosunt. » Hard.

12. *Adversantur cæpis.* Diosc. *alliis* dixit, τοῖς σκορόδοις. Hard.

13. *Item cum ruta mammis.* Diosc. I, 178. Hard. — *Item cum.* Brot. ex MSS. Regg. et edit. princip. *et cum* legit. Ed.

14. *Cum cæpa.* Ad verbum hæc Plin. Val. III, 51, et Diosc. lib. I, cap. 178. Hard.

15. *Putamen combustum.* Marc. Emp. lib. VI, cap. 45, et Diosc. loc. cit. Hard.

16. *Ad alopecias.* Diosc. et Marc. ll. cc. Hard.

17. *Quo plures.* Diosc. loc. cit. Πλείονα δὲ βρωθέντα, πλατεῖαν ἕλμινθα ἐκτινάσσει. Hard.

18. *Quæ perveteres.* Plin. Val. III, 22, vulneribus sic mederi ait. Hulceribus, Marc. Emp. cap. IV, p. 42, commanducatas, impositasque. Theod. Prisc. I, 18 : « De carbunculis : Nuces vetustæ contritæ imponuntur : hæc adhibita bene novimus operata. » Ad gangrænas et carbunculos nucum vetustarum nucleos commanducari pariter jubet Diosc. et imponi. Hard.

gangrænis et carbunculis medentur: item [19] suggillatis. Cortex [20] juglandium, lichenum vitio, et dysentericis [21]. Folia [22] trita cum aceto, aurium dolori. In [23] sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti, Cn. Pompeius invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem [24] antidoti, e duabus nucibus siccis, item ficis totidem, et rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano: et qui hoc jejunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoque canis morsum, nuclei a jejuno homine commanducati illitique præsenti remedio esse dicuntur.

1 LXXVIII. Nuces avellanæ [1] capitis dolorem faciunt,

19. *Item suggillatis.* Ad suggillata et liventia emendanda, nuces recentes imponit Diosc. loc. cit. H.

20. *Cortex.* *Culiolum* hunc, et *gulliolum* Latini propria appellatione nuncupavere. Festus: « *Culiola*, cortices nucum viridium, dicta a similitudine culeorum, quibus vinum, sive oleum continetur. » Iterum: « *Gulliolæ*, nucum juglandium summa et viridia putamina. » H. — Nucum juglandium cortices, vi quadam adstrictoria præditos, etiamnunc in usu esse testatur Geoff. Mat. m. t. III, p. 626. Ed.

21. *Dysentericis.* Gron. et Al. addita una vocula, *dys. prodest.* Ed.

22. *Folia.* Marc. Emp. c. IX, p. 80: « Nucis juglandis foliorum succus tepidus instillatus, dolenti auriculæ mire proderit. » Hard.

23. *In sanctuariis.* Hæc Plin. Val. III, 53, plane totidem verbis. H.

24. *Compositionem.* Mithridatia antidoti plures formulæ, eæque diversæ apud Galenum leguntur de Antid. II, 1, sq. et 9, a quibus etiam discrepant eæ, quæ apud Cels. exstant V, 23 extremo, et apud Scribon. Larg. Comp. CLXX. Plinio vero in descriptione concinit Q. Ser. Samon. c. 11, de venenis prohibendis, p. 162: « Antidotos vero multis Mithridatica fertur Consociata modis: sed Magnus scrinia regis Quum caperet victor, vilem deprehendit in illis Synthesin, et vulgata satis medicamina risit. Bis denas rutæ frondes, salis et breve granum, Juglandesque duas, totidem cum corpore ficus. Hæc oriente die parco conspersa Lyæo Sumebat, metuens dederat quæ pocula matri. » At non vilem modo, ut apparet, sed et plane fallacem esse hanc compositionem scribit Joh. Rhodius in Nott. ad Scrib. Larg. observasse se, quum Patavinam urbem lues vastaret. Hard.

LXXVIII. 1. *Nuces avellanæ.* Ad verbum hæc refert et Plin. Val. IV, 52. Nuces omnes, præter pineas inflare, testis etiam Celsus est, II, 26. Hard. — *Corylus Avellana* (*Monœc. polyand.* gen. 2102 Pers. *Amentac.* Juss.); de qua cf. lib. XV, c. 24. Ed.

inflationem stomachi: et pinguitudini[2] corporis conferunt, plus quam sit verisimile. Tostæ et destillationi[3] medentur. Tussi quoque[4] veteri tritæ, et in aqua mulsa potæ. Quidam adjiciunt[5] grana piperis, alii e passo bibunt. Pistacia[6] eosdem usus et effectus habent, quos pinei nuclei, præterque ad serpentium ictus, sive edantur, sive bibantur. Castaneæ[7] vehementer sistunt stomachi et ventris 2 fluxiones, alvum cient[8], sanguinem[9] exscreantibus prosunt, carnes alunt[10].

LXXIX. Siliquæ recentes[1], stomacho inutiles, alvum 1 solvunt. Eædem siccatæ sistunt[2], stomachoque utiliores fiunt. Urinam cient[3]. Syriacas[4] in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoquunt quidam ad dimidium, eumque succum bibunt. Sudor[5] virgæ corni arboris lamina

2. *Pinguitudini*. Gron. et Al. ante Hard. *pinguedini*. Ed.

3. *Destillationi medentur*. Diosc. I, 179: Φρυκτὰ δὲ ἐσθιόμενα σὺν πεπέρει ὀλίγῳ, κατάῤῥουν πεπαίνει. « Tostæ vero, si cum piperis exiguo comedantur, destillationem concoquunt. » Plin. quoque Val. loc. cit. ad verbum. Hard.

4. *Tussi quoque*. Plin. Val. et Diosc. ll. cc. Hard.

5. *Quidam adjiciunt*. Plin. Val. et Diosc. ll. cc. Hard.

6. *Pistacia*. Diosc. I, 177, hæc totidem verbis, ut et Plin. Val. IV, 53. H. — *Pistacia vera*. (*Diœc. pentand.* gen. 2212 Pers. *Terebinthac.* Juss.); hab. in Arabia, Syria, Persia, etc. Ed.

7. *Castaneæ*. Vim illis adstringentem Diosc. attribuit I, 145: Στύφουσαι καὶ αὐταί. Hard. — *Fagus Castanea* Linn. (*Monœc. Polyand.* gen. 2104 Pers. sub *Castanea*. *Amentac.* Juss.), de qua jam dictum lib. XV, cap. 25. Ed.

8. *Alvum cient*. Nempe si largius esitentur. Hard.

9. *Sanguinem*. « Rejectionem sanguinis, inquit Marc. Emp. c. XVI, p. 121, reprimunt castaneæ, si coctæ quam plurimæ manducentur. » Hard.

10. *Carnes alunt*. « Fortissimum quidem cibum corpori præstant, inquit Plinius Val. IV, 54, sed qui difficile concoquatur. » H.

LXXIX. 1. *Siliquæ recentes*. Hæc Pl. Val. ad verbum, IV, 49, et Diosc. I, 158. Hard. — *Ceratonia siliqua*, vulgo *caroubier*, vel *carougier*. Conf. lib. XV, c. 26. Ed.

2. *Eædem siccatæ sistunt*. Diosc. et Plin. Val. ll. cc. Hard.

3. *Urinam cient*. Diosc. et Plin. Val. ll. cc. Hard.

4. *Syriacas*. Hæc quoque Plin. Val. loc. cit. Hard. — De his vid. quæ dicta sunt lib. XIII, c. 16. Ed.

5. *Sudor*. Brevius Diosc. I, 172, de corno arbore, περὶ κρανίας: « Sanies, inquit, sive sudor, quem

ferrea candente exceptus, non contingente ligno, illitaque inde ferrugo[6] incipientes lichenas sanat. Arbutus[7] sive unedo, fructum fert difficilem concoctioni, et stomacho inutilem.

1 LXXX. Laurus[1] excalfactoriam naturam habet, et foliis, et cortice, et baccis : itaque[2] decoctum ex his, maxime e foliis, prodesse vulvis et vesicis convenit. [3]Illita vero vesparum, crabronumque, et apium, item serpentium venenis resistunt, maxime sepis, dipsadis[4], et viperæ. Prosunt et mensibus feminarum cum oleo cocta. Cum polenta[5] autem, quæ tenera sunt trita, ad inflammationes oculorum ; cum ruta, testium ; cum rosaceo, capitis
2 dolores, aut cum irino[6]. Quin et commanducata atque

virentia ligna, dum uruntur, exsudant, lichenibus convenienter illinitur. » Ὁ δὲ τῶν χλωρῶν ξύλων ἰχὼρ καιομένων, ἁρμόζει πρὸς λειχῆνας καταχριόμενος. Hard. — *Cornus mascula* (*Tetrand. monogyn.* gen. 296 Pers. *Caprifoliac.* Juss.); hab. in sepibus Europæ. Ed.

6. *Illitaque inde ferrugo.* Ferri nempe rubigo. Hard.

7. *Arbutus.* Diosc. I, 175, ait esse κακοστόμαχον καὶ κεφαλαλγῆ. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 193. Hard. — Servat duplex nomen : *Arbutus Unedo*, de qua jam nobis dictum est lib. XV, cap. 27. Ed.

LXXX. 1. *Laurus.* Diosc. totidem verbis, I, 106, et Galen. de Fac. simpl. med. VI, 169. H. — De *Lauro nobili*, et ejus varietatibus, conf. lib. XV, c. 39. Ed.

2. *Itaque.* Diosc. l. c. Hard.

3. *Illita.* Diosc. loc. cit. ὠφελεῖ δὲ λεῖα καταπλασθέντα σφηκῶν καὶ μελιττῶν πληγάς. Theod. Prisc. I, 22 : « Apum percussus, lauri folia molliora trita cum vino, potui data, sæpe curaverunt. » Hard.

4. *Dipsadis.* Πρηστῆρα, καύσονα, μελανοῦρον, ἀμμοβάτην, κεντρίδα, sive κεντρίνην etiam vocant Libyæ alumnam, minorem vipera, sed perniciosiorem, corpore, ut ait Sostratus, albicante, cauda nigris lineis duabus distincta. Rhodig. lib. XXV, cap. ult. Dal. — *Dipsadis.* Lucan. lib. IX, v. 718, « torrida dipsas » dicta est, ob urens venenum. Meminit ejus Shaw, *Voyag.* tom. I, pag. 235. Ed.

5. *Cum polenta.* Diosc. loc. cit. Δύναται δὲ καὶ πᾶσαν φλεγμονὴν πραΰνειν σὺν ἀλφίτῳ καὶ ἄρτῳ καταπλασθέντα. « Folia lauri adhibita cum polenta et pane ad inflammationem quamlibet valent. » H.

6. *Aut cum irino.* Subintellige, oleo. Marc. Emp. cap. 1, p. 34 : « Ad capitis dolorem folia lauri, vel baccas, vel florem terere oportet cum aceto, et irinum oleum iis admiscere : atque ita caput naresque perungere. » Hard.

devorata per triduum terna, liberant a tussi[7]. Eadem pro-
sunt suspiriis trita cum melle. Cortex[8] radicis cavendus
gravidis. Ipsa radix[9] calculos rumpit, jocineri prodest
tribus obolis in vino odorato pota. Folia[10] pota vomitiones
movent. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ, vel potæ.
Tussim veterem et orthopnœam[11] sanant binæ, detracto
cortice in vino potæ. Si et febris sit, ex aqua, aut eclig-
mate ex aqua mulsa, aut ex passo decoctæ. Prosunt et
phthisicis eodem modo, et omnibus thoracis rheumatismis.
Nam et concoquunt[12] pituitam et extrahunt. Adversus 3
scorpiones[13] quaternæ ex vino bibuntur. Epinyctidas ex
oleo illitæ, et lentigines[14], et hulcera manantia, et hulcera
oris, et furfures. Cutis pruriginem succus baccarum
emendat, et phthiriasin. Aurium[15] dolori et gravitati instil-
latur, cum vino vetere et rosaceo. Perunctos eo fugiunt ve-
nenata omnia. Prodest contra ictus et potus, maxime autem
ejus[16] laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum vino 4
serpentibus, et scorpionibus, et araneis resistunt. Ex oleo
et aceto illinuntur et lieni, et jocineri : gangrænis cum
melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione succo eo
perungi, nitro adjecto, prodest. Sunt qui celeritati par-
tus multum conferre putent radicem, acetabuli mensura
in aqua potam : efficacius recentem, quam aridam. Qui-
dam adversus scorpionum ictus, decem baccas dari jubent

7. *Liberant a tussi.* Brot. ex Regg. codd. 1 et 2, *liberant tussi.* Ed.

8. *Cortex.* Quia partus necat, inquit Diosc. loc. cit. Ὁ δὲ φλοιὸς τῆς ῥίζης . . . ἔμβρυα κτείνει. H.

9. *Ipsa radix.* Hæc pariter Dioscorid. et Gal. ll. cc. Hard.

10. *Folia.* Diosc. l. c. Hard.

11. *Et orthopnœam.* Minus enucleate hæc Diosc. loc. cit. Ποιοῦσιν σὺν ἐκλειχόμεναι, λεῖαι σὺν μέλιτι ἢ γλυκεῖ, πρὸς φθίσιν, καὶ ὀρθόπνοιαν, καὶ τοὺς περὶ θώρακα ῥευματισμούς. H.

12. *Concoquunt.* Brot. ex Regg. cod. 1 et 2, *coquunt.* Ed.

13. *Adversus scorpiones.* Diosc. loc. cit. Πίνονται δὲ σὺν οἴνῳ πρὸς σκορπιοπλήκτους. Hard.

14. *Lentigines.* Diosc. ἀλφοὺς, vitiligines. Hard.

15. *Aurium dolori.* Totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

16. *Ejus.* Qualis est cypria, de qua XV, 39. Hard.

potui. Item et in remedio uvæ[17] jacentis, quadrantem
pondo baccarum foliorumve decoqui in aquæ sextariis tri-
bus ad tertias, eamque calidam gargarizare : et in capitis
dolore[18], impari numero baccas cum oleo conterere, et
5 calfacere. Laurus Delphicæ folia trita olfactaque subinde,
pestilentiæ contagia prohibent : tanto magis si et urantur.
Oleum ex Delphica, ad cerata, acopumque, ad perfrictio-
nes discutiendas, nervos laxandos[19], lateris dolores, febres-
que frigidas utile est. Item ad aurium dolorem, in mali
punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes
aquæ, uvam cohibent gargarizatione : potu[20] alvi dolores,
intestinorumque. Tenerrima ex his trita in vino, papulas,
6 pruritusque, illita noctibus. Proxime valent cætera lauri[21]
genera. Laurus[22] Alexandrina, sive Idæa, partus celeres
facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini
dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, menses-
que[23]. Eodem modo pota[24] daphnoides, sive his nomi-

17. *Uvæ.* « Si quando afflictam languor dejecerit uvam, » inquit Q. Seren. Sammonicus. Morbus is est, quum uva (Græci γαργαρεῶνα vocant, nomine a genere soni indito, *la luette*), hoc est, caruncula ea quam gutturi natura pro tegnmento addidit, ex imbecillitate et languore dejicitur, laxiorque fit. H.

18. *In capitis dolore.* Marc. Emp. c. I, p. 35 : « Etiam in febribus baccæ lauri impari numero in oleo contritæ, et capiti inlitæ, dolorem sedant. » Et paulo post : « Baccæ lauri impari numero contritæ, et adjecto oleo calido fronti impositæ prosunt. » Sic etiam Plin. Val. lib. I, cap. 1. Hard.

19. *Nervos laxandos.* In opisthotono, tetanove : de quibus morborum generibus dictum est c. 24. H.

20. *Potu.* Ad verbum Marc. Emp. c. xxvii, p. 194. Hard.

21. *Lauri.* Brot. ex Reg. 2 et edit. princ. *laurorum.* Ed.

22. *Laurus.* Hæc Diosc. pariter IV, 147, de radice laurus Alexandrinæ; sed drachmarum sex, senumve denarium pondus adhibet. H. — *Laurus Alexandrina.* Est *Ruscus Hypophyllum* (*Diœc. gynand.* gen. 2301 Pers. *Asparag.* Juss.), de quo Noster egit lib. XV, cap. 39. Ed.

23. *Mensesque.* Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 169. H.

24. *Eodem modo pota.* Pari scilicet drachmarum pondere radice pota, daphnoides prodest ad secundas pellendas, mensesque educendos. — *Secundas*, etc. Prius legebatur, interpunctione præpostera, « mensesque eodem modo pota. Da-

nibus[25] quæ diximus, silvestris laurus prodest; alvum solvit, vel recenti folio, vel arido, drachmis tribus cum sale in hydromelite manducata. Pituitas[26] extrahit folium et vomitus, stomacho inutile[27]. Sic et baccæ quinæ[28] denæ purgationis causa sumuntur.

LXXXI. (IX.) Myrtus[1] sativa candida, minus utilis est 1
medicinæ, quam nigra. Semen[2] ejus medetur sanguinem exscreantibus. Item contra fungos in vino potum. Odorem oris[3] commendat vel pridie commanducatum. Item apud Menandrum Synaristosæ[4] hoc edunt. Datur et dys-

phnoides, ete. » Emendatioois auctor Diosc. IV, 148 : Ἄγει δὲ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ (de daphooide loquitur) ξηρὸν ἢ νεαρὸν ποθὲν κατὰ κοιλίαν φλεγματώδη. Κινεῖ καὶ ἐμέτους, καὶ ἔμμηνα· ἔστι δὲ καὶ πταρμικόν. Καθαίρει δὲ καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ ὅσον κόκκοι ιε' πινόμενοι. Quæ suot Plinianis omnioo gemina ac paria. —*Daphnoides*, etc. Laureola officinarum. Dal. — Δαφνοειδὲς Diosc. IV, 148, non *Daphne Laureola* est, ut Dalecampio placuit, sed *Clematis Vitalba* (*Polyand. polygyn.* gen. 1358 Pers. *Ranuncul.* Joss.), judice Sprengelio, Histor. Rei herbar. lib. II, cap. 3. Ed.

25. *Sive his nominibus.* Sive his lubet appellare nominibus, quæ diximus XV, 39. Hard.

26. *Pituitas*, etc. Diosc. IV, 148. Idem Εὐπ. I, 5, eos qui dintarno capitis dolore infestaotur, commanducare in primis jubet daphuoidis semen ad extrahendam pituitam : διαμασσομένου δαφνοειδοῦς σπέρματος, εἰς ἀποφλεγματισμόν. Apul. 59, phlegmata intercidi illins esu scripsit. H. — Brot. aliter distinguit : *pituitas extrahit : folium*, ete. Ed.

27. *Stomacho inutile.* Apul. e. 58 : « Si cymas ejus post cœnam ederit, digestiooem stomachi tollit. » Hard.

28. *Sic et baccæ quinæ denæ.* Sic MSS. Regg. Colb. ete. non *quinæ denæve.* Sic etiam Diosc. I, 148 : ὅσον κόκκοι ιε' πινομένοι. Hard.

LXXXI. 1. *Myrtus.* Hæc totidem verbis Diosc. I, 155. H. — *Myrtus communis*, de qua Noster egit fusius lib. XV, e. 37, sq. Ed.

2. *Semen.* Diosc. l. c. Simeon Sethi de Aliment. tit. μυρσινόκοκκα. Plio. Val. I, 64. Semiois nomioe, ut sæpe monuimus, fructum Plinius, seu καρπὸν intelligit. Hard.

3. *Odorem oris.* « Q. Serenus c. xv, p. 134 : « Lentiscus, myrtusque, emendant oris odorem. » H.

4. *Synaristosæ.* Edidit etiam Synaristosas Crates, teste Athenæo, VI, p. 248, et Julio Polluce, VI, 17; et inter latinos poetas Cæcilius, teste A. Gellio, XV, 15. Συναριστῶσαι, « Feminæ simul prandentes, » ejus fabulæ titulus fuit. Risum Ortelius movet, qui loci Id vel oppidi nomen esse putat, in Thesauro Geogr. Hard.

entericis[5] denarii pondere in vino. Hulcera[6] difficilia in extremitatibus corporis sanat, cum vino subfervefactum. Imponitur lippitudini[7] cum polenta, et cardiacis[8] in mamma sinistra : et contra scorpionis ictus in mero : et ad vesicæ vitia, capitis dolores, et ægilopas[9], antequam suppurent : item tumoribus : exemptisque nucleis in vino vetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus[10] seminis alvum sistit, urinam ciet. Ad eruptiones pusularum, pituitæque, cum cerato illinitur : et contra phalangia[11]. Capillum[12] denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto : lenius et vinum, quo numquam inebriatur. Inveteratum sistit alvum[13] et stomachum : tormina sanat, fastidium abigit. Foliorum arentium[14] farina sudores cohibet inspersa, vel in febri. Utilis[15] et cœliacis, et procidentiæ vulvarum, sedis vitiis, hulceribus manantibus, igni sacro fotu, capillis fluentibus, furfuribus : item aliis eruptionibus[16], ambustis. Additur[17] quoque in medicamento, quod liparas vocant,

5. *Dysentericis.* Simeon Sethi, loc. cit. Inter ea quæ alvum adstringunt, myrta Celsus adnumerat, II, 30. Hard.

6. *Hulcera.* Diosc. l. c. H.

7. *Imponitur lippitudini.* Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Et cardiacis.* Plin. Val. IV, 11, et Diosc. loc. cit. Hard.

9. *Ægilopas, antequam,* etc. Dioscorid. l. c. Hard.

10. *Succus.* Succus e semine, seu e virentibus baccis expressus; nam et hunc εὐρητικὸν Diosc. ait esse. H.

11. *Phalangia.* Diosc. loc. cit. H.

12. *Capillum.* Diosc. loc. cit. Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ τοῦ καρποῦ βάπτει τρίχας. « Seminis decoctum capillos tingit. » Hard.

13. *Inveteratum sistit alvum.* Cato de Re Rust. cxxv, p. 166, ex cujus verbis murteum vinum descripsimus, XV, 37 : « Id est, inquit, ad alvum crudam, et ad lateris dolorem, et ad cœliacum. » Vide et Diosc. V, 36. Hard.

14. *Foliorum arentium,* etc. Plin. Val. III, 11, et Cels. III, 19, totidem verbis. Hard.

15. *Utilis.* Diosc. I, 155. H.

16. *Aliis eruptionibus.* Diosc. papularum eruptiones dixit, ἐξανθήματα. Hard.

17. *Additur.* Diosc. loc. cit. Μίγνυται δὲ καὶ λιπαραῖς, etc. « Lenia quædam emplastra, inquit Celsus, V, 19, quas λιπαρὰς fere Græci nominant. » Sic dicta videlicet, quod adipum, pinguedinum, oleorumque mixtura constant. Hard. — Quæ horum nihil, aut omnino parum habent, ἀλίπαντα dicuntur. D.

eadem de causa qua[18] oleum ex his, efficacissimum ad ea
quæ in humore sunt, tamquam in ore et vulva. Folia ipsa 3
fungis adversantur trita ex vino, cum cera vero articula-
ribus morbis et collectionibus. Eadem in vino[19] decocta
dysentericis et hydropicis potui dantur. Siccantur in fari-
nam, quæ inspergitur hulceribus, aut hæmorrhagiæ. Pur-
gant et lentigines[20], pterygia, et paronychias, et epiny-
ctidas, condylomata, testes, tetra hulcera : item am-
busta cum cerato[21]. Ad aures[22] purulentas et foliis cremа-
tis utuntur, et succo, et decocto. Comburuntur et in
antidota. Item cauliculi flore decerpti, in novo fictili
operto cremati in furno, dein triti ex vino. Et ambustis[23]
foliorum cinis medetur. Inguen[24] ne intumescat ex hul-
cere, satis est surculum tantum myrti habere secum, non
ferro, nec terra contactum.

LXXXII. Myrtidanum diximus[1] quomodo fieret. Vulvæ 1
prodest, apposito[2], fotu, et illitu. Multo efficacius[3] et
cortice, et folio, et semine. Exprimitur et foliis[4] succus
mollissimis in pila[5] tusis, affuso paulatim vino austero,
alias aqua cælesti : atque ita expresso utuntur ad oris

18. *Qua.* Subintellige, qua oleum ex foliis arentibus in eadem medicamenta additur. Celsus l. c. olei cicini myrteique heminas lenibus emplastris admiscet, quæ liparas vocant. Hard.

19. *Eadem in vino.* Plin. Val. II, 28, et III, 12. Hard.

20. *Purgant et lentigines.* Hæc totidem verbis Diosc. I, 155. Sed lentigines Plinius, ἀλφοὺς vitiligines græcus auctor nominat. De paronychiis idem testatur et Theod. Prisc. I, 30. De lentiginibus, seu maculis albis ac nigris, idem c. 32.

21. *Ambusta cum cerato.* Diosc. loc. proxime cit. Hard.

22. *Ad aures.* Diosc. loc. cit. H.

23. *Ambustis.* Diosc. l. c. H.

24. *Inguen.* Plin. Val. II, 43, et Marc. Emp. c. xxxii, p. 225, ad verbum. Hard.

LXXXII. 1. *Diximus.* Lib XIV, cap. 19. Hard.

2. *Apposita, fotu.* Gron. et Al. *appositum fotu.* Ed.

3. *Multo efficacius.* Efficacius ait myrtidanum esse, quam sit vel cortex, vel folium, fructusque myrti per se. Ita de suo pariter myrtidano Diosc. prodidit I, 156. H.

4. *Exprimitur et foliis succus.* Dioscor. I, 155. Hard.

5. *In pila.* In mortario. H.

sedisque hulcera, vulvæ, et ventris: capillorum[6] nigritiam, malarum[7] perfusiones, purgationes lentiginum, et ubi constringendum aliquid est.

1 LXXXIII. Myrtus silvestris[1], sive oxymyrsine, sive chamæmyrsine, baccis rubentibus et brevitate a sativa distat. Radix[2] ejus in honore est, decocta vino, ad renum dolores pota, et difficili urinæ, præcipueque crassæ, et grave olenti: morbo regio, et vulvarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoque incipientes asparagorum modo in cibo sumpti, et in cinere cocti. Semen[3] cum vino potum, aut oleo, aut aceto, calculos frangit. Item in aceto et rosaceo tritum, capitis dolores sedat: et potum, morbum regium. Castor oxymyrsinen[4] myrti foliis acutis, ex qua fiunt ruri scopæ, ruscum vocavit, ad eosdem usus. Et hactenus habent se medicinæ urbanarum arborum. Transeamus ad silvestres.

6. *Capillorum nigritiam, malarum perfusiones. Mamillarum* in eodem, non *malarum*. PINT.

7. *Malarum. Alarum* alii, alii *mamillarum* maluut. HARD.

LXXXIII. 1. *Myrt. silvestris.* Myrtus silvestris, nunc vera myrtus est sponte nascens, nunc ruscus. Hæc Plinius non distinguit. DAL. — *Myrtus.* Ruscum intelligit, non verum myrtum. Κεντρομυρσίνη a Theophr. dicitur, III, 17. Aliis ὀξυμυρσίνη, quod foliis sit spinosis, alioqui myrto proximis. A Dioscoride, IV, 146, μυρσίνη ἀγρία, ἡ ὀξυμυρσίνη. Et in Nothis: οἱ δὲ ἱερόμυρτον, οἱ δὲ ὀξυμυρσίνη... οἱ δὲ χαμαιμύρτη... Ῥωμαῖοι ῥούσκουμ. Pingitur a Dodonæo, p. 732. HARD. — Nobis est *Ruscus aculeatus*, de quo jam supra dictum; vulgo, *petit Houx, Houx-frelon*. ED.

2. *Radix*, etc. Iisdem fere verbis, sed minus accurate paulo, medicinæ cæ omnes e silvestri myrto petitæ, a Dioscoride traduntur loc. cit. HARD.

3. *Semen*. Q. Seren. c. XXXIII, de vesica et calculo purgando, p. 146: « Præterea semen myrti silvestris Iaccho Atque oleo mixtum bibitur: nec desit acetum. » HARD.

4. *Oxymyrsinen... ruscum vocavit.* Et recte is quidem, ut diximus. Neque enim oxymyrsine Græcorum quidquam a rusco distat. HARD.

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIÆ
LIBER XXIV.

I. (1.) Ne silvæ quidem, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini, ut medicina fieret etiam solitudo ipsa : sed ad singula illius discordiæ atque concordiæ miraculis occursantibus. Quercus[1] et olea tam pertinaci odio dissident, ut altera in alterius scrobe depactæ moriantur : quercus vero et juxta nucem juglandem. 1
Pernicialia[2] et brassicæ cum vite odia : ipsum olus, 2
quo vitis fugatur, adversum cyclamino et origano arescit. Quin et annosas jam, et quæ sternantur[3] arbores, difficilius cædi, ac celerius inarescere tradunt, si prius manu, quam ferro, attingantur. Pomorum onera[4] a jumentis statim sentiri : ac nisi prius ostendantur his, quamvis pauca portent, sudare illico. Ferulæ asinis gratissimo[5] sunt in pabulo, cæteris vero jumentis præsentaneo veneno : qua de causa id animal Libero Patri assignatur, cui et ferula.
Surdis etiam rerum[6] sua cuique sunt venena, ac minimis 3
quoque. Philyra[7] coci et polline nimium salem cibis exi-

I. 1. *Quercus et olea.* Vide quæ in eam sententiam diximus, XVII, 30. Hard.

2. *Pernicialia*, etc. Egimus de hoc vitis et brassicæ odio XX, 36.

3. *Sternantur.* Gron. et Al. ante Hard. *sternuntur.* Ed.

4. *Pomorum onera.* Superiore libro, cap. 62 : « Mala piraque portatu jumentis mire gravia sunt vel pauca. Remedio aiunt esse, si prius edenda dentur aliqua, aut utique ostendantur. » Hard.

5. *Gratissimo.* Sic et Chiffl. *gratissima* Gron. et Al. Ed.

6. *Surdis etiam rerum.* Sensus omnis expertibus. Hard.

7. *Philyra coci et polline.* Recentibus tæniis, membranis, fasciis tiliæ, minutim concisis, et cibo in-

munt. Prædulcium fastidium sal temperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ, polenta[8] addita mitigantur, ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa et in saccos[9] vinarios additur polenta. Similis vis[10] Rhodiæ cretæ, et argillæ nostrati. Concordia[11] valent, quum pix oleo[12] extrahitur, quando utrumque pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur, quando utrumque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur[13], atramentum aqua. Innumera præterea[14] alia,
4 quæ suis locis dicentur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, et quibus vivimus[15]. Postea fraudes hominum et ingeniorum capturæ officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones et mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio[16] æstimantur;

spersis, quæ veluti salem exsugunt, et ebibunt. Dalec. — *Philyra.* Etiamnum multis in locis rura nostra tiliæ foliis carnes salitas involvunt, ut salsuram diluant. H. — Φιλύρα Græcis; nobis *Tilia Europæa* (*Polyand. monog.* gen. 1270 Pers. *Tiliac.* Juss.), de qua conf. lib. XVI, cap. 25. Ed.

8. *Polenta addita.* Ut citius vinum defæcetur. Dal.

9. *In saccos vinarios.* Quibus vinum saccatur, sive colatur, ut diximus XIV, 28. H. — *Et in.* Brot. ex MSS. et edit. princ. copulam omittit. Ed.

10. *Similis vis*, etc. Ad aquas et vina mitiganda. Hard.

11. *Concordia.* Concordia contra rerum intelligitur, ut quum pix oleo avellitur, quoniam utrumque naturæ pinguis est. Hard.

12. *Quum pix oleo.* Ut et emplastrum quodvis. Dal.

13. *Gummi aceto facilius eluitur.* Ob summam, quam habet acetum, vim attenuandi. Verum id quidem est et de nostro gummi Arabico, et de gummosis aliis, ut opopanace, etc. Dal.

14. *Præterea.* Leg. ex Gronovii sententia, *prætereo.* Ed.

15. *Ac sine impendio, ex quibus vivimus* (sic prius legebatur). Legendum reor, « ac sine impendio eorum quibus vivimus. » Significat autem pecunias, quæ, ut Hesiodus ait, vita sunt miseris mortalibus. Pint. — *Et quibus.* Eadem sententia mox: « quum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet. » Nullus hic pecuniæ locus, uti visum est Pintiano: sed hortensibus tantum oleribus, fruticibusque obviis. Hard.

16. *In medio.* Reg. 2, Colb. et Chiffl. *in media.* Forte, *in remedia:* propter id quod sequitur haud

hulcerique parvo medicina a Rubro mari imputatur[17], quum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet. Nam si ex horto petantur; aut herba, vel frutex quæratur, nulla artium vilior fiat[18]: Ita est profecto : magnitudo populi romani perdidit ritus[19], vincendoque victi sumus. Paremus externis, et una artium imperatoribus quoque imperaverunt[20]. Verum de his alias[21] plura.

II. (II.) Loton herbam[1], itemque Ægyptiam eodem nomine, alias et Syrticam arborem, diximus suis locis.

multo post : « quum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet. » H. — Brot. *in remedia*. Ed.

17. *Imputatur*. Assignatur. H.

18. *Nulla artium vilior*. Nulla magis vilesceret ars quam medicina. Hard.

19. *Perdidit ritus*. Mores. Lib. XXIX, cap. 8 : « Illa perdidere imperii mores, etc. » Hard.

20. *Imperaverunt*. Arte una sua externi medici imperatoribus nostris etiam imperavere. Hard. — Gr. et Al. ante Hard. *imperat*. Ed.

21. *Verum de his alias*, etc. Lib. XXIX, a cap. 1 ad 9. Hard.

II. 1. *Loton herbam*, etc. Lotos arbor triplex est, prima diospyros Græcorum, faba græca Latinorum, *uva d'India* Italorum, guaiacana quorumdam, quam improprie loton vocant ob fructus dulcedinem; ceraso similis, auctore Theophrasto, lib. III, cap. 13, nucleo duro. Secunda Dioscoridis, prior Theophrasti, celtis Plinii; magnitudine piri, folio ilicis; fructu dulci, nunc exosse, nunc durum nucleum ambiente; colorem, uvæ modo, mutante, quum maturescit; e quo vinum exprimitur; Monspessulanis *micocoulier*. Tertia, quæ Theophrasto secunda est, laurocerasus quibusdam, quod folium lauro simile sit, fructus ceraso; fruticosa, ramosa; caudice firmo, semine nuce incluso, externa fructus parte minime carnosa, ut in amygdala, sed cutis modo tenera, ut in ceraso; sapore non tam dulci, quam gustui grato; e quo vinum exprimitur, in biduum aut triduum durans, post acescens; lotus Polybii apud Athenæum lib. XIV; arbor non magna, aspera, spinosa : folio herbaceo, rhamno simili, paulo latiore et spissiore : fructu initio myrtis albis perfectis, colore et magnitudine simili, sed dum augescit, phœniceo, magnitudine olivæ teretis : nucleo prorsus exiguo; ut arbitror, paliurus Theophrasti est : nemo enim alius spinosas esse lotos scripsit : nostra vero ziziphus. Dalec. — *Loton*, etc. Lotos herba, nobis *Melilotus officinalis*, de qua jam sæpe egimus; Ægyptia, *Nymphæa Nelumbo* Linn. seu *Nelumbium speciosum* Willd. Syrtica arbor, *Rhamnus Lotus*, seu *Ziziphus Lotus* Willd. de quibus conf. lib. XIII, cap. 32, et Excurs. de Lotis Veterum, tom. V, p. 243 hujusce edit. Ed.

Hæc lotos[2], quæ faba græca appellatur a nostris, alvum baccis[3] sistit. Ramenta ligni decocta in vino prosunt dysentericis, menstruis, vertigini, comitialibus. Cohibent et capillum[4]. Mirum, his ramentis nihil esse amarius, fructuque dulcius. Fit et e scobe ejus[5] medicamentum, ex aqua myrti decocta, subacta et divisa in pastillos, dysentericis utilissimum, pondere victoriati cum aquæ cyathis tribus.

1 III. (III.) Glans[1] intrita duritias, quas cacoethes vocant, cum salsa axungia sanat. Vehementiora[2] sunt ligna et in omnibus cortex ipse, corticique tunica subjecta: hæc decocta[3] juvat cœliacos. Dysentericis etiam illinitur, vel ipsa

2. *Hæc lotos, quæ*, etc. Nostras, inquit, lotos, sive Italica. In Indice hujus loci: « De loto Italica, VI. » Videtur esse λωτὸς Dioscor. I, 171. Hard.— Quibusdam *Diospyros Lotus*; nobis *Celtis australis* (*Pentand. digyn.* gen. 634 Pers. *Amentac.* Juss.), de qua conf. lib. XIII, cap. 32, et D. Fée, *Flore de Virgile*, p. LXXXVIII sq. Virg. t. VIII ed. nost. Ed.

3. *Alvum baccis.* Fructu. Diosc. loc. cit. Καρπὸν δὲ φέρει γλυκὺν, βρώσιμον, εὐςόμαχον, κοιλίας ςεγνωτικόν. Τῶν δὲ πρισμάτων τοῦ ξύλου ἀφέψημα πινόμενον καὶ ἐγκλυζόμενον, βοηθεῖ δυσεντερικοῖς καὶ γυναιξὶ ῥοϊκαῖς: Ξανθίζει δὲ καὶ τρίχας καὶ ἐπέχει ῥεούσας. Quibus sunt plane paria ac gemina quæ Plinius de sua loto affert, et quæ Galenus de Fac. simpl. med. VII, p. 205. Hard.

4. *Cohibent et capill.* Defluentem continent. Dioscor. et Galen. locis citatis. Hard.

5. *Fit et e scobe ejus.* Ita fere Marc. Emp. cap. XXVII, p. 195. H.

III. 1. *Glans.* Dioscor. I, 143: περὶ βαλάνων, de glandibus: Σὺν ςέατι δὲ χοιρείῳ ταριχηρῷ πρὸς κακοήθεις σκληρίας καὶ πονηρευόμενα ἕλκη ἁρμόζουσι. Marc. Emp. cap. XXII, IV, pag. 42: « Glandes de robore tritæ cum axungia, et impositæ, duritias quas cacoethes medici vocant, emendant et reprimunt. » Et Plin. Val. III, 22: « Glans roborea trita cum axungia, duritias quas κακοήθεις vocant, et evocat, et emendat. » Hard. — *Quercus Roboris* Linn. cortice, cupulis ac glandibus etiamnunc utuntur in medicinis: conf. de Quercub. Veterum Excurs. ad calc. lib. XVI, tom. V, p. 645 hujusce ed. Ed.

2. *Vehementiora.* Hoc est, magis adstringentia. Dioscor. I, 142, hæc totidem verbis habet. Hard.

3. *Hæc decocta.* Dioscor. loc. cit. Marc. Emp. cap. XXVII, pag. 188: « Glandes quercinæ tres aut quatuor, vel ejusdem folia, vel liber ejus, coctus ex aqua: quæ vel sola, vel cum vino, torminosis potui data plurimum prodest. » Torminosos sæpe dysentericos vocat. H.

glans: eademque[4] resistit serpentium ictibus, rheumatismis, suppurationibus[5]. Folia, et baccæ[6], vel cortex, vel succus decocti prosunt contra[7] toxica. Cortex[8] illinitur decoctus lacte vaccino, serpentis plagæ. Datur et ex vino dysentericis. Eadem et ilici vis[9].

IV. (IV.) Coccum[1] ilicis vulneribus recentibus ex aceto 1
imponitur. Epiphoris ex aqua, et oculis suffusis sanguine, instillatur. Est autem genus ex eo in Attica fere et Asia nascens, celerrime in vermiculum se mutans, quod ideo scolecion[2] vocant, improbantque. Principalia ejus genera diximus[3].

V. Nec pauciora gallæ genera fecimus[1], solidam, per- 1
foratam: item albam, nigram, majorem, minorem. Vis omnium similis: optima Commagena. Excrescentia[2] in cor-

4. *Eademque.* Glans videlicet, quam Dioscorid. quoque, I, 143, esitatam ait resistere venenatorum ictibus: crudam et intritam, inflammationibus, ex quibus suppurationes fieri solent, illitu mederi.

5. *Suppurationibus.* Fluxionibus, quæ, excitata phlegmone, suppurationes tandem efficiunt. Dal.

6. *Baccæ.* Vel glandes, quæ baccarum modo adnascuntur. Dal.

7. *Contra toxica.* Et baccarum, seu glandium, et corticis pariter decoctum valere adversus toxica, scribit Dioscor. loc. cit. et quidem bibitum ex lacte vaccino. Hard.

8. *Cortex.* Illini per se sine lacte Diosc. l. c. suadet. Hard.

9. *Eadem et ilici vis.* Ad omnia supradicta. Diosc. I, 144. Hard.

IV. 1. *Coccum.* Hanc quoque in eo medendi vim Dioscorides agnoscit, IV, 48: Δύναμιν δὲ ἔχει συπτικὴν, ἁρμόζουσαν τραύμασι, καὶ νεύρων τρώσεσι, λεῖα μετὰ ὄξους καταπλασσομένη. H.—Τῆς κόκκου βαφικῆς, quam ex *Quercu coccifera* nostrate legebant, veteres Græci, testibus Dioscoride et Galeno, vim adstringentem tantum agnoscebant; qua de causa vulneribus nervisque sauciatis, ex aceto tritum imponebant. Arabes primi ejus virtutis cardiacæ meminerunt; nunc vero in difficili partu ad collapsas vires sustinendas, vel restituendas, et ad abortum præcavendum, plurimum celebratur. Conf. Geoffroy, Mat. medic. tom. II, pag. 788, sqq. et Exc. I de Gallis et Cocco ad calcem hujusce lib. Ed.

2. *Scolecion.* Σκωλήκιον, quæ vox græce vermiculum sonat. H. — Et a *vermiculo*, nobis color ipse dicitur *vermillon*, ut alias adnotavimus. Ed.

3. *Principalia ejus genera diximus.* Lib. XVI, cap. 12. Hard.

V. 1. *Gallæ genera fecimus.* Lib. XVI, cap. 9. Hard.

2. *Excrescentia.* Dioscorid. I, 146: Στύλλουσι λεῖαι τὰς ὑπερσαρ-

pore tollunt. Prosunt gingivis[3], uvæ, oris exhulcerationi. Crematæ[4] et in vino exstinctæ, cœliacis, dysentericis illinuntur. Paronychiis[5] ex melle, et unguibus scabris, pterygiis, hulceribus manantibus, condylomatis, vulneribus quæ phagedænica vocantur. In vino autem decoctæ auribus instillantur[6], oculis illinuntur[7]: adversus[8] eruptiones, et panos cum aceto. Nucleus[9] commanducatus dentium dolorem sedat: item intertrigines[10], et ambusta. Immaturæ ex his ex aceto potæ, lienem consumunt. Eædem crematæ[11], et aceto salso exstinctæ, menses sistunt,

χώσεις. « Excrescentia in carne tritæ cohibent. » H.— *Tollunt*. Gronov. et Al. *tollit*. Ed.

3. *Prosunt gingivis*. Dioscor. loc. cit. Marc. Emp. cap. XIV, p. 99: « Gallæ tritæ pulvere uva contacta eodem die resilit, si ter ei interjectis horis medicamentum fuerit appositum. » Hard.

4. *Crematæ*. Diosc. loc. cit. Et Marc. Emp. cap. XXVII, pag. 193: « Galla Commagena comburitur, et cinis ejus exstinguitur vino, contritusque ventri cœliaci illinitur: statim subvenit. » Iisdem verbis et Plin. Val. II, 28. H. — *Et in vino*. Brot. ex codd. Regg. 1 et 2, et edit. princ. *et vino*. Ed.

5. *Paronychiis*. Theod. Prisc. I, 30: « Paronychiis thuris masculi pulvis cum melle mixtus medebitur. Sic etiam gallarum. » Hard.

6. *Auribus instillantur*. Marcell. Emp. cap. IX, p. 80: « Gallæ ex vino decoctæ humor instillatus auriculæ, ex qua sanies fluit, etiam quæ fuerint purulenta purgabit. » Hard.

7. *Oculis illinuntur*. Marc. Emp. cap. VIII, p. 75: « Gallæ contritæ, thurisque nari modo pulvis, vino permixtus, et fronti inlitus, tumorem oculorum, doloremque sedat. » Hard.

8. *Adversus eruptiones*. Ἐξανθήματα, eruptiones, pusulas, pupulas, papularum et pituitæ eruptiones, Plinius promiscue vocat. Et Theod. Prisc. I, 16, de papulis minutis ubique nascentibus: « Quibus in facie quam maxime, veluti levissimus tumor repente innascitur, humorem aliquando pinguem, aliquando aquaticum mittens, etc. » Et mox: « Si vero veluti exanthemata, quas scabies dicimus, in facie vel genis, ex humorum acredine, vel plenitudine apparuerint, etc. » Hard.

9. *Nucleus*. Rotundus nimirum et interior gallæ globus. Dioscorid. I, 146: Τὸ δὲ μέσον αὐτῶν. Marc. Emp. cap. XII, pag. 95: « Nucleus gallæ commanducatus medetur dolori humorique dentium. » H.

10. *Item intertrigines*. Marc. idem, cap. XXXII, p. 225: « Gallæ contusæ et in vino coctæ, atque impositæ, intertrigini plurimum prosunt. » Hard.

11. *Eædem crematæ*. Hæc Dioscor. totidem verbis, I, 146. H.

vulvasque procidentes fotu. Omnis[12] capillos denigrat.

VI. Viscum e robore[1] præcipuum diximus haberi, et 1
quo conficeretur modo. Quidam[2] contusum in aqua decoquunt, donec innatet[3]. Quidam commanducantes[4] acinos, exspuunt cortices. Optimum[5] est, quod sine cortice est, quodque levissimum, extra fulvum, intus porraceum, quo nihil est glutinosius. Emollit[6], discutit tumores, siccat[7] strumas. Cum resina et cera panos[8] mitigat omnis generis. Quidam et galbanum adjiciunt, pari pondere singulorum : eoque modo et ad vulnera utuntur. Unguium scabritias expolit, si septenis diebus solvantur, nitroque colluantur. Quidam id religione[9] efficacius fieri putant, prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigit, comitialibus mederi[10]. Conceptum feminarum adjuvare, si omnino secum habeant. Hulcera commanducato[11] impositoque efficacissime sanari.

12. *Omnis*. Dioscorid. loc. citat. Μελαίνουσι δὲ τρίχας, ἀποβραχεῖσαι ἐν ὄξει, ἢ ὕδατι. H. — *Omnis*. Gr. et Al. ante Hard. *omnes*. Ed.

VI. 1. *Viscum e robore*. Nobis *Viscum album* (*Diœc. tetrand.* gen. 2204 Pers. *Caprifoliac.* Juss.) : planta in diversis arboribus parasitica; de quâ conf. lib. XVI, cap. 11 et 93; de modo autem quo conficeretur viscum, cap. 94 ejusdem lib. Ed.

2. *Quidam*. Diosc. III, 103. H.

3. *Donec innatet*. Ita Reg. cod. 1; at Reg. 2 et Chifflet. « donec nihil innatet. » Hard.

4. *Quidam commanducantes*, etc. Dioscorid. loc. cit. Ἔνιοι δὲ μασσώμενοι αὐτὸν ἐργάζονται. Hard.

5. *Optimum*. Optimum censet Dioscor. loc. citat. quod recens est, intus coloris porracei, extra fulvi : vel, ut Oribasii interpres ait, flavescentis (græce ὑπόξανθον dicitur) : quodque nihil asperi habet, aut furfuracei. Hard.

6. *Emollit*. Dioscor. loc. citat. et Plin. Val. III, 35. Hard.

7. *Siccat*. Q. Ser. XLI, « de struma depellenda : Proderit et mansum quod traxeris arbore viscum. » H.

8. *Panos*. Dioscorid. loc. cit. H.

9. *Quidam id religione*, etc. Sexta luna Gallorum Druides religiosius colligi putarunt, teste Plinio, XVI extremo, fecunditatem facere tum omni animali existimantes, scilicet potu, non amuleto, ut nunc gestari præcipitur. Hard.

10. *Comitialibus mederi*. Quod multis recentioribus experimentis confirmatum. Brot. — Ad epilepsiam certe visci quernì usum laudat summus Linnæus, Mat. med. pag. 254, cur. Schreber. Ed.

11. *Hulcera commanducato*, etc.

1 VII. Roboris pilulæ[1] ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia[2], et cortex, et glans, siccat collectiones suppurationesque : fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum[3] ejus fotu : cui et insidere expedit, siccandis adstringendisve partibus. Radix cerri adversatur scorpionibus.

1 VIII. Suberis cortex[1] tritus, ex aqua calida potus, sanguinem fluentem ex utralibet parte[2] sistit. Ejusdem cinis[3] ex vino calido, sanguinem exscreantibus magnopere laudatur.

1 IX. (v.) Fagi[1] folia manducantur in gingivarum labiorumque vitiis. Calculis[2] glandis fagineæ cinis illinitur : item[3] cum melle alopeciis.

1 X. Cupressi folia[1] trita, serpentium ictibus imponun-

« Hulcera vetera, malignosque abscessus cum thure mollit, » inquit Diosc. loc. cit. Σὺν λιβανωτῷ δὲ ἕλκη παλαιὰ καὶ κακοήθεις ἀποστάσεις μαλάσσει. Hard.

VII. 1. *Roboris pilulæ*, etc. Iisd. verbis Marc. Emp. cap. vi, p. 46. Quint. Seren. cap. ix, de fluore capillorum, p. 130 : « Roboreasve pilas ursino jungito sevo, etc. » H.

2. *Cerri folia*, etc. Nobis est *Quercus Cerris*, gen. 2101 Pers. et mox *Quercus Suber, le liège*; de quibus jam actum est lib. XVI, 8 et 13. Cf. et Exc. I de Quercubus ad calc. ejusd. lib. t. V, p. 645. Ed.

3. *Corroborat decoctum*. Post usum calfacientium et desiccantium. Dal.

VIII. 1. *Suberis cortex*, etc. Q. Seren. cap. xxxv, p. 148 : « Sed quacumque fluit vis immoderata cruoris, Subereus cortex calidis potatur in undis, Ante minutatim, studio vincente, terendus. » H.

2. *Ex utralibet parte.* Hoc est, sive ex ore, sive e naribus. Hard.

3. *Ejusdem cinis.* Q. Seren. cap. xxii, de rejectione sanguinis restringenda, pag. 139 : « Uritur interdum raptus de subere cortex, Et cinis ex calido prodest epota Lyæo. » Sic enim legi hunc locum oportere ex Plinio liquet : non « de robore cortex : Et cinis Italico. »

IX. 1. *Fagi.* Plin. Val. I, 29, et Marc. Emp. cap. ix, pag. 88. H. — *Fagus silvatica* (*Monœc. Polyand.* gen. 2103 Pers. *Amentac.* Juss.), de qua jam Noster egit lib. XVI, cap. 7. Ed.

2. *Calculis.* Ita Reg. 2 cod. aliique; in Reg. 1, *caucalis :* unde quidam *oculis* legi malunt, cum Hier. Mercuriali : *callis* alii, cum Guillandino. Alii *calyculis ; nos calculis* malumus. Hard.

3. *Item.* Marc. Emp. cap. vi, pag. 46, et Plin. Val. I, 6. H.

X. 1. *Cupressi folia*, etc. Nobis

tur : et capiti[2] cum polenta, si a sole doleat : item ramici[3] : qua de causa et bibuntur. Testium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum[4] denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis[5], et e vino[6] ammineo subacta, pedum ac nervorum dolores sedant. Pilulæ[7] adversus serpentium ictus bibuntur, aut si ejiciatur[8] sanguis : collectionibus illinuntur. Ramici quoque teneræ tusæ cum axungia et lomento, prosunt. Bibuntur ex eadem 2
causa. Parotidi et strumæ cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cum semine, qui mixtus oleo caliginem oculorum aufert. Item victoriati pondere in vino potus illitusque cum fico sicca pingui, exemptis granis, vitia

Cupressus sempervirens (*Monœc. monadelph.* gen. 2133 Pers. *Conifer.* Juss.); habitat in Italia, Creta, etc. strobili vi adstrictoria gaudent. Ed.

2. *Capiti.* Marc. Emp. cap. I, p. 35 : « Si de sole caput doleat, cupressi folia contrita, cum polenta de hordeo, vel amygdalis, et succo portulacæ fronti illinuntur. » H.

3. *Ramici.* Q. Seren. cap. XXXVII, pag. 149 : « Ramicis immensum fertur cohibere tumorem Far madidum lympha, et ferali fronde cupressi : Unde etiam potu frons hæc memoratur amica. » Adde Dioscorid. I, 102 : Στίλλει δὲ τὰ σφαιρία καὶ ἐντεροκήλας καταπλασθέντα. Et sic imponi hydropicis ex axungia jubet Prisc. II, P. II, c. 19. H. — Fructus (strobili) recentes *herniosos* magnopere juvant. Geoffr. Mat. med. t. II, p. 385. Ed.

4. *Capillum denigrant.* Dioscor. I, 102 ; Marc. Emp. cap. VII, pag. 48, et Plin. Val. I, 7. Q. Seren. carmine satis eleganti cap. V, pag. 127 : « Quos pudet ætatis longæ, quos longa senectus Offendit, cupiunt properos abscondere canos, Et nigrum crinem fuco simulare doloso : His prodest acri contrita cupressus aceto, Vel frons lentisci, vel tristia poma sabuci. » Harb.

5. *Panis mollis.* Teneri, et adhuc calentis. Q. Seren. cap. XLIII, de podagra depellenda, pag. 153 : « Aut si corruptus persederit altius humor, Trita cupressus ibi Baccho jungetur acerbo, Panibus et teneris. » Et cap. LV, pag. 159 : « Si vero occultus nervos dolor urit inertes, Aut Baccho madefacta Ceres cum fronde cupressi, Quo poteris fotu recreare rigentia membra. » Non, ut Pithœi codex, « Quo poteris potu. » Harb.

6. *Vino.* Pro vino axungiam Marc. Emp. adhibet, cap. XXXVI, p. 246 : « Folia cupressi contrita, inquit, cum panis mollis partibus duabus, et axungia vetere subacta, medentur doloribus podagræ. » H.

7. *Pil.* Nicand. in Ther. p. 43.

8. *Si ejiciatur sanguis.* Si sanguis ore rejiciatur, ἁρμόζει πρὸς αἵματος ἀναγωγήν, inquit Dioscor. I, 102.

testium sanat, tumores discutit : et cum fermento strumas. Radix[9] cum foliis trita potaque, vesicæ et stranguriæ medetur : et contra phalangia[10]. Ramenta pota menses cient, scorpionum ictibus adversantur.

1 XI. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria[1] vocatur, dentium[2] doloribus utilissimam. Frangit enim eos[3] et extrahit : dolores sedat. Cedri succus[4] ex ea quomodo fieret, diximus, magni[5] ad lumina

H. — *Ramici.* Dioscorid. I, 102 : Στέλλει δὲ καὶ ἐντεροκήλας καταπλασθέντα. Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 200; Plin. Val. II, 42, et Marc. Emp. cap. XXXIII, p. 229. H. — *Bibuntur.* Marc. Emp. cap. XXXIII, p. 228 : « Pilulas cupressi virides ex vino vetere ad tertias decoque, et cyathos binos quotidie jejuno hernioso potui dato : tum folia ejusdem trita testiculis imponito : mire proderis. » HARD.

9. *Radix.* Marc. Emp. c. XXVI, pag. 180, et Q. Seren. cap. XXXIII, p. 146. Dioscor. loc. cit. Τὰ φύλλα ποθέντα μετὰ γλυκέος καὶ σμύρνης ὀλίγης, κύστει ῥευματιζομένῃ, καὶ δυσουρίαις βοηθεῖ. HARD.

10. *Contra phalangia.* Marcell. Emp. cap. XVII, p. 124. HARD.

XI. 1. *Quæ cedria.* Diosc. I, 105 : Κέδρος, δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Cedriam alii gummi ; alii lacrymam, et unguentum vocant. Matth. Silvaticus : « Cedria, id est, gummi cedri. » Joh. de Janua : « Cedria a cedrus ; hæc cedria : unguentum factum, quo asseres liniti non putrescunt, vel tempore, vel verme. » Et verbo *Cedrus* : « Hujus arboris gummi, sive lacryma, dicitur cedria, quæ ad conservationem librorum summe est necessaria. Nam libri ex hac lacryma liniti, nec a tineis corroduntur, nec tempore senescunt. » Picem hoc loco Plinius pro resina dixit, quam cedrus fundit crassiorem, ut idem admonuit, XIV, 25. H. — *Pinus cedrus* Linn. (*Monæc. monadelph.* gen. 2130 Pers. *Conif.* Juss.); habitat in Syria, Libano, Tauro, etc. Et alia est κέδρος Diosc. loc. cit. quæ nobis *Juniperus Oxycedrus.* Cf. Spreng. Hist. Rei herb. tom. I, p. 191; Bod. a Stapel. in Theophr. Hist. III, p. 197. ED.

2. *Dentium.* Scrib. Larg. Comp. LVIII : « Item proderit motis dentibus hoc medicamentum : Aceti acerrimi sextarius unus semis, cedriæ veræ, ne habeat picis aliquam mixturam, hemina... Hoc medicamento si quis ter in mense dentes fricuerit, dolorem eorum non experietur. » HARD.

3. *Frangit enim eos*, etc. Diosc. I, 105. HARD.

4. *Succus.* Cedri succus cedrium est, quod ex cedro primum fluit, dum ad conficiendam picem comburitur : ut dictum est XVI, 21.

5. *Magni ad lumina usus.* Ad candelas videlicet unguendas, quæ e scirpia fiebant : « Nam e scirpis detracto cortice, candelæ luminibus

usus, ni capiti dolorem inferret. Defuncta[6] corpora incorrupta ævis servat, viventia corrumpit : mira differentia, quum vitam auferat spirantibus, defunctisque pro vita sit. Vestes quoque corrumpit[7], et animalia necat[8]. Ob[9] hoc non censeam[10] in anginis hoc remedio utendum : neque in eruditatibus, quod suasere aliqui, gustu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim[11], vel gravitati aut vermibus aurium instillare. Portentum est, quod tradunt, abortivum fieri in Venere, ante perfusa[12] virilitate. Phthiriases[13] perungere eo non dubitaverim, item porri-

serviebant, » inquit Plin. XVI, 70. Sic XVI, 19 : « teda lumini sacrorum grata » dicitur, hoc est, ad lustrales faces. Nec Pintianum audio, qui lumina hoc loco de oculis accipit : quoniam oculis inunctam cedriam Dioscorid. l. c. ait conciliare claritatem. Hard.

6. *Defuncta*. Hæc totidem verbis Dioscor. I, 105. Vide quæ diximus XVI, 21. Hard.

7. *Vestes quoque corrumpit*. Dioscorid. l. c. Καὶ ἱμάτια δὲ καὶ δέρματα φθείρει, διὰ τὸ θερμαίνειν ἐπιτεταμένως, καὶ ξηραίνειν. » Vestes quoque, pellesque corrumpit : eo quod vehementius calfaciat, et exsiccet. » Hard.

8. *Animalia necat*. Serpentes, lendes, pediculos, etc. Diosc. Dal.

9. *Ob hoc*. Brot. ex MSS. Regg. 1 et 2, *ob hæc*. Ed.

10. *Non censeam*. At censet intrepide Dioscorid. l. c. Συναγχικῶν τε περίχρισμός ἐστι, καὶ παρισθμίων φλεγμοναῖς βοηθεῖ. « Anginosi quoque eo perunguntur : et tonsillarum inflammationibus auxilio est. » H.

11. *Dentes... timuerim*. Non timet Dioscorid. l. c. aut dentibus, aut auribus instillare. Σὺν ὄξει διακλυζομένη, σκώληκας τοὺς ἐν ὠσὶ κτείνει· ἤχους τε καὶ συριγμοὺς παύει, etc. Εἴς τε ἐμβρώματα τῶν ὀδόντων, etc. Dioscoridem, ut fere solet, sequitur Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 187. Nec dentibus timet Marc. Emp. cap. XII, Scribonium sequutus antea laudatum. Hard.

12. *Ante perfusa virilitate*. Si cedri succo antea virilia perfundantur. Dioscorid. l. c. Περιχρισθεῖσα δὲ αἰδοίῳ πρὸ τῆς συνουσίας, ἀτόκιόν ἐστι. « Genitali ante coitum circumlita, conceptionem impedit. » Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. VII, p. 187. Hard.

13. *Phthiriases*. Dioscorid. l. c. Φθεῖρας δὲ καὶ κονίδας φθείρει περιχρισθεῖσα. « Pediculos et lendes illitu enecat. » Sic libri omnes editi. In MSS. *ptiriasis*. Qui *phthiriases* legi maluerint, tueri se possunt Q. Sereni calculo, cap. VI, cui titulus est *phthiriasi arcendæ*, quo morbi genere interiisse Pherecydem, Syllamque commemorat, pronuntiatque oportere corpus, « succo perducere cedri. » Qui *pityriases* sincerius putaverint, ob id quod sequitur, *et porrigines*, objicere Marcellum ii possunt, cap. IV, pag.

3 gines[14]. Suadent[15] et contra venenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantiasi[16] illinatur[17]. Et hulcera sordida et excrescentia in iis auctores quidam, et oculorum albugines[18] caliginesque inunxere eo : et contra pulmonis hulcera[19] cyathum ejus sorbere jusserunt : item adversus tænias. Fit ex eo[20] et oleum, quod pisselæon vocant[21], vehementioris ad omnia eadem usus. Cedri scobe serpentes[22] fugari certum est : item baccis[23] tritis cum oleo, si qui perungantur.

40, ita statuentem : « Ad pityriasin et porrigines capitis, prodest, cedria tantum ungere caput. » Est autem πιτυρίασις idem quod Latinis porrigo : de qua diximus lib. XX, cap. 23. Hard.

14. *Item porrigines.* Q. Serenus, cap. IV, p. 127, inter remedia porrigini depellendæ : « Et prodest cedro demissus ab arbore succus. » H. — *Item.* Gron. *itemque.* Ed.

15. *Suadent.* Dioscorid. totidem verbis loco citato : πρός τε λαγώου θαλασσίου πόσιν, σὺν γλυκεῖ λαμβανομένη βοηθεῖ. Hard.

16. *In elephantiasi.* Dioscorid. loc. cit. Ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶντας. Q. Seren. cap. XI, de elephantiasi propellenda, p. 130 : « Huic erit adversus cedri de cortice succus, Mustelæque cinis, vel sanguis fusus ab illa. » Adde et Marc. Emp. cap. XIX, p. 130. Hard.

17. *Illinatur.* Reg. 1, *illinant*; unde Brot. *illinunt.* Ed.

18. *Oculorum albugines.* Dioscor. loc. cit. Εὔθετεῖ δὲ εἴς τε ὀφθαλμικὰ ὀξυδορκὴς οὖσα ἐγχριομένη, καὶ λευκώματα, καὶ οὐλὰς σμήχει. Hard.

19. *Pulmonis hulcera.* Jubet Dioscor. totidem verbis loc. citat. et contra pulmonis hulcera, et adversus tænias, sive tineas, hoc est, teretes ventris lumbricos. Hard.

20. *Fit ex eo.* E cedri succo, sive cedria. Dioscorid. I, 105 : Γίνεται καὶ ἔλαιον ἐξ αὐτῆς (κεδρίας) χωριζόμενον ἀπὸ τῆς κεδρίας... ὡς ἐπὶ τῆς πίσσης. « Fit et e cedria oleum, quod ab ea separatur.., ut de pice dictum est. » Id nempe, quod pinguissimum, apprime oleosum, suspensis supra cedriam, dum coquatur, lanis excipitur, colligiturque, ut ait Galenus l. c. Hard.

21. *Quod pisselæon.* Sic appellatur iterum XV, 7, et XXV, 22 Nempe initio hujus capitis docuit cedrum dare picem quæ cedria vocaretur : quamobrem quod ex ea extraheretur oleum, recte voce ex utroque conflata πισσέλαιον nuncupavit. Frustra sunt, qui MSS. invitis, *cedrelæon* substituunt. Sic πισσέλαιον picis florem appellat Scrib. Larg. Comp. XL, « id nempe quod excipitur, dum ea coquitur, lana superposita ejus vapori. » Hard.

22. *Scobe serpentes.* Nicand. in Ther. p. 4 et 7. Hard.

23. *Baccis.* Cedri fructu : quo si perungitur corpus, cum cervi adipe seu medulla, fugari serpentes eo et Diosc. fatetur l. c. Διώκουσι καὶ

XII. Cedrides[1], hoc est, fructus cedri, tussim[2] sanant, urinam cient, alvum sistunt : utiles ruptis, convulsis, spasticis, stranguriæ, vulvis, admoti[3] : contra lepores marinos, eademque quæ supra[4] : collectionibus, inflammationibusque. 1

XIII. De galbano[1] diximus. Neque[2] humidum neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur[3] ad tussim veterem, suspiria, rupta, convulsa. Imponitur[4] ischiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab ossibus recedenti[5], strumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur et cum melle capitis hulceribus. Purulentis[6] infunditur auribus cum rosaceo, aut nardo. Odore comitialibus subvenit[7], et vulva stran- 1

θηρία χριομένου τοῦ σώματος σὺν ἐλαφείῳ στέατι ἢ μυελῷ. Hard.

XII. 1. *Cedrides*. Diosc. I, 105 : Κεδρίδες δὲ καλοῦνται οἱ ἐξ αὐτῆς (κέδρου) καρποί. Galen. quoque de Fac. simpl. med. VII, p. 187 : Αἱ δὲ κεδρίδες, οὕτω γὰρ ὀνομάζουσιν τὸν καρπὸν τῆς κέδρου, etc. Hard.

2. *Tussim*. Diosc. loc. cit. Βοηθοῦσι δὲ βηξὶ, σπάσμασι, ῥήγμασι, στραγγουρίαις. Hard.

3. *Admoti*. Apposita. Ita MSS. *Poti* tamen multo mallem. Nam Diosc. I, 105 : Καὶ ἔμμηνα ἄγουσι μετὰ πεπέρεως λείου πινόμεναι. « Ex trito pipere poti, menstrua cient. » Vel legi satius fortasse, « vulvis. Ac poti contra lepores marinos, etc. » Pergit enim græcus auctor : Καὶ πρὸς λαγωοῦ θαλασσίου πόσιν σὺν οἴνῳ λαμβάνονται. « Contra haustum leporem marinum in vino sumuntur. » Hard.

4. *Eademque quæ supra*. Hoc est, ad eadem, quibus utilem esse cedriæ succum sup. c. dictum est. H.

XIII. 1. *De galbano diximus*. Lib. XII, cap. 57. Hard. — *De galbano*, Græcis χαλβάνη. *Bubon Galbanum* (*Pentand. digyn.* gen. 702 Pers. *Umbellifer.* Juss.); conf. Excurs. II de Galbano ad calc. huj. lib. Ed.

2. *Neque*, etc. Totidem verbis Diosc. III, 97. Hard.

3. *Per se bibitur*. Diosc. Καταπίνεται δὲ πρὸς παλαιὰν βῆχα, δύσπνοιαν, ἄσθματα, ῥήγματα, σπάσματα. Hard.

4. *Imponitur*. Diosc. loc. cit. de laterum, dentiumque doloribus, et de furunculis. De panis Marc. Emp. c. xxxii, p. 224, et Plin. Val. III, 27. De strumis idem Marcellus, c. xv, p. 107, et Plin. Val. I, 13. H.

5. *Corpori ab ossibus recedenti*. Ab ossibus recedit caro, quum ea putrescente ossa nudantur, in hulceribus phagedænicis et cancrosis. Dal.

6. *Purulentis*. Marc. Emp. c. ix, p. 75, et 81. Item Theod. Pr. I, 8, de aurium causatione. Hard.

7. *Comitialibus subvenit*. Comitia

2 gulante, et in stomachi defectu. Abortus[8] non exeuntes trahit apposito vel suffitu : item ramis ellebori circumlitum atque subjectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus[9]. Fugiunt[10] et perunctos galbano. Medetur et a scorpione percussis. Bibitur et in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho; vulvasque conversas corrigit. Cum myrrha autem et in vino mortuos partus[11] extrahit. Adversatur[12] et venenis, maxime toxicis, cum myrrha, et in vino. Serpentes[13] oleo et spondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ[14] existimatur.

1 XIV. (VI.) Similis[1] hammoniaci natura atque lacrymæ, probandæ, ut diximus : mollit, calfacit[2], discutit, dissolvit. Claritati visus in collyriis convenit : pruritum, cicatrices, albugines[3] oculorum tollit : dentium dolores sedat, efficacius accensum. Prodest[4] dyspnoicis, pleuriticis, pulmonibus, vesicis, urinæ cruentæ, lieni, ischiadicis po-

les enim odore excitat, uti et lethargicos; quod et Celsus testatur III, 20. De comitialibus, feminisque, quas vulva strangulat, subscribit Diosc. loc. cit. HARD.

8. *Abortus*. Immaturos partus. DAL. — Diosc. loc. cit. HARD.

9. *Serpentes...fugari diximus*. Lib. XII, cap. 57. HARD.

10. *Fugiunt*. Diosc. l. c. H.

11. *Mortuos partus extrahit*. Dioscor. loc. cit. HARD.

12. *Adversatur*. Diosc. loc. cit. ex aceto : Σὺν ὄξει καὶ σμύρνῃ ποθεῖσα, ἀντιπάσχει καὶ τοξικῷ. H.

13. *Serpentes ... necat*. Dioscor. ad verbum, loc. cit. HARD.

14. *Nocere urinæ existimatur*. Immo prodesse, si Dioscoridi fides : Δοκεῖ δὲ καὶ δυσουροῦσι ποιεῖν. Sed ibi legendum δυσουρίαν ποιεῖν, contraria plane sententia, ex Serapione, alii ante nos viderunt. H.

XIV. 1. *Similis*. Similis, inquit, Hammoniaci natura est galbano, similisque natura lacrymæ, cujus probatio fieri debet eo pacto, quo dictum est lib. XII, 49. H. — *Heracleum gummiferum* hammoniaci lacrymam largiri docet Willdenovius, Hort. Berol. I, t. 53, 54. Ἀγασυλλίς Dioscorid. III, 98. Vid. Exc. III de Hammoniaco ad calcem hujus lib. ED.

2. *Mollit, calfacit*, etc. Hæc quoque Diosc. I, 98. HARD.

3. *Albugines*. Dioscorid. loc. cit. Σμήχει δὲ καὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς λευκώματα. Theod. Prisc. I, 10 : « De oculorum causis : Nam et lactenti suo mater guttam Hammoniaci masticando, albores oculi . . . sæpius permundavit. » HARD.

4. *Prodest*. Reliquæ deinceps Hammoniaci medicinæ totidem fere verbis exstant apud Diosc. l. c. II.

tum: sic et alvum solvit. Articulis et podagræ cum pari pondere picis aut ceræ et rosaceo coctum. Maturat panos, extrahit clavos cum melle: sic et duritias emollit. Lieni cum aceto et cera Cypria, vel rosaceo, efficacissime imponitur. Lassitudines perungi cum aceto et oleo[5], exiguoque nitro, utile est[6].

XV. Et styracis naturam[1] in peregrinis arboribus ex- 1
posuimus. Placet præter illa quæ diximus, maxime pinguis, purus, albicantibus fragmentis[2]. Medetur tussi, faucibus[3], pectoris vitiis, vulvæ præclusæ duritieve laboranti. Ciet menses potu[4], appósituve, alvum mollit. Invenio potu modico tristitiam animi resolvi, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusu[5]: strumas illitu, nervorumque nodos. Adversatur venenis, quæ frigore nocent: ideo et cicutæ[6].

XVI. Spondylion[1] una demonstratum, infunditur[2] capi- 1
tibus phreneticorum, et lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo[3] vetere bibitur, et in jocinerum vitiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vulvarum strangulatione: quibus et suffitu prodest. Alvum[4] mollit.

5. *Oleo.* Oleum Cyprinum Dioscor. desiderat loc. cit. Hard.

6. *Utile est.* Voculam *est* Brot. ex codd. omittit. Ed.

XV. 1. *Styracis naturam*, etc. De *Styrace officinali* jam dictum est lib. XII, cap. 55. Vid. Exc. IV de Styrace ad calc. huj. lib. Ed.

2. *Albicantibus fragmentis.* Micis grumisve Diosc. I, 79: Θρόμβους ἔχων ὑπολευκόους. Hard.

3. *Medetur tussi, faucibus.* Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 232. Hard.

4. *Ciet menses potu*, etc. Ad verbum Diosc. et Galen. ll. cc. H.

5. *Infusu... illitu.* Gron. et edit. ante Hard. lib. *infusum ..illitum.* Ed.

6. *Ideo et cicutæ.* Hausto cicutæ veneno resistere styracem e vino potum scribit Diosc. Εὐπορ. II, 142. Hard.

XVI. 1. *Spondylion*, etc. Nobis *Heracleum Sphondylium* (*Pentand. digyn.* gen. 696 Pers. *Umbellifer.* Juss.), de quo jam Noster egit lib. XII, cap. 58. Ed.

2. *Infunditur.* Plin. Val. III, et IX, 7. Dioscorid. quoque totidem plane verbis, III, 90. H.

3. *Cum oleo vetere*, etc. Diosc. l. c. ad verbum, et Gal. l. c. p. 233. H.

4. *Alvum.* Diosc. loc. cit. H.

Illinitur hulceribus[5] serpentibus cum ruta. Flos[6] auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus quum exprimitur, integendus est, quoniam mire appetitur a muscis et similibus. Radix derasa[7], et in fistulas conjecta, callum earum erodit. Auribus[8] quoque instillatur cum succo. Datur[9] et ipsa contra morbum regium, et in jocineris vitio et vulvarum. Capillos crispos facit peruncto capite.

1 XVII. Sphagnos[1], sive sphacos, sive bryon, et in Gallia, ut indicavimus, nascitur, vulvis[2] decocto insidentium utilis: item genibus et feminum tumoribus, mixtus nasturtio, et aqua salsa tritus. Cum vino autem ac resina sicca potus, urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit, cum vino et juniperis tritus ac potus.

1 XVIII. Terebinthi[1] folia et radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, et contra difficultatem urinæ[2]. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat[3].

1 XIX. Piceæ, et laricis[1] folia trita, et in aceto decocta,

5. *Illinitur hulceribus*. Plin. Val. III, 22, et Diosc. ad verbum, loc. cit. Hard. — *Serpentibus*. Brot. ex MSS. Regg. 2, 5, et ed. princip. *quæ serpunt*. Ed.

6. *Flos*. Hoc est, flos tritus, seu floris succus. Diosc. loc. cit. Τοῦ δὲ ἄνθους χλωροῦ ὁ χυλὸς πρὸς εἱλκομένα ὦτα, καὶ πυοῤῥοοῦντα ἁρμόζει. Exscripsit hæc quoque Galen. loc. cit. H.

7. *Radix*. Totidem verbis Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Auribus*. Diosc. l. c. Hard.

9. *Datur*. Diosc. loc. cit. H.

XVII. 1. *Sphagnos*, *sive sphacos*, *sive bryon*. Nobis *Parmelia jubata* ex *Lichenum* ordine (*Algarum* Juss.). Conf. lib. XII, cap. 50. Ed.

2. *Vulvis*. Diosc. I, 20: Ποιοῦν πρὸς τὰ περὶ μήτραν ἐν ἀφεψήματι εἰς ἐγκάθισμα. « Facit decoctus insessu ad vulvæ affectiones. » H.

XVIII. 1. *Terebinthi*. Τέρμινθος Græcis; nobis *Pistacia Terebinthus*, de qua sæpius jam dictum est. Ed.

2. *Difficultatem urinæ*. Diosc. I, 91, et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 234. Hard.

3. *Venerem excitat*. Diosc. l. c. Ἐστι δὲ ἄριστος πρὸς ἀφροδίσια. H.

XIX. 1. *Piceæ*, *et laricis*. Πίτυος et πεύκης, quas pinum et laricem Plinius fere reddit, easdem esse dotes Dioscorides asseverat, I, 86. Sunt nempe pinus, picea, pinaster, congeneres arbores, quibus et cognatæ vires: quin et nomina sæpe promiscue a bonis auctoribus permutantur. Vide Sarac. in Not. ad Diosc. I, 87, p. 15. Hard.

dentium dolori prosunt. Cinis[2] corticum, intertrigini et ambustis. Potus alvum sistit[3], urinam movet. Suffitu vulvas corrigit[4]. Piceæ folia privatim[5] jocineri utilia sunt, drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Silvas[6] eas dumtaxat quæ picis resinæque gratia radantur, utilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, satis constat: et illum cæli aera plus ita, quam navigationem Ægyptiam[7], proficere, plus quam lactis[8] herbidos per montium æstiva potus.

XX. Chamæpitys latine abiga[1] vocatur propter abortus, ab aliis thus terræ: cubitalibus ramis, flore pinus et odore. Altera[2] brevior, et incurvæ similis. Tertia eodem

2. *Cinis.* Ramenta corticum. Diosc. I, 86: Ἀρμόζων (φλοιὸς) πρός τε παρατρίμματα λεῖος καταπλασσόμενος, καὶ πρὸς τὰ κεκαυμένα. « Cortex tritus et inspersus ad intertrigines et combusta confert. » H.

3. *Potus alvum sistit.* Diosc. l. c. Κοιλίαν τε ποθεὶς ἐφίστησι καὶ οὖρα κινεῖ. Hard.

4. *Vulvas corrigit.* Vulvas conversas emendat. Suffitu partus et secundas ejicere Diosc. ait l. c. H.

5. *Piceæ folia privatim*, etc. Hoc rursus Dioscor. l. c. de foliis πεύκης ac πίτυος. Hard.

6. *Silvas.* Fere ad verbum hæc Marc. Emp. cap. xxvi, p. 119, et Plin. Val. I, 61. Hard.

7. *Quam navigationem Ægyptiam.* Celsus, de tabidorum curatione, lib. III, c. 22: « Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur. » Dal. — *Navigationem.* De ea navigatione dicemus XXXI, 33. Hard.

8. *Lactis.* Ex herbis nempe virentibus et vegetis genlti. Dal.

XX. 1. *Chamæpitys latine abiga.* Apul. c. 26: « Græci chamæpityn, Itali abigam, alii cupressum nigram, etc. » Pro *abiga* libri quidam *ajuga* perperam exhibent. H. — Χαμαιπίτυς Diosc. III, 175; eodem nomine dicitur officin. *Ajuga Chamæpitys* (*Teucrium* Linn. *Didyn. gymnosp.* gen. 1371 Pers. *Labiat.* Juss.); non flore, ut ait Plinius, sed odore, ipso teste Diosc. resinam piceam aut larignam refert. Ed.

2. *Altera.* Hanc quoque Diosc. III, 176, ait esse ramis cubitalibus in speciem ancoræ incurvatis, ἀγκυροειδεῖς. Hard. — Chamæpitys secunda Dioscor. loc. proxime laud. est nobis *Teucrium Botrys* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1372 Pers. *Labiat.* Juss.); habitat in silvis, et apricis cultis; tertia vero, de qua mox Noster, est *Teucrium Pseudo-Chamæpitys*, auctore Sprengelio. Conf. Clus. Hist. II, 185. In Hispania, Gallia Narbonensi et Italia non infrequens. Ed.

odore[3], et ideo nomine quoque, parvula, cauliculo crassitudine[4] digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbæ, sed propter cognationem[5] nominis non differendæ. Prosunt adversus scorpionum ictus. Item jocineri[6] illitæ cum palmis, aut cotoneis. Renibus[7]
2 et vesicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio[8], et urinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Novissima contra serpentes valet cum melle. Sic et apposita vulvas purgat. Sanguinem densatum[9] extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus utilis. Fiunt[10] ex ea et hydropicis pilulæ, cum fico[11] alvum

3. *Tertia eodem odore*. Nempe odore pinus. Sic Diosc. l. c. Καὶ τρίτη τίς ἐςὶν ἄῤῥην καλουμένη... ὄζει δὲ καὶ τοῦτο πίτυος. Pingitur a Lobelio in Obs. p. 207, sub Ajugæ nomine. A Dodonæo, p. 46, a quo chamæpitys prima appellatur. *Ivam* Galli vocant, cognomento *Artheticam*. Subscribit Anguill. P. XIII, p. 244. Chamæpitys officinarum et a Dioscoridis Pliniique delineatione abest, et indigna prorsus quæ iis generibus adnumeretur, quum nullo sit pinus odore, ut Ruellius animadvertit, III, 75, p. 576. H. — *Iva arthritica*, sive *arthetica* officinar. ea est quam paulo supra *Ajugæ Chamæpityos* nomine distinximus. Planta est amara, aromatica, odore resinam piceam aut larignam referens; præcipuæ vero æstimationis in ischiadicis et arthriticis affectionibus; unde illi nomen. Habitat in agris Angliæ, Galliæ, Italiæ, etc. Cf. Geoffr. Mat. med. t. III, p. 306 sqq. Ed.

4. *Parvula, cauliculo crass. digitali*. Gron. et Al. ante Hard. *parvulo cauliculo, crass. dig.* Brot. ex Regg. codd. et edit. principe, *parvula, cauliculo digitali*. Ed.

5. *Propter cognationem*. Propter affinitatem nominis cum picea, de qua cap. proximo dictum; est enim etiam Theophrasto picea, πίτυς, ut diximus: quare de chamæpity ex occasione disserit. Hard.

6. *Item jocineri*. Galen. de Facult. simpl. med. VIII, p. 241. H.

7. *Renibus*. Diosc. III, 175; Marc. Emp. c. XXVI, p. 178. H.

8. *Morbo quoque regio*. Diosc. et Gal. ll. cc. Hard.

9. *Sanguinem densatum*. Sive conglobatum, ut dictum c. 27 sq. quod in præcipitatis potissimum evenit. Hard.

10. *Fiunt*. Diosc. loc. cit. Λεανθεῖσα δὲ σὺν σύκοις, καὶ ἀντὶ καταποτίου διδομένη μαλάσσει κοιλίαν. « Contrita vero cum ficubus, et pilularum instar exhibita (Plin. addit, *hydropicis*) alvum emollit. » Hard.

11. *Fico*. Sic et Chiffl. Gronov. et Al. ante Hard. *ficu*. De *ficu* nuper inventa in Herculani ruinis, vide Exc. V ad finem huj. lib. Ed.

trahentes. Lumborum dolorem[12] victoriati[13] pondere in vino finit, et tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta, et pota, ejicere protinus dicitur.

XXI. Cum honore et pityusa simili de causa[1] dicetur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceæ[2], flore parvo, purpureo. Bilem[3] et pituitam per alvum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis lingula in balanis[4]. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque mixto rutæ decocto et tormina, et serpentium ictus, et in totum collectiones incipientes.

12. *Lumborum dolorem.* Diosc. et Gal. ll. cc. et Marc. Emp. c. xxiv, p. 173. H. — *Lumb. dolorem.* Gron. et Al. *Lumb. quoque dolorem.* Ed.

13. *Victoriati.* Hoc est, argentei quinarii, dimidiive denarii, vel drachmæ dimidiæ pondere. Victoriati pondus obolorum trium esse recte Marc. Emp. ait, c. ix, p. 78. Nam drachma seu denarius sex obolos efficit, ut XXI, cap. ult. Nota in medicis ponderibus hæc est, Denarius I. Δ. S. H. — Est et nummus Clodia lege percussus, et Victoria signatus; unde nomen. Ed. — *Cocta et pota.* Sic et Chiffl. *cocta potaque* Gron. et Al. Ed.

XXI. 1. *Pityusa simili de causa dicetur.* Propter cognationem nominis, cum picea, quæ πίτυς, ut diximus, Theoph. quoque est. Diosc. IV, 166: Πιτύουσα . . . εἴδει δοκεῖ διαφέρειν τοῦ κυπαρισσίου τιθυμάλου· ὅθεν καὶ εἶδος ἐν αὐτοῖς καταριθμεῖται. « Pityusa a cyparissia tithymalo specie differre sola creditur: ideoque in tithymali genere connumeratur. » Nunc omnibus herbariis, officinisque ac recentioribus medicis *Esula* nominatur, teste Ruellio, III, p. 653. A Dodonæo pingitur, p. 370. H. — *Euphorbia Pityusa* (*Dodecand. trigyn.* gen. 1190 Pers. *Euphorbiac.* Juss.); hab. in Europæ australis arenosis. Sub *esulæ* nomine diversis in regionibus diversas *Euphorbiæ* species exhibent pharmacopœi, sive *palustrem*, sive *helioscopiam*, sive *cyparissiam*, sive aliam quamcumque ex iis quæ in Europa crescunt, speciebus; nec in eo vituperandi, ut jampridem Tournefortius Bergiusque monuerunt, quandoquidem polleant iisdem euphorbiæ illæ virtutibus, eodemque modo soleant præparari. Ed.

2. *Similis piceæ.* Foliis piceæ, τῆς πίτυος, exiguo flore, ac pæne purpureo, inquit Diosc. ll. cc. H.

3. *Bilem.* Diosc. loc. cit. Καθαίρει δὲ κάτω ἡ μὲν ῥίζα ∠ β′ ὁλκὴ δοθεῖσα σὺν μελικράτῳ· τοῦ δὲ καρποῦ α′. « Purgat per inferna radix, drachmis duabus data in aqua mulsa: semen vero, drachma una. » Ita fere et Galen. loc. cit. Hard.

4. *In balanis.* Balani hoc loco non palmulæ videntur esse, ut libro sup. c. 74, sed glandes quæ in podicem induntur manu ad subducendam alvum. Medici *suppositoria* nuncupant. H. — Al. *ligula.* Ed.

1 XXII. Resinam e supra dictis arboribus gigni docuimus[1], et genera ejus, et nationes in ratione vini, ac postea in arboribus. Summæ species duæ : sicca, et liquida. Sicca e pinu et picea[2] fit : liquida e terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam et eæ ferunt[3] in Asia et Syria. Falluntur qui eamdem putant esse, e picea atque[4] larice. Picea enim pinguem, et thuris modo succosam fundit : larix gracilem, ac mellei liquoris[5], virus redolentem. Medici liquida raro utuntur, et in ovo fere : e larice propter tussim hulceraque viscerum : nec pinea magnopere in usu : cæteris non nisi coctis. Et coquendi genera
2 satis demonstravimus[6]. In arborum differentia[7] placet terebinthina, odoratissima atque levissima : nationum, Cypria et Syriaca : utraque mellis Attici colore : sed Cypria carnosior, sicciorque. In sicco genere quærunt, ut sit candida, pura, perlucida. In omni[8] autem, ut montana potius quam campestris : item[9] aquilonia potius, quam

XXII. 1. *Resinam.* Conf. lib. XIV, cap. 25; lib. XVI, c. 16, et Excursum VI de Resina ad calcem huj. lib. Ed.

2. *Sicca e pinu et picea.* Sic auct. libri de Simpl. ad Patern. t. XIII Opp. Galeni, p. 998 : « Resina sicca, inquit, invenitur circa nuclipinum, et pityn (quæ Theophrasto *picea* est, ut monuimus) : alia liquida circa terebinthum, et peucen (quæ semper a Plinio *larix* appellatur), et cupressum, et quæ circa lentiscum, quam aliqui mastichinam esse dicunt, in Chio insula, etc. » Negant tamen alii liquidam e lentisco fundi. Vide Dalec. Hist. pl. I, 20, p. 69. Resinam e larice, λάρικος, manare liquidam, scribit et Diosc. I, 29. H. — *Liquida... e lentisco.* E lentisco non fluit resina liquida, sed sicca, *le mastic*, de qua vid. Tournefort, *Voyag.* t. II, pag. 69. Brot.

3. *Eæ ferunt.* Lentiscus videlicet et cupressus : illa in insula Asiæ Chio, ista in Syria. Larix enim Italiæ et Galliæ peculiaris arbos. H. — *Et eæ.* Gron. et Al. *eæ.* Ed.

4. *E picea atque larice.* Hoc est, ut cum Theophrasto loquamur, ἐκ τῆς πίτυος καὶ ἐκ τῆς πεύκης. H.

5. *Ac mellei liquoris.* Plin. Val. XVI, 19, de larice : « Plusculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atque lentiore, nunquam durescentis. » Hard.

6. *Demonstravimus.* Lib. XVI, cap. 22. Hard.

7. *In arborum differentia.* Diosc. I, 92. Hard.

8. *In omni.* Hæc tradit etiam Theophrast. IX, 2. Hard.

9. *Item.* Theophrast. l. c. H.

ab alio vento. Resolvitur resina ad vulnerum usus et malagmata, oleo : in potiones[10], amygdalis amaris. Natura[11] in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones : item pectoris vitia[12] terebinthina. Illinitur eadem 3
calida membrorum doloribus, spasticisque in sole. Illinitur[13] et totis corporibus, mangonum maxime cura, ad gracilitatem emendandam, spatiis[14] ita laxantium cutem per singula membra, capacioraque ciborum facienda corpora. Proximum locum obtinet e lentisco. Inest[15] ei vis et adstringendi. Movet[16] et ante cæteras urinam. [17] Reliquæ ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vulvæ onera extrahunt etiam suffitæ. [18] Privatim adversantur visco. Panos et similia, cum sevo taurino et melle sanant. Palpebras lentiscina [19] commodissime replicat.

10. *In potiones*. Si in potiones sumi resina debet, resolvi prius necesse est oleo ex amygdalis amaris confecto. HARD.

11. *Natura*. Dioscor. I, 91. Vide et Th. Prisc. I, 19. HARD.

12. *Item pectoris vitia*. Diosc. loc. cit. de omni resinarum genere : Βηξὶν, inquit, ἁρμόζουσα, καὶ φθίσεσιν, ἐν ἐκλείγμασι καθ' ἑαυτὴν ἢ μετὰ μέλιτος, ἀνακαθαίρουσα καὶ τὰ ἐκ θώρακος. « Tussi ac tabi conveniunt in ecligmate per se, aut ex melle : quæque ex pectore educi oportet, expurgant. » Alludere huc Plautus videtur in Mercat. act. I, sc. 2, v. 27 : « AC. Tua causa rupi ramices, jamdudum sputo sanguinem. CH. Resinam ex melle Ægyptiam voratu, salvum feceris. » De terebinthina speciatim Marcell. Emp. c. XVII, p. 132 : « Resina terebinthina devoratur ad magnitudinem fabæ Ægyptiacæ ab eo qui suspirio laborat, vini cyatho supersumpto, quæ res magno remedio est. » Idem Theod. Prisc. II, P. II, c. 10, *de empyicis*. Præivit utrique Celsus IV, 4, *de difficultate spirandi*. H.

13. *Illinitur*. Laudat in primis hoc picationis genus ad gracilitatem corporis emendandam, Galen. de Sanit. tuenda, VI, toto cap. 8, p. 174, tom. VI. H. — *Spasticisque in sole. Illinitur*, etc. Gron. et Al. *spasticisque illinitur in sole, totisque*. ED.

14. *Spatiis*. Laxiores sic faciunt cutis meatus per artus singulos. H.

15. *Inest*. Diosc. I, 91. H.

16. *Movet*. Diosc. loc. cit. H.

17. *Reliquæ*. Diosc. loc. cit. Ἔστι δὲ καὶ οὐρητικὴ, κοιλίαν τε μαλάσσει ... βηξὶν ἁρμόζουσα, καὶ φθίσεσιν, etc. HARD.

18. *Privatim*. De visco en, XX, 51, diximus. HARD.

19. *Palpebras lentiscina . . . replicat*. Hoc est, replet, et pilis ornat. Sic infra c. 28 : « Mastiche lentisci replicandis palpebris. » Diosc. I,

Fractis quoque [20] utilissima, et auribus purulentis [21] : item in pruritu genitalium. Pinea capitis vulneribus optime medetur.

1 XXIII. (VII.) Pix quoque unde et quibus conficeretur modis, indicavimus [1] : et ejus duo genera, spissum, liquidumque. Spissarum utilissima medicinæ Brutia, quoniam pinguissima et resinosissima utrasque præbet [2] utilitates : ob id magis rutila [3], quam cæteræ. Id enim quod in hoc adjiciunt, e mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi [4]. Picis natura [5] excalfacit, explet [6]. Adversatur [7] privatim cerastæ morsibus cum polenta : item anginæ [8] cum melle, distillationibus et sternutamentis a pituita [9]. Auribus [10] infunditur cum rosaceo : illinitur cum cera. Sanat lichenas [11], alvum solvit, exscreationes [12] pecto-

91, de quavis resina, et c. 90, de lentiscina : Ἐν τε ἀνακολλήσει τριχῶν ἁρμόζει τῶν ἐν βλεφάροις. « Ad agglutinandos palpebrarum pilos confert. » Hard.

20. *Fractis quoque*. Auribus scilicet. Hard.

21. *Purulentis*. Diosc. I, 91 : Πρός τε τὰ ἰχωρορῥοοῦντα ὦτα σὺν μέλιτι καὶ ἐλαίῳ, καὶ πρὸς κνησμὸν αἰδοίου. Hard.

XXIII. 1. *Indicavimus*. Lib. XIV, cap. 25. Hard.

2. *Utrasque præbet utilitates*. Et picis, et resinæ. Diosc. I, 97, de pice Brutia, δύο φύσεων ἐχομένη, πίσσης ἅμα καὶ ῥητίνης. Hard.

3. *Ob id magis rutila*. Et ad id rutila magis accommodata, quam cæteræ. Dioscorid. I, 97. H.

4. *Non arbitror posse intelligi*. Quoniam, etsi in resiniferis arboribus, ipsaque teda, unde pix coquitur, mas et femina secernantur, ut dictum est XVI, 19, in pice tamen notæ discrimen ullum agnoscere, haud proclive est. H.

5. *Picis natura*. Diosc. I, 97, et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 220. Hard.

6. *Explet*. Replet hulcera. Δύναμιν δὲ ἔχει πληρωτικὴν ἑλκῶν, Dioscor. l. c. Hard.

7. *Adversatur*. Diosc. I, 94 : Πρὸς ἑρπετῶν δήγματα σὺν ἁλσὶ λείοις καταπλασσομένη. « Valet ad serpentium morsus cum trito sale adhibita. » Hard.

8. *Item anginæ*, etc. Plin. Valer. lib. I, cap. 52. Hard.

9. *A pituita*. Sic et Chiffl. *Purulentis*, nempe auribus, Gron. et Al. ante Hard. Ed.

10. *Auribus*. Ad aures purulentas cum rosaceo pariter Diosc. adhibet, l. c. Hard.

11. *Sanat lichenas*, etc. Dioscor. et Galen. ll. cc. Hard.

12. *Exscreationes*. Diosc. I, 94 : Δυσανάγωγα τῶν ἐν θώρακι ὑγρῶν,

ris adjuvat ecligmate, aut illita tonsillis[13] cum melle. Sic 2
et hulcera purgat[14], explet. Cum uva passa et axungia, carbunculos purgat, et putrescentia hulcera : quæ vero serpunt[15], cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis[16] etiam cyathi mensura quidam dederunt, et contra veterem tussim. Rhagadas[17] sedis et pedum, panosque et ungues scabros emendat : vulvæ duritias[18] et conversiones odore : item lethargicos[19]. Strumas[20] item cum farina hordeacea, et pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice[21] utuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subfervefacta cum polline farraceo, quam calidissimis impositis.

XXIV. Liquida[1] pix, oleumque quod pisselæon vocant, 1

ἐκλειχομένη κυάθου πλῆθος μετὰ μέλιτος. « Valet ad humores intra pectus contentos, ægre exscreabiles, si cyathi mensura cum melle delingatur. » Hard.

13. *Aut illita tonsillis cum melle.* Diosc. l. c. Hard.

14 *Sic et hulcera purgat.* Mutata hactenus interpunctio medicinas confuderat in hunc modum : « Sic et hulcera purgat : explet cum uva passa et axungia : Carbunculos purgat, etc. » et quo temperamento carbunculos purgaret, obscurum est. Erroris admoniti primum sumus a Plinio Val. III, 12, ita prodente : « Pix Brutia, inquit, cum melle hulcera purgat, explet, sanat; eadem pix cum uva passa, et axungia, hulceribus putrescentibus medetur. » Et c. 30 : « Carbunculo medendo : Pix Brutia cum uva passa, exemptis nucleis, addita axungia purgat. » Tum deinde a Diosc. I, 94, etsi is pro axungia mel adsciscit : Σὺν σταφίδι δὲ καὶ μέλιτι, ἄνθρακας καὶ σηπεδόνας περιχαράσσει. « Quin et cum uva passa et melle, carbunculos putrescentiaque hulcera emarginat. » H.

15. *Quæ vero serpunt*, etc. Dioscor, I, 94, totidem verbis. H.

16. *Phthisicis.* Dioscor. loc. cit. et Marc. Emp. c. xvi, p. 119. H. — *Etiam.* Voculam hanc Brot. delet ex MSS. et edit. princip. Ed.

17. *Rhagadas.* Diosc. loc. cit. Marc. Emp. cap. xxxi, pag. 222, et Theod. Prisc. I, 29. Hard.

18. *Vulvæ duritias*, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

19. *Lethargicos.* Cels. III, 20, inter ea quæ lethargicos odore fœdo movent, picem crudam recenset. H.

20. *Strumas*, etc. Totidem verbis Dioscorid. loc. cit. et Marc. Emp. cap. xv, p. 107. Hard.

21. *Sicca pice.* Liquidam Dioscorid. adhibet I, 95. Hard.

XXIV. 1. *Liquida pix, oleumque*, etc. De liquida pice, XVI, 21. De pisselæo, XV, 7. Hard.

quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, et vocant palimpissam[2]. Liquida anginæ perunguntur intus, et uva. Ad aurium dolores[3], claritatem oculorum, oris circumlitiones, suspiriosos, vulvas, tussim veterem, et crebras exscreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralyses, nervorum dolores. Præstantissimum[4] ad canum et jumentorum scabiem.

1 XXV. Est et pissasphaltos, mixta bitumini[1] pice naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi[2] miscent, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si fœtus mammas læserit. Maturum optimum ex eo[3], quod quum fervet, innatat.

2. *Palimpissam.* Uti dictum est XVI, 23. Dioscorid. I, 97 : Καλεῖται δὲ αὐτὴ ὑπ' ἐνίων παλίμπισσα, quasi pix iterum cocta. H.

3. *Ad aurium dolores*, etc. Picis florem, seu pisselæon, Marc. Emp. c. IX, p. 76, auribus purulentis instillat. Scribon. Largns multo ante, Comp. XL, « ad aurinm dolorem : Sed præcipue picis flos, quod πισσέλαιον appellant . . . dolores sedat, et fere non patitur suppurationem fieri . . . Florem picis antem appello, quod excipitur, dnm ea coquitur, lana superposita ejus vapori. » H.

4. *Ad canum et jumentorum scabiem.* Diosc. I, 95, et auct. Geop. XVII, 24, p. 446. Hard.

XXV. 1. *Pissasphaltos, mixta bitumini pice.* Aristot. περὶ θαυμασ. ἀκουσμ. Falsum tamen. Picem enim factitiam a natura cnm bitumine misceri credibile non est. Pissasphalton vero bitumen est sole et ventis resiccatum, et densatum ad picis crassitiem. Sic dictum vult Dioscor. quod picem simul et bitumen oleat, et id perperam : ἔτυμον verum, quod quum nativum bitnmen sit, picem sua crassitie æmulatur. Dalec. — *Pissasphaltos.* Ea vox conflatam ex bitumine ac pice naturam significat : sive naturaliter sic ex utroque constet, quod affirmat Brassavolus, in examine terrarnm, p. 455; Plinium ille quidem, ut auctorem libri de mirab. Ausc. Plinius est sequutus : sive id nomen ei modo inditum, quod picem bitumenque resipiat; sive quod quum bitumen sit, crassitie picem æmuletur, nt Dalecampius existimat, post Agricolam de Nat. foss. IV, p. 215. Illud quod in Apolloniatarum agro manat, Vitruvius, VIII, 3, picem appellat; bitumen Ælianus, Var. Hist. XIII, 6; πισσάσφαλτον Diosc. I, 100. H.

2. *Quidam ipsi miscent.* Bitumen pici admiscent. Hard.

3. *Maturum optimum ex eo*, etc. Mature coctum. Priorem vocem hujus sententiæ verbis antecedentibus Pintianus adnectit, et *matrum* legit, eo pacto : « aut si fœtus mammas læserit matrum. Optimum ex

XXVI. Zopissam[1] eradi navibus diximus cera marino 1
sale macerata. Optima hæc a tirocinio navium[2]. Additur[3] autem in malagmata ad discutiendas collectiones.

XXVII. Teda[1] decocta[2] in aceto, dentium dolores 1
efficaciter colluunt.

XXVIII. Lentisci[1] ex arbore[2], et semen, et cortex, 1

eo, etc. » Herm. Barbarus ex Dioscorid. *Naturale optimum* reponit. Sed quidquid is ex Dioscoride corrigi velit, ego *maturum* cum omnibus libris antiquis, Regg. Colb. Ch. editionibusque pervetustis, defenderim. De artificiali enim pissasphalto, quod bitumini admixta pice confici proxime ante indicarat, agere videtur : mature coctum et commixtum, optimum esse, quod innatat, quum una coquuntur, et fervent : alioqui non video quemadmodum intelligi queat naturale fervendo innatare, quandoquidem glebarum modo concretum in littora ejectetur e Ceranniis montibus, fluminum impetu ad Apolloniam Epiri, ut historici referunt. Sed et magna mihi suspicio est, quod ex Dioscoride Hermolaus confirmare nititur, existimasse eum, id quod de asphalto ipso, hoc est, bitumine, ille refert, quod in Agrigentinorum agro fontibus supernatare proditur, ad fervorem innatantis pissasphalti trahi oportere. Hard.

XXVI. 1. *Zopissam.* Zopissa, sive apochyma, non tantum cera est navibus derasa : sed cera cum resina mixta, qua naves oblinuntur, tum ut facilior et magis lubricus per undas earum sit cursus, tum ut eo velut tectorio defensæ navium tabulæ, maris edaci salsugine minus corrumpantur. Northmani sua navigia hodie pice et axungia suis simul liquatis ungunt, idque linimentum vocant *brai*. Melior zopissa ad discutiendum ex nave tum primum fluctus experta, quoniam præter suam et salis vim resiccantem, ligni quoque adhuc integram facultatem habet, quæ navigationibus continuatis evanescit. Dal. — *Zopissam*. Lib. XVI, 23. Hard.

2. *A tirocinio navium*. A nave primum fluctus experta. H.

3. *Additur*. Discutiendi, diffundendi, dissipandi vim Diosc. eidem adscribit : διαχυτικὴν, I, 98. H.

XXVII. 1. *Teda*. Nobis est *Pinus Cembra*; de qua conf. lib. XVI, cap. 19. Ed.

2. *Decocta*. Plin. Val. I, 36 : « Ad dentium dolorem : tedas pingues in astulas concides, et in aceto decoques, idque acetum in ore continebis. » H. — *Teda decocta*. Gron. et Al. *tedæ decoctæ*. Ed.

XXVIII. 1. *Lentisci*. Diosc. I, 89, exprimi succum ait, ex cortice, radice, foliis, qui ad sanguinis ejectionem, ad alvi profluvia, ad urinam ciendam prosit. Sic et Gal. de Fac. simpl. m. VIII, p. 233. H. — Σχῖνος Græcis; nobis *Pistacia Lentiscus* (*Diœc. pentand.* gen. 2212 Pers. *Terebinthac.* Juss.), e qua lacryma μαστίχη dicta. Ed.

2. *Ex arbore*. Gron. et lib. ante Hard. edit. *et arbores*. Ed.

et lacryma, urinam cient, alvum sistunt. Decoctum[3] eorum hulcera quæ serpunt, fotu. Illinitur in humidis[4], et igni sacro: gingivas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur[5]: mobiles[6] decocto colluuntur. Capillum tingunt[7]. Lacryma[8] sedis vitiis prodest, quum quid siccari excalfierive opus sit. Decoctum et e lacryma stomacho utile, ructum et urinam movens, quod et capitis doloribus cum polenta illinitur. Folia[9] tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche[10] lentisci replicandis palpebris, et ad extenden-

3. *Decoctum*. Diosc. l. c. de lentisci foliis: Καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν καταντλούμενον τὰ ἀσυμπλήρωτα πληροῖ. « Decoctum eorum fotu cava replet. » Plin. Val. III, 22: « Aqua in qua lentiscus decoctus est, hulcera quæ serpunt, utiliter foventur. » Totidem verbis Marc. Emp. c. IV, p. 42. HARD.

4. *Illinitur in humidis*. Hulceribus quæ sunt in humido, ut diximus, XXII, 19. HARD.

5. *Folia dentibus in dolore atteruntur*. Itaque ex ejus surculis cuspidatim consectis ac mucronatis, auctore Dioscorid. ὀδοντόγλυφα sive dentiscalpia fiunt, purgandis scalpendisque dentibus, ut attritu, quæ inhærent, extergantur, et detrahantur. Utebantur ad id et myrti ramulo. Clemens Alexandr. III Pædag. εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν, ἐξ ἀνάγκης· δεῖ γελᾶν ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες τὸ στόμα ὡς ὅτι κομψὸν φορεῖ· ἐὰν δὲ μὴ χαίρῃ γελῶσα, διατελεῖ τὴν ἡμέραν ξυλήφιον μυῤῥίνης ἔχουσα λεπτὸν· ἐν τοῖς χείλεσιν, ὥστε τῷ χρόνῳ σέσηρεν, ἄν τε βούληται, ἄν τε μή. Victorius, VI, 12. DAL.

6. *Mobiles*. Plin. Val. I, 36, Dioscorid. I, 89: Ἵστησι δὲ τὸ ἀφέψημα καὶ σειομένους ὀδόντας διακλυζόμενον. « Decoctum dentes mobiles collutione firmat. » Sed et lentisci surculi dentiscalpiorum purgandis dentibus vicem præbuere: in usu a Martiale commendantur, XIV, XXII, cujus lemma: « Dentiscalpium: Lentiscum melius; sed si tibi frondea cuspis Defuerit, dentes penna levare potest. » H.

7. *Capillum tingunt*. Nempe folia. H. — *Capillum tingunt*. Non male recentiores editiones. Fronde enim lentisci canos capillos nigrum colorem induere docet Q. Serenus (carmine recitato, cap. 10). MSS. Regg. et editio princeps, *capillum tinguit lacryma*. BROT.

8. *Lacryma*. Hoc ipsum Diosc. loc. cit. de succo foliorum radicis ac corticis: Καὶ πρὸς τὰς προπτώσεις ὑστέρας καὶ δακτυλίου, « ad uteri sedisque procidentias. » Sic et Galen. loc. cit. HARD.

9. *Folia*. Plin. Val. I, 14: « Lentisci tenera folia contrita, et fronti imposita, oculorum epiphoras suspendunt. » HARD.

10. *Item mastiche*. Hoc est, resina lentiscina, a nonnullis mastiche dicta. Diosc. I, 90: Γεννᾶται δὲ καὶ ῥητίνη ἐξ αὐτῆς σχινίνη καλουμένη, ὑπ' ἐνίων δὲ μαστίχη. « E lentisco

dam[11] cutem in facie, et smegmata[12], adhibetur, et sanguinem rejicientibus[13], tussi veteri: et ad omnia quæ hammoniaci vis[14]. Medetur et attritis partibus, sive oleo e semine ejus facto ceræque mixto, sive foliis, ex oleo decoctis, sive cum aqua virilia[15] foveantur. Scio Democratem medicum in valetudine[16] Considiæ M. Servilii[17] consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

XXIX. (VIII.) Platani adversantur[1] vespertilionibus. 1

resina nascitur, lentiscina cognominata, et a nonnullis mastiche. » H. — De Mastiche conf. Excurs. VII ad calcem hujus libri. Ed. — *Replicandis palpebris*. Ea voce superius usus cap. 22, rursumque inferius lib. XXXV, cap. 51. Diosc. l. c. Ἀγακολλᾷ δὲ καὶ τρίχας ἐν ὀφθαλμοῖς. « Pilos oculorum fluentes glutinat et cohibet. » Hard.

11. *Ad extendendam cutem*. Ad extendendas rugas in cute. *Ad extergendam* alii, alii *ad exterendam* legunt. A libris antiquis Regg. Colb. etc. non discedo, auctore etiamnum Q. Sereno, c. XII, p. 131: « Attrito sapone genas purgare memento, Rugarum sulcos lentisci mastice tendens. » Facit tamen ad nitorem cutis faciei illita. Diosc. I, 90 › Μίγνυται δὲ καὶ ... ἐπιχρίσμασι προσώπου στιλβοποιοῦσα. Hard.

12. *Et smegmata*. Dentifricia, σμήγματα ὀδόντων, Diosc. l. c. H.

13. *Sanguinem rejicientibus*. Diosc. pariter loc. cit. Χρησιμεύουσα πρὸς αἵματος ἀναγωγάς, καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα πινομένη. Gal. quoque l. c. H.

14. *Et ad omnia quæ hammoniaci vis*. Sic libri omnes editi. In Reg. 1, « et ad omnia qua ejus, » vel *quavis*. Alii aliter, sed ita ut certi nihil ex ullis eruas. Diosc. I, 89, succum lentisci prodesse scribit ad omnia ea ad quæ prosit acacia: καὶ καθόλου ἀντὶ ἀκακίας, ἔνεστι αὐτῷ χρῆσθαι. Hard.

15. *Virilia*. Lego *naturalia*, nempe vulvæ; quarum sanguinem erumpentem reprimit. Diosc. Dal.

16. *In valetudine*. Morbum eum fuisse hulcus pulmonis renumve credibile est, aut immodicas sanguinis profusiones. Dal.

17. *M. Servilii*. De eo diximus in auctorum Indice, verbo *Servilius Democrates*. Hard.

XXIX. 1. *Platani adversantur vespertilionibus*. In veteri libro *scorpionibus* legi, non *vespertilionibus* Dalecampius admonet. Quisquis is liber fuit, fidem haud meretur, reclamantibus cæteris, tum MSS. tum scriptoribus etiam antiquis. Vertigine premi vespertilionem, si platani folio tangatur, scribit Sext. Emp. Pyrrh. hypotyp. I, 14, p. 12: Πλατάνου φύλλῳ θίγοντος, νυκτερὶς καρῶται. Africanus in Geop. XIII, p. 372, objectis platani foliis aditum obstrui vespertilionibus asseverat: Εἰς τὰς εἰσόδους κρέμασον

Pilulæ[1] earum in vino potæ denariorum quatuor pondere, omnibus serpentium et scorpionum venenis medentur: item ambustis[3]. Tusæ[4] autem cum aceto acri, magisque scilliti, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem, et carcinomata, melaniasque[5] veteres, addito melle emendant.
2 Folia et cortex illinuntur collectionibus et suppurationibus, et decoctum eorum. Corticis[6] autem in aceto, dentium remedium est: foliorum tenerrima[7] in vino albo decocta, oculorum. Lanugo[8] foliorum, et auribus, et oculis inutilis.

φύλλα πλατάνου, καὶ οὐκ εἰσελεύσονται νυκτερίδες. Addit idem auctor, XV, 1, p. 404, ciconias nidis suis platani folia imponere, ne vespertiliones subeant. Πελαργοὶ πλατάνου φύλλα ταῖς νεοττιαῖς ἐντιθέασι διὰ τὰς νυκτερίδας. Quod et Phile prodidit, de Propr. anim. p. 74; Ælian. Hist. Anim. I, 37. H. — *Platanus orientalis* (*Monœc. polyand.* gen. 2108 Pers. *Amentac.* Juss.); de ea satis abunde á Nostro dictum lib. XII, cap. 8. Ed.

2. *Pilulæ earum in vino potæ denariorum*, etc. Nicand. in Ther. p. 43. Diosc. I, 107: Τὰ δὲ σφαιρία χλωρὰ σὺν οἴνῳ ποθέντα, ἑρπετοδήκτοις βοηθεῖ. « Pilulæ virides in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur. » Hard.

3. *Item ambustis*. Diosc. loc. cit. Ἀναληφθέντα δὲ στέατι, πυρίκαυστα θεραπεύει. « Pilulæ exceptæ adipe, igni ambusta sanant. » Sic enim Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 221. Hard.

4. *Tusæ*. Plin. Val. III, 21; Q. Serenus, cujus verba recitabimus cap. 37. Hard.

5. *Melaniasque veteres addito melle*, etc. Μελανία nigritudo est. Græca voce pro latina abutitur. In MSS. *malandriasque*, male. Hard.

6. *Corticis*. Subintellige, decoctum, ex antecedente sententia. Dioscor. I, 107: Ὁ δὲ φλοιὸς ἑψηθεὶς ἐν ὄξει, ὀδονταλγίας ἐςὶ διάκλυσμα. « Cortex in aceto coctus ad dentium dolores colluitur. » Galenus quoque loc. cit. Hard.

7. *Foliorum tenerrima*. Ita MSS. Regg. Colb. et Ch. quos sequuti sumus: quum prius perperam legeretur, « folia eorum tenerrima. » Diosc. I, 107: Πλατάνου τὰ τρυφερὰ τῶν φύλλων ἑψηθέντα ἐν οἴνῳ, καὶ καταπλασθέντα, στέλλει ῥεύματα ὀφθαλμῶν. « Tenerrima platani folia in vino decocta, mox illita, oculorum fluxiones sistunt. » Hard.

8. *Lanugo foliorum, et auribus, et oculis*, etc. Dioscor. loc. cit. Ὁ δὲ χνοῦς τῶν φύλλων καὶ τῶν σφαιρίων ἀκοὴν, καὶ ὄψιν ἐμπεσὼν λυμαίνεται. « Foliorum pilularumque lanugo in aures et oculos illapsa, auditum visumque labefactat. » Sic et arteriam lædi ea lanugine, si spiritu attrahatur, docet Galenus de Fac. simpl. med. VIII, p. 221: Φυλάττεσθαι δὲ τὸν ἐπὶ τοῖς φύλλοις τοῦ δένδρου χνοῦν· καὶ γὰρ τὴν ἀρτηρίαν ἀδικεῖ ὥσπερ γε καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἀκοὴν, etc. Hard.

Cinis pilularum[9] sanat ambusta igni vel frigore. Cortex e vino scorpionum ictus restinguit.

XXX. Fraxinus[1] quam vim adversus serpentes haberet, 1
indicavimus. Semen[2] foliis ejus inest, quo medentur[3] jocineris et lateris doloribus in vino. Aquam[4] quæ subit cutem, extrahunt. Corpus obesum levant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem : ita ut puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia, quinis cyathis vini. Non omittendum[5], ramenta ejus et scobem a quibusdam cavenda prædici.

9. *Cinis pilul.* Q. Seren. c. LXI : « De combusturis igne vel frigore, pag. 162 : Conversa in cinerem platani pila curat utrumque. » H.

XXX. 1. *Fraxinus.* Nobis *Fraxinus excelsior* (*Diæc. triand.* gen. 2181 Pers. *Jasmin.* Juss.), de qua conf. lib. XVI, cap. 24. Ed.

2. *Semen foliis ejus inest.* Hoc perperam. Non enim in ejus foliis semen est, sed ἐν λοβοῖς, id est, in siliquis, Theophrasto, Hist. lib. VIII, cap. 17. Quidam hic legunt, « semen folliculis ejus inest, etc. » Dal. — *Foliis.* Sive folliculis. De fraxino sermo instituitur. At *folliculis* scribi oportere, non *foliis ejus*, sunt qui vehementer contendant, quoniam contineri siliqua sive folliculo semen illud constet. Itaque a Dalecampio aliisque hoc loco Plinius erroris arguitur. Verum non intelligunt viri alias eruditi, siliquam eam, qua semen includitur, foliaceas in circumferentia præferre lacinias, atque adeo folii latitudinem imitari : quamobrem et folii nomenclationem haud immerito in eam transferri. H. — Siliquam illam, folliculumve, aut potius capsulam recentiores botanici *samaram* vocant; quo quidem vocabulo et ulmi fructum designant, ut Noster ipse lib. XVI, cap. 29. Fraxino autem samara est monosperma, et ala lanceolata munita. Ed.

3. *Quo medentur jocineris.* Galenus lib. VIII, κατὰ τόπους, ex Asclepiade sub finem libri, hepaticum medicamentum describit hoc titulo : Ἄλλη ἐπιτετευγμένη· ποιεῖ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῶν ἐντὸς διαθέσεις χωρὶς βηχός. In ejus compositione admittitur et fraxini, et betonicæ semen. Dalec. — *Quo.* Q. Seren. c. XXIII : « De jecoris et lateris vitiis medendis, p. 139 : Sumitur et semen quod fraxinus alta profundit. » Hard.

4. *Aquam quæ subit cutem.* Semine proxime ante laudato. Q. Seren. c. XXVIII : « De hydropisi depellenda, p. 143 : Fraxineum semen cum Bacchi rore bibendum est. » H.

5. *Non omittendum, ramenta ejus et scobem*, etc. Dioscorid. lib. I, cap. 108 : Τὰ δὲ τορνεύματα τοῦ ξύλου ποθέντα φασὶν ἀναιρετικὰ εἶναι. « Ligni ramenta pota lethalia esse a quibusdam perhibentur. » H.

1 XXXI. Aceris[1] radix contusa e vino[2] jocineris doloribus efficacissime imponitur.

1 XXXII. Populi[1] albæ uvarum in unguentis usum exposuimus. Cortex[2] potus ischiadicis et stranguriæ prodest. Foliorum succus[3] calidus aurium dolori. Virgam[4] populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur[5]. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitialibus[6] semen ex aceto utile. Fundit[7] illa et resinam exiguam, qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cavis populi[8] nigræ

XXXI. 1. *Aceris*, etc. Q. Seren. c. XXIII: « De jecoris et lateris vitiis, p. 139: Si latus immeritum morbo tentatur acuto... Aut aceris radicem tundis, et una Cum vino capis: hoc præsens medicamen habetur. » H. — De *Acere Pseudoplatano*, *Platanoide*, *cretico*, etc. Noster abunde dixit lib. XVI, cap. 26. Ed.

2. *E vino*. Hæc duo verba ignorant Gron. et Al. ante Hard. Ed.

XXXII. 1. *Populi*, etc. De *Populo alba*, *nigra*, et *græca* (*Diœc. octand.* gen. 2249 Pers. *Amentac.* Juss.), quæ in Creta et in insulis Archipelagi nascitur, jam Noster egit lib. XII, cap. 61. Ed.

2. *Cortex*. Diosc. I, 109: Λεύκης τοῦ δένδρου ὁ φλοιὸς ποθεὶς ὅσον οὐγγίας μιᾶς πλῆθος, ἰσχιάδας ὠφελεῖ καὶ στραγγουρίας. Q. Ser. c. XXXVIII, pag. 150: « Sæpius occultus victa coxendice morbus Perfurit, et gressus diro languore moratur: Populus alba dabit medicos de cortice potus. » Hard.

3. *Foliorum succus*. Q. Serenus, c. XIII, p. 131: « Quum sævus teneras dolor alte sauciat aures, Fraxinea in flammis fundit quem talea succum Instilles, sive obscœnos ex virgine rores, Aut succum, ex folio dederit quem populus alba, etc. » Et apud Dioscorid. loc. cit. exstant ea totidem verbis. Hard.

4. *Virgam*. De vitice idem inferius, cap. 38. Hard.

5. *Non metuatur*. Brot. ex Reg. 2 et edit. principe, *non metuitur*. Intertrigo autem, malum est quo femora laborant, quum equitatu aliave de causa conteruntur; vel herpetis genus, quod adultorum femora invadit. Ed.

6. *Comitialibus*. Sic Diosc. I, 113: Ὁ δὲ καρπὸς μετ' ὄξους πινόμενος, ἐπιληπτικοὺς ὠφελεῖ. Hard.

7. *Fundit*. Totidem verbis Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Humor e cavis populi nigræ effluens*. E cavitatibus, quæ sunt in media incisura positæ, dum castratur. Ita MSS. omnes, editique libri. Quæ lectio si cui non admodum arriserit, conjecturam ei aliam lubet hoc loco proponere: num *e cymis* legi magis probaturus sit. Nam e germinibus et surculis incipientibus (cymas Græci Latinique vocant), crassiusculus et lentore suo resinaceus, gummosusve exit hu-

effluens, verrucas, papulasque ex attritu ortas[9] tollit. Populi ferunt et in foliis guttam, ex qua apes propolim faciunt[10]. Gutta[11] æque propoli ex aqua efficax.

XXXIII. Ulmi[1] et folia, et cortex, et rami, vim habent spissandi, et vulnera contrahendi. Corticis[2] utique interior tilia lepras sedat, et folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potum[3] in hemina aquæ frigidæ, alvum purgat, pituitasque et aquas privatim trahit. Imponitur[4]

mor, odoratissimus aromatum modo; unde unguenti populei vulgo dicti materiam sumendam censuerim. HARD.

9. *Ex attritu ortas.* Sic legend. monuit Gron. Libb. ante Hard. vulgg. *et attrita corporis.* ED.

10. *Ex qua apes propolim faciunt.* Lib. XI, cap. 7, e gummi populorum ac vitium pissocêros fit, non propolis. DAL. — *In foliis guttam, ex qua.* Gron. et Al. ante Hard. τὸ *in*; Brot. vero τὸ *ex* omittunt. ED.

11. *Gutta æque propoli ex aqua efficax.* Easdem ac propolis in medicina vires habet ex aqua. Quæ sint propolis facultates in usu medico, dictum est XXII, 50. Libri ante nos editi, impedita admodum, vel ut verius, nulla sententia, « Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium quam efficax est. » In MSS. hoc tantum: « Gutta quoque aquæ propolis ex aqua efficax. » In quibus vestigia haud obscura sinceræ scripturæ. Sententia est, ut diximus, pares ei guttæ vires in usu medico ac propoli, esse. Æque *propoli*, pro *æque ac propolis*, phrasis est Pliniana; qua usus iterum lib. XXXV, 6: « Quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes. » Hic « quibus æque, vel æque illis » dixit, pro æque atque illas. Nec Pliniana modo locutio, sed etiam Plautina, in Amphitr. act. I, sc. 13, vs. 137: « Nullus est hoc meticulosus æque. » H.

XXXIII. 1. *Ulmi.* Hæc pariter Diosc. I, 111. H. — Πτελέα Græcis; nobis *Ulmus-campestris* (*Pentand. digyn.* gen. 652 Pers. *Amentac.* Juss.); de qua Noster egit, XVI, 29; atiniæ autem gallicæ nomine, cujus ibidem meminit, non ulmi speciem; sed *Carpinum* nostratem *Betulum* designat Columell. V, 6, ut auctor est Sprengelius. ED.

2. *Corticis.* Diosc. totidem verbis, loc. cit. Ποιεῖ δὲ τὰ φύλλα πρὸς λέπραν λεῖα σὺν ὄξει ἐπιπλαττόμενα, μᾶλλον δὲ ὁ φλοιός, etc. H. — *Interior tilia.* Id est, cortex interior. Plinius ipse, XVI, 25, ubi de tilia arbore: « Inter corticem ac lignum tenues tunicæ multiplici membrana... *tiliæ* vocantur; tenuissimæ earum *philyræ*. » ED.

3. *Corticis denarii pondus potum.* Folia trita ex aceto lepris medentur: eadem vulnera glutinant, sed magis corticis tilia, fasciæ loco advoluta: nam lori modo facile flectitur. Diosc. Hæc Plinius pervertit, et perturbat. DAL. — *Cort. den.* Ad verbum hæc Plin. Val. II, 23, et Diosc. loc. cit. H.

4. *Imponitur.* Meminit ejus lacry-

et collectionibus lacryma[5], et vulneribus, et ambustis, quæ decocto fovere prodest. Humor[6] in folliculis arboris hujus nascens, cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem
2 præstat. Cauliculi foliorum primi, vino decocti, tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem præstant et tiliæ corticis[7]. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant : folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor[8] quoque e medulla, uti diximus, castratæ arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet.

1 XXXIV. Arbor tilia leniter[1] tusa ad eadem fere utilis est, atque oleaster. Folia autem tantum in usu, et ad infantium hulcera in ore commanducata : decocta urinam cient : menses sistunt illita : sanguinem pota detrahunt.

1 XXXV. Sambucus[1] habet alterum genus magis silvestre, quod Græci chamæacten, alii helion[2] vocant, multo

mæ Theophr. Hist. IX, 1. Gummi Diosc. vocat, in Alex. c. 22 : Κόμμι πτελέας. Hard.

5. *Lacryma*. Quæ præcisis ramis fluit e medulla, dum arbor castratur. Daleg.

6. *Humor*. Hæc totidem verbis Diosc. I, 3. Io foliis ipsis folliculi instar corrugatis, complicatisque, humorem eum reperiri aiunt. Φύσας; tamen Dioscorides : Ægineta θυλάκια, *folliculos* dixere. Hard.

7. *Tiliæ corticis*. Ita MSS. non *cortices*. Tunicæ ioteriores io ulmi corticibus, tiliæ a Plioio ouncupantur. Sic paulo aute, hoc ipso capite : « Corticis utique interior tiliæ lepras sedat. » Hard.

8. *Humor*. Lib. XVI, 74, his verbis : « Circumcisas quoque ad medullam aliqui non ioutiliter relinqouut, ut omois humor stantibus defloat. » Hard.

XXXIV. 1. *Tilia leniter*, etc. Quæ de tilia arbore medicioæ a Plioio ounc referuotor, has totidem plaoe verbis philyreæ arbori, diversi omoioo a tilia generis, Diosc. adjudicat, I, 125. An philyram Pliuios pro philyrea acceperit, ao eædem utriusque vires, oon est in promptu statuere. Quare ampliandum censemus. H. — Arbor tilia, φίλυρα, est *Tilia europæa*, de qua noo semel diximos; φιλλυρέα vero Diosc. loc. proxime laud. nobis est eodem nomine; *Phillyrea latifolia* (*Diand. monogyn.* geo. 36 Pers. *Jasmin.* Juss.); hab. in Europa australi. Ed.

XXXV. 1. *Sambucus*. MSS. omnes, *sabucus*. Utrumque recte, ut alibi monuimus. Hard.

2. *Alii helion*. Hoc est, palustrem, qooniain in pinguibus locis, uligioosisque nascitur. Diosc.

brevius. Utriusque[3] decoctum in vino veteri foliorum, vel
seminis, vel radicis, ad cyathos binos potum, stomacho
inutile est, alvo detrahens aquam. Refrigerat[4] etiam in-
flammationem, maxime recentis ambusti : et canis mor-
sum[5] cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus[6] ce- 2
rebri collectiones, privatimque membranæ, quæ circa
cerebrum est, lenit infusus. Acini ejus infirmiores[7], quam
reliqua, tingunt capillum. Poti[8] acetabuli mensura, urinam
movent. Foliorum mollissima[9] ex oleo et sale eduntur, ad
pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quæ
minor. Radicis[10] ejus in vino decoctæ duo cyathi poti,
hydropicos exinaniunt : vulvas emolliunt[11], has[12] et fo-

IV, 175 : Τὸ δὲ ἕτερον ἀκτῆς, χαμαιάκτη καλεῖται, αὕτη χαμαιπετὴς οὖσα, ἐλάσσων ἐστὶ καὶ βοτανωδεστέρα. Et in Nothis p. 474 : Χαμαιάκτη... οἱ δὲ Ἑλεσάκτη· οἱ δὲ ἀγρία ἀκτῆ, οἱ δὲ Εὐβοϊκὴ, Ῥωμαῖοι ἔβουλουμ. Quæ Oribasius quoque transcripsit, XI, p. 188. Hard. — Ἀκτὴ Diosc. IV, 174, nobis *Sambucus nigra* (*Pentand. trigyn.* geo. 729 Pers. *Caprifol.* Juss.); χαμαιάκτη, *Sambucus Ebulus*; gallice, *hieble*, vel *yèble*. Ed.

3. *Utriusque*, etc. Diosc. loc. cit. utriusque vim pariter communem agnoscit, et aquas detrahendi alvo, et stomachum lædendi. Δύναμις δὲ ἡ αὐτὴ ἀμφοτέραις καὶ χρῆσις· ξηραντικὴ, ὑδραγωγὸς, κακοστόμαχος μέντοι. Adde et Marcell. Emp. c. xxx, p. 215. Hard.

4. *Refrigerat*. Hæc totidem verbis Diosc. loc. cit. Hard.

5. *Canis morsum*. Diosc. iterum loc. cit. Hard.

6. *Succus*. Q. Serenus, c. viii : « De capite purgando, p. 192 : Ungitur et succis dederit quos parva sabucus. » Hard.

7. *Acini ejus infirmiores*. Diosc. l. c. Marc. Emp. c. vii, de capillo nigrando, p. 48 : « Herba quæ græce chamæacte, latine ebulus, exprimitur etiam cum suis granis, ejusque succo quotidie illito pectine, crines qui inficiendi sunt, perducuntur. » Adde et Q. Seren. carmine a nobis allato, cap. x. Hard.

8. *Poti*. Q. Seren. cap. xxxiii, p. 146 : « Si cui vesicas tardus cunctabitur humor, Prodest ex parvis acinos potare sabucis : Aut ederæ succum, etc. » Hard.

9. *Foliorum mollissima*. Diosc. loc. cit. Hard.

10. *Radicis*. Diosc. loc. cit. et Plin. Val. III, 12, ad verbum. Q. Ser. c. xxviii, « De hydropisi depellenda, p. 143 : Conveniet teneræ radix decocta sabuci, In geminis calidi cyathis potanda Lyæi. » Cum oxymelle præbet Th. Prisc. II, P. II, c. 19, de hydropicis. H.

11. *Vulvas emolliunt*, etc. Diosc. loc. cit. Hard.

12. *Has*. Has vulvas et foliorum

liorum decoctum insidentium. Caules[13] teneri mitioris
3 sambuci, in patinis cocti, alvum solvunt. Resistunt[14] folia et serpentium ictibus in vino pota. Podagricis[15] cum sevo hircino vehementer prosunt cauliculi illiti : iidemque in aqua macerantur, ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur, muscæ necantur. Boa[16] appellatur morbus papularum, quum rubent corpora; sambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus, ex vino albo potus, alvum solvit.

1 XXXVI. Juniperus[1] vel ante cætera omnia excalfacit, extenuat[2], cedro assimilis[3]. Et ejus duo genera : altera major,

decoctum emollit insidentibus feminis. Diosc. loc. cit. εἰς ἐγκάθισμα. Porro ἐγκαθίσματα a medicis dicuntur insessiones, vel insessus. Sunt autem decocta ex herbis radicibus, atque id genus medicamentis, quibus insidetur, ut fotu procidenti vulvæ succurratur, aliisque malis, ut renum, coli, vesicæ : supplent balneorum vicem, quum hæc desunt, aut quum præ imbecillitate horum usum æger ferre non potest. Ita fere Constantinus. H. — *Foliorum decocto si*, etc. Brot. ex Reg. cod. 2, *foliorum decocta*. Ed.

13. *Caules*. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. ad verbum, c. xxx, p. 218. Q. Serenus, c. xxix, « de ventre molliendo, p. 144 : Aut edis in patinis teneræ decocta sabuci. » H.

14. *Resistunt*. Diosc. loc. cit. Q. Serenus, c. xlvii, « de serpentium morsibus excludendis, p. 154 : Proderit et caulem cum vino haurire sabuci. » Hard.

15. *Podagricis*. Diosc. loc. cit. Marc. Emp. c. xxxvi, p. 244, sq. Q. Seren. c. xliii, « de podagra depellenda, p. 153 : Cohibebitque addita questus Parva sabucus item, si hircino est collita sevo. » Scrib. Larg. tribus illis vetustior, Comp. clx : « Ad frigidam podagram . . . sabucum cum axungia vetere tritum et impositum. » Hard.

16. *Boa*. Græci τὰ τῶν βρεφῶν ἐξανθήματα vocant; Galli, *la rougeole ;* Latini rubentes papulas. Etiam tumorem crurum viæ labore collectum, appellari *boam* Festus est auctor : et vetus Glossarium : Βόα, ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων. Et boum morbum, ibidem : Βόα, νόσος βοῶν. Hard.

XXXVI. 1. *Juniperus*. Ita Dioscorides, I, 103. Hard.

2. *Excalfacit, extenuat*. Verbum *extenuat*, codex antiquus non agnoscit. Scio tamen haberi in Dioscoride latino ex tralatione Marcelli, sed in græcis exemplaribus desideratur. Pint.

3. *Cedro assimilis*. Voss. et Chiffl. et Pintiani : « cedro alias similis. » Plinii fuit, « cedro alia similis, » ut, « Omnia Mercurio similis. » Gron. — *Cedro*. Galen. de Fac. simpl.

altera minor[4]. Utraque accensa[5] serpentes fugat. Semen[6] stomachi, pectoris, lateris doloribus utile. Inflationes algoresque[7] discutit, tusses concoquit et duritias. Illitum tumores sistit[8]: item alvum[9], baccis ex vino nigro potis: item ventris tumores illitis. Miscetur et antidotis[10] oxyporis[11]. Urinas[12] ciet. Illinitur et oculis[13] in epiphoris. Datur convulsis[14], ruptis, torminibus, vulvis, ischiadicis[15] cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis viginti in vino. Sunt qui et perungant corpus e semine ejus in serpentium metu.

XXXVII. (IX.) Salicis fructus ante maturitatem in 1

med. VIII, 187; Auct. Geop. XI, 1, aliique. H. — *Cedro assimilis.* Brot. ex cod. Reg. 2, et edit. principe, *cedro alias similis.* Ed.

4. *Genera... altera minor.* Ad verbum hæc quoque Diosc. loc. cit, cujus verba restituit Anguillara, P. II, p. 46. H. — Ἄρκευθος Theophrast. et Diosc. est nobis *Juniperus communis* (*Diœc. monodelph.* gen. 2286 Pers. *Conifer.* Juss.); ἀρκεύθου μεγάλης nomine *Juniperum Oxycedrum* Dioscorides describit, I, 103, teste Sprengelio, Histor. Rei herbar. l. I, pag. 106; qui subinde Oxycedrum eamdem speciem esse pronuntiat (pag. 191) cum τῇ κέδρῳ, de qua græcus auctor agit, I, 105. Ed.

5. *Utraque accenso.* Diosc. l. c. H.

6. *Semen.* Bacca, fructus, ἀρκευθὶς dictus a Græcis: Diosc. pariter attestante, εὐςόμαχος, ποιῶν πρὸς τὰ ἐν θώρακι, etc. Hard.

7. *Inflationes algoresque discutit.* Diosc. loc. cit. Hard.

8. *Tumores sistit.* Plin. Val. III, 25. Hard.

9. *Item alvum.* Marc. Emp. ad verbum, c. XXVII, p. 196, et Plin. Val. II, 27. Hard.

10. *Miscetur et antidotis.* Laudat Galenus medicamentum adversus venena, quod quia juniperi fructum adsciscebat, διὰ τῶν ἀρκευθίδων vocabatur, de Fac. simpl. med. IX, p. 248. Hard.

11. *Antidotis oxyporis.* Si hæc conjunctim legas, *antidotis oxyporis*: sunt ea antidota quasi a celeritate dicta penetrandi, ὀξύπορα. Si divisim, *antidotis, oxyporis*; hoc est, et oxyporis: medicamenta intellige ad facilem concoctionem utilia. Et sane in ejusmodi oxypora, ad digestionem parandam, juniperi baccas adhibet Marc. Emp. cap. XX, p. 145 sq. Hard.

12. *Urinas.* Dioscor. I, 103. H.

13. *Illinitur et oculis in epiphoris.* Rectius in Vet. cod. « Illinitur et oculorum epiphoris. » Pint.

14. *Datur convulsis, ruptis.* Dioscor. loc. cit. Καὶ σπάσμασι, καὶ ῥήγμασι, καὶ ὑςερικαῖς πνιγομέναις (vel πινόμενος) ἁρμόζει. Hard.

15. *Ischiadicis.* Cato de Re Rust. c. 123, p. 66. Hard.

araneam abit[1]: sed si prius colligatur, sanguinem rejicientibus[2] prodest. Corticis[3] e ramis primis cinis, clavum et callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat, magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Unum arbor ipsa exsudat cummium modo[4]. Alterum[5] manat in plaga, quum floret, exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad expurganda[6], quæ obstent oculis: item ad spissanda quæ opus sunt, ciendamque urinam, et
2 ad omnes collectiones intus[7] extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans. Ex his[8] ergo

XXXVII. 1. *In araneam abit.* In araneosa fila : idcirco florem alii, non semen vocant. H. — *In araneam.* Semina sunt pappis instructa. De salice *frugiperda*, ἰτέα ὠλεσι-κάρπῳ, ut græcus Poeta appellat, conf. lib. XVI, cap. 46. Ed.

2. *Sanguinem rejicientibus.* Diosc. I, 136, de salice : Ὁ δὲ καρπὸς ποθεὶς αἱμοπτοϊκοὺς ὠφελεῖ. Marcell. Emp. cap. xv, pag. 120 : « Semen salicis tritum, et ex vino austero sumptum, sanguinem tussientes sistit, et vitium potenter emendat. » Q. Serenus, cap. xxii, pag. 139 : « Aut mansus salicum fructus prodesse putatur, Aut platani pilulas acri infundemus aceto : Nullus erit sanguis quem non cibus iste moretur. » Hard.

3. *Corticis.* Marc. Emp. c. xxxiv, pag. 237 : « Salicis ramorum primorum vel summorum cortices exuruntur : eorum cinis cum aqua impositus clavellis confestim medetur. » Plin. Val. II, 52 : « Salicis ramorum prunorum cortices, etc. » Lege *primorum.* Dioscor. I, 136, pro aqua acetum adhibet. H. — Cortex ramulorum *Salicis fragilis*, aut *pentandræ*, etiamnunc in mediciuis usurpatur ; amarus, substypticus, tonicus, antifebrilis ; teste Schreber. Mat. med. p. 253. Ed.

4. *Cummium modo.* Gron. et Al. ante Hard. *gummium modo.* Ed.

5. *Alterum manat in plaga, quum floret, exciso cortice.* Manat arbor e plaga succum alterum. Ita libri omnes. Hard.

6. *Hic ad expurganda.* Dioscor. pariter l. c. de eo succo, qui cortice inciso manat : Δύναμιν δὲ ἔχει σμηκτικὴν τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς κόραις. « Vim habet ea expurgandi quæ pupillis offundunt caliginem. » Sic etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 180. Hard.

7. *Collectiones intus.* Pituitæ vel sanguinis collectiones, quæ intus sunt. Hard.

8. *Ex his ergo aliquis.* Ex his nullum Dioscorid. l. c. Sed e cortice foliisque tusis succum ad eadem prorsus remedia adhibet : Ὁ δὲ ἐκ τῶν φύλλων, inquit, καὶ τοῦ φλοιοῦ χυλὸς ἐν κελύφῳ ῥοᾶς θερμανθεὶς μετὰ ῥοδίνου, ὠταλγίαις ἀρήγει· καὶ τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν, κατάντλημα ποδάγρας ἄριστον. Succum foliorum appellant Marc. Emp. cap. ix, pag. 80, et Plin. Val. I, 10. Hard.

aliquis cum rosaceo in calyce punici[9] calfactus auribus infunditur: vel folia cocta, et cum cera trita imponuntur: item podagricis. Cortice[10] et foliis in vino decoctis foveri nervos utilissimum. Flos[11] tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia[12] contrita et pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ[13] nigræ semen cum spuma argenti pari pondere, a balneo illitum, psilothrum est.

XXXVIII. Non multum a salice vitilium usu distat 1
vitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset. Græci lygon vocant, alii agnon[1], quoniam matronæ[2] The-

9. *In calyce punici.* Punici, pro *punici mali*, familiaris Plinio locutio. Hard.

10. *Cortice.* Sic Dioscor. loc. cit. Q. Seren. cap. XLIII, pag. 152: « Quædam sunt rabidæ medicamina digna podagræ. Ergo age, et arreptam salicis frondemque, librumque, Cum vino tere, sic contractos perline nervos. » Hard.

11. *Flos.* Q. Seren. cap. XII; « Invida si maculat faciem lentigo decoram, Frons salicis cum flore suo contrita medetur. » Non flori, sed cortici trito cum foliis Diosc. loco citato, hanc vim adscribit: sed is multa miscet. Hard.

12. *Folia:* Dioscor. loc. cit. de salicis foliis: Καθ' ἑαυτὰ δὲ σὺν ὕδατι ληφθέντα, ἀσυλληψίαν κατεργάζεται. « Folia per se sumpta cum aqua conceptum impediunt. » Hoc ipsum Plinius de semine dixit ante, XVI, 46. Hard.

13. *Amerinæ.* Totidem verbis ac syllabis hæc Plin. Val. IV, 52. Hard.

XXXVIII. 1. *Alii agnon.* Hoc est, *castum.* Unde herbarii *agnum castum* appellant, utraque voce idem significante. Ἁγνὸς vero dicitur, quod auctore Galeno, de Facult. simpl. med. VI, p. 148, castitatem conservet iis, quibus aut estur, aut bibitur, aut substernitur. Idcirco ἀγνὸν dici, quasi ἄγονον contendit Eustath. in Iliad. Α, pag. 834. Pingitur a Matthiolo, in Dioscor. I, p. 196. H. — *Vitex Agnus castus* (*Didynam. angiosp.* gen. 1441 Pers. *Vitic.* Juss.); habitat in meridionalis Italiæ Siciliæque paludosis. De illius arbusculæ virtute antivenerea, ab omni ævo prædicata, non consentiunt inter se recentiores medici. Conf. Geoff. Mat. Med. III, p. 45. Ed.

2. *Quoniam matronæ*, etc. Hæc totidem verbis Dioscorid. I, 135, et Galen. loc. cit. Ælian. item Hist. Anim. IX, 26. Sunt autem Θεσμοφόρια sacra Cereris, quibus nomen est a ferendis legibus: nam post inventas fruges, mores quoque hominum ea excoluisse creditur, et a silvestri vita ad humanitatem datis legibus revocasse: itaque mortales tanti beneficii memores, hæc

smophoriis Atheniensium castitatem custodientes, his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera[3] ejus: major in arborem salicis modo assurgit: minor ramosa, foliis candidioribus lanuginosis. Prima album florem[4] mittit cum purpureo, quæ candida vocatur: nigra, quæ tantum purpureum.
2 Nascuntur in palustribus[5] campis. Semen potum vini quemdam saporem habet, et dicitur febres solvere: et quum unguntur oleo admixto[6], sudorem facere: sic et lassitudines dissolvere. Urinam cient, et menses[7]. Caput[8] tentant vini modo: nam et odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Alvum sistunt: hydropicis[9], et lienibus perquam utiles. Lactis[10] ubertatem faciunt. Adversantur venenis serpentium, maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior[11] ad serpentes: bibitur[12] seminis drachma in vino vel posca, aut duabus foliorum tenerrimorum. Et illinuntur[13] utraque adversus araneorum morsus: vel perunctis tantum, suffitu[14] quoque aut substratu fugant ve-

sacra instituisse, et Θεσμοφόρια vocasse. Diodor. Sic. Bibl. I. Plin. VII, 57, de Cerere: « Eadem prima leges, etc. » Hinc Θεσμοφόρος Ceres appellata apud Pausan. Att. I, pag. 79, et apud Gruter. in vetusto lapide, p. 309: ΤΗΣ. ΜΕΓΑΛΗΣ. ΘΕΑΣ. ΔΕΣΜΟΦΟΡΟΥ. ΔΗΜΗΤΡΟΣ. Hard.

3. *Duo genera*. Hæc pariter Dioscor. l. c. Hard.

4. *Prima album florem*, etc. Diosc. loc. cit. Τὸ δὲ ἄνθος, ἡ μέν τις λευκὸν σὺν τῷ ὑποπορφυρίζοντι· ἡ δὲ πορφυροῦν φέρει· σπέρμα δὲ ὡς πέπερι. Habet his affinia Theophrast. Hist. III, 17. Hard.

5. *Nascuntur in palustribus*. Dioscorid. loc. citat. Et idcirco inter aquarum notas vitex censetur, lib. XXXI, 27. Hard.

6. *Unguntur oleo admixto*. Gron. et Al. ante Hard.: « ungantur, oleo admistum. » Ed.

7. *Et menses*. Dioscor. loc. cit. de fructu, seu semine: Ἔμμηνα ἄγει πινόμενος ὅσον ∠ α' πλῆθος σὺν οἴνῳ. Hard.

8. *Caput*. Dioscor. loc. cit. H.

9. *Hydropicis*, etc. Diosc. loco citato, et Galen. de Simpl. med. Fac. VI, p. 148. Hard.

10. *Lactis ubertat. faciunt*. Diosc. loco citato. Hard.

11. *Minor efficacior*. Ælian. Hist. Anim. IX, 26. Hard.

12. *Bibitur*. Dioscorid. loc. cit. Sed medicamenti modum non statuit. Hard.

13. *Et illinuntur*. Dioscor. Καταπλασσόμενα ἐπὶ τῶν θηριοδήκτων βοηθεῖ. Hard.

14. *Suffita quoque aut substratu*. Dioscorid. loco citato. Hard.

nenata. Ad Venerem impetus inhibent[15]; eoque maxime 3
phalangiis adversantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos, tenerique cauliculi. Seminis[16] decoctum vehementiorem capitis dolorem dissolvit fotu: et vulvam[17] etiam suffitu vel apposita purgat: alvum[18] cum pulegio et melle potum. Vomicas[19] panosque difficile concoquentes[20], cum farina hordeacea mollit. Lichenas et lentigines cum aphronitro 4
et aceto semen sanat: et oris hulcera, et eruptiones cum melle: testium[21], cum butyro et foliis vitium: rhagadas sedis, cum aqua illitum: luxata cum sale, et nitro, et

15. *Ad Venerem impetus inhibent.* Ideo matronæ Athenienses in Thesmophoriis, quæ castissime celebrabantur, ejus foliis cubile substernebant. Eodem consilio quidam e piscibus lævibus ac non squamosis utebantur: Hierophantæ vero pontificatum adepti cicuta se castrabant. Sacra enim maxima castimonia tractanda esse ostendunt Mysi et Esseni ἄθεοι καὶ ἄνυμφοι Galli Matris sacerdotes, qui virilitatem sibi adimunt, Gymnosophistæ pomis, oryza, farina contenti, Indorum magi carnibus abstinentes, Jovis in Creta sacrifici in cibum nihil admittentes quod coctum sit, et quod jure pontificio cautum erat, « Ad divos caste adeunto, pietatem adhibento, opus amovento, qui secus faxit, deus vindex erit. » Alex. ab Alex. lib. IV, cap. 17. Dal.

16. *Seminis.* Dioscor. l. c. Λύει δὲ καὶ κεφαλαλγίαν καταπλασσόμενον. H. — *Fotu.* Chifflet. *potu*; sed refragatur Diosc. loc. cit. Ed.

17. *Et vulvam.* Dioscor. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα τῆς πόας καὶ τοῦ σπέρματος, εἰς ἐγκαθίσματα ταῖς περὶ ὑστέραν διαθέσεσι καὶ φλεγμοναῖς ἀρήγει. « Herbæ ac seminis decoctum ad insessus, vulvæ affectibus et inflammationibus opitulatur. »

18. *Alvum.* Totidem verbis Dioscor. loc. cit. Hard.

19. *Vomicas.* Vomica tumor est excrescens cum sanie, sine suppuratione. Celsus, IV, 8. Sunt etiam vomicæ internæ collectiones, quas Græci ἐμπυήματα vocant, ut ait Cœl. Aurel. V, 10. Fiunt autem eæ in pulmone, in membrana, quæ latera cingit, in liene, in renibus, in intestinis, in vesica, aliisque partibus. Hard.

20. *Difficile concoquentes.* Qui haud facile concoquuntur, maturantur. Hard.

21. *Testium.* Subintellige, eruptiones, ex antecedente sententia: quas et testium dixit Dioscorid. I, 135: Σκληρίας δὲ διδύμων μετὰ βουτύρου καὶ φύλλων ἀμπέλου μαλάττει. Ῥαγάδας τε τὰς ἐν δακτυλίῳ σὺν ὕδατι ἐπιπλασθὲν τὸ σπέρμα πραΰνει· σὺν τοῖς φύλλοις στρέμματά τε καὶ τραύματα ἰᾶται. Hard.

cera. Et semen, et folium, additur in malagmata nervorum, et podagras. Semen[22] instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia, et phrenesi. Virgam[23] qui in manu habeant, aut in cinctu[24], negantur intertriginem sentire.

1 XXXIX. Ericen[1] Græci vocant fruticem non multum a myrice differentem, colore rorismarini, et pæne folio. Hoc adversari serpentibus[2] tradunt.

1 XL. Genista[1] quoque vinculi usum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam græci auctores sparton appellavere, quum ex ea lina piscatoria[2] apud eos factitari docuerim : et numquid hanc designaverit Homerus[3], quum dixit navium sparta dissoluta. Nondum enim

22. *Semen*. Cum oleo et aceto. Diosc. loc. cit. Hard.

23. *Virgam qui in manu habeat*, etc. Dioscor. l. c. Idem de populo Plinius supra cap. 32. Hard.

24. *In cinctu*. Sic et Chifflet. *aut cinctu* Gron. et Al. Ed.

XXXIX. 1. *Ericen*. Dioscorid. I, 117 : Ἐρείκη, δένδρον ἐςὶ θαμνῶδες, ὅμοιον μυρίκῃ, μικρότερον δὲ πολλῷ, etc. Sic etiam Oribas. lib. XI, f. 196. Diximus de eo XIII, 35. H. — *Erica arborea* (*Octand. monogyn.* gen. 963 Pers. *Ericac.* Juss.); habitat in Europa meridionali. Ed.

2. *Hoc adversari serpentibus tradunt*. Dioscorid. loc. cit. Oribas. et Plin. ll. cc. Hard.

XL. 1. *Genista*. Genista hæc scoparia vulgi, *du genêt*, cujus iconem Lobelius exhibet, in Obs. p. 531. Dioscor. IV, 158 : Σπάρτιον. Plinius supra, XVI, 69 : « Siquidem et genista... alligant. » Mart. XLIV : « Non pira, quæ lenta pendent religata genista. » Hard. — *Spartium junceum* (*Diadelph. decand.* gen. 1690 Pers. *Leguminos.* Juss.); hab. in Europa australi. Ed.

2. *Quum ex ea lina piscatoria*. Lib. XVI, cap. 2 extremo : « Asia e genista facit lina ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto decem diebus. » Nunc vero id Plinius jure miratur : est enim genista nostra quidem ad vinculorum usum apta : eadem nectendis retibus minus idonea. Sed σπαρτὸν, non σπάρτον, Græci dixere de herbis omnibus, atque adeo de lino, et cannabi, aliisque ad vitilia textiliaque idoneis. Hard.

3. *Homerus*. Locus est Iliad. B : Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται, de quo Varro apud Gellium : « Ego, inquit, apud Homerum *sparta* non plus spartum significare puto, quam σπαρτοὺς, qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerumque loris naves suebant, Græci magis cannabe et stupa, cæterisque sativis rebus, a quibus σπαρτὰ

fuisse Africanum vel Hispanum spartum[4] in usu, certum est : et quum sutiles fierent naves, lino tamen, non sparto, umquam sutas. Semen[5] ejus, quod Græci eodem nomine appellant, in folliculis, phaseolorum modo, nascens, purgat[6] ellebori vice, drachma et dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quatuor jejunis. Rami similiter cum fronde[7] in aceto macerati pluribus diebus, et tusi, succum dant ischiadicis utilem, cyathi unius potu. Quidam[8] marina aqua macerare malunt, et infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam utuntur semine. Genista[9] tusa cum axungia, genua dolentia sanat.

appellabant. » Eustathius funes a sparto, id est, genista compactos interpretatur, de quibus proverbium vetus jactatum est, τὸν λίθον ποτὶ τὸν σπαρτὸν ἄγειν. GUILLANDIN. — *Homerus*. Loco a nobis allato, XIX, 6, ubi vide quæ in not. diximus. HARD.

4. *Spartum*. Hispanum hoc spartum certe est *Lygeum Spartum*, aut *Stipa tenacissima*, de quibus egimus lib. XIX, cap. 7. ED.

5. *Semen*. Hæc Dioscor. fere totidem verbis, IV, 158, sed σπάρτιον vocat. Galeno de Fac. simpl. med. VIII, p. 231 : Σπάρτη, ᾧ τὰς ἀμπέλους παρ' ἡμῖν δεσμοῦσιν, etc. Ex Aetio, I, lege σπάρτιον. Aetii interpres pag. 18 : « Genista, qua vites apud nos necti solent, etc. » H.

6. *Purgat*. Hæc totidem verbis Dioscor. IV, 158. HARD.

7. *Rami similiter cum fronde in aceto*. Ineptum hoc, quum foliis carere auctores testentur. DAL. — *Rami*. Cum foliis minutis. De genista loquitur, cui minuta sunt folia. Tamen hoc inepte a Plinio dici Dalecampius asseverat : quod foliis carere σπάρτιον auctores testantur. Qui tandem? Dioscorides, credo, cujus hæc verba, IV, 158 : Σπάρτιον θάμνος ἐστὶ φέρων ῥάβδους μακρὰς, ἀφύλλους, etc. Verum dictionem eam ἀφύλλους in vetustioribus libris abesse jam dudum monuit Saracenus. Et folia inesse genistæ, non modo res ipsa clamat, sed et ipse Diosc. perspicuis verbis Εὐπ. I, 137 : Ἰσχιαδικοὺς δὲ ὠφελεῖ πινόμενα... σπαρτίου τὰς ῥάβδους σὺν τοῖς φύλλοις ἐν ὄξει βρέχων πλείονας ἡμέρας, ἔπειτα κόψας καὶ χυλίσας, καὶ πιεῖν ἕνα κύαθον. Quæ Plinianis plana paria ac gemina. Neque vero sum nescius a Marcell. Emp. cap. XXV, p. 174, et a Plin. Val. II, 45, hæc totidem verbis exscribi : voculas tamen eas *cum fronde* ab utroque prætermitti : id vero factum ab iis eo consilio reor, non quod fronde carere genistam putarint, sed quod eam in medicos usus adhiberi haud operæ pretium esse fortasse censuerint. HARD.

8. *Quidam marina aqua macerare*, etc. Ad verbum Diosc. loc. cit. et Εὐπορ. I, 137. HARD.

9. *Genista tusa cum*, etc. Marc. Emp. cap. XXXVI, p. 246. HARD.

1 XLI. Myricen [1], quam ericen vocat Lenæus, similem scopis [2] Amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam [3] hanc esse tamaricen : sed ad lienem [4] præcipua est, si succus ejus expressus in vino bibatur : adeoque mirabilem ejus antipathiam contra solum hoc viscerum faciunt, ut affirment [5], si ex ea alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideo homini quoque splenico [6] cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Gravis auctor in medicina [7], virgam ex ea defractam, ut neque terram [8], neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores asseverat impositam, ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus in-

XLI. 1. *Myricen.* MSS. Regg. Colb. Chiffl. *Myrice camericam Lenæus.* Libri hactenùs editi, *Myrice, quam et tamaricen.* Perperam : nam de hac altera appellatione dicetur inferius. A Pompeio Lenæo ericen vocatam et illam, ob similitudinem innuit : recte, an secus, non definit. Plinius, cap. 39 hujus libri : « Ericen Græci vocant fruticem, non multum a myrice differentem. » Inde orta perturbatio nominum. H. — *Tamarix gallica* (*Pentand. trigyn.* gen. 732 Pers. *Portulac.* Juss.); de qua jam Noster egit, lib. XIII, cap. 37. Ed.

2. *Similem scopis Amerinis dicit.* Eumdem usum præbere ad domos converrendas, et inquinamentis purgandas. Dal.

3. *Arbitrantur quidam.* Et ii quidem recte. Hard.

4. *Sed ad lienem.* Diosc. totidem verbis, I, 116; Marc. Emp. c. xxiii, p. 166; et Q. Serenus, cujus verba referemus cap. 47. Hard.

5. *Ut affirment, si ex ea*, etc. Marc. Emp. loc. cit. Hard.

6. *Et ideo homini quoque splenico cibum*, etc. Dioscorid. loc. citat. Κατασκευάζουσι δὲ ἔνιοι καὶ κύλικας ἐκ τοῦ πρέμνου, αἷς ἐπὶ τῶν σπληνικῶν χρῶνται ἀντὶ ποτηρίων, ὡς τοῦ δι' αὐτῶν πόματος ὠφελοῦντος. « Sunt qui et e caudice calyces parent, quibus poculorum vice splenici utantur, ceu datus in ejusmodi vasis potus lieni conferat. » Cæl. Aurel. III, 4 : « Item cibum vel potum sumere jubent ægrotantes in vasculis tamarici ligno confectis. » H. — *Homini quoque splenico.* Sic et Chifflet. *splenetico* Gron. et Al. Ed.

7. *Gravis auctor in medicina.* Sic etiam Q. Seren. cap. xxvii, de ventris dolore mitigando, pag. 142 : « Nec non jungenda est utero nova virga myricæ : Illæsa hæc ferro terraque intacta teratur. » Hard.

8. *Neque terram, neque ferrum.* Duo illa priora verba ignorant Hard. et Franzius. Restituimus ex Gronov. et Al. ante Hard. item ex Brot. qui paulo post *asseveravit* exhibet, ut Regg. codd. et ed. pr. Ed.

felicem arborem eam appellat, ut diximus[9], quoniam nihil ferat, nec seratur umquam[10].

XLII. Corinthus, et quæ circa est regio, bryam[1] vocat, ejusque duo genera facit : silvestrem plane sterilem ; alteram mitiorem. Hæc fert in Ægypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum, majorem galla, asperum gustu, quo medici utuntur vice gallæ[2], in compositionibus, quas antheras[3] vocant. Et lignum autem, et flos, et folia, et cortex[4] in eosdem usus adhibeutur, quanquam remissiora. 1
Datur sanguinem rejicientibus[5] cortex tritus, et contra profluvia feminarum, cœliacis quoque. Idem tusus[6] impositusque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus ad hæc eadem. Et in vino decoquuntur : ipsa vero adjecto melle gangrænis illinuntur : decoctum[7] eorum in 2

9. *Diximus*. Lib. XVI, c. 45. H.

10. *Nec seratur umquam*. Apud nos, sed in Ægypto et Syria tantum. Dalec.

XLII. 1. *Corinthus, et quæ circa est regio, bryam vocat*. Bryam, quoniam, ut Dioscorides ait, et florem, et fructum gignit βρυοειδῆ, muscosum. Dal. — *Bryam*. Libri editi, *bryoniam*, male. MSS. omnes, Regg. Colb. aliique tum hoc loco, tum in Indice, *bryam* scribunt. Ipsa est de qua idem Plinius, XIII, 37 : « Achaia fert bryam silvestrem : insigne in ea, quod sativa tantum ferat gallæ similem fructum. » In Achaia Corinthum esse nemo ignorat. Hard. — De Brya, quæ nobis est tamaricis supra dictæ varietas, vide quod nobis dictum est lib. XIII, cap. 37. Ed.

2. *Utuntur vice gallæ*. Ita quidem fieri Galenus præcipit de Facult. simpl. med. VII, pag. 21 : Χρῆσασθαι μέντοι τις αὐτῷ (καρπῷ) δύναται, μὴ παρούσης κηκῖδος, εἰς ἅσπερ ἐκείνῃ. « Ubi galla ad manum non erit, uti eo (myricæ semine) licebit, ad ea omnia ad quæ illa utimur. » H. — *Gallæ, in compositionibus*. Gronov. et Al. ante Hard. *gallæ, et in comp*. Ed.

3. *Antheras*. Ἀνθηραὶ compositiones sunt ita dictæ, vel a colore florido, vel a florum mixtione, quæ præcipue adhibentur adversus oris hulcera. Galen. κατὰ τόπ. IV, 8, pag. 437, et alibi ἀνθηρὰς vocat ; idem κατὰ γένη, V, 15, pag. 801, ἀνθιζούσας. Hard.

4. *Cortex*. Diosc. I, 116. H.

5. *Sanguinem rejicientibus*. Hæc de fructu Diosc. cui tamen facultate similem esse corticem mox subjungit. Dal.

6. *Idem tusus*, etc. Dioscor. loc. cit. Οἰδήματα δὲ στέλλει καταπλασθείς. Hard.

7. *Decoctum eorum in vino*, etc. Mutila hæc visa nonnullis oratio :

vino potum, vel imposita cum rosaceo et cera sedant. Sic et epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumque, decoctum eorum salutare est : radix ad eadem sini-
3 liter[8]. Folia hoc amplius, ad ea quæ serpunt, imponuntur cum polenta. Semen[9] drachmæ pondere adversus phalangia et araneos bibitur. Cum altilium vero pingui furunculis imponitur. Efficax et contra serpentium ictus, præterquam aspidum. Nec non morbo[10] regio, phthiriasi, lendibusque decoctum infusum prodest, abundantiamque[11] mulierum sistit. Cinis[12] arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt, si bovis castrati urinæ immisceatur, in potu[13], vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur : idem quum libeat accendere, resolvitur. Magi id et ex spadonis urina fieri tradiderunt.

1 XLIII. (x.) Nec virga sanguinea felicior[1] habetur.

sed nihil MSS. præterea habent. Voce postrema superioris sententiæ fere repetita, erit fortasse qui legat, « lienem decoctum eorum, etc. » Nam Dioscor. loc. cit. Τῶν δὲ φύλλων τὸ ἀφέψημα σὺν οἴνῳ ποθὲν σπλῆνα τήκει· καὶ ὀδονταλγίαις βοηθεῖ διακλυζόμενον. « Foliorum decoctum in vino potum lienem absumit : et ore collutum ad dentium dolores salutare est. » Attamen *collectiones* potius ex antecedente sententia putem subintelligi oportere. Hard.

8. *Similiter*. Hoc est, decocta. H. — *Similiter. Folia*, etc. Gron. et Al. ante Hard. « similiter et folia. Hæc, etc. » Ed.

9. *Semen*. Dioscor. loc. citat. H.

10. *Morbo*. Dioscor. loc. cit. H.

11. *Abundantiamque*. Vulvæ profluvium : ἁρμόζει ῥοϊκαῖς γυναιξὶ Dioscor. l. c. Hard.

12. *Cinis*. Ligni e caudice Diosc. loc. cit. Καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ξύλων τέφρα προστεθεῖσα, ῥεῦσιν ἐκ μήτρας στέλλει. « Sed et ligni cinis appositus fluxionem ex utero sistit. » Hard.

13. *In potu*. Gronov. et Al. *vel in potu;* et paulo post *id et spadonis*, omisso nempe τῷ *ex*. Ed.

XLIII. 1. *Nec... felicior*. Quam myrice, quam cap. 41, censeri dixit inter infelices arbores. Tarquitius Etruscus in Ostentario arborario apud Macrobium Sat. II, 16, pag. 378, ubi perperam *Tarquinius Priscus* scribitur, sic ait : « Arbores, quæ inferum deorum avertentiumque in tutela sunt, eas infelices nominant : Alaternum, sanguinem, etc. » Modestin. Dig. 48, tit. 9, leg. IX : « Pœna parricidii more majorum hæc instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuatur. » Sanguineus frutex, et sanguinea virga, idem. H. — *Cornus sanguinea* (*Fe-*

Cortex ejus interior cicatrices, quæ præsanavere[2], aperit.

XLIV. Sileris[1] folia illita fronti capitis dolores sedant. 1
Ejusdem semen tritum, in oleo phthiriases coercet. Serpentes et hunc fruticem refugiunt; baculumque rustici ob id ex eo gerunt.

XLV. Ligustrum[1] si eadem[2] arbor est, quæ in Oriente 1
cypros, suos in Europa usus habet. Succus ejus nervis, articulis, algoribus; folia ubique veteri hulceri cum salis mica, et oris exhulcerationibus[3] prosunt. Acini contra phthiriasin : item contra intertrigines, foliave. Sanant et gallinaceorum pituitas acini.

XLVI. Folia alni[1] ex ferventi aqua certissimo reme- 1
dio sunt tumori.

trand. monog. gen. 296 Pers. *Caprifoliac.* Juss.), de qua jam Noster egit lib. XVI, cap. 30. Ed.

2. *Quæ præsanavere.* Hoc est, quæ prius sunt sanatæ, quam opus esset. Sic cap. 38, « panos difficile concoquentes, » dixit, hoc est, qui difficilius coneoquuntur : c. 69, « genitalia carbunculantia, » hoc est, quæ carbunculantur. H.

XLIV. 1. *Sileris folia.* Siler Aloisius esse putat salicem latifoliam, candido folio, e cujus cinere, sulphure, et aphronitro fit pulvis excutiendis machinis bellicis utilis. Dalec. — Anguillara, pag. 86, *Salicem capream* credit esse siler, de quo etiam Virgil. Georg. II, 12 : conf. ad h. l. D. Fée, qui *Salicem vitellinam* habet, *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. clii edit. nost. Quum vero Noster hoc ipso capite semina medicamentum præbere dicat, maluit Cæsalpin. II, 50, ad *Evonymum europæum* (*Pentand. monogyn.* gen. 539 Pers. *Rhamn.* Juss.) referre. Conf. Spreng. Hist. Rei Herbar. tom. I, pag. 147. Ed.

XLV. 1. *Ligustrum.* In Regg. et Colb. cod. *si ex eadem.* Forte, *si hæc eadem.* Hac loqnendi forma usus inferius, cap. 91 : « Dracontium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus vocatur. » Plin. XII, 51 : « Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia ligustrum vocetur. » Atnon est sane ligustrum Cypros, ut eo loci diximus : nec Plinius sibi, sed quibusdam ignotis auctoribus, ita videri ait. H. — *Ligustrum vulgare* (*Diand. monog.* gen. 35 Pers. *Jasmin.* Juss.) præpostere Noster dubitare videtur, an sit eadem arbor cum cypro orientali, seu *Lawsonia inermi*, de qua egimus lib. XIII, cap. 51. Ed.

2. *Si eadem.* Gronov. et Al., ante Hard. *ligustrum eadem.* Ed.

3. *Exhulcerat.* Brot. ex Reg. 2 et ed. pr. *exhulcerationi.* Ed.

XLVI. 1. *Folia alni.* Ad verbum Marc. Emp. cap. xix, p. 132. H. — *Alnus glutinosa* (*Monœc. tetrand.* gen. 2046 Pers. *Amentac.* Juss.);

1 XLVII. Ederæ[1] genera viginti demonstravimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentem turbat[2], et caput purgat largius pota: nervis intus nocet[3]: iisdem[4] nervis adhibita foris prodest. Eadem natura, quæ aceto, ei est. Omnia genera ejus refrigerant. Urinam cient[5] potu: capitis[6] dolorem sedant, præcipue cerebro, continentique cerebrum membranæ, utiliter mollibus impositis foliis: cum aceto[7] et rosaceo tritis et decoctis, addito postea ro-
2 saceo oleo. Illinuntur autem fronti: et decocto eorum fovetur os, caputque perungitur. Lieni[8] et pota, et illita prosunt. Decoquuntur et contra horrores febrium, eruptionesque pituitæ, aut in vino teruntur[9]. Corymbi[10] quoque poti vel illiti lienem sanant: jocinera autem illiti.

aloi folia et cortex apud nostrates etiam in usum, sed raro, veniuot, ad tumores discutiendos. Ed.

XLVII. 1. *Ederæ genera viginti demonstravimus*. De *Edera Helice* et ejus varietatibus, coof. lib. XVI, cap. 62. Ed.

2. *Mentem turbat*. Dioscorid. II, 210: Τοῦ δὲ μέλανος κισσοῦ ὁ χυλὸς, καὶ οἱ κόρυμβοι ποθέντες... ταράσσουσι τὴν διάνοιαν πλεονασθέντες. « Nigræ ederæ succus, et corymbi epoti... mentem turbant largius sumpti. »

3. *Nervis intus nocet*. Dioscorid. II, 210, de edera: τοῦ νευρώδους ἁπτικὸς, « nervosum genus tentat. » Hard.

4. *Iisdem nervis*. Marcell. Emp. c. xxxvi, p. 246. Hard.

5. *Urinam cient*. Q. Sereu. laudatus a nobis cap. 35. Haro.

6. *Capitis*. Q. Sereo. cap. ii, ioter remedia capiti medendo, p. 126: « Profuit aut edera ex oleo colata vetosto. » Hard.

7. *Cum aceto*. Diosc. loc. citat. Πρὸς τὰ χρόνια τῆς κεφαλῆς ἀλγήματα ἁρμόζει, καὶ ἐπιβρέχεται σὺν ὄξει καὶ ῥοδίνῳ. « Contra veteres capitis dolores... perfuoditur eo caput cum aceto et rosaceo. » Apul. c. xcviii, tit. 2: « Ad capitis dolorem: Ederæ succo cum vino, tempora vel frontem perfricabis: sedat dolorem. » Hard.

8. *Lieni*. Dioscor. loc. citat. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 191. Q. Seren. cap. xxiv, de splene curando, p. 140: « Sive myrica potens, seu ros cum pane marinus, Aut ederæ succus potu, appposituque juvabit. » Marcellus item Emp. cap. xxiii, p. 166, et Plin. Val. II, 18. Hard.

9. *Aut in vino teruntur*. Cum melle teri et illini ad exaothemata, hoc est, ad croptiooes pituitæ, præcipit Theod. Prisc. I, 16. Hard.

10. *Corymbi*. Hioc Plioiuni alterum Valerianum obiter emendabis II, 18: « Spleni quomodo succurreodum: Gummi ederæ, inquit, poti vel illiti prosunt. » Scribe, *corymbi ederæ*. Hard.

Trahunt[11] et menses appositi. Succus[12] ederæ tænia na-
rium graveolentiamque emendat, præcipue albæ sativæ.
Idem infusus naribus[13] caput purgat, efficacius addito ni-
tro. Infunditur[14] etiam purulentis auribus, aut dolentibus 3
cum oleo. Cicatricibus[15] quoque decorem facit. Ad lienes
efficacior albæ est, ferro calefactus; satisque est acinos
sex in vini cyathis duobus sumi. Acini[16] quoque ex eadem
alba terni, in aceto mulso poti, tineas pellunt, in qua cu-
ratione ventri quoque imposuisse eos utile est. Ederæ,
quam chrysocarpon[17] appellavimus, baccis aurei coloris
viginti, in vini sextario tritis, ita ut terni cyathi potentur,
aquam quæ cutem subierit, urina[18] educit Erasistratus.

11. *Trahunt.* Dioscor. loc. citat. Κινοῦσι δὲ καὶ καταμήνια ὑποτιθέντες οἱ κόρυμβοι λεῖοι. « Movent et menses et corymbi triti ac subditi. » Καταμήνια menses, menstrua : quod mulieribus per singulos menses solet accidere profluvium. H.

12. *Succus.* Marc. Emp. cap. x, pag. 86 : « Nares graviter olentes emendat succus ederæ frequenter infusus. » Apul. cap. xcviii, tit. 5 : « Ad nares graveolentes : Herbæ ederæ succus colatus in nares infunditur, et nares male olentes emendat. » Dioscor. quoque loco citato : Ὁ δὲ χυλὸς ἐνσταζόμενος τὰς ἐν τοῖς ῥώθωσι δυσωδίας... ἐκκαθαίρει. Hard.

13. *Idem infusus naribus.* Hæc totidem verbis Diosc. et Galen. locis citatis. Q. Seren. c. viii, de capite purgando, pag. 129 : « Expressusque ederæ mandatur naribus humor. » Marc. Emp. cap. v, p. 44, pro nitro florem æris adsciscit : « Æris floris, inquit, scripulus unus, et de succo ederæ idem pondus in unum mixtum, et naribus infusum, evocant pituitam, et defluere compellunt. » Scrib. Larg. Comp. xii : « Per nares purgatur caput iis rebus infusis per cornu... Ederæ succo per se, vel betæ succo cum exiguo flore æris, etc. » H.

14. *Infunditur.* Diosc. et Galen. ll. cc. Apul. cap. xcviii, tit. 6. H.

15. *Cicatricibus*, etc. Q. Seren. cap. xlv, p. 154 : « Ut succis ederæ pulchrescit fœda cicatrix. » Adde Galen. l. c. Hard.

16. *Acini.* Ad verbum hæc Marc. Emp. cap. xxviii, p. 200, et Plin. Val. II, 21. Hard.

17. *Ederæ quam chrysocarpon.* Hæc verbis fere totidem Plin. Val. III, 12 : « Est edera, inquit, quæ chrysocarpos appellatur, propterea quod fert grana aurei coloris, etc. » Apul. item, cap. cxix, t. 1. H. — De edera chrysocarpo, quam nihil nisi *Hed. Helicis* varietatem esse bene animadvertit Anguillara, p. 180 sq. conf. quæ dicta sunt lib. XVI, cap. 62. Ed.

18. *Urina.* Sic et Chiffl. *per urinam* Gron. et Al. Ed.

4 Ejusdem acinos[19] quinque tritos in rosaceo oleo, calefactosque in cortice punici, instillavit dentium dolori a contraria aure. Acini, qui croci succum habent, præsumpti potu a crapula tutos præstant: item sanguinem exscreantes, aut torminibus laborantes. Ederæ[20] nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiam viros faciunt. Illinitur[21] decocta quæcumque in vino omnium hulcerum generi, etiamsi cacoethe sint. Lacryma ederæ psilothrum est[22], phthiriasinque tollit. Flos[23] cujuscumque generis trium digitorum captu, dysentericos et alvum etiam emendat, in vino austero bis die potus. Et ambustis[24] illinitur utiliter cum
5 cera. Denigrant[25] capillum corymbi. Radicis[26] succus in aceto potus, contra phalangia prodest. Hujus quoque ligni vase splenicos[27] bibentes sanari invenio. Et acinos terunt, moxque comburunt, et ita illinunt ambusta, prius per-

19. *Ejusdem acinos.* Totidem verbis Diosc. l. c. HARD.

20. *Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, steriles.* Dioscorid. loc. citat. Τοῦ δὲ μέλανος κισσοῦ ὁ χυλὸς καὶ οἱ κόρυμβοι ποθέντες. ἀγονίαν ποιοῦσι. HARD.

21. *Illinitur decocta quæcumque in vino, omnium,* etc. Folia illini Diosc. dixit loc. cit. Καταπλάσσεται δὲ τὰ φύλλα πρὸς πᾶν ἕλκος, ἑψηθέντα σὺν οἴνῳ. Item Plin. Valer. III, 22, et Marc. Emp. cap. IV, p. 42. H. — *Quæcumque.* Hoc verbum ignorant Gron. et Al. ante Hard. ED.

22. *Lacryma ederæ psilothrum est.* Dioscor. et Galen. ll. cc. et Q. Serenus, cap. VI, p. 128. H. — Lacrymam, aut potius resinam, officinis *gummi ederæ* dictam, Dioscor. δάκρυον τοῦ κισσοῦ, psilothri vim habere recentioribus experientia non comprobavit; ita ut aliquis in codicibus error lateat, vel aliud quid a Veteribus intellectum fuerit, ex Geoffr. sententia. ED.

23. *Flos.* Dioscor. loc. cit. Marc. Emp. XXVII, p. 193, et Plin. Val. I, 28. HARD.

24. *Et ambustis illinitur utiliter.* Diosc. et Galen. ll. cc. et Plin. Val. III, 36. *Cum cera* pro more Plinius, pro cerato, dixit: Dioscorid. σὺν κηρωτῇ. HARD.

25. *Denigrant.* Dioscor. loc. cit. Μελαίνουσι δὲ καὶ τὰς τρίχας οἱ κόρυμβοι. HARD.

26. *Radicis succus in aceto,* etc. Diosc. loc. citat. et Apuleius, cap. LXXXIX, t. 4. HARD.

27. *Splenicos.* Plin. Val. I, 18. Q. Seren. cap. XXIV, pag. 140: « Quando lien tumido circumligat ilia vinclo, Et plenum splenis demonstrant membra rigorem, Mollibus ex edera tornantur pocula lignis: Hinc trahet assuetos æger quoscumque liquores. » HARD.

fusa aqua calida. Sunt[28] qui et incidant succi gratia, eoque utantur ad dentes erosos; frangique[29] tradunt, proximis cera munitis, ne lædantur. Gummi[30] etiam in edera quærunt, quod ex aceto utilissimum dentibus promittunt.

XLVIII. Græci vicino vocabulo[1] cisthon appellant 1
fruticem majorem thymo, foliis ocimi. Duo ejus[2] genera. Flos masculo rosaceus[3], feminæ albus. Ambo prosunt dysentericis[4] et solutionibus ventris, in vino austero, ternis

28. *Sunt.* Sunt et qui *ederam* incidant, succi *eliciendi* gratia, eoque *succo* utantur ad dentes erosos: frangique *eos dentes* tradunt, proximis *dentibus interim* cera munitis, ne lædantur. Hard.

29. *Frangique.* Cels. VI, 9: « Quod si dolor eximi dentem cogit, bacca ederæ conjecta in id foramen, dentem findit. » Hard.

30. *Gummi.* Marc. Emp. cap. xii, p. 94: « Ad dentes cavos, inquit, et exesos ne penitus exedantur, aut excidant, facies hoc: Gummi quod in edera nascitur, cavo denti inserito. » Hard.

XLVIII. 1. *Græci vicino vocabulo.* Nam ederam Græci κισσὸν, fruticem hunc κισθὸν, vocant. Sic propter solam cognationem nominis, chamæpityos et pityusæ tractationem instituit, una cum larice, piceaque, cap. 20 sq. hujusce libri: sic herbam erineon, cum caprifico connectit, propter gentilitatem, ut dictum est supra libro, c. 65. Idque ipse aperte præfatur, ne quemquam falleret similitudo nominis, ne quis ejusdem generis ea esse existimaret, quæ essent ejusdem fere appellationis. Hard.

2. *Duo ejus genera.* Dioscor. I, 126: Ἄνθη ἄῤῥενος, ὥσπερ ῥοιᾶς, ἐπὶ δὲ τοῦ θήλεως, λευκά. « Flores masculo, veluti mali punicæ: feminæ, albi. » Utriusque generis icones habet Clusius Histor. Rar. plant. I, pag. 68, 70, quales in horto Regio vidimus. H. — Cistus mas Dioscorid. est nobis *Cistus villosus*, aut *C. incanus* (*Polyand. monogyn.* gen. 1313 Pers. *Cist.* Juss.); femina vero, *Cistus salvifolius*. Masculum cisti genus Theophr. Histor. VI, 2, cui ἄνθη ἐπιπορφυρίζοντα, ὥσπερ ῥοιᾶς, videtur esse Sprengelio *Cistus creticus*. Ed.

3. *Flos masculo rosaceus.* Diosc. ὥσπερ ῥοιᾶς, veluti punicæ; sed in vet. cod. Matthiol. legi adnotat, ὥσπερ ῥοδᾶ; nec male, nam revera cisti flos, quoad figuram, rosam silvestrem æmulatur. Duo cisti genera distinxit quoque Theophr. Histor. VI, 2, quorum ἄνθη ὅμοια ῥόδοις τοῖς ἀγρίοις, flores silvestribus rosis similes. Quum vero Plinius rosaceum florem dixit, videtur potius ad colorem respexisse, nempe ad purpuram inclinantem, ἐπιπορφυρίζοντα, ut ait græcus auctor loc. cit. Ed.

4. *Prosunt dysentericis et solutionibus ventris*, etc. Dioscor. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 190. Hard.

digitis flore capto, et similiter[5] bis die poto: hulceribus veteribus et ambustis cum cera[6]: et per se oris hulceribus. Sub his maxime nascitur hypocisthis[7], quam inter herbas[8] dicemus.

1 XLIX. Cissos erythranos[1] ab iisdem appellatur similis ederæ, coxendicibus utilis e vino potus: item lumbis. Tantam vim acini aiunt, ut sanguinem urina[2] detrahat.

5. *Et similiter.* Ut de edera dictum est cap. sup. Hard.

6. *Cum cera.* Hoc est, cum cerato. Diosc. loc. cit. Καθ' αὐτὰ δὲ καταπλασθέντα, νομὰς ἐφίστησι· σὺν κηρωτῇ δὲ πυρίκαυστα, καὶ παλαιὰ ἕλκη ἰᾶται. Hard.

7. *Sub his maxime nascitur hypocisthis, quam*, etc. Est nobis *Cytinus Hypocisthis* (*Monœc. monadelph.* gen. 2155 Pers. *Aristoloch.* Juss.); parasitica, radicibus cisthorum innascens; habitat in Europa australi. De ea vide quæ dicturi sumus lib. XXVI, cap. 31. Ed.

8. *Quam inter ederas diximus.* Obliviose citat hoc Plinius. Nullam enim hypocisthidis prorsus mentionem fecit in ederarum historia et descriptione lib. XVI, cap. 34. Dal. — *Inter herbas dicemus.* Prius legebatur, « quam inter ederas diximus. » Qua lectione perculsus Dalecampius, Plinii memoriam desiderat, qui nullam hypocisthidis mentionem in ederarum historia fecerit. Amanuensium potius fidem desideraret, non scriptoris sane perquam diligentis et accurati. In Reg. 1 cod. « quam inter ederas dicemus. » In Reg. 2 totidem plane apicibus, quot repræsentamus, « quam inter herbas dicemus; » nempe XXVI, 31, quo volumine pertractantur herbæ, ut ipse in fine lib. XXIV, præstiturum se his verbis pollicetur: « Nunc ipsa claritas herbarum dicetur. » Eo enim libro et capite mox citato de hypocisthide: « Nascitur, inquit, ut diximus, sub cistho, unde nomen, etc. » Hunc locum restituere ita Salmasius tentabat, in Solin. pag. 367: « Sub his maxime nascitur hypocisthis. Jam inter ederas diximus cisson. Erythranos, etc. » Jos. Scaliger, I, Ep. 18, ad Fro. Vertunnum in hunc modum: « Sub his... hypocisthis. Quam inter ederas diximus, cisson erythranos, etc. » Angelum Politianum secutus. Hinc factum est, ut in indicibus Plinianis, qui hactenus concinnati exstant, « hypocisthis ederæ genus » appelletur: falso. H. — *Inter herbas*, etc. Sic emendandum jam præmonuerat Gron. in not. Ed.

XLIX. 1. *Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederæ.* Lib. XVI, cap. 62, de edera: « Quidam apud Græcos etiamnum duo genera hujus faciunt, a colore acinorum: erythranum, et chrysocarpon. » Ergo genus est ederæ, κισσοῦ, erythranum; sic dictum a rubro acinorum colore, qui Græcis ἐρυθρός. Ed.

2. *Tantamque vim accipiunt, ut sanguinem urina detrahant.* Voss.

Item chamæcisson[3] appellant ederam, non attollentem se
a terra. Et hæc contusa in vino acetabuli mensura lieni
medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque,
qui et nicophoros cognominatur, similitudinem ederæ habet,
tenuioribus foliis. Coronam ex eo factam impari foliorum
numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidam
duo genera smilacis dixere. Alterum immortalitati[4] proxi- 2
mum, in convallibus opacis, scandentem arbores, comantibus
acinorum corymbis[5], contra venenata[6] omnia efficacissimis,
in tantum[7], ut acinorum succo infantibus sæpe
instillato, nulla postea venena nocitura sint. Alterum genus[8]
culta amare, et in his gigni, nullius effectus. Illam
esse smilacem priorem, cujus lignum ad aures sonare
diximus[9]. Similem huic aliqui clematida[10] appellaverunt,

« tantam vim accipi, ut sanguinem urina detrahat. » Belle, modo corrigas, *tantam vim acini*. Pintianus scribendum arbitrabatur : « tanta vi ut sanguinem. » Gron. — *Tantam*. Nos ita ex conjectura emendavimus, quum prius insulse legeretur, « Tantamque vim accipiunt, ut, etc. » Hard.

3. *Chamæcisson*. Herbariorum plerisque chamæcissus est *Glechoma hederacea* (*Didyn. gymnosp.* gen. 1387 Pers. *Labiat.* Juss.); quam vulgo vocant, *lierre terrestre*. Glechomæ autem flores cærulei; pallentes vero χαμαικίσσῳ. Dioscor. IV, 126, ἄνθη λευκοΐοις ὅμοια, nempe floribus leucoii, seu violæ albæ: unde Sprengel. referre maluit ad *Antirrhinum Asarinam* (*Didynam. angiosp.* gen. 1464 Pers. sub *Orontio. Scrophular.* Juss.); de chamæcisso jam Noster egit, XVI, 62. Ed.

4. *Alterum immortalitati*, etc. Σμίλαξ τραχεῖα Dioscor. IV, 144; nobis *Smilax aspera* (*Diœc. hexand.* gen. 2235 Pers. *Asparagin.* Juss.); de qua jam dictum est lib. XVI, cap. 63. Ed.

5. *Comantibus acinorum corymbis*. Observa *comare*, quod foliorum et frondis proprium est, dictum de racemo : præterea corymbum de acino. Dal.

6. *Contra venenata*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *In tantum*. Diosc. l. c. totidem verbis. Hard.

8. *Alterum genus*. Σμίλαξ λεία dicitur Diosc. IV, 145, smilax lævis; nobis est *Convolvulus sepium* (*Pentand. monogyn.* gen. 416 Pers. *Convolvulac.* Juss.); μαλακόκισσος appellatur Geopon. XII, 6. Ed.

9. *Diximus*. Conf. sup. lib. XVI, cap. 63. Hard.

10. *Clematida*. Κληματῖτις dicta Dioscor. IV, 182, smilacis in morem sese arboribus circumvolvens: Περιελίττεται δὲ τοῖς δένδροις ὡς σμί-

repentem per arbores, geniculatam et ipsam. Folia[11] ejus lepras purgant. Semen alvum solvit[12] acetabuli mensura, in aquæ hemina aut aqua mulsa. Datur ex eadem causa et decoctum ejus.

1 L. (xi.) Arundinis genera xxix demonstravimus[1], non aliter evidentiore illa naturæ vi[2], quam continuis his voluminibus tractamus. Siquidem arundinis radix[3] contrita et imposita, filicis stirpem corpore extrahit : item arundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quæ in Judæa[4] Syriaque nascitur odorum unguentorumque causa, urinam movet[5] cum gramine aut apii semine decocta. Ciet menstrua admota[6]. Medetur convulsis duobus

λαξ. H.—*Clematis Viticella* (*Polyand. polygyn.* gen. 1358 Pers. *Ran.* Juss.); habitat in Hispaniæ, Italiæ, etc. sepibus; Gallis, *viorne*. Ed.

11. *Folia*. Dioscorid. loc. citat. Τὰ δὲ φύλλα καταπλασθέντα, λέπρας ἀφίστησι. Hard.

12. *Alvum solvit*. Diosc. totidem verbis loc. cit. Hard.

L. 1. *Demonstravimus*. Lib. XVI, cap. 64 sqq. Hard.

2. *Illa naturæ vi*. Antipathis, et sympathia. H. — *Illa naturæ vi*. Gronov. et Al. ante Hard. *illa natura*. Ed.

3. *Arundinis radix*. Totidem verbis Marc. Emp. cap. xxxiv, p. 233, et Plin. Val. III, 49. Hausere ambo a Celso, V, 26, sub finem : « Ubi surculus corpori infixus est... Surculum si fieri potest, oportet vel manu, vel ferramento ejicere. Si vel præfractus est, vel altius descendit, quam ut ita fieri possit, medicamento evocandus est. Optime autem educit superimposita arundinis radix, si tenera est, protinus contrita : si jam durior, ante in mulso decocta : cui semper mel adjiciendum est, aut aristolochia, cum eodem melle. Pessima ex surculis arundo est, quia aspera est : eademque offensa in filicis hastula est. Sed usu cognitum est utramque adversus alteram medicamentum esse, si contrita superimposita est. » Hard.

4. *In Judæa Syriaque*. Ita MSS. omnes. Tolerabilis tamen vulgata quoque lectio, *In India Syriaque*. Nam de calamo aromatico agit, quem Indis Syriæque communem esse dixit XII, 48, cum Dioscor. V, 17. Hard. — *Acorus Calamus* (*Hexand. monogyn.* gen. 839 Pers. *Aroid.* Juss.), varietas indica ; Græcis κάλαμος εὔοσμος et ἀρωματικός. Ed.

5. *Urinam movet*. Dioscor. V, 17, hæc totidem verbis de calamo aromatico : Δύναται δὲ οὖρα κινεῖν ποθείς· ὅθεν ἁρμόζει μετὰ ἀγρώστεως ἢ σελίνου σπέρματος ἀφεψηθεὶς καὶ ποθεὶς, ὑδρωπικοῖς, νεφριτικοῖς, etc. H.

6. *Ciet menstrua admota*. Diosc. loc. cit. Hard.

obolis pota, jocineri, renibus, hydropi, tussi[7] etiam suf-
fitu, magisque cum resina. Furfuribus hulcerumque ma-
nantibus cum myrrha decocta. Excipitur et succus ejus,
fitque elaterio[8] similis. Efficacissima autem in omni arun- 2
dine quæ proxima radici. Efficacia et genicula. Arundo
Cypria, quæ donax[9] vocatur, corticis cinere alopecias
emendat: item putrescentia hulcera. Foliis ejus[10] ad ex-
trahendos aculeos utuntur: efficacibus[11] et contra ignes
sacros, collectionesque omnes. Vulgaris arundo[12] extracto-
riam vim habet[13], et recens tusa, non in radice tantum.
Multum enim et ipsam arundinem valere tradunt. Medetur
et luxatis[14], et spinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem
recens trita in vino pota, Venerem concitat. Arundinum
lanugo[15] illita auribus, obtundit auditum.

LI. Gognata in Ægypto res est arundini papyrus[1], præ- 1

7. *Medetur... tussi.* Dioscor. loc. cit. Βῆχάς τε ἰᾶται ὑποθυμιώμενος καθ' ἑαυτὸν, καὶ σὺν ῥητίνῃ τερεβινθίνῃ. Hard.

8. *Excipitur et succus ejus, fitque elaterio.* Absurdum hoc, nescio e quo petitum. Dal.

9. *Arundo Cypria, quæ donax.* Hæc totidem verbis Diosc. I, 114, et Alexand. Iatr. I, 4, H.—*Arundo Cypria.* Etiamnunc servat nomen. Δόναξ Græcis; nobis eodem nomine *Arundo Donax* (*Triand. digyn.* gen. 183 Pers. *Gramin.* Juss.); de qua dictum est lib. XVI, c. 66. Ed.

10. *Foliis ejus utuntur.* Dioscor. l. c. radice. Hard.

11. *Efficacibus.* Subintellige foliis. Ita MSS. non *efficacius.* Plinius, *ignes sacros*: Dioscorides, ut sæpe monuimus, ἐρυσιπέλατα: ille *collectiones*, φλεγμονὰς iste dixit. Τὰ δὲ φύλλα χλωρὰ κοπέντα καὶ ἐπιτεθέντα, ἐρυσιπέλατά τε καὶ τὰς ἄλλας φλεγμονὰς ἰᾶται. « Folia viridia tusa et imposita sacros ignes et cæteras inflammationes sanant. » Hard.

12. *Vulgaris arundo.* Videtur esse *Arundo Phragmites*; crescit in Europæ aquosis. Ed.

13. *Extractoriam vim habet.* Dioscor. l. c. Hard.

14. *Medetur luxatis*, etc. Diosc. l. c. Σὺν ὄξει δὲ στρέμματα καὶ ὀσφύος ἀλγήματα παρηγορεῖ. « Cum aceto luxatis et spinæ doloribus medetur. » Hard.

15. *Arundinum lanugo illita auribus, obtundit auditum.* Dioscorid. loc. cit. Ἡ δὲ ἀνθήλη τῶν καλάμων ἐμπεσοῦσα εἰς τὰς ἀκοὰς, κώφωσιν ἐργάζεται. « Paniculæ flos, si aures intraverit, exsurdat. Hard.

LI. 1. *Papyrus.* Πάπυρος Græcis; nobis *Cyperus Papyrus* (*Triand. monog.* gen. 122 Pers. *Cyper.* Juss.), de quo jam Noster egit abunde lib. XII. Ed.

cipuæ utilitatis[2], quum inaruit[3], ad laxandas siccandasque fistulas, et intumescendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea[4], cremata, inter caustica[5] est. Cinis[6] ejus ex vino potus somnum facit : ipsa ex aqua imposita callum sanat.

1 LII. Ne in Ægypto quidem nascitur ebenus[1], ut docuimus : nec tractamus in medicina alienos orbes : non omittetur tamen propter miraculum. Scobem ejus oculis

2. *Præcipuæ utilitatis.* Diosc. I, 115 : Εὐχρηστεῖ δὲ εἰς τὴν ἐν ἰατρικῇ χρῆσιν πρὸς ἀναστόμωσιν συρίγγων, σκελετευθεῖσα διάβροχος, περιειλουμένου λίνου ἄχρι ξηρασίας. Στεγνουμένη γὰρ καὶ καθιεμένη ἐμπίπλαται ὑγρασίας, καὶ ἐξοιδοῦσα διανοίγει τὰς σύριγγας. « Præcipuæ in medicina utilitatis est, ad laxanda fistularum orificia, si arefacta fuerit, mox macerata liquore, lino fuerit obvoluta, donec inaruerit. Ita enim madida atque immissa, humore completur, et intumescendo fistulas aperit. » HARD.

3. *Quum inaruit.* Ad eum usum papyri caulem advectum Ægypto, jam exsuccum et aridum aqua mergebant, madefactumque et in oblongam cylindri formam arcte vinculo ligatum siccari permittebant ; deinde quum opus esset exsolutum fistulis indebant, ut intumescens earum os aperiret : qua ratione chirurgi nostra tempestate medullam Indici milii, gentianæ radicem, spongiam cera imbutam immittunt. Alexandro lib. I, problemate 93, papyrus σφαιρωθεῖσα alvo suppressa, balani modo subjicitur in sedem, ut diductis sedis musculis, fæces exeant. Σκευασθεῖσαν ad recludendas fistulas Dioscorides poscit, id est, qua industria diximus, paratam, quo loco Marcellus et Cornarius legendum putant, σκελετευθεῖσαν, arefactam et siccatam ὡς σκελετόν. GUILL.

4. *Charta quæ fit ex ea.* Dioscor. I, 115 : Papyrus usta, inquit, dum in cinerem redacta fuerit, depascentia hulcera cohibet ; id vero charta combusta melius efficit : Βελτίον δὲ ὁ χάρτης δρᾷ τὸ τοιοῦτον. Meminit hujus medicamenti, διὰ τοῦ κεκαυμένου χάρτου, ad pudendorum affectus et hulcera Galen. κατὰ τόπ. IX, 8, p. 624. Et ad ἀχῶρας sanandos, hoc est, manantia capitis hulcera, « chartæ combustæ cinis cum aceto medetur, » inquit Theod. Prisc. I, 5, de achoribus. HARD.

5. *Caustica.* Καυστικὰ medicamenta sunt quæ adurendi et exedendi vim habent. HARD.

6. *Cinis.* Q. Seren. cap. LVI, de somno ægris adsciscendo, p. 160 : « Charta igitur, variis quam pinxit littera verbis, Uritur : inde cinis calido potatur in amni. » H.

LII. 1. *Ebenus.* Videtur esse *Diospyros Ebenaster* Kœnig. (*Diæc. octand.* gen. 2250 Pers. *Guaiacan.* Juss.) ; de quo conf. quæ dicta sunt lib. XII, cap. 8. ED.

unice mederi dicunt; lignoque ad cotem trito cum passo, caliginem discutit. Ex aqua vero radice, albugines[2] oculorum. Item tussim, pari modo dracunculi radicis adjecto cum melle. Ebenum medici et inter erodentia assumunt.

LIII. Rhododendros[1] ne nomen quidem apud nos invenit latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. 1
Mirum[2], folia ejus quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes præsidium, ruta addita e vino pota. Pecus etiam, et capræ, si aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.

LIV. Nec rhus latinum nomen habet, quum in[1] usum 1
pluribus modis veniat. Nam et herba est silvestris[2], foliis myrti[3], cauliculis brevibus, quæ tineas[4] pellit: et frutex

2. *Albugines oculorum*. Diosc. I, 129. HARD.

LIII. 1. *Rhododendros ne nomen quidem apud nos invenit*. Nobis *Nerium Oleander*, de quo sæpius jam dictum; nostris vulgo *laurier-rose*. ED.

2. *Mirum*. Vide quæ diximus lib. XVI, 33. HARD.

LIV. 1. *Quum in usum*. Quum in usu medicinæ pluribus rebus id nomen accommodetur: et frutici nimirum, fructuique Syriaco, de quo XIII, 13, et herbæ silvestri, quæ tineas pellit: et frutici coriario; de quo mox dicetur. HARD.

2. *Nam et herba est silvestris*. Chamelæagnus Dodonæi hæc est, pag. 768. Aliis rhus myrtifolia belgica, aliis myrtus Brabantica: Gallis *sumac*, *fustet*, *coriaire*. Vidimus in horto Regio. Viri docti hodie censent eamdem esse cum ea quam vulgo *thé* Sinarum vocant: neque ab ea vel forma, vel viribus discrepare. Vide commentarium Simonis Pauli, de abusu tabaci, et herbæ *thé*. H. — *Herba est silvestris*. Non herba, sed frutex. Ῥοῦς Theophrasti. Histor. III, 18; ubi egregie describuntur folia pinnata, villosa; inflorescentia, fructus et usus ad rem coriariam. Ῥοῦς βυρσοδεψική Dioscor. I, 147: nobis *Rhus Coriaria* (*Pentand. trigyn.* gen. 726 Pers. *Terebinthac.* Juss.); habitat in Europa australi, Palæstina et Syria. Omnino diversum ab arbore quæ *The* vel *Tsia* Sinis Japonensibusque dicitur; nobis *Thea Bohea* seu *viridis* (*Polyand. monogyn.* gen. 1306 Pers. *Theac.* Juss.): habitat in China et Japonia. ED.

3. *Foliis myrti, cauliculis brevibus*. His verbis describere Plinius videtur Rhun Monspessulanam, cujus historia traditur in silva universæ historiæ plantarum. DAL.

4. *Quæ tineas*. Et glires abigi, et pediculos necari ea scimus: nec serpentes in saltibus iis, in quibus ea frequens est, posuere cubilia. H. — *Quæ tineas pellit*. Gronov. et libb. ante Hard. vulgg. « quæ venena et tineas. » ED.

coriarius[5] appellatur, subrutilus, cubitalis, crassitudine digitali: cujus aridis foliis, ut malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur[6] ad contusa; item[7] cœliacos, et sedis hulcera, aut quæ phagedænas vocant, trita cum melle, et illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus[8] purulentis. Fit et stomatice[9] decoctis ramis ad eadem, quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illinitur eadem hydropicorum tumori[10].

1 LV. Rhus, qui erythros appellatur[1], semen est hujus fruticis. Vim habet adstringendi[2] refrigerandique. Aspergitur pro sale[3] obsoniis. Alvos solvit[4], omnesque carnes cum silphio suaviores facit. Hulceribus medetur manantibus cum melle: asperitati linguæ[5], percussis, lividis,

5. *Et frutex coriarius.* Hoc est, quo coria perficiuntur, ut est alias dictum sæpius. Hæc rhus myrtifolia Lobelii, in Advv. pag. 412, quam et nos in Regio horto vidimus. HARD.

6. *Rhoicis utantur.* Subintelligitur, foliis: rhois illius videlicet quæ Syriaca dicitur, expedita a nobis lib. XIII, cap. 13, non myrtifoliæ. HARD.

7. *Item cœliacos.* Diosc. I, 147. Monspelii, ubi rhus ille fruticat, panem conficiunt ex jure hujus seminis, et farina, ad dysenteriam accommodatissimum. HARD.

8. *Instillatur auribus.* Diosc. loc. cit. HARD.

9. *Fit et stomatice decoctis ramis ad eadem, quæ ex moris.* De stomatice, quæ fit ex moris, ejusque dotibus, dictum est, XXIII, 71. HARD.

10. *Tumori.* Sic et Chiffl. Gron. et Al. *tumoribus.* ED.

LV. 1. *Rhus, qui erythros appellatur.* Prius legebatur: « Rhus, quæ erythros appellatur, frutex est: et hujus fruticis semen vim habet, etc. » Quæ lectio Dalecampium impulit, ut Plinium diceret rhun erythron a rhoe coriariorum, ceu diversos frutices, inepte discriminare. Sed librariorum ille, non Plinii omnis error est. Quid ille senserit, scripseritque, sincera scriptura exhibet, quam totidem syllabis apicibusque repræsentamus, quot sunt in Reg. 2 codice. Et sane si fruticem diversum putaret, formam, ut solet, ob oculos poneret: neque tantum fruticem esse admoneret, quæ ipsi cum rhoe altero communis appellatio est. Sed de semine ejus fruticis, non de toto frutice agit. HARD.

2. *Adstringendi refrigerandique.* Conf. Galen. de Fac. simpl. VIII, p. 225. HARD.

3. *Aspergitur pro sale.* Diosc. loc. cit. HARD.

4. *Alvos solvit.* Marc. Emp. cap. XXVII, p. 191. HARD.

5. *Asperitati linguæ*, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

desquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrime perducit: et feminarum abundantiam[6] sistit cibo.

LVI. Alia res[1] erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam[2], qua tinguntur lanæ, pellesque perficiuntur: in medicina urinam[3] ciet: morbum[4] regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas ex aceto illita: et ischiadicos, et paralyticos[5], ita ut bibentes laventur quotidie. Radix semenque trahunt menses[6], alvum sistunt, et collectiones discutiunt. Contra[7] serpentes rami cum foliis imponuntur[8]. Folia et capillum inficiunt[9]. Invenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiamsi adalligatus spectetur tantum. 1

6. *Et feminarum abundantiam.* Diosc. loc. cit. Καὶ λευκὸν ῥοῦν ἵστησιν. Hard.

LVI. 1. *Alia res erythrodanus*, etc. Alia nimirum ab erythro rhoe, cum quo nominis aliquam cognationem habet. Cæl. Aurel. Chron. III, 5: « Rubea, quam Græci erythrodanon vocant. » Vide et Diosc. III, 160. Galli vocant, *garance*. Hard. — *Res.* Gronov. et Al. ante Hard. *est.* Ed.

2. *Rubiam.* Nobis eodem nomine *Rubia tinctorum* (*Tetrand. monogyn.* gen. 244 Pers. *Rubiac.* Juss.); habitat sponte Monspelii, in Italia, etc. Græcis auctoribus ἐρυθρόδανος, quanquam alia eodem nomine planta occurrit apud Theophr. Histor. IX, 14, foliis ederaceis, sed rotundioribus, de qua certi aliquid definire non posse testatur Sprengel. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 81. Conf. etiam Plinium, lib. XIX, cap. 17. Ed.

3. *Urinam ciet.* Dioscorid. loc. supra citat. Hard.

4. *Morbum regium sanat ex aqua mulsa, et lichenas*, etc. Dioscor. loc. cit. Ἰκτερικοῖς μετὰ μελικράτου πινομένη βοηθεῖ. Plinius quoque Valer. II, 59. Q. Seren. cap. LIX, de morbo regio, pag. 161: « Huic rubia ex mulsa fertur conducere lympha. » Hard.

5. *Et paralyticos.* Diosc. loc. cit. Ἰσχιαδικοῖς τε καὶ παραλελυμένοις, et Gal. de Fac. simpl. med. VI, p. 175. Sic etiam Marcell. Emp. cap. xxv, pag. 174; Plin. Valer. II, 45, et Q. Seren. c. de ischia, et articulari morbo. Hard.

6. *Trahunt menses*, etc. Dioscor. loc. cit. totidem verbis, et Galen. loc. cit. post Hippocr. de Natur. mul. text. 29, pag. 379. Hard.

7. *Contra serpentes*, etc. Dioscor. loc. citat. Hard.

8. *Rami cum foliis imponuntur.* Succus cum foliis bibitur: Θηριοδήκτοις βοηθεῖ χυλὸς μετὰ τῶν φύλλων ποθείς. Plinius legisse videtur, βοηθεῖ καυλὸς μετὰ φύλλων ἐπιτεθείς.

9. *Folia et capillum inficiunt.* Sic etiam Chiffl. *tingunt* Gron. et libb. ante Hard. vulgg. Ed.

1 LVII. Distat ab eo, qui alysson[1] vocatur, foliis tantum et ramis minoribus: nomen accepit, quod a cane morsos[2] rabiem sentire non patitur[3], potus ex aceto adalligatusque. Mirum est quod additur[4], saniem conspecto omnino frutice eo siccari.

LVII. 1. *Distat ab eo, qui alysson.* Nec Galeni istud, nec Dioscoridis ἄλυσσον, etsi eadem utrobique originatio nominis, et geminæ vires. Neutrum enim ex iis folia habet, ramosque rubiæ, seu erythrodano pares. H. — *Alysson... foliis tantum et ramis minoribus.* Plinianum alyssum Broterio est Rubia silvestris lævis, C. Bauh. quæ mera *Rubiæ tinctorum* varietas, de qua sup. cap. egimus. Ἄλυσσον Dioscor. III, 105, judice Sprengelio, eodem nomine est *Alyssum alpestre* (*Tetradynam. silicul.* gen. 1569 Pers. *Crucifer.* Juss.), licet Fab. Columnæ idem videatur cum *Veronica arvensi* aut *montana.* Ἄλυσσον vero Galen. Antid. II, 11, doctissimo viro est *Marrubium Alyssum* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1394 Pers. *Labiat.* Juss.). Conf. Histor. Rei herb. tom. I, p. 131 et 182. Ed.

2. *Morsos.* Gronov. et Al. ante Hard. *commorsos.* Ed.

3. *Rabiem sentire non patitur.* Et de suo pariter alysso id Dioscor. III, 105: Ἀπὸ τοῦ λύσσαν κυνὸς ἰᾶσθαι. Hard.

4. *Mirum est quod additur.* Plutarchus tertio Symposiacon scribit alysson, si manu teneatur, vel omnino aspiciatur, singultu liberare: quo loco pro λυγμοῦ quidam legendum putant λύσσης. Est apud Pausaniam in Arcadicis Alysson fons, oppido Cinæthensium vicinus, cujus aqua potu sanat a cane rabioso commorsos. Alysson hoc Plinii, Dioscoridis historiæ nihil convenit, ut ii prorsus rejiciendi non sint, qui alysson Plinii, herbariorum asperulam esse putant. Alysson Galeno est folio prasii, flore cyaneo, lib. II, de Antidotis. Dal. — *Saniem conspecto omnino frutice eo siccari.* Pus videlicet quod in bulcere est, a morsu canis. De sanie quæ fluat ab bulcere ex morsu canis nunc agi, commonstrat ipsa per se orationis series. Et *saniem* quidem, et *siccari*, præ se ferunt MSS. omnia exemplaria: præter Reg. 2, in quo *insaniam* manifesto errore legitur: quid enim est, *insaniam siccari?* Non placet tamen Saraceno ea lectio, sed *singultum*, non *saniem*: moxque *sanari* non *siccari* scribi contendit oportere in nott. ad Dioscorid. Plinii porro sic refingendi mentem Dioscorides primum injecit. Sic enim ille, III, 105, de alysso: Ταύτης τὸ ἀφέψημα ποθὲν, λυγμοὺς τοὺς δίχα πυρετοῦ λύει, καὶ κρατηθὲν δὲ ἢ ὀσφρανθὲν, τὸ αὐτὸ δρᾷ. « Hujus decoctum potu solvit singultus, qui sunt citra febrem: idem præstat, si teneatur, vel olfiat. » Mox etiam Plutarch. Symp. III, ubi in eodem argumento habitat: Τὴν δὲ ἄλυσσον καλουμένην βοτάνην, καὶ λαβόντες εἰς τὴν χεῖρα μόνον, οἱ δὲ καὶ προσβλέψαντες, ἀπαλλάττονται λυγμοῦ. Sed quidquid illi demum scripsere, nec dici a Plinio necesse est omnia ea quæ illi

LVIII. Tingentibus et radicula lanas præparat, quam 1
struthion[1] a Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio et ipsa decocto ejus poto[2], item pectoris vitiis. Urinam ciet[3], alvum solvit, et vulvas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea et ex melle prodest magnifice ad tussim[4], orthopnœæ cochlearis mensura. Cum polenta vero et aceto lepras[5] tollit. Eadem cum panace et capparis radice calculos frangit[6], pellitque. Panos discutit[7], cum farina hordeacea et vino decocta. Miscetur[8] et malagmatis, et collyriis, claritatis causa : sternutamento[9] utilis inter pauca : lieni quoque ac jocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua, suspiriosos sanat. Sic et pleuri- 2
ticos[10], et omnes lateris dolores, apocyni semen ex aqua. Frutex est folio ederæ[11], molliore tamen, et minus longis

commemorarint : nec tractare nefas miraculum naturæ aliquod, quod illi non attigerint. HARD.

LVIII. 1. *Struthion*. Nobis *Gypsaphila Struthium*, de qua jam nobis est dictum. Conf. sup. lib. XIX, cap. 18. ED.

2. *Decocta ejus poto*. Gronov. et Al. ante Hard. « decocti ejus potu. » ED.

3. *Urinam ciet*. Hæc pariter Dioscor. II, 193. HARD.

4. *Ad tussim*. Totidem verbis Diosc. l. c. HARD.

5. *Lepras*. Dioscorid. loc. citat.

6. *Calculos frangit*. Dioscor. ad verbum l. c. HARD.

7. *Panos discutit*. Diosc. loc. cit. Διαφορεῖ καὶ τὰ φύματα σὺν ἀλεύρῳ κριθίνῳ, καὶ οἴνῳ ἑψηθέν. HARD.

8. *Miscetur et malagmatis*. Diosc. loc. cit. Μίγνυται δὲ καὶ κολλυρίοις ὀξυδερκέσι, καὶ μαλάγμασι. « Miscetur et collyriis ad oculorum claritatem, et malagmatis. » HARD.

9. *Sternutamenta*. Gronov. et Al. *ad sternutamenta*. ED.

10. *Sic et pleuriticos*. Hoc est, ex aqua mulsa pota unius denarii pondere. Sic MSS. omnes, editique libri. An igitur ἀπόκυνον Galeni, de Fac. simpl. med. VI, pag. 15, quod ait esse homini quoque venenum, ἔστι δὲ ἀνθρώπων δηλητήριον, nihil a Plinio discrepet : an legendum hic potius, « sic et pleuriticos, et omnes lateris dolores semen ex aqua : » ut ad radiculam, de qua proxime antea legitur, ista referantur : mox « Apocynon frutex est, etc. » quod jam visum est non nemini satius : amplius considerandum censeo. H. — *Sic et pleuriticos*, etc. Hæc cum superius dictis Broterius junxit, ex editione principe; et deinde *Apocynum frutex est*, etc. ED.

11. *Frutex est folio ederæ*. Totidem verbis describitur a Dioscoride, IV, 81 : Ἀπόκυνον, οἱ δὲ κυνάγχην, etc. Pingitur a Dodonæo,

viticulis[12], semine[13] acuto, diviso[14], lanuginoso, gravi[15] odore. Canes[16] et omnes quadrupedes necat in cibo datum.

1 LIX. Est et rosmarinum[1]. Duo genera ejus. Alterum sterile, alterum cui et caulis, et semen resinaceum, quod cachrys vocatur[2]. Foliis odor thuris[3]. Radix[4] vulnera sanat viridis imposita, et sedis procidentia, condylomata, et hæmorrhoidas. Succus et fruticis, et radicis morbum[5] regium, et ea quæ repurganda sunt. Oculorum aciem[6] exacuit.

Periplocæ prioris nomine, p. 403; et a Clusio Histor. Rar. plant. I, p. 125, quo apocynum tertium latifolium appellatur. H. — *Apocynum*. Nobis *Periploca angustifolia* (*Pent. monogyn.* gen. 623 Pers. *Apocyn.* Juss.); habitat in Atlante et Syria. Conf. Desfont. Fl. Atlant. tom. I, p. 209. Canes ab ea trucidari expertus est Anguillara p. 274. Ed.

12. *Viticulis.* Virgultis, cauliculis, sarmentis. Hard.

13. *Semine.* Semine acuto, in siliqua fabarum instar discreto, molli intus, candidaque lanugine, quæ tomento similis, incluso. H.

14. *Diviso.* Omissum hoc verbum in Hard. ex cæteris editt. restituimus. Ed.

15. *Gravi odore.* Dioscor. loc. cit. φύλλα βαρύοσμα. Hard.

16. *Canes et omnes quadrupedes.* Dioscorid. loc. citat. Hard.

LIX. 1. *Est et rosmarinum.* Λιβανωτὶς est Dioscoridis, III, 87, a quo hæc duo pariter genera totidem verbis delineantur. Hard.

2. *Cachrys vocatur.* Diosc. loc. cit. Κάγχρυς, et Apuleio *canchrys.* Theophrast. qui similia tradit Hist. IX, 12, Κάχρυς. H. — *Rosmarinum* Λιβανωτὶς Dioscorid. loc. sup. laud. ἧς τὰ φύλλα μαράθρῳ ὅμοια, nobis est *Cachrys Libanotis* (*Pentand. digyn.* gen. 691 Pers. *Umbellifer.* Juss.); habitat in Sicilia. Λιβανωτὶς ἑτέρα ibid. judice Sprengelio, est *Laserpitium Libanotis* (*Pentand. digyn.* gen. 693 Pers. *Umbellifer.* Juss.); habitat in Italia. Libanotis vero coronaria, ἣν Ῥωμαῖοι καλοῦσι ῥοσμαρίνουν, Diosc. III, 89, est *Rosmarinus* nostras *officinalis* (*Diand. monogyn.* gen. 63 Pers. *Labiat.* Juss.), vulgo *romarin.* Ed.

3. *Foliis odor thuris.* Dioscorid. loc. citat. Φύλλα δὲ... εὐώδη. At de radice mox: Ῥίζα δὲ... ὄζουσα λιβάνου. Sic Theophrast. Hist. IX, 12: Ῥίζαν δὲ μεγάλην, καὶ παχεῖαν, λευκὴν, ὄζουσαν ὥσπερ λιβανωτοῦ. Idcirco teste Apuleio de Virt. herb. cap. LXXIX, de rosmarino, « antequam thus sciretur, hac herba homines deos placabant. » Hard.

4. *Radix.* Herbæ ipsi Dioscorid. has vires adscribit: ἡ πόα καταπλασθεῖσα λεία, etc. At Theophrast. loc. cit. radici: Χρησίμη δὲ ἡ μὲν ῥίζα, πρός τε τὰ ἕλκη. Hard.

5. *Morbum regium,* etc. Hoc vero Dioscorid. loc. cit. poto semini: idem cap. 89, decocto radicis adjudicat. Hard.

6. *Oculorum aciem exacuit.* Dioscor. loc. cit. Ὁ δὲ χυλὸς τῆς ῥίζης

Semen[7] ad vetera pectoris vitia datur potui: et ad vulvas[8] cum vino et pipere. Menses adjuvat[9]: podagris illinitur cum æruina[10] farina. Purgat[11] etiam lentigines, et quæ excalfacienda sunt, aut quum sudor quærendus, illitum: item convulsis. Auget et lac[12] in vino potum: item radix. Ipsa herba strumis[13] cum aceto illinitur: ad tussim[14] cum melle prodest.

LX. Cachrys multa genera habet, ut diximus[1]. Sed 1
hæc, quæ ex rore supra dicto[2] nascitur, si fricetur, resinosa est. Adversatur venenis et venenatis, præterquam anguibus. Sudores movet, tormina discutit, lactis ubertatem facit.

LXI. Herba Sabina, brathy appellata[1] a Græcis, duo- 1

καὶ τῆς πόας, ὀξυδερκὴς, μιγνύμενος μέλιτι, καὶ ἐγχριόμενος. Galen. item de Fac. simpl med. VII, p. 203, et Apuleius cap. LXXIX, tit. 7. H.

7. *Semen ad vetera pectoris vitia.* Dioscorid. loc. citat. HARD.

8. *Et ad vulvas.* An Plinius hoc loco ex Dioscoride: an, quod verius puto, ex Plinio Dioscorides emendandus sit, eruditi dijudicent. Scripsit ille III, 87, de libanotide, seu rosmarino: Ὁ δὲ καρπὸς πινόμενος... βοηθεῖ... ἰκτερικοῖς τε, μετὰ πεπέρεως καὶ οἴνου διδόμενος. « Semen potum... auxiliatur ictericis, hoc est, regio morbo laborantibus, cum pipere de vino exhibitum. » Legisse Plinium ὑστερικαῖς, non ἰκτερικοῖς plane apparet: hoc est, « mulieres vulvæ malo opportunas: » non *morbum arquatum*, seu *regium*. HARD.

9. *Menses adjuvat.* Dioscor. loc. cit. De radice hoc Theophr. loc. cit. HARD.

10. *Ær. farina.* Hoc est, loliacea. loc. cit. Ποδάγραις τε καταπλασσόμενος λεῖος σὺν αἰρίνῳ ἀλεύρῳ καὶ ὄξει. Frustra igitur *ervina* hic nonnulli reponunt. HARD.

11. *Purgat.* Ἀλφούς τε σμήχει. Diosc. loc. cit. HARD.

12. *Auget et lac.* Hoc de semine, seu fructu, pariter habet Theophr. loc. cit. HARD.

13. *Strumis.* Dioscorid. loc. cit. Καὶ χοιράδας συμπέπτει. HARD.

14. *Ad tussim.* Apul. c. LXXIX, tit. 5: « ad tussim: Herbam rosmarinum cum piperis granis centum, mellis unciis duabus teres, et facies pastillos, et dabis unum mane et unum sero, quum dormitum vadit, tussim sedat. » HARD.

LX. 1. *Diximus.* Lib. nempe XVI, cap. 11. HARD.

2. *Ex rore supra dicto.* Hoc est, e rosmarino, sive libanotide, de quo proximo cap. dictum est. Hanc libanotidem cachryferam adversus serpentes et scorpiones commendat Nicander in Theriac. pag. 60: Ἄμμιγα καγχρυφόρῳ λιβανώτιδι. H.

LXI. 1. *Sabina, brathy appellata.*

rum generum est : altera tamarici similis folio, altera cupresso. Quare quidam Creticam cupressum[2] dixerunt. A multis in suffitus[3] pro thure assumitur[4] : in medicamentis[5] vero duplicato pondere eosdem effectus habere, quos cinnamum, traditur. Collectiones minuit[6], et nomas compescit. Illita hulcera purgat[7]. Partus emortuos[8] apposita extrahit, et suffitu. Illinitur igni sacro[9] et carbunculis. Cum melle et vino pota, regio morbo[10] medetur. Galli-

Dioscorid. I, 104 : Βράθυς, ἔνιοι βάραθρον καλοῦσι. Ἔςι δὲ τούτου εἴδη δύο· τὸ μὲν γάρ ἐςι τοῖς φύλλοις ὅμοιον κυπαρίσσῳ... τὸ δὲ ἕτερον μυρίκῃ, etc. Sic et Oribas. XI, p. 193. Diversa hæc ab arbore peregrina brato, de qua XII, 39. Nunc *sabine* et *savinier* Galli vocant. Myricæ seu tamaricis folio pingitur a Matthiolo in Dioscor. I, p. 124, sine baccis illa quidem, seu sterilis. Altera cupressi folio, sive baccifera, a Lobelio in Adyv. p. 447. Utraque visa nobis in horto Regio. H. — *Sabina*. Servat nomen : *Juniperus Sabina* (*Diœc. monadelph.* gen. 2286 Pers. *Conifer.* Juss.) : variat foliis cupressinis aut tamariscinis. Habitat in Lusitania, Italia, etc. Ed.

2. *Creticam cupressum*. Sabinam cupressum nominat Apuleius, cap. LXXXV. Neophytus in glossis Iatricis : Βραθὺ, κυπάρισσος Κρητικός. H.

3. *A multis in suffitus*. Dioscor. et Orib. ll. cc. Hesychius : Βραθὺ, πόα τις θεοῖς θυομένη. Ovid. Fast. I, 341, de vetustioris ævi moribus : « Thura nec Euphrates, nec miserat India costum, Nec fuerant rubri cognita fila croci. Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis, Et non exiguo laurus adusta sono. »

4. *Pro thure assumitur*. Virgilius in Culice, v. 403 : « Herbaque thuris opes priscis imitata Sabina. » Conf. D. Fée, *Flore de Virg.* tom. VIII, p. CXLVII ed. nost. Ed.

5. *In medicamentis*, etc. Hæc totidem verbis Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 165. Hard.

6. *Collectiones minuit*. Dioscorid. pariter loc. cit. Τὰ φύλλα ἵςησιν νομὰς, καὶ φλεγμονὰς καταπλαττόμενα πραΰνει. Hard.

7. *Hulcera purgat*. Dioscorid. et Galen. ll. cc. Hard.

8. *Partus emortuos*. Dioscor. loc. cit. « Et vivos necat, et mortuos extrahit, » καὶ τὰ ζῶντα τῶν ἐμβρύων διαφθείρει, τὰ νεκρὰ δὲ ἐκβάλλει, inquit Galen. loc. cit. Hard.

9. *Illinitur igni sacro et carbunculis*. Aliter, ut opinor, distinguenda verba et scribenda : « Illinitur igni sacro et carbunculis ex vino. Cum melle pota regio morbo medetur. » Dioscorid. lib. I, cap. de herba sabina. Pint. — *Illinitur*, Plin. Val. III, 30 et 34. Hard.

10. *Regio morbo*. Plin. Valer. II, 59 : « Regio morbo pellendo : herba sabina, quæ habet folia quasi cupressus, trita ex vino potui datur. » Apul. cap. LXXXV, t. 1 : « Ad morbum regium. . . Herba Sabina

nacei[11] generis pituitas fumo ejus herbæ sanari tradunt.

LXII. Similis herbæ huic Sabinæ est selago[1] appellata. Legitur sine ferro[2] dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur velut a furante, candida veste vestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane vinoque[3]. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, et contra omnia oculorum vitia fumum ejus prodesse.

LXIII. Iidem samolum[1] herbam nominavere nascentem in humidis: et hanc sinistra manu legi a jejunis contra morbos suum boumque, nec respicere legentem: nec alibi, quam in canali, deponere, ibique conterere poturis.

LXIV. Gummium genera diximus[1]. Ex his majores effectus melioris cujusque erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant, et ideo rejicientibus[2] sanguinem

eum melle et vino pota auriginem discutit, etc. Hard.

11. *Gallinacei.* Vide quæ diximus X, 78. Hard.

LXII. 1. *Selaga appellata.* Herbariis hodie incognita. Nic. Chorier, Histor. Delphin. II, pag. 90, existimat esse chamæpeucen, de qua dicemus cap. 86. H. — *Selago.* Quibusdam *Camphorosma monspeliaca* (*Tetrand. managyn.* gen. 326 Pers. *Atriplic.* Juss.); vulgo *camphrée.* Nobis eodem nomine: *Lycopodium Selago* (*Crypt.* Linn. *Musc. spur.* Juss.). Habitat in Europæ juniperetis. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 206. Planta heroica Linnæo, contra hydropises et phthiriases commendata. Mater. med. pag. 275, ed. Schreber. Chamæpeuce, de qua Noster inf. c. 86, est *Stæhelina Chamæpeuce;* de ea dicemus suo loco. Ed.

2. *Legitur sine ferro dextra,* etc. Hinc discere est, quam superstitiosa fuerit Druidarum doctrina. Brot.

3. *Pane vinoq.* Forte, *thure vinoque.* Gr. — *Pane.* Ita MSS. omnes.

LXIII. 1. *Samolum.* Sic etiam in Indice. At hoc loco MSS. quidam *samosum* habent. Bononiensibus *samiolo,* teste Anguillara P. XI, pag. 197; nostris *palsatilla* dicitur. Pingitur a Dodonæo, pag. 430. H. — Anguillaræ est *Anemone Pulsatilla* (*Polyand. polygyn.* gen. 1356 Pers. *Ranunculac.* Juss.); habitat in campis silvestribus collibusque. Mavult taman Sprengelius referre ad *Samolum Valerandi* (*Pentand. monogyn.* gen. 388 Pers. *Lysimach.* Juss.); habitat in paludosis, maritimis, salsosis locis per totum terrarum orbem. Ed.

LXIV. 1. *Gummium genera diximus.* Lib. XIII, cap. 20. In MSS. *cummium.* Veteres *cummim* dixere, femineo genere: ut diximus XIII, 20. Hard.

2. *Rejicientibus.* Plin. Val. I, 64,

prosunt: item ambustis, arteriæ vitiis[3]. Inutilem urinam cient, amaritudines hebetant[4] adstrictis cæteris[5]. Quæ ex amygdala amara est, spissandique[6] viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Præponuntur[7] autem prunorum, et cerasorum, ac vitium. Siccant illitæ et adstringunt: ex aceto vero infantium lichenas sanant. Prosunt et tussi veteri, quatuor obolis in mixto potis[8]. Creduntur et colorem gratiorem facere, ciborumque appetentiam, et calculosis[9] prodesse cum passo potæ. Oculorum et vulnerum utilitatibus[10] maxime conveniunt.

LXV. Spinæ Ægyptiæ[1], sive (XII.) Arabicæ, laudes in

cui lemma inscriptum, « Sanguinem rejicientium curatio: Gummi optimum, inquit, cum vino solvitur, et datur: et si fieri potest, gummi ex amygdalis sit. » Iterumque cap. 66, cui titulus: « Ad eos qui sanguinem de stomacho vel vena satis emittunt: Gummi optimum in ore solvatur: sic paulatim glutiatur: multoque melius, si id amygdalinum fuerit. » Ita fere etiam Marcell. Empir. cap. XVI, pag. 120. HARD.

3. *Arteriæ vitiis*. Galen. de Fac. simpl. med. VII, 193: Τραχυτήτων ἰατική, « medetur asperitatibus, » faucium scilicet. HARD.

4. *Amaritudines hebetant*. Medicamentorum acrimoniam hebetat, quibus admiscetur. Dioscorid. de gummi Ægyptiæ spinæ. DAL.

5. *Adstrictis*. Cæteris conglutinatis, spissatisque humoribus. H.

6. *Spissandique viribus*, etc. Dioscor. adstringendi I, 176: Τὸ δὲ κόμμι αὐτῆς σύφει καὶ θερμαίνει, καὶ βοηθεῖ πρὸς αἵματος ἀναγωγὴν πινόμενον. « Gummi ex amygdala adstringit, calfacit, et contra sanguinis rejectionem potum auxilio est. » HARD.

7. *Præponuntur*. De his gummium generibus diximus l. XIII, 20. HARD.

8. *In mixto potis*. Ita enim MSS. Forte sincerius, *in musto*. HARD.

9. *Et calculosis*. His cerasorum in primis gummi prodesse scribit Galen. de Fac. simpl. med. VI, p. 189. HARD.

10. *Utilitatibus*. In MSS. Regg. et edit. princ. *vulnerum inutilitatibus*. BROT.

LXV. 1. *Spinæ ægyptiæ, sive arabicæ, laudes*, etc. Acacia est, seu spina ægyptia, cujus iconem exhibet Clusius Histor. Rar. plant. II, pag. 161, et Bellonius Obss. I, 56. Et nunc in Gallia provenit: sed propter soli cælique mutationem ab ægyptiaca degener. — *Spinæ*. Divulsa hæc ad hunc diem sententia, distractaque in partes duas, impeditum habet intellectum. Sic enim legebatur: « e spina ægyptia, » quæ verba superiori adnectebantur lectioni. Mox ducto a sequentibus verbis initio capitis alterius, « Spi-

odorum loco diximus : et ipsa spissat stringitque distillationes[2] omnes, et sanguinis exscreationes, mensiumque abundantiam, etiamnum radice valentior.

LXVI. Spinæ albæ semen[1] contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita, capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa, quam Græci acanthion vocant[2], minoribus multo foliis, aculeatis[3] per extremitates, et araneosa la-

næ arabicæ laudes, etc. » quod incogitanter et obliviose scriptum a Plinio Dalecampius exclamat. At sinceram esse, quam repræsentamus, scripturam, vel ex ipso hujus loci indice perspicuum est : sic enim habet, « spina ægyptia, sive arabica. » Et suffragatur etiam Galen. de Fac. simpl. med. VI, 17, pag. 152 : Ἄκανθος Αἰγυπτία· ἔνιοι δὲ Ἀραβικὴν ὀνομάζουσιν. H. — Spinæ Ægyptiæ duplex Theophrasto genus, candidum et nigrum : nobis *Acacia Senegal* et *A. arabica* (*Monadelph. polyand.* gen. 1655 Pers. sub *Mimosa. Leguminos.* Juss.); conf. lib. XIII, cap. 19, not. 1. En.

2. *Spissat stringitque distillationes.* Dioscor. V, 15 : Ἄκανθα Ἀραβικὴ ἐοικυῖα τὴν φύσιν εἶναι δοκεῖ τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ, στύφουσα· καὶ πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον, καὶ πρὸς ἀναγωγὴν αἵματος, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ῥευματισμοὺς, ἡ ῥίζα παραπλησίως εὔθετεῖ. « Spina arabica natura spinæ albæ similis esse creditur : siquidem adstringit : et ad fluxum muliebrem, sanguinis rejectionem, cæterasque fluxiones radix simili modo valet. » Galen. quoque de Fac. simpl. med. VI : Στυπτικωτέρα δὲ καὶ ξηραντικωτέρα τὴν δύναμίν ἐστι. Ex ea spina gummi fit, landatum jam ante a Plinio, XIII, 20; quod *gummi acanthinum* Celsus vocat V, 2, atque inter ea adnumerat, quæ vulnus glutinent. Hard.

LXVI. 1. *Spinæ albæ semen.* Dioscor. III, 14. H. — Nobis est *Carduus Leucographus* (*Syngenes. æqual.* gen. 1802 Pers. *Cynaroceph.* Juss.); habitat in Gallia, Italia. Describit hoc nomine Anguillara, pag. 143, plantam ex Umbria et Sclavonia oriundam, quæ Sprengelio *Carthamus cæruleus* esse videtur. En.

2. *Græci acanthion vocant.* Dioscor. III, 18 : Ἀκάνθιον ἐμφερῆ τὰ φύλλα ἔχει τῇ λευκῇ ἀκάνθῃ· ἐπ' ἄκρω δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, καθ' ἃς ἀραχνοειδής ἐστι χνοῦς τοῦ συλλεγομένου, etc. « Acanthium folia gerit spinæ albæ similia, in summo vero aculeatas eminentias, araneosa lanugine obductas, e qua collecta vestes bombycinis similes fieri aiunt. » Ignota hæc nobis, ut et Aloisio Anguillaræ, ipso fatente, P. VIII, p. 148. H. — *Acanthion.* Nobis est *Onopordon Acanthium* (*Syngenes. æqual.* gen. 1800 Pers. *Cynaroceph.* Juss.); habitat in ruderatis et collibus. Cf. Histor. Rei herb. tom. I, pag. 186. En.

3. *Aculeatis.* Dioscor. loc. citat. ἐπ' ἄκρω δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς, in *summitate eminentias aculeatas*, quales nimirum cernimus in carduis, et congeneribus acanthi spinis, quæ summum capitulum floris in-

nugine obductis : qua collecta, etiam vestes[4] quædam bombycinis similes fiunt in Oriente. Ipsa folia vel[5] radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

1 LXVII. Est et acacia e spina[1]. Fit in Ægypto[2] alba nigraque arbore, item viridi, sed longe melior e prioribus. Fit et in Galatia tenerrima[3], spinosiore[4] arbore. Semen

star habent, qui quum senescit, in pappos lanuginosos abit. Verum Plinius non in summitate caulis ac spinæ, sed in foliorum extremis marginibus hanc lanuginem inesse ait, indeque depecti vesti texendæ, ut ex foliis arborum Sericarum fieri diximus, VI, 20. Quod ut in orientali acanthio verum sit (neque enim scire id certo licet), de nostro certe acanthio, quale in horto Regio contemplati sumus, pictum a Lobelio in Obss. pag. 476, accipi utique non potest. HARD.

4. *Etiam vestes.* Acanthinæ inde appellatæ : de quibus Vossium vide in Etym. verbo, *acanthium*. HARD.

5. *Folia vel radices*, etc. Diosc. loc. cit. HARD.

LXVII. 1. *Est et acacia e spina.* Ex ægyptia quidem, arabicaque spina, de qua cap. 65, quam esse acaciam Dioscoridis, I, 133, docuimus apertissime XIII, 19, sq. Sed et acaciæ nomen ei succo hæsit, qui ex ea arbore premeretur. Prius legebatur, *est et acaciæ spina*, litterulis *a* et *e* in unam perverse conflatis, perturbataque eam ob rem sententia. Acaciæ nomen inditum semini ipsi fructuique arboris, succoque qui inde exprimitur, scriptores plurimi contestantur. In quibus Auctor libri de Simpl. med. ad Pater. tom. XIII Opp. Galeni, pag. 984 : « Acacia fructus est arboris spinosæ, quæ maxime in Ægypto nascitur : hic igitur fructus velut oliva exprimitur, et succus in sole siccatur, et in glebam redigitur, etc. » Galenus ipse de Antidotis, I, 14, p. 899, ad hunc versiculum Andromachi senioris, ejus qui Neronis medicus fuit : Δάκρυον εὖ μίσγεο βαλὼν κυανωπὸν ἀκάνθης. Δηλοῖ γὰρ, inquit, τὴν ἐκ τῆς Αἰγυπτίας ἀκάνθης γεννωμένην ἀκακίαν. « Lacrymam misceto cæruleæ spinæ. Innuit acaciam ex Ægyptia spina factam. » H. — *Est et acacia e spina*, De Acacia Veterum, seu Gummi nostrate Arabico, confer. Excurs. VIII ad calc. huj. lib. ED.

2. *Fit in Ægypto.* Plin. XIII, 19 : « Nec minus spina celebratur in eadem gente (Ægypto), duntaxat nigra... candida facile putrescit, etc. » Qui color ei succo est, Dioscorides attigit, loc. cit. nempe ex fructu maturo, niger : subfulvus ex immaturo. Quis color arborum præstantissimus, non expressit. Album nigrumque ægyptiacæ spinæ genus et Theophrastus agnoscit, Hist. IV, 3. HARD.

3. *Tenerrima.* Dioscor. item III, 132, acaciæ tenerioris, τρυφερωτέρας, quæ fit in Galatia et Ponto. Brot. tamen ex Reg. cod. 2 et ed. principe, *deterrima*; in cod. Reg. 1, *teterrima*. ED.

4. *Spinosiore.* Cui et acaciæ pa-

omnium lenticulæ simile[5] : minore est tantum et grano, et folliculo. Colligitur autumno[6] : ante collectum nimio validius[7]. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis : mox in pila[8] tusis exprimitur organis : tunc densatur in sole[9] mortariis in pastillos. Fit[10] et ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda semine pro galla utuntur. Foliorum succus et Galaticæ[11] acaciæ nigerrimus improbatur : item qui valde rufus[12]. Purpurea aut leucophæa[13], et quæ facillime diluitur, vi summa ad spissandum refrigerandumque est, oculorum medicamentis ante alias utiles. Lavantur[14] in eos usus pastilli ab aliis, torrentur ab aliis. 2

riter nomen est inditum. Describitur a Dioscor. loc. cit. Φύεται δὲ καὶ ἑτέρα ἀκακία ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ παρεμφέρουσα τῇ Αἰγυπτίᾳ, ἐλάττων μέντοι πάραπολὺ καὶ χαμαίζηλος, καὶ τρυφερωτέρα· περίπλεως δὲ ἀκάνθης σκολοπειδοῦς, etc. « Minor, quam ægyptiaca, dicitur, humilis, ac tenerior, aculeis vallorum in modum obsita. » H. — Acacia illa Pontica Dioscor. lib. I, cap. 133, nobis est *Spartium spinosum* (*Diadelph. decand.* gen. 1690 Pers. *Leguminos.* Juss.); habitat in Hispania, Italia, Barbaria, etc. et in Corsica illud invenit Anguillara p. 63. Conf. Alpin. Exot. XII. Ed.

5. *Lenticulæ simile.* Mole lenticulæ simile, siliquis inclusum. Σπέρμα ἐν θυλάκοις... ἔλαττον φακοῦ, inquit Dioscorid. de acacia Pontica : ἐν λοβοῖς, de Ægyptia. Hard.

6. *Colligitur autumno*, etc. Dioscor. loc. cit. Hard.

7. *Nimio validius.* Quoniam fructus æstate immaturus acerbissimus est. Dalec.

8. *Mox in pila tusis.* Mox in mortario tusis folliculis, succus exprimitur machinis. De hac voce *organi* Vitruvium vide X, 1, quid nempe distet a machina : hæc pluribus operis, aut vi majore agitur : istud unius operæ prudenti tractu perficit, quod propositum est. H.

9. *Densatur in sole.* Dioscorid. loc. cit. Ξηραινόμενον ἐν σκιᾷ. Legit tamen et Oribasius, cum Plinio, ἐν ἡλίῳ, *in sole*. Hard.

10. *Fit.* Diosc. loc. cit. Hard.

11. *Galaticæ.* Gron. et Al. ante Hard. *Galactiacæ.* Ed.

12. *Qui valde rufus.* Quoniam acerbior est fructus e quo extrahitur. Dalec.

13. *Purpurea aut leucophæa.* Subintellige, acacia, seu succus arboris. Λευκόφαιος color fuscus est, hoc est, mixtus ex albo nigroque. H.

14. *Lavantur.* Dioscor. loc. cit. Πλύνεται δὲ καὶ εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ... καὶ οὕτως ἀναλαμβάνεται εἰς τροχίσκους... Ὀπτᾶται δὲ ἐπ' ἀνθράκων ἐκφυσώμενα. « Lavatur et ad oculorum medicamenta... atque ita in pastillos cogitur... Torretur et super carbonibus : igne follibus ventilato. » Hard.

Capillum tingunt[15]. Sanant[16] ignem sacrum, hulcera quæ serpunt, et humida vitia[17] corporis, collectiones, articulos contusos, perniones, pterygia. Abundantiam mensium in feminis sistunt, vulvamque, et sedem, procidentes. Item oculos, oris vitia, et genitalium.

1 LXVIII. (XIII.) Vulgaris quoque hæc spina[1], ex qua cortinæ[2] fulloniæ implentur, radicis[3] usus habet. Per Hispanias quidem multi, et inter odores, et ad unguenta utuntur[4] illa, aspalathum vocantes[5]. Est sine dubio hoc nomine spina silvestris[6] in Oriente, ut diximus, candida, magnitudine arboris justæ.

1 LXIX. Sed et frutex humilior[1], æque spinosus, in

15. *Capillum tingunt.* Dioscorid. de succo Ægyptiæ acaciæ : μελαίνει δὲ καὶ τρίχας. HARD.

16. *Sanant.* Reliqua deinceps extant et apud Dioscor. loc. cit. qui has esse dotes Ægyptiæ acaciæ proprias innuit. HARD.

17. *Et humida vitia.* Hnlcéra, quæ sunt in humidis, ut dictum est, XXII, 19. HARD.

LXVIII. 1. *Vulgaris quoque hæc spina*, etc. Spinam fulloniam hic intelligo hippophæston, quemadmodum et lib. XVI, cap. ult. Dioscorides certe et hippophaes et hippophæston spinas esse fullonias tradidit. DAL. — *Vulgaris.* Hippophæston intelligit, qua de spina dicetur XXVII, 66. H. — Ἱπποφαιστον Dioscorid. IV, 163; nobis *Cnicus stellatus* Willd. (*Syngenes. æqual.* gen. 1802 Pers. sub *Carduo. Cynaroceph.* Juss.); habitat in Europa meridionali. ED.

2. *Cortinæ.* Cortinæ eæ vasa sunt, in quibus foventur aqua calida, curantur, poliunturque vestes. In Mss. non *cortinæ*, sed *uneæ* legitur : forte, *æneæ*, ut l. XXVII, cap. 66 : « Hippophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt æneæ fulloniæ, etc. » HARD.

3. *Radicis.* Radiculæ, qua diximus lanas lavari, utilitates repræsentat. De radicula, quæ lanis lavandis est utilis, diximus XIX, 18. H. — *Gypsophila Struthium.* ED.

4. *Utuntur.* Utuntur spina vulgari, quam aspalathum, sed forsan male, nuncupant. HARD.

5. *Aspalathum vocantes.* Oscitanter Plinius aspalathum orientalem alium esse putat, quam Rhodium. DALEC.

6. *Spina silvestris.* Nobis *Spartium aspalathoides* (*Diadelph. decand.* gen. 1690 Pers. *Leguminos.* Juss.); habitat in Barbaria. Conf. lib. XII, cap. 52. ED.

LXIX. 1. *Sed et frutex h.* Aspalathi quoque nomine donatus, etiam a Dioscoride, a quo describitur, I, 19; diversus ab eo, quem dixit Plinius, XII, 52, assurgere in magnitudinem arboris modicæ. Officinæ retinent nomen, l'*aspalathe*.

Nisyro, et Rhodiorum[2] insulis, quem alii erysisceptrum, alii adipsatheon; sive diacheton[3] vocant. Optimus[4], qui

Vis ligno eadem quæ aloes. Describitur a Charasio, in Pharm. pag. 382. In insula Rhodo nasci ait Anguillara pag. 36, et aloe Rhodium appellari. Ruellius, lignum Rhodium vocat, de Nat. stirpium, I, pag. 113. Hard.

2. *In Nisyro, et Rhodiorum.* Dioscor. I, 19: Ἀσπάλαθος, οἱ δὲ ἐρυσίσκηπτρον, θάμνος ἐστὶ ξυλώδης, ἀκάνθας πολλὰς κεκτημένος, γεννώμενος... ἐν Νισύρῳ, καὶ Ῥόδῳ, etc. H. — Aspalathus res est prorsus ignota in officinis nostris; et si quæ sub aspalathi nomine lignea frusta occurrant, dissimilia omnino inter se, diversæque originis videntur. Nec mirum, quum Veteres etiam de hoc ligno dissentiant. Dioscorides enim aspalathum dicit esse fruticem lignosum, spinis crebris aculeatum, nascentem in Nisyro, etc. caulisque lignum in usu eligendum præcipit, cujus cortex detrahendus est. Galenus vero, de Antid. megma hedychroum describendo, aspalathi corticem expostulat: et in vocabulorum Hippocrat. interpretatione, μέλαιναν ῥίζαν, aspalathi aromatici radicem vertit: unde illi aspalathus videtur esse radicis cortex. Plinius, in hoc ipso de quo nunc agimus capite, Dioscoridem licet in cæteris sequatur, majorem etiam confusionem affert. Duplicem enim aspalathum constituit: unum arborescentem, alterum frutescentem: Orientalem unum, alterum vero in Rhodo Nisyroque nascentem, etc. Nec magis consentiunt Neoterici in definiendo Veterum aspalatho: siquidem alii lignum esse Rhodium existimant; alii lignum quod aloes dicimus, alii demum cytisum verum a Marauta descriptum. Eadem rursus de ligno Rhodio controversia. Aliud enim lignum Rhodium Ruellius describit, aliud Cordus, aliud Matthiolus, etc. Quis vero tantas lites dirimere audebit? Nobis satis sit certo scire nullum medicamen aspalathi nomine nostris temporibus in pharmacopoliis haberi, nec de Veterum aspalatho certi quidquam doctioribus botanicis innotuisse. Conf. Geoff. Mat. med. II, 218 sqq. Linn. Mat. med. pag. 285, edit. Schreber. Aspalathi lignum est Agallochum præstantissimum, Bauh. Pin. 393, Arabibus *calampat* dictum: id autem nobis est *Excæcaria Agallocha* (*Diæc. monadelph.* gen. 2293 Pers. *Euphorbiac.* Juss.), de qua jam alias dictum. Ed.

3. *Sive diacheton.* In indice hujus loci: « Erysisceptro, sive adipsatheo, sive diatiron. » In Reg. 1 cod. hoc loco: « alii syrisceptrum, at ipsi phœsyri diatiron vocant. » Forte, « at ipsi Phœnices Syri diatiron vocant. » Dioscorid. in Noth. pag. 441, a Syris *diaxylon* vocari scribit: Ἀσπάλαθος, οἱ δὲ σφάγνον, οἱ δὲ φάσγανον, Σύροι δὲ διάξυλον καλοῦσι. H. — Gronov. et Al. « sive dipsacon, sive diacheton. » Brot. ex Reg. 1, *sive diatiron.* Ed.

4. *Optimus.* Non medullosus, ut ferula, sed lignosus: ξυλώδης a Dioscorid. inprimis laudatur, loco ci-

minime ferulaceus, rubens, et in purpuram vergens, detracto cortice. Nascitur pluribus locis; sed non ubique odoratus. Quam vim haberet cælesti arcu in eum innixo, diximus[5]. Sanat tetra oris hulcera[6] et ozænas, genitalia exhulcerata aut carbunculantia : item rhagadia : inflationes[7] potu discutit, et strangurias. Cortex sanguinem reddentibus medetur. Decoctum[8] ejus alvum sistit. Similia præstare silvestrem quoque putant.

1 LXX. Spina est appendix[1] appellata, quoniam baccæ puniceo colore[2] in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per se, et aridæ in vino decoctæ, alvum citam[3], ac tormina

tato, καὶ βαρὺς, ὑπέρυθρος, ἢ πορφυρίζων, πυκνὸς, εὐώδης, etc. Hard.

5. *Diximus*. Lib. XII, 52. H.

6. *Sanat tetra oris hulcera et ozænas, genitalia exhulcerata*, etc. Diosc. loco citato, Πρός τε τὰς ἄφθας ἑψηθεὶς μετ' οἴνου, καὶ διακλυζόμενος ἁρμόζει, καὶ πρὸς τὰς ἐν αἰδοίοις νομὰς καὶ ἀκαθαρσίας ἐγκλυζόμενος, καὶ πρὸς τὰς ὀζαίνας. « Ad tetra oris hulcera in vino decoctus, collutusque convenit : atque etiam ad genitalium nomas, immundamque illuviem : nec non ad ozænas commode infunditur. » Quid sit ozæna, Celsus aperit, VI, 8 : « Sin autem ea hulcera, inquit, circa nares sunt, pluresque crustas et odorem fœdum habent, quod genus Græci ὄζαιναν appellant, sciri quidem debet, vix ei malo posse succurri. » Scrib. Larg. ὄζαιναν, gravem odorem narium interpretatur. H.

7. *Inflationes*. Potu decocti ejus rejectionem sanguinis cohiberi, urinæ difficultatem, inflationesque discuti, ait etiam Dioscorides, loco citato. Hard.

8. *Decoctum ejus alvum solvit*. Dioscorid. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτοῦ κοιλίαν ἵστησι. H. — Aliter distinguunt Gron. et Al. ante Hard. « strangurias. Cortex. Sanguinem reddentibus medetur, decoctum ejus. Alvum sistit cortex. » Postremam vocem superfluere præmonuerat Pintianus. Ed.

LXX. 1. *Spina est appendix*, etc. Hadr. Junius eam esse existimat, quæ in officinis hodie Berberis dumetorum vocatur : in Gallia vulgo *épine vinette*. A Clusio pingitur Histor. Rar. plant. I, p. 121. Ego magis esse censuerim, quam vulgus officinarum oxyacantham, Gallia *aubépine* nuncupat. Delineatur a Dodonæo, p. 738, oxyacanthi, seu spinæ acutæ nomine. Hard. — Nobis *Berberis vulgaris* (*Hexand. monogyn.* gen. 851 Pers. *Berberid.* Juss.). Habitat in Europæ silvis, Oriente, Libano, etc. Ed.

2. *Baccæ puniceo colore*, etc. Oxyacanthæ, de qua intelligenda quæ sequuntur. Dal.

3. *Alvum citam*. MSS. omnes, Regg. Colb. Chifflet. *alvum citant*. H. — Et ed. princ. teste Brot. Ed.

compescunt. Pyracanthæ[4] baccæ contra serpentium ictus bibuntur.

LXXI. Paliurus[1] quoque spinæ genus est. Semen ejus Afri[2] zuram vocant, contra scorpiones[3] efficacissimum: item calculosis et tussi. Folia[4] adstrictoriam vim habent. Radix[5] discutit panos, collectiones, vomicas: urinas[6] trahit pota. Decoctum ejus potum in vino alvum sistit[7]: serpentibus adversatur. Radix præcipue datur in vino. 1

LXXII. Agrifolia[1] contusa addito sale, articulorum 1

4. *Pyracanthæ*. Dioscoridis hæc ὀξυάκανθα est, seu spina acuta, I, 122, piri folio, myrti baccis, spinis asperrima. Pingitur a Lobelio in Advv. pag. 438. Galli vocant rubum ardentem, *buisson ardent*. Ita rescripsimus admonitu codicum MSS. tum hoc loco, tum vero in Indice: quum prius legeretur, *pyxacanthi*. At de pyxacantho sermo instituitur, cap. 77. De pyracantha nunc agi et Nicander probat, qui in Ther. pag. 60, commendat in primis adversus serpentes et scorpiones: Λάζεο καὶ πυράκανθαν, ἰδὲ φλόμου ἄῤῥενος ἄνθην. Πυράκανθα quasi ignea dicitur spina, id est, valde urens, pungensque. Diosc. I, 122, oxyacantham vocat, et a nonnullis πυρίναν appellari, et πυτυάνθην ait: lege πυρακάνθην, quod nempe urentes, pungentesque spinas habet. H. — *Pyracanthæ*. Est *Cratægus Pyracantha* (*Icosand. digyn.* gen. 1226 Pers. *Rosac.* Juss.); habitat in Galliæ meridionalis et Italiæ sepibus. Ed.

LXXI. 1. *Paliurus*. Geminum est paliuri genus: vulgare alterum, de quo Dioscor. I, 121; alterum Africanum, de quo Plinius XIII, 33. Vulgare a Dodonæo pingitur, pag. 744. Africanum a vulgari fructus forma discrepat, magnitudine ea qua cedri bacca est. Hard. — Παλίουρος Theophrast. Histor. IV, 3, et Dioscorid. loc. sup. laud. Nobis *Rhamnus Paliurus* Linn. (*Pentand. monog.* gen. 532 Pers. *Frangulac.* Juss.); aliis *Rhamnus Spina Christi*. Cf. D. Fée, *Flore de Virgile*, pag. lxxxvi edit. nost. Ed.

2. *Semen ejus*. Ejus nempe spinæ quam Afri paliurum vocant. Hard.

3. *Contra scorpiones*. Et hæ paliuro quoque vulgari communes sunt dotes atque vires. Dioscorid. loc. cit. Τὸ σπέρμα πινόμενον βῆχιν ἀρήγει, καὶ τοὺς ἐν κύστει λίθους θρύπτει, καὶ πρὸς ἑρπετῶν δήγματα ποιεῖ. Hard.

4. *Folia*. Dioscorid. loc. citat. Τὰ φύλλα καὶ ἡ ῥίζα στυπτικά. Galenus quoque de Fac. simpl. med. VIII, p. 217. Hard.

5. *Radix*. Dioscor. et Galen. ad verbum ll. cc. Hard.

6. *Urinas trahit pota*. Dioscorid. loco citato. Hard.

7. *Alvum sistit*. Dioscorid. loco citato. Hard.

LXXII. 1. *Agrifolia*. Agrifolium frutex est, cui et parvæ ilicis aquifoliæ nomen, ut diximus XVI, 12.

morbis prosunt : baccæ purgationi feminarum[2], cœliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potæ alvum sistunt. Radix decocta et illita extrahit infixa corpori. Utilissima est et luxatis, tumoribusque. Aquifolia arbor[3] in domo aut villa sata, veneficia arcet. Flore ejus aquam glaciari Pythagoras tradit : item baculum ex ea factum, in quodvis animal emissum, etiamsi citra ceciderit defectu mittentis,

Prius legebatur : « Aliqui folia contusa... articulorum morbis imponunt : prosunt baccæ, etc. » Ut ad paliurum hæc spectare viderentur, de quo proxime antea legebatur. At vocem *imponunt* MSS. codices, Regg. Colb. nullus denique unus agnoscit. Baccas paliurus nullas habet : habet aquifolium quales describuntur, XV, 29. Et de agrifolio sermonem hoc loco institui vel ex eo credibile fit, quod statim ob affinitatem nominis, ut fere Plinio familiare est, hoc ipso capite ad aquifoliam arborem transfertur oratio. Sed rem plane decidit, emendationemque nostram egregie constabilit Plinius alter Valerianus, qui suum fere opus ex scriptoris nostri sententiis verbisque concinnavit. Is enim de Re med. III, 15 : « Ad nervos, articulos, arthriticos, » hunc ipsum locum exscribens : agrifolium « tusum, inquit, addito sale et oleo prodest. » Idem II, 25 : « choleræ quomodo succurritur : baccæ agrifolii tritæ ex vino datæ prosunt. » Denique III, 49 : « Ad extrahenda ea quæ corpori infixa sunt : radix etiam agrifolii coquitur, et teritur, et sic imponitur. » Quæ totidem plane verbis Noster hic habet : qui quum *agrifolia contusa* multitudinis numero dixit, folia fruticemque simul intellexit. H. — *Agrifolia*. In hujus arboris nomine variant MSS. codices. Sed certe pertinet ad aquifolium, *le houx* ; ut patet ex ejus virtutibus. Sic recte Broterius : baccifera autem arbor, de qua nunc Noster agit, nobis dicitur *Ilex Aquifolium* (*Tetrand. tetragyn.* gen. 339 Pers. *Frangulac.* Juss.) ; habitat in Europa australiori. Non confundendum cum *aquifolia* arbore, quæ ab illo prorsus et genere, et ordine differt. Ed.

2. *Purgationi feminarum*. Sistendæ videlicet. Dal.

3. *Aquifolia arbor*, etc. Hoc etiam de rhamno prodidit Diosc. I, 119 : Λέγεται δὲ καὶ κλῶνας αὐτῆς θύραις ἢ θυρίσι προστεθέντας ἀποκρούειν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας. « Feruntur et hujus rami, januis fenestrisve appositi, veneficorum maleficia depellere. » Sic et Laertius in vita Bionis et Nicand. in Ther. De aquifolia puto loquutum esse Theophrast. Histor. VII, 19 : Λέγουσι γὰρ ἄκανθάν τινα εἶναι, ἣ πήγνυσι τὸ ὕδωρ ἐμβαλλομένη. « Spinam enim quamdam enarrant, quæ aquam injecta congelet. » H.— *Aquifolia*. Nobis *Quercus Ilex* (*Monœc. polyand.* gen. 2101 Pers. *Amentac.* Juss.) ; habitat in Europa australi et Africa boreali. Conf. tom. V, p. 657 hujusce edit. Ed.

ipsum per sese[4] recubitu propius adlabi :- tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi[5] arboris fumus mures necat.

LXXIII. Nec rubos[1] ad maleficia tantum genuit na- 1
tura; ideoque et mora his[2], hoc est, vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi[3] adstringendique ; gingivis, tonsillis, genitalibus accommodatissimi. Adversantur[4] serpentium sceleratissimis, hæmorrhoidi et presteri, flos, aut mora[5]. Scorpionum vulnera sine collectionum periculo inungunt, urinam cient. Caules eorum[6] tunduntur teneri, 2
exprimitur succus, mox sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris, oculorumque, sanguinem exscreantes, anginas, vulvas, sedes, cœliacos, potus aut illitus. Oris quidem vitiis[7] etiam folia comman-

4. *Per sese.* Ultro, sponte. Brot. ex Reg. cod. 1 *per se.* Ed.

5. *Taxi.* Venenosam arborem leviter sane perstringit : nos corollarii vice et ad viperæ morsum prodesse taxum adjicimus : vademque præbemus Tranquillum in Claudio, c. xvi. H. — *Taxi.* Μίλος Theophr. Histor. III, 10; σμίλαξ Dioscor. IV, 80; nobis *Taxus baccata* (*Diœc. monadelph.* gen. 2287 Pers. *Conifer.* Juss.), de qua jam Noster egit, XVI, 20. Ed.

LXXIII. 1. *Rubos.* Græcis auctoribus βάτος dicitur *Rubus fruticosus;* βάτος ἰδαία, *Rubus idæus* (*Icosand. polygyn.* gen. 1238 Pers. *Rosac.* Juss.); nostris vulgo, *ronce* et *framboisier.* Ed.

2. *Et mora his, hoc est, vel hominibus.* Et mora rubis, hoc est, « non asinis tantum, qui rubos ac sentes rodunt, » sed hominibus quoque cibos dedit. H. —*Mora.* Libb. ante Hard. edit. *ex eis mora vel hominib.* quanquam emendationi præiverat Gron. in not. Ed.

3. *Vim habent siccandi.* Etiam et nervos præcisos, ac vulnera colligendi, glutinandique, teste Th. Prisc. I, 19 : « Rubus elixa, et trita, hoc facit. » Hard.

4. *Adversantur.* Hanc vim foliis Dioscorides adscribit, IV, 37, et Apul. c. 87, tit. 9. Nicander in Ther. pag. 60, adversus serpentes commendat ἄνθεα φαιὰ βάτοιο, « florida serta ruborum. » Hard.

5. *Mora.* Τὰ βάτια, *des mûres.* H.

6. *Caules eorum tunduntur.* Hæc totidem verbis Marc. Emp. cap. xv, p. 106, et c. xvi, p. 120; et Plin. Val. I, 45 et 64; Diosc. item loc. cit. Hard.

7. *Oris quidem vitiis.* Plin. Val. I, 29. Diosc. IV, 37 : Κρατύνει δὲ καὶ οὖλα, καὶ ἄφθας ὑγιάζει διαμασσώμενα τὰ φύλλα. « Firmant gingivas, orisque hulcera sanant commanducata folia. » Q. Seren. c. xv,

ducata prosunt, et hulceribus manantibus, aut quibuscumque in capite illinuntur. Cardiacis[8] vel sic per se imponuntur a mamma sinistra : item stomachi[9] doloribus, oculisque procidentibus. Instillatur[10] succus eorum et au-
3 ribus. Sanat[11] condylomata cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum[12], uvæ præsentaneum[13] remedium est. Iidem[14] per se in cibo sumpti cymæ modo, aut decocti

pag. 134 : « Manditur apta rubus gingivis, et bona labris. » Et c. XXXVII : « Omnibus obscenis medendis : Obscenos si forte locos nova vulnera carpent, Horrentum mansa curantur fronde ruborum. » HARD.

8. *Cardiacis vel sic*. Hoc est, trita vel commanducata. Apul. c. 86, de erusco, sive rubo, t. 4 : « Ad cardiacos : Erusci folia per se trita imponuntur mamillæ sinistræ ; et sic dolori resistunt. » Plin. Val. lib. cap. III, 11 : « Cardiacis sanandis : Mammæ sinistræ... folia rubi in quo mora nascuntur trita per se imponuntur. » HARD.

9. *Stomachi doloribus*. Diosc. IV, 37 : Θεραπεύει καὶ ὀφθαλμῶν προπτώσεις...καὶ ἐπὶ ςομαχικῶν; etc. H.

10. *Instillatur*. Plin. Val. I, 9 : « Foliorum rubi, in quo mora nascuntur, succus tepidus instillatus, medetur auricularum fracturis. » Item Apul. c. 87, tit. 1 : « ad aurium dolorem. » HARD.

11. *Sanat*. Apul. c. 87, tit. 9, et Diosc. loc. cit. HARD.

12. *Cauliculorum ex vino decoctum*. In aliis exemplaribus *calculorum* scriptum invenias, non *cauliculorum* ; haud omnino spernenda lectione, nam in fine capitis alterum genus rubi tradit, qui gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Sed quoniam Dioscorides succum ex foliis caulibusque expressum, mox in sole densatum, multos in medicina usus habere tradit, quod et Plinius paulo ante dixit, rem in medium relinquo. PINT.

13. *Uvæ præsentaneum*. Prius legebatur, *vel præsentaneum* : ut ad sananda condylomata, de quibus prius agebatur, spectare id quoque remedium videretur. In Reg. 1 cod. *ve præsentaneum*. Nos *uvæ* rescripsimus, indubitata conjectura. Auctor ita conjiciendi primum exstitit Marc. Emp. c. XIV, p. 99 : « Rubi, inquit, cauliculi teneri discoquuntur ex vino : idque vinum gargarizatur, quod confestim uvam prominentem coercet. Folia rubi arefacta in umbra in cinerem concremantur : is cinis in cochleari uvæ subjectus, præsentaneo remedio eam contrahit. » Et Plin. Val. I, 45, cujus lemma est : « Ad uvam distillantem : Rubi, inquit, in quibus mora nascuntur, cauliculi decoquantur ex vino, et eo ipso vino gargarizetur. » Et Pintiani inde conjectura exploditur, *calculorum* scribere enitentis, pro *cauliculorum*. H.

14. *Iidem*. Marc. Emp. cap. XII, p. 93 et 95. HARD.

in vino austero, labantes dentes firmant. Alvum [15] sistunt et profluvia [16] sanguinis : dysentericis prosunt. Siccantur [17] in umbra, ut cinis crematorum uvam reprimat. Folia quoque arefacta et contusa, jumentorum hulceribus utilia traduntur. Mora, quæ in his nascuntur, vel [18] efficaciorem stomaticen [19] præbuerint, quam sativa morus. Eadem com- 4
positione, vel cum hypocisthide [20] tantum et melle bibuntur in cholera, et a cardiacis [21], et contra araneos. Inter medicamenta, quæ styptica vocant [22], nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, ut colluantur eo oris hulcera, et sedis foveantur; tantaque vis est, ut spongiæ ipsæ lapidescant.

LXXIV. Alterum [1] genus rubi est, in quo rosa nascitur. 1
Gignit pilulam [2] castaneæ similem, præcipuo remedio cal-

15. *Alvum sistunt.* Dioscorid. IV, 47; Galen. de Fac. simp. med. VI, p. 163; Plin. Val. II, 27. H.

16. *Et profluvia.* Fluorem muliebrem Diosc. intellexit et Galen. ll. cc. et Apul. c. 87, tit. 3. Hæmorrhoidum sanguinem Marc. Emp. c. XXXI, p. 222. Sanguinis rejectionem ex ore Plin. Val. I, 64, cujus lemma est : « Sanguinem rejicientium curatio. Ruborum, inquit, in quibus mora nascuntur, caules ex vino austero decocti eduntur, idque vinum bibitur in potione. » Hard.

17. *Siccantur.* Apul. c. 87, de erusco, sive rubo, tit. 6 : « Ad uvam remedium : Erusci herbæ folia arefiant in umbra : crematorum cinere in cochleario lacta resiliet. » Marc. item Emp. c. XIV. H.

18. *Vel efficaciorem.* Gron. et Al. *vel quum efficaciorem.* Ed.

19. *Stomaticen.* Stomatica medicamenta sunt, ut diximus XXIII, quæ ad uvas, tonsillas, faucium tumores, et oris vitia accommodantur. Hard.

20. *Hyp.* Omnes quas vidi edd. *hyopc.* male; nam gr. ὑποκισθίς. Ed.

21. *A cardiacis.* Pl. Val. III, 11.

22. *Styptica vocant.* Στυπτικὰ, adstrictoria : adstringendi, spissandique vim habentia. Hard.

LXXIV. 1. *Alterum.* Nunc, ut opinor, herbariis incognitum. Rubum rosarium vocat Marc. Emp. mox citandus. Cynosbatos ipse est de quo mox dicetur : quem similitudinem rosæ Noster ferre dixit, lib. XVI, cap. 72. H. — *Alterum genus rubi.* Græcis auctoribus κυνόσβατον; nobis est *Rosa canina* (*Icos. polygyn.* gen. 1237 Pers, *Rosaç.* Juss.); cave ne idem credas cum cynosbato, de quo paulo infr. Ed.

2. *Gignit pilulam.* Spongiam vocat Marc. Emp. c. XXVI, p. 181 : « Spongia, inquit, ex rubo rosario agresti sumpta, et aqua frigida,

culosis. Alia est cynorrhoda[3], quam proximo dicemus volumine. (XIV.) Cynosbaton[4], alii cynospaston[5], alii neurospaston vocant: folium habet vestigio hominis[6] simile. Fert[7] et uvam nigram[8], in cujus acino nervum habet, unde neurospastos dicitur. Alia est a cappari[9], quam medici cynosbaton appellaverunt. Hujus thyrsus[10], ad remedia splenis et inflationes, conditus ex aceto manditur. Nervus
2 ejus cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes

donec madescat, macerata, ac deinde trita, et ex aqua per triduum potui data, efficaciter calculosos emendat. » Et c. XXVII, pag. 196: « Spongia, quæ in pruno silvestri, vel in spina aut in rosa silvestri nascitur, etc. » Sed is rosam silvestrem, seu Eglanterium, cum hoc genere rubi miscuisse, de quo nunc sermo est, nobis videtur. *Spongias* pariter, et *spongiolas* Columella, lib. XI, capite ultimo, radiculas asparagorum vocat illigatas, implexasque mutuo, atque connexas. HARD.

3. *Alia est cynorrhoda.* Quæ Eglanterii cognomine apud nos venit, *églantier.* De ea libro sequente, cap. 6. HARD.

4. *Cynosbaton.* Latine, *sentem canis* recte appellaveris. H. — Nobis est *Ribes nigrum* (*Pentand. monogyn.* gen. 575 Pers. *Grossular.* Juss.); habitat ad sepes et fluviorum ripas. Nostris vulgo, *groseiller noir, cacis.* Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 202. ED.

5. *Cynospaston.* Regg. 1, 2, ac Colb. *cynapanxin.* H.—Et sic Brot. edidit. In edit. principe legebatur, *cynapaxin.* ED.

6. *Vestigio hominis simile.* Ἀχνώδεις Theophr. Hist. III, 18. Plinius legisse videtur ἰχνώδεις. Athenæus legit ἀγνώδεις: Hermolaus γλισώδεις: Milletus ἀγριώδεις. Plinium recte legisse arbitror. DALEC.

7. *Fert,* etc. Plinius cynosbati historiam, cujus fructus subruber est foliumque ἰχνώδεις, miscet ac confundit cum chamæbato, quod uvam nigram fert, sive morum uvæ simile, ejus rubi modo, quem erectum, ac procerum, ὀρθοφυῆ, vocat Theophr. Legendum porro sic est: « Fert chamæbatos et uvam nigram, etc. » ut diximus superiori capite. DAL. — Χαμαίβατος Theophr. Hist. III, 18, nobis est *Rubus cæsius.* ED.

8. *Uvam nigram.* Hoc nemo præter Plinium, quod sciam, confirmat. HARD.

9. *Alia est a cappari.* Diosc. in Noth. p. 448: Κάππαρις, οἱ δὲ κυνόσβατος, οἱ δὲ καπρία, etc. H. — Nobis *Capparis spinosa* (*Polyand. monogyn.* gen. 1247 Pers. *Capparid.* Juss.). Habitat in Europa meridionali, Africa et Oriente. ED.

10. *Hujus thyrsus.* Cynosbati scilicet, qui diversus a cappari. H.

colligitur. Candidus pleuriticis præcipuus ex vino potus, item cœliacis. Radix ad tertias decocta, alvum sistit, et sanguinem : item dentes collutos decocto. Eodem succo foventur sedis atque genitalium hulcera. Cinis[11] e radice deprimit uvam.

LXXV. Idæus rubus appellatus[1] est, quoniam in Ida 1
non alius[2] nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis[3] innocentioribusque, sub arborum umbra nascens. Hujus flos[4] cum melle epiphoris illinitur, et ignibus sacris; stomachicisque[5] ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præstat, quæ supra dicta,

LXXVI. Inter genera ruborum[1] rhamnos[2] appellatur 1

11. *Cinis*. Deprimit tumentem uvam. H.—Vet. et Cb. *reprimit*. Ed.

LXXV. 1. *Idæus rubus appellatus*. Recentioribus eodem nomine est *Rubus idæus*, de quo jam dictum; nostris vulgo, *framboisier*. Habitat in lapidosis montosisque. Ed.

2. *Quoniam in Ida non alius*. Idæus appellatus est, inquit Diosc. IV, 38, quod in eo monte copiosius nascitur. Nullum præter id genus, nasci rubum ibi Plinius adjicit. Ita porro Reg. 2 cod. Olim *non alias*, perperam legebatur. H.

3. *Rarioribus calamis*. Aculeis. « Minoribus spinis, ac minus aduncis, » dixit ipse Plinius, XVI, 71. Diosc. l. c. ἀκάνθας μικράς. H.

4. *Flos cum melle epiphoris*. Oculorum videlicet inflammationibus. Plinius ipse, XVI, 71 : « Flos ejus contra lippitudines illinitur ex melle, et igni sacro. » Diosc. IV, 38: Τὸ αὐτῆς ἄνθος σὺν μέλιτι λεανθὲν ὀφθαλμικαῖς φλεγμοναῖς περιχριόμενον βοηθεῖ καὶ ἐρυσιπέλατα σβέννυσι. H.

5. *Stomachicisque*. Ita restituimus, admonitu codicum MSS. Regg. Colb. etc. tum ipsius Plinii, qui lib. XVI, c. 71, de eodem rubo Idæo agens : « Contra stomachi quoque vitia, inquit, bibitur ex aqua. » Dioscoridis quoque lib. IV, 38, ita scribentis : Στομαχικοῖς τε μεθ' ὕδατος ἐν ποτῷ δίδοται. Prius *stomaticis* legebatur. Hard.

LXXVI. 1. *Inter genera ruborum*. Latius accepta significatione vocis ejus, *rubus* : alias in ruborum genere censeri rhamnus non debet. Rhamni genera duo similiter Theophrastus agnoscit, nigrum et candidum : Nicandri quoque Scholiastes : Ἔστι δὲ λευκὴ καὶ μέλαινα. Rhamni varia genera delineantur a Clusio Histor. Rarior. plantar. I, pag. 109, sq. Hard.

2. *Rhamnos*. Duplex rhamni genus Theophr. Hist. III, 17; candidum nempe ac nigrum. Candidum nobis est *Zizyphus vulgaris* Willd. (*Pentand. monogyn.* gen. 532 Pers. sub *Rhamno*. *Frangulac.* Juss.); nigrum vero, an sit *Rhamnus lycioides* Sprengelius addubitat, Hist. Rei herb. I, 83. Præter *Zizyphum*

a Græcis, candidior et fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis; non, ut cæteri, aduncis: foliis majoribus. Alterum genus est silvestre, nigrius, et quadamtenus rubens: fert veluti folliculos. Hujus radice decocta in aqua fit medicamentum, quod vocatur lycium[3]. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus et vulneribus accommodatior. Folia utriusque[4] et cruda, et decocta illinuntur cum oleo.

1 LXXVII. Lycium præstantius[1] e spina fieri tradunt, quam et pyxacanthon[2] Chironiam vocant, quales in Indicis[3] arboribus diximus, quoniam longe præstantissimum[4]

vulgarem Willd. seu *Rh. Zizyphum* Linn. duas species memorat Diosc. I, 119: ἑτέραν λευκοτέραν, quæ *Rh. infectorius*; καὶ τρίτην μελαντέραν, quæ *Rh. saxatilis*. Conf. Sprengel. ibidem, pag. 163; Anguillar. pag. 54. Ed.

3. *Quod vocatur lycium*. Hoc falsum, et a nemine proditum. Dal. — *Lycium*. Græcis λύκιον, cujus hodie in officinis usus incognitus, ut Dodonæus queritur p. 745. Nomen a Lycia, unde advehebatur optimum, vel ab ipsa spina, habet. H. — De Lycio conf. quæ dicta sunt tom. V, pag. 113 edit. nost. Ed.

4. *Folia utriusque*. Ea hulceribus quæ serpunt, erysipelatibus illini, auctor est Diosc. I, 119. Hard.

LXXVII. 1. *Lycium præstantius*. Lycium Indi vocant. Græci, quoniam Indicum nomen non satis noverant, pro *cate*, principio quidem acanthon nominarunt: et quia in Lycia et Cappadocia ea arbuscula buxi folio est, pyxacanthum appellaverunt, arboris indicæ figuram ignorantes, quæ tamarisci folium habet, alias spinosissima. Dalec.

2. *Pyxacanthon*. Quin et ipsi spinæ, medicamenti quod ex ea fit, nomen est inditum: lycii nimirum. Diosc. I, 132: Λύκιον, ὃ ἔνιοι πυξάκανθαν καλοῦσι, δένδρον ἐστὶν ἀκανθῶδες, etc. Pyxacantham latine buxeam spinam jure dixeris. Bellonius repertam a se in Palæstina scribit. H. — Λύκιον Diosc. loc. laud. est nobis *Lycium europæum* (*Pentand. monogyn.* gen. 510 Pers. *Solan.* Juss.). Habitat in Gallia, Italia, Græcia, etc. Jam lycium Indicum retulimus ad *Acaciam Catechu* (*Monadelph. Polyand.* gen. 1655 Pers. sub *Mimosa*. *Leguminos.* Juss.); habitat in India; etiam ex hac planta succus *catechu* dictus. Conf. lib. XII, cap. 15, et Excurs. ad calcem ejusd. lib. Ed.

3. *Quales in Indicis*. Tum in India, tum in Pelio monte natas. Vide XII, 15. Hard.

4. *Præstantissimum existimatur*. Scrib. Larg. Comp. xix.: « Nulli collyriorum tantum tribuo, quantum lycio Indico vero per se. Hoc enim inter initia, si quis hoc colly-

existimatur Indicum. Coquuntur[5] in aqua tusi rami, radicesque, summæ amaritudinis, æreo vase per triduum, iterumque exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur[6] amaris succis, etiam amurca, ac felle bubulo. Spuma ejus ac flos[7] quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat[8], et psoras sanat, erosos angulos oculorum, veteresque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingivas, tussim, sanguinis exscreationes, fabæ magnitudine devoratum : aut si ex vulneribus fluat[9], illitum : rhagadas, genitalium hulcera, attritus, hulcera recentia, et serpentia, ac putrescentia. In naribus clavos, suppurationes. Bibitur et a mulieribus in lacte contra profluvia[10]. Indici[11] differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, quum fregeris, cito nigrescentibus :

rio inungatur protinus, etc. » Sic etiam Galenus de Fac. simpl. med. VII, 204, post Diosc. l. c. H.

5. *Coquuntur in aqua tusi rami*, etc. Totidem verbis hæc Dioscor. I, 132. Hard.

6. *Adulteratur*. Diosc. l. c. Δολοῦται δὲ ἀμόργης ἅμα τῇ ἑψήσει μιγνυμένης, ἢ ἀψινθίου χυλίσματι, ἢ βοείᾳ χολῇ. « Adulteratur amurca inter coquendum admixta, aut absinthii succo, aut felle bubulo. » Plinius ipse, XII, 15 : « Ea spina (pyxacanthos, seu lycium) et in Pelio monte nascitur, adulteratque medicamentum : » nempe verum, seu Indicum. « Item asphodeli radix, aut fel bubulum, aut absinthium, vel rhus, vel amurca. » H.

7. *Spuma ejus ac flos*. Diosc. I, 132 : Καὶ τὸ μὲν ἐπινηχόμενον ἀφρῶδες ἐν τῇ ἑψήσει ἀφελὼν ἀπόθου εἰς τὰ ὀφθαλμικά, etc. « Quod porro spumosum innatat inter coquendum (id florem vocant) eximito et ad oculorum medicamenta reponito. » Χυλίζεται δὲ τῶν ῥιζῶν (sic enim legit Orib. non ut libri editi habent τῶν φύλλων) σὺν τοῖς θάμνοις θλασθέντων, καὶ βραχέντων ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, εἶθ' ἑψηθέντων, καὶ τῶν μὲν ξύλων ῥιπτομένων, τοῦ δὲ ὑγροῦ πάλιν ἑψομένου μέχρι μελιτώδους συστάσεως. Hard.

8. *Faciem purgat, et psoras sanat, erosos angulos*, etc. Hæc totidem fere verbis Diosc. loc. cit. Galen. item de Fac. simpl. med. VII, p. 204. Hard.

9. *Ex vulneribus fluat*. Sanguis videlicet. Ita Reg. 1, recte; non, ut cæteri, *ex hulceribus*. Hard.

10. *Profluvia*. Contra fluxum muliebrem : Ἵστησι δὲ ῥοῦν γυναικεῖον... ποθὲν μετὰ γάλακτος. Diosc. loc. cit. Hard.

11. *Indici differentia, glebis extrinsecus nigris*. Indicum lycium differt a vulgari, glebis extrinsecus nigris, etc. Sic etiam Diosc. l. c. H.

adstringit[12] vehementer cum amaritudine. Ad eadem omnia utile est, sed præcipue ad genitalia.

1 LXXVIII. Sunt qui et sarcocollam spinæ lacrymam putent[1], pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem, gummosam[2]. Cum vino tusa sistit[3] fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate et hæc maxime nigrescit: melior, quo candidior.

1 LXXIX. Unum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum[1], quod oporicén vocant. Fit ad dysentericos stomachique vitia, in congio musti albi, lento

12. *Adstringit.* Idcirco dysentericis prodesse *lac*, « in quo lycium Indicum solvitur, » scribit Theod. Prisc. II, P. 2, c. 18. Hard.

LXXVIII. 1. *Spinæ lacrymam putent.* Diosc. III, 99: Ἡ δὲ σαρκοκόλλα ἐστὶ δάκρυον δένδρου γεννωμένου ἐν Περσίδι, ἐοικὸς λιβανωτῷ λεπτῷ, ὑπόκιῤῥον, ἔμπικρον τῇ γεύσει. « Sarcocolla lacryma est arboris in Perside nascentis, thuri tenui similis, subfulva, gustui amarinscula. » Nunc incognita officinis. Habet his affinia, ac prope gemina Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 226. Hard. — Sarcocolla nostras, succus est gummosus, aliquantisper resinosus, minutis et veluti friatis constans grumis albicantibus, aut ex albo rufis, aut rubentibus, spongiosis, friabilibus; micis lucentibus subinde mixtis; saporis subacris, amari, cum quadam ingrata dulcedine obscura, nauseam provocantis. Sub dentibus lentescit et in aqueo humore dissolvitur; lucernis admota, primum ebullit, postea claram in flammam exardet. Ex Persia et Arabia nunc, ut et Dioscoridis temporibus, advehitur. Plantam, quæ succum illum largitur, a nullo vel Veterum, vel Recentiorum hucusque descriptam, eamdem Linnæus esse ait cum *Penæa mucronata* (*Tetrand. monogyn.* gen. 277 Pers. *Plant. incert. sedis* Juss.); habitat in Æthiopia. Conf. lib. XII, 20, et Exc. IX de Sarcocolla ad calc. huj. lib. Ed.

2. *Gummosam.* Hanc vocem ignorant libb. ante Hard. edit. quam ex codd. restituendam præmonuerant Pint. et Gronov. in nott. ad hunc loc. Brot. *gumminosam*. Ed.

3. *Sistit fluxiones.* Ad oculorum certe epiphoras, sive fluxiones, sarcocollam recentiores medici commendant, asinino in lacte maceratam. Præterea vim illi vulnera conglutinandi et cicatrice obducendi tribuunt, unde nomen adepta est. Noxiam tamen pronuntiat Linnæus, internumque illius usus damnant alii prorsus et rejiciunt. Cf. Linn. Mat. med. p. 55, ed. Schreber. Geoffr. Mat. med. II, 657. Ed.

LXXIX. 1. *Nobile medicamentum.* Ὀπωρική, sive σκευασία δι' ὀπωρῶν, confectio ex fructibus, qualem concinnat Galen. κατὰ τόπ. III, p. 568, ad stomachi subversionem, ad cœliacos, ac dysentericos. H.

vapore decoctis cotoneis quinque cum suis seminibus, punicis totidem, sorborum sextario, et pari mensura ejus, quod rhun[2] Syriacon vocant, croci semuncia. Coquitur usque ad crassitudinem mellis.

LXXX. His subtexemus ea, quæ Græci communica- 1
tione nominum in ambiguo fecere, anne arborum essent.
(xv.) Chamædrys[1] herba est, quæ latine trixago[2] dicitur. 2
Aliqui[3] eam chamæropem, alii teucrion appellavere. Folia[4] habet magnitudine mentæ, colore et divisura quercus. Alii serratam, et ab ea serram inventam esse dixere, flore pæne purpureo[5]. Carpitur[6] prægnans succo in petrosis, adversus[7] serpentium venena potu illituque efficacissima: item stomacho, tussi[8] vetustæ, pituitæ in gula cohære-

2. *Rhun.* Sic et Chiffl. Gron. et Al. ante Hard. *rhus.* Ed.

LXXX. 1. *Chamædrys.* Dioscor. III, 112: Χαμαίδρυς, οἱ δὲ χαμαίδρωψ...διὰ δὲ τὸ σώζειν τινὰ ἐμφέρειαν τῷ Τευκρίῳ, καὶ ταύτην τινὲς Τεύκριον ἐκάλεσαν. Et in Noth. p. 457: Ῥωμαῖοι τριξάγο μίνορ. Chamædrys porro, quasi coactæ brevitatis quercus appellatur. Unde et in Gallia servat appellationem, *chênette*, ou *germandrée*. Italis, *querciola*, et *calamandrina*, teste Anguillara, P. XII, p. 220. Chamædrys est vulgaris Clusii, Hist. Rar. pl. III, p. 351; visa a nobis in horto Regio. Hard.—Nobis eodem nomine *Teucrium Chamædrys* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1372 Pers. *Labiat.* Juss.); in apricis non infrequens. Ed.

2. *Trixaga...chamæropem.* Gron. et Al. ante Hard. *trissago...chamædropem.* Ed.

3. *Aliqui.* Sic MSS. Regg. Colb. etc. tum in Indice. Tamen Diosc. χαμαίδρωψ. Et Marc. Emp. c. XXVIII, p. 136: « Chamædropis, inquit, quæ herba simillima quercui folia habet, etc. » At Apul. cap. 24: « Chamærops: Itali trixaginem appellavere. » Hard.

4. *Folia.* Diosc. loc. cit. post Theophr. Hist. IX, 10. Hard.

5. *Purpureo.* Diosc. loc. cit. Ἄνθος ὑποπόρφυρον. Hard.

6. *Carpitur.* MSS. omnes, *capitur.* Diosc. loc. cit. Συλλέγειν δὲ αὐτὴν δεῖ ἐγκύμονα τοῦ καρποῦ. Et paulo ante Φύεται ἐν τραχέσι καὶ πετρώδεσι τόποις. Hard.

7. *Adversus.* Diosc. loc. cit. et Apul. c. 24, t. 3. Hard.—J. Rains scribit hanc plantam in agro Cantabrigiensi *Theriacam Anglicam* nuncupari; procul dubio quia alexipharmaca censetur. Ceterum easdem fere, quas Veteres, neoterici virtutes illi attribuunt. Cf. Geoff. Mat. med. II, 298. Ed.

8. *Stomacho, tussi,* etc. Diosc. totidem fere verbis loc. cit. Βοηθεῖ σπάσμασι, βηχὶ, σπλῆνι ἐσκιῤῥωμένῳ, δυσουροῦσι, etc. et Marc. Emp.

scenti[9], ruptis, convulsis, lateris[10] doloribus. Lienem con-
3 sumit[11], urinam et menses ciet. Ob id incipientibus hydropicis[12] efficax, manualibus scopis ejus in tribus heminis aquæ decoctæ usque ad tertias. Faciunt et pastillos, terentes eam ex aqua, ad supra dicta[13]. Sanat et vomicas, et vetera hulcera[14], vel sordida cum melle. Fit et[15] vinum ex ea pectoris vitiis. Foliorum[16] succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto[17] sumitur. Excalfacit[18] perunctione.

1 LXXXI. Chamædaphne[1] unico ramulo est, cubitali fere: folia tenuiora lauri folio[2]. Semen rubens[3] adnixum

c. XVII, pag. 126, de vulsis, sive ruptis, et rheumaticis cum Theophrast. loc. cit. HARD.

9. *Pituitæ in gula cohærescenti.* Broter. ex Reg. 1 cod. *pituita . . . cohærescente.* ED.

10. *Lateris.* Cels. IV, 6, de laterum doloribus: « Multa, inquit, a medicis præcipiuntur: ut tamen sine his rusticos nostros epota ex aqua herba trixago satis adjuvet. » H.

11. *Lienem consumit, urinam et menses ciet.* Dioscorid. loc. proxime cit. Ἄγει καὶ ἔμμηνα, καὶ ἔμβρυα· σπλῆνα τήκει σὺν ὄξει ποθεῖσα. Vide et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 240. HARD.

12. *Hydropicis efficax*, etc. Et hæc pariter Dioscor. l. c. et Apul. c. 25, t. 3. HARD.

13. *Ad supra dicta.* Ad eosdem effectus, qui sunt supra commemorati. Sic etiam Diosc. III, 112: Λεῖα δὲ δύναται καὶ εἰς καταπότια ἀναπλάττεσθαι πρὸς τὰ εἰρημένα. « Sed et trita in catapotia redigi potest ad supra dicta. » Mutata prius interpunctione, perturbataque sententia, legebatur, « terentes eam ex aqua. Ad supra dicta sanat et vomicas. » HARD.

14. *Vetera hulcera.* Diosc. loc. cit. Ἀνακαθαίρει ἕλκη παλαιὰ σὺν μέλιτι. Sic Theophr. pariter Hist. IX, 10. HARD.

15. *Fit et vinum.* De quo dictum est, XIV, 19. HARD.

16. *Foliorum.* Diosc. loc. cit. post Theophrast. IX, 10. H.—*Caliginem.* Gron. *caligines.* ED.

17. *Ad splenem ex aceto.* Diosc. l. c. Σπλῆνα τήκει σὺν ὄξει ποθεῖσα.

18. *Excalfacit.* Diosc. Καὶ ἀλειφομένη δέ ἐστι θερμαντική. HARD.

LXXXI. 1. *Chamædaphne.* Totidem fere verbis describitur a Diosc. IV, 149: Χαμαιδάφνη, οἱ δὲ καὶ ταύτην Ἀλεξάνδρειαν ἐκάλεσαν, etc. Herbarii nostri hanc lauream vocant. H. — Nobis *Ruscus racemosus* (*Diæc. monadelph.* gen. 2301 Pers. *Asparag.* Juss.). Habitat in insulis Archipelagi. ED.

2. *Folia tenuiora lauri folio.* Sic ex MSS. Hard. præeunte Gron. quum prius legeretur: « Folio tenui, lauri similitudine. » ED.

3. *Semen rubens adnixum.* Ita

foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores[4] refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. Menses succus ejus, et urinam ciet potu[5], partusque difficiles in lana appositus.

LXXXII. Chamelæa[1] similitudinem foliorum oleæ habet. 1
Sunt[2] autem amara, odorata, in petrosis, palmum altitudine non excedente. Alvum purgat[3]: detrahit pituitam bilemque: foliis in duabus[4] absinthii partibus decoctis, succoque eo cum melle poto. Foliis impositis et hulcera purgantur. Aiunt, si quis ante solis ortum eam capiat, dicatque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium: quoquo modo vero[5] collectam jumentorum pecorumque oculis salutarem esse.

LXXXIII. Chamæsyce[1] lentis folia habet, nihil se at- 1

MSS Regg. Colb. etc. non, ut editi, *admixtum*. Quin et sincerius forte, *adnexum*. Diosc. loc. cit. τοῖς φύλλοις ἐπιπεφυκότα. H. — Brot. ex Reg. 2, *adnexum*. Ed.

4. *Ardores*. Diosc. loc. cit. Κεφαλαλγίαις, καὶ ςομάχου ἐγκαύσεσιν ἀρήγει. « Capitis doloribus, inflammationibusque stomachi succurrit. »

5. *Menses succus ejus, et urinam ciet potu*. Dioscorid. loc. citat. Ἐν πεσσῷ προστεθεὶς, « in pesso subditus. » Hard.

LXXXII. 1. *Chamelæa*. Hæc totidem verbis Diosc. IV, 172: Χαμελαία, etc. et Marc. Emp. xxx, pag. 211. Mezereum id Arabes appellant: Hispani, *Olivilla*: herbarii, *Chamelæa Tricoccos*: Narbonenses, *Garou*. Clusio pingitur Hist. Rar. plant. I, 87, et a Dalec. Hist. pl. XVI, p. 1664. Vidimus in horto Regio. Hard. — Nobis *Daphne Gnidium* (*Octand. monogyn.* gen. 967 Pers. *Thymel.* Juss.); habitat in Hispania, Gallia Narbonensi, Italia, etc. in locis aridis. Ed.

2. *Sunt*. Diosc. loc. cit. Hard.

3. *Alvum purgat*. Diosc. loc. cit. et Marc. Emp. c. xxx, p. 211. Idem p. 212, hanc *restim olivæ* appellari ait, et habere alias dotes ac vires, quas eo loci enumerat. Præivit ambobus Scribon. Larg. Comp. cxxxvi: « Purgat ergo belle chamelæa, quæ herba olivæ folia similia habet, quorum quinque vel sex dare oportet, trita ex aquæ mulsæ cyathis ... Detrahit enim aquam largiter. » Hard.

4. *Foliis in duabus*, etc. Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 140. Hard.

5. *Vero*. Sic et Ch. verbum hoc omittunt Gron. et Al. Ed.

LXXXIII. 1. *Chamæsyce*. Diosc. IV, 170: Χαμαισύκη... φύλλα φακοειδῆ... πρὸς τῇ γῇ... φύεται ἐν πετρώδεσι καὶ αὐχμηροῖς τόποις. Retinet nomen in officinis. Visa a nobis in horto Regio, qualis a Dodonæo

tollentia, in aridis petrosisque nascens. Claritati[2] oculorum, et contra suffusiones utilissima, et cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vulvæ dolores[3] sedat apposita in linteolo. Tollit et verrucas[4] omnium generum illita. Prodest et orthopnoicis.

1 LXXXIV. Chamæcissos[1] spicata est tritici modo, ramulis quinis fere, foliosa: quum floret, existimari potest alba viola, radice tenui: cujus bibunt ischiadici[2] folia tribus obolis, in vini cyathis[3] duobus septem diebus, admodum amara potione.

1 LXXXV. Chamæleucen[1] apud nos farfarum, sive

pingitur p. 373. Hard. — Nobis *Euphorbia Chamæsyce* (*Dodecand. trigyn.* gen. 1190 Pers. *Euphorb.* Juss.). Habitat in meridionalis Europæ locis aridis. Ed.

2. *Claritati oculorum*. Hæc totidem verbis Dioscorid. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 241. Hard.

3. *Vulvæ dolores sedat*. Dioscor. loc. cit. Δύναμιν δὲ ἔχουσιν οἱ κλῶνες λεανθέντες σὺν οἴνῳ τὰς περὶ μήτραν ὀδύνας παύειν, ἀντὶ πεσσοῦ προστεθέντες. « Rami ex vino triti, et in pesso appositi, vulvæ dolores sedant. » Hard.

4. *Tollit et verrucas*. Dioscor. et Gal. ll. cc. Hard.

LXXXIV. 1. *Chamæcissos*. De qua jam ante diximus XVI, 62. Vide Ruellium, III, pag. 634, qui nobiscum et cum Plinio facit. H. — Χαμαίκισσος Diosc. IV, 126; nobis *Antirrhinum Asarina*, de quo jam actum. Vide quæ diximus supra cap. 49. Ed.

2. *Ischiadici*. Folia, non radicem ischiadicis bibi utiliter ait Dioscor. IV, 126. Florem, Galen. loc. cit. p. 240. Hard.

3. *In vini cyathis duobus*. Longe hoc a Dioscoridis placitis diversum est; proinde non dubito quin aliqua hic verba librariorum incuria prætermissa sint. Nam in Dioscoride *tres* sunt cyathi, non *duo*: et ab ischiadicis hanc potionem insigniter amaram 40 aut 50 diebus bibendam præcipit: ab his autem qui regio morbo laborant, 5 aut 6 diebus, non 7. Verba ejus subtexui ex lib. IV, cap. de chamæcisso, seu terrestri edera: « Contra coxendicis dolores trioboli pondere in aquæ cyathis tribus quadraginta quinquagintave diebus folia ejus utiliter bibuntur. Quin etiam foliis suffusiones quinque aut sex diebus pariter pota emendant. » Dal.

LXXXV. 1. *Chamæleucen*. Χαμαιλεύκη Galeno, loco citato; p. 241. In Indice hujus loci: « De chamæleuce, sive farfaro, sive farfugio. » Dioscor. in Noth. pag. 458: Βήχιον... οἱ δὲ χαμαιλεύκη. Ῥωμαῖοι τρισιλλάγω, οἱ δὲ φαρφάριαμ. Libri quidam, *farfano*, male. Meminit hujus Plautus in Pœnulo, act. II, sc. 1, v. 32: « Eo præsternebam folia farfari. » Apuleius: « Folia

farfugium[2] vocant. Nascitur secus[3] fluvios, folio populi, sed ampliore. Radix ejus imponitur carbonibus cupressi, atque is nidor per infurnibulum[4] imbibitur in vetere tussi.

LXXXVI. Chamæpeuce[1] larici foliis[2] similis, lumborum 1
et spinæ doloribus propria est. Chamæcyparissos[3] herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionumque pollet. Ampelopraso[4] in vinetis nascitur, foliis 2

sunt farfari, et nugæ meræ. » Fortasse a Farfaro amne, de quo Ovid. Metam. lib. XIV, 330: « et opacæ Farfarus umbræ. » Græce βήχιον, Latini bechion et tussilaginem nominant. In officinis, « Farfara, ungula caballina, populago: » Galli *pas d'ane*, vel *tussilage*. Pingitur a Dodonæo p. 486. De ea plura dicentur XXVI, 16. H. — Nobis *Tussilago Farfara* (*Syngenes. superfl.* gen. 1863 Pers. *Corymb.* Juss.). Habitat in humidis argillosis; flores primo vere, folia æstatis initio profert. Ed.

2. *Farfarum... farfugium.* Gr. et Al. *ferranum*, non *farfarum*. Ed.

3. *Secus.* Manutius in editione Plinii maluit *secundum*, quam *secus* legi: tametsi constans librorum omnium ante eum consensio foret in eam vocem *secus*. Et sane Catonem meminimus de Re Rust. cap. XXI, *secus laminas* dixisse. Quintil. VIII, 2, *secus viam*. Hard.

4. *Infurnibulum.* Ita Reg. 1. At Reg. 2, et Chiffl. *infundibulum*. Instrumentum intelligit, quo in vasa liquores infundimus, *un entonnoir*. Refert hoc quoque Diosc. V, 126. Plin. XXVI, 16, pro infundibulo adsciscit arundinem. Hard.

LXXXVI. 1. *Chamæpeuce.* Quidam aliam esse non putant chamæpityn. Dal. — *Chamæpeuce.* Diosc. IV, 126: Χαμαιπεύκη ποιεῖ πρὸς ὀσφύος ἀλγήματα, ἐν ὕδατι λεία πινομένη. A chamæpity, de qua diximus cap. 20, ita herba hæc distare videtur, ut larix a picea. Fruticem esse ait Anguillara, inventumque a se in insula *di Veghia*, iisdem plane notis, quibus a Plinio delineatur part. XII, pag. 202. Hard. — *Stæhelina Chamæpeuce* (*Syngenes. æqual.* gen. 1804 Pers. *Cynaroceph.* Juss.); habitat in Creta. Conf. Alpin. Exotic. c. XXXV. Ed.

2. *Larici foliis.* Brot. ex Regg. 1 et 2, *laricis folio*. Ed.

3. *Chamæcyparissos.* Nondum in certi nominis apud herbarios nostrates possessionem venit. Dodonæum vide p. 268. H. — Quibusdam *Santolina Chamæcyparissus*, quæ Sprengelio eadem esse videtur cum Abrotono femina Diosc. III, 29; item Plin. XXI, 92. Ed.

4. *Ampeloprason.* Ἀμπελόπρασον a vitibus et natali loco nomen accepit, quasi porrum vitium, aut vitigineum. Pingitur a Dodonæo pag. 678. Ἄγριον πράσον vocat Gal. de Fac. simpl. med. VI, pag. 154. H. — *Allium Ampeloprason* (*Hexand. monogyn.* gen. 790 Pers. *Liliac.* Juss.). Habitat in Anglia, Oriente, etc. Ed.

porri, ructu gravis. Contra serpentium ictus[5] efficax. Urinam[6] et menses ciet : eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumque. Datur et a partu mulieribus, et contra canis morsum. Ea quoque quæ stachys[7] vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribusque, et odoris jucundi, colorisque in luteum inclinati. Pellit menstrua[8].

1 LXXXVII. Clinopodion[1], alii cleonicion, alii zopyron, alii ocymoides appellant, serpyllo[2] similem, surculosam[3], palmi altitudine[4] : nascitur[5] in petrosis, orbiculato[6] fo-

5. *Serpentium ictus.* Dioscor. II, 180 : Θηριοδήκτοις δὲ βιβρωσκόμενον ἁρμόζει. « Contra bestiarum morsus in cibo convenit. » HARD.

6. *Urinam et menses.* Dioscorid. loc. cit. HARD.

7. *Stachys.* Alia Plinii stachys est, alia Dioscoridis. Illa porri, ista marrubii foliorum similitudinem refert. Quæ Dioscoridi stachys est, ea Plinio scorditis appellatur, uti dicemus XXV, 26. Pliniana stachys officinis incognita. H. — Dioscor. III, 120 : Στάχυς θάμνος ἐμφερὴς πρασίῳ, ὑπομηκέστερος δὲ, καὶ πλεῖστα φύλλα ἔχων, εὐώδη, λευκά, κ. τ. λ. « Stachys frutex est marrubio similis, sed aliquanto longior, et folia proferens numerosa, odoris jucundi, candidi coloris, etc. » Plinius folia in luteum inclinare dicit, quæ scriptori græco candida sunt; et, ut sæpenumero alias, vocum πράσου et πρασίου similitudine deceptus, stachyn porro, non marrubio similem facit. *Stachys* est *germanica* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1392 Pers. *Labiat.* Juss.). Habitat in silvaticis et ad versuras agrorum. ED.

8. *Pellit menstrua.* Dioscor. loc. cit. Τὸ ἀπόζεμα τῶν φύλλων ἔμμηνα καὶ δεύτερα ἄγει πινόμενον. « Foliorum decoctum menstrua secundasque potu pellit. » ED.

LXXXVII. 1. *Clinopodion.* Dioscor. in Noth. pag. 456 : Κλινοπόδιον, οἱ δὲ κλεώνικον, οἱ δὲ ὠκιμοειδὲς, οἱ δὲ ζώπυρον καλοῦσι. Pingitur a Matthiolo p. 814. H. — Servat nomen : *Clinopodium vulgare* (*Didynam. gymnosp.* gen. 1399 Pers. *Labiat.* Juss.). Habitat in silvis, dumetis, ad sepes. Clinopodium in officinis nostris *Melissæ Calaminthæ* non ita bene succedaneum habetur. ED.

2. *Serpyllo.* Foliis serpyllo similibus. Diosc. III, 19. HARD.

3. *Surculosam.* Lignosam, φρυγανῶδες Diosc. HARD.

4. *Palmi altitudine.* Palmi majoris, qui duodecim digitorum. Dioscor. δισπίθαμον. HARD.

5. *Nascitur.* Dioscor. loc. citat. H. — *Nascitur.* Verbum hoc delet Brot. ex Regg. 1 et 2; et mox non *præbens*, sed *præbentem* exhibet. ED.

6. *Orbiculato foliorum.* Ita MSS. omnes, non *florum* : etsi nihil inter-

liorum ambitu, speciem lecti pedum præbens. Bibitur[7] ad convulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctæ succus[8].

LXXXVIII. Nunc subtexemus herbas mirabiles qui- 1
dem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Centunculum[1] vocant nostri[2], foliis ad similitudinem capitis penulārum, jacentem in arvis: Græci clematidem: egregii effectus ad sistendam alvum in vino austero. Item sanguinem sistit tritus cum oxymelitis, aut aquæ calidæ cyathis quinque, denarii unius pondere: sic et ad secundas mulierum efficax.

LXXXIX. Sed Græci clematidas et alias habent: unam 1
quam aliqui echiten[1] vocant, alii laginem, nonnulli te-

est: nam in singulis fere geniculis adnexi foliis flores adhærescunt. Diosc. loc. cit. Καὶ τὰ ἄνθη ὁμοιά πως κλίνης ποσὶν, ἐκ διαστημάτων ἐμφερῆ πρασίῳ. « Et floribus (orbiculato suo ambitu) lecti pedum speciem præbentibus, ex intervallo marrubii modo dispositis. » Hard.

7. *Bibitur*. Diosc. l. c. totidem verbis. Hard.

8. *Decoctæ succus*. Herbæ nimirum. Dioscorid. loc. cit. Πίνεται δὲ ἡ πόα καὶ τὸ ἀφέψημα αὐτῆς, πρὸς θηρίων δήγματα, etc. Hard.

LXXXVIII. 1. *Centunculum*, etc. Aloisio herba, quam Dodonæus pingit pro helxine cissampelo: sed vires non conveniunt. Placet magis Dodonæi judicium, qui herbæ impiæ genus centunculum vocat, lib. I, cap. 60. Dal. — *Centunculum*. Gnaphalium videtur esse, de quo rursum, XXVII, 61, quum et vires ei plane similes ibi adscribantur: et in Noth. Dioscor. pag. 459: Γναφάλιον, Ῥωμαῖοι κέντουλουμ, opinor pro κεντούνκουλουμ, jampridem appellarint. Pingitur a Dodonæo, pag. 65. H. — Centunculus, Sprengelio judice, est *Polygonum Convolvulus* (*Octand. trigyn.* gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.). Habitat in agris. Scribon. Larg. Comp. xlvi, πολύγονον herbam vocari ait, quia multa est, et ubique nascitur. Conf. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 203. Ed.

2. *Nostri*. Sic ex MSS. post Pint. emendabat Hard. « Itali centunculum voc. rostratis, etc. » et mox: « Græci autem clematid. Est ejus egreg. » Ed.

LXXXIX. 1. *Aliqui echiten vocant*. Echiten sive echion, ut legitur cap. 9 libri sequentis, ideo vocarunt, quod imposita serpentium et viperarum morsibus juvamentum præstet, auctore Dioscoride, Dal. — *Unam*, etc. Hæc clematis altera Dodonæi, p. 402; in Noth. Dioscor. p. 462: Ἑτέρα κληματὶς, etc. H. — *Echiten vocant*, etc. Est Clematitis peregrina, foliis piri incisis. C. Bauhin. Br.

nuem scammoniam[2]; ramos habet bipedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ, nisi quod nigriora minoraque sunt folia. Invenitur in vineis arvisque. Estur, ut olus, cum oleo ac sale : alvum ciet. Eadem a dysentericis cum lini semine ex[3] vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adjecta percurant. Item hæmorrhoidas cum oleò viridi, phthisicos juvant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto edentium Venerem[4] stimulant.

1 XC. Est et alia clematis[1], Ægyptia[2] cognomine, quæ ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur : folio lauri[3], longa[4] tenuisque : adversus serpentes[5], ac privatim aspidas, ex aceto pota efficax.

2. *Tenuem scammoniam : et pedales, foliosos* (sic prius legebatur). Lego ex Voss. « nonnulli tenuem scammoniam. Ramos habet bipedales, foliosos, etc. » Gron.

3. *Ex.* Gron. et Al. *in vino.* Ed.

4. *Edentium Venerem.* Sic ex MSS. post Pint. et Gron. emend. Hard. quum prius legeretur : « dentium dolores sedant. Venerem stim. » Ed.

XC. 1. *Est et alia clematis.* Dioscor. IV, 7 : Κληματὶς, οἱ δὲ δαφνοειδὲς, οἱ δὲ μυρσινοειδὲς, οἱ δὲ πολυγονοειδὲς καλοῦσι. Sic etiam Gal. de Facult. simpl. med. VII, 192, daphnoides, a lauri similitudine, ut et myrsinoides, appellata. A crebris geniculis, polygonoides. Est Dodonæi clematis daphnoides, pag. 401 ; visa a nobis in horto Regio. Vide, si lubet, in Adagiis, Chil. I, Cent. 1, ad. 22 : *clematis Ægyptia.* H. — *Clematis, Ægyptia cognomine.* Cl. Tournefortio clematis daphnoides est Pervinca, *la pervenche.* At quum pervincam aliosque effectus memoraverit Plinius, XXI, cap. 99, hæc mihi videtur esse clematitis, sive flammula repens, C. Bauh. quam observavit Cl. Shaw. Brot. — Κληματὶς Dioscorid. loc. sup. laudat. nobis est *Vinca major* et *minor* (*Pentand. monogyn.* gen. 612 Pers. *Apocyn.* Juss.); habitat per totam Europam australem. Ed.

2. *Ægyptia cognomine,* Prior Dioscoridis, qui hujus cognominis nusquam meminit. Dal.

3. *Folio lauri.* Dioscor. loc. cit. Πέταλον δὲ μικρὸν, δάφνῃ ἐμφερὲς τῷ τε σχήματι, καὶ τῇ χρόᾳ, μικρότερον δὲ πολλῷ. Hard.

4. *Longa.* Dioscor. Κλήματα δὲ ἔχει μακρά. « Sarmentosas spargit viticulas, easque longas. » Hard.

5. *Adversus serpentes.* Diosc. l. c. H. — *Aspidas.* Gr. et Al. *aspides.* Ed.

XCI. (xvi.) Ægyptus[1] hanc maxime gignit, quæ et aron[2], de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidam enim eamdem esse dixerunt. Glaucias satu discrevit[3], dracontium silvestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem[4] aron appellarunt, caulem vero dracontium, in totum alium, si modo hic est, qui apud nos dracunculus vocatur: namque aros radicem nigram[5] in latitudinem rotundam habet, multoque majorem, et qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam, et draconis convoluti modo: unde et ei nomen[6]. 1

XCII. Quin et ipsi Græci[1] immensam posuere differentiam, semen dracunculi fervens mordaxque tradendo: 1

XCI. *Ægyptus hanc maxime gignit.* Verba illa bene Salmas. cum hoc cap. jungenda monuit, quæ in libb. ante Hard. editt. superiori adnectebantur. Ed.

2. *Aron, de qua inter bulbos diximus.* Lib. XIX, cap. 30. Sed cave aron vulgarem intelligas, aliamve quam ægyptiacam. Hard.

3. *Glaucias satu discrevit.* Solo satu discrevit aron a dracontio: dracontium, aron silvestrem pronuntiando. Ita, credo, etiam Galenus, qui de Fac. simpl. med. VI, pag. 169, dracontion ait aro esse persimile, et foliis, et radice: amarius tamen aliquanto. Dioscoridem is sequutus est, II, 197. Serapion quoque dracontii genera bina statuit: alterum, quod dracontium simpliciter: alterum quod aron appellaretur. Hard.

4. *Aliqui radicem*, etc. Sic Erotian. in Onom. voc. Hipp. Opp. Galen. tom. II, p. 117: Δρακόντιον βοτάνης εἶδος· οὕτω δὲ καλεῖται καὶ ὁ τοῦ ἄρου καυλὸς, παρὰ τὴν πρὸς τὸ ζῶον ὁμοιότητα. « Dracontium, herbæ genus: sic et ari caulis vocatur, ex similitudine quam cum animali habet. » Hard.

5. *Aros radicem nigram in latitudinem rotundam*, etc. Aros nempe Ægyptiaca, ut diximus. Nam vulgari radix alba est, et dracunculi radici proxima, ut ait Dioscorid. lib. II, cap. 197. Hard.

6. *Unde et ei nomen.* Sic appellari aiunt hodierni, quod caulem habet anguium more maculosum, et versicolorem, cum lævore. Idcirco et draconteam, et colubrinam quoque Romani dixere, teste Apuleio, cap. 14. Recentiorum plerique majorem serpentariam vocant, *grande serpentaire*. Pingitur a Matthiolo in nott. Dioscorid. lib. II, pag. 590. Hard.

XCII. 1. *Græci immensam posuere differentiam*, etc. In his Dioscorid. II, 196, dracunculi semen esse ait sapore mordax, ἐπιδάκνων τὴν γεῦσιν καρπός: olfactuque ipso recens conceptos fœtus enecare: Καὶ τὴν ὀσμὴν δὲ φασὶ... τῶν ἄρτι συνειλημμένων ἐμβρύων φθαρτικὸν εἶναι. H.

tantumque ei virus[2], ut olfactum gravidis abortum inferat. Aron[3] miris laudibus extulere: primum in cibis feminam præferentes, quoniam mas durior esset, et in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare[4]: et aridum in potione in-
2 spersum, aut ecligmate, urinam[5] et menses ciere. Sic et in oxymelite potum stomacho; interaneisque exhulceratis ex lacte ovillo bibendum: ad tussim, in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte, ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item suggillatis, tonsillis. Ex oleo hæmorrhoidum vitio infudere[6], lentigines ex melle illinentes. Laudavit Cleophantus et pro antidoto contra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tussientibus modo: semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori. Dieuches[7] tussientibus, aut suspiriosis, et orthopnoicis, et pura[8] exscreantibus, farina
3 permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle ecligmate, et pulmonis vitiis: ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium[9] extrahit, naturæ

2. *Ei virus*. Gron. et Al. ante Hard. *inesse ei*. Ed.

3. *Aron*. Sive ægyptiacam hoc loco intelligas, sive græcam, nihil interest: affines enim utrique cognatæque vires, et invicem, et cum dracontio. Quæ autem apud nos aros appellatur, non est ullo modo edulis. H. — Ἄρον μέγα Hippocr. de Morb. III, 493, est *Arum maculatum* (*Monœc. Polyand.* gen. 2114 Pers. *Aroid.* Juss.); variat etiam foliis non maculatis: in silvaticis apud nos non infrequens. Ἄρον item Theophrast. Hist. VII, 11, Sprengelio judice, est *Arum Colocasia*, de quo jam sup. dictum, quodque Plinius ipse testatur in Italia jam seri, lib. XXI, cap. 51; sed colocasiam appellat, ut et Virg. multitudinis numero, Ecl. IV, 20: « Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho. » Ἄρον autem Dioscor. II, 197, nobis erit *Arum italicum*, de quo. Noster nunc agere videtur. Conf. Histor. Rei herbar. tom. I, pagg. 47, 103 et 190. Ed.

4. *Pectoris vitia purgare*. Hoc de dracontio Dioscor. II, 196, de aro quoque vulgari, cap. 197. Hard.

5. *Urinam et menses ciere*. Diosc. loco citato. Hard.

6. *Infudere*. Gronov. et Al. ante Hard. *infundere*. Ed.

7. *Dieuches*. Diosc. l. c. H.

8. *Et pura*. Sive purulenta. Ita MSS. a *pus*, *puris*. H. — Gron. et Al. ante Hard. *purulenta*. Ed.

9. *Partus omnium animalium*. Affine est, quod Dioscorid. prodidit

circumlitum. Succus radicis[10] cum melle Attico, oculorum caligines, ac stomachi vitia discutit, tussim decocti jus cum melle. Hulcera[11] omnium generum, sive phagedænæ sint, sive carcinomata, sive serpant, sive polypi in naribus[12], succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex vino et oleo cocta. Alvum inaniunt[13] ex sale et aceto sumpta. et luxatis cocta cum melle prosunt: item articulis[14] podagricis cum sale, recentia vel siccà. Hippocrates utralibet[15] ad collectiones cum melle imposuit. Ad menses trahendos seminis vel radicis drachmæ duæ in vini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio, si a partu non purgantur, et secundas trahit[16]. Hippocrates et radicem ipsam apposuit. 4
Dicunt et in pestilentia[17] salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore, quum crematur, privatimque aspidas fugat, aut inebriat, ita ut torpentes inveniantur. Perunctos[18] quoque aro e laureo oleo fugiunt.

ll. cc. e dracontio, arove, collyria fingi ad extrahendos partus. Hard.

10. *Succus radicis.* Diosc. ll. cc. et Galen. de Fac. simpl. med. VI, 169. Hard.

11. *Hulcera.* Hæc pariter Diosc. et Galen. ll. cc. Hard.

12. *Sive polypi in naribus.* De dracontio Marc. Emp. cap. x, pag. 86: « Polypum, inquit, emendat herba, quæ græce dracontium appellatur, vel si succus ejus naribus infundatur: vel si papyrus inde infecta; et specillo involuta, naribus inferatur, et postera die educatur. » Hard.

13. *Alvum inaniunt.* Ursi quum latebris exeunt, id devorant laxandis intestinis, alioqui contritis, lib. VIII, cap. 36. Dal.

14. *Item articulis podagricis cum sale, recentia*, etc. Radicem ari cum fimo bubulo podagricis impositam auxiliari scribit Dioscor. II, 197. Hard.

15. *Utralibet.* Sive recentia folia, sive sicca. H. — Gron. et Al. ante Hard. *quaslibet.* Ed.

16. *Secundas trahit.* Eam ob rem et cervæ arou a partu edunt, ut diximus VIII, 50. Hard.

17. *In pestilentia.* Pulpam radicis (ari) recentis et contusæ Tragus ait præsentissimum esse remedium, ac minime fallax, adversus venenum et pestem, sive solam, sive cum pari theriacæ pondere. Conf. Geoffr. Mater. med. t. III, pag. 128. Ed.

18. *Perunctos.* Diosc. II, 196: « Aiunt, inquit, et qui manus radice perfricuerit, a viperæ morsu tutum et illæsum exsistere. » Φασὶ δὲ ὅτι καὶ εἰ διατρίψει τις τὰς χεῖρας τῇ ῥίζῃ, ἀπὸ ἐχίδνης ἄδηκτος μένει. Hard.

Ideo et contra ictus dari potu in vino nigro putant utile. In foliis ari[19] caseus optime servari traditur.

1 XCIII. Dracunculus[1], quem dixi, hordeo maturescente effoditur, luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt majorem[2]: ut et menses, si ferro non attingatur, sistat[3]. Succus ejus et
2 aurium dolori[4] prodest. Id autem, quod Græci dracontion vocant, triplici effigie demonstratum mihi est: foliis betæ, non sine thyrso, flore purpureo. Hoc est simile aro[5]. Alii radice longa[6], veluti signata articulosaque, monstravere: tribus omnino cauliculis: folia ejus ex aceto decoqui contra serpentium ictus jubentes. Tertia[7] demonstratio fuit, folio majore, quàm cornus, radice arundinea totidem, ut affirmabant, geniculata nodis, quot haberet annos, totidemque esse folia. Hi ea ex vino vel aqua contra serpentes dabant.

1 XCIV. Est et aris[1], quæ in eadem Ægypto nascitur, simi-

19. *In foliis ari.* Et dracontii pariter. Dioscor. loc. cit. Τυρός τε ἐνειλούμενος τοῖς φύλλοις ἄσηπτος διαμένει. HARD.

XCIII. 1. *Dracunculus.* Cap. 91, sub fin. « qui apud nos dracunculus vocatur. » Hujus radicem effodi hordei messibus scribit Dioscorid. l. c. ἐν πυραμητῷ. H. — Δρακοντίον græcis scriptoribus. Dracontium, seu Serpentaria officinar. Nobis *Arum Dracunculus;* habitat in Europa meridionali. ED.

2. *Majorem.* Nam et alter minor dracunculus est, delineatus a Matthiolo, p. 591. HARD.

3. *Sistat.* Parum credibile, ab herba tam acri sisti menses. DAL.

4. *Aurium dolori.* Marc. Emp. cap. IX, 9, p. 77. HARD.

5. *Hoc est simile aro.* Ita etiam MSS. Est dracontium majus, sive dracunculus modo explicatus. H.

6. *Alii radice longa.* Hæc bistorta nunc vulgo dicitur, a radice intorta et convoluta anguium more. *La bistorte.* A Dodonæo pingitur, qualem vidimus in horto Regio, pag. 331. H. — *Polygonum Bistorta* (*Octand. trigyn.* gen. 977 Pers. *Polygon.* Juss.). Habitat in montibus et pratis humidis. ED.

7. *Tertia.* Dracunculus aquatilis Dodonæi, p. 329. Gesneri, arum palustre. Vidimus quoque in horto Regio. HARD.

XCIV. 1. *Est et aris.* Ἀρίσαρον a Dioscor. appellatur, a quo et verbis totidem describitur, II, 198, ut et ab Oribasio, XI. Pingitur a Lobelio in Adv. pag. 260. In Italia vulgo nola, etsi nomine vulgari

lis aro, minor tantum minoribusque foliis, et utique radice, quæ tamen olivæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera unum tantum emittens. Medetur utraque hulceribus manantibus: item combustis, ac fistulis collyrio immisso [2]. Nomas sistunt decocta earum in aqua, et postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum ingens [3]: contacto genitali cujusque feminini sexus, animal in perniciem agi.

XCV. Myriophyllon [1], quod nostri millefolium vocant, caulis est tener, similis feniculo, plurimis foliis: unde et nomen accepit. Nascitur [2] in palustribus, magnifici usus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ et vesicæ; et suspiria, præcipitatisque [3] ex alto. Efficacissima ea-

carens, auctor est Anguillara, part. XI, pag. 176. H. — Nobis eodem nomine *Arum Arisarum*; babitat in meridionalis Europæ nemoribus. Ed.

2. *Ac fistulis collyrio immisso.* Prius legebatur, « ac fistulis. Collyrio immixto nomas sistunt, decoctarum in aqua, etc. » Emendandi auctor Dioscor. exstitit, qui de ari seu arisaro ita prodidit, II, 198: Νομὰς ἵστησι καταπλασσομένη· κολλύριά τε πρὸς σύριγγας ἐνεργῆ ἐξ αὐτῆς γίνεται.. « Illitu nomas sistit: ex eadem collyria concinnantur, ad fistulas efficacia. » Hard.

3. *Miraculum ingens.* Diosc. loc. cit. Φθείρει δὲ καὶ αἰδοῖον παντὸς ζώου ἐντεθεῖσα. « Imposita, inditave, cujuslibet animalis genitale corrumpit. » Hard.

XCV. 1. *Myriophyllon.* De eo pariter prodidit Dioscor. IV, 115: Μυριόφυλλον, etc. Millefolium aquaticum est, seu feniculus aquaticus Dalecampii, Hist. plant. IX, pag. 1023. Vidimus in horto Regio. H. — Nobis eodem nomine est *Myriophyllum spicatum* (*Monœc. polyand.* gen. 2086 Pers. *Naiad.* Juss.). Habitat in aquis quietis. Ed.

2. *Nascitur.* Dioscor. loc. citat. Φύεται ἐν ἑλώδεσι τόποις. — *Ad vulnera.* Num satius sit ita legi, « ad vulnera cum aceto. Bibitur, etc. » considerandum amplius. Nam Dioscor. IV, 115, de millefolio: Τοῦτο τηρεῖ, inquit, ἀφλέγμαντα τὰ νεότρωτα τῶν ἑλκῶν, σὺν ὄξει χλωρόν τε καὶ ξηρὸν καταπλασσόμενον. Ποτίζεται δὲ καὶ πρὸς πτώματα σὺν ὕδατι καὶ ἁλσίν. « Vulnera recentia ab inflammatione vindicat: seu viride, seu etiam siccum ex aceto oblinatur. Præcipitatis quoque ex alto cum aqua et sale potui datur. » Tamen Apuleius vulgatæ quoque scripturæ suffragatur, cap. 88, tit. 4: « Ad urinæ difficultatem. Herbæ millefolii succus cum aceto potus, prodest et sanat. » Hard.

3. *Præcipitatisque.* Plin. Val. I. 64: « Si ex alto præcipitati sunt, millefolium bibendum datur ex

dem[4] ad dentium dolores. Etruria hoc nomine appellat herbam in pratis[5] tenuem a lateribus capillamenti modo foliosam, eximii usus ad vulnera: boum nervos abscissos vomere solidari ea, rursusque jungi addita axungia affirmans.

1 XCVI. Pseudobunion[1] napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatissima in Creta. Contra tormina[2] atque stranguriam, laterum præcordiorumque dolores, bibuntur rami ejus quini senive.

1 XCVII. Myrrhis[1], quam alii smyrrhizam, alii myr-

aceto, cruenta exscreantibus. » H.

4. *Effic. eadem.* Apul. cap. 88, tit. « Ad dentium dolorem : Herbæ millefolii radicem jejunus manducet laborans dentibus. » Hard.

5. *Herbam in pratis.* Stratiolen myriophyllon intelligit. Dal. — *Herbam.* Millefolium terrestre purpureis foliis illud est, pictum Lobelio in Obss. p. 431. Militarem etiam vocant, στρατιωτικήν, in Noth. Dioscor. p. 476, quia vulnera ferro facta sanat : ideoque in militia et castris multus ejus est usus. Apul. cap. LXXXVIII, 1. 2 : « Ad vulnera ferro facta : herba millefolium cum axungia pisata et imposita, vulnera purgat et sanat. » Vide et Galen. de Fac. simpl. med. VII, pag. 211. Describitur ea rursum a Plinio, XXV, 19. Lepidum est quod refert Schenkius, Obss. med. I, tit. de naribus, pag. 201, ex Follerio Chir. II, 5 : « Cuidam decisus nasus, inquit, qua os in cartilaginem desinit : rusticus propendentem partem alteri digitis conjunxit, herbam tusam et e vino nigro tritam, quod millefolium appellant, impegit, rudius omnia colligavit, unde celerrime restitit profluens sanguis, et vulnus pulchra cicatrice brevi coiit. » H. — Millefolium a myriophyllo prorsus diversum; hoc enim aquatilium, illud vero terrestrium e numero est; Recentioribus dictum *Achillea Millefolium* (*Syngenes. superfl.* gen. 1887 Pers. *Corymbif.* Juss.). Habitat in pascuis et pratis : variat albis aut purpureis floribus. Ed.

XCVI. 1. *Pseudobunion.* Diosc. IV, 125 : Ψευδοβούνιον θαμνίον ἐστὶ σπιθαμιαῖον ἐν Κρήτῃ, ἔχον φύλλα βουνίῳ ὅμοια, etc. H. — Nobis est *Bunium aromaticum* (*Pentand. digyn.* gen. 684 Pers. *Umbellifer.* Juss.). Habitat in Creta et Syria. Ed.

2. *Contra tormina.* Totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

XCVII. 1. *Myrrhis.* Diosc. IV, 116 : Μυῤῥὶς, οἱ δὲ μύῤῥαν καλοῦσι, τῷ καυλῷ καὶ τοῖς φύλλοις ἔοικε κωνείῳ· ῥίζαν δὲ ἔχει ἐπιμήκη ἁπαλὴν, περιφερῆ, εὐώδη, ἡδεῖαν βρωθῆναι. Pingitur a Dodonæo, pag. 689. Galli vocant, *cerfeuil musqué*, ob odoris jucunditatem. Vidimus in horto Regio. H. — *Scandix odorata* Linn. (*Pentand. digyn.* gen. 710 Pers. sub *Myrrhide.* *Umbell.* Juss.). Habitat in silvis montosis. Conf.

rham[2] vocant, simillima est cicutæ, caule foliisque et flore, minor tantum et exilior, cibo non insuavis. Ciet[3] menstrua et partus cum vino. Aiunt[4] eamdem potam in[5] pestilentia salutarem esse. Subvenit et phthisicis in sorbitione. Aviditatem cibi facit. Phalangiorum[6] morsus restringit. Ulcera quoque in facie aut capite succus ejus in aqua triduo maceratæ sanat.

XCVIII. Onobrychis[1] folia habet lentis, longiora paulo, 1
florem rubentem, radicem exiguam et gracilem. Nascitur circa fontes[2]. Siccata[3] in farinæ modum, et inspersa vino albo, strangurias finit. Alvum sistit. Succus ejus perunctis cum oleo sudores movet[4].

XCIX. (xvii.) In promisso herbarum mirabilium, oc- 1
currit aliqua dicere et de magicis. Quæ enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebravere Pythagoras atque Democritus, consectati Magos[1]. Coracesia[2] et cal-

Fab. Columm. Ecphras. I, xxxiii, pag. 112. Ed.

2. *Smyrrhizam?.. myrrham.* Dalec. *smyrnizusam*; Franz. *smyrrhinum.* Ita MSS. in Indice *myrizan*, forte, *smyrrhizusam*, vel *myrizusam*: quod odore myrrham unguentumve referat.

3. *Ciet menstrua.* Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VII, p. 211. Hard.

4. *Aiunt eamdem.* Gron. et Al. « aiunt quoque eamdem. » Ed.

5. *In pestilentia.* Arcere sic mali contagia scribit et Diosc. loc. cit. Ἱςοροῦσι δὲ ἔνιοι. πινομένης αὐτῆς δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας σὺν οἴνῳ ἐν λοιμικαῖς καταςάσεσι, βοηθεῖν πρὸς τὸ ἀνόσους διαμένειν. Hard.

6. *Phalangiorum.* Diosc. loc. cit. Πινομένη σὺν οἴνῳ φαλαγγιοδήκτοις βοηθεῖ. Hard.

XCVIII. 1. *Onobrychis.* Hæc totidem verbis Diosc. A Dodonæo delineatur, p. 536. Recentioribus ἀνώνυμος est. In Paduano agro nasci tradit Anguillara P. XIII, p. 242. Hard. — Ὀνοβρυχὶς Diosc. III, 170; Sprengelio est *Hedysarum Onobrychis* (*Onobrychis sativa* Decand. *Diadelph. decand.* gen. 1740 Pers. *Leguminos.* Juss.); nostris vulgo *sain-foin.* Habitat in apricis, cretaceis; ad pabulum jumentorum pecorumque colitur. Hujus plantæ apud nos in medicina usus exolevit. Ed.

2. *Nascitur circa fontes.* Diosc. loc. cit. Hard.

3. *Siccata,* etc. Diosc. loc. cit. et Galen. de Fac. simpl. med. VIII, p. 215. Hard.

4. *Sudores movet.* Diosc. et Gal. ll. cc. Hard.

XCIX. 1. *Cons. Magos.* Ægyptios, Chaldæosque intelligit, apud quos Pythagoras peregrinando vixit. H.

2. *Coracesia.* Gron. et Al. *coria-*

licia Pythagoras aquam glaciari[3] tradit : quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his.

1 C. Idem minyada[1] appellat, nomine alio corysidiam[2], cujus decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentium, si foveantur, dicit. Eumdem effusum in herba qui vestigio contigerint, aut forte respersi fuerint, insanabili leto[3] perire, monstrifica prorsus natura[4] veneni, præterquam contra venena[5].

1 CI. Ab eodem Pythagora aproxis[1] appellatur herba, cujus radix e longinquo concipiat ignes, ut naphtha, de qua in terræ miraculis diximus[2]. Idem tradit : si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamvis sanatos admonitionem eorum sentire, quoties florere eam contigerit : et frumentum, et cicutam, et violam similem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen ejus a

cesia; et statim mox Brot. ex Reg. cod. 1, *calycia*. Ed.

3. *Aquam glaciari.* Flore aquifoliæ arboris id quoque fieri Pythagoras tradidit, ut dictum est supra, cap. 72. Hard.

C. 1. *Minyada.* Ita MSS. Regg. Colb. etc. non *menaidem*, ut editi. Minyanthes autem, tum ex allusione vocum, tum ex virium proprietate singulari, intelligi oportere hoc loco censuerim : has enim facultates Galenus, Ægineta, Dioscorides, Plinius ipse, XXI, 88, huic trifolii generi adscribunt. H.

2. *Corysidiam.* Sic MSS. non *corinthadem*, ut editi. Hard.

3. *Insanabili leto.* Gron. et Al. *insanabiles perire*. Ed.

4. *Monstrifica prorsus natura.* Crediderim non fuisse herbam aliquam peculiarem, sed magos venenis acerrimis illusisse. Brot.

5. *Venena.* Contra serpentium ictus, ut dictum est proxime. H.

CI. 1. *Aproxis.* Προσιέναι, accedere; ἄπροξις, quod metu et pavore accedere propius non auderent. Dal. — Forte est Dictamnus albus vulgo, sive Fraxinella officin. C. Bauh. Pin. 222. Certe concipit ignes; at non radix, sed ipsa folia. Brot. — Fraxinella nobis est *Dictamnus albus* (*Decand. monogyn.* gen. 1040 Pers. *Rutac.* Juss.); variat floribus albis, et, ut plurimum, purpureis. Habitat in Germania, Gallia, Italia, etc. Non ipsa plantæ folia ignem concipiunt; sed summi caules florumque calyces innumeris scatent vesiculis, oleo essentiali turgidis; quæ sulphureos quasi halitos tanta copia æstivis diebus exhalant, ut, admoto igne, ingens flamma derepente accendatur, et totam plantam lambat. Cf. Geoff. Mat. med. t. II, p. 52. Ed.

2. *Diximus.* Lib. II, 109. Hard.

quibusdam Cleemporo medico adscribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitasque vindicant. Et idipsum auctoritatem voluminibus affert, si quis alius[3] curæ suæ opus, illo viro dignum judicavit: quod fecisse Cleemporum, quum alia suo et nomine ederet, quis credat?

CII. Democriti certe chirocineta[1] esse constat. At in 1
his ille post Pythagoram Magorum studiosissimus, quanto portentosiora tradit? Aglaophotin[2] herbam, quæ admiratione hominum propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ nascentem Persico[3] latere. Qua de causa et marmaritin[4] vocari. Magos utique ea uti,

— *Aprozi*. Brot. ex Regg. codd. 1 et 2, non *aproxi*, sed *brassica*. Ed.

3. *Si quis*, etc. Si quis alius scriptor industriæ suæ opus, illius viri nomine dignum judicavit. Hard.

CII. 1. *Chirocineta*. Ita editio Rom. anni 1470, aliæque vetustæ. De veneficiis tractasse hic liber videtur, quæ solo manus motu fierent: τῆς χειρὸς κινήσει; inde χειροκίνητα appellata. Alii *chirocmeta* malunt. Χειρόκμητα, hoc est, manu ipsius facta. Hesychius, χειρόκμητα, χειροποίητα, ἤγουν ὑπὸ χειρῶν γεγενημένα. Vitruv. IX, 3: « Multas res attendens, admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, et ejus commentarium, qui inscribitur, χειροκμήτων, in quo utebatur annulo, signans cera molli, quæ esset expertus. » Scripsit Zosimus Alexandrinus philosophus ad Theosebiam sororem suam χειροκμήτων, id est, Manufactorum libros XXVIII, teste Suida verbo Ζώσιμος. Hard. — Brot. *chirocmeta*. Ed.

2. *Aglaophotin*. De hac Ælian. Hist. Anim. XIV, 7, qui et cynospaston vocari ait, nocte stellæ instar lucere, et igneo splendore facile internosci. Vide et Theodorum Tarsensem, apud Photium in Bibl. cod. 223, p. 781. Et Pæoniæ id nomen esse inditum scribit Apuleius, c. 64: « Ἀγλαοφωτὶς græce dicitur, ἀγλαΐα φώτων, » admiratio luminum. » Hard. — *Aglaophotin*. Aglaophotin dictam esse pæoniam, *la pivoine*, docet Apul. loc. sup. laud. Aliæ sunt herbæ quæ noctu lucent, ut cardamindum, *la capucine*. Brot. — *Tropæolum majus*, nostris vulgo *capucine*, nonnisi ann. 1684 e Peruvia advectum, Europæanis innotuit. Pæonia autem, sive γλυκυσίδη Hippocr. de Morb. mul. I, 611; Dioscorid. III, 157, nobis est *Pæonia officinalis* (*Polyand. digyn*. gen. 1321 Pers. *Ranunculac*. Juss.); habitat in montium helveticorum nemoribus. Ut tamen verum fateamur, in his pluribus plantis certo definiendis, meræ conjecturæ. An et huc trahi possit *Cæsalpinia pulcherrima*, sive Nyctegreton? in Oriente certe habitat. Ed.

3. *Persico latere*. Qua Persidem spectat Arabia. Hard.

4. *Marmaritin*. Brot. ex Reg. 2, *marmoritin*. Ed.

quum velint Deos evocare. Achæmenida[5], colore electri sine folio, nasci in Tardisilis[6] Indiæ : cujus radice in pastillos digesta, in dieque pota in vino, noxii[7] per cruciatus nocte confiteantur omnia, per varias numinum imagina-
2 tiones. Eamdem hippophobada[8] appellat, quoniam equæ præcipue caveant eam. Theombrotion[9] XXX schœnis a Choaspe nasci, pavonis picturis similem, odore eximio. Hanc autem a regibus Persarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, instabilitatemque[10] mentis : eamdem semnion[11] a potentiæ majestate appellari. Aliam deinde adamantida[12], Armeniæ Cappadociæque alumnam. Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis
3 causam esse, quod conteri nequeat[13]. Arianidem[14] in Arianis gigni, igneam colore : colligi, quum sol in Leone sit. Hujus tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca[15] in

5. *Achæmenida*. Forte a Persis negotiatoribus sic appellata, in gratiam Achæmenis, a quo Darius Hystaspæ filius originem ducere, ab illo septimus, gloriabatur, teste Herod. lib. Polym. p. 389, n. XI, vel gentis totius, quæ Achæmenia pariter ab eo est cognominata. Hard. — Gron. et Al. sine interpunctione, *evocare deos Achæmenidon*. Ed.

6. *Tardisilis*. MSS. *Taradistilis*. Hard. — Brot. *Taradistilis*. Ed.

7. *Noxii*. Rei criminum. Hard.

8. *Hippophobada*. Ab ἵππος et φόβος, quasi equis terrorem incutiens, ἱπποφοβάς. Hard. — Gron. et Al. *ippophovada*. Ed.

9. *Theombrotion*. Θεομβρότιον, *Deorum cibus*. Hard. — MS. Reg. 1, *theonbrotion*. Apud Garciam, I, 3, princeps regni *Bisnagar*, cum Lusitano colloquens, Asam fœtidam deorum cibum appellabat. Et adhuc est in exquisitissimis Indorum saporibus. Brot. — De ferula quæ *asam fœtidam* Officin. largitur, jam fusius supra dictum est. Ed.

10. *Instabilitatemque mentis*. Contra amentiæ videlicet fatuitatisve periculum. Dalec.

11. *Eamdem semnion a potentiæ majestate*, etc. A Græcis σεμνός, *venerandus, colendus*. Hard.

12. *Adamantida*. Scilicet ἀπὸ τοῦ α, καὶ δαμάζω, quod nulli materiæ cedat. Hard.

13. *Conteri nequeat*. Non crediderim quod conteri nequeat, sed quod artus resolvat. Brot.

14. *Arianidem*, etc. *Arianida*, antiquus codex, rectius : ut paulo ante « hippophobada et adamantida » : et infra *Meroida* potius quam *Meroidem* (sic prius) legerem. Pint.

15. *Therionarca*. Alia est therionarca nobis familiaris, roseo flore, descripta lib. XXV, cap. 19.

Cappadocia et Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ urinæ aspersu recreari. Æthiopida[16] in Meroe nasci: ob id et meroida appellari, folio[17] lactueæ, hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam[18] in Elephantine ejusdem Æthiopiæ, lividam, difficilemque aspectu, qua pota terrorem minasque serpentium obversari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant : ob id cogi sacrilegos illam bibere. Adversari autem ei palmeum vinum. 4
Thalasseglen circa Indum amnem inveniri, quæ ob id nomine alio potamantis[19] appellatur : hac pota lymphari homines, obversantibus miraculis[20]. Theangelida[21] in Libano Syriæ, Dicte[22] Cretæ montibus, et Babylone, et Susis Persidis nasci, qua pota Magi divinent. Gelotophyllida[23] in

D. — *Therianarca*. Θηριονάρκη, quod torporem serpentibus inferat. H.

16. *Æthiopida*. Visa nobis in horto Regio, qualis a Dodonæo pingitur, p. 148. H. — Æthiopis est Sclarea vulgaris, lanuginosa, amplissimo folio. Tournefort. Brot. — Αἰθιωπὶς Diosc. IV, 105, nobis est *Salvia argentea* (*Diand. monogyn.* gen. 64 Pers. *Labiat.* Juss.): media *Salviam Sclaream* inter et *Salv. Æthiopida*. Conf. Sibthorp. Flor. Græc. tab. 27. Ed.

17. *Folia lactucæ*. Genus fortassis aliquod tithymali. Dal.

18. *Ophiusam*. Dracontii genus aliquod. Dal.

19. *Potamantis*. Vel potius ποταμῖτις, quasi fluvialis: vel, ut in Indice, *potamucyde*, quasi ποταμοῦ κῦδος. H. — Brot. ex Regg. 1, 2, et edit. principe, *potamaucis*. Ed.

20. *Obversantibus miraculis*. Animo per noctem miras species imaginante. Hard.

21. *Theangelida*. Multus adhuc in Perside usus herbarum ex quibus pilulæ fiunt, quæ mentem movent et ad magicas illas divinationes accendunt. Vide P. Angelum de Sancto Josepho, *Pharmacopœa Persica*, pag. 366. Insignis est ille Plinii locus, quo magorum artes, quæ tamdiu miseris mortalibus illusere, perdocemur. Brot.

22. *Dicte*. Ubi apes, teste Virgilio, Georg. IV, 152 : « Curetum sonitus, crepitantiaque æra sequutæ, Dictæo cæli regem pavere sub antro. » Et lib. II, 536 : « Ante etiam sceptrum Dictæi regis. » Hoc est, Jovis. H. — Gron. et Al. *Dictæ*. Vet. apud Dal. *dictæis*. Ed.

23. *Gelotophyllida*. Γελωτοφυλλίδα, quasi folio risum ciente, si edatur. Forte apiastrum, sive batrachion, illud est, quod et herbæ Sardoniæ nomine vulgatius venit. H. — Hæc herba videtur esse, quæ adhuc in Oriente celebratissima; et dicitur *bangue*, similis cannabi, *le chanvre*. De hac herba ejusque effectu vide P. Angelum de Sancto Josepho loco supra laudato. Brot.

Bactris, et circa Borysthenen. Hæc si bibatur cum myrrha et vino, varias obversari species, ridendique finem non fieri, nisi potis nucleis pineæ nucis cum pipere et melle in vino palmeo. Hestiatorida[24] a convictu in Perside nominari, quoniam hilarentur illa. Eamdem protomediam, qua primatum[25] apud reges obtineant. Casigneten[26], quo-

— Inebriante et stupefaciente vi prædita novimus folia *Cannabis sativæ* (*Diœc. hexand.* gén. 2229 Pers. *Urtic.* Juss.), quæ vulgo apud nos colitur, et sponte in Perside habitat. Potus ex illa paratur inebrians, toto in Oriente usitatissimus; cannabina nempe folia ex aqua fervida conterendo, et aquam cum pulvere permixtam ac turbidam statim hauriendo. Conf. Geoffr. Mat. medic. III, 249; P. Alpin. de Med. Ægypt. f. 121, b; Kæmpfer. Amœn. 645; Chardin. Itiner. IV, 207. Sardoa autem herba, de qua sup. Harduinus, nobis est *Ranunculus hirsutus* Ait. seu *Philonotis* Retz. (*Polyand. polygyn.* gen. 1363 Pers. *Ranunculac.* Juss.). Habitat in Europæ udis, et ad margines agrorum. Est βατράχιον ἕτερον, ὃ δὴ καὶ σέλινον ἄγριον καλοῦσι Dioscor. II, 206; Ranunculum alterum Plinio ipsi, XXV, 109, qui ad eam plantam in hoc, de quo nunc agimus, loco minime respicere videtur. De sardoa herba Dioscor. iterum in Alexipharm. cap. 14: Ποθεῖσα ἡ βρωθεῖσα, παραφορὰν διανοίας ἐπιφέρει, καὶ σπάσματα μετὰ συνολκῆς χειλέων, ὥστε γέλωτος φαντασίαν παρέχειν. « In cibo potuve sumpta, mentem turbat, et convulsiones facit cum rictu labiorumve contractione, quæ risus speciem præbeat. » Hinc de sardonio risu adagium in vulgus infausto omine manavit. Conf. Anguillara, pag. 178, et ad Virgil. Ecl. VII, 41, D. Fée, *Flore de Virgile*, tom. VIII, pag. LXIV edit. nost. Ed.

24. *Hestiatorida.* Prius in editis legebatur, *syssitieterida.* In Reg. 1 cod. *hesititaterida.* Reg. 2, *hestitaterida.* Nos *hestiatorida*, ἑστιατορίδα, ab ἑστιάτωρ, *convivator.* H. — *Hestiatorida.* Hestiatoria videtur esse *l'Arèque*, cujus tantus adhuc est usus in Perside et remotioribus Orientis partibus. Arboris iconem vide apud E. Tachard. *Voyage de Siam*, p. 369. Ejus vim expertus est P. Angelus de Sancto Josepho, Pharmac. Persic. p. 368. Brot. — *Areca Catechu* (*Monœc. monadelph.* gen. 2125 Pers. *Palm.* Juss.). Habitat in India orientali. Ex fructu ab extima pellicula libero, simul cum foliis *Piperis Betle*, *le bétel*, addito pauxillo calcis ex ostreis, fit masticatorium, quod Indi continuo summa cum voluptate in ore volvunt, ut malus corrigatur halitus, et dentes ac stomachus corroborentur. Conf. Garc. apud C. Clus. Exotic. 187. Ed.

25. *Qua primatum.* Qua primum locum apud Mediæ reges aulici eam edentes obtineant. H. — *Qua.* Gron. et Al. *qui.* Ed.

26. *Casigneten.* Forte *acasigneten*, quasi sine fratribus: nam κασί-

niam secum ipsa nascatur, nec cum ullis aliis herbis.
Eamdem Dionysonymphadem, quoniam vino mire conve-
niat. Helianthes vocat in Themiscyrena[27] regione et Ci-
liciæ montibus maritimis, folio myrti. Hac cum adipe
leonino decocta, addito croco et palmeo vino, perungi
Magos et Persarum reges, ut fiat corpus aspectu jucun-
dum. Ideo eamdem heliocallidem nominari. Hermesias ab
eodem vocatur, ad liberos generandos pulchros bonosque,
non herba, sed compositio[28] e nucleis pineæ nucis tritis
cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, postea admixto
theombrotio et lacte, bibere generaturos jubet, et a con-
ceptu puerperas partum nutrientes : ita fieri excellentes
animo et forma, atque bonos. Harum omnium magica 6
quoque vocabula[29] ponit. Adjecit his Apollodorus asse-
ctator ejus, herbam æschynomenen[30], quoniam appropin-

γνητος, est *frater germanus*. HARD.

27. *Themiscyrena*. Gron. et Al. *themiscyra*. ED.

28. *Sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cum*, etc. Talium compositionum mercatores in Perside plurimi sunt, et dicuntur *Keïf-frousch*, id est, ebrietatis stultitiæque mercatores; iisque herbis, de quibus jam dixi, parantur. BROT.

29. *Magica quoque vocabula*. Et non tantum græca, magna ex parte ab effectu sumpta. DAL.

30. *Æschynomenen, quoniam appropinquante manu*, etc. Herbam vivam Lusitani vocant octo pedes altam, folio polypodii, flore luteo : quæ contacta refugit, et ad terram velut indignabunda folia dejicit, accessu hominum se contrahens, discessu pandens. GUILL. — *Æschynomenen*. Αἰσχυνομένην, quasi verecundam. Ex eo genere est, atque in hujus nominis possessionem venire pro suo jure potest arbos ea quæ circa Memphim crescere dicitur a Theophrasto, quam et Plinius attigit, XIII, 19, ut et herba ea quæ impatiens a Dodonæo dicitur, pag. 648, a Lobelio in Obss. pag. 171, Persicaria siliquosa, et in Advv. pag. 135; quæ digitis appropinquantibus siliquas contrahit : vulgus herbariorum *noli me tangere* idcirco vocitat. Maxime vero ea, quam herbam vivam nuncupant, visam satamque a Dalecampio, ipso prodente Hist. plant. XVIII, p. 1915, ubi ea delineatur. Hanc si quis cupit apprehendere, folia contrahit : si quis assequatur, marcescit : si manum retrahat, revirescit : Persidi hæc Asiæque familiaris est. Similis denique sensitiva Brasiliana, quam in horto Regio sæpe conspeximus. H. — Ὕλημα ἴδιον περὶ Μέμφιν, etc. Theophrast. Histor. IV, 3. Frutex totus

quante manu folia contraheret. Aliam crocida[31]; cujus tactu phalangia morerentur. Cratevas œnotheridem, cujus aspersu e vino, feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotem[32] celeber arte grammatica[33] paulo ante, cujus omnino tactu redirent amores, vel cum odio depositi. Et abunde sit hactenus attigisse insignia Magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

1 CIII. (XVIII.) Eriphiam[1] multi prodidere. Scarabæum hæc in avena habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, unde et nomen[2] accepit. Hac ad vocem nihil præstantius esse tradunt.

1 CIV. Herba lanaria[1] ovibus jejunis data, lactis abundantiam facit. Æque nota lactoris[2] vulgo est, plena lactis,

spinis horridus, foliis filicinis; quæ si quis tetigerit, collabi derepente et post aliquod tempus iterum erigi tradunt. Est nobis *Mimosa polyacantha* (*Monadelph. polyand.* gen. 1655 Pers. *Leguminos.* Juss.), quum nulla mimosa Africæ incola sit, quæ eadem sensitiva, præter hanc speciem a Brutio (Reise V, tab. 7) nomine *Ergett el Krone* delineatam. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. I, 107. Ed.

31. *Crocida.* Κροκίδα, a colore croceo. Hard.

32. *Anacampserotem.* Hesychius: Ἀνακαμψέρως, φυτόν τε, ὃ καὶ ἀρθὲν ἀπὸ γῆς ζῇ. « Herba quædam, quæ evulsa et extra terram vivit. » — An *Sedi* vivacior species? Ed.

33. *Celeber arte grammatica.* Apionem significat, artis grammaticæ peritissimum, Pleistonicen cognominatum, quod eruditione plurimos superasset, quemadmodum ἰατρονίκην Thessalus se adpellabat. Nisi quis intelligi malit Apollodorum paulo ante dictum. grammaticæ scientia tam clarum, ut honorem Amphictyones ei habuerint, lib. VII, cap. 37. Dalec. — *Celeber.* Apionem grammaticum signat, de quo nos in Auctorum indice. Hic paulo ante Plinii tempora Tiberii principatu vixit. Hard.

CIII. 1. *Eriphiam.* Nunc haud satis cognitam. H. — Eriphia, sic dicta ab ἐρίφῳ, hœdo. De illa planta silent omnes rei herbariæ scriptores, præter Ruellium, qui ad ranunculorum genus, non certo satis retulit. Ed.

2. *Unde et nomen.* Voce græca ἔριφος hœdum significante. Hard.

CIV. 1. *Herba lanaria.* In Noth. Diosc. ἔρβα λαναρία Ῥωμαίοις, στρούθιον est, sive radicula, *l'herbe au foulon* : de qua nos egimus XIX, 18. H. — Nobis *Gypsophila Struthium*, de qua jam sæpe dictum. Ed.

2. *Æque nota lactoris.* Forte lactuca marina, de qua XX, 24. H. — *Nota lactoris.* Est Hieracium fruticosum, latifolium, hirsutum, C. Bauh. Broterio judice. Ed.

quod degustatum vomitiones concitat. Eamdem hanc aliqui esse dicunt[3], alii similem illi, quam militarem[4] vocant: quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita.

CV. Celebratur[1] autem et a Græcis stratiotes[2], sed ea 1
in Ægypto tantum[3] et inundatione Nili nascitur, aizoo similis, ni majora haberet folia. Refrigerat[4] mire, et vulnera sanat ex aceto illita. Item ignes sacros[5], ac suppurationes. Sanguinem[6] quoque qui defluit a renibus, pota cum thure masculo mirifice sistit.

CVI. (XIX.) Herba in capite statuæ[1] nata, collectaque 1

3. *Aliqui esse dicunt.* Hallucinantur ii. Stratiotes enim lacte non turget. Dal.

4. *Militarem vocant.* Millefolium terrestre, de quo egimus cap. 95. H. — Nobis *Achillea millefolium.* Cf. loc. laud. Ed.

CV. 1. *Celebratur.* Hæc totidem fere verbis Diosc. IV, 102: Στρατιώτης, etc. Delineatur hæc stratiotes a Prospero Alpino, αὐτόπτῃ, lib. de plantis Ægypti, p. 108. Στρατιώτης etiam Galeno de Fac. simpl. med. VIII, p. 132. H. — Στρατιώτης, ὁ δὲ ποτάμιος, Diosc. loc. laud. nobis est eodem nomine *Pistia Stratiotes* (*Monadelph. octand.* gen. 1602 Pers. *Hydrochar.* Juss.). Habitat in Asia, Africa, etc. Planta lemnæ instar, aquis innatans; ἐπινήχεται τοῖς ὕδασιν, καὶ χωρὶς ῥίζης ζῇ, Dioscorid. Στρατιώτην et χιλιόφυλλον habet Græcus auctor, ibid. cap. 103, qui Sprengelio videtur idem esse cum *Hottonia palustri;* quanquam ad *Phellandrium aquaticum* referunt Matthiol. 797; Amat. Lusitan. 446; Maranta, II, 15, p. 178. Conf. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 161. Ed.

2. *Stratiotes.* Gronov. et Al. ante Hard. *stratiotis.* Ed.

3. *In Ægypto tantum*, etc. Hoc Plinio minime credunt herbarii. Nullius quidem scriptoris testimonio id scribit. Dioscorides ea de re tacet. Dal.

4. *Refrigerat mire, et vulnera sanat ex aceto*, etc. Diosc. et Galen. ll. cc. Hard.

5. *Ignes sacros.* Καὶ ἐρυσιπέλατα, Diosc. loc. cit. Hard.

6. *Sanguinem quoque qui defluit a renibus*, etc. Dioscorid. loc. cit. Ἐφιστάνον τὰς ἐκ νεφρῶν αἱμοῤῥαγίας πινόμενον. Hard.

CVI. 1. *Herba in capite statuæ.* Hæc totidem verbis Marc. Emp. c. II, p. 39, et Plin. Val. I, 1. Theod. Prisc. IV: « Herba polygono coronatus... dolore capitis caret. Similiter etiam herba illa, quæ forte inventa fuerit in capite ænearum statuarum. » Vide Eusebii H. E. VII, ubi de herbæ ignoto genere, ad pedes Christi statuæ enascente Cæsareæ Philippi, morborum omnium medela certissima. Sed hæc ei vis præter naturam ab auctore Naturæ. Hard.

alicujus in vestis panno, et alligata[2] in lino rufo, capitis dolorem confestim sedare traditur.

1 CVII. Herba quæcumque a rivis aut fluminibus ante solis ortum collecta, ita ut nemo colligentem videat[1], adalligata lævo brachio, ita ut æger quid sit illud ignoret, tertianas[2] arcere traditur.

1 CVIII. Lingua herba[1] nascitur circa fontes. Radix ejus combusta et trita cum adipe suis (adjiciunt ut nigra sit et sterilis), alopecias emendat ungentium in sole.

1 CIX. Cribro in limite adjecto[1], herbæ intus exstantes decerptæ adalligatæque gravidis, partus accelerant.

1 CX. Herba quæ gignitur supra fimeta ruris, contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota.

1 CXI. Herba, juxta quam canes urinam fundunt, evulsa ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur.

1 CXII. Rumbotinum arborem[1] demonstravimus inter arbusta. Juxta hanc viduam vite nascitur herba, quam

2. *Alligata.* Brot. e Regg. 1, 2, et ed. princ. *illigata.* Ed.

CVII. 1. *Ita ut nemo coll. videat.* Plinius iisdem fere verbis plerumque, quibus Dioscorides, plantas plantarumque virtutes descripsit; medio tamen ævo gratior fuit auctore Græco, quod non latine solum scripserat, sed quod plures etiam superstitiones ac fabulas admiscuerat. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, lib. II, cap. 3. Nec supra dictis fides aut probatio deest in hoc ipso capite, et in superiori, et in sqq. Ed.

2. *Contra tertianas adalligata* (sic olim). Duo prima verba contra omnia exemplaria contenderim supervacanea esse. Pint.

CVIII. 1. *Lingua herba*, etc. Quæ lingulaca dicitur, XXV, 84. Vide quæ ibi dicturi sumus. Hard. — *Lingua.* Est Ranunculus longifolius, palustris, major. C. Bauh. Maximæ est acrimoniæ. Brot. — *Ranunculus Lingua* (*Polyand. polygyn.* gen. 1363 Pers. *Ranunculac.* Juss.)? Habitat in fossis, aquis limosis. Ed.

CIX. 1. *Adjecto.* Ita enim MSS. Malim, *abjecto.* In Indice, *Herba de cribro*, subintellige, nata. H.

CXII. 1. *Rumbotinum arborem demonstravimus.* Lib. XIV, cap. 3. Gron. et Al. ante Hard. *rombotinum*; Brot. ex cod. Reg. 2, *rumpotinum.* Nobis est *Acer Opalus*, vel *Acer Campestre* (*Octand. monogyn.* gen. 951 Pers. *Acerin.* Juss.); est arbustum gallicum vitibus sustentandis idoneum, de quo jam dictum est, Columellæ lib. V, cap. 7. Ed.

Galli rhodoram vocant[2]: caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum, folia urticæ in medio exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum: præcipua contra tumores, fervoresque, et collectiones, cum axungia vetere tusa, ita ut ferro non attingatur: qui perunctus est, despuit ad suam dextram ter. Efficacius remedium esse aiunt, si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus,

CXIII. Herba impia[1] vocatur incana, rorismarini aspe- 1
etu, thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alii ramuli exsurgunt sua capitula[2] gerentes: ob id impiam appellavere, quoniam liberi super parentem excellant. Alii potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimavere. Hæc inter duos lapides trita fervet, præcipuo adversus anginas succo, lacte et vino admixto. Mirum traditur, numquam ab eo morbo tentari qui gustaverint. Itaque et suibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui et in avium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos avidius devorantes.

CXIV. Veneris pectinem[1] appellant a similitudine pe- 1

2. *Galli rhodoram vocant*, Nempe Galli Circumpadaoi. In MSS. R. et Colb. *rhodaram*. Io Indice, *rhodarum*. Haan. — *Rhodaram*. Rhodora est Barba capræ, floribus oblongis. C. Baub. Baot. — Nobis *Spiræa Ulmaria* (*Icosand. pentagyn.* geo. 1236 Pers. *Rosae*. Juss.). Habitat io pratis oligioosis. Subscribit etiam Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. I, pag. 204. Ed.

CXIII. 1. *Herba impia*. Filago ea est, sive Impis Dodonæi, p. 66, visa a nobis in horto Regio. Subscribit etiam Anguillara, P. XII, p. 203. Haad. — *Herba impia*. Nobis est *Gnaphalium gallicum* (*Syngenes. superfl.* gen. 1841 Pers. sub *Filagin. Corymbifer.* Juss.). Habitat io glareosis. *Cartafilago* Aoguill. loc. proxime laud. Ed.

2. *Capitula*. Groo. et Al. ante Hard. *capitella*. Ed.

CXIV. 1. *Veneris pectinem*. Hanc esse Roellius arbitratur, quam Plinius alibi scandicem vocat, XXII, cap. 38, delineatam a Dodonæo, p. 689. H. — *Pectinem*. Nobis eodem nomine dicitur *Scandix Pecten*. (*Pentand. digyn.* gen. 711 Pers. *Umbellifer.* Juss.); in agris inter segetes frequens. Ed.

ctinum, cujus radix cum malva tusa, omnia corpori infixa extrahit.

1 CXV. Veterno liberat[1], quæ exedum[2] vocatur, nodia herba coriariorum officinis nota : ea mularis[3] est aliis, aliisve nominibus. Nomas curat : efficacissimamque adversus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio.

1 CXVI. Philanthropon[1] herbam Græci appellant hirsutam, quoniam vestibus adhærescat. Ex hac corona[2] imposita capitis dolores sedat[3]. Nam quæ canaria[4] appellatur lappa, cum plantagine et millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur et suibus effossa sine ferro, et addita in colluviem[5] poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adjiciunt et fodientem dicere oportere : hæc est herba argemon, quam Minerva reperit suibus remedium, qui de illa gustaverint.

1 CXVII. Tordylon alii semen silis[1] esse dixerunt : alii herbam per se[2], quam et syreon vocaverunt. Neque aliud

CXV. 1. *Veterno liberat.* Gron. et Al. *veternosa curat ;* et mox *dicitur aliisque nom.* Ed.

2. *Exedum.* Exedum, acris herba videtur fuisse, ab exedendo dicta. In Indice hujus loci, *Exedum*, sive *Nodia*. Cæteris scriptoribus incognita. H. — *Vocatur. Nodia.* Sic etiam distinguit Gron. aliter Brot. *vocatur, nodia.* Ed.

3. *Mularis.* In Reg. 2 cod. *villaris* legitur. Hard.

CXVI. 1. *Philanthropon.* Est Aparine Dodonæi, p. 350, et Lobelii in Obss. p. 464; Fuchsii φιλάνθρωπος, Hist. pl. c. 14. Vulgus in Gallia *Gratteron* vocat. H. — Nobis *Galium Aparine.* Conf. sup. lib. XXI, cap. 64. Ed.

2. *Corona.* Περίαμμα. Hoc remedium ex Archigene Galenus citat lib. II, κατὰ τόπους. Dal.

3. *Sedat.* Sic et Chiffl. *sedantur* Gron. et Al. Ed.

4. *Canaria.* Lappam canariam habere quamdam cum philanthropo affinitatem haud obscure innuit : prorsus ut alterum lappaginis genus esse videatur, quod mollugo a Plinio appellatur, XXVI, 6, pingiturque a Dodonæo, p. 351. H. — *Canaria.* Est Caucalis arvensis, echinata, latifolia, C. Bauh. Brot.

5. *Colluviem.* Impuram et sordidam aquam cum sero lactis, furfure, concisis oleribus mixtam, quam bibendam suibus offerunt : vulgo, *lavaille.* Dal.

CXVII. 1. *Semen silis.* Hoc est seselis. Diosc. Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσελι, etc. Et in Nothis, p. 455, οἱ δὲ τόρδυλον. H. — *Tordylon*, etc. Gr. et Al. ante Hard. *tordylen.* Ed.

2. *Alii herbam per se.* Ipsum est

de ea proditum invenio, quam in montibus[3] nasci : combustam potu ciere menses[4], et pectoris exscreationes, efficaciore etiamnum radice: succo[5] ejus ternis obolis hausto renes sanari : addi radicem ejus et in malagmata.

CXVIII. Gramen[1] ipsum est inter herbas vulgatissi- 1
mum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, et
ex cacumine[2] novas radices spargit. Folia ejus in reliquo
orbe in exilitatem[3] fastigantur. In Parnasso[4] tantum ede-
racea specie, densius, quam usquam fruticant, flore odorato
candidoque. Jumentis herba non alia gratior[5], sive viridis,
sive in feno siccata, quum detur aspersa aqua. Succum
quoque ejus in Parnasso excipi tradunt propter[6] ubertatem.
Dulcis hic est. In vicem[7] ejus in reliqua parte terrarum 2

Creticum seseli, de quo nos egimus, XX, 18 et 87. Diosc. III, 63 : Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσελι Κρητικὸν καλοῦσι. H. — Seseli Creticum Diosc. loc. laud. nobis est *Tordylium officinale*, gen. 695 Pers. *Umbellifer*. Juss.) : habitat in Gallia Narbonensi, Italia, Sicilia, etc. Conf. Sprengel. Hist. Rei herbar. t. I, p. 64. Ed.

3. *In montibus*. In Amano Ciliciæ monte. Diosc. loc. cit. Hard.

4. *Potu ciere menses*. Diosc. rursus loc. cit. Hard.

5. *Succo*. Diosc. loc. cit. H.

CXVIII. 1. *Gramen*. Diosc. IV, 30 : Ἄγρωστις κλημάτια ἔχει γονατώδη ἕρποντα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν κλάδων προϊέμενα ῥίζας γλυκείας, γονατώδεις. « Gramen viticulas habet viticulatas, per terram repentes, quæ a suis articulis radices spargunt dulces, internodiis seu geniculis distinctas. » Hoc gramen caninum vocant rura nostra, *chiendent*. Pingitur a Lobelio, qui Caninum medicatum appellat, in Obss. p. 11. H. — *Triticum repens* (*Triand. digyn*. gen. 198 Pers. *Gramin*. Juss.). In cultis nimium frequens. Τὸ *est* Brot. omittit. Ed.

2. *Et ex cacumine*. Quum depresso cacumine terra obruitur, vel sic radices agit : tam pertinacis est vitæ. Hard.

3. *In exilitatem*. Instar exilis arundinis inquit Diosc. loc. cit. φύλλα ὀξέα... ὡς καλάμου μικροῦ. H.

4. *In Parnasso*. Diosc. IV, 32 : Ἡ δὲ ἐν τῷ Παρνάσσῳ γεννωμένη ἄγρωστις, πολυκλαδωτέρα ἐστὶ, *densius fruticat* : ἄνθος λευκὸν καὶ εὐῶδες, « flore candido et odorato, etc. » H. — Nobis est *Parnassia palustris* (*Pentand. tetragyn*. gen. 745 Pers. *Capparid*. Juss.). Habitat in pratis Europæ subhumidis, uliginosis. Ed.

5. *Non alia gratior*, etc. Diosc. IV, 30 et 32. Hard.

6. *Propter ubertatem*. Ad fecunditatem. Hard.

7. *In vicem*. In locum Parnassii graminis, gramen vulgare succedit in orbe reliquo. Dioscorid. loc. cit.

succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod et
ipsa herba tusa præstat, tueturque ab inflammationibus
plagas[8]. Decocto[9] adjicitur vinum ac mel; ab aliquibus
et thuris, et piperis, myrrhæque tertiæ portiones. Rur-
susque coquitur[10] in æreo vase ad dentium dolores et epi-
phoras[11]. Radix decocta[12] in vino torminibus medetur,
et urinæ difficultatibus, hulceribusque vesicæ. Calculos[13]
frangit: semen[14] vehementius urinam impellit. Alvum vomi-
3 tionesque sistit[15]. Privatim autem draconum morsibus auxi-
liatur. Sunt qui genicula novem, vel unius, vel e duabus
tribusve herbis, ad hunc articulorum numerum[16] involvi
lana succida nigra jubeant, ad remedia strumæ, pano-
rumve. Jejunum debere esse qui colligat: ita ire in domum
absentis cui medeatur, supervenientique ter dicere, jejuno
jejunum medicamentum dare, atque ita adalligare, tri-
duoque id facere. Quod e graminum genere[17] septem in-

Ταύτης ἡ ῥίζα καταπλαττομένη λεία, τραύματα κολλᾷ. « Hujus trita radix et imposita, vulnera glutinat. » H.

8. *Plagas*. MSS. *placata*, ut ad vulnera referatur. HARD.

9. *Decocto*. Parnassii scilicet graminis, ubi id suppetit, ita prodente Diosc. IV, c. 32; reliquo in orbe, vulgaris. HARD.

10. *Coquitur*. In Reg. 2, *cogitur*. Condi in æreo vase oportere ait Diosc. IV, 32. HARD.

11. *Et epiphoras*. Oculorum inflammationes. Diosc. l. c. Φάρμακόν ἐστιν ἄριστον πρὸς ὀφθαλμούς· ἀποτίθεται δὲ ἐν χαλκῇ πυξίδι. « Præstantissimum est ad oculos medicamentum: conditur in ærea pyxide. » Apul. c. 77, t. 2: « Ad epiphoras oculorum: Herba gramen ... decrescente luna sublata plurimum valet. Repositam habeto diligenter: exinde lippire incipientibus ad collum ligato, celeriter imminentem epiphoram discutere et sanare diximus. » HARD.

12. *Radix decocta*. Et hæc pariter de vulgari gramine Diosc. IV, 30. H. — Seu *Tritico repente*. ED.

13. *Calculos*. Diosc. loc. cit. et Gal. de Fac. simpl. med. VI, 3. Vide et Marc. Emp. cap. XXVI, p. 180. HARD.

14. *Semen*. Diosc. et Galen. ll. cc. H. — *Vehem. urinam impellit*. Franzius, *vehementius impell.* ED.

15. *Alvum vomitionesque sistit*. Diosc. et Gal. ll. cc. HARD.

16. *Articulorum numerum*. Nempe tot caules, radicesve, ut is geniculorum numerus habeatur. DAL.

17. *Quod e graminum genere*, etc. Q. Ser. c. 11, p. 126, inter remedia capitis hæc habet: « Vel quæ septenis censentur gramina nodis, Utiliter nectes. » HARD.

ternodia habet, efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias a balineis bibi jubent.

CXIX. Sunt qui et aculeatum gramen vocent trium generum: quum in cacumine aculei sunt plurimum quini, dactylon appellant[1]: hos convolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero[2], quod est aizoo simile[3], ad paronychia et pterygia unguium, et quum caro unguibus increvit, utuntur cum axungia: ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic caustica vis est. Sistit hulcera quæ serpunt. Gramen capiti circumdatum, sanguinis e naribus fluxiones sistit. Camelos[4] necare traditur in Babylonis regione, id quod juxta vias nascitur.

CXIX.* 1. *Dactylon appellant.* Hoc primum aculeati graminis genus. Gramen aculeatum, inquit Ruellius, III, p. 563, rura nostra etiam canarium dentem appellant: aliqui e vulgo *capriolam*, quod capris grato sit pabulo: multi ab effectu *sanguinariam*, quod aculei foliorum quini senive in echinatum fastigium una convoluti nares farciunt, eliciendi sanguinis gratia, quum extrahuntur. H. — *Dactylon.* Nobis eodem nomine *Cynodon Dactylon* (*Panicum* Linn. *Triand. digyn.* gen. 159 Pers. *Gramin.* Juss.). Spicas patentes digitatas habet: ex radice dura, perenni, sarmenta exserit repentia longissima. Habitat in arenosis, etiam maritimis. En.

2. *Altero, quod est*, etc. Secundum illud genus dactyli Dalecampius post Anguillar. idem esse ait cum παρωνυχίᾳ Diosc. IV, 54, quæ peplo similis, sed brevior; foliis tamen majoribus. Et hæc contrita paronychiis remedio est: nobis *Illecebrum Paronychia* (*Pentand. monogyn.* gen. 589 Pers. *Amarantac.* Juss.). Habitat in Hispania et Gallia meridionali. Broterius habet Anthyllim maritimam, alsinefoliam. C. Bauh. En.

3. *Aizoo simile.* Et illud dactyli genus, et tertium quod sequitur, aizoi tertiam speciem, sive illecebram Dioscoridis, IV, 91, ita repræsentant, ut nulli paulum versato non liquido constet, nihil discrepare. Vide Lobelium in Advv. et Aloys. Anguill. P. V, p. 94. De hac illecebra dicemus, XXV, 103. H. — Ἀείζωον τρίτον Diosc. loc. laud. nobis est *Sedum stellatum* (*Decand. pentagyn.* gen. 1139 Pers. *Sempervív.* Juss.). Habitat in Gallia, Italia, Helvetia, etc. En.

4. *Camelos.* Jumenta universim omnia necari illo gramine, quod

1 CXX. Nec feno græco[1] minor auctoritas, quod[2] telin vocant, alii carphos : aliqui buceras, alii ægoceras, quoniam corniculis[3] semen est simile, nos siliciam[4]: quomodo sereretur, suo loco docuimus[5]. Vis ejus siccare[6], mollire, dissolvere. Succus decocti[7] feminarum pluribus malis subvenit : sive duritia, sive tumor, sive contractio[8] sit vulvæ, foventur, insidunt : infusum quoque prodest. Furfures[9] in facie extenuat. Spleni[10] addito nitro decoctum et impositum
2 medetur : item ex aceto. Sic et jocineri decoctum. Diocles difficile parientibus[11] semen ejus dedit acetabuli mensura tritum in novem cyathis sapæ, ut quum tertias partes biberint, calida lavarentur : et in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit : mox a balneo reliquum pro summo auxilio. Farinam feni græci cum hordeo, aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vulvæ cruciatus

secus vias in Babylonis regione nascitur, prodit Diosc. I, 51. Hard. — Arundinaceum gramen est, sive καλαμάγρωστις Diosc. loc. sup. laud. Nobis eodem nomine *Arundo Calamagrostis* (*Triand. digyn.* gen. 183 Pers. *Gramin.* Juss.). Habitat in uliginosis. Ed.

CXX. 1. *Feno græco.* Nobis *Trigonella fenum græcum*, de qua jam alias egimus. Ed.

2. *Quod telin.* Τῆλιν. Gal. in Expl. voc. Hipp. tom. II, p. 89 : Βουκέρας, ἡ τῆλις. Et κατὰ τόπ. I, 2, p. 335 : Ὀνομάζεται δὲ παρ' ἡμῖν ἐν Ἀσίᾳ τοῦτο τὸ φυτὸν, αἰγόκερως. Diosc. in Noth. p. 444 : Τῆλις, οἱ δὲ κάρφος, quæ vox paleam et festucam sonat. Hard.

3. *Quoniam corniculis.* Quoniam siliqua quæ semen continet, in cornus speciem est falcata. Hard.

4. *Siliciam : quomodo.* Gronov. et Al. *silicam ; quod quomodo.* Ed.

5. *Docuimus.* L. XVIII, 30. H.

6. *Siccare.* Diosc. II, 124, hoc tantum : μαλακτικὴν καὶ διαχυτικὴν ἔχει δύναμιν, « molliendi ac discutiendi vim habet. » Hard. — Farina seminis tumores emollit, digerit, maturat, discutit, doloresque compescit, usus adeo frequentis ut in fomentis et cataplasmatibus emollientibus fere omnibus usurpetur. In clysteribus utiliter præscribitur, ad alvi profluvia, dysenteriam, etc. Potu datur rarissime. Conf. Geoff. Mat. med. tom. III, pag. 486. Ed.

7. *Succus decocti.* Hæc totidem verbis Diosc. l. c. Hard.

8. *Contractio.* Μύσις Diosc. h. e. aditus et osculi veluti conniventis præclusio. Dal.

9. *Furfures.* Diosc. l. c. Hard.

10. *Spleni*, etc. Diosc. l. c. H.

11. *Difficile parientibus.* Instante partûs tempore. Dal.

subjecit. Item imposuit imo ventri. Lepras, lentigines, 3
sulphuris pari portione mixta farina curavit, nitro ante
præparata cute, sæpius die illinens, perungique prohibens[12]. Theodorus[13] feno miscuit quartam partem purgati
nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damon[14] semen feni[15]
acetabuli dimidii mensura cum sapæ et aquæ novem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur[16], quin
decoctum ejus utilissimum sit vulvis, interaneisque exhulceratis : sicuti semen articulis atque præcordiis. Si vero
cum malva decoquatur, postea addito mulso potus, ante
cætera vulvis interaneisque laudatur : quippe quum vapor
quoque decocti plurimum prosit ; alarumque etiam graveolentiam decoctum feni[17] emendat. Farina porrigines 4
capitis furfuresque cum vino et nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus[18] medetur : item pano, parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carnibusque, quæ recedunt ab ossibus : aceto vero subacta luxatis. Illinitur et lieni decocta in aceto et melle tantum. Carcinomata subacta ex vino purgat : mox addito melle persanat. Sumitur[19] et sorbitio e farina ad pectus

12. *Perungique præcipiens* (sic olim). In vetusto codice *prohibens* legitur, non *præcipiens;* et paulo post *acetabuli dimidii*, non *dimidia*. Pint. — *Perungique prohibens*. Ita MSS. omnes : non, ut vulgati libri, *præcipiens*. Hard.

13. *Theodorus feno*. Græco scilicet. Ita MSS. Hard.

14. *Damon*. Qui et Damion. Vide Auctorum Indicem. In MSS. *Timon*, mendose. Hard.

15. *Feni acetabuli dimidii mensura*, etc. Gronov. conjunctim, ut semper, *fenigræci;* et statim mox *acetab. dimidia mens.* Ed.

16. *Nec dubitatur, quin decoctum ejus utilissimum*, etc. Dioscorid. loc. cit. Τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῆς ἐγκάθισμα εἰς τὰ γυναικεῖα, ὅσα κατὰ φλεγμονὰς, ἢ μύσιν συνίσταται. « Decoctum ejus feminarum malis, quæ ex vulvarum inflammatione, vel præclusione oriuntur. » Hard.

17. *Feni*. Gronov. et Al. ante Hard. *fenigræci semen*. — *Furfures*. Dioscor. loc. cit. Σμήχει δὲ καὶ τρίχας, καὶ πίτυρα, etc. « Capillos purgat, furfures tollit, etc. » Ed.

18. *Genitalibus*. Tumentibus, inflammatis. Dal.

19. *Sumitur et sorbitio e farina ad pectus*, etc. Plin. Val. I, 58 : « Feni græci farina, inquit, cum

exhulceratum, longamque tussim. Diu decoquitur, donec amaritudo desinat. Postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum [20] dicetur.

aqua decocta, donec amaritudinem amittat: adjecto melle iterum coques: et devorata tantum tussim sedat, et pectoris hulcera expurgat. » Hard.

20. *Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.* Herbæ clariores et insigniores. Qua forma loquendi sæpius abutitur. Sic « vetustatem adipis » pro « adipe vetusto » alibi dixit. Locum autem nunc respicit hujusce libri cap. 88, ubi hæc præfatus erat: « Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minus claras, nobilibus in sequentia volumina dilatia. » Hard.

EXCURSUS I.

DE COCCO ET GALLIS.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 4:

Coccum ilicis vulneribus... imponitur, etc. Et cap. 5 : *Nec pauciora gallæ genera fecimus*, etc.

Gallæ, Officin. Κηκῖδες, Græcorum; vulgo, *noix de galle*. Corpora sunt quercubus adnascentia, quorum genere traduntur multa, magnitudine, colore, lævitate aut asperitate superficiei, pondere, figura differentia. Quercubus adnascuntur seu arboribus glandiferis, sed non in omnibus regionibus; siquidem in frigidioribus non reperiuntur. Observat enim J. Raius quercus in Anglia numquam gallas protulisse; cujus rei hanc rationem affert, scilicet insecta illa quibus gallæ ortum suum debent, ibi non reperiri. Arboris fructus non sunt, ut quidam opinentur; sed tumores præter naturam, qui insectorum quorumdam animalium morsibus, lancinationibusve originem suam (1) debent. Insecta enim

(1) « Les galles sont des excroissances formées sur les végétaux par la piqûre du *cynips*. Cet insecte habite sur diverses plantes; il y a même des arbres, tels que le chêne, qui nourrissent plusieurs espèces de *cynips*. Les uns piquent les fleurs, les autres les rameaux; ceux-ci les feuilles, ceux-là les pétioles. La bouche des *cynips* est garnie de mâchoires et dépourvue de trompe; ils ont la tête petite, les antennes minces, longues de treize à quinze articles; les ailes grandes et presque sans nervures; le thorax comme bossu; l'abdomen comprimé sur les côtés et tranchant par en-bas, où il contient, entre deux lames écailleuses, un aiguillon qui se recourbe en spirale, et sort seulement lorsque l'insecte veut déposer son œuf sous l'épiderme d'une plante. Sa piqûre y cause une protubérance qui va toujours croissant, et dans laquelle la larve vit jusqu'au moment de sa métamorphose : alors elle ronge sa prison, et le lieu de sa sortie est marqué par le trou dont la galle est percée. Quelquefois cependant la larve meurt avant cette époque, ou bien elle ne peut parvenir à se frayer un passage: dans ce cas, la galle reste imperforée. La noix de galle laisse déposer par sa simple infusion dans l'eau, des cristaux disposés en soleil, de couleur grise, de saveur aigre et styptique : c'est l'acide gallique, qui conserve les propriétés de la substance qui l'a fourni. L'alcool bouillant dissout parties égales de cet acide; froid, il en dissout le quart. L'alcool gallique qui en résulte, paraît un astringent très-énergique, susceptible de remplir des indications curatives variées. » Conf. Dictionn. medic. Scient. tom. XVII, pag. 265 sq. ubi gallarum usum tantopere a veteribus celebratum, nostris apud nos diebus in medicina pæne exolevisse auctor queritur. Gallis quoque vim stypticam,

et in primis muscæ quædam hujus arboris gemmas, folia, surculos teneriores pungentia, tenuia vasa dilacerant: succus inde effluit, copiosior appellit ob minutam resistentiam, vasa ab humore uberius appellente ampliantur magis ac magis; inde tumores illi multiformes, qui licet arboris respectu præternaturales sint, a natura tamen destinantur, ut sint velut matrices et uteri insectorum eorumdem ovis excipiendis, tuendis, fovendis, fœtibus excludendis editisque alendis inservientes. Dum gallæ maturæ atque recentes aperiuntur, vermiculi, vel potius nymphæ, modo unicæ in centro, modo plures in totidem cellulis reperiuntur, quæ post aliquod temporis intervallum in muscas evolvuntur ejusdem vel etiam diversi generis. Paulo post viam sibi quærunt gallæ substantiam erodendo, ac tandem in superficie foramen rotundum aperiunt, per quod exeunt et avolant. Si gallæ foraminibus perforatæ non sint, vermiculus aut musca in illis deprehenditur: si vero apertæ sint, vacuæ reperiuntur, aut aliis animalculis refertæ, quæ forte fortuna foraminulum subierunt, et in hoc cuniculum se receperunt.

Gallarum genera duo in officinis distinguuntur, scilicet Alepenses seu orientales, vulgo, *noix de galles d'Alep* vel *Alepines*, et nostrates.

Alepenses subrotundæ sunt, avellanæ vel nuculæ magnitudinem æquantes, angulosæ, tuberculis interdum paucis, interdum multis asperatæ, ponderosæ, colore albicante, glauco, aut nigricante, intus densæ et resinosæ, gustu astringente et acerbo. Nostrates rotundæ sunt, subrubræ vel rufæ, superficie læves, pondere leviores, fractu faciles, substantia rariores, fungosæ, nonnunquam cavernosæ. Minus præstant, tum in arte infectoria, tum in medicina: nec Veteribus ignotæ fuerunt. Prior ὀμφακῖτις, altera ὀνοκκίς, quasi asinina dicta fuit.

Gallæ vehementer astringunt. Hinc in dysenteriis, alvi fluxu, hæmorrhagiis intus sumptæ a plurimis laudantur.

Externe quoque ad astringendum, repercutiendum et partes laxiores firmandas ac roborandas adhibentur. Ad insessus uteri, contra vulvæ et sedis procidentias fluxionesque decoctum earum usurpatur.

inspissantem corroborantemque Linnæus tribuit, et ad hæmorrhagiam commendat, Mat. med. pag. 25, ed. Schrebero. Infectoribus familiaris est earum usus, necnon etiam ad atramentum, quod scriptorium vocamus, præparandum. Quod ad ipsum pertinet insectum, Hymenopteris adscribitur: *Cynips quercus folii*, nigra, thorace hirsuto, pedibus griseis, femoribus subtus nigris. System. Natur. 918; Frisch. Insect. II, t. 3, f. 5. Optimas autem gallas ferre dicitur *Quercus Cerris*, de qua alias diximus. Huic arbori tuberculorum eorum, quæ cynips excitat, tanta insidet copia, ut ramulus vix palmam superans, novem aut decem ejusmodi gallis obsitus reperiatur. Aliis tamen videntur eæ præstantiores, quæ *Q. Ægylopi* innascuntur. En

Hactenus de Gallis nostras Cl. Geoffroy, Tract. de Mater. med. t. II, pag. 778 sqq. Nunc de Cocco disserentem audiamus.

Kermes, granum infectorium, coccum baphicum, coccum infectorium Offic. κόκκος βαφικὴ Dioscoridis : kermes et karmes Arabum : vulgo, *graine de kermès*, *graine d'écarlate*, *vermillon*. Folliculus est membranaceus, pisi magnitudine, lævia, splendens, ex rubro fuscus prunorum adinstar, tenuissima lanugine vel pulvisculo cinereo tectus, innumeris turgens ovulis rubentibus vel etiam animalculis, quæ digitis attrita liquorem fundunt coccineum, saporis subacris, subamaricantis, odoris non ingrati. Foliis et teneris surculis cujusdam ilicis adhæret : non quidem in omnibus regionibus, sed in calidioribus solummodo, nec omni tempore reperitur, sed mensibus maio et junio, et quidem calidioribus annis.

Planta dicitur ilex aculeata cocciglandifera, C. B. P. 425 (1).

Frutex est qui ex radice lignosa, longe lateque serpente, cortice tecta coloris diversi pro ratione soli, modo rubente, tenui, quatuor vel sex lineas crassa, nonnumquam fibrata, plures stolones emittit ad trium quatuorve palmorum altitudinem, lignosos, cortice tenui albicante vel cinereo circumvestitos, et in plures ramos divisos, onustos foliis inordinatim positis, sinuosis et undulatis oris spinisque armatis, aquifolii proximis sed minoribus, octo decemve lineas longis, sex septemve latis, utriuque glabris, læte et semper virentibus, pediculo innixis lineam circiter longo. Flores profert masculinos et femininos in eodem individuo. Flores masculini in amentum laxum digesti perianthio donantur monophyllo, quinquefido vel quadrifido, lacinulis bifidis acutis, absque corolla; staminibus vero pluribus (octo circiter) brevissimis, quorum antheræ magnæ et didymæ. Feminini vero in gemma sessiles constant perianthio monophyllo, coriaceo, hemisphærico, scabro, integerrimo, in flore vix manifesto, etiam absque corolla. Germini ovato minimo styli duo vel quinque insident, setacei, calyce longiores, stigmata simplicia et persistentia gerentes. Fructus nux est ovalis crusta gaudens coriacea, univalvi basi derasa, affixa brevi calyci et quasi spinoso, teres et glabra. Nascitur in Gallia meridionali, Hispania, Italia, Oriente, etc.

Præter genuinos fructus, glandes nempe, quidam veluti folliculus maio mense, variis in hujusce fruticis partibus conspicitur, magnopere celebratus, coccum infectorium dictus, de cujus origine inter auctores diu certamen fuit. Alii enim fructum esse opinati sunt; alii quoddam recrementi genus ex vulnere ab insecto quodam arbori inflicto natum;

(1) Nobis *Quercus coccifera*, de qua conf. Excurs. de Quercubus Veterum ad calcem lib XVI, tom. V, pag. 658 edit. hujusce. Ed.

alii denique aliud senserunt. Verum sagacissimus naturæ arcanorum scrutator D. De Réaumur (1), quo diligentiorem accuratioremve reperire est neminem, detexit tandem coccum infectorium insecti quoddam esse genus illorum ex familia, quæ *gallo-insecta* ipsi dicuntur (2).

In hujus cocci accremento tria cum Emerico Aquisextiensi Medico (3) tempora distinguit.

1° Ineunte martio, animalculum quoddam semine milii minus, millepedarum forma oblongo-ovata, versus caudam paulo acutiore, parte supina convexum, rubrum, punctulis plurimis aureis micantibus insignitum, et rugis aliquot transversis distinctum, sex donatum pedibus, duobus antennis facile mobilibus, et totius corporis longitudinem ferè æquantibus, oculis nigris et duplici cauda immobili ejusdem cum corpore longitudinis, ilicis trunco, ramis et foliis adhæret; ibique torpidum et immobilè fit et sensim intumescit. Si tunc temporis in ilice ope microscopii animalculi corpus observetur dum intumescit, coccineum apparet punctulis aureis nitens, tomento quodam involutum albicante, quod in quibusdam dorsi locis, sub ventre et circa ventrem in floccos erigitur, ac nidi speciem repræsentat. Dorsum in hemisphærium multum intumescit rugosum; et in anteriore corporis parte capitis vice protuberantiæ tres percipiuntur, mèdia crassior subrotunda, duæ laterales exiliores, et versus mediam incurvatæ.

2° Alterum accretionis tempus est circa mensem aprilem; tunc animal prorsus mutatum pisi figuram et magnitudinem æquat. Ejus membrana seu cutis firmior est, et tomentum quod initio fasciatim tantum in ejus cutim nascebatur, totam grani superficiem pulvisculi adinstar tegit; tuncque non amplius animalculum, sed folliculus videtur sanguine pallido et seroso repletus.

3° Circa maii medium vel finem, tertium occurrit tempus, quo in interiore folliculi parte sub animalculi ventre tenuissima reperiuntur granula ovata, seminibus papaveris albi dimidio circiter minora, colore pallide rubentia, et punctulis aureis distincta. Constant ex membrana tenui, candida, pellucida et liquore pallido rubente. Duo millia circiter in singulis folliculis continentur. Prioris animalculi ovula sunt, ex quibus excussis prodeunt ejusdem generis animalcula prorsus similia, quæ per ilicis ramos et folia vagantur, donec vere sequenti ad trunci ramorumque divisiones sedem figant suos fœtus editura.

(1) Mémoires pour servir à l'Histoire des Insectes, t. IV, Mém. I.

(2) Insectum illud a Linnæo *Hemipteris* adscribitur: *Coccus quercus cocciferæ*. System. Natur. 740. Ed.

(3) Histoire des Plantes qui naissent aux environs d'Aix, par M. Garidel.

Dum hoc animalculum seu kermes ad debitam magnitudinem intumescit, tunc ventris cutis seu corporis pars prona intus circa dorsum convellitur, et vacuum quoddam spatium inter ventrem et tomentum cui insidebat, relinquit : sicque millepedæ semiconvolutæ similis fit. Hoc in spatio vacuo ovula sua deponit : quo facto, moritur et exsiccatur.

Excussis ovulis, animalcula aliquamdiu sub matris cadavere delitescunt; deinde in lucem prodeunt, pabulum in foliis quæsitura, non rodendo ut erucæ, sed illorum succum proboscide sugendo.

Duplicis sexus inter ea distinguit D. De Réaumur; feminas nempe de quibus hactenus, et mares a prioribus distinctissimos. Sunt enim, juxta Emericum, muscæ exiguæ culicibus quadamtenus similes; sex pedibus instructæ, quatuor anterioribus brevioribus, et duobus posterioribus longioribus, quatuor articulationibus divisis et tribus unguiculis curvis armatis. Duæ sunt antennæ in capite sesquilineam longæ, mobiles, oblique striatæ, articulatæ. Cauda quædam posticæ corporis parti subnectitur, semilineam longa, quæ identidem in duas partes dehiscit. Totum corpus duabus alis translucidis obtegitur. Ad instar pulicum magno impetu saliunt, et feminis fœcundandis destinantur.

Messis, prout hiems sævior mitiorve fuerit, minus vel magis fertilis est. Mulieres aute solis ortum unguibus coccum deradunt; et ne jactura fiat insectulorum exclusione, illud aceto inspergunt, ac deinde soli exponunt siccandum; unde colorem rubrum acquirit.

De alia kermes specie albicante Garidellus et Emericus mentionem faciunt, quam vermiculi matrem a rusticis nominari referunt. Sed asserunt hanc speciem ova parturire albicantia, ex quibus albicantia quoque animalcula maculis argenteis notata nascuntur, non vero rubra, ut Quiqueranus narrat; ita ut secundum eorum sententiam, alia species sit kermes a rubra parum discrepans.

Aliam cocci speciem nigricantem Hyacinthus Cestonius in Hetruria circa Liburnum observavit super ilices pumilas, cocco infectorio similem. Hoc maturitatem adeptum, succo albicante et albidis ovulis turget : ex eo erumpunt animalcula kermesinis haud dissimilia, sed albicantia; quorum historiam fuse enarratam legere est in operibus Antonii Vallisnieri. Ex his itaque concludere licet plurimas esse horum animalculorum coccorumque species colore tantum diversas, quarum rubra sola in usum medicum et infectorium venit.

Coccum baphicum duobus usibus inservit, nimirum medicinæ, et lanis aut sericis tingendis.

Pro medicinæ usu grana recens collecta et bene matura in mortario marmoreo tunduntur : contusa digeruntur in loco frigido per septem vel octo horas, ut succi tenacitas tantisper dividatur : postea succus expri-

mitur, per aliquot horas in loco remoto reponitur, ut crassiores partes in vasis fundum subsideant. Sensim effunditur liquor, et a fæcibus crassioribus separatur. Succo defæcato sacchari albi æqualis portio admiscetur, et blando ignis calore ad spissioris syrupi consistentiam excoquitur. Misturam hanc conservam appellant, aut succum syrupumve de kermes, ex quo celebris illa confectio alkermes præparatur. Alii eumdem syrupum sine igne præparant hac ratione. Unicæ contusorum granorum kermes parti tres sacchari partes permiscentur, et per diem integrum macerantur in loco frigido. Succus cum expressione transcolatus syrupi consistentiam obtinet. Præstantior censetur priore, cui non mediocrem volatilium partium portionem ignis ademit. Ex Occitania sub nomine succi vel syrupi kermes ille succus sic paratus, ad exteras nationes magna copia transvehitur.

Si vero grana integra servare velint, matura illa colligunt, et in cubiculo undique aperto aeri libero super linteamina exponunt. Initio, quamdiu humore abundant, bis terve in die versant; ne incalescant nimium. Si vero animalcula, incitato calore, prorepant et effugere nitantur; tum a custode qui continuus assidet, concussu lintei in medium usque rejiciuntur, donec emoriantur. Tunc animalcula sub coccinei pulveris specie cribro a foliis separantur; deinde digitis leniter prehensa comprimuntur, et in pilas seu pastillos rediguntur sole exsiccandos. Pastilli dicuntur scarlatini, vulgo *pastel d'écarlate*, vel *écarlate de graine*. Folliculi vero semivacui seorsim exsiccati servantur.

Pro infectorum usu coccum eodem supradicto modo præparatur, eo tantum discrimine, quod evacuati folliculi et corbibus excepti bis terve in acetum acerrimum immerguntur, ac tandem super lintea expansi exsiccantur; unde colorem rubicundum, et magis nitentem acquirunt. Pulvis quoque rubens seu animalcula, statim atque se incipiunt movere, forti aceto irrorantur, donec in massam redigantur, ex qua formantur pastilli seu massulæ probe exsiccandæ, et ad exteras nationes transmittendæ. Hodie in Gallia rarioris est usus apud infectores, ex quo tempore coccinella (*la cochenille*) nobis allata fuit (1).

(1) *Coccinellam* ex insula Jamaica Mexicanoque regno advehunt; collectam nempe in *Cacto coccinellifero; Icosand. monogyn.* Linn. *Cact.* Juss. Insectum ex *Hemipterorum* familia, *Coccus Cacti coccinelliferi* dicitur Linnæo System. Natur. 742. Ed.

EXCURSUS II.

DE GALBANO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 13, pag. 375 :

Neque humidum, neque aridum probatur, sed quale docuimus. Per se bibitur, etc.

Nous avons retenu cette dénomination employée par les Latins, qui l'ont eux-mêmes traduite du grec γαλβάνη ou χαλβάνη, pour désigner un suc gommo-résineux, concret, tenace, d'une couleur blanchâtre lorsqu'il est récent, jaunâtre ou fauve quand il est vieux, marbré de taches blanches, brillantes, ressemblant beaucoup aux ongles.

Il nous est apporté, tantôt sous forme de grains ou de *larmes*, purs et demi-transparents, tantôt en masses ou en *pains* bruns, non tachetés, sans la plus légère apparence de pellucidité, et souillés de terre, de sable, de bois ou d'autres impuretés.

Le galbanum imprime sur la langue une sensation de chaleur, d'amertume et d'âcreté ; il exhale une odeur forte particulière qui, désagréable pour la plupart des individus, ne déplaît point aux hystériques et aux hypocondriaques.

Plusieurs ombellifères fournissent, sinon du vrai galbanum, du moins un suc très-analogue. Toutefois, le galbanum en larmes, que les pharmaciens conservent dans leurs officines, paraît distiller du *Bubon Galbanum* de Linné, qui va se ranger, avec les autres ombellées, dans la pentandrie digynie de l'immortel naturaliste suédois.

Cet arbrisseau toujours vert croît en Afrique et en Asie. La tige, cylindrique, grosse comme le pouce, articulée, lisse, rameuse, s'élève à la hauteur de trois à cinq pieds. Les feuilles alternes, deux fois ailées, se divisent en folioles cunéiformes, striées, incisées et dentées en leur bord supérieur. Les ombelles, terminales, solitaires au sommet des rameaux, sont munies de collerettes polyphylles. Les fleurs petites, jaunâtres, produisent chacune deux graines accolées, glabres, cylindroïdes, striées, et non ailées.

Toute cette plante, dit Lamarck, est remplie d'un suc visqueux, laiteux, clair, qui découle en petite quantité par l'incision, et quelquefois de lui-même, des nœuds des tiges qui ont trois ou quatre ans ; mais on

a généralement l'habitude de couper celles-ci à deux ou trois travers de doigt de la racine, et le suc distille goutte à goutte. Quelques heures après il se condense, se durcit, et on le recueille.

Analysé par l'habile pharmacien J. Pelletier, le galbanum a donné 66,86 de résine, 19,28 de gomme, 7,52 de ligneux, 6,34 d'eau et d'huile volatile.

Si, pour apprécier les vertus d'un remède, il suffisait d'accumuler les autorités, peu de substances occuperaient dans les fastes de la matière médicale un rang plus distingué, plus éminent que le galbanum. En effet, Dioscoride énumère longuement les propriétés de ce suc, et indique le moyen de le purifier. Hippocrate en recommandait l'application contre les affections morbeuses de l'utérus. Galien l'employait dans les cachexies, pour échauffer et stimuler. Le professeur Pinel, thérapeutiste aussi judicieux que nosographe illustre, déclare que le galbanum dissipe les flatuosités et calme les douleurs des intestins qui en proviennent; il ajoute qu'on le regarde comme atténuant dans l'asthme et la toux opiniâtre, et qu'on s'en sert à titre de topique pour calmer certaines névroses.

Le docteur Alibert juge plus sévèrement le galbanum, qui doit à son antique renommée l'avantage de figurer encore parmi les substances médicinales. On le prescrit intérieurement, soit suspendu dans un jaune d'œuf ou dans un mucilage de gomme arabique, soit incorporé dans des pilules, à la dose de six à vingt grains. Il est plus souvent appliqué à l'extérieur : on en fait des liniments, des emplâtres, des fumigations. Dissous dans le vinaigre, il contribue puissamment à la guérison des cors, selon Spielmann et Bourdet. Digéré dans l'huile de térébenthine, il lui communique une couleur bleuâtre, et constitue le *galbanetum* de Paracelse, qu'on a vanté avec la plus fastueuse et la plus ridicule exagération.

Le galbanum entre dans une foule de mélanges pharmaceutiques qui, malgré leur composition bizarre ou monstrueuse, n'ont pas entièrement perdu leur vogue, et conservent même des partisans, à la vérité plus ardents qu'éclairés. Je citerai seulement la thériaque, la mithridate, l'orviétan, le diascordium de Fracastor, l'onguent des apôtres ou dodécopharmaque d'Avicenne, le baume utérin de Charas, les emplâtres diaphorétiques de Mynsicht, diachylon gommé, d'althæa de Nicolas Myrepsus, divin de Jacques Lemort, *manus dei*, magnétique d'Ange Sala, opodeldoch, diabotanum de Blondel.

Ex Scientiar. medic. Diction. voc. *Galbanum*. Cf. etiam Geoffroy, Tractat. de Mater. medic. tom. II, pag. 631 sqq.

EXCURSUS III.

DE HAMMONIACO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 14, pag. 376:

Similis hammoniaci natura atque lacrymæ, probandæ, ut diximus : mollit, calfacit, discutit, dissolvit, etc.

Hammoniacum et gummi hammoniacum Officin. Ἀμμωνιακὸν Dioscoridis : ἀμμωνιακὸν θυμίαμα Galeni : gutta hammoniaca Latinorum : vulgo, *gomme ammoniaque*. Succus est concretus inter gummi et resinam medius, dum manibus tractatur lentore mollescens, modo in majores glebas coactus, et ex grumis congestus, unguibus lactei coloris nitentibus aut rufis disseminatis per substantiam coloris obsoleti et fere fusci, ut benzoini mistioni amygdaloideæ non inepte possit comparari, modo in lacrymas seu grumulos densos solidosque concretus, thuri non dissimiles, foris flavescentes vel fuscos, intus candidos aut flavescentes, nitidos et splendentes; sapore primum dulci, postea amaricante; odore fragranti, ad galbanum accedente, sed virosiore. Sub dentibus facile diducitur sibi cohærens, magisque albescit : carbonibus accensis injectum in flammam exardet; et aceto vel aqua calida solvitur. Ex Alexandria Ægypti affertur.

Lacrymæ pro usu interno glebis anteponuntur. Eliguntur majores, puræ, aridæ, quæ nullis arenis, terra, aut aliis rebus extraneis sordescunt. Glebæ vero probantur sinceræ, quæ multa grana pura permista habent. Si sordibus coinquinatæ fuerint, ab illis purgantur, solvendo in aceto, percolando, et inspissando : sed hæc præparatio multum de partibus ejus tenuibus et volatilibus aufert.

Dioscorides θραῦσμα dicit illud hammoniacum, quod nitidum est et in lacrymas concretum; et φύραμα quod impurum est, terræ arenularumve particeps. Narrat liquorem esse ferulaceæ cujusdam arboris quæ nascitur in ea Libyæ parte quæ est juxta Hammonis templum. Ille frutex, inquit, ἀγασυλλὶς dicitur : illum vero Plinius metopion nominat.

Revera hammoniacum, lactis instar, vel sponte, vel per vulnera fluit ex quadam nondum descripta planta umbellifera, ut manifestum est ex seminibus, quæ in glebis hujus gummi sæpe reperiuntur, foliaceis nempe et anethinis similibus, sed majoribus. Planta vero nascitur in ea Africæ parte quæ Ægypto ad occasum adjacet, quæque hodie dicitur Regnum

de Barca, in quo fuit olim templum celeberrimum Jovi Hammoni dicatum, unde gummi nomen.

Hammoniacum partes duras emollit, humores crassos incidit, lentos ac tenaces resolvit, collectus discutit. Asthmaticis prodest; cruda pulmonum tubercula dissipat; hepatis, meseuterii, lienis, et uteri scirrhos resolvit; menses suppressos promovet, obstructiones aperit; articulorum tophos discutit, et alvum nonnunquam blande subducit, etc.

Hactenus S. F. Geoffroy, Tractat. de Mater. med. t. II, p. 602, sqq. Quæ dum eruditissimus ac limatissimus, ut Linnæus ait, auctor proderet, ad medicæ, qualis tunc erat, artis normam satis exacta videri poterant: quum vero nostris temporibus, pro medicæ et chymicæ Rei incrementis, plura in Geoffræo desideranda intelligeremus, operæ pretium fore judicavimus pauca ex iis quæ de gummium generibus Dr. Barbier nostras scripsit, delibata subjungere, ut non integram quidem, sed paulo pleniorem hammoniaci historiam sisteremus.

Gomme ammoniaque, *gummi hammoniacum*. Cette substance appartient à la classe des gommes-résines. On a long-temps ignoré de quel végétal sortait cette substance. Willdenow nous a appris qu'elle provenait d'une espèce d'heracleum, qu'il a nommée *Heracleum gummiferum*, famille des ombellifères (1). La gomme ammoniaque nous vient de l'Égypte et des Indes-Orientales. Il parait qu'on la retirait d'abord d'une contrée de l'Égypte où Jupiter Ammon avait un temple, et que c'est de là que lui vient le nom d'ammoniaque. Cette substance est solide, en masses ou en larmes; elle a une couleur jaune-pâle, roussâtre au-dehors: on trouve dans son intérieur des morceaux de la grosseur d'une amande, qui sont plus blancs et plus purs.

La gomme ammoniaque a une saveur légèrement amère et nauséabonde, une odeur faible et désagréable. Cette substance se dissout en partie dans l'eau et en partie dans l'alcool. La dissolution aqueuse est laiteuse d'abord, elle dépose peu à peu une portion résineuse. L'alcool en dissout 0,50. La liqueur est très-limpide, et ne laisse rien précipiter par le repos. Lorsque l'on distille la gomme ammoniaque avec l'alcool ou avec l'eau, il ne passe aucun principe, de cette gomme dans le produit de la distillation. La gomme ammoniaque se dissout aussi dans le vinaigre et dans les alcalis, selon M. Hatchett. L'analyse chimique de 100 parties de gomme ammoniaque a fourni ce résultat: gomme, 18,4, résine, 70, matière glutiniforme 4,4, eau, 6, perte, 1,2. Braconnot, *Annal. de chimie*, tom. LXVIII.

La gomme ammoniaque exerce sur nos organes une impression sti-

(1) Hort. Berolin I, t. 53, 54. Ed.

mulante; par son action immédiate elle appartient à la classe des médicaments excitants. Donnée à la dose de quinze à vingt grains et au-dessus, la gomme ammoniaque cause des nausées, de la soif, un sentiment de chaleur à la région épigastrique, quelquefois elle excite des évacuations alvines. Tous ces effets tiennent à l'impression directe que cette substance exerce sur la surface gastro-intestinale; ces effets ne durent pas, ils cessent après trois ou quatre prises de gomme ammoniaque; ils sont, en quelque manière, indépendants des changements ultérieurs que la vertu excitante de cette substance médicinale suscite dans toutes les parties. La soif, les nausées, les déjections dérivent de l'irritation que le premier contact de la gomme ammoniaque occasionne sur la surface interne de la gorge, de l'estomac et des intestins; mais bientôt cette surface s'habitue à l'impression de cet agent, ces effets ou ces accidents n'ont plus lieu, et la gomme ammoniaque n'en développe que mieux sa puissance excitante, qui dérive de l'absorption de ses molécules et de leur action sur l'économie animale. Elle accélère la circulation du sang, élève la température vitale, cause une excitation de tous les appareils organiques, donne lieu, en un mot, à une médication générale; or, c'est aux principes de la gomme ammoniaque, importés par l'absorption dans le torrent circulatoire, qu'il faut attribuer ces changements organiques.

Les effets immédiats de la gomme ammoniaque serviront à expliquer les avantages que l'on obtient de son emploi. On a vanté cette substance comme un puissant expectorant; en effet, lorsque des mucosités toujours renaissantes semblent remplir les bronches, comme dans les catarrhes chroniques, les toux humides, dans les péripneumonies fausses, etc. et que le système pulmonaire paraît dans l'inertie, que son action expultrice est affaiblie, la gomme ammoniaque se montre un moyen très-efficace pour rétablir l'expectoration. L'impression stimulante qu'elle exerce sur la surface gastrique, et qui, par sympathie, se transmet aux poumons, l'action immédiate que les molécules de cette substance portent sur le tissu pulmonaire, si l'on prend une dose assez forte de gomme ammoniaque pour que le produit de l'absorption de ses molécules doive être compté, voilà des causes qui expliqueront bien les changements que l'on remarque dans l'appareil pulmonaire, après l'emploi de l'agent médicinal dont nous nous occupons. On donne tous les jours, avec succès, comme médicament expectorant, un looch fait avec la gomme ammoniaque dissoute dans l'eau d'hyssope, de menthe ou de roses, unie à l'oxymel scillitique ou au sirop de lierre terrestre.

La gomme ammoniaque a aussi la réputation d'un bon emménagogue. On conçoit facilement que l'influence stimulante que met en jeu cette

substance sur tout le système animal, peut, quand elle s'exerce sur l'appareil utérin, aider l'établissement de la congestion sanguine qui précède et amène l'écoulement menstruel. Il est évident, par suite de ce premier principe, que dans les cas où les règles sont retenues par un défaut d'activité de l'utérus, ou par une débilité qui embrasse tout le corps, comme cela se rencontre souvent dans les jeunes filles, la gomme ammoniaque sera un moyen très-recommandable.

On donne aussi, dans les auteurs de matière médicale, la gomme ammoniaque comme un fondant héroïque. Mais avant de chercher d'où peut procéder cette vertu, il faudrait se pénétrer de la nature des lésions organiques que l'on veut combattre quand on a recours aux fondants. Car rien n'est plus vague que la signification de ce titre en médecine, et la pathologie, qui doit toujours servir de guide à la matière médicale, a tellement changé la doctrine des obstructions, que les fondants ont perdu tout leur crédit. Si la gomme ammoniaque s'est montrée utile dans quelque empâtement de viscère, par suite d'atonie, c'est encore de son action stimulante qu'il faut faire dériver ces avantages. Dans ces occasions on unit la gomme ammoniaque avec le savon médicinal, avec l'extrait de pissenlit, de ménianthe ou autre.

On fait aussi usage, pour des applications topiques, de la matière gommo-résineuse qui nous occupe; et c'est encore sa vertu excitante qui fait alors tout son mérite. On applique cette substance sur des tumeurs indolentes, pour en déterminer ou la résolution ou la suppuration. Son action excitante explique également ces deux résultats. En augmentant la vitalité dans la tumeur que recouvre le topique, on y provoque un travail intestin qui doit avoir pour produit, ou de faire rentrer dans la masse circulatoire les humeurs accumulées dans ce point, ou de déterminer le travail de la suppuration. La gomme ammoniaque entre dans la composition des emplâtres fondants, diachylum gommé, de ciguë, etc.

A l'intérieur, on administre la gomme ammoniaque à la dose de quatre à six grains, réitérés deux à trois fois dans la journée; alors on continue l'emploi de cette substance pendant un certain temps. On peut aussi la donner à plus haute dose, à un scrupule, par exemple; on n'a ordinairement recours à la gomme ammoniaque que pour en obtenir un effet momentané, quand on l'emploie à cette dose.

Ex laud. sup. medic. Scientiar. Diction. voc. *Gomme ammoniaque*, tom. XVIII, p. 575 sqq.

EXCURSUS IV.

DE STYRACE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 15, pag. 377 :

Placet præter illa quæ diximus, maxime pinguis, purus, etc.

Officinæ, præeuntibus Arabibus, styracem distinguunt hodie in liquidum et siccum; quum Græci unicum tantum styracem agnoscant, siccum nempe, liquidum vero non novisse videantur. Hæc duo styracis genera sunt prorsus diversa. De sicco paulo post tractabimus, nunc autem de liquido.

Styrax liquidus Officin. *Miah*, Arabum : *cotter-mija* Turcarum : *roçamalha* Sinensium, Garciæ : vulgo *storax liquide*. Succus est resinosus, cujus duplex genus in officinis reperitur; purum, et impurum aut crassum. Styrax liquidus purior succus est resinosus, melleæ et tenacis substantiæ, terebinthinæ similis, semipellucidæ; coloris fusci aut ex fusco rubentis, vel etiam ex cinereo fusci; odore valido ad styracem solidum nonnihil accedente, sed ob vehementiam fere ingrato; sapore acriusculo, aromatico, oleoso. Probatur lentus, fulvus, pellucidus, odoratissimus.

Styrax minus purus aut crassus succus est resinosus, fæculentus, fuscus vel subcinereus, opacus, pinguis et minus odoratus, et videtur esse portio fæculenta prioris : nec in medicamentis etiam externis nisi colatus et a fæcibus purgatus usurpari debet. Officinarum vulgus, post quosdam Arabes, stactes nomen styraci liquido tribuerunt, sed perperam, quum stacte Græcorum sit myrrhæ colamen, ut videre est apud Dioscoridem. Raro styrax liquidus purus et sincerus in officinis reperitur : sæpe enim ligni scobe vel pulvere conspurcatur, aut factitii liquores in ejus locum substituuntur.

De styracis liquidi origine magna inter auctores dissensio est : alii enim opinantur nihil aliud esse quam myrrhæ colamen, ratione nominis stactes quo donatur a quibusdam. Sed præter saporis et odoris discrepantiam inter myrrham et styracem, res prorsus diversas esse liquet ex eo quod myrrha, utpote media inter gummi et resinas substantia, in quovis aquoso liquore facile pro parte dissolvatur; liquidus autem styrax minime, sed in oleoso et pingui tantummodo, ut aliæ resinæ. Aliis factitium quid ex styrace calamita in oleo ac vino soluto, admistaque te-

rebinthina Veneta excocta; quæ decoctio quum refrixerit, styrax liquidus ad fundum secedere dicitur, superius vero innatare oleosam substantiam. Alii expressione idem moliuntur. Aliis est oleum ex nucleis arboris storacifluæ expressum. Aliis fit per decoctionem corticis vel ramusculorum tenerorum et gemmarum styracis, vel, ut alii volunt, liquidambaris. Alii styracem calamitam et liquidum eumdem esse succum, consistentia tantummodo diversum affirmant. Samuel Dale testatur quodcumque in pharmacopoliis Londinensibus pro styrace liquido venditur, rem omnino factitiam esse.

Verumtamen Jacobus Petiver. pharmacopœus Londinensis, Regiæ societatis socius, et sagax naturalis historiæ scrutator, Actis Philosoph. Reg. Soc. Lond: n. 313, refert styraeem liquidum, a Turcis et Arabibus *cotter-mija* dictum, succum esse cujusdam arboris *rosa mallos* dictæ(1), quæ in insula Cobros maris Erythræi nascitur, trium dierum itinere ab urbe *Suez* distante. Hujus arboris corticem singulis annis deglubunt, et contusum in aqua marina coquunt usque ad visci consistentiam: tum resinosam substantiam supernatantem colligunt. Verum quum adhuc multum crassamenti seu corticis pulverati contineat, eam denuo aqua marina bulliente liquant et percolant. Sic defæcatam resinam et crassamentum fæculentum residuum seorsim doliolis includunt, et Moccam Arabiæ emporium transvehunt. Et hæ duæ sunt styracis liquidi species quæ in officinis occurrunt.

Hoc odoramentum apud orientales populos multi æstimatur, et magni est usus. GEOFFROY, Tract. de Mat. med. tom. II, pag. 492 sqq.

Quæ Geoffræus, dum Materiam medicam tractaret, neque noverat, neque novisse poterat, nostras Dr. MERAT, tam erudite, quam enucleate publicæ notitiæ fecit in magno med. Scient. Diction. Sic enim ille:

STYRAX, *styrax*, *storax liquidus*: substance liquide de la nature des baumes naturels, qui découle d'un arbre de la famille des amentacées, nommé par Linnæus *Liquidambar styraciflua*, et placé par ce botaniste dans la monœcie polyandrie. L'*Altingia excelsa*, arbre de la famille des conifères, paraît produire aussi un suc analogue au styrax (De Candolle).

On distingue dans le commerce deux qualités de styrax, la première,

(1) *Altingia excelsa* (*Monœc. monadelph.* gen 2131 Pers. *Conifer.* Juss.). Conf. Norona. Annal. Bot. Anglic. n. V, pag. 325. Hæc arbor altissima Javæ, Cochinchinæ, et insularum maris Rubri indigena, pinui maxime affinis, solo distinguitur numero binario seminum sub unaquaque strobili squama latentium. Ea est arbor *Rosamala*, quæ storacem liquidum largitur, e rimis corticis emanantem. Cognoverunt autem eum Arabes nomine *miah*. Avicenn. 211; Serap. cap. 46. Hunc jam *Hobeischus* e cortice arboris excelsæ effluere, et ex insulis Indiæ orientalibus advehi bene scivit. Conf. Sprengel. Hist. Rei herb. tom. I, pag. 268. ED.

qui est pure, est le suc tel qu'il coule de l'arbre dans les contrées chaudes de l'Amérique, le Mexique, etc. au moyen d'incisions que l'on fait à l'arbre; c'est cette qualité qu'on appelle *copalme*, *baume copalme*, *huile copalme*, *copalme de la Louisiane*, et qui est fort rare. Le second provient de la décoction que l'on fait des branches et rameaux de l'arbre dans l'Amérique septentrionale, en Virginie, à la Caroline, etc. pays où il ne sort pas spontanément par défaut de chaleur : c'est cette qualité qui est la plus ordinaire dans le commerce, et dont on se sert habituellement. Heureux quand elle n'est pas falsifiée avec des huiles, de la térébenthine, etc.

Ainsi, le liquidambar et le styrax ne sont pas deux produits distincts, quoique Geoffroy les ait séparés dans sa matière médicale (1), que cela semble même indiqué dans l'article *liquidambar* de cet ouvrage et dans quelques autres auteurs.

On obtient du *Liquidambar orientalis*, Lam. arbre qui croit dans l'Orient, vers la mer Rouge, dans l'Inde, un suc analogue au styrax provenant du *Liquidambar styraciflua*, Lin. Cette espèce qui nous arrive par Smyrne est identique à celle d'Amérique; on s'en sert souvent dans le pays pour composer du storax avec l'écorce et le bois moulus du *Styrax officinale*. Ce styrax se prépare par l'ébullition des branches et de l'écorce de liquidambar dans l'eau de mer jusqu'à consistance de glu; on recueille la substance résineuse qui surnage que l'on purifie de nouveau.

Le styrax qui arrive maintenant est de si mauvaise qualité, qu'on est obligé de le purifier, soit par la filtration après l'avoir chauffé, soit par sa solution dans l'alcool et sa précipitation lorsqu'on veut l'employer pour des médicaments internes.

On ne confondra donc pas le storax avec le styrax, comme on le fait dans plusieurs ouvrages, puisqu'ils proviennent d'arbres différents, et que l'un est solide et l'autre liquide, bien qu'ils aient entre eux de l'analogie de composition, et que leurs propriétés se ressemblent beaucoup.

Geoffræus iterum de *styrace solido*, Mat. med. t. II, p. 565:

Styrax solidus vel storax Offic. στύραξ Dioscoridis et Græcorum veterum : *astarac* vel *astorac* et *lebni* Avicennæ, vulgo *storax*. Est substantia resinosa, cujus duæ species jam a veteribus Græcis distinctæ, nunc adhuc in officinis distinguuntur, scilicet styrax calamita, et styrax vulgaris, seu in glebas compactus.

Illæ duæ resinæ styracis species non ab se invicem differunt. Prima est styracis lacryma, quæ ex tenuioribus arboris rimis vel incisuris guttatim stillavit, et citissime exsiccata fuit atque collecta. Altera vero succus est

(1) De *Liquidambaro*, Mat. med. t. II, p. 490; de *Styrace liquido*, ib. p. 492. En.

ex grandioribus vulneribus uberius diffluens, qui nonnisi post diuturniorem moram inspissatur; ita ut aeris calidioris contactu rufescat vel nigrescat, antequam exsiccetur.

Tandem scobs quædam lignea nonnihil resinosa, odore styracis perfusa, venalis prostat in officinis, quæ scobs styracina, *sarilles de storax* vulgo dicitur. Ad usum medicum inutilis est, et prorsus abjicienda.

Quidam ex Arabibus, et præsertim Serapio, styracem liquidum de quo jam egimus, quemque *miah* nominant, cum solido hoc styrace, sive styrace Græcorum confundunt. Hæc duo tamen distinxit Avicenna, qui de styrace liquido sub nomine *miah*, et de styrace Græcorum seu sicco, tum sub nomine *astorac*, tum sub nomine *lebni* tractavit.

Paulus Ægineta, Nicolaus Myrepsus et Græcorum nonnulli de quodam stacte styrace mentionem faciunt, qui pro resina peculiari, et a styrace prorsus diversa a plurimis habetur: aliis vero nihil esse videtur aliud quam styracis resina liquida collecta et asservata, antequam arescat; de qua Dioscorides mentionem facit. Fortasse quoque illud nomen styraci liquidæ seu *miah* Arabum Græci imposuerunt. Rem decernere difficile est admodum, et cæteroquin parvi momenti.

Fusius et pro temporibus nostris aptius ad Rem botanicam medicamque de Storace disserit Dr. Merat, jam supra laudatus :

On a souvent confondu, et beaucoup d'auteurs confondent encore le storax avec le styrax, produit liquide et de la nature des baumes, qui découle du *Liquidambar styraciflua*, Lin. Ces deux substances, quoique ayant entre elles les plus grands rapports, sont distinctes : l'une est un produit solide, l'autre est toujours liquide. Tout ce que les Anciens ont dit du styrax se rapporte probablement au storax, puisque le premier découle d'un arbre d'Amérique, tandis que le second provient d'un végétal qui croissait sous leurs yeux et qu'ils en employaient les produits tous les jours. Cependant comme le *Liquidambar orientalis*, Lam. vient dans l'Orient, et qu'il paraît donner un suc liquide, comme le *Liquidambar styraciflua*, il ne serait pas impossible qu'ils eussent aussi connu ce dernier ; mais la confusion entre ces deux substances est surtout venue des noms : toutes les deux s'appellent *storax* ou *styrax* dans beaucoup de livres où on ne les distingue qu'en y ajoutant l'épithète de solide ou de liquide. Il vaut mieux, à l'exemple de la plupart des Modernes, appeler le suc solide du *Styrax officinale*, storax, et celui du *liquidambar*, styrax, ou mieux *liquidambar;* ce qui éviterait toute erreur de nomenclature.

Le *Styrax officinale*, Lin. appelé en français aliboufier, est un arbre de la hauteur de l'olivier, à écorce grise, unie; ses feuilles sont alternes, pétiolées, ovales, entières, vertes et luisantes en dessus, blanchâtres et

légèrement cotonneuses en dessous, molles et assez semblables à celles du coignassier (ce qui le faisait désigner, par C. Bauhin, par la phrase de *Styrax folio mali cotonei*); ses fleurs sont blanches, grandes, naissent cinq ou six ensemble, en grappes fort courtes, au sommet des rameaux de l'année; elles ont un calice monophylle à cinq dents courtes; une corolle monopétale, infundibuliforme, divisée profondément en cinq découpures lancéolées et presque droites; elle renferme huit ou dix étamines moins longues que la corolle; un ovaire supérieur auquel il succède une espèce de baie charnue, arrondie, du volume et de la figure d'une noisette, qui contient deux noyaux renfermant chacun une amande blanche, huileuse, d'une odeur résineuse, aplatis d'un côté et adossés l'un contre l'autre: ce fruit est couvert d'une peau blanche et cotonneuse; il reste environné à sa base par le calice. Cet arbre, qui fleurit au printemps, croît dans les forêts en Provence, d'où j'en ai reçu de beaux échantillons provenant des environs de Toulon, en Italie et dans le Levant. La grande quantité de fleurs dont il se couvre, et qui sont un peu semblables à celles de l'oranger, en fait un arbre d'ornement très-agréable.

Toutes les espèces du genre styrax paraissent propres à donner un suc semblable: le *Styrax grandifolium* d'Aiton, qui croît dans l'Amérique septentrionale, était pris par Walter pour le *Styrax officinale;* le vrai benjoin, le premier des baumes, est le produit du *Styrax benzoin*, Dryander, arbre qui croît à Sumatra, et non du *Laurus benzoin*, Lin. comme on le soupçonnait. On voit donc qu'il y a la plus grande analogie entre tous ces sucs balsamiques.

Notre espèce ne donne que peu ou point de storax en Provence; cependant Duhamel dit en avoir vu couler abondamment d'un arbre près la Chartreuse de Montrieu; mais cet écoulement n'était sans doute qu'accidentel, et probablement le suc n'avait pas les qualités convenables, faute d'une chaleur suffisante pour se dessécher; tout celui du commerce vient de différents pays du Levant, tels que la Syrie, la Cilicie, la Palestine, l'Éthiopie, la Pamphilie, etc. par la voie de Marseille, venant de Smyrne et d'Alep.

On connaît, dans les officines, deux espèces de storax: 1° le *storax en larmes;* 2° le *storax commun* ou en masse.

Le *storax en larmes* paraît exsuder naturellement des fentes de l'arbre; il est composé de petits grains transparents, purs, brillants, un peu gras, s'amollissant sous les dents, d'un goût résineux, d'une odeur agréable, se fondant au feu en répandant une odeur pénétrante et donnant une flamme très-claire. On apportait autrefois cette substance de la Pamphilie dans des roseaux, d'après le témoignage de Galien (de Simpl. lib. VIII); aujourd'hui il n'en vient plus de cette qualité, et les droguiers les plus riches en possèdent à peine quelques parcelles.

Au surplus, le nom de *calamite*, qui paraît avoir appartenu primitivement à cette espèce de storax, a été transporté parfois à la suivante; ce qui ajoute encore de la confusion dans leur détermination: il vaut donc mieux employer les expressions de storax en grains et de storax en pains. Murray prétend (*Appar. med.* pag. 107) que le nom de calamite ne vient pas de roseau (*calamus*), mais de *gabalitanum*, c'est-à-dire de la ville de Gabala, d'où on le récoltait. Les trois espèces que cet auteur admet rentrent dans les deux nôtres, car sa troisième espèce n'est que notre seconde ramollie.

Le *storax en pains* nous arrive en masses rougeâtres, résineuses, odorantes, suaves, du volume du poing jusqu'à celui d'une amande (ce dernier prend quelquefois le nom de *storax amandé*); on le reçoit dans des boîtes rondes de diverses grosseurs, parfois, d'après Pomet, dans des courges: quelquefois la masse s'amollit, jette une liqueur mielleuse dans laquelle on distingue des poussières ou éclats blanchâtres; ce qui ne lui fait perdre ni de son goût ni de sa saveur. Cette espèce découle abondamment de grandes incisions faites à l'arbre, et le suc qui se répand ne se coagule qu'avec le temps: nous en avons sous les yeux un morceau qui peut peser trois onces, de forme arrondie et qui paraît avoir été pétri étant encore mou, tant le contour en est lisse; ce qui fait supposer qu'il a été renfermé dans une vessie, comme cela avait lieu autrefois: il est sec et friable; son odeur est suave, tirant sur celle de la vanille; il se ramollit sous la dent, est d'une saveur amère-résineuse, qui n'a rien d'absolument désagréable.

Le storax est, comme tous les autres baumes, composé de résine, d'un peu de gomme, d'acide benzoïque et d'une huile essentielle: cette dernière est d'autant plus abondante, qu'ils sont plus liquides. Le storax en contient plus par conséquent que le benjoin, et le styrax plus que le storax; l'acide benzoïque, au contraire, est d'autant plus abondant, que le baume est plus solide: la résine est particulière à chaque espèce, et établit la différence entre elles. Au surplus, on n'a pas d'analyse exacte et récente du storax, non plus que du styrax; elle pourrait fournir des caractères plus positifs pour établir de nouvelles différences entre ces deux produits qui ont d'ailleurs tant de rapports entre eux, quoique provenant d'arbres différents et de familles très-éloignées; ce qui prouve que des principes analogues peuvent se rencontrer dans différents groupes de plantes. La composition chimique du storax explique pourquoi ce médicament est plus soluble dans l'alcool que dans l'eau, à laquelle il donne pourtant son odeur et une couleur jaunâtre, et pourquoi on peut retirer de cette substance de l'acide benzoïque, comme du benjoin lui-même.

Le storax est un médicament dont on faisait autrefois un usage fré-

quent; on l'employait dans l'asthme humide, la rancité de la voix, la toux opiniâtre, les engorgements des poumons, la phthisie, etc. on s'en servait aussi comme antispasmodique et anodin dans les maladies nerveuses, les douleurs de tête, la paralysie, pour aider à la digestion, etc.

Aujourd'hui qu'on n'admet dans le storax qu'une propriété excitante, dont l'action a beaucoup d'analogie avec celle des résines, on en fait rarement usage, parce qu'on possède des moyens plus certains et d'une efficacité plus marquée pour produire la stimulation. Toutefois, on peut l'administrer à petite dose dans les maladies où on a besoin de corroborer les tissus, de soutenir l'énergie défaillante des organes, et pour donner à l'économie le ton qui lui manque pour exercer convenablement ses fonctions habituelles, ou en rétablir l'intégrité naturelle.

Nous passons sous silence les propriétés, tant célébrées par Morton et autres médecins, du storax et produits analogues pour la guérison des ulcères des poumons, et de la phthisie, non pas que ce moyen ait fait tout le mal qu'on en dit, mais parce qu'il y est inutile, et que sa propriété excitante pourrait parfois nuire si on en usait à trop grande dose. J'ai souvent administré ces médicaments dans ces maladies sans lui voir produire ni bien ni mal, et surtout sans en obtenir une guérison que je savais être impossible. C'est donc moins l'impuissance du médicament qu'il faut accuser, que l'incurabilité du mal pour lequel on le conseille.

Au surplus, on n'emploie guère maintenant le storax qu'à l'extérieur, en fumigation ou comme topique. Dans le premier cas, on reçoit la fumée dans les voies aériennes en le brûlant sur des charbons, à l'instar du benjoin, pour remédier au spasme de ces parties, à l'asthme, aux engorgements muqueux, pour faciliter l'expectoration, etc. dans le second cas, c'est en en composant des médicaments emplastiques qu'on applique le long de la colonne épinière pour remédier à la paralysie, au lumbago, et sur tous les lieux où on soupçonne de l'engorgement, etc. qu'on se sert du storax; mais nous le répétons, aujourd'hui surtout, cette dernière manière de l'employer est à peu près inusitée. L'impression vive qu'il opère sur l'odorat pourrait être utile dans le cas d'insensibilité de l'olfaction, etc.

Le storax entre dans la *poudre létifiante*, la *thériaque*, le *mithridate*, le *diascordium*, le *baume apoplectique*, l'*onguent martiatum*, etc. etc.

La dose du storax à l'intérieur ne doit pas s'élever au-delà d'un à deux grains, à cause de l'âcreté de ce médicament.

Un des plus grands obstacles à l'emploi du storax, est moins encore l'obscurité de ses propriétés que l'état de sophistication où il nous arrive.

Il n'existe aucun produit dans la matière médicale où il se fasse plus de fraude que sur cet objet : elle est telle, que nous n'avons peut-être pas, dans le commerce, un seul envoi de storax pur. Effectivement, on nous vend pour cette substance de la sciure de l'arbre qui le produit, mêlée avec le suc encore liquide : c'est là la moins impure des drogueries; d'autres fois c'est la sciure provenant du *Liquidambar orientalis*, Lam. ou de toute autre écorce aromatique, délayée avec du styrax liquide qui forme le *storax en pains* du commerce, qui arrive en grosses masses rondes de Smyrne. On en fabrique souvent à Marseille et ailleurs avec de la mélasse, une écorce odorante et un peu de baume de Tolu : la sciure seule nous arrive aussi quelquefois sous le nom de *sarilles* ou de *styrax rouge*. On s'en sert dans les églises pour encenser. Bergius va même jusqu'à croire que le storax est toujours une production de l'art. On trompe jusque dans le storax en larmes, qui n'est parfois que de la gomme ammoniaque. Il résulte de ces difficultés à se procurer du storax un peu pur, que le plus commun coûte environ 20 fr. la livre, et que le pur n'a pas de prix : il vaudrait mieux remplacer ce médicament par le benjoin, dont la valeur est moitié moindre et les propriétés analogues et même plus prononcées.

La parfumerie a fait un grand usage du storax ; son odeur suave le fait encore rechercher pour la composition de plusieurs aromates ou cosmétiques ; il sert dans l'embaumement des corps depuis un temps immémorial : ces usages expliquent pourquoi on emploie encore tant de cette substance en France, malgré la duplicité des marchands, et bien que la pharmacie n'en consomme presque plus. On voit, par le registre des douanes, qu'il en est entré en France, en 1807, 6,600 livres pesant. Les Orientaux sont au surplus très-curieux de l'odeur de cette substance, et s'en servent encore plus que nous : on sait que ces peuples mettent les parfums au nombre de leurs jouissances les plus chères.

Ex laud. sup. medic. Scientiar. Diction. tom. LIII, p. 32 sqq.

EXCURSUS V.

DE FICO.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 20, pag. 380:

Fiunt ex ea (chamæpity) et hydropicis pilulæ, cum fico alvum trahentes.

Plinius lib. XV, cap. 19, plures ficorum species, aut potius varietates enumerat: Idæas, seu Alexandrinas, Chias, Chalcidicas, Lydias, purpureas, mamillanas, callistruthias, Tarentinas, Africanas, Rhodias, Caunæas, Tiburtinas, Livias, Pompeias, mariscas, maculosas, Herculaneas, albiceratas, aratias, porphyritides, populares, chelidonias, albas ex Ebuso, Marrucinas, caricas, cottana; et has inter species, albas aut nigras, siccas aut recentes, præcoces aut serotinas, biferas aut triferas, etc. Nusquam *duplices ficus* memorat, quarum sola fere apud Horatium mentio occurrit, Serm. II, 2, ubi Ofellum quemdam « rusticum, abnormem sapientem, crassaque Minerva » nonnulla de victus frugalitate præcepta tradentem inducit, quæ anteactæ vitæ exemplo confirmare conatur. Atque inter alia :

Tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

Jam vero interpretatio *duplicis ficus* eruditos in duas diversas coegit ire sententias, quæ tamen ambæ a recto sensu videntur aberrare.

Scilicet interpretatorum plerique, Sanadonius, Tarteronius, Juvencius, Torrentius, Lambinus, Turnebus, Forcellinus per *duplicem ficum*, magnam ficum intelligunt; Joh. Bondinus, Despretius, Pulmannus, Dacerius, mariscam esse volunt, ficum nempe insipidam, fatuam, crassiorem, ideo et frugali Ofelli mensæ magis convenientem. Alii voce *duplice* ficum diversi generis, colorisque et aliquantum saporis significatam esse contendunt, ut Rodellius; aut biferam, ut Porphyrion; aut recentem et siccam, ut Badius Ascensius, etc.

Ex qua doctorum virorum recensione, eorum opiniones ad duas tantum redigi luculenter patet. Pars enim putat *duplicem ficum*, magnam ficum denotare; pars ficum duplicis generis, quum bifera ficus, quam nonnulli volunt hic ab Horatio indicari, vel ad primam, vel ad alteram certe opinionem commode possit referri. Sed inde non magis liquet; immo magis, opinionum conflictu, dubium fit, quid demum fuerit *ficus illa duplex*.

Jam diu typis mandatum erat Plinii nostri volumen, ubi de ficis fusius agitur, quum Διατριβὴν ἑρμηνευτικὴν in laudatum Flacci locum, a Julio Caponio, Neapolitano adolescente, jam de Latinis litteris optime merito, accepimus, in qua novam sane et, ut omnia comprobant, simplicissimam simul ac verissimam loci interpretationem nobis proponit. Hanc autem eruditis incognitam diutius in scriniis nostris latere fas esse non duximus. Rem igitur viris latinarum litterarum amantibus gratam nos esse facturos sumus arbitrati, si pauca ex dissertatiuncula illa excerpserimus, quæ legentibus utilia videbuntur, et scitu profecto digna. Libenter etiam hanc occasionem amplectimur viris doctis, et nationum quidem externarum, dignas, ut par est, agendi gratias; qui, quum litterarum rempublicam nec unius gentis, nec unius hominis, sed communem ingenuorum omnium patriam haberent, labores nostros laboribus suis, ne dicam benevolentia solum atque hortatu, adjuvare ac tueri ultro voluerunt. Quam voluntatem civibus nostris deesse si quando doleamus, magno tamen solatio esse non diffitemur, quod nostras tot et tam longas in illustrandis Veterum monumentis elucubrationes Viri docti atque sapientes non aspernentur.

Sic, postquam varias variorum ventilavit opiniones, suam ipse Julius Caponius interpretationem proponit:

« Si omnium tutissima illa est interpretatio (1), quæ ad communem propriamque notionem verborum quam maxime accedit, haud certe verendum est, ne nobis succenseatur, quod in penitiores Musarum recessus, tantorum tamque amplissimorum virorum auctoritate parum deterriti, inferre pedem ausi sumus.

« Primum igitur omnia verba proxime præcedentia *duplicem ficum*, multamque illi affundentia lucem, probe observanda sunt. Ait itaque Ofellus:

> Ac mihi quum longum post tempus venerat hospes,
> Sive operum vacuo gratus conviva per imbres
> Vicinus, bene erat non piscibus urbe petitis,
> Sed pullo, atque hædo: tum pensilis uva secundas
> Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

His omnibus verbis exponit Ofellus primum, qui cum convenire solerent apud illum cœnaturi, nempe aut aliquis hospes, aut aliquis vicinus illi amicitia junctus; tum occasionem, qua vicinus amicus impulsus ipsum adiret, scilicet pluvium tempus; deinde anni tempestatem, qua imbres sunt frequentiores, nempe hiemem; denique res, quas tum hospiti, tum vicino convivæ apponeret.

(1) Verbum *duplex*, ait Jacobus Facciolatus, indicat id, cujus sunt duæ partes a *duo* et *plico*, id est, a *duabus plicis*. Ed.

« At inter cibos sese offert considerandam *pensilis uva*, ita dicta, quod de solario, aut de trabibus suspendebatur, ut diutius servaretur, sicut docet Facciolatus. Dacerius Vir Clar. ait, hunc morem ex alto uvam pendendi frequentissimum fuisse apud Romanos, eoque modo per totum fere annum uvam servare sic solitos, ut ea pro recenti hieme uti possent; Græcos hac in re æmulari studentes, qui ad ver usque in vineis suspensam uvam se servare jactabant. Torrentius docet uvam ad hoc suspendi, ut passa hieme ederetur. Despretius etiam monet uvam pensilem eamdem esse ac passam hieme comedendam. Varro enim de R. R. lib. I, cap. 68 : « Cato ait... uvas, quas suspendas oportunissimas esse Duracinas, Amineas, et Scantianas ». Et cap. 68 : « Pensilia, ut uvæ, sorba, ipsa ostendunt, quando ad usum oporteat promi; quod colore mutato, et contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum descensurum se minitantur ». Plinius de uvis etiam ait lib. XIV, cap. 1 : « Durant aliæ per hiemem pensili concameratæ nodo ».

« Patet igitur luculentissime, quod hiems erat, quando Ofellus cœnam instruebat amicis, et quia per *imbrem* ad illum veniebant, et quia utebantur uva pensili in secundis mensis. Et sane agricolæ, quum per hiemem operibus sint soluti, epulari inter se solent, ut docet Virgilius Georg. I, vs. 299 :

> Hiems ignava colono.
> Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
> Mutuaque inter se læti convivia curant;
> Invitat genialis hiems, curasque resolvit.

Quamobrem nuces ad mensas adpositæ erant exsiccatæ, nam brumali tempore nuces recentes esse non possunt. Jam vero, si nec uva, nec nuces recentes erant, multo magis de ficibus hoc est dicendum. Ficus igitur, de qua hic agitur, est carica.

« Atque inde etiam animadvertere licet, quam opinionem eorum, qui *duplicem ficum* vertunt *magnam*, tum eorum, qui interpretantur duplicis generis, nulla ratione habita de caricia, a vera sententia hujus loci quam longissime aberrare.

« Quum ergo de caricis hic Horatium loqui non sit dubitandum, nos eas esse libentius arbitramur, quæ quum exsiccantur ita dividi solent, ut bifariam a pediculo ad basim fissæ, duæ earum partes vix imo cohærent cortice, atque ita divisæ, qua parte semina continent, binæ junguntur; eoque ex duabus ficibus unum quiddam efficitur. Nam quum ejusmodi caricæ duabus constent partibus plicatis, atque conjunctis, quod apprime convenit verbi *duplicis* notioni, pro certo habemus ejusmodi ficus indicare voluisse Horatium illas *duplices* appellando.

« At, ne Veterum de hujusmodi caricis destitui auctoritate dicamur, tum latini nobis, tum græci favent scriptores.

« Aristoteles probl. sect. XXII, quæst. 9, ait : Διὰ τί τῶν ἰσχάδων γλυκύταται αἱ δίχα ἐσχισμέναι· οὔτε δὲ αἱ πολυσχιδεῖς, οὔτε αἱ ἀσχιδεῖς; Ἢ διότι ἐκ μὲν τῶν πολυσχιδῶν, διαπέπνευκε καὶ ἐξίκμακε μετὰ τοῦ ὑγροῦ τὸ πλεῖστον τοῦ γλυκέος; Ἐν δὲ ταῖς μεμυκυίαις πολὺ τὸ ὑδατῶδές ἐστι, διὰ τὸ μὴ ἠτμικέναι· αἱ δὲ ἐσχισμέναι μὲν, μὴ εἰς πολλὰ δὲ, ἀμφοτέρων τούτων ἐκτός εἰσι παθημάτων. Quem quidem locum sic Theodorus Gaza interpretatur : « Quam ob causam caricæ bifidæ tantum dulcissimæ sint, nec multifidæ, aut omnino infissæ dulcedinem præstent ? An quod ex multifidis respiravit, evaporavitque cum humore pars dulcedinis plurima ? In iis autem, quæ infissæ coierint humoris diluti copia est; quod nihil fere inde exactum fuerit. At quæ fissæ quidem, sed tamen fissura multiplici sunt immunes, utroque isto incommodo carent. »

« Ex quibus videre est Aristotelis etiam tempestate caricas bifariam dividi. Porro si hujusmodi caricæ erant dulcissimæ, quum maximam partem dulcedinis retinerent, nec per varias amitterent rimas, ut fiebat in multifidis, necessario sequitur esse etiam inter se compositas; secus enim sic patulæ maxima ea dulcedinis parte, quam illis inesse testatur Aristoteles, carerent : et sequitur etiam compositas esse binas, qua parte semina continent, nam bifariam divisæ ficus hoc tantum pacto simul coalescere possunt.

« Et vel ex hoc Aristotelis loco colligi potest *duplices ficus*, de quibus mentionem facit Vegetius (1), easdem esse ac caricas bifariam divisas, et binas compositas, quas ut indicaret eadem, qua Horatius, voce usus est. Nam Vegetius vult *duplices ficus* adhiberi in curatione « jumenti rotæ vel axis ictu elisi », ut nempe earum ope emolliretur, ac putrefieret illa pars ictu contusa. At mariscæ, vel aliæ grandiores ficus recentes non semper, prout iis opus esset, repertæ essent; neque præstare potuissent idem, quod caricæ, et quidem bifidæ, quippe quæ sua maxima dulcedine suppurationem optime producerent.

« Ad hæc Colum. lib. XII, cap. 15, ait : « Alii pinguissimam quamque viridem ficorum eligunt, et arundine vel digitis divisam dilatant, atque ita in sole arescere patiuntur; quas deinde bene siccatas meridianis temporibus, quum calore solis emollitæ sunt, colligunt, et, ut est mos Afris, atque Hispanis, inter se compositas comprimunt in figuram stellarum, flosculorumque, vel in formam panis redigentes : tum rursus in sole assiccant, et in vasis recondunt ».

(1) Veget. de Re Veterin. III, 21 : « Si jumentum aut rotæ, aut axis ictu fuerit elisum, in recenti lanam succidam ex aceto et oleo colligabis per triduum; post *ficus duplices*, et nitrum pariter tritum; die tertio solvito, et renovato. » Ed.

« Ubi nullum est dubium, quin de ficis, de quibus agimus, Columella loquatur. Primum enim ait eas esse caricas, quippe in sole exsiccantur. Deinde monet dividi, sed ex ejusdem verbis patet divisas esse bifariam, quum non iodicasset ullam peculiarem divisionem, et hæc divisio ea sit, quæ vel manibus, vel arundinibus effici posset commodius. Postremo docet inter se compositas comprimi in varias formas; et inde luculentissime apparet binas simul esse compositas, qua semina continent, et uniuscujusque ficus partes imo cortice cohærere inter se. Nulla enim esset ratio cur semel eas divisissent, si rursus ejusdem ficos partes simul coalescere vellent; nec, nisi semina semiolbus adhærerent, alio pacto inter se componi possent; quod procul dubio haud fieri potuisset, nisi ejusdem ficus partes imo cortice contioerentur. Porro his ficibus binis ita connexis, quamlibet formam dari stellarum, flosculorum aut panis, atque in vasis recondere nihil omnino vatat. Quin immo etiam hodie ficus aridæ binæ compositæ in vasis servantur, et in varias hujusmodi formas vulgo rediguntur.

« Quæ quum ita sint, quid est simplicius ac naturali sensui verborum accommodatius, quam *duplices* hujusmodi ficus appellare? Si vera notio verbi duplicis servatur, sic nihil est, quod per varias investigationes cæcus sensus, verbisque alienus eruator; sic denique rustici Ofelli de frugalitate loquentis secundis mensis convanios cibus tribuitur. »

Jam nihil amplius, nostra quidem sententia, desiderandum videbatur ad tuendam Jul. Caponii interpretationem, quum certissimo omnium argumento, experientia videlicet, ac re ipsa oculis subjecta (1), confirma-

(1) « Peu de jours après je sus qu'on venait de trouver, dans une fouille commencée à Herculanum depuis quelque temps, un vase rempli de figues sèches, fendues en long, et attachées l'une à l'autre; mais qui, quoique carbonisées, s'étaient conservées fort bien quant à la forme. Cette découverte a été faite le 25 de novembre de l'an 1828, c'est-à-dire plus de deux mois après vous avoir adressé ma dissertation *de duplice ficu*, et huit mois environ après l'avoir écrite. J'ai vu ces figues, et les ayant examinées, je les ai trouvées parfaitement comme je les avais imaginées. Le vase surtout dans lequel elles étaient renfermées, et toutes les autres circonstances, s'accordent précisément avec la description qu'en fait Columelle, livre XII, chap. 15, et que j'ai rapportée dans la dissertation. J'ai donc fait faire la figure d'une couple de ces figues, dessinée en deux situations différentes; je vous la remets, pour vous en faire juger par vos propres yeux. Voila donc, Monsieur, un fait qui confirme absolument mon opinion touchant ce passage d'Horace, et dont j'ai voulu vous donner connaissance, soit pour ne vous laisser aucun doute sur cette matière, soit aussi pour vous faire connaître l'exacte époque de cette découverte, parce qu'on l'a déjà annoncée dans le Bulletin archéologique de Rome, sous la date du 31 juillet 1829, mais sans précision; et on y a rapporté les mots d'Horace, *Nux cum duplice ficu*. » Jul. Capone.

tam denuo corroboratamque novimus. Nuper enim, ut nostris diebus mos est, quidquid ex Herculano oppido eruitur, diligenter observare, inter alia repertum fuit vas antiquum, *ficis duplicibus* repletum, quæ, licet in carbonis speciem redactæ, pristinam tamen retinerent figuram, qualem J. Caponius, ad hunc diem unicus, multo ante divinaverat. Has ficus sedulo pingendas curavit optimus adolescens, et iconem nobis libens communicavit. (Vid. illius epistol. fragm. inf.). Ergo jam nullus, ut ipse ait, nobis inquirendi locus, quæ qualisque fuerit apud Antiquos ficus duplex.

EXCURSUS VI.

DE RESINA ET PICE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 22, pag. 382.

Summæ species duæ : sicca et liquida, etc.

Quatuor succorum resinosorum genera in officinis terebinthinæ nomine insigniuntur, licet unicæ conveniat resinæ quæ ex terebintho stillat. Quadruplex igitur terebinthina, scilicet Chia, Veneta, Argentinensis, et communis.

Terebinthina Chia vel Cypria, Officin. ῥητίνη τερμινθίνη Græcorum : terebinthina Latinorum : vulgo *térébenthine de Chio.* Succus est resinosus, liquidus, ex terebintho arbore effluens, colore candidus, subflavus, virens, aut candidus, ad cæruleum nonnihil vergens, interdum pellucidus, consistentiæ modo firmioris, modo mollioris, lentæ ac glutinosæ, ita ut inter digitos fricata nonnumquam in micas teratur, sæpius tamen mellis solidioris instar digitis cedat et adhæreat, odore acri, non ingrato, laricea resinæ seu terebinthinæ Venetæ non dissimili, præsertim manibus tractata, aut prunis imposita; gustu modice amarescens, acris. Plurimi æstimatur quæ ex insulis Chio et Cypro affertur, unde nomen sumpsit. Veteribus Græcis cognita fuit, et apud eos usitata.

Stillat ex arbore quæ dicitur terebinthus (1) vulgaris, C. B. P. Arbor est semper virens, piri magnitudine, cortice crasso et binlco, cinereo, ramis patulis, in quibus alternatim folia nascuntur conjugata, rigida et

(1) *Pistacia Terebinthus* (*Diœc. pentand.* gen. 2212 Pers. *Terebinthac.* Juss.) Habitat in Europa australi, Barbaria et India. Ed.

firma, laurinis non prorsus absimilia, sed magis obtusa. Flores, incipiente maio, in summis ramulis racematim congeruntur staminei, purpurascentes, steriles: species enim quæ fructus profert, staminibus omnino caret. Fructus racematim etiam nascuntur subrotundi, duas vel tres lineas longi, cum testa membranacea purpurascente vel flavescente, subacida, styptica et resinosa obducta. Testa autem unicapsularis, inanis sæpe, nucleum continet medullosum. In Gallia Narbonensi frequens occurrit; et in silva Valena circa Monspelium ex vulneratis terebinthis terebinthinam fluere observavit Lobelius. In insula Chio secus vias sponte nascitur, et terebinthinam abunde fundit crassam, e candido in colorem subcærnleum vergentem, saporis et odoris fere expertem, dentibus vix adhærescentem, quæ facile indurstur, ut clariss. Tournefortius observavit.

Vindemiarum tempore quosdam folliculos seu vesiculas foliis et ramulis inhærentes promit, quales fere in ulmi foliis nascuntur, sed pallido aut purpurascente colore: interdum etiam extremis ramis oblonga et cartilaginea cornicula quatuor, quinque, sex digitus aut amplius longa, varia forma excrescentia, rubentia, concava: quæ, sicut folliculi, aperta liquorem quemdam continere deprehenduntur, cui permista sunt cinerea et fuliginosa excrementa atque exigua animalcula alata. Horum corniculorum meminerunt omnes fere qui de hac arbore scripserunt. Nihil autem aliud sunt, ut Joanni Raio videtur, quam excrescentiæ quædam ab insectis folia et surculos compungentibus et ibidem ova sua deponentibus excitatæ, ut matricum seu uterorum loco iis inserviant fovendis et excludendis, fœtibusque editis alendis et protegendis, mira naturæ providentia. In illis tamen folliculis aut corniculis non colligitur resina, sed ex ligno. Arbor ipsa sicut et reliquæ resiniferæ post germinationem inciduntur tum in caudice, tum in ramis: et ex vulneribus resina distillat primum liquida, quæ deinde paulatim inspissatur et arescit.

Kæmpferus de terebinthina Persica mentionem facit apud orientales populus usitatissima, Cypriæ non dissimili, quæ colligitur in petrosis ac desertis montium recessibus circa Schmachiam Mediæ, Schirasam Persidis, in Luristano et Larensi territoriis, et præsertim in petroso monte circa *Majin* pagum celebrem, una diæta dissitum *Sjiraso*, ubi terebinthi seu, ut ait, pistaciæ silvestres copiosæ nascuntur. Accolæ liquorem resinosum, qui vel ex arbore sauciata prolicitur, vel ex rimis nodisque stirpium putrescentibus, æstuante Syrio, sponte promanat, copiosum excipiunt. Exceptum liquorem parum lenteque coquunt, antequam ebullire incipiat, effundendum. Ita refrigeratus picis albæ colorem et consistentiam refert.

Hujus terebinthinæ apud orientales populos usus, inquit Kæmpferus,

non est alius, quam ut pro masticatorio serviat, quo mulierculæ citra Indum maxillas sine intermissione exercent; ita ut ægre, si ei adsueverint, carere hac resina possint. Dicitur lympham proliciendo catharros tollere, albedinem et firmitatem dentibus conferre, appetitum excitare, ac gratum ori conciliare halitum. Prostat ubique in officinis et myropoliis Turcarum, Persarum et Arabum, sub *Sakkis* Turcico et *Konderuun* Persico nominibus.

Accolæ montis Benna in Perside ex stipite vulnerato terebinthinam non excipiunt; sed ipsa ligna comburendo resinam extorquent, quoad colorem spadiceum obscurum acquisiverit, quæ pro coloris specie pictoribus inservit: est enim dura, friabilis et splendida.

Hujus et cæterarum terebinthinæ specierum usus est externus et internus. Externe admota emollit, digerit, discutit, resolvit, hulcera expurgat, et vulnera recentia glutinat. Verum hæc resina apud nos ad usum externum raro adhibetur, quum laricea vulgatior sit, minus pretiosa, nec viribus inferior. Sæpius ad usum internum præscribitur, quum minus acris sit. Inter vulneraria et balsamica medicamenta recensetur. Revera insignis est ejus energia ad interna hulcera mundificanda et abstergenda. In pulmonum, ventriculi, intestinorum, hepatis, renum, vesicæ, et cæterorum viscerum exhulcerationibus utiliter præscribitur. Confert veteri tussi, sputo purulento, et incipienti phthisi. Urinas provocat, easque odore violaceo perfundit: valet ad urinæ ardorem, suppressionem et nephritim, si ab acri, spisso ac glutinoso sero oriantur. Sæpe quoque arenulas pellit, serum viscidum quo agglomerabantur solvendo: verum non exhibenda est, quin prius sedata fuerit inflammatio. Ab ea quoque abstinendum, si calculus adsit in renibus major quam ut per vias urinarias transgredi possit: tunc enim aut inutilis est, quum non sit lithontriptica; aut partem jam ad inflammationem dispositam incendit. Verumtamen a quibusdam medicis ad nephritim præcavendam diuturnior illius usus præscribitur, quo nempe serum viscidum arenularum et calculorum causa dissolvitur. Magnæ quoque sunt ipsius laudes in podagra et omnibus articularibus morbis, si accipiatur, ut docet Avicenna, quantitas nucis avellanæ singulis matutinis jejuno ventriculo. Nec mirum quod calculo confert, etiam podagræ prodesse; quum cognati sint illi morbi, et eamdem causam continentem seu materiam habeant; unde non raro in se mutuo transmutantur. Alvum quoque movet, et purgandi causa in senibus optime et sine noxa a Galeno vocatur, ad magnitudinem nucis Ponticæ et amplius propinata.

Ex terebinthina Chia spiritus, oleum, resina seu colophonia præparari possunt. Sed hæc præparata, ob hujus terebinthinæ defectum, raro in officinis reperiuntur; quum insuper terebinthina laricea majorem spi-

ritus copiam præbeat quam terebinthi resina, quæ nobis jam inspissata et partibus magis volatilibus jam orbata advehitur.

Terebinthina Chia usurpatur in Theriaca Andromachi, Mithridatio Damocratis.

Terebinthina Veneta, larigna vel laricea, Officin. λάριξ Græcorum: vulgo *térébenthine de Vénise, ou des mélèses*. Substantia est resinosa, liquida, limpida, lenta, tenax, oleo quidem crassior, melle vero liquidior, quæ ab intincto digito contumaciter et æqualiter defluit, aliquantulum translucida, vitri instar; coloris flavescentis; odoris resinosi, fragrantis, acris, non ingrati, aliquantulum tamen gravis; saporis tenuis, acris, amaricantis; quæ acredine et calore terebinthi resinam superat. Probatur recens, quæ magis pellucida, candida, liquida, nullis inquinamentis aut fæcibus conspurcata, et cujus guttæ ungni adhærent, non vero diffluunt. Veneta dicitur, quia olim Venetiis nobis afferebatur; nunc vero ex Delphinatu et Sabaudia. Hæc resinæ species olim veteribus Græcis cognita fuit; et jam Galeni temporibus, sicut et abiegna pro genuina terebinthi resina a quibusdam vendebatur. Galen. lib. III de Comp. Medic. sec. gen.

Fluit ex arbore(1) quæ larix, folio deciduo, conifera, J. B. I. 265; Larix Dodonæi 868: vulgo *mélèse*. Arbor est procera, candice recto; cujus cortex inferiore parte quæ ramis subest, fuscus, crassus, asper, in frequentes rimas dehiscit; præcisus interius rubere conspicitur, reliqua parte lævis, glaber, nonnihil foris inalbicans; materies firma satis et solida, pectinibus rectis, fulva, odorata. Ramos multos promit in alios minores divisos, qui lenti ac obsequiosi sunt, deorsumque dependentes. Folia circa ramulos multa, ab uno tuberculo numerosa, simul cohærentia, breviora, tenuiora, molliora que quam pini folia, aut aculeata. Flores amentacei sunt, et steriles. Fructus coni sunt parvi, cupressinis magnitudine fere similes, sed tamen longiores, gracilibus foliosis squamulis axi communi affixis compacti, sub quibus latent semina gemina, exigua, foliata seu conjuncta, cum tenui membranula apum aut vesparum alis simili, magnitodine seminis cupressi, foris cinericeo cortice, intus candido nucleo constantes, sapore dulci et pineam nucem referente. Dum fructus illi adhuc teneri sunt, subrotundi sunt, et elegante purpura rubentes. In Alpibus Gallicis, Sabaudis, Rhæticis, Stiriacis, et Carinthiacis, necnon etiam in Apennino abunde provenit.

Ex ea vel sponte vel per incisionem vere et autumno fluit resina aquæ limpidæ instar, consistentiæ oleo similis; brevi vero nonnihil flavescit, et tractu temporis crassescit. Ex eadem alia succi species quibusdam

(1) *Pinus Larix* Linn. *Larix Europæa* Hort. Paris. Ed.

anni tempestatibus exsudat, mannæ prorsus similis; qui idcirco manna laricea dicitur, vulgo *manne de Briançon*, a loco ubi frequentius reperitur.

Observandum est terebinthinam non modo per os sumptam, aut per anum injectam, sed etiam externe vulneribus admotam, immo ipsius spirituosas ac volatiles partes odore solo naribus et pulmonibus exceptas, urinas adeo afficere, ut violarum odorem referant. Unde concludimus terebinthinam vires suas exercere potissimum spirituosis ac volatilibus suis particulis, quæ facile per totum corpus diffunduntur, massam sanguineam, cæterosque humores subeunt, dividunt et attenuant, etc.

Terebinthina laricea iisdem ac terebinthi resina virtutibus donatur, et apud nos ad usum internum præ cæteris anteponitur. Balsamica est, vulneraria, diuretica, et alvum simul movet. In pulmonum, renum, vesicæ et cæterorum viscerum exhulcerationibus utiliter præscribitur. Magni est usus in gonorrhœa et fluore albo muliebri. Ad viscerum apostemata resolvenda vel maturanda plurimum confert; siquidem nonnumquam purulentam materiam a parte affecta subducit, et per urinarias vias foras cum urinis amandat. A Riverio et aliis medicis celeberrimis commendatur ad calculos renum præcavendos; et cæteris diureticis eo magis anteponitur, quod urinas movendo simul alvum laxet, ita ut crassiores humores qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur, per alvum deturbentur.

De modo terebinthinam Venetam præscribendi, idem dicendum est quod de Cypria. Exhibetur enim sub forma boli aut pilularum, vel cum ovi vitello soluta. A multis aqua communi aut alio liquore lavari solet : ab aliis levi coctione in massam solidiusculam inspissatur. Sed inutilis est ejus coctio, lotio vero non magis utilis : lotione enim et coctione plurimæ ejus particulæ avolant et dissipantur.

Ejusdem externe adhibitæ vis balsamica et vulneraria satis prædicatur. Unde nullum ferme linimentum, nullum fere emplastrum, vel unguentum ad vulnera et hulcera est, quod terebinthina Veneta, tamquam anima et corpus, inquit Ettmullerus, non ingrediatur.

Ex terebinthina in officinis spiritus, oleum terebinthinæ et Colophonia præparantur.

Spiritus terebinthinæ interne exhibetur ad guttas aliquot. Urinas potenter movet : convenit in urinæ suppressione a muco spissiore vias urinarias infarciente, in mictu cruento ac purulento ab hulcere renum et vesicæ oriundo, in affectionibus pulmonum.

In pleuritide a Bartholeto commendatur, quod humorem in thorace impactum solvat, et ad vias urinarias felici cum successu perducat. Raro oleum flavum intus propinatur. Externe spiritus et oleum tamquam balsamica et vulneraria adhibentur.

Colophonia digerit, resolvit et consolidat: minus detergit et penetrans est quam ipsa terebinthina, ob oleosas partes distillatione ablatas. Intus nonnunquam exhibetur, sed raro: externe in quibusdam emplastris usurpatur.

Terebinthina abiegna, seu abietina, terebinthina argentoratensis, Off. ῥητίνη ἐλατίνη, Græcorum: vulgo *térébenthine de Strasbourg*, *résine liquide des sapins*, *bigion*. Substantia est resinosa, liquida, dum recens est, laricea pellucidior, minus lenta, minusque tenax, odore magis grata, et amara magis, corticis mali citrei odorem et saporem quodammodo referens: per tempus flavescit et spissescit. Argentoratensis dicitur apud nos, ex eo quod ex Argentorato nobis afferatur.

Resinosus ille humor manat ex arbore quæ dicitur abies (1), taxi folio, fructu sursum spectante, Inst. R. H. 585. Procera et excelsa est arbor, pinum altitudine superat. Caudex ejus rectus, inferius enodis, cortice albicante et fragili circumvestitur. Rami in circuitu circa truncum erescunt, interdum quatuor, interdum quinque, sex aut plures, et sic per intervalla dispositi ad cacumen usque observantur: utrimque surculos ut plurimum emittunt instar crucis, quibus undique adnascuntur folia brevia, minime pungentia, superne saturo virentia, inferne ex adverso paululum candicantia, et linea viridi distincta. Flores amentacei sunt, pluribus constantes apicibus, qui in duo loculamenta dividuntur, transversa dehiscunt, pulveremque fundunt minutissimum, sæpe lunatum, ut microscopii ope facile patet. Steriles sunt. Fructus in aliis ejusdem arboris partibus nascuntur: coni sunt oblongi, ovati fere, piceæ vulgaris conis breviores et crassiores; constant ex squamis in superiore parte latis, axi affixis, sub quibus latent semina gemina, foliata, subalbida, plena acri et pingui humore. Coni virent autumni initio, et multam resinam fundunt; sub autumni vero finem et hiemis initium maturitatem consequuntur. Frequens crescit hæc arbos in Germania et septemtrionalibus regionibus.

Non solum ex caudice et ramis, sed etiam ex tuberculis quibusdam intra corticem positis resina seu oleum abiegnum extrahitur. Quæ ex caudice vulnerato effluit, minus odorata est minusque pretiosa: exsiccata thus colore et odore aliquantisper ementitur; sic ejus loco a nonnullis sufficitur. Resina vero quæ ex tuberculis incisis effunditur, plurimi æstimatur, et speciatim lacryma abiegna, oleum abietinum, vulgo *bigion* nuncupatur.

Ea est hujus resinæ exprimendæ ratio a Bellonio relata. Qui pecora pascunt, interdiu, ne desidia torpescant, vaccinum cornu vacuum dextra

(1) *Pinus Picea* Aiton. *Abies taxifolia* Hort. Paris. Ed.

tenentes ad abietis silvas accednnt. Illi autem qunm in novellas adhuc abietes inciderint, et abietem glabro cortice vestitam, tuberculis scatentem compererint (annosarum enim cortex in rugas contractns nulla tuberenla ostendit), oleum subesse statim conjiciunt, illaqne tubercula sic labio cornu premnnt, nt liqnorem inde oleosum detrudant. Neque tamen hoc modo, quam diligentissima etiam adhibita opera, nltra uncias qnatuor nno die legere possnnt; siquidem singnlare quodcumqne tuberculnm nonnisi guttam unam ant alteram continet: ex quo qnidem fit ut resina hæc cæteris rarior sit, majorisque vendatur.

Argentoratensis itaque terebinthina ex candice vulnerato apud Germanos extrabitur. Pinus piceasve mense maio aggrediuntnr; et in parte snperna qua ascia pertingere possunt incipientes, detrahunt corticem latitudine trium digitorum usque in partem imam, ita tamen nt pedibns duobus a terra plaga absit: deinde sinunt corticem in arbore latitudine unius circiter palmi integrum, et iterum talem plagam inserunt, et sic pergunt, donec tota arbor sit sanciata. Quæ statim effluit resina, liquida est, et terebinthina Argentoratensis dicitur. Verum per tempns spissescit: et dnobns ant tribus annis elapsis, plagæ illæ admodum snnt repletæ resina crassiore. Tunc cnltris ancipitibus iucurvis longis baculis infixis deradnnt resinam, eamque recondnnt. Hæc autem resina picem postmodnm præbet nlterius in hnnc modum tractata. Fnrnum quadratnm, oblongum in officinis construunt, in quo duobus fere pedibus a terra duos ligneos canales in posteriori furni parte tantum prominentes disponunt: his imponunt ollas tres figulinas oblongas, in fundo foramine donatas, quas tædis aut resina replent; dein accendunt ignem intra fornacem, et calore liqnescens resina stillat in canales suppositos, ex quibus effluens aliis vasis excipitur. Ibi concrescit pix in consistentiam satis firmam, friabilem, mollinsculam tamen; diciturque pix liquida, nt distingnatur a pice sicca sen Colophonia, qnæ siccioris longe est compagis, quæqne coctione ulteriori ad tenacitatem extremam deducitur.

Iisdem principiis instruitur ac Veneta, iisdemque fere virtutibus donatur: paulo tenuioribus tamen partibus eam constare existimat C. Hofmannus, qnnm sapor ejus magis sit acris et amarus, consistentia fluidior: ideo ad hnlcera interna abstergenda laricea illam anteponit. Vernm eam ob rem quoqne calidiorem illam esse affirmat, et idcirco majori cum cautione usnrpandam. Eodem modo exhibetur; et ad easdem affectiones quibus laricea, convenit.

Terebinthina communis, et resina pinea, Offic. ῥητίνη πευκίνη καὶ στροβιλίνη Græcorum: vnlgo *térébenthine commune, grosse térébenthine*. Substantia est resinosa, lenta, tenax, crassior et magis ponderosa quam abiegna aut laricea, nec pellucida, albicans, consistentia fere olei frigore non-

nihil densati; odoris resinosi, gravis; saporis acris, amaricantis, nauseosi.

Ex variis pini speciebus (1) resina hæc sponte vel ex inflicto vulnere manat. At vero in Gallo-Provincia circa Massiliam et Tolonem, et in Aquitania circa Burdigalam extrahitur potissimum ex arbore quæ dicitur pinus silvestris vulgaris Genevensis, J. B. I. 253. Sativæ haud dissimilis est, humilior tamen: folia gerit breviora, fructusque minores.

Duplex resina ex hac arbore fluit: una quæ strobilina dicitur, et ex strobilis sponte exsudat, ac ab illis deraditur: altera vero ex arbore vulnerata, quæ pinea.

Arbor illa tæda dicitur, quum resina turget. Resinæ enim turgescentia est pini silvestris proprius et peculiaris morbus, quo non solum intima substantia, sed etiam pars externa caudicis abundantiori succo resinoso liquidiori repletur; unde a succi nutritii nimis copia arbor quodammodo strangulatur. Tunc ex ejus ligno, præsertim prope radicem desumpto, assulæ cæduntur pingues, et ad ignem accendendum, aut lumen præbendum idoneæ. In tædam quoque transeunt picea et larix, sed raro admodum. In Gallo-Provincia singulis annis indigenæ non solam resinam colligunt, sed etiam diversas picis species aliaque resinosa producta præparant ea ratione. Fossulas ad arborum radices excavant, et ad liquorem resinosum ex arboris vulneribus dimanantem recipiendum accommodant. Tum ineunte vere, arbores in inferiore parte radicibus viciniore vulnerant, singulis annis novo vulnere supra annotinum inflicto, donec ad decem aut duodecim pedum altitudinem pervenerint, et humor ab ea parte manare desierit; tum demum simili modo ex alia parte, ac deinde alia aperitur. Humor ex vulneribus abundanter diffusus fossulis recipitur, ejusque pars superna solis æstu inspissatur, et per tempus in crustam quamdam resinosam concrescit, quæ *barras* vulgo dicitur.

Si crusta illa candida sit et sordibus minime conspurcata, *galipot, garipot*, resinæ candidæ, vel etiam thuris albi nominibus insignitur. Si vero sordibus et fusco colore contaminata sit, thus variegatum, thus vulgare, aut rusticanum, vulgo *madré* et *encens de village* nominatur.

Resina candida quæ *galipot*, cum cera ad faces conficiendas ab artificibus cerariis sæpius permiscetur.

Humor ex fossulis extractus per corbes quasdam trajicitur, cujus fluidior pars trajecta sub terebinthinæ nomine reservatur: crassior vero in corbibus residua cum aquæ duplo vel triplo in alambices conjicitur; et distillatione spiritum et oleum terebinthinæ suppeditat, massa dura,

(1) *Pinus silvestris* Linn. et *Pinus maritima* Lamarck. Ed.

friabili, rufescente, in vasorum fundo remanente, cui picis aridæ seu palimpissæ nomen assignatur, vulgo *arcançon* vel *bray sec*.

Quædam picis nigræ species componitur ex palimpissa et pice nigra, liquida, vulgari. Ex hac artificiali pice nigra, cum palimpissa, sevo bovino et pice nigra, liquida, vulgari, igne simul liquatis pix navalis præparatur, qua naves illiniri solent aut picari, antequam æquori committantur. Hæc autem a navibus maritimis jam diu picatis derasa, quæ salsedinem quamdam ab aqua maris contraxit, zopissa dicitur, et a nonnullis apochyma.

Ex resina candida liquata, cum terebinthina communi et oleo terebinthinæ, fit pix lenta, Burgundiaca dicta.

Quibusdam in locis antiquorum pinorum trunci stantes adhuc, facta prius circum arborem fossa, incenduntur, et liquorem fundunt resinoso-oleosum nigrum, qui pix nigra vulgaris dicitur, vulgo *tare*, *gaudron* et *bray liquide*. Alibi tædæ in bastulas concisæ aggeruntur in furno lapidibus aut lateribus artificiose constructo, in quo foramen tantum relinquitur, per quod ignis immitti et flamma primum emitti queat. Accensis tædis, omnia accurate occluduntur. Tum assulæ tædæ vi ignis æstuantes copiosum liquorem nigrum effundunt in canales affabre constructos, per quos et ipse deducitur in scrobes ac vasa idonea fluenti pici excipiendæ affabre dicata.

Pici nigræ liquidæ in vasis idoneis per sat longum tempus repositæ innatat liquor fluidus, niger, oleosus, pisselæum dictus, improprie oleum cadinum. Quidam crassiorem picis partem ad siccitatem usque coquunt et aliam palimpissæ seu picis aridæ speciem conficiunt.

Ex illis omnibus resinosis substantiis incensis atra levisque colligitur fuligo, vulgo *noir de fumée*, ad colorum quorumdam et atramenti librariorum præparationem sæpius usurpata. Alia fuligo similis colligitur ex oleorum fæcibus combustis: sed pinguis est oleosaque, et idcirco ab operariis minus æstimatur.

Terebinthina communis ad medicos usus raro adhibetur; licet iisdem fere virtutibus donetur. Artificibus quibusdam tantummodo inservit.

Usus resinarum, tum liquidarum, tum aridarum multus est. Emolliunt, digerunt, resolvunt, et emplastris unguentisque plurimis ad ulcerum et vulnerum curationem dicatis admiscentur. Pix liquida pus movet, impetigines emendat. Siccior potentius siccat, et coalescendis vulneribus magis convenit.

Conf. Geoffroy, Mater. med. tom. II, pag. 494.

EXCURSUS VII.

DE MASTICHE.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 28, pag. 387:

Lentisci ex arbore, et semen, et cortex, et lacryma, etc.

Mastiche, mastix et resina lentiscina, Offic. ῥητίνη σχινίνη, καὶ μαστίχη, Dioscoridis: *mastech* Arabum: vulgo *mastic.* Resina est arida, eleganter pellucida, ex flavo pallescens, in lacrymas vel grumos concreta, pisi minoris vel orizæ crassitie, fragilis, quæ statim sub dente dissilit, mox tamen calore lentescit adinstar ceræ, prunis injecta flammam concipit, odoremque non ingratum spirat, et sapore donatur leviter aromatico, resinoso et subadstringente.

Eligenda est candida, vel pallida, ad citrinum vergens, pellucida, arida, fragilis, stridens, odorata. Nigra, viridis, livida, aut impura nullius est momenti.

Ex Chio maris Ægæi insula, ubi optima et copiosissima colligitur, ad nos affertur.

Resinosæ quædam massæ aridæ, crassæ, ex mastiche et aliis resinis coagmentatæ, in officinis sub mastiches nomine venduntur ad medicinam prorsus inutiles. Ad lapidum scissuras replendas et conglutinandas reservantur.

Mastiche sponte vel vulnerato cortice exsudat ex arbore(1) terebinthorum generi affini, quæ dicitur lentiscus vulgaris, C. B. P. 399. Radice est valida, multifida, fusca, dura et fibrata, stolonibus vero lentis, coryli aut cotoneæ altitudinem æquantibus, densis et brachiatis, in quibus folia nascuntur conjugata, nullo impari claudente, glabra, nitida, unciam longa, utrimque acuta, angusta, resinosa, firma, læte virentia, sulcatæ annexa costæ quæ in spinulam mollem desinit, acuti odoris, saporis acidiusculi et adstringentis: foliis interdum folliculi, vel vesiculæ quædam adnascuntur, culicibus exiguis referti, haud secus quam in terebinthinis aut ulmeis. Lentisci species quæ flores stamineos profert, fructu omnino destituitur: quæ vero fructum fert, staminibus orbatur. Flores staminei, racematim cohærentes, rubentes, ad alæ imum exoriuntur:

(1) *Pistacia Lentiscus* (*Diœc. pentand.* gen. 2212 Pers. *Terebinthac.* Juss.). Habitat in Europa meridionali, insula Chio, Palæstina. Ed.

fructus vero in botrum coguntur subrotundi, rubentes, et per maturitatem nigricantes, duas lineas longi, cum testa duriore membrana resinosa et pingui obducta: intus nucleus continetur albus, oleaginosus et odorus. Hoc plantæ genus a terebintho tantum diversum est foliis, quæ per conjugationes quidem costæ affiguntur, sed nullo impari plerumque claudente. In Gallia Narbonensi, Italia, Hispania, insula Chio, cæteris maris Ægæi insulis frequens nascitur.

Bellonius lentiscum in sola insula Chio resinam masticheo fundere affirmat. Olim tamen in Ægypto nascebatur; quandoquidem Galenus, lib. II ad Glauconem, Ægyptiacam masticheo commendat. Nonnulli in Italia ex lentiscis distillare quoque asserunt. Verum hodie mastiche quæ in officinis reperitur, ex sola Chio insula affertur. Ibi lentisci arbores tali diligentia et cura excoluntur, inquit Bellonius, ut non minores in eam rem sumptus fiant quam apud nos in vinetorum culturam; nec immerito, quum potiores hujus insulæ opes in mastiche consistant: nisi autem diligenti cura colerentur, exiguum resinæ proventum darent. Equidem tantus est ejus proventus in hac insula, ut singulis annis Turcico imperatori pendant trecentas mastiches cistas seu 84375 libras: singulæ enim cistæ 281 libr. cum 4 scrup. continent. Incolæ lentiscos mensibus augusto et septembri compungunt; et ex vulneribus in cortice factis mastiche exsudat, et in granula concrescit.

Chienses, tam viri quam feminæ et pueri, masticheo fere semper in ore habent, ad roborandos dentes et gingivas, necnon ad halitum oris emendandum: panibus etiam immiscere et incoquere solent, ad eos gustui delicatiores reddendos.

Mastiche in foro medico ad multa commendatur, aliquantisper aromatica est: inter adstringentia et stomachica recensetur.

Conf. Geoffroy, Mat. med. tom. II, pag. 544 sq.

EXCURSUS VIII.

DE ACACIA.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 67, pag. 428

Est et acacia e spina. Fit in Ægypto alba nigraque arbore, etc.

Gummi Arabicum Offic. κόμμι ἀκακίας ἀκάνθης Dioscoridis : κόμμι proprie dictum, et κόμμι Θηβαϊκὸν Galeni : gummi Babylonicum, gummi Saracenicum, quorumdam : gallice *gomme arabique*. Succus est concretus in grumos, nucis Ponticæ vel juglandis magnitudine et amplius, globosos, alias longos et teretes vermium instar, aut contortos et in se convolutam erucam imitantes, pellucidos, ex flavo pallescentes, aut omnino flavos, aut rutilos, superficie fere rugosos, fragiles, et intus splendentes vitri instar, in ore lentescentes et dentibus adhærescentes, aquæ in qua dissolvuntur, lentorem viscidum conciliantes, saporis expertes. Ex Ægypto, Arabia et Africanis oris affertur.

Probatur candidum vel pallide flavescens, pellucidum, nitens, siccum, nullis coinquinatum sordibus.

Affertur quoque in majores glebas compactum rufescentes, sordidas, quæ ad usus mechanicos tantum reservantur.

Satis constat gummi proprie dictum, gummi Thebaicum vel Ægyptium Græcorum, gummi Arabicum Serapionis, esse gummosum succum ex arbore spinosa acacia dicta exsudantem. At nonnulli dubitarunt utrum gummi in officinis Arabicum hodie dictum idem sit ac Græcorum gummi, an potius pomorum, cerasorum, prunorum gummi? Verum omne gummi quod nobis per Massiliam ex Ægypto et Africanis oris affertur, non potest esse harumce arborum gummi, quæ illis in regionibus non reperiuntur. Deinde acaciæ arbores in illis regionibus luxuriant, et uberrimam gummi copiam fundunt, ut Bellonius et Alpinus testantur. Insuper fructus et spinæ quæ in gummi Arabici capsis deprehenduntur, sunt acaciæ Ægyptiacæ fructus; unde concludi potest, si non ex sola hujus acaciæ specie colligitur, saltem illud pro majori parte ex hac arbore desumi.

Arbor ex qua gummosus ille succus diffluit, dicitur acacia folio scor-

pioidis legumiuosæ, C. B. P. 392: acacia vera, J. B. I. 429. Arbor est procera et patula, radicibus multifidis hac illac diffusis, trunco pedem sæpe crasso, cæteras acaciæ arbores altitudine æquante aut superante, firmo, brachiato, aculeis validis armato, foliis conjugatis tenuissimis, costæ duas uncias longæ utrimque adhærentibus. Pinnulæ obscore virescunt, tres lineas longæ, unicam lineam vix latæ. Flores in eorum alis oriuntur in glomeramen sphæricum coacervati, petiolo unciali insidentes, aurei, monopetali, inodori, ex tubulo angusto in calathum quinquepartitum ampliati, cum numerosa staminum coogerie et pistillo abeunte in siliquam lupini siliquis quodammodo similem, quinque uncias plus minusve longam, fuscam vel rufescentem, compressam, in medio lineam crassam habentem, circa oras tenuiorem, non æqualiter latam, sed per intervalla adeo coarctatam, ut orbiculos depressos quatuor, quinque, sex, octo vel decem aut amplius quasi filo quodam trajecto connexos repræsentet. Latior orbiculorum pars seu diameter semiunciam æquat, intermedium vero orbiculorum vix lineam attingit. Singulorum orbiculorum medium occupat semen ovatum, depressum, durum, minus quam carobæ, spadiceum, circulo in orbem ducto ut in tamarindis, mucagine quadam gummosa, adstringente, subacida, rufescente involutum. In Ægypto circa Cairum frequens nascitur, teste Aug. Lippi, Epist. ad ill. D. Fagon.

Ex siliquis adhuc viridibus contusis succus exprimitur, qui inspissatus acacia dicitur; de quo suo loco agemus.

Ex corticis ramorum et trunci fissuris humor viscidus sponte fluit, qui per tempus indurescit; et est gummi haud dissimile gummoso succo qui sponte ex prunis, pomis, cerasis aut aliis arboribus hic distillat. Sæpius in grumos variæ magnitudinis et figuræ concrescit, nonnumquam etiam in strias longas, teretes, incurvas, vermium aut erucarum instar, quæ vermiculata dicitur, et ab antiquis plurimi æstimabatur, licet ab altera nonnisi sola figura differat.

Gummi nostras Offic. vulgo *gomme du pays*, ab Arabico discrepare non videtur. Ex cerasis, prunis, pomis, persicis, aliisque ejusmodi arboribus stillat. Iisdem virtutibus cum Arabico donatur. Verum enimvero ad usum medicum gummi Arabicum cæteris anteponitur, quandoquidem ejus vires usu diuturniori cognitæ sunt et comprobatæ.

Hactenus de gummi arabico Geoffræus, Tract. de Mat. med. tom. II, p. 572 sqq. nunc idem rursus de acacia vera, ibid. p. 716 sqq.

Acacia vera et succus acaciæ, Offic. ἀκακία Galeni, Democratis et aliorum: ἀκακίας ἐγχύλισμα Dioscor. δάκρυον κυανωπὸν ἀκάνθης Andromachi. Succus est inspissatus, gummosus, colore extus fuscus aut nigricans, intus rufescens seu subfulvus, consistentiæ firmioris, duræ, in ore len-

tescens, saporis austeri adstringentis, non ingrati, in massulas subrotundas 4, 6, vel 8, unciarum pondere, et tenuioribus vesicis involutas compactus.

Probatur recens, purus, nitidus, qui aqua facile dissolvitur. Nigerrimus et siccissimus improbatur, sicut etiam sordibus conspurcatus. Ex Ægypto per Massiliam nobis affertur.

Exprimitur ex siliquis immaturis plantæ, cujus descriptio exposita fuit, quandoquidem eadem arbor gummi Arabicum et hunc succum suppeditat. Siliquæ nondum maturæ, aqua perfusæ contunduntur, exprimuntur, et succus expressus coctione inspissatur, et in massulas cogitur.

Inter incrassantia, adstringentia et repercutientia medicamenta numeratur. Ventriculum firmat, vomitum sedat, et alvi profluvia, hæmorrhagias quascumque sistit, sanguinem inspissando, humorum acrimoniam demulcendo, et solidas partes roborando ac firmando.

Ægyptii, referente Alpino, sanguinem spuentibus acaciæ drachmam singulo mane aliquo liquore dissolutam potandam offerunt. Idem mulieribus quæ immodicas uterinas patiuntur hæmorrhagias, hunc succum dissolutum et in uterum injectum proponit. Frequentissimus est in collyriis apud Ægyptios illius usus ad oculos roborandos, atque ab inflammationibus, quæ ibi frequentissimæ sunt, tuendos. In gargarismatibus repercutientibus, in angina ad fluxionem incipientem cohibendam utiliter usurpatur. Ad anum uterumque procidentem succo dissoluto cum foliorum florumqua decocto nihil præstantius esse idem Alpinus asserit. Ab eodem ad podagricos dolores in fotu commendatur, sed adstringendo repercutit: quare his in affectibus minus tutum est, quandoquidem humoris fluxum coercet, sæpiusque versus interiora repellit.

Cairi, inquit P. Alpinus, coriarii ad denigrandas pelles multam copiam illius succi absumunt.

In officinis acaciæ veræ defectu alium succum extractum sæpe substituunt, quem acaciam nostratem seu Germanicam nominant, licet viribus ab acacia vera paulo diversum. Quapropter ad theriacæ confectionem pharmacopœi curare debent, ut veram et genuinam acaciam conquirant, quæ magni est usus in Ægypto, et facile apud nos reperitur.

Acacia nostras et acacia Germanica Offic. Succus est inspissatus, siccus, durus, ponderosus, niger, intus nitens, in massulas vesicis involutas compactus, sapore acido austero. Ex Germania affertur, necnon etiam in officinis nostris præparatur.

Planta ex cujus fructu succus ille elicitur, dicitur prunus silvestris, C. B. P. 444: vulgo *prunellier*, vel *prunier sauvage*. Arbor fructicosa est, sepibus notissima, multis ramis donata, et spinosa, cortice subpurpureo et cinereo circumvestitur. Folia profert lanceolata, in ambitu serrata, sa-

pore adstringente. Flores ante folia e ramulorum tuberculis nascuntur conferti, niveo candore insignes, teneri, amari, aliquantisper odorati, rosacei, pentapetali, in quorum medio stamina alba apicibus intense croceis ornata stylum viridem longiorem circumdant, ex calyce exsurgentem; qui calyx deinde in fructum abit. Flosculis pari fertilitate succedunt fructus parvi, ex rotundo oblongi, cerasis vulgatis minores, primum virides, paulo ante maturitatem glauci, tandem maturescentes atro-cærulei, insigni astrictione præditi, ossiculum continentes cerasi ossiculo par aut paulo minus, sed longius, cum nucleo simili. Radice nigra est.

Folia, cortex et fructus immaturi refrigerant, exsiccant et adstringunt: unde usus eorum in hæmorrhagiis et alvi profluviis frequens.

Ex prunis silvestribus immaturis in clibano exsiccatis et postea cum musto vel cerevisia fermentatis apud Germanos vina et cerevisiæ præparantur in alvi profluviis et immoderato mensium fluxu proficua.

Ex iisdem immaturis et recentibus succus exprimitur, coquitur et inspissatur ad extracti solidi consistentiam sub acaciæ Germaniæ nomine, et acaciæ veræ succedaneum habetur. Majori tamen aciditate donatur; quapropter magis refrigerans et adstringens censetur: multo minus olei continet; idcirco humorum acrimoniam non æque ac vera acacia temperare valet.

Sic de acacia et gummi eleganter nitideque, ut solet, Geoffræus noster, et pro tempore, quo scribebat, utiliter et docte. Fusius autem et quod ad rem medicam pertinet, vel chymicam, vel botanicam, aptius et enucleatius Dr. Barbier nostras, in laud. sup. med. Scientiar. Diction. tom. XVIII, pag. 578 sqq.

Gomme arabique, *gummi arabicum*. La gomme arabique est une substance de nature gommeuse qui provient de l'arbre que les Anciens nommaient *acacia vera*, et que Linné a désigné sous le nom de *mimosa nilotica;* plusieurs autres espèces du même genre en fournissent aussi. Ces arbres, de la famille des légumineuses, sont très-abondants en Égypte, sur les bords du Nil, dans les déserts de la Libye, dans l'Arabie, dans l'intérieur de l'Afrique. La gomme arabique découle de ces arbres spontanément; on augmente ce produit excrété, par des incisions que l'on fait au tronc de ces végétaux. Cette exsudation est très-abondante : c'est d'abord un suc liquide et visqueux : mais au contact de l'air, il se durcit. On le trouve, dans le commerce, en masses arrondies ou hémisphériques, souvent creuses d'un côté, de la grosseur d'une noisette et plus. Cette substance est d'une couleur blanchâtre; sa cassure paraît vitreuse; elle est inodore, et donne une saveur fade ou visqueuse.

La gomme arabique se dissout en totalité dans l'eau; elle donne à ce

liquide de la viscosité. Huit onces de gomme arabique portent deux livres d'eau à la consistance des sirops. L'alcool n'a aucune action sur la gomme arabique : il en est de même de l'huile : cependant lorsque l'on triture la gomme en poudre avec l'huile, cette dernière devient miscible à l'eau. Si l'on verse de l'alcool dans une solution aqueuse de gomme, celle-ci se précipite en flocons blancs, mous et opaques; l'eau s'unit alors à l'alcool avec lequel elle a beaucoup d'affinité, et elle abandonne la gomme. La gomme arabique contient toujours quelques parcelles salines. M. Vauquelin, en brûlant cent parties de cette substance, obtint trois parties d'une cendre formée de carbonate de chaux et d'un peu de phosphate de chaux et de fer.

La gomme arabique a une qualité alimentaire; elle est susceptible d'être digérée et convertie en chyle. Il serait facile d'accumuler les faits en faveur de la propriété nourrissante de la gomme arabique. Hasselquist, dans l'histoire de son Voyage du Levant, rapporte qu'une caravane qui allait d'Éthiopie en Egypte, ayant consommé toutes ses provisions, ne subsista pendant deux mois que de gomme arabique dissoute dans l'eau; cette substance se trouvait heureusement parmi les marchandises qu'elle portait. Lind ajoute que la gomme nourrit des villes entières de nègres, quand il survient une disette, et que les Arabes qui, deux fois l'an, ramassent cette gomme dans les forêts de l'intérieur du pays, n'ont pas d'autres aliments pendant deux mois (*Malad. des Europ. dans les pays chauds*). Cependant M. Magendie vient d'élever des doutes sur la qualité nutritive de la gomme. Il a vu que des chiens, nourris seulement avec cette substance, maigrissaient dès la deuxième semaine, éprouvaient bientôt une faiblesse considérable, et périssaient dans le marasme le plus complet.

La gomme arabique jouit d'une propriété médicinale qui mérite aussi de nous occuper. Cette substance est un puissant émollient. Son impression sur les tissus vivants tend à produire un relâchement des fibres qui les constituent. Cet effet sera surtout marqué, si un état morbifique tient trop élevé le ton, l'énergie vitale des organes. Une légère solution de gomme dans l'eau, prise comme boisson habituelle, est un secours utile dans la fièvre inflammatoire, dans le début des phlegmasies muqueuses, cutanées, etc. comme la dysenterie, la diarrhée, la gonorrhée, l'entérite, la péripneumonie, la pleurésie, etc. On s'en sert aussi avec succès dans les irritations des voies urinaires. Les pâtes de guimauve, de jujubes et autres, si souvent employées contre les rhumes, la toux, etc. doivent toutes leurs vertus à la gomme arabique. Cette substance convient aussi dans les hémorrhagies qui ont un caractère actif. La puissance émolliente, adoucissante, qu'exerce sur le système animal la gomme arabique dissoute dans l'eau, explique suffisamment les succès

qu'elle procure dans le traitement des hémorrhagies actives et des diarrhées ; il est inutile, sans doute, d'y chercher une vertu astringente pour concevoir ces avantages. Nous nous garderons bien surtout d'assigner un rôle aux molécules ferrugineuses dont on a signalé l'existence dans cette substance ; il serait trop plaisant d'ériger en cause d'une action thérapeutique, quelques particules de fer toujours inappréciables dans la dose à laquelle on donne la gomme arabique.

Cette gomme fait la base des juleps, si usités dans les hôpitaux, pour calmer la toux, pour adoucir l'irritation des voies sériennes. Elle devient un excellent correctif des ingrédients qui entrent dans la composition des pilules. Dans les arts, on s'en sert pour donner de la consistance et du lustre aux tissus légers, aux rubans, au taffetas; enfin, on met de la gomme arabique dans l'encre, dans le cirage pour les souliers, les bottes, etc.

Acacia Nilotica Linn. (*Monadelph. polyand.* gen. 1655 Pers. sub *Mimosa. Leguminos.* Juss.), *Acacia vera* seu *Arabica* Willd. item *Acacia Senegal*, ex quibus gummi flavescens, aut albicans, Arabiæ, Ægypti, et calidarum Africæ regionum omnes incolæ. Diversa omnino genere arbor illa est, quæ nostris vulgo *acacia*, vel *pseudo-acacia* dicitur, ex America boreali oriunda, nunc apud nos ubique culta; cujus stirps una, in Europa omnium antiquissima, a Vespasiano Robin plantata, exstat etiamnunc in Horto Regio Parisiensi. *Pseudo-Acaciæ* primus mentionem fecere Joh. Robinus pater, in Linocieri Hist. Plant. ed. sec. Paris. 1619; et Cornutus, Hist. Plantarum Canadensium, Paris. 1635. Nobis ea nunc arbor, ex qua nullus fluit, aut elicitur succus, dicitur *Robinia Pseudo-Acacia* (*Diadelph. decand.* gen. 1724 Pers. *Leguminos.* Juss.); flores albos habet, odoratos. Variat caule inermi, foliis majoribus. Cf. Duhamel, *Hist. des arbres*, etc. ed. sec. tom. II, pag. 6, fig. 16. Sprengel. Hist. Rei herbar. tom. II, p. 112, sq. Ed.

EXCURSUS IX.

DE SARCOCOLLA.

Ad ea Plinii verba, lib. XXIV, cap. 78, pag. 442:

Sunt qui et sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, etc.

Sarcocolla Offic. Σαρκοκόλλη Græcorum; *Ansarot*, *Anazaron* et *Auzurut* Arabum: volgo *sarcocolle*. Succus est gummosus, aliquaotisper resinosus, ioinotis et veloti friatis constans grumis albicaotibus, aut ex albo rufis, aut rubentibus, spongiosis, friabilibus, micis lucentibus subinde mistis; saporis sobacris, amari, cum quadam ingrata dulcedine obscura, nauseam provocantis. Globosarum pisi aut avellanæ magnitudine lacrymarom fragmina videntur, quæ seminibus papaveris oon multo majora suot. Sub dentibus lentescit, in aqueo humore dissolvitor, et candelæ admota primum ebollit, postea io claram flammam exardet. Eligenda est rara, spoogiosa, candida, amara. Ex Persia et Arabia affertur.

Alia est sarcocollæ species fusca, sordida, et in glebas compacta, de qua Pometus meutiooem facit; sed prorsos rejicienda.

Planta quæ huoc soccom fundit, a nullo vel Veterum, vel Recentiorum, descripta fuit; hodieque adhoc ignota est.

De sarcocollæ viribus aoctores inter se non conveniunt. Ejos purgatoriæ virtutis veteres Græci ooo meminerunt, eaque nonnisi extrorsum ntebaotur. Arabes pituitam crassam et glotinosam purgandi facultatem illi tribuoot. Galeous refert eam citra morsum exsiccare et volnera glotinare. Serapio ioter cathartica medicamenta illam recenset: extos comedere carnes bolcerum, intus exbulcerare iotestioa, et iodocere calvitiem asserit. C. Hofmaonus internum illios succum prorsus damoat et rejicit.

Attameo fere omnes sarcocollam commendaot maceratam io lacte asioino vel muliebri in opbtbalmiis seu oculorum fluxiooibus, quas lymphæ acrimooiam demulcendo compescit. Præterea vulnera abstergit, consolidat, et cicatrice obdocit. Unde oomeo adepta est.

Sic Geoffræus, Tract. de Mat. med. tom. II, pag. 676 sq. Operæ vero pretium credidimos ex laud. sup. Dr. Marat, med. Scient. Diction. excer-

pere, quæ Recentioribus innotuerunt, ne manca prorsus ac supervacua, de substantia tantopere Veteribus celebrata, hæc mentio videretur.

La sarcocolle est une substance qui découle d'un petit arbrisseau du genre *Penæa*, de la tétrandrie monogynie de Linné, et qui se rapproche de la famille des bruyères. On regardait avant Thomson la sarcocolle comme une gomme-résine; ce chimiste a montré que c'était une substance différente qui tient de la gomme et du sucre.

Le végétal qui produit cette substance, nommé par Linné *Penæa Sarcocolla*, croît dans l'Éthiopie et au Cap de Bonne-Espérance, et probablement en Perse. La sarcocolle découle particulièrement des calices de la plante, contre l'ordinaire des produits semblables qui s'échappent de l'écorce; elle est en petits grains irréguliers, inégaux en grosseur, ayant depuis le volume d'une tête d'épingle jusqu'à celui d'un pois au plus, anguleux, les uns d'un rouge de grenat, les autres d'un jaune paille, d'autres avec des nuances intermédiaires ou plus foncées, en général demi-transparents, quelquefois transparents, ou enfin opaques; elle n'a pas d'odeur manifeste; sa saveur est âcre et chaude: on ne peut tenir un instant les morceaux de cette substance dans la bouche sans éprouver le besoin de les rejeter de suite, tant ils sont incommodes et provoquent l'excrétion de la salive.

Cette espèce de causticité de la sarcocolle explique pourquoi on n'en fait point usage à l'intérieur. Il paraîtrait pourtant, d'après ce qu'en disent les auteurs arabes, surtout Mesné, qu'on l'a employée comme purgative; dans ce cas, elle doit l'être avec excès, et se classe parmi les drastiques les plus violents; Sérapion dit même qu'elle ulcère les intestins: c'est donc avec raison que C. Hoffmann en condamne tout usage intérieur. Les Grecs ne s'en servaient qu'extérieurement, et c'est de la vertu qu'ils lui supposaient de consolider les chairs qu'est venu le nom qu'elle porte.

La sarcocolle doit être rangée parmi les substances les plus actives, peut-être sur la même ligne que l'euphorbe: elle ronge les chairs baveuses, déterge les vieux ulcères dont elle facilite ensuite la cicatrisation. Elle nous semble pouvoir remplacer les caustiques ordinaires dans les occasions où on se sert de ceux-ci, et qu'on a besoin de les employer en poudre, ce qu'on ne peut faire ni de la potasse caustique, ni du nitrate d'argent qui se fondent à l'air. Son action rongeante est bien plus prononcée que celle de la sabine, de la rue, etc. etc. On pourrait, sous ce rapport, l'employer plus qu'on ne fait, car elle est presque inusitée.

L'analyse chimique a trouvé dans cette substance un principe particulier qu'on a désigné sous le nom de sarcocolline: elle en forme les

deux tiers environ, d'après Thomson, qui lui donne pour caractères d'être insoluble, incristallisable, brune, cassante, d'apparence gommeuse, d'offrir une saveur sucrée suivie d'amertume, d'être soluble dans l'eau et l'alcool; Geoffroy avait déja remarqué que la sarcocolle se ramollit au feu sans se fondre; qu'elle se décompose ensuite en répandant une légère odeur de caramel, et sans laisser à peine de résidu, etc.

D'après l'abondance de ce principe, le chimiste anglais regarde les autres matières qui lui sont jointes dans l'état où elle nous arrive dans le commerce, comme lui étant étrangères, et pour lui la sarcocolle n'est que la sarcocolline.

M. Pelletier a répété l'analyse de la sarcocolle, et l'a trouvée ainsi composée :

Sarcocolline.............	65, 30.
Gomme.................	4, 60.
Matière gélatineuse.......	3, 30.
Matière ligneuse.........	26, 80.
	100.